Ч. 19. Львів, 1. жовтня 1906. Рік III.

Нива

Бібліот... наукового това... імени Шевчен...

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця.

Передплата річна 8 кор. піврічна 4 кор.
Поодиноке число 40 сот.

Адрес редакції і адміністрації:
Львів, ул. Петра Скарги, ч. 2.

З сьвятої землі.

Що уряджене під покровом нашого Митрополита паломництво до св. Землї, відповідало потребі нашого селяньства і духовеньства, сего доказом між иншим може послужити і се, що в послїднім часї перед відїздом паломників зголосилось богато більше число, чим єго паломництво могло обняти. Одначе дарма. Вони мусїли разом з численною процесиєю усїх львівских церков з нами розпрощатись на довший час. Справдї повні сьвятого одушевленя виїхали ми зі Львова. До слїз могла порушити сердечна коротка просьба о молитву у Гробі Господнім за себе і парохіян сьвященика, який в Дроговижу з процесиєю вийшов на зустріч нашому Митрополитї і паломникам. По щирій обітницї Ексцелєнциї сповненя просьби, серед сьпіву до Пречистої, з скріпленим одушевленєм поїхали ми дальше, щоби єще в Стрию в послїдне розпрощатись з численними людьми, які довго і нетерпеливо нас очікували. По щасливо перебутій подорожи желїзницею рано нарештї неодні і в перве побачили море, а в невдовзї і опинились на кораблї Тироль, який вже давно нас очікував. Сам епископ Трієсту з своїм капеляном явив ся, аби лично розпрощатись з Митрополитом, який від хвилї виїзду ненастанно чинно проводив цїлому нашому паломництву. Цїлий час пятьдневної подорожи минув не лише надзвичайно щасливо без хороби і бурі, але скоро і мило. Усї сьвященики числом понад сто, відправляли що дня тиху Службу Божу.

Читані Служби Божі що дня кінчились сьпіваною і то архиєрейською Службою Божою з відповідною проповідию і серед

загальної участи усіх паломників. Так минав скоро час перед обідом. По підвечерку на даний знак знов сходились усї паломники і з своїм достойним провідником на вечірні Богослуженя з науками. І не минулись вони без хісна. Усї паломники св. сповідию і причастєм старались приготовити ся як найдостойнїйше станути на св. Землю. Наконець опинились ми в портї Яфу, де вже очікував і потяг, що мав нас відвести до Єрусалима і гостинний і надзвичайно вічливий ректор з австро-угорского госпіциюм в Єрусалимі з першим руским богомольцем п. Мардоровичем, що вже 10 лїт живе в Єрусалимі; він віддав паломникам великі услуги. Безперечно велике вражінє лишить по собі не лише на усїх мешканцях Єрусалима, але і на кождому з нас, перший руский, і перший, що до числа, торжественний процесіональний вхід з двірця Єрусалимского до церкви Божого Гробу, або Воскресеня, побудованої на місци, де Христос умер на хрестї і 3-го дня славно воскрес. Кульмінацийним пунктом сего торжества було відсьпіване хором руских богословів при співучасти пана Мишуги „плотию уснув“ і — „Христос воскрес“. Незатертими буквами записались повні сили і значіня слова промови нашого Митрополита, якими він обняв цїлу нашу руску церкву, нарід і наші родини, по чім усї паломники по своїх групах розійшлись по госпіциях на вечеру і заслужений відпочинок по довшій щасливо перебутій подорожи. Сего вже і годї описувати, кілько вражінь і благословеня сплило на нас оглядаючих і цїлуючих ті сьвяті місця, по яких Христос з апостолами і Материю своєю ходив, де учив, терпів і умер. Годї поминути, що як латинники були збудовані богослуженям відсьпіваним архієреєм при участи всїх сьвящеників і спільним причастєм усїх паломників в церкві Божого Гробу, так православні, які з неописаною цїкавостию випитувались і приглядались усему, наконець з здивованєм признали, що в неодних річах наше богослуженє більше задержало цїху і красу всхідного обряду, чим навіть і у них. Тут ми видїли, якби вони раді були нас до себе приєднати і як ми їм через то стали милими, колиби не упертість і завзятє, яке їх відлучило і відокремлює від одинокої правдивої катол. Церкви.

Ми і не счулись, як визначений осьмодневний час огляданя св. памяток минув не постережено. Єще раз усї паломники в костелї, де замучено св. Стефана, зібрались на спільне архиєрейске богослуженє з пращальною наукою. Єще раз в цїлім блеску і латинникам і православним показалась краса східного обряду і красний сьпів питомцїв при співучасти п. Мишуги. В вечір, коли ми в послїдне розпращались з Божим Гробом, єще більше розгорілись серця наші тим св. огнем божої любови і бажанєм сим огнем запалити наш руский нарід, наші родини, до чого знов з неописаною силою вимови і незабутим нами перенятєм і жаром, взивав при Господнім Гробі наш провідник Митрополит. Певно і се кождий з нас відчував, що цїле се св. паломництво, усї незатерті вражіня і благословеня св. місць, завдячує тій великій духовій і материальній жертві пострудженого в пожертвованю і

доброті нашого Архиєрея, так, що лише слабим виразом незабутої вдячности усїх паломників можнаби уважати послїдного дня їзди кораблем уряджений концерт в честь Митрополита, на якого програму крім сьпіву питомців при співучасти п. Мишуги склались промови представителїв усего духовеньства руского і польского, інтелїґенциї мужеской і жіночої і від селян. Щасливо вертаючи желїзницею і перебираючи перебуті труди і пережиті вражіня, усї ми були сьвідками великого історичного значіня сего першого руского паломництва до св. Землї. Як велике релїгійне і культурне значінє оно має для нас і нашої церкви і цїлого нашого руского народу — о сїм на другий раз.

К. Є. паломник.

Наука релїгії в наших середних школах.

(5 Продовженє.)

Тепер бодай в коротцї згадаю, яка була судьба того пляну, а опісля подам єще в короткости єще деякі инші пляни для науки релїгії, які в послїдних роках появились.

Проєкт Целлєра-Солєцкого приняли ріжні ординаріяти ріжно. Декотрі, як Бриксеньский в Тиролю, Праский відкинули єго зовсїм, заявляючи, що доси уживаний плян є дїлом педагогічним і дидактичним знаменитої вартости, а єсли наука релїгії виказує які браки, то винен тому не плян а лихі учебники. Декотрі ординаріяти, як краківский, віденьский, вірменьскій у Львові похвалили єго і приняли без застереженя. Инші запропонували ріжні зміни, межи иншими наш гр. кат. ординаріят предложив оттакі зміни для низшої ґімназиї:

I. кляса, оба курси		катехизм
II. „	перший курс	
II. „	другий курс	біблїя
III. „	оба курси	
IV. „	лїтурґіка.	

висша ґімназия незмінена — після давного еписькопского пляну.

Над рефератом о тих ріжних ординаріятских гадках вивязалась на засїданю еписькопского комітету дня 10. марта 1891 довга дискусия, котра предложила повним зборам еписькопів такий плян до апробати:

I. кл. 1. курс: Повторенє катехизму приписаного на 3 і 4 клясу народну і біблїйна істория старого завіта;

2. курс: Продовженє бібл. істориї старого завіта;

II. кл.: Біблїйна істория нового завіта.

III. кл.: Великий катехизм і церковні обряди при відпо-

IV. кл.: відних уступах катех. Лїтурґіка в звязи з роком церковним.

V. кл.: Або історія церкви, або історія обявленя.
VI. кл.: Догматика;
VII. кл.: Етика;
VIII. кл.: Або Апольогетика або історія церкви.

Які предмети призначити на пяту і осьму клясу залежить від того, чи апольогетика має уважати ся яко осібний предмет, чи має бути втїлена в догматику і етику.

Але плєнум епіскопів віднеслось неприязно навіть до сего змодифікованого пляну і на засїданю з дня 1. цьвітня 1894 запала слїдуюча ухвала:

I. кл.: } Катехизм з потрібними поясненями;
II. кл.: }
III. кл. 1. курс: Лїтурґіка, яко осібний предмет;
III. кл. II. курс: Історія біблїйна старого завіта;
IV. кл. Історія біблїйна нового завіта.
Висша ґімназия незмінена.

Так отже сталось: „най буде як бувало!“ Давні пляни остали на дальше, але годить ся се запамятати, що лїнцкий референт ординарятский, проф. А. Гартль висказав о плянї катихити Целлєра: „Хоч я стою за епіскопским пляном з р. 1849, всеж таки зауважу, що при кождій науцї є три чинники: плян, учебник і виклад. Нехай же ті два послїдні чинники: учебник, і виклад узгляднять по силї і можности слушні впрочім жаданя катихити Целлєра.

Нїм перейду однак до розправки над тими двома чинниками, годить ся менї, коли вже говорю о плянах, згадати о пляна, які пропонує на своїх стовпцях виходячий в Тарнові: Dwutygodnik katechetyczny“. Тут однак Dwutygodnik, лиш що до науки катехизму заняв повне і рішуче становиско, уважаючи єго звеном і основою ґімназияльної науки, що до поодиноких пляна є певне колибанє і непостійність, бо хоч є подані два пляни, то все таки ріжнять ся в многім в детайлях від себе. І так в статї: Geologia czy katechizm (Rocznik I 1897. ст. 213) пропонує Dwutygodnik такий плян:

I. кл.: катехизм більший: часть I. О вірі — на тлї уступів біблїйних, увзгл. лїтурґіку.
II. кл.: катехизм більший: Часть II. О заповідях — на тлї уступів біблїйних, увзгл. лїтурґіку.
III. кл.: катехизм більший: Часть III. О Тайнах і молитві на тлї уступів біблїйних, увзгл. лїтурґіку.
IV. кл.: Дїяня апостольскі і історія церковна з опущенєм критицизму.
V. кл.: Наука віри і обичаїв Ч. I. О вірі і декальоґ також заповіди церковні.
VI. кл.: Часть II. і III.
VII. кл.: Історія церковна з основним омовленєм квестий представлених мильно в істориї сьвітскій і пресї.
VIII. кл.: Повторенє катехизму з трех попередних кляс з узгляденєм моменту апольогетичного.

В статї знов: „Plan nauki religii w szkołach średnich“ Rocznik IX. з 1905 року, ст. 65. пропонує редакция такий плян для науки релїгії:

В I. клясї: Біблїя старого завіта.

В II. клясї: Біблїя нового завіта і дїянія апостольскі.

В III. клясї: Більший катихизм; часть о вірі і о Символї Апостольскім. При тім опре ся о науку Біблії, а заокруглить ся поясненєм церковного року (при 9 членї символа) і уряджене сьвятинь Господних.

В IV. клясї: Більший катехизм; часть етична о заповідях, о гріхах, чеснотах і о совершеньствах християньских — все на тлї біблії і з узглядненєм житій Сьвятих, яко примірів.

В V. клясї: Більший катехизм, о средствах ласки Божої, о благославеніях, молитвах і обрядах — на підставі лїтургіки і біблії.

В VI. клясї: Історія церкви до р. 1517 т. є. до Лютра з узглядненєм розвою суспільного, наукового і артистичного.

В VII. клясї: Історія церкви від р. 1517 до найновійших часів, з узглядненєм розвою суспільного, наукового і артистичного.

В VIII. клясї: Апольоґетика з повторенєм найважнїйших правд катехизмових.

Неконсеквенцию ту можна однак витолкувати, єсли розважить ся, що межи одним а другим проєктом минуло вісїм лїт, і що сей послїдний проєкт єсть майже з малою зміною ідентичний з проєктом другого з'їзду катихитів, що відбув ся в серпни 1897 року. Зміна ся лиш в тім, що з'їзд катихитів пропонував закінчити історию церкви в семій клясї з першим курсом, а з другим курсом вже зачати апольоґетику. А органови катихитів годилось узгляднити рішеня з'їзду катихитів.

Не знаю, якого погляду будуть наші сьвітлі катихити середних шкіл що до зміни плянів науки релїгії, але без сумніву могуть вони много в тім зглядї сказати, бо кільколїтна практика при середних школах повинна була у них виробити певні якісь погляди. Єсли-б отже той довголїтний їх досьвід дораджував їм пропонувати Преосьвященому епіскопатови які зміни, що не повинні сего залишити, бо до сего навіть завзиває їх розпорядженє мін з 16. сїчня 1854, ч. 11851, де каже ся, що щорічні справозданя о станї релїгії не повинні складатись „aus bloss trockenen Angaben oder Notizen, welche ohnehin durch die gedruckten Jahresprogramme zur öffentlichen Kentnis gelangen, sondern alle bei diesem Unterrichte und der religiösen Bildung der Jugend sich geltend machenden Hindernisse oder fördernden Einflüsse, mit Offenheit und Gewissenhaftigkeit dargelegt“. Мають отже катихити нагоду: в напрямі зміни плянів підложити свої уваги Преосьвященним Ординаріятам. Впрочім всїм звісною річию єсть, що наш Високопреосьвященний Митрополит надзвичайно інтересуєть ся школами, радо і часто їх відчитує, сам реколєкціям для моло-

дїжи проводить і катихитів охотно в справах педагогічно дидактичних вислухує.

(*Дальше дуде,*)

Чи теольогія є наукою?

Лїтература.

P. v. Schanz, Ist die Theologie eine Wissenschaft? München, 1900.

F. Schindler, Die Stellung der theologischen Fakultät im Organismus der Universität, Wien—Leipzig, 1904.

I. Fijałek, O postępie nauk te logicznych, Lwów, 1903.

A. Schmid, Wissenschaft und Autorität, München, 1868.

K. Braig, Freiheit der philosophischen Forschung in kritischer u. christlicher Fassung, Freiburg Br., 1894

G. v. Hertling, Das Princip des Katholicismus u. der Fortschritt, 4. A., Freiburg Br., 1889 St. 16—54.

C. Krieg, Encyklopädie der theologischen Wissenschaften nebst Methodenlehre, Freiburg Br., 1899 St. 33—46; 66—73.

F. Duilhé de St. Projet, Apologie des Christenthums auf Boden der empirischen Forschung, Freiburg Br., 1889. St. 34—78

I.

1) Дивне питанє! Цїла минувшина уважала теольогію за науку і то за науку найвисшу, найправдивійшу, найпевнїйшу. Доперва в новійших часах виробила собі певна громада людий погляд, що теольогія то нїяка наука, бо она не має свободи в научних дослїдах, за богато принимає з гори певняків та занадто оглядає ся на церковний авторитет.

2) Закиди ті, роблені теольогії, суть однак обосїчним мечем і так само можна їх примінити до всякої иньшої, нетеольогічної науки. Єсли ходить о свободу, то нїяка наука не може мати свободи. Свободою може тїшити ся штука і поезия. Науку-ж обмежує тїсно зі всїх сторін правда і факти та і слабкість людского розуму. А хоть правда в инакшій виступає формі в теольогії чим в прочих науках, то ся обставина має лиш підрядну вагу, а фактом все лишить ся, що фраза про „свободу науки“ остане нїчим більше, як лиш фразою.

3) Правда обмежує свободу науки. А що то розуміємо під висказом „правда“? Відповідь на то питанє дїлить людий. Одні вважають за правду то, що змислами спостерігаємо; иньші вважають правдою то, що винайдуть дорогою льогічного думаня, а ще иньші узнають за правду всяке пізнанє, в який би небудь воно дало осягнути ся спосіб. Змислове пізнанє само собою дуже хитке і непевне, бо змисли за часто улягають посторонним впливам та часто нас ошукують. Хто впрочім нам заручить, що змисли подають предметово вражіня внїшного сьвіта? Мало що

певнїйша правда, набута дорогою льогічних законів, бо після чого маємо осуджувати, що льогічні закони відповідають предметовій правді? Люди нераз вже ошибали ся, єсли спускали ся на свої змисли і розум. Геоцентрична, птолемейска система та скептицизм Юма не дуже заохочують до признаваня правди набутої лиш дорогою змислового та духового пізнаня. Найбільше ще малоби стійности твердженє, що правдою є то, що авторитет людий всїх часів і місць за правду признає. Але і та критерия не виключає скептицизму, бо єсли поодинокі люди не мають певного пізнаня, то звідки возьме ся певне пізнанє в громаді зложеній з таких одиниць? Отже наука не то що обмежена правдою, але ще і до того понятє правди, не є ясно і згідно поставлене. Деклямациї про „правдивість і независимість“ науки полишають ся все деклямациями, закрашеними патосом, а та деклямация закриває лиш пусту прогалину, яка криє ся під словом „наука“. Твердити проте, що теольогія не є наукою є що найменше сьмішне, єсли не знає ся напевно, що тоє є научна правда.

4) В сьвітоглядї, в якім одинокою дорогою пізнаня є змисли та розум, в такім сьвітоглядї теольогія — як і всяка иньша наука — є лиш субєктивним поглядом певної громади людий на вселенну. Бо єсли нїчого не признає ся поза людскими змислами та людским розумом, тимсамим відбирає ся собі критерию, з якою би можна зіставляти пізнанє змислами та розумом набуте, а тимсамим не можна категорично видавати на теольогію засуду „ненаучности“. Хотяйби остаточно людский розум і пізнав правду (значить схожість свою з внїшним сьвітом), то однак не має критериї, щоби пізнати, що дійшов до пізнаня тої правди.

5) „Чистий“ розум і чиста наука, то лиш чиста фраза. А фраза ся піднесена до значіня певняка викликує лиш перечене предметового і стійного знаня та веде до скептицизму. А скептицизм то самовбійство людского духа! Позістає лиш одиноке средство до виходу з того лябіринту, іменно віра. І велика часть людий бере віру і надприродне обявленє яко критерию правди. Віра стає проте средством пізнаня правди., а віра то також свого рода знанє, справдї менше ясне, чим змислове чи духове пізнанє, але за те певнїйще. Віра в обявленє опирає ся на повазї Бога, який не може ошибнути ся і не може нас оманити. Єсли приймемо принцип Божого Обявленя — а приймити мусимо, єсли не хочемо загрязнути в скептицизмі — тодї розум і пізнанє розумом набуте, набере предметової стійности. Єсли істнує Бог і Він нам обявляє ся, то видко, що наш розум є в силї пізнати правду обявлену, а єсли може пізнати обявлену надприродну правду, то тим хутше може пізнати природну правду. Принцип обявленя не лиш розширяє наше пізнанє поза межі розумови доступні, але навіть утревалює пізнанє в слїдженю природних правд. Єсли істнує Бог, який сотворив наш розум і сьвіт внїшний, то той Бог сотворив сьвіт так, що наш розум може сьвіт пізнати. Без Божого інтелєкту не може мати остої і людский розум. В сьвітоглядї, що не признає особистого Бога, нема місця і на предметове пізнанє. Хто не вірить в Бога, той не може при-

знати віри за найпевнїйше средство пізнаня, але може — і повинен — признати єї бодай за субєктивний чинник пізнаваня і то чинник рівнорядний з иньшими способами пізнаваня. Недовірок, що відмавляє обявленю, взглядно людям, що в обявленє вірять, стійности, а з другої сторони змислове та розумове пізнане свого власного „я“ признає за обєктивну форму пізнаваня правди — такий недовірок, то вже ходячий абсурд. Єсли Бог не обявив ся, то з річий перерастаючих наш розум, нїчого не можемо знати, а єсли не істнує Бог, який завів паралєлїзм між думаючим підметом а обдумуваним предметом, то не можемо знати на певно нїчого з природного порядку річий. В тім лежить основна ріжниця між принципом теольогії а науки т. з. чистої („voraussetzungslos“). Чиста наука буцїм не принимає нїякого аксиома з гори; фактично „чиста“ наука принимає той аксиом, коли твердить, що предметове пізнанє лежить в самім розумі. Твердженє се є догмою науки, бо вона єго не доказує, бо не може доказати, а лиш в него вірить. А віра в спосібність людского розуму до пізнаня правди, а не оперта о віру істованє Божого, особистого Бога і з Него випливаюча спосібність людского розуму до пізнаня правди, або розум чоловіка не може нїчого обєктивно пізнати. Tertium non datur! Теольогія опирає ся також на догму віри в Обявленє Бога, але ся віра є конечним постулятом предметовости нашого пізнаня, бо лиш Інтелєкт лежачий поза нашим розумом може бути критериєю нами пізнаваної правди. Догма теольогії не то що не є гірша і менше научна чим догма науки, але як раз противно: догма науки може мати свою стійність лиш з істованєм догми теольогії.

Отже „ненаучність“ теольогії тому, що она виходить з принципу обявленя, се пусте говоренє.

6) Зі сказаного слїдує значінє теольогії. В сьвітоглядї, що признає надприродний порядок, теольогія то найпевнїйша наука, що занимає ся правдами обявленя висшими понад всякий сумнїв. В сьвітоглядї, що перечить обявленє, теольогія не може мати значіня більшого, чим иньші науки, але може і повинна бути признаною за рівною з кождою иньшою галузию і таксамо як і они субєктивною.

Кожда наука має свої догми і аксиоми, якими оперує, а без таких догм нїяка наука немислима. Возьмім н. п. астронома, що слїдить кружене зьвізди. Єслиби єму так прийшло на гадку увзглядднити сумнїви фільозофів і зачати свої досліди від того, чи зьвізда істнує, в чім лежить єї суть і т. п., чи далеко посунувби той астроном науку астрономії? Астроном проте бере з гори, що зьвізда істнує і слїдить єї, а закиди спекуляциї єго зовсїм не обходять. Як кожда наука, так і теольогія має свої догми, якими послугує ся мимо того, що богато людий ті єї догми перечить. Хотяйби обявленє і не істнувало, то все таки теольогія не перестає бути наукою: бо єсли обявленє не істнує, то нема певного пізнаня правди а тодї теольогії не можна виказати, що менше научна, чим прочі галузи науки. А єсли теольогія має аксиоми недоказані аж до очивидности, то з другої сторони єї аксиоми

не суть очивидно збиті, отже мають свою стійність. Впрочім хотяйби і доказано, що материял, яким теольогія послугує ся, не є правдивий, то ще таки лишилоби ся научне оброблюванє того материялу і тодї теольогія сталаби ся такою наукою як н. п. порівнуюча мітольогія, якій научної стійности нїхто не відмавляє.

(Конень буде).

Джон Віліям Дрепер і єго Істория Боротьби Віри з Наукою.

Написав

Крилош. **Ф. Щепкович.**

(30 продовженє).

Твердо і ясно виповідає своє переконанє о Бозї великий, мимо своїх численних блудів французкий фізик Картезій. „Певність і правда, каже він в однім місци, залежить одиноко від пізнаня правдивого Бога“, а в Третім розважаню, де подавав доказ істнованя совершенного Єства, так пише: „Але нїм висліджу се докладнїйше і перейду до застановленя над иншими правдами, які можна звідси витягнути, уважаю, за відповідне задержати ся на хвилю в розважаню Найдоскональшого Бога, розважити докладно єго чудесні прикмети, застановляти ся, подивляти і величати незрівнану красоту тої незмірної Сьвітлости, о скілко бодай на то позволять сили мого духа осїяного єї блеском. Як — після науки віри — найвисше щастє в другім житю полягає на розважаню величи Божої, так само досьвідчаємо тепер, що подібне розважанє, хотяй нескінчено менше совершенне, позволяє нам тїшити ся найвисшим вдоволонєм, до якого можемо дійти в тім житю“*). Оттак видно, що до кермованя сьвітом через Бога хилило ся не лиш „попівство“, але найбільші учені і що ті самі ученї не заперечали Богу власти мішати ся в ті закони і їх дїянє на якийсь час затримувати. Поминаю инших великих природознавців, яких би можна було навести на доказ, що в Бога віра була для них не тілько товчком до пошукуваня правд природи, але, що висліджене та пізнанє сих правд скріпляло у них сю віру.

Здає ся менї, що повага наведених учених вистарчає, щоби показати, як неоправдані суть заключеня Дрепера що до Бога та Єго управи сьвітом випроваджені переважно з законів Кеплєра та математичних основ природничої історії Нютона. Самі ті учені протестують, як видїлисьмо, против такого ошибочного заключеня американьского ученого. Сумнїв може повстати лиш що до одного ученого, чи він стоїть на ґрунтї теїстичнім. Тим ученим єсть Ляпляс.

*) Пор. E. Naville — O Fizyce.

Бо коли він згадав про висказ Ньютона в „Основах“, що слїпе призначене не могло вправити в рух всїх планет . . . (стор. 479)) так пише дальше:

„Но чиж не могло бути се упорядковане планет наслїдком прав руху? і чи се найвисше розумне єство, яке впроваджує Ньютон, не могло зробити его завислим від явища більше загального? Таким явищем есть після наших конектур мрачна матерія розсїяна в ріжних частях в просторі небес. Чи-ж можна еще твердити, що удержане планетарної системи входить в наміри творця природи? Взаїмне притягане тїл сеї системи не може змінити еї тревалости, як се припускає Ньютон; но в небеснім просторі не було иншої течі кромі сьвітла его опору і зменшеня, яке спричиновує его промінюване в сонїчній масї, а котре еслиби тревало дальше, мусїлоби знищити порядок планет, який, щоби удержати, стала би ся реформа безперечно конечною. Однак стілько родів зьвірят які вигинули, а яких будову з'умів пізнати М. Кувіє з рідкою бистротою, по численних скаменїлих кістяках, які він описав, чи не вказують, що видають ся найбільше незмінними? Величина і значіне сонїчної системи не повинні зовсїм впливати, щоби она могла бути винята з під того загального права; бо они суть зглядними до нашої маленькости, а ся система хотяй і як нам видає ся великою, есть лиш не завважаною точкою у всесьвітї Перейдім історию поступу людского духа і его блудів; ми побачимо там, що доцїльні причини усунені постійно на край его знаня. Сї причини, котрі Ньютон переносить в границї сонїчної системи, уміщувано в атмосфері, щоби вияснити метеори; они не суть отже в очах фільозофа нїчим иншим, як виразом невіжества, де ми есьмо правдивими причинами“.

Сю гадку висказану Ляплясом здає ся підпирати і се, що він нїгде в своїх письмах не згадує про Бога.

То-ж на него залюбки покликує ся Дрепер. Посредством его гіпотези „О мраках“ старає ся автор „Історії Боротьби Віри з Наукою“ доказати, що сотвореня не було, а в слїд за тим не було і Сотворителя. Сей заміт есть незвичайної ваги, тому добре мусимо приглянути ся доказам, які наводить Дрепер. І так на стор. 147 „Історії Боротьби Віри з Наукою“ питає ся він; „Чи виводити-ж нам, що сонїчна і звіздні сістеми покликані до істнованя Богом і що він установив опісля самохіть закони, під доглядом яких вони мали рухати ся, по его волї.

„Чи є причини думати, що сі ріжні сістеми стали істнувати не від сомохітного „нехай будуть“, але від дїяня закона?

На ті то питаня слїдують такі відповіди:

„Ось деякі прикмети сонїчної сістеми, які вичисляє Ляпляс. Усї планети і їх побічники рухають ся елїпсами такої малої ексцентричности, що вони чинять майже круги. Всї планети рухають ся в тому самому напрямі і майже в тій самій площинї. Рухи під планет ідуть в тому самому напрямі, що й рухи планет. Обкружні рухи сонця, планет і під-планет ідуть в тому са-

мому напрямі, що й їх орбітні рухи і в площах мало не тих самих".

„Годї, аби тілько згод могло бути результатом пригоди! Чи не яснож, що тут мусїла бути спільна звязь між усїма сими тїлами, що вони лише частини того, що мусїло бути колись одною масою?

(Далї буде.)

Соціольоґічні начерки.

Квестія економічна становить інтеґральну часть соціяльного питаня. Що важнїйше, перші соціялїсти малй майже ві єдину в плянї. Опісля доперва долучено до неї і акцію полїтичну, без котрої вплив — як розважемо — годї було обійти ся. Популярно можемо квестію економічну назвати квестією насушного хлїба, так як она стремить преці до сего, аби забезпечити удержане житя. Що житє кождому цїнне, та що ним всї дорожать, се річ знана. Єсли так, то не дивно, що люди завсїгди з великою енерґією волї стреміли і стремлять, аби мали достаточно тих средств житя. Мабуть нїколи инакше не буде, отже тимсамим ся правда носить на собі характер правди вічної і все повтаряючої ся. Та і нема — не завадить згадати — такої реформи in melius, котра би се питанє злегковажила і нехотїла его узнати. І перша громада апостолів Христа тим питанєм не помітувала.

Та квестія насушного хлїба заповняє передовсїм нашу сучасність. Кромі инших вона то бе найсильнїйшим живчиком у великого гурту людий. А надає їй примани соціялїстичний клич „рівности". Тому то кличови соціялїсти можуть завдячити сей успіх, що в їх кадри спливаєсь досить значне число „пролєтаріяту." Соціялїсти кличуть „рівність!" — маси инакше не розуміють того, як лише рівність у всїм і без ріжниць.

А щоби тій рівности більше придати вливової сили, твердять, що їх задачею є „небо стягнути на землю, сотворити рай".

Плян прекрасний, побуджуючий фантазию до всїляких мрій, но в прочім в цїлій своїй широті хиба до того одного придатний. Ловлять его маси ухом і серцем, бо він своєю широтою і блеском манить. Мимоволї нагадує він добре передумані і обчислені кличі пророка з Мекки, котрий тим героям, що положать свою голову за Аллаха, обіцював поза гробове щастє не яко пусту Нірвану, а противно, яко щастє схлїбляюче всїй змисловій пристрасти чоловіка.

Не треба довго розводити ся, щоби пізнати, як той клич „рівности" через розличних людий може бути понятим. І так; чоловік з широким сьвітоглядом знає, що всї рівні єсьмо перед

Сотворителем і так повинно би бути, абисьмо рівні також були перед добрими і хосенними для людий законами людскими. Рівности иншої, котруби можна порівнати до найперше згаданої, смертельний чоловік, переглядаючи історію людскої культурй, не находить. Находить лиш вирівнуваня людских інтересів.

А знова люди менше образовані, з вузким сьвітоглядом, соціялїстичний клич „рівности“ без обмежень, як найширше понимають. Дивна лише річ, чому соціялїстичні аґітатори, котрі певне те явище також розуміють, не обяснять приверженцям своїм сего чи не найважнїйшого може моменту. Длячого некритичні маси не мають ясного понятя голошеної „рівности“, на те відповідають самі декотрі образовані соціялїсти. Навелу на доказ слова соціялїста Curt-a Abel-a поміщені в его брошурі „Christentum, Socialdemokratie und wahrer Freisinn зі стор. 22 „Das Dogma der heutigen Socialdemokratie ist ihr grosser Fehler. Es wurde ohne Zweifel von einigen bedeutenden Männern aufgestellt. Es ist ohne Zweifel auch bis heute Gemeingut einiger Weniger geblieben — denn die grosse Masse der Socialdemokraten will Verbesserung der wirtschaftlichen Lage und zu diesem Wunsche, zu dieser Förderung haben die Leute jedes Recht. Aber deshalb sind sie noch lange nicht überzeugte Anhänger das socialdemokratischen Dogmas, sie können es schon deswegen nicht sein, weil ja den allermeisten von ihnen die Bildung fehlt in die Tiefen dieses Dogmas einzubringen.

Не дивно отже, що маси не розуміючи, якою в самій дїйсности може бути та в необмеженю понята через них „рівність“, деморалїзують ся. Хто хоть трохи знає психольоґію мас, той пізнає, що така широка ідея, як соціялїстична „рівність“ підносить їх, вливаючи в їх уми за богато надїй.

А відома річ, що за великі надії деморалїзують чоловіка. Згадую лише досить часто подавані часописями факти, що тут або там якийсь там побережник паньский стрілив до хлопа, що сей збирав собі патики в лїсї, або і наиновійший факт нелюдского поведеня комісаря з о. Петрицким. В однім і другім случаю найголовнїйшим мотором було то, що і побережник і комісар мали певні і необмежені надії на затушоване справи через впливи своїх шефів. Сей не зрозумілий для нас клич соціялїстичної рівности поводує і ту ароґанцію та деморалїзацію робітника, на котру з західної Галичини в серпневім ч. „Przeglądu“ нарікає якийсь властитель більшої посїлости.

Що самі корифеї соціялїстичного табору зачинають самі прояснювати (но не масам) степені можливости і неможливости проблему рівности, сего доказом слова A. Menger-a в „Neue Staatslehre на стор. 65, де так каже ся: „In der Tat wäre die völlige ekonomische Gleichheit nur in der anarchistischen Geselschafts-ordnung denkbar. In dem volkstümlichen Arbeitsstaate werden sich dagegen immer Gegensätze finden, welche eine durchgreifende wirtschaftliche Gleichheit aller Staatsbürger unmöglich machen.

Hierher ist vor allem der Gegensatz zwischen den Herschenden und den Beherschten oder, wenn man will, zwischen den Verwaltenden und den Verwalteten zu zählen, der in dem volkstümlichen Arbeitsstaate in noch schwärzerer Form hervortreten wird, als in der heutigen Geselschaftsordnung, weil jener seine Tätigkeit auch auf das ganze ekonomische Gebiet ausdehnen wird. Die Erfarung aller Zeiten lehrt uns aber, dass die Herrschenden ihre Übermacht stets dazu benützt haben, sich eine bevorzugte wirtschaftliche Lebenshaltung zu sichern . Ebenso werden sich zweitens die Unterschiede in Bildung und Kenntnissen auch in volkstümlichen Arbeitsstaate als eine furchtbare Quelle der ekonomischen Ungleichheit erweisen.

. . . . . .

Das dritte Moment, welches zur ekonomischen Ungleichheit drängt, ist die verschiedene Menge und Tüchtigkeit der von den einzelnen Staastbürgern geleisteten Arbeit.

Endlich darf man viertens nic t vergessen, dass die heutige sociale Bewegung vorherschend von den Industriearbeitern und zwar von den geistig und materiell am höchsten stehenden Mitgliedern dieser Volksklasse ausgeht. So wie nun die bürgerlichen Revoluzionen des 18 und 19. Jahrhundertes in überwiegenden Masse zum Vorteile des Gross-bürgertums ausgeschlagen sind, so wird auch gewiss die socialistische Bewegung, die ja gleichfalls nichts als eine Machtverschiebung ist, sich der Interessen der einflussreichsten Elemente des Arbeiterstandes als besonders dünstig erweisen.

Diese vier Momente werden auch ín volkstümlichen Arbeitsstaat, selbst wenn in einem Augenblick heroischer Erregung die wirtschaftliche Gleichstellung aller Staatsbürger beschlossen werden sollte, sehr bald zur ökonomischen Ungleichheit zurückführen.

Впрочім що-ж тут довго над тою економічною рівностию розводити ся. Досьвід житя, істория, знане психольоґії суспільних верств, взагалї чоловіка, сама аналїза законів природи, котрих анальоґію в нашій натурі подибуємо, доказує, що економічна рівність в такім понятю того слова, в якім нинї зфанатизовані социялїстичним кличом „рівности“ маси ей розуміють, є річию, котрої надїяти ся колинебудь годї.

Чомуже нерівність істнує і завсїгди істнувати буде? Хоть з другої сторони свого рода вирівнуване людских інтересів, отже і інтересів економічних, є постулятом доброго поступу. Щоби відповісти на поставлене питане, треба уявити собі вселенну (о скілько вона знана людям) з пануючою у ній діфференцією сили.

Я доторкнусь лише кількох примірів. Не було би вітру, як би не було ріжниці температури в атмосфері. Єсли би ученик то всьо ad iotam знав, що учитель, не було би потреби его учити, отже не було би учителїв анї учеників, всї були би рівно мудрі. Єсли би я знав так симо і то всьо знав, що другий, я бим не мав потреби питати ся того другого про нїщо. Як ляльковато виглядав би сьвіт! Ріжниця тягарів на шальках ваги вправляє ей в рух. Рух ваги можемо тут назвати житем ваги.

Без диференциї сил нема руху. Математика не має всїх цифер рівних, лише беручи ряд цифер від 1 дальше аж до кольосальних сум, то преці кожда цифра у нїм зі своїми сусїдами має певну диференцію. Як би так не було, не було би математики, взагалї кажучи, рахованя. Як би ми приняли таку композицію пісні, котра би була уложена в однім тонї прим. в тонї А? Се не була би мельодія, лише рик одностайний аж до обмерзїня. Систем планетарний стоїть диференцією сили. В здібностях людских добачуємо то саме, в орґанїчних силах то саме. Ба навіть поодинокий чоловік в цїлім своїм тїлеснім і духовім розвою переходить диференційні фази і т. д.

Отже диференція сил є вже постулятом положеним в плянї цїлого сотворіня через Сотворителя.

Єї не знищить ся нїколи, а правда єї, є одною з правд вічних.

Однак і зглядом неї має дух чоловіка одну преважну задачу а то; удержувати єї в тих нормальних границях, в котрих уміщена приносить користь і щастє людям. Великий капіталїст а бідний бездомний зарібник, се ексцентризм в диференції економічній. Богатий купець, а єго помічник купецкий, котрому старчить єго пенсія на заспокоєнє потреб єго стану і житя, се диференція нормальна, вносяча охоту до дальшої працї і вдоволеня.

Та потрібна до нормального житя диференція сил находить ся — як згадав я вже висше — в самій природї чоловіка. Не маєш людий, щоби мали до всего однакову здібність. З того повстає в суспільности — як звичайно каже ся — виміна одних інтересів за другі, або виміна добра, яке дає праця одного, за добро працї другого. Дальше слїдує з того, що чоловік собі нїколи по правдї вистарчати не може, він потребує доконче помочи других, з того також слїдує, що чоловік є єством соціяльним.

Отже нїжна рівність і в економічнім зглядї, се річ безнадійна. О тій житевій диференції сил далоби ся богато писати, но я, що положив собі писати лише в рамках начерків, мушу на них обмежитись.

Впрочім Вп. читачі порозвивають собі те, чого я тут і там лише доторкаюсь.

Вкінци не можна тут поминути і слів ученого Weiss-a, які читаємо в IV. тезі єго викладу соціяльного держаного у Відни 8 серпня 1894 р: Im übrigen ist die Ungleichheit (я все додаю, користна і нормальна після пляну Сотворителя) der Kitt, der uns zusammenhält. Wo die Liebe fehlt, ist sie die einzige Möglichkeit, dass sich Menschen zusammenfinden, wenn auch nur gezwungen und aus Noth, und Noth ist ja bekanntlich ein gutes Binde-mittel für die Menschen.

Правильно думаючий і неупереджений розум людский пізнає, що чоловікови положив Сотворитель всюди добрі і прекрасні взори до наслїдуваня, не виймаючи і економічного питаня. Без Єго взорів годї обійти ся. *о. А. Г.*

ВОЛОДИМИР СОЛОВЄВ.

РОСИЯ І ВСЕЛЕНЬСКА ЦЕРКОВ

(Vladimir Soloviev. La Russie et l' Eglise universelle)

Переклав

Сьвщ. Володимир Герасимович.

ДРУГА ЧАСТИНА.

ЦЕРКОВНА МОНАРХІЯ ОСНОВАНА ІСУСОМ ХРИСТОМ.

(11. Продовженє.)

Межі окончної індівідуальности з виїмковим самоутвердженєм, межі природного еґоїзму повинна розбити любов, щоби зробити чоловіка відповідним Богови, який є Любовію. Але ся любов, що має перемінити нескладні складові частини людского роду в реальну і живу одиницю — в вселеньску Церков — ся любов не може бути почуванєм невиразним, чисто субєктивним і безсильним; треба, щоби вона проявилась в постійнім і зясованім дїланю, яке внутрішному почуваню надалоби обєктивний реальний вигляд.

Який же дїйсний сеї дїяльної любови? Природна любов, якої предметом єства найблизші нам, витворює реальну колєктивну одиницю — сїмю. Природна ширша любов, якої предметом всї люди одної країни і одної мови, витворює також колєктивну одиницю ширшу і зложену, але все ще реальну — город, державу, націю.

Але любов, яка має витворити релїґійну одиницю людского роду або вселеньску Церков, повинна переступити межі національности і повинна мати предметом сукупність людских єств. А що дїяльні відносини між сукупністю людского роду а відрубною одиницею не мають в основі у тої останньої такого природного почуваня, яке нам вщіплює вітчина чи сїмя, то сї відносини зводять ся у відрубної одиниці до чисто моральної сути любови тоб-то до свобідного і сьвідомого відцураня від питомої волї і від личного, родинного та національного еґоїзму.

Любов до сїмї і до свого народу — се природне явище, яке може в своїм дальшім розвитку витворити і моральні акти; але любов до Церкви, се в сути річи моральний акт, акт підлеглости личної волї, волї унїверзальній. Але задля того, щоби унїверзальна воля не була фікцією, треба, щоби вона завсїгди проявляла ся в певнім данім єстві. Воля всїх не є реальним єдинством, бо не всї живуть безпосередно в згоді між собою. Длятого потрібно способу до їх погодженя, тоб-то єдиної волї, яка моглаби злучити всї відрубні нації, щоби всякий міг дїйсно

наукового товариства імени ШЕВЧЕНКА

злучити ся з цїлим людским родом (в позитивнім значінню проявити свою любов зглядом Церкви), сполучуючи свою волю з волею не менше реальною і живою, чим воля його самого, але по при те з волею унїверзальною, від якої всї инші волї повинні залежати. Але не можна допустити хоч би незнать якої волї, не висказавши заразом, що є хтось, що має сю волю в собі і проявляє її. А поки ще не в с ї суть безпосередно о д н о, ми мусимо злучити ся з всїми в особі о д н о г о, щоби бути причасними правдивої всесьвітної віри.

Так як всякий чоловік поодиноко подібно всьому людству в його природнім станї розєднаня не може бути підметом унїверзальної віри, то треба, щоби ся віра проявляла ся в одній особі, яка представляла би собою єдинство всїх, всякий приймаючи сю віру, по правдї унїверзальну, за правило своєї питомої віри, довершує тим самим акту дїйсної підлеглости Церкві чи любови зглядом неї — акту, який чинить його відповідним унїверзальній правдї, обявленої Богом Церкви. Люблячи всїх в однім лици (бож не можна їх инакше любити) всякий стаєть ся учасником віри всїх, зясованої при Божій помочи вірою одного. Сї непроминаючі узли, се єдинство настільки широке а заразом настільки сильне, настільки живе а всеж настільки непорушне, робить з вселеньскої Церкви колєктивне, моральне єство, товариство обширнїйше і складнїйше, але мимо того не менше реально збите, чим нація або держава. Любов зглядом Церкви обявляєть ся постійним лученєм своєї волї з її волею і з її живою гадкою, яку виражає в всенародних актах її голова. Ся любов спочатку лиш акт чисто моральний, сповнене обовязку прінціпіяльно (послух катеґоричному імперативу після термінольоґії Канта) може і повинна стати жерелом почувань і привязаня не менше сильного, чим синівска любов і патріотизм. Ті, що бажаючи оснувати Церков на любови, добачують унїверзальне єдинство лиш в скристалїзованій традиції, яка в протягу 11 столїть позбавлена вже всїх способів себе реально скріпити, повинні би були взяти на увагу, що не можна любити живою і дїяльною любовю археольоґічну згадку, відрубний факт, приміром сїм вселеньских соборів, факт цїлковито незвісний масам а приступний лиш понятю учених.

Любов зглядом Церкви має справжнє значінє лиш у тих, які завсїгди признають в Церкві живого представника, загального вітця всїх вірних, зглядом якого можлива така любов, яка зглядом батька в сїмї або зглядом володїтеля в монархічнім краю. Формальний характер правди лежить в тім, що вона зводить до гармонїйної єдности ріжноманїтні живла дїйсности. Сеї вдачі не позбавлена і перша з усїх правд, — правда о Богочоловіцї, яка в своїй абсолютній єдности містить всю повноту житя Божого і людского. Христови, єдиному єству, осередкови всїх єств повинна відповідати Церков, — колєктивність, яка стремить до звершеного єдинства. І поки се внутрішне і досконале зєдинене всїх не здїйснене, поки віра всякого не є ще сама з себе вірою всїх, п о к и з є д и н е н е в с ї х н е п р о я-

вляє всякий, його мусить здійснити одна личність.

Загальна правда в досконалости здійснювана одною личністю (Христом) притягає до себе віру всіх, пояснювану непохитно голосом одного (папи). Поза тим єдинством, як ми бачили, гадка гурту може бути хибна а і віра самих вибранців може стати хиткою. Але неложна гадка, нехитка віра а віра непохитна і зясована, яка лучить людский рід з Божою правдою, становить непохитну основу вселеньскої Церкви. Сею основою — є віра Петра, яка живе в його наслїдниках — віра, яка індивідуальна, щоби можливо було її оказати людям і (при підмозї Божій) надлюдска задля своєї непогрішимости. Ми не перестанемо повтаряти: коли хто вважає сей осередок постійного єдинства злишним, нехай тільки спробує виказати живе єдинство вселеньскої церкви без нього; нехай спробує без нього довершити церковний акт, який би інтересував все християньство; нехай спробує дати рішучу і авторитетну відповідь хочби на одно з питань, які розєднюють християньску совість.

Зберім в кількох словах попередні міркуваня. Вселеньска Церков основана на правдї скріплюваній вірою, так як правда одна, то одною повинна бути і правдива віра. А що се єдинство віри нині не істнує безпосередно у всїй сукупности вірних (бо не всї однодушні в релїґійнім зглядї, то воно повинно находити ся в церковнім авторитетї одної личности, обезпеченої Божим співдїланєм і принятим всїми вірними з любовю і довірєм.

Ось де камінь, на якім Христос оснував Свою Церков, і пекольні сили не переможуть її.

РОЗДЇЛ V.

Ключі царства.

Ісус Христос начеб не бажаючи лишити ні найменшої можливости сумнїву що до свого наміру і значіня своїх слів о камени Церкви доповнив їх передавши в як найточнїйших виразах власть над ключами Царства (начальне завідуване своїм Царством) головній власти Церкви, основаній в особі Симеона Петра.

„І дам я тобі ключі Царства небесного“. Тут передовсїм випаде нам усунути недорічність, яку наші православні полємісти приписують Ісусови Христови. Щоби лекше затерти ріжницю між Петром а иньшими аностолами, вони твердять, що власть ключів не що иньше, як власть „вязати“ і „рішати“. Начеб то Ісус сказавши „дам тобі ключі“ повторив лиш ту саму обітницю иньшими словами. Але коли говорить ся о ключах, то треба би сказати „замикати“ і „відчиняти“, а не „вязати“ і „рішати“. І справдї читаємо в Апокалїпсї (обмежуємо ся тільки новим завітом): „Се глаголе сьвятий, правдивий, що має ключ Давидів, котрий відчиняє і нїхто не зачинить, і зачиняє і нїхто не відчинить“ (Апокан. Ш. 7).

Бібліотек

Можна замикати і відчиняти кімнату, хату, город, але „вязати“ і „розвязувати“ можна тільки осібні предмети і єства, які находять ся в кімнаті“ хаті, або городі. Евангельский текст, о якім бесіда се метафора, але метафора не недорічна. Образ ключів Царства (царскої палати — beth hamelek) без сумніву означає власть більш широку і загальну, чим образ вязаня і розвязуваня.

Спеціяльну власть „вязати“ і „рішати“ одержав Петро тими самими словами, якими її опісля дістали і иньші апостоли (Мат. XVIII. 18;) з тексту останньої глави легко бачити, що ся низша власть відносить ся тільки до почастних случаїв (коли прогрішить проти тебе брат твій і т. п.), що цілком відповідає значіню метафори, якої ужив евангелист. Личні тільки питаня совісти і долї індівідуальних душ підлягають власти „вязати і рішати“, яка була дана апостолам п і с л я Петра. Що дотичить власти ключів Царства, яку одержав сам тільки Петро, то вона (після точного значіня нашого тексту а також після біблійної анальоґії) може відносити ся тільки до сукупности Церкви, бо означує начальну власть соціяльну і політичну, загальну управу Божим Царством на землї. Не можна анї віддїляти житя христіяньскої душі, від орґанізациї вселеньскої Церкви анї мішати останню з першою. Се дві царини цїлковито ріжні, хоч тїсно звязані проміж себе.

Наука Церкви се не проста мішанина особистих вірувань; так само і управу Церкви не можна звести до управи совістю відрубних одиниць і їх почастним моральним житем. Вселеньска Церков, основана на єдинстві віри, як живе і реальне суспільне тїло, повинна кромі того проявити і єдинство дїланя, достаточне, щоби з успіхом супротивляти ся в кождій хвилї її історичного єствованя сполученим змаганем ворожих сил, які роздїливши їх стремлять до їх знищеня. Єдинство дїланя суспільного тїла так широкого і поскладаного припускає цїлу систему орґанічних функцій, які підлягають спільному осередкови, який може їх заставляти дїлати кождої хвилї в бажанім напрямі.

Подібно сьому, як єдинство православної віри окончено ґарантує доґматичний авторитет одної личної личности, яка говорить за всїх, і єдинство церковного дїланя повинно конечно опирати ся на верховодячій власти одної одиниці, яка розтягаєть ся на усю Церков. Але в Церкві єдиній і сьвятій, основаній на правдї, управи не можна віддїлити від науки і центральна начальна власть в церковній єрархії може належати до того, хто своїм авторитетом від Бога піддержаним представляє і проявляє в релїґійнім житю єдинство правдивої віри. Для того то ключі Царства і віддано тому, хто задля своєї віри є каменем Церкви.

РОЗДІЛ VI.

Управа вселенської Церкви. — Зєдиняючий осередок.

Церков-се не тільки цілковита злука людий з Богом в Христї, се крім того також суспільний устрій, який установила Висша Воля, щоби вчинити в ньому і через нього сю богочоловічу злуку. Церков основана на вічній правдї є не тілько досконалістю житя в будучинї — але она була в минувшинї, ба й є тепер д о р о г о ю, яка веде до сеї ідеальної досконалости. Суспільне житє людства на землї не повинно лишити ся чужим живій злуцї Божества з людством здійсненій Христом. Наколи навіть матеріяльні живла нашого житя перетворюють ся і осьвящають ся в тайнах, то чиж можливо, щоби суспільний і політичний устрій, вся сущна форма людского житя був відданий безпощадно на поталу боротьбі еґоїстичних інтересів, грі людских убійчих пристрастий, спорам між ложними гадками. Так як чоловік єство необхідно-громадяньске, то окончною метою божої операції в людстві є сотворенє досконалої всесьвітньої громади. Але се не є сотворенє „ex nihilo“. Материял для досконалої громади вже готов: а то недосконала громада, людство в дотеперішнім його видї.

Царство Боже його не виключає і не нищить, а навпаки притягає его в сферу тогож Царства, завдяки його питомому відродженю — посьвяченю і перетворенню. Коли випадає злучити з Христом індивідуальне єство чоловіка, релїґія не вдоволяєть ся невидимою і чисто духовною злукою; она хоче, щоби чоловік лучив ся з своїм Богом у всїй цілости свого житя, навіть при помочи фізиольоґічного акту споживання. В сїй містичній, але реальній злуцї материял тайни не руйнуєть ся і не нищить ся, а тільки пересущуєть ся, тоб-то внутрішня невидима суть хлїба і вина підносить ся в сферу обоженої тїлесности Христа, і начеб нею проковтуєть ся, коли тимчасом феноминальна дїйсність, або мнима внїшність сих предметів зістаєть ся без усякої під змисли підпадаючої зміни, задля можности їх дїланя в даних умовах нашого фізичнього буття, яке вони сцїплюють з Божим Тїлом.

Так само має ся річ, коли говорить ся о колективнім і громадяньскім житю людства, о тім, щоби його містично пересущити хоч з захованєм видів і внїшної форми земского товариства — тіж самі форми певним означеним способом уладжені і осьвячені, мають стати реальними основами і видимими орудями для социяльного дїланя Христа на його Церков.

Робота Божа в людстві з християнського погляду має окончною метою не прояву Божої всемогучости (музулманьска ідея), а свобідні і взаїмні зносини людий з Богом.

Та щоби довершити сього дїла відповідним на се способом не є це укрите дїйство, яким промисл Божий веде народи і поодинокых людий незнаними їм дорогами, до незрозумілих для них цїлий. Се абсолютно і виключно надлюдске дїйство завсїгди конечне, але його самого за мало. Особливо від часу реально

і історичної злуки Божого і людского пріпціпу в Христї, людство мусить само взяти позитивну участь в своїй долї, мусить як соціяльне тїло зносити ся з Христом. Але коли потрібно, щоби смертні люди брали участь тут на земли реально і дїяльно в невидимій і надприродній Христовій управі, конечна річ, щоби ся управа була прибрана в природні і видимі соціяльні форми. Щоби дїлати в недосконалім людстві і в згоді з ним досконалість Божої ласки і правди в Христї мусить мати своїм представником і служителем звісну соціяльну інституцию — Божу по свому походженю, метї і повновласти, а людску по своїм способам дїлання приноровленим до всїх вимог історичнього житя.

Щоби суспільне житє всього людства справляти ід метї Божої любови, і з-ясовувати суспільну думку у змислї Божої правди, треба, щоби в Церквї була всесьвітна, Богом установлена управа.

Ся управа мусить бути явна і опредїлена, щоб всї могли єї знати і повинна бути безпереривна, щоби до неї можна було завсїгди звертати ся; вона мусить бути в своїй сути Божа, щоби оконечно володїти над релїґійною совістю всякого гаразд осьвідомленого і добре мислячого чоловіка, але мусить бути також людскою і недосконалою у своїй історичній прояві, щоби моральне спротивленє ся їй можна зробити можливим, щоби лишити місце сумнївам, боротьбі, покусам — всьому, що становить заслугу свобідної і правдиво людської чесноти.

Начальна власть Церкви, щоби утворити першу основу злуки між суспільною совістю людства і провідїнною управою Бога, щоби бути причасною Божій величи, а заразом приноровити ся до людскої дїйсности, вона даючи місце всяким видам управи, які зміняють ся відповідно до часу і місця мусить завсїгди, як з'єдиняючий пріпціп, зберігати свою чисто монархічну вдачу. Наколи би вселеньска Церков мала управу виключно колеґіяльну т. є. наколиби єї верховною властю був собор тодї єдиньство єї людского дїлання (яке лучить єї з абсолютним єдиньством Божої правди) моглоби мати лиш дві основи: або одноголосна згода всїх єї членів, або, як в сьвітских зборищах більшість голосів. Останнє припущенє не личить величі Бога, якій випадалоби до кождого поодинокого випадку приноровлювати свою волю і свою правду до припадкового уґрунтованя гадок і до гри людских пристрастий.

Що доторкаєть ся однодушности і зуповної постійної згоди то певне, що такий стан суспільної совісти мігби своєю внутрішною моральною перевагою відповідати Божій досконалости і непогрішимо обявляти на зверх дїланє Бога в людстві. Та коли позитивний пріпціп більшости голосів є чимсь низше Божого достоїньства, то з другого боку ідеальний пріпціп постійної, безпосередньої добровільної однодушности на жаль занадто високий для сучасного стану людства. Ся досконала єдність, яку Ісус Христос представив нам в своїй первосьвященичій молитві, як оконечну мету своєї

роботи, не може вважати ся реальною єї основою. Найпевнїйшим способом нїколи не осягнути бажаної досконалости, се уявити собі, що она вже осягнена. Сьвідома однодушність і солїдарність, братска любов і свобідна згода се ідеал Церкви, який всї ідеалом узнають. Але ріжниця між пустими мріями, а Божим ідеалом з'єдиненя така, що останнїй має реальну точку опертя, при помочи якої він згодом придбає ґрунт на землї, і малопомалу затриюмфує над всїми силами роздору. Реальний і нероздїльний принцип єдности безумовно конечний, щоби станути напроти глубокого і живого нахилу до роздору в сьвітї і в самій Церкві. В надії, що релїґійна єдність, єдність ласки і правди стане в кождого віруючого самою суттю його житя і цїпкими узлами звяже його з всїми його ближнїми, потрібно, щоби прінціп сеї всесьвітньої єдности обєктивно істнував і дїлав на внї під видом земскої определеної социяльної власти.

Єдина і вселеньска церков з б у д о в а н а з г о д о ю і однодушностю всїх своїх членів; але, щоби вони взагалї як такі могли істнувати серед нинїшнього б е з л а д д я, їй потрібна власть, якаб їх з'єдиняла і мирила, власть недоступна безладю, яка постійно протидїлає йому, власть, яка уґрунтовує себе понад всї роздори, ґуртує довкола себе всїх людий доброї волї, демаскує і осуджує все, що противне Царству Божому на землї. Хто бажає сього Царства, повинен бажати і одинокої дороги, яка веде до нього збірне людство. Від ненависної дїйсности роздору, який панує в сьвітї, до бажаної злуки з найдоскональшою любовію де панує Бог, є конечною дорога законного, авторитетного єдинства, яке лучить людский факт з Божим правом. Завершений круг вселеньскої Церкви домагаєть ся одного осередка не для того, щоби бути заокругленим, але просто для того, щоби бути. Земска Церков, яка покликана до того, щоби обіймити в собі всью многоту народів, мусїла, щоби стати справжнїм товариством, постановити напроти национальних роздорів всесьвітню, определену власть; вона маючи ввійти в загальну струю історії і досьвідчити в своїх зовнїшних обставинах і відносинах безнастанні переміни і перевороти, вона мусїла добути задля збереженя своєї самобутности, власть в своїй сути консервативну, а тим самим дїяльну, незмінну що до змісту і гнучку що до форми; вкінци вона призначена до боротьби і самоутвердженя проти усїх сил зла серед немічного людства повинна була добути точку опертя безумовно крїпку, більше сильну чим пекольні сили.

І ось ми бачимо з одного боку, що Христос передвидїв необхідність церковної монархії і передав одному чоловікови начальну власть в своїй Церкві; з другого боку, що з всїх церковних властий Християньского сьвіта лиш тільки вона одна постійно і незмінно зберігає центральний і вселеньский характер і заразом після старинного і загального передання специяльно звязана з тою личністю, до якої Христос сказав: „ти єси Петро і на сьому камені збудую Церков мою і ворота пекольні неподужають єї."

Христове слово не могло лишити ся без впливу Християнської історії, а головний феномен тої історії повинен був мати за достаточну причину — Слово Боже. Нехайже знайдуть нам для Христового слова, сказаного до Петра иньше відповідне дїйство, чим Петрів престіл і нехай відкриють для сього престола иньшу достаточну причину, чим обітниця дана Петрови. Живі правди релїґії представляють ся не всякому умови переконуючими на стільки, як ґеометричні формулки. Впрочім ми зважилиби ся схибити, наколи би подумали що навіть математичні правди всї узнають однодушно виключно лишень задля їх внутрішньої очевидности: всї годять ся їх узнати лиш для того, що нїхто не має в тім інтересу, щоби їх відкинути. Але у мене нема наївної претенсиї переконувати сї уми, у яких є інтереси більше могучі, чим шукане релїґійної правди. Вкладаючи основні докази сього, що незмінне першенство Петра є основою вселенської Церкви, я бажав тільки пособити умовій праці таких людий, які супротивляють ся сій правдї не із за якогось інтересу, або пристрасти, а виключно лиш із за безглуздих помилок і дїдичних пересудів. Продовжуючи се завдане я мушу тепер не зводячи очий з промінистої провідньої зорі біблійного слова займити ся на хвилю темною і движкою цариною всесьвітної історії.

(Далї буде).

О. Стефан Донарович.

Дещо про страйки взагалї і страйк в сьвітлї Християнської етики.

Еляборат відчитаний на соборчику деканата ходорівского в Беньківцях дня 16. мая 1904.

(Продовженє).

II.

Коли і о скілько страйк етично дозволений.

Щоби рішити, коли і о скілько страйк етично дозволений, треба пізнати, яка есть засада, на котрій відносини суспільні повинні опирати ся. Засада та есть слїдуюча: „Відносини суспільні, які між людьми витворює праця, повинні опирати ся перед всїм на засадах християнської справедливости“. Засада та не есть нова. Голосить єї наш Декальоґ. Отже за підставу в осуджуваню страйків кладемо християнську справедливість, котра признає право також тим меншим і жадає, щоби право було

також зглядом них виконуване. Дивлячись отже з точки християньскої справедливости, признаємо що:

1 Зарібники можуть залишити працю або страйкувати, коли заплата за виконане умовленої працї не вистарчає на заспокоєне їх житєвих потреб.

Господь Бог заповів чоловікови: „В потї чола твоєго снїси хлїб твой". Із слів тих випливає засада працї, а Сотворитель заповідаючи єї, здає ся установляти стислу границю між працею і заплатою. „В потї чола твоєго будеш їсти хлїб твій" значить: „наслїдком і нагородою твоєї працї буде твоє материяльне житє". Виходить з того, що кожда платня, котра чи то з волї працьодавця, чи з вини обставин, не може вистарчити на житєві потреби, противить ся справедливости і законови Божому. В тім отже случаю страйк може бути безперечно етично дозволений. — Коли говоримо о потребах людского житя, не маємо на мисли уроєних потреб і пересадного збитку; не маємо на мисли також житя ограничаючого ся до остаточного „minimum". Розуміємо житє людске відповідне условинам і вимогам часу. — Казати чоловікови: „будеш жити самою бульбою", „обійдеш ся без лучшої одїжи на сьвято", „можеш ходити в личаках, бо твої батьки так ходили", есть несправедливостию. Беручи річи справедливо, не повинно бути людий позбавлених (без своєї вини) средств до житя в культурній суспільности. Заплата повинна вистарчити зарібникови на житє нормальне, таке, котре вносить з собою в суспільність теперішний стан цивілїзациї.

2. Страйк може бути етично дозволений, коли платня не вистарчає на утриманє родини і не дає можности працювитому зарібникови заощадити собі на час неспосібности до працї і на утриманє в день відпочинку, а зглядно в день сьвяточний.

Господь Бог не хоче, щоби чоловік жив одинцем, але дав єму право закладати родину. Тож справедлива платня мусить бути така, щоби чоловік працьовитий міг заложити родину, єї утримати і виховати дїти, а крім того заощадити собі з заплати дня тілько, щоби мав з чого жити в такім часї, коли не має зарібку, або в наслїдок хороби чи старости заробити не може. Належить взяти на увагу ще і то, що право природне жадає відпочинку по працї, а право Боже доповняє єго наказом: сьвятити день сьвятий. Справедливість проте домагає ся, щоби заплата була висша від конечної на удержанє житя, щоби працьовитий зарібник заробив собі працею через 6 днїв на утриманє в день відпочинку зглядно в день сьвяточний. Платня низша є певно несправедлива, хоч би навіть працьодавець заслоняв ся добровільною умовою, котру заключив з зарібником під натиском нужди. Страйк отже в тім випадку етично оправданий і дозволений.

3. Зарібники можуть залишити працю і домагати ся вищої заплати тодї, коли контракт о працю, або умова о працю вигасла, т. є. коли скінчив ся час, до якого обовязував їх контракт або умова, бо мають природне право жадати за свою пра-

цю вищої платні і посувати ся в своїх жаданях до остаточної границі справедливости. Не мають однак права переступати тої границі і жадати вищої платні від тої, котра есть справедлива. Справедлива платня має так само, як справедлива ціна певні границі котрі означують еї з гори і з долини. Як низше тих границь не вільно сходити працьодавцеви, так повисше тих границь не вільно виходити зарібникам. Нарушене тих границь в якім небудь напрямі булоби несправедливостию і чинило би страйк недозволеним.

4. Страйк есть дозволений не лише тоді, коли умова чи контракт о працю вигас, але також тоді, коли контракт був неважний від початку, позаяк немав від початку условин, котрі до важности контракту конче потрібні. — Так н. пр. неважний есть контракт, коли робітник приневолений голодом обовязав ся працювати за заплату несправедливу т. є. за заплату, котра есть низша від найнизшої справедливої заплати. Бо в тім кривда діє ся зарібникови і не можна примінювати засади „volenti non fit injuria“, позаяк той, що вмирає або що гірше, що примирає з голоду не есть „volens“. В таких условинах годити ся до праці не значить заключати добровільну угоду, але улягати силї, против чого протестує справедливість. Неважним есть контракт також котрим зарібник обовязує ся працювати понад сили, або зобовязує ся працювати в неділї і сьвята, хоч до тої праці не ма конечної потреби і т. п., бо в тих случаях відступає зарібник працьодавцеви право, котрого сам не має.

5. Страйк есть дозволений також тоді, коли працьодавець не сповняє того, до чого обовязав ся умовою чи контрактом з робітниками. Контракт полягає на взаїмности зобовязань; проте, если одна сторона не сповняє принятих на себе обовязків, то через то само і друга сторона есть вільна від обовязків, котрі приняла на себе в контрактї. Так н. пр. коли працьодавець не дає робітникови умовленої а справедливої заплати, то і робітник не обовязаний давати єму свою працю, бо через нарушене права, котре має робітник до платні, контракт чи угода стратила свою силу і важність. Если однак зарібник отримує належну справедливу заплату, то не вільно єму зривати контракту або умови і залишити працю з тої причини, що працьодавець має великі зиски з его праці, а він сам не має в тих зисках жадної участи, бо працьодавець, котрий не дає нїчо більше зарібникови, лише справедливу платню, хоч з праці его великі тягне зиски, не сповняє може обовязку любови і природної слушности, але не нарушає прав зарібника а проте не допускає ся несправедливости, котра би контракт чи умову розвязувала З другої сторони однак треба зазначити, що працьодавець сповняє несправедливість взглядом зарібника, не лише тоді, коли не додержує условин угоди, але також тоді, коли нарушає права, які зарібникови як чоловікови прислугують і котрих зречи ся не може. Так н. пр. працьодавець допускає ся несправедливости, котра також зарібника звільняє від зобовязань, коли силує зарібників, а головно зарібниці до нечесних вчинків, виставляє на

покуси до злого, заряджує виплати в коршмах через арендарів, силує до куповня в склепах, в котрих продає лихий товар по високій цїнї, і з них сам зиски тягне, коли зле, не полюдски обходить ся з зарібниками, коли в неділю заряджує такі роботи, що не суть необходимо потрібні, а однак зарібник через них своїх обовязків релїґійних не може сповнити, ані заспокоїти душевних потреб. Так н. пр. (подаю правдивий факт) — коли заряджує що неділї перед полуднем обзорини форнальских коний, через що жаден з форналїв не може піти до церкви на Богослужене, бо цїлий ранок зійде на чищеню і люстрациї коний, котра відбуває ся дефілядою перед працьодавцем. — В таких випадках страйк безперечно етично дозволений.

Розуміє ся, що зарібники мусять бути в осуджуваню подібних випадків дуже осторожними, щоби не залегко добачували свою кривду і нарушене своїх прав. Кривда мусить бути дїйсна, а не уроєна, мусить бути узнана через загал, а не лиш через самих зарібників, бо ніхто не може бути судиєю в власній справі. Причина мусить бути обективна, певна, отже узнана через загал. Така певність есть потрібна, але і та вистарчаюча, так, що коли чи то заряд союза робітничого, чи комітет вибраний з людий безсторонних орече, в тім або сїм дїє ся кривда зарібникам, і зарядять страйк в цїли усуненя тої кривди, вільно робітникам, що належать до тої орґанїзациї, йти за тим рішенем і залишити працю. Виняток становить лише той випадок, колиби безпідставність того рішеня або нарушене прав працьодавця були ясні. Наколи таке оречене видає ся комусь ясно як несправедливе, то він не може ему підчиняти ся, позаяк нїкому не вільно дїлати против совісти.

6. Ще на одно питане треба нам відповісти: Чи можуть зарібники наклоняти до залишеня працї або до страйку? Коли робітники можуть страйкувати, то можуть також своїх товаришів, що находять ся в таких самих условинах працї, намовляти і наклоняти, щоби залишили працю, позаяк дозволено есть наклоняти другого до такого вчинку, котрий менї дозволений. Можуть також зарібники грозити своїм товаришам зірваném всяких зносин товариских, коли би не хотїли з ними солїдарно поступати. (Eberle: Arbeit und Lohn 1894, стор. 154). В тім то случаю користають зарібники з права, котре їм прислугує до власної оборони. Не дозволено есть однак уживати підступу, ані насильства ані против зарібників, ані против працьодавців, бо таким поступованем нарушила би права других, а тим самим допускала би ся несправедливости.

Із повисше сказаного буде ясно, коли і о скілько можуть бути страйки дозволені після засад християньскої етики.

Бачилисьмо, що зарібники можуть страйкувати, коли страйку уживають до ревіндикациї своїх слушних прав і о скілько змагають чесно до поправи власної долї. Насуваєсь тепер ще одно питане: Чи тоді, коли зарібники етично мають право страйкувати, суть обовязані пробувати наперед інших средств, менше насильних, чи можуть помінути всї ті средства і відразу при-

ступити до страйку? Позаяк страйки суть средством насильним і звичайно шкідливим для працьодавців, а частійше некорисним для зарібників, а для ладу суспільного завсїгди небезпечним, прото повинні зарібники наперед змагати до поправи свого положеня способами лагіднїйшими, а доперва тогдї можуть ужити средств насильних, якими суть страйки, коли лагідні средства окажуть ся безуспішними. Однак до такого поступованя суть зарібники обовязані лише з титулу любови, а не справедливости, позаяк в тих случаях, коли страйк есть етично дозволений, зарібники не нарушають справедливости, коли приступають прямо до страйку, залишаючи лагіднїйші средства.

(Конець буде).

У відповідь сьвященикови з „Дїла".

В цїлім сьвітї так водить ся, що кождий майже стан має свій орган, в якім між иншими становими справами реферує ся також звичайно відношенє инших станів чи їх преси до него. Тим більше водить ся се в органах церковних, чи там духовних, а навіть хочби лише католицких. Перегляньмо який небудь, перший лїпший церковний журнал (або навіть і щоденну католицку часопись), а побачимо в кождім числї слїди того, про що я говорю. Се річ зовсїм природна. В органах полїтичних не замовчує з обовязку редакція жадну акцію противну їй полїтицї. Примір — кожда полїтична часопись. Так само і журнал церковний, хочби був навіть строго науковий, мусить порушувати такі справи, з яких єго читачі можуть пізнати духа хвилї, духа, що панує серед ворогів Церкви чи духовеньства. Лише формою можуть ріжнити ся статї, що порушують такі питаня. Не инакше мусить поступати і „Нива". І від самого початку єї істнованя, бо вже навіть з першим числом почала вона ту роботу. Та доси йшло все добре. Сьвященики чи то устно, чи письменно, висказували свою вдячність редакції за те, що вона інформує їх про такі річи. Аж в послїднім часї виступив один сьвященик в „Дїлї" проти сеї роботи в статї „Чи нова інтрига?" (ч. 197 з 29/9 с. р.) Про сю статю хочу тут дещо поговорити.

Автор статї робить „Ниві" ось такі закиди:

„Нива" від більше як року веде закулїсово полїтичну інтригу проти національної рускої партії і єї органа „Дїло"; нема одного числа, в котрімби не накидувалась на національну партію і „Дїло" і не посуджувала їх, начеб вони відносились ворожо до Церкви і духовеньства; в браку стійних аргументів натягає ся тенденційно поодинокі річи або вирвані з часописи місця і слова і придає ся їм інтенції, яких зовсїм не мали, а в браку того ужи-

ває ся таки ординарної ложи; цїль „Ниви“: кинути в духовеньство зерно недовіря до національної партії і єї дїяльности для народа і повести духовеньство куди инде; „Нива“ між иншими закинула ложно „Дїлови“ вороже відношенє до Яворівскої семінариї і закинула сїй послїдній клєрикалїзм (!!!), в чім допустилась „крайної злоби і нечесности, а се лише один приклад, але він характеристичний для тенденції цїлого письма і єго редакторів; бо таких напастливих елюкубрацій, лишених всякої підстави, єсть богато в сїм христіяньскім церковнім письмі“; редактори „Ниви“ станули на услугах верховодів краю і помагають їм повалити народну партію, щоб піддобритись потентатам; тіж редактори не являють ся на нїяких руских зборах, не беруть участи в нїяких руских акціях і в самім Львові вони дла загалу незнані; вони ховають ся в норах і звідти мечуть каміня на всю трудящу братію, прибираючи овечі кожі релїгійности, а часом і патріотизму, та бризгаючи на добрих труженників безнастанно в злобний спосіб атеізмом, ворожнею для Церкви і духовеньства і т. д. і не щадячи при тім патріотичних сьвящеників; се роблять вони, „єзуіцкі елєви“, задля красних посад і достоїньств; редактори „Ниви“, уживаючи злосливого і тенденційного ганьбленя всїх і вся та частих безосновних напастий, лучать сьвяту справу з убочними цїлями; редактори „Ниви“, починаючи якусь свою полїтику, підшивають ся під фірму духовеньства і шкодять сим способом безмірно справам Церкви і сьвященьства; вони компромітують справу Церкви, проти чого духовеньство мусить застеречи ся, ба вже оно й толкує об сїм і коли буде треба, заговорить своє слово і розбере точно всї елюкубрації, які поміщались в „Ниві“, а які виявляють вже достаточно ріжні задушевні цїли єї редакторів“.

Ось такі закиди робить „Ниві“ і єї редакції один сьвященик в „Дїлї“.

На се всьо я мушу таке цїлком отверто і щиро відповісти: „Нива“ з полїтикою яко такою, не мала і не має нїчо спільного. Від самого свого початку займаєсь вона виключно справами церковними і суспільними. Проти національної рускої партії „Нива“ нїколи не виступала; се проста ложь. Зрештою прошу о доказ на се. Що иншого з „Дїлом“. „Дїло трактувала редакція „Ниви“ зарівно, як всї прочі часописи, значить, пятнувала кождий єго виступ проти Церкви. Що воно давало „Ниві“ матеріял майже до кождого числа, се не єї вина. Автор уважає видно „Дїло“ нетикальним; редакція „Ниви“ иншого погляду; у неї кожда часопись однакова, на кожду дивить ся вона із церковного становища. А зрештою що иншого партія, а що иншого єї орган. Я можу бути горячим прихильником якоїсь партії, а мимо того можу бути противником єї органу, розумієсь не в справах партійної полїтики. Таке саме з „Дїлом“. Богато сьвящеників, скажу, більшість нашого клиру належить до національної партії, але мимо того не мало є противників „Дїла“ навіть між чільнїйшими членами-сьвящениками сеї партії. Проти полїтики „Дїла“ вони нїчого не мають, бо єго

полїтика, се їх полїтика́, але воно їм немиле якраз задля свого антицерковного духа. Так отже і „Нива“ не виступає проти „Дїла“ яко орґана національної партії, (сего церковна часопись і не може робити), а тілько виступає проти „Дїла“ яко часописи, в якій аж надто часто пробиваєсь антицерковний дух.

Каже автор статї, що „Нива“ неслушно, тенденційно і ложно посуджує „Дїло“ (автор лучить зараз: „і партію“) о ворожнечу до Церкви і духовеньства, що не має на се арґументів і натягає поодинокі місця і слова. Доказом сего факт з Яворівскою семінарією. Алеж се лише один факт! А „Нива“, як самі кажете, „в кождім числї нападає на „Дїло“ неслушно“. Чомуж не говорите і про ті так численні факти? Видно, що або не читаєте „Дїла“, яке берете в оборону, або що всякі виступи проти Церкви для вас зовсїм байдужі. В такім разї можете також взяти в своїй християньскій любові в оборону і „Свободу“, „Громадский Голос“ та „Промінь“. Тимчасом не треба бути аж сьвященником, щоби пізнати ворожого Церкві духа „Дїла“ (часами воно маскуєсь, але не на довго) і про се однакова гадка між нашими сьвященниками, розумієсь, не між такими, нечисленними виїмками, до яких належить і наш автор. Слїдячи з обовязку за тенденціями всїх руских часописий, дійшла редакція „Ниви“ також до подібного переконаня, значить, до переконаня, що „Дїло“ вороже Церкві і виходячи з такого погляду, відповідно осуджує кождий єго виступ. Так було і з Яворівскою семінарією. Приневолене відкликало „Дїло“ те, що передше написало, але факт став ся, воно виступило спершу проти семінарії. Знаючи єго тенденцію, могла собі редакція „Ниви“ инакше витолкувати сей виступ, як не тим, що семінарію заложили Василіянки? (Автор наводить сей факт, але не розуміє єго навіть, бо каже, що ми закинули основателям семінарії клєрикалїзм!!). Зрештою, най буде, редакція „Ниви“ виткнула те, з чого опісля „Дїло“ поправило ся. Але що буде з тими тисячними иншими, ще гіршими фактами, якими заповнені усї три річники „Ниви“? Не штука назвати всьо ложию і натягненєм. Докажіть се, бо на слово вам нїхто не мусить вірити.

З висше сказаного ясно, що цїль „Ниви“ не є кинути зерно недовіря до національної партії; єї цїль така, як кождого церковного і станового орґану. Через зазначуване антицерковних виступів „Дїла“ (не партії!) бажалаби хиба „Нива“ звернути лише увагу сьвященикам, що се від них, як від найдїяльнїйших і найвиднїйших членів національної партії, залежить напрям орґану їх партії. Якось і давнїйше велась у нас остра опозиційна полїтика, але без виступів проти Церкви в справах, що з полїтикою не мають нич спільного. Чп би лише від кількох лїт не давалась погодити така полїтика з христіяньством? Чи се так трудно постаратись о те, щоби мій слуґа, якого я оплачую для себе, робив так як я хочу? Чи орґан зависить від партії, чи партія від орґану, до того ще в руках таких людий, які до партії хиба на папери належать, а в дїйсности вважають ся приклонниками червоної інтернаціоналки?

У відповідь на закид, що редактори „Ниви“ стали на услугах верховодів краю, і виступають проти національної партії (!!!), аби піддобритись потентатам, я маю лише п о г о р д у ! Се закид дїйсно гідний свого автора!

На дальші личні закиди відповідаю отсе:

Річ має ся так: Як тілько я прийшов до Львова, так зараз в кілька тижнїв прийшов до мене один сьвященик яко відпоручник видїлу Товариства св. Ап. Павла з предложенєм, чи не згодив би ся я видавати церковну часопись, якої видаванє припоручив видїлови Загальний Збір Товариства. Я радо згодив ся. На видїлї запевнено менї цїлковиту самостійність в веденю часописи і по можности малу матеріяльну поміч (Товариство убоге). Я взяв ся до праці і веду єї доси. З напряму часописи б у в з а в с ї г д и в д о в о л е н и й і в и д ї л Т о в а р и с т в а і З а г а л ь н і З б о р и. Такий початок „Ниви“. Бесїда отже про якихсь львівских молодих людий, про незнаних нїкому „єзуїцких елєвів“, тут нї при чім. Дальше — „Ниву“ видаю я с а м і с а м за неї відповідаю. Мішати у се „нечесне“ дїло о. Б.(оцяна), що написав до кількох чисел б і б л і ї о ґ р а ф і ю, або о. Р(едкевича?), що написав о д н у о д и н ї с е н ь к у р е ц е н з і ю н а н ї м е ц к у к н и ж к у — се хиба несьвідомість автора справи, про яку пише.

Так отже всьо, що пише автор статї про редакцію, мушу брати я до себе самого. Чи я буваю на зборах Русинів, взагалї між Русинами? О скілько можу буваю. Зборів Товариств св. Павла і Петра, я ще не опустив жадних (чи буває на них автор?), так само зборів „Просьвіти“ і з малими виїмками полїтичних зборів львівских Русинів; там де ходить автор, я можливо, що не ходжу, бо не маю коли. Крім сотрудництва і трех катихитур маю редакцію „Ниви“ і працюю ще при одній редакції та при видавництвах Товариства св. Павла. На знакомства отже зі в с ї м а Русинами, менї нїкуди. Єзуїтским елєвом я не є, бо я кінчив семінарію у Львові під тим самим о. ректором, під котрим мусїв єї кінчити і автор, коли не минуло єму єще сорок лїт. На нїкого камінєм з поза плота я не метав і не метаю, тим більше на „добрих труженників“ і патріотичних сьвящеників. Міг хиба звертати увагу на деякі невластивости загалу а нїколи поіменних одиниць. Коли менї д о к а ж е т е де такий поступок, назву сам себе безхарактерним чоловіком. Чи я підшиваю ся під фірму духовеньства і шкоджу тим способом Церкві і клирови — се вже річ осудити самому клирови. Я думав доси инакше. Число предплатників „Ниви“ зросло поважно, я дістав численні признаня і слова заохоти, між співробітниками „Ниви“ можу вичислити доси десятки що найкрасших і знаних загалови сьвящеників (кождий майже під своєю працею підписує ся,) — отже я міг припускати, що загал клиру з „Ниви“ вдоволений. Колиж чую що иншого, колиж о шкідливости „Ниви“ починають вже толкувати між клиром, то я при редаґованю не опираюсь. Проти загалу, а ще до того із шкодою Церкви, я рішучо іти не м о ж у. Як моя праця не в лад, як такий загальний суд нашого клиру, то я цофнусь і кождому охочому як найрадше віддам в руки

дальше веденє „Ниви“. Автор переконаний, що я редагую „Ниву“ також задля красної посади, достоїньства, убочних ціли. Гарне понятє про чоловіка, „невідомого нїкому у Львові“. Чи се написати, чи кинути таку пляму на характер незвісного собі чоловіка позволило авторови єго сьвященичє сумлїнє? Чи автор подумав над тим, що се м о ж е бути неправда, а в такім разї може сим закидом зробити болючу рану тому, до котрого сей закид відносить ся? Хто хоче дійти до красних посад і достоїньств, сей не вибирає собі тяжкого заводу публїциста, де замість позискати собі „потентатів“, найчастїйше зражує лише їх до себе. Коли би менї о те ходило, я знайшов би до сего иншу, далеко лекшу дорогу, якої і инші придержують ся, що дибають на красні посади і достоїньства, і не стративби вкінци при тім свого здоровля. Я запевняю автора, що колиби він обняв усю мою працю по школах, в церкві, при редакціях і вивидавництвах бодай на яких два — три місяцї, то певно відрік би ся і найкрасшої посади та достоїньства і вернув би до свого веселого житя між рускими кругами.

Я скажу ще одно: коли автор замітив таке небезпеченьство з боку „Ниви“ і таку підпольну роботу єї редактора, коли відкрив факт, то чому не підписав ся під своєю статею? Чи бояв ся? Я знавби, з ким маю до дїла. В кождім разї се дивно, що автор закидає менї стрілянє з поза плота, хоч се не правда, бо я свою кожду статю підписую бодай своїми інїціялами, а сам уживає такого способу. Відкрийте шелом добродїю, аби всї знали, хто ви є і чи й ви не підшиваєтесь під фірму духовеньства. Бо дуже можливо, що ви й не є зовсїм сьвящеником.

Менї лише цїкаво, чому автор, коли він дійсно сьвящеником, не піднїс сеї справи нїколи на жадних зібранях хочби лише львівских сьвящеників, де був би мав нагоду і мене добре пізнати і почути дещо в оборонї „Ниви“? Чи він може зібрань і сходин сьвящеників уникає? Шкода. Там мігби довідатись, що „Нива“ з незміненим напрямом виходить уже третий рік, що „Нива“ се часопись церковна а не полїтична, що „Нива“ не має на думцї якихсь нових інтриг і т. д., про що ми вже в горі згадали. А так вирвав ся автор непотрібно і скопромітував лише, по моїй думцї, імя сьвященика. А може я помиляюсь?

Ярослав Левицкий

ВСЯЧИНА.

Поворот паломників із св. Землї. Дня 28-го с. м. вернули паломники з трохтижневої подорожі до дому. До Львова приїхала лише незначна їх часть, бо більшість їх висїла на стаціях перед Львовом, а деякі з Митрополитом поїхали до

Риму. У Львові вийшла проти повертаючих паломників процесія св. юрскої церкви і велике число львівских Русинів. Цїле паломництво випало дуже щасливо і его учасники вернули вельми вдоволені

Справа конґруи, як доносять часописи. перейшла вже через буджетову комісію і небавом піде перед повний парлямент. Комісія приняла номимо завзятого опору соціяліїстів предложене правительства.

В справі одїжи сьвящеників. Станиславівскнй Владика видав такий обіжник: Понеже многі сьвященики замість приписаних клерикальних ковнїрців (colare), запинаних позаду шиї носять ковнїрці сьвітского покрою і форми (нераз ковнїрці виставють висше бороди), запинані з переду, тому заборонюю носити сего рода ковнїрці, а сьвящеників, вводячих тот обичай, буду уважати яко таких, котрим недостає духа і любови до священичого званя. Рівнож приказую залишити ношене нагрудників вишиваних цьвітистими красками, бо то виглядає більше на пустоту і женьский характер, чим на мужеский характер война Христового. Вкінци заборонюю носити капелюхи ясної краски. Від епископского ординаріята. Буркут, 10. серпня 1906.

Проповіди українською мовою. В „Подолії“ радить о. М. Ястрембский порушити на недалекім епархіяльнім з'їздї в Камянци подільскім справу проповідий українською мовою. Примір епископа Амврозія на Волини, що перший став в останніх роках відзивати ся в церкві до місцевого населеня рідною мовою, потягнув за собою вже чимало волиньского і подільского духовеньства, котре стараєсь поволи проповідувати по українськи. Рідне, живе слово все і всюди робить сильне вражіне на слухача, скорше і лекше проникає в серце і милїйше і відраднїйше для нашого селянина, що уважає московский язик чужим паньским“. Автор звертає увагу лише на одну трудність в тій справі: сьвященики привикли говорити доси проповіди лише по великоруски не дадуть собі відразу ради з українськими словами, особливо на всякі відорвані понятя. Треба їм дати підручник, збірник готових проповідий, але в мові як найбільше зближеній до подільского говору. Ходить о те, щоби нарід як найлїпше розумів. На жаль, українське духовеньство з церковної літератури крім евангелия , яке тепер видає ся, не має ще нїчого. Правда є проповіди о Гречулевича, але видані ще в 50 роках минувшого столїтя, і ті проповіди, в недостачі инших, радить о. Я видати ще раз, щоби справа проповідуваня в церквах по українськи стала відразу на твердих основах.

(З „Дїла“).

Польский сьвященик проти руского. Дня 15. н. ст. червня с. р. засудив динівский суд кс. Щепана Джевіцкого, сотрудника з Динова, за обиду о. Теодора Савойки, пароха з Селиск, сповнену в часї проповіди в костелї, на 8 днїв арешту з заміною на 80. К. Засуджений зголосив відклик і ось 22. с. м. відбула ся в Сяноцї розправа апеляційна. Трибунал зложений

з радників Пашкевича, Наймана, Лїмбаха і секретаря Маньковского не лиш не зніс присуду першої інстанції, але підвисшив кару з 8 на 14 днів з заміною на 140 К.

Нові книжки: Вже вийшла друга і трета часть (докінченє) книжки: *Duilhe de Saint Projet* — Науко ва Апольоґія христіяньскоі віри в перекладі *Ярослава Левицкого.* Ся друга і третя часть обіймає сторін від 173—438 і коштує 3 корони. Разом ціла Апольоґія коштує 4 кор. 50 сот. Купувати можна або в Товаристві (через редакцію „Ниви“), або в книгарни Тов. ім. Шевченка ул. Трибунальска, ч. 1.

Попирайте і ширіть між народ „ОСНОВУ“ просьвітно-полїтичний і господарский ілюстрований тижневиик. — Виходить кождої середи і коштує до кінця року 2 кор. — Адреса: Львів, ул. Петра Скарги ч. 12.

Виданя Товариства св. апостола Павла.

Духовна лѣкарня (аптика) — Є. М. Мілєр-Др. Сарницкий — 20 сот.

Наука о Найсв. Тайнѣ Євхаристіи — Др. К. Сарницкий — 20 сот.

„Хощу, очисти ся!“ або приступна наука о св. Тайнѣ Покаянія — сьвящ. С. Донарович — 20 сот.

„Оставите дѣтей приходити ко мнѣ“. Начеркъ науки религіи въ першій клясї народнои школы. Сьвященик Л. Лужницкий — 20 сот.

Слава Непорочної Дїви. Обявленя і чуда Дїви Марії в наших часах. Я. Л. 20 сот.

Віра і наука. — Перер. Ярослав Левицкий — 20 сот.

„НИВА“, річник 1904. Брошур. 5 кор.

Наукова апольоґія християньскої віри. Duilhe de Saint — Projet. — о. Ярослав Левицкий — 1·50 кор.

Перші основи економії. Косса-Мормайстер Ярослав Левицкий. — 1·50 кор.

Чоловік а зьвірина — о. Т. Лежогубский — 30 сот.

Богословскій Вѣстникъ, річник 1900 і 1901 — 2 кор. 40 сот. — перший випуск з р. 1903. — 30 сот.

При замовленях треба долучати гроші на почтову пересилку. Замовляти можна або в Товаристві (о. В. Лиско ул. Кльоновича ч. 8., або в Книгарни Тов. ім. Шевченка, ул. Трибунальска 1.

Видає і за редакцию відповідає сьвящ. **Ярослав Левицкий**
З друкарні Народової (Манецких), Львів.

Ч. 20. Львів, 15. жовтня 1906. Рік III.

Нива

Бібліотека
наукового това
Імени ШЕВЧЕ

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця.

Передплата річна 8 кор. піврічна 4 кор.
Поодиноке число 40 сот.

Адрес редакції і адміністрації:
Львів, ул. Петра Скарги, ч. 2.

Ґльосси до промови про науку, релїґію і школу.

Літературно „науковий“ Вісник помістив в книзї 9-ій за рік 1906 на ст. 453—467 дуже „наукову“ промову „вченого“ професора фільозофії на праскім університеті, Масарика, про науку, релїґію і школу.

Перекладчик сеї промови замічає, що „вість про сю (зн. катихитів против обидливих висказів против релїґії професора К. Юди) денунциацію обурила цїлу чеську суспільність“ (ст. 453). Однак нїхто не є обовязаний вірити перекладчикови на слово, що ся вість дїйсно обурила цїлу ческу суспільність, а то тим менше, що сам Масарик признає істнованє материй, які плачуть над тим, що університет забирає віру їх синам (ст. 465). Отже бодай ті матери не обурили ся на вість про сю т. з. денунциацию.

А таких материй і батьків може бути богато, а всї вони суть хиба частиною чеської суспільности. Таке узагальнюванє і підтяганє обуреня якоїсь громади суспільности на цїлу суспільність сьвідчить, що перекладчик не має елементарних понять з аритметики та хиба після него булоби можливе то, що Масарик приписує теольоґії, що іменно в данім випадку моглоби бути 2×2=5. Та ж часть не є цїлостию, шановний перекладчику! А если цїла ческа суспільність обурила ся на ту денунциацию, то де-ж докази на те? А если то твердить ся без доказів, то застосуємо схоластичний принцип gratis asseritur, gratis reicitur“.

Дальше булоби в перекладчика дуже пожадане ясне определюване понять. Денунциация! Щож означає сей вираз? Означає поганий, підлий вчинок, если приміром хтось в власнім, приватнім інтересї сьвідомо без достаточної причини потайки донесе власти ложно про мнимий злий вчинок другого. Если нема всїх тих знамен в доносї, то такий донос нїякий розумний чоловік но назве денунциациєю в звичайнім, бридкім того слова значінню.

Если отже парох чи катихит донесе до шкільної власти правдивий вислів професора против релїґії обидливий, а донесе в тій цїли, щоби запобічи таким висловам на будуче, то чи таке поступоване назвемо „денунциациєю“? Если-ж то має бути денунциациєю, то денунциациєю буде кождо донесене про крадїж, розбишацтво та всякий иньший поганий вчинок.

Ходить в нашім случаю о те, чи вислів професора Юди (nomen omen!) був поганим вчинком? А був, бо сказати, що „людська релїґія нїколи не була і не є нїчим иньшим, як тілько ремеслом, як тілько торговлею“, се вкрайним незнанєм істориї і психольоґії і обидою ёї репрезентантів, яким без доказу закидає ся підлий торг найсьвятїйшими річами, є дальше кривдою для тих мілїонів, які посьвятили ся релїґії з цїлим геройством, є в кінци деморалїзациєю молодїжи, яка безкритично возьме слова професора і пересякне фанатизмом і неуцтвом. Донесене отже пароха Досталя Лютінова не є зовсїм денунциациєю, а лиш обовязком сьвященника охоронити молодїж перед поганим вплівом професора, який учительский завід замінив на масоньску аґітацию. Виступ пароха був зовсїм на місци, і так як він поступивби кождий чоловік, якого сфера дїланя зісталаби брутально нарушена. Против виступови пароха могли обурити ся хиба фанатики невірства, які учули ся загроженими в широню своїх „ідей“.

Професор Масарик сказав, що „катехети се денунцияити оплачувані правительством“ (ст. 453). І сказав дурницю і лож. Правительство в Австриї не є зовсїм так дуже перейняте церковним духом, щоби аж так ревно дбати про захованє поваги релїґії та оплачувати певних людий, щоби вони доносили, що против релїґії говорить ся. Австрийске правительство є собі таки досить лїберально жидовіле, знова ческе духовеньство є передовсїм перейняте националїстично шовінїстичним духом і навіть в інтересї церкви тяжко, щоби зробило щось такого, щоби могло вийти на некористь чехізму. Еслиби остаточно ческі катихити мусїли доносити до австрийскої власти про противрелїґійні виступи учителїв, если австрийский комісар мусїв розвязати збори за обиду духовеньства, то видно, що противрелїґійні виступи учителїв мусїли перейти свої границї і мусїли нарушити і так під релїґійним взглядом що найменше індеферентні австрийскі закони. Ческі катихити що найвисше перешкаджають в вибриках фанатичного в недовірстві учительства, які навіть в лїберальних під взглядом релїґії австрійских уставах не могли мати місця. Если Масарика мимо того всього

увільнено, се є доказом, що австрийске правительство є таки дуже лїберальним.

По невдалій оборонї Юди і Масарика через переводчика, слїдує реферат Масарика, що аж кишить від нїсенїтниць. Твердить Масарик, що є пожаданим з педаґоґічного становища, щоби учителеви вільно було публично в школї говорити про релїґію і причиняти ся до розвязки релїґійних сумнївів у учеників. На то відповідаємо: distinguo. Учитель, що сам є з релїґійними правдами обізнаний і сам має релїґійні почуваня, мігби бути пожаданим чинником в релїґійній крізї ученика. Але чи богато маємо таких учителїв? Чи не маємо більше таких учителїв, що релїґійну крізу вихіснували би на річ противрелїґійного сьвітогляду? А таким учителям віддати в руки вплив на релїґійний розвиток учеників, значить отворити двері атеістичній пропаґандї в школї. Масарик домагає ся, щоби той вплив віддати учителям для релїґії небайдужним. А хто має рішати, чи учитель є байдужним для релїґії? Чи може такі професори, як Масарик? Впрочім треба затямити, що релїґія, для якої Масарик не є байдужним, то якась неозначена солодкаво млава сентиментальність без ясно определїлених доґм і норм.

Інтересно понимає Масарик науку.

Після него правдива наука лежить в детермінїзмі і досьвідї. Не місце ту над тим питанєм розводити ся широко, вистане зазначити, що на детермінїзм яко одиноке жерело пізнаня, не всї годять ся; суть то питаня отверті, які Масарик рішає собі силою свого авторитету, на який однак нїхто не є обовязаний слїпо полягати. Дальше свою науку зіставляє Масарик зі „своєю“ релїґією і говорить на підставі такого зіставленя, що наука і релїґія собі суть суперечні. Так, наука, яку витворив собі Масарик не годить ся з релїґією такою, якою собі єї уявляє Масарик. Але чи поняте науки і релїґії в Масариківскім понятю накривають ся з наукою і релїґією взятою обєктивно, се вже иньше питанє. Доказом на суперечність досьвідної науки до обявленої релїґії має бути се, що після науки 2×2=4 все, а після теольоґії булоби 2×2=5, єслиби так рішив церковний авторитет. Можнаби над тим арґументом сьміяти ся, єслиби він не був так сумною наругою з льоґіки. Професор фільозофії, що пише про релїґію і теольоґію являє ся ту „w boskich rzeczach idiota“, як говорить Бенедикт Хмельовскі. Хто лиш поверховно познакомлений з наукою церкви, знає, що авторитет доктринальний церкви розтягає ся і на ті правди, які людский розум може пізнати власними силами і тих правд церков не може подати інакше, як лиш так, як розум їх подає. Дальше розтягає ся авторитет церкви на такі правди надприродні, о яких розум не може пізнати, чи вони існують чи не існують. Ту доперва входить церковний авторитет самостійно і правду розумови недоступну але можливу льоґічно і метафізично, подає яко існуючу а ми єї принимаємо за таку з мотиву віри. Нема проте обави, що церков накаже нам вірити, що 2×2=5 (хотяй модерна фільозофія силує ся доказати, що правди аритметичні і ґеометричні

мають лиш взглядну вартість). А если церков подає до вірованя такі правди, як таїньство прсв Трійці, воплоченя і т. п то того розум не може анї очевидно доказати анї очивидно збити, ті правди зістануть для чистого розуму лиш можливостию, а доперва авторитет церкви стягне іх зі сфери можливости в сферу дійсности для віруючого ума.

Нема дальше засадничої суперечности між фільозофією на фільозофічнім а на теольоґічнім виділї, як того хоче Масарик. На фільозофічнім виділї говорить ся, що одиноким жерелом знаня є досьвід, а натеольоґічнім говорить ся, що жерелом віри є обява і церковний авторитет. Теольоґічна фільозофія не вчить, що „досьвід мусить підпорядкувати ся церковному авторитетови опертому на обяві (ст. 457.), але вчить, що в таких правдах, до яких пізнаня наш розум не є спосібний треба підчиненя ся розуму під Божий авторитет. А остаточно ціла та квестия знайде свою розвязку в рішеню питаня про існованє Бога. Дальше „свободолюбивий“ „поступовий“ Масарик нарікає, що держава удержує теольоґічні виділи — які остаточно суть конечною потребою для більшости населеня — а нарікає тому, бо ті виділи сьміють подавати інакшу науку чим він, Масарик, викладає. Щоби усунути релїґійну крізу у людий, уділяє Масарик тої глубокої ради, щоби знести і заказати державно — поліційними законами всяку науку, яка Масарикови та его приверженцям не подобає ся.

Так подав Масарик засадниче відношенє теольоґії до науки чи розуму до церковного авторитету, а відтак приступає до обговорюваня двох документів, які зазначують непримиримість віри і науки. Силябус і Індекс! А на тім розуміє ся Масарик як... Тому, що Силябус осуджує всї блуди модерного невірства, то тому противить ся він цілій новочасній науці, деклямує з патосом Масарик. Однак в Силябусї і треба передовсім відріжнити то, що зістало осуджене церквою засадничо, яко противне сущній науці церкви, а відтак то, що осуджено з хвилевих, тактичних причин яко не на часї. Мішати одно з другим може хиба „поступовий“ аґітатор, але не професор фільозофії. Не можна ідентифікувати блудів і похибок сучасної культури з цілою сучасною культурою, а Силябус осуджує злі сторони сучасних напрямів, а не напрями яко такі. Годї твердити, що ціла сучасна культура є або мусить бути противцерковною, а если в великій части є такою, то вже хиба не вина церкви, яка ті блуди мусїла осудити, але вина тих напрямів, що змусили церков до їх осудженя. Силябус осуджує сучасні напрями, о скілько вони входять в невластиву собі сферу обявленої релїґії, в якій розум людский, яко обмежений, не може і не сьміє самостійно і самовільно рішати. Не можна погодити церковної науки зі збоченями сучасної думки, але можна погодити еї з наукою обєктивною, яка придержує ся своїх границь. (Конець буде).

Джон Віліям Дрепер і єго Історія Боротьби Віри з Наукою.

Написав
Крилош. **Ф. Щепкович.**

(31. Продовженє).

„Але коли ми допустимо, що матерія, з якої складає ся сонїчна сістема, була колись мракою і крутила ся, то виходить, що всї названі прикмети — не минучі механїчні наслїдки. Ба, ще більше: сим поясняє ся формація планет, і формація під-планет і астероідів. Ми бачимо, чому крайні планети і підпланети більші від осередних; чому крайні планети крутять ся швидко, а менші помалу; чому крайні планети мають більше під-планет, а середущі менше. Ми маємо вказівки про час оборотів планет своїми орбітами, а під-планет своїми; ми розуміємо спосіб, як повстали Сатурневі перстені. Ми находимо пояснене фізікального стану сонця тай перемінних станів, які пройшла земля і місяць, як се показує їїхня ґеольоґія.

„Але вказано на два виїмки з тих прикмет, а то що до Урануса і Нептуна“

„Коли раз допустити істноване таких мрачних мас, то все инше виходить яко необхідність. Але чи не наскакує ся тут на найповажнїйший закид? Чи не значить се викинути Всемогучого Бога зі сьвітів, які він сотворив?“

„Найперше ми мусимо переконати ся, чи є певні докази на те, аби допустити істноване таких мрачних мас.

„ Небулярна гіпотеза стоїть первісно на телескопному відкритю Гершеля I, що в небесах розсїяні декуди блїді, блискучі сьвітлані плями, з яких лише деякі великі на тілько, що їх можна бачити голим оком. Коли дивити ся в доволї сильний телескоп, то богато з них дїлить ся на купи зьвізд, але деякі, як напр. велика мрака в Оріонї, не подавали ся і найлїпшим інстументам, які доси зроблено“.

„Ті що не думали приняти небулярної гіпотези, казали, що пляма не дїлила ся тому, бо вжиті телескопи були не докладні. В сих інструментах можна завважати дві ріжні функції: їх сила збирати сьвітло залежить від діяметра їх обєктивного зеркала або сочки, їх проясняюча сила залежить від великої докладности їх оптичних поверхонь. Великі струменти можуть мати першу прикмету в повнї, через свою величину, але остатню можуть мати далеко не в повнї, і то або через хиби первісної форми або через покручене від зїгненя під їх власною вагою. Але хоть би струмент і був докладний і в сїм і в тім, то все-ж таки він може не розкласти мраки на окремі точки“.

Тут слїдує втручений додаток переводчика.

„На щасте до встановленя сеї справи годять ся й инші способи. В 1846 р. відкрив автор отсеї книжки, що спектро розпеченого твердого тїла є суцїльне, значить: не має анї теплих, анї ясних лїнїй. Фрауенгофер доказав перед тим, що спектро розпалених ґазів є несуцїльне. Ось і спосіб означити, чи сьві-

тло якоїсь мраки йде від горячого ґазу чи від сумішки розпечених твердих тїл, звізд або сонць. Коли їхнє спектро несуцїльне, то вони певно мраки або ґаз; коли-ж суцїльне, то сумішка звізд".

„У 1864 р. д. Геґґінс випробував се на мрацї в сузвіздю Дракона. Показало ся, що вона ґаз".

Дальші обсервації показали, що на шісдесять дослїджених мрак, девятнайцять дало несуцїльні або ґазові спектра, — а решта суцїльні".

„Значить, можна допустити, що нарештї найшов ся фізикальний доказ на істнованє великої маси матерії в ґазовому станї і в температурі горіня. Таким чином гіпотеза Ляпляса стоїть на твердій підвалинї. В такій мрачній масї, остуда через пускане проміня необхідна проява, а згустінє й вертїнє, не минучі результати. Мусять віддїляти ся п е р с т е н ї, які лежать усї в одній площинї, мусять повставати планети і під-планети, які всї крутять ся однаково, центральне сонце і довкола него кулї. За приводом природних законів, із хаотичної маси зробила ся з'орґанїзована сістема. Доповнила-ж ся матерія в світах через упадок тепла".

„Коли така космоґонія сонїчної сістеми", кличе автор Історії Боротьби Віри з Наукою, „коли такий початок планетних світів, то ми мусимо розширити наш погляд на пановане закона, і признати его роботу і в с о т в о р і н ю т а й у д е р ж а н ю б е з ч и с л е н и х к у л ь, які товпляться у вселенній".

„Але може знов скажуть; „Чи нема-ж тут чогось глибоко безбожного?„Чи не випихаємо ми сим Усемогучого Бога зо світа, який Вінсотворив?"".

І на се питанє слїдує так відповідь:

„Ми бачили не раз, як повстає хмара на ясному небі. Темна, невидна точка — невеличка купка туману — росте і стає темнїща й густіща, поки не вкриє велику частину небес. Вона розвертає ся в фантастичні форми, бере блиск від сонця, жене навперед від вітру і як повстала помалу, так і щезає, розходячи ся в чистому повітрі.

„Отже ми кажемо, що міхурчики, з яких ота хмара зложила ся, повстали через загуснене водяної пари, що була передше в повітрі, від упадку температури; ми знаємо, як вони стали формою, яку мають тепер. Ми наводимо оптичні причини блиску або темноти хмари; ми поясняємо, на механїчних підставах, чому вона жене навперед вітру; еї щезанє ми виводимо із прінціпів хемії. Нам нїколи не паде на думку признавати вмішане Всемогучого в вибір і переміни еї минучої форми. Ми поясняємо всї факти сеї появи фізікальними законами і може власне с пошани ми не повинні казати, що тут видко палець Божий".

„Алеж увесь світ то лише така хмара — хмара сонць і світів. Хоч вона нам бачить ся страшенно великою, а про те задля Безконечного й Вічного Інтелекта вона лише минучий туман. Коли є многота світів у безконечному просторі, то й черга

світів у безконечному часі. Як на небі одна хмара стає намісь другої, так і ся звіздна сістема, вселенна то наступник безчисленних инших, які були передше, і попередник безчисленних инших, які настануть. Іде безперестанна метаформоза, переміна подій, без початку і без кінця".

„Коли ми поясняємо менші метеорольоґічні появи, тумани й хмари на підставі фізікальних прінціпів, то чи не можна-ж нам прикласти той самий прінціп до початку світових сістем і вселенних, які є лише хмарами в трохи більшому просторі, туманами в часі трохи менше минучому? Чи може хто покласти лінію, яка відділяє фізичне, з одного боку, від надприродного, з другого? Чи наша оцінка простору тай триваня річей не залежить зовсім від нашого погляду? Як би ми були поставлені серед великої Оріонової мраки, яка-ж незвичайно велична була би сцена. Велитні переміни, густіня горючого туману в світі моглиби показати ся гідними безпосередної присутности, безпосереднього догляду Бога; тут, на нашій стації, де очи наші не в стані оцінити мілїонів миль, і сонця видають ся нам порошинками в повітрі, сеся мрака менша від найневидніїшої хмарки. Галилей у своїм описї сузвіздя Оріона не вважав вартим і згадати про неї. Найтвердший тодішний теольоґ не бачив би був нїчого доганного в тім, як би єї початок приписувано другорядним причинам, не бачив би щось нерелїґійного в сім, як би не признавано самохітного вмішаня Бога в єї метаморфози. Коли-ж ми доходимо дотакого виводу про неї, то до якого-ж виводу мігби дійти про нас Розум, що сидить на ній? Вона займає простір мілїони раз більший від простору нашої сонїчної сістеми; нас не видко відти і, значить, ми нїкчемне нїщо. Чи впало-ж би такому Розумови на гадку домагати ся задля нашого початку та вдержаня безпосереднього вмішаня Бога?".

„Злїзьмо з сонїчної сістеми на те, що ще далеко не видніще — на невеличку частинку єї; злїзьмо на нашу землю. Протягом часу вона пройшла чималі переміни. Чи наставали-ж вони від безперестанних божих вмішувань, чи від безперервної роботи невідмінного закона? Лице природи міняє ся раз-у-раз на наших очах; іще величнїйше й замітніще міняло ся воно в ґеольоґічні часи. Але закони, які кермували тими перемінами, не показують нїколи нїякісїнької переміни. Серед безмірних перевертів вони непереміннї. Теперішний порядок річей се лише колісце в великому суцільному ланцюсї, який сягає в зад до необчислимої минувшини і в перед до безконечної будучини".

„Є докази, ґеольоґічні тай астрономічні, що температура землї тай єї товариша була в давну минувшину далеко вища як тепер. Настав упадок температури, повільний, незавважаний у малі періоди, але доволї виразний протягом богатьох віків. Теплота впадала від пусканя проміня у простір".

„Остуда якої небудь маси, все одно, чи та маса велика чи мала, не є несуцільна; вона не йде примховатими скоками; вона робить ся під впливом математичного закона хоть до нїя-

ких могучих перемін, які ми осьдечки розглядаємо, не можна прикласти ані формулу Ньютона, ані формулу Дюльона або Петі. Воно нїчого, що періоди почастного упадку температури, ледові періоди, чергували ся з періодами часового піднятя; нїчого, чи ті переміни виходили з топоґрафічних перемін, як від переміни рівня, чи від періодичностей в пусканю проміня сонця. Періодичне сонце впливало би лише яко перешкода в постепеннім упадку теплоти. Перешкоди в планетних рухах власне потверджують, а не валять тяготи".

„Отже такий упадок температури мусїв іти в купі з безчисленними перемінами фізичного характеру нашої кулї. Ёї розміри мусїли вменшити ся від стяганя, день мусїв стати коротший, ёї поверхня мусїла западати ся тай тріскати в лїніях найменшого противеньства, море мусїло загуснути і вменшити ся, склад атмосфери мусїв переміняти ся, особливо в скількости водяної пари тай вуглиного квасу в нїй, натиск барометрий мусїв упадати".

„Отсї тай богато инших перемін, які можна би навести, мусїли йти не врывочним, але правильним способом, бо-ж головний факт, упадок теплоти, який їх викликав, ступав сам по математичному закону".

„Та не одна мертва природа піддавала ся сим неминучим перемінам; рівночасно була зачеплена ними й жива Природа".

„Всяка орґанїчна форма, рослинна чи звіряча не буде переміняти ся лише доти, доки не переміняють ся обставини, в які вона поставлена. Як би настала переміна в обставинах, то орґанїзм або перемінив би ся або погиб би".

„Погибіль тим імовірнїща, чим раптовнїща переміна в обставинах; модіфікація або перетвір тим можливищі, чим помалїща переміна в обставинах".

„Коли-ж звісно певно, що мертва Природа перемінила ся дуже протягом вікув; коли ж кора земна тай атмосфера вже не такі, як були колись; коли настали тількі переміни в обставинах живих істот на поверхнї нашої планети — то вже ж виходить не минуче, що відповідно до того мусїла й орґанїчна природа пройти крізь руїни тай перетвори".

„Кілько ж то доказів та ще й яких очевидних на те, що й такі погасаня й такі модіфікації були справді".

„Тут ми знов мусимо завважати, що, як ся перешкідна сила йшла сама по математичному закону, то й на сї результати треба дивити ся яко на такі, що йшли по тому ж закону".

„Отже такі застанови пруть нас очивидячки до виводу, що орґанїчний поступ світа веденний був роботою невідмінного закона — а не визначуваний несуцїльними, неповязаними, самохітними вмішуваннми Бога. Вони схиляють нас до погляду, прихильного радше ідеї про переміну одної форми в другу, як ідеї про раптові сотвореня".

„Сотворіне містить у собі раптову появу, перетвір постепенну переміну".

„Так виходить перед думкою нашою велика історія про Еволюцію. Всяка орґанічна істота займає своє місце в ланцюсї подій. Се не відокремлений, примховатий факт, але не минуча повва. Вона займає своє місце в тій великій, правильній течї яка повстає по черзї в минувшину, завела теперішність і промощує дорогу визначеній наперед будущинї. В сїм великім поступі передає ся від точки до точки постепенний, певний, суцільний, непоборний порядок еволюції. Але серед сих могучих перемін стоять непорушно закони, які панують над усїм".

„Досліджуючи заведеня в звірячі ряди якого небудь типу житя, ми переконуємо ся, що він годить ся з перетвором, а не з сотворінєм. Его початок є в невивершеній формі серед инших форм, яких час власне кінчить ся і які стали вимирати. Ступень по ступени повстає одна відміна по одній, чим раз більше вивершена, аж поки, після богатьох віків, не дійде до вершка. Відси, так само, йде довгий, постепенний упадок". (стор. 183).

Так виглядають докази наведені Дрепером против сотвореня. На місце его, як то можна легко завважати, хоче американьский учений підставити еволюцію.

Подивім ся, о скілько щасливо ему се удало ся.

Що передовсїм впадає в очи в доказах Дрепера, котрі я навів в цїлости, щоби кождий міг легко сам завважати, що они властиво не суть доказами, бо не виказують, що сотвореня не треба, то се, що він не знає, що зробити з Богом і тому питає ся:

„Чи виводити-ж нам, що сонїчна і звіздні сістеми покликані до істнованя Богом і що він установив опісля самохіть закони, під доглядом яких вони мали рухати ся по его волї?" — і дальше: „Чи невпихаємо ми тим Усемогучого Бога зо світа, який він сотворив?"

З того видно, що він не знає, як би то зробити, щоби Бога усунути і показати, що Его не потреба до сотвореня річий, а тим менше до їх удержаня. Но як всюди, так і тут допускає ся американьский учений нельоґічности. Перечить сотворене довершене Богом, а принимає сотворене довершене слїпим математичним законом. В его виводах пробиває ся дальше неясність. Бо як з повисшого питаня Дрепера виходить, то для Бога нема місця. То-ж не знати, що значить „Безконечний і Вічний Інтелект", о якім він говорить на стор. 180 і що означає той „Розум", який Дрепер пише з пошани через велику початкову букву, та якого уміщує на мрації Оріона? Чи мавби се бути усунений через него Бог від сотвореня та управи сьвітом? Не знати, бо з письма Дрепера годї дійти, що оно таке є?

Що до самої еволюції, то мусимо запитати ся, чи она в силї заступити сотворене? Еволюція, або по нашому розвій означає теорію, після котрої всї єства розвивають ся і переміняють свою природу поволи власними силами і підприродним дїянєм окруженя*).

*) Гл. Słown. apolog T. I. стор. 684.

Всякий розвій вказує лиш, що річ яка розвивається, не лиш мала початок, але що она доходить до найвисшого ступеня розвою, а потім спадає назад з того найвисшого ступеня, аж доки не перестане істнувати. Иншими словами всьо зачинає істнувати, доходить до найбільшої сили і перестає істнувати, або гине. Тим то видимо дві скрайні точки; початок і конець всякої річи. Се дасть ся знов примінити до всїх річий у всесьвітї, инакше мусїлибисьмо припустити, що щось у сьвітї, або й сам сьвіт есть вічним. Принимати таке значилоби стілько, що принимати абсурд за правду. Єслибисьмо впровадили в сьвіт ідею вічности, то стратилибисьмо всякий вихід до пояснення того сьвіта. Для того то великий математик в Туринї Коші (Cauchy) доказував своїм слухачам тверджене, що матерія не есть вічна слїдуючим способом: „З всякою певностию можна доказати, що рух, який справляє розвій, не може бути вічним. Треба отже конечно точки виходу для науки; але яке-ж поняте можна собі зробити о тій точцї виходу?

Чи-ж буде то стан сам через себе такий, без попередника? Цофаючи ся в зад в еволюції, доходить ся до мрак. В тих мраках обявив ся рух в одній хвилї. Для чого? В хвилї т. є. в категорії часу, не можна знайти жадної причиновости; треба приняти отже якусь силу в самій-же матерії, що супротивляло би ся знова основі безподвижности, або знова приняти початок руху без причини, щоби підірвало підставу всякої науки.

А если не приймає сю матерію мрак (matiére nebuleuse) яко вічну, то звідки она походить? Чи може то нїчо перемінене в буте? Приняти се значилоби припускати суперечність в цїлім значеню того виразу, бо „нїчо“ есть переченем всякого бутя, так потенціонального, як і дїйсного. А приняти справдїшню суперечність — що небудь о тім говорив Геґель — значить тільки, що знищити мисль в єї основах. Але если віднесе ся початок сьвіта до сили понятої яко абсолютне есть во, свобідне в дїяню і творче, то хотяй суть (essentia) того есть ва і спосіб его діланя представляють для мисли все еще не малі трудности, то всеж таки має ся бодай можність і спосіб понятя якоїсь точки виходу, конечно потрібної підстави для еволюції в істнованю матерії і руху. Хотячи вдавати ся в то питане, має ся одиноко до вибору межи справдїшною суперечностию (contradictio) а трудностями сполученими з понятем сотвореня. Можна не перехиляти ся на жадну сторону, можна не узнавати компетенцію людского духа в подібних питанях, бо нїхто не есть обовязаний занимати ся фільозофією. Но треба притім уникати розвязуваня питаня, говорячи, що в него не входить ся. Але если хочемо рішити ся*), то вибір помежи трудним понятем а суперечностию не може бути сумнївний. Подібно рішив сю справу професор Август де ля Рір (de la Rire), котрий згадавши в кінцевім викладї фізики в Атенеум женьскім, що всякий розвій виключає поняте вічно-

*) E. Naville — O Fizyce nowoczesnej стор. 233—234.

сти, так дальше говорить: „Чи початок сей наступив перед тисячию чи перед мілїоном віків, на тім не залежить нїчого, то не вічність. Але рух не міг повстати сам від себе, но до его сотвореня треба було внїшної причини і то причини, що має розум і волю. З відси вношу конечно, що істнує єство найвисше і особове**).

То-ж справедливо заключає автор книжки „О фізиці новочасній“, що се розумованє видає ся ему бути дуже узасадненим, бо рух, котрий уформував той сьвіт, не може бути відвічним і вимагає отже якогось попередника на підставі права причиновости. Сей попередник мусить стояти поза рухом, що можна виразити словами Аристотеля: „Primus motor debet esse immobilis (вправляючий в рух мусить бути сам нерухомий). Тим то услівям і відповідає цїлковито понятє духа відвічного і творчого. Послїдне тверджене Дрепера, будьтоби всякий тип житя зьвірячого годив ся з перетвором, т. є. переходом із форми невивершеної до більше вивершеної єсть позбавленє всякої наукової основи. Нїгде нема переходу із низшого типу до висшого, але повставанє чим раз то висших типів, котрих послїдне кільце замикає чоловік. Се і признає Дрепер, коли пише, що ступень по ступени повстає одна відміна по одній, чим раз більше вивершена... та признає, що всяка (відміна) мала початок хотяй в невивершеній формі. Єсли отже мала початок, а початку відміна вже перед тим істнуюча їй дати не могла, то з сего виходить, що мусїла їй дати початок причина творча і то розумна і обдарена свобідною волею, котра і знала що робить і була в силї свою ідею зреалїзувати. При тім завважаю, що під виразом відміна розумію рід (genus), а не відміну в стислім значіню, котра може наступити через змішанє відмін того самого рода, як на примір цьвіту або зьвірят. Так огородники приходять через щепленє цьвітів до инших відмін, мул єсть мішаниною коня і осла і прч.

(Далї буде].

Чи теольогія є наукою?

(Конець).

7. Коротше можна справити ся з тим закидом, що теольогія (католицка) не може бути наукою, бо она служить Церкві і оглядає ся на церковний авторитет. Але, чиж наука права перестає бути наукою тому, що служить державі? Чи фільозофічна та суспільна система перестає бути наукою тому, що служить певній групі людий? Чи теольогія має становити виняток і не служити нїкому? А може повинна она піти на службу держави (як то було за Йосифа II.) або на службу певних шкіл фільозофічних (як се зробила протестанцка теольогія)? А єсли теольогія при-

**) Тамже стор. 234.

норовлює ся до всказівок Церкви то (хотяйби Церков не була непомильною), Церков доставляє материялу, який має обробити теольоґія, подібно як нарід достарчає слів до обробленя ґраматиці, як держава достарчає законів до обробленя науці права. А єсли теольоґія придержує ся границь зачеркнених Церквою, то кожда наука робить тосамо. Учений зачеркує границі в науці своїм розумом і волею, тосамо роблять і громади людий (наукові школи, напрями), а Церков чи-ж не має она права мати свої погляди і після них вести теольоґію? Теольоґія то наука Церкви, як право — наука держави, як фільозофічна система — наука фільозофа.

8. Зібравши всьо сказане, твердимо, що теольоґія в надприроднім сьвітоглядї, якого придержує ся множество людий, є найвисшою і найпевнїйшою наукою. В натуралїстичнім сьвітоглядї може зійти теольоґія що найменше на становище субєктивного погляду певної громади людий, погляду маючого свою взглядну вартість і не уступаючого анї що до материялу анї що до методу нїякій иньшій научній галузи. Хто отже має покликанє на сьвященика і має потрібного до того духа, може сьміло посьвятити ся теольоґічним студиям, які не то що не гірше заспокоюють жажду знаня, чим иньші науки, але лїпше і повнїйше, як се виказує слїдуюча частина.

II.

9. Нераз лучало ся чути, що питомцї по реформі семинарий сґануть може образованими теольоґами, але стратять на загальнім образованю. Порожна обава! Наперед то, що розуміє ся звичайно під „загальним образованєм“, се по найбільшій части пуста фразеольоґія без позитивного змісту і без солїдного методу. Нинї науки так розросли ся, що той хто любить чванити ся „загальним образованєм“, то звичайно хвалько-фразеольоґ. О скільки однак правдиве загальне образованє і в наших часах можливе, то дасть ся оно осягнути лиш теольоґічними студиями. Так! теольоґічні студиї то одинокий видїл, який обнимає в собі складові части всїх, пересїчному студентови доступних наук; теольоґічний видїл одинокий, що має стичні точки зі всїми прочими видїлами. Придивім ся орґанїзмови теольоґічних студий та їх відношеням до прочих видїлів унїверситету.

10. Теольоґія то наука о Бозї і обявлених правдах, то научне пізнанє і представленє релїґійних правд на основі позитивно даного материялу і льоґічних законів. Розум просьвічений вірою, то орудиє, яким послугує ся теольоґія. В найвусшім змислї під теольоґією розуміє ся науку о Бозї (de Deo uno — trino, operatio Dei ad intra); в ширшім значіню теольоґія означає науку о Бозї і єґо дїланю на внї (operatio ad extra, сотворенє, відкупленє, осьвяченє); в значіню найширшім і тепер загально принятім означає теольоґія систему всїляких галузий наук, які ведуть до пізнаня Бога.

11. Теольоґія в тім третім значіню розпадає ся на три громади, на теольоґію історичну, систематичну і практичну. Теольо-

гія історична занимає ся історично даним обявленєм і історичною тою-ж появою в Церкві. Історична теольогія, представляє історичний розвій обявленя в жидівскім народї і християньскій Церкві і ділить ся тому на I) біблійну теольогію і II) історию Церкви. Біблійна теольогія занимаєсь наперед внїшною стороною сьвятих книг Старого і Нового Завіта, їх істориєю літературною, критикою тексту, археольогією, географією, етнографією, хромольогією, полїтичним устроєм, штукою, дальше їх язиком (єврейским, халдейско-сирийским, арабским, грецким, латиньским). Всї ті групи входять яко складові часгини в т. з. 1) інтродукцию або ісагогіку до сьвятих книг С. і Н. Завіта. Коли інтродукция висказала свій осуд про внїшну сторону сьвятого Письма, зачинає свою роботу 2) екзегеза біблійна. Та наука старає ся при помочи історично-граматичної аналїзи тексту зробленої після правил герменевтики винайти змисл і думки книг. Коли екзегеза винайшла зміст св. книг, тодї зачинає свою роботу 3) біблійна теольогія (в вусшім значіню, яку треба відріжнити від біблійної теольогії під I). Сеся галузь порядкує правди і факти обявлені в св. книгах в хронольогічно-прагматичнім порядку яко слова і дїла в часї і місци обявляючого ся Бога. Є то біблійна істория. Єсли правди і факти св. Письма збираємо в систематичнім порядку (пр. поняте Бога, Тройцї, чесноти і т. д.) тодї маємо до дїла з наукою званою біблійною доктриною (biblisch. Lehrgehalt).

Істория Церкви занимає ся представленєм розвою обявлених правд в Церкві, яка сї правди в імени Христа переняла і розвинула. Істория Церкви описує початок і розвій Церкви, єї борби і побіду, єї ясні і темні хвилї. А що чинником рівнорядним зі св. Письмом є церковне передане, яке становить важне жерело обявленя, а передане містить ся в творах св. Вітців і в рішенях пап і соборів, проте з істориєю Церкви тїсно лучить ся істория церковної літератури, патрольогія, істория соборів, символика (научне представленє символів віри). В лучности з істориєю Церкви позістають всї ті науки, які лучать ся з істориєю в загалї, отже істория жерел монументальних і документальних, географія, статистика і прочі.

12. Теольогія систематична (спекулятивна, теоретична) має на цїли упорядкувати систематично і фільозофічно добутки історичної теольогії. Теольогічні школи беруть материял винятий з жерел обявленя (св. Письма, переданя, рішень пап і соборів) і старають ся з того сирого материялу витворити фільозофічно-теольогічну систему. Передовсїм зачинає ту свою роботу III) Апольогетика. Та наука старає ся дорогою фільозофічного думаня витворити основи надприродно-християньско-католицко-церковного сьвітогляду (іренїчний метод) та виказати нестійність закидів против віри (полємічний метод). Апольогетика є то фільозофія релїгії обявленої. На грунтї виборенім через апольогетику взносить ся система правд віри і думаня і система правд дїланя. Маємо отже IV) догматику і V) моральну теольогію.

13) Практична теольогія занимає ся научним представленєм тих средств, яких уживає Церков в веденю людства до надпри-

родної цїли. Дїлить ся на дві громади VI) пастоpальну теольогію і VII) церковне право. Пастоpальна вчить, як то Церков уживала і уживає пастирского уряду даного їй через Христа. Пастирский уряд Церкви полягає в тім, що она вчить дїтий (катихитика), дорослих (гомілетика), приносить жертву за людий (лїтурґіка) і дає вказівки і провід людям, що знаходять ся в важних житєвих подїях н. п. заручені, новоженцї, хорі, нещасливі і т. д. (т. з. Speciele Seelsorge). На особлившу увагу заслугує тут пастирска медицина, яка подає научне представленє фізичних і психічних хоріб, яких знанє є потрібне в душпастирстві. Церковне право опредїлює відносини поодиноких членів Церкви між собою, відношенє їх до Церкви і до позацерковних громад. Церковні закони представляє наука або з становища фільозофічного і подає основи правного порядку (фільозофія права), або подає історичний розвій права (історія права) або вкінци подає тепер істнуючі і обовязуючі закони.

14. Короткий той начерк теольогічних наук показує, як широку царину має до обробленя теольогія, як всесторонні і ріжнородні суть галузи теольогічного видїлу. Через біблїйну ґрупу входить теольогічний видїл в звязь з видїлом фільозофічним, именно з язиковою історичною ґрупою старинного Всходу; через історию Церкви входить теольогія в звязь з істориєю всесьвітною а через апольогетику в звязь зі систолою фільозофією. Наука права церковного а в части і моральна, яка все послугує ся цивільним і карним кодексом, міжнародним правом і суспільними науками, входить теольогія в звязь з правно-полїтичним видїлом. Пастирска медицина лучить теольогію з медичним видїлом. Нїякий видїл не може повеличати ся такою всесторонностию, як теольогічний. Теольогія, яка дала початок унїверситетам в середних віках, ще і тепер є наче мікрокосмом унїверситету. Єсли ще увзгляднимо, кілько то видїлів по унїверситетах, лїцеях і семинарах має теольогія, кілько то она видає щорічно книжок і часописий як і колєкций жерел, тодї доперва порозумїємо, як велике і важне становище має теольогічний видїл для науки і єї історий. Єсли хто відмовляє теольогії характеру научности, то такий або є анальфабетом в історії знаня і в самім знаню, або сьвідомо хоче підкопувати повагу теольогії тому, що єї висліди єму не на руку. То хотяй догми теольогії не суть доступні розумови з очивидною певностию, то все таки не противлять ся розумови, а вже в кождім случаю очивидно науковим є метод теольогічних наук. А вже найменше може дорікати теольогії за єї мниму ненаучимість сучасна фільозофія, яка з своїм „критицизмом“ зійшла на безглузний скептицизм, релятивізм і субєктивізм. А відтак не дуже оправдані відмавляти теольогії научного характеру позитивні науки натуралїстичні, які з одної сторони самі стоять лиш на догматичних основах а з другої сторони не виходять поза змистове і виключаюче контролю пізнанє. Річ певна, що теольогія тим наукам що до научности рівна, а правдоподібно, що від них висша.

Свщ. Он. Воляньский.

О. Стефан Донарович.

Дещо про страйки взагалї і страйк в сьвітлї Християньскої етики.

Еляборат відчитаний на соборчику деканата ходорівского в Беньківцях дня 16. мая 1904.

(Конець).

III.

Голоси социяльїстів про загальні страйки.

Часто можна нинї почути голоси, що захвалюють або дорадджують загальний полїтичний страйк. Гадка та зродила ся в половинї XIX. віку. Послухаймо, що говорять самі передові социяльїсти про загальні полїтичні страйки. Міжнародний конґрес в Цїріху (1893) поручив передусїм працю орґанїзацийну, заявляючи, що страйк полїтичний загальний можливий лише при дуже сильній робітничій орґанїзації. Без такої орґанїзації страйк не удасть ся, хочби єго устроєно.

Справа загального полїтичного страйку була предметом обрад на конґресї нїмецких Союзів заводових социяльно-демократичних, котрий відбув ся в Кольонії в днях 22—28 мая 1905. — Заряд партиї мав заняти ся справою страйку полїтичного як средством боротьби о полїтичні права. Хід дискусиї і резолюция виказали лише зріст уміркованих напрямів серед нїмецкої робітничої верстви.

Головний бесїдник, посол социяльдемократів з Гамбурґа до „Рейхстагу“ Бемельсбурґ говорив: що пропаґанда загального страйку єсть небезпечною для зарібника, бо відвертає єго увагу від працї повільної але певної над поправленєм власної долї. Щоби осягнути ціль, страйк загальний мусївби тревати 4 до 5 тижнїв, — що викликалоби нечуване нещастє для цїлої держави. Думає він, що Союзи заводові повинні вже раз покінчити розправи о загальнім страйку. Довгою і тернистою дорогою осягнули робітники то, що мають, і на тій самій дорозї можуть ще много осягнути: нехай не дають ся збивати з тої дороги теоретикам і лїтератам, бо ті з легким серцем говорять і пишуть о загальнім страйку, а не розуміють зовсїм практичної сторони робітничого руху.

Leimpecher, делеґат одного із ґірничих союзів, подїляв опінїю Bemelsburga і заявив, що: „єсли буржуй не може обійти ся без робітника, то і робітник не може істнувати без роботи.“

Делеґат робітників желїзничих звертав увагу, що загальний страйк викличе лише реакцию против кляси робітничої, а боротьба повільна і леґальна дає все певнїйші результати.

Конґрес ухвалив слїдуючу резолюцию (против котрої упало лиш 7 голосів): Конґрес уважає за неможливі до принятя всї

усилуваня сотвореня приписаної тактики боротьби дорогою загального страйку; поручає отже зорганїзованим робітникам рішучо бороти ся против подібним змаганям. Загальний страйк, такий, як єго пропонують анархісти і люди без жадного досьвіду в сфері економічної боротьби, уважає ся за недопускальний, і поручає ся робітникам, щоби не відвертали своєї уваги від щоденної і дрібної праці над скріпленєм робітничої орґанїзациї".

Так отже після гадки самих видніїших і практичних соціялїстів загальний страйк не має на успіх ніяких виглядів. Тим менше шанс поводженя може мати загальний страйк у нас, де нема найменшої орґанїзациї робітничої ані суспільної карности. Впрочім, ще нїґде і нїхто не осягнув нїчого закладаючи руки, перестаючи дїлати. Найважнїйшим чинником успіху в дотеперішних страйках, був чинник психольоґічний страх сфер правлячих і посїдаючих. В міру однак повторюваня ся, страйки перестають бути страшними. Кляси посїдаючі і сфери правлячі виробляють свою тактику оборони і приладять ся до борби.

Щоби загальний страйк увінчав ся успіхом, потреба конче, щоби сфери правлячі були чутливі на добро народа в загалї а кляс робітничих з окрема, а кляси посїдаючі, щоби мали страх перед страйком, в противнім разї, при продовженю страйку, сума понесених жертв стає дуже велика, а результат страйку нїякий або дуже сумнївної вартости. Коли однак сфери правлячі не суть вразливі на добро народних і робучих мас, а кляси маючі перед страйками страху не мають, то загальний страйк не може бути успішним оружієм боротьби о полїтичні права. Опановане правительства і кляс посїдаючих безчинностию єсть фантастичним проєктом социялїзуючих лїтератів.

IV.

Шкоди економічні і моральні, які спричиняють страйки.

Хоч страйк може бути етично дозволений, однак дуже рідкі суть випадки, в котрих етика християньска моглаби на страйк без застереженя годити ся або апробувати, позаяк страйки навіть тоді, коли суть оправдані, криють в собі великі небезпеченьства. Страйк єсть як правдива війна нещастєм для побідників і побіджених. Під зглядом економічним страйк шкодить обом сторонам, зарібникови і працьодавцеви, а що найменше тій клясї, котра від них обох зависить. Для национального богацтва даного краю можуть масові страйки мати найфатальнїйші наслїдки. Хвилеві успіхи зарібників, як підвисшенє платнї і скороченє дня працї при економічній руїнї краю можуть мати характер ефимеричний і зникнути в наслїдок нужди і загального зубожіня. Безпосередна шкода, яку спричинив страйк робітників портових в р. 1890. в Льондонї виносила після обчисленя „Deily Telegraph" $1\frac{1}{2}$ мілїона марок денно, а разом за весь час страйку 30 — 40 мілїонів марок. Кілько шкоди материяльної і моральної спричинив нам хлїборобскый страйк в р. 1902. напевно незвісно, але що страта була непропорционально

більша, як хосен, о тім не можна сумнївати ся (хоч де хто не хоче признати ся, що була страта).

Крім страт материяльних спричиняє кождий страйк також шкоди моральні. Чи страйк удасть ся чи нї, в кождім разї роздуває пристрасти, злість, ненависть, невдоволенє, поводує напади на чуже майно і житє; часто кінчить ся розливом крови і смертию невинних жертв, та муками по криміналах.

Місто отже змагати до поправи долї верств робітничих через страйки, належить скорше працювати над поправою тих невідрадних відносин, котрі до страйків безперечно ведуть. Для тогож то Лев XIII. говорячи о страйках так мовить: „Власть повинна обдумати средства, (котріби запобігли страйкам)... Найуспішнїйшим средством єсть... перешкодити вибухови зла (страйку) через вчасне усуненє причин, котрі викликують борбу між капіталом і працею", (Rerum novarum), то значить, усунути кривду працї і надужитя капіталу.

V.

Лїк против страйків.

Від коли проявили ся страйки в Галичинї, подавали і подають ще ріжні люди всїлякі ради і способи, якби сей страйковий рух, що єсть безперечно самообороною перед визиском і гнетом, здавити. Коли читаємо о тих радах і способах, не можна вийти з дива, як в християньскій суспільности, котра сама собі приписує патент на католицизм, можуть такі поганьскі погляди родити ся. Одинокою радою і способом здавленя страйкового руху уважають ся військо, наглі суди, стан виїмковий і т. і. а нїхто не вказав причин, що страйки викликали і не взивав, щоби ті причини усунути. Звалено всю вину на агітацию, так, якби агітация сама могла порушити ті сїрі маси, коли би не було нїяких причин до невдоволеня. Св. Отець Лев XIII вже давно вказав на ті причини в енцикліцї: „Rerum novarum". Сильними і вимовними словами малює сей „папа зарібників" сумний стан працюючих в теперішнім сьвітї; того однак сумного положеня кляс працюючих не приписує звичайній конечности убожества, але представляє прямо яко наслїдок панующої несправедливости. Та сама причина викликує невдоволенє і доводить декуда до страйків також наш спокійний робучий народ. Заостренє відносин між працьодавцями а зарібниками наступило в наслїдок занедбаня обовязків справедливости. Розбираючи річ в дусї християньскім мусимо признати, що цїлий устрій суспільного ладу єсть несправедливий. Брак справедливости в правах, котрі тяжко карають бідака, що вкраде з голоду, підчас, коли мовчать в виду богачів спекулянтів, що руйнують сотки тисячі тих бідаків. Брак справедливпсти в звичаях, котрі розпустникови, що жиє безчинно а часто єсть шкідливим, запевняють поважанє, а понижають і поневіряють зарібника, що своєю працею підтримує цїлу суспільність.

Одинокий лїк против страйків в нас і на цїлім сьвітї заключа в тім: щоби обудити духа Христового в нашій суспільности і привернути пановане хри-

стияньскої справедливости. Всї інні змаганя не доведуть нїколи до цїли. Св. Отець в своїй промові до французских робітників сказав ті дуже важні слова: „Ті, що держать в руках законну власть, мають обовязок пересьвідчити ся о тій правдї, що — аби усунути небезпеченьство, котре грозить людскій суспільности, не вистарчать анї закони людскі, анї не спинять строгі судиї, анї оружиє війска. Важною і необходимою єсть річию, щоби церков мала свободу обновити Божі закони в душах і розтягнути свій вплив на всї верстви суспільности, щоби мудрими і слушними постановамп і зарядженями забезпечено інтереси робучих мас, бережено молодїж, слабосильність і на скрізь домашне званє жінки, право і обовязок недїльного відпочинку, і на тій дорозї розвивано в родинах і поодиноких людях чистоту обичаїв і призвичаєнє до упорядкованя християньского житя. Що се так має бути, домагає ся того не менше загальне добро як справедливість і право природне.

„Працьодавцям приказано, щоби зарібника уважали своїм братом, щоби єго долю в можливих границях і по справедливости поправили, щоби берегли дібр єго духовних і тїлесних, давали примір добрим християньским житєм , а головно, щоби нїколи не відступали від правил слушности і справедливости взглядом него, на єго (робітника) некористь, бажаючи скорого і незвичайного зиску".

Отже не людскі закони, не строгі суди, не війско спинить рух страйковий і заведе бажаний спокій, але справедливість і правдивий християньский дух в суспільности.

Треба отже передвсїм в відносинах з зарібниками усунути всяку несправедливість, чи дїзнав тої нарід безпосередно чи посередно від економів, польових, лїсних, факторів і т. п.; треба справедливо цїнити єго працю і давати справедливу заплату, треба також шанувати єго людске достоїньство, поводити ся з ними по людски, як се годить ся з горожанами, а не невільними підданими, належить шанувати єго почуваня релїгійні і народні... Треба конечно старати ся піднести добробит, так, щоби нарід був вдоволений, треба бачити на то, щоби істнуючі закони були сумісно виконувані, однако взглядом бідного і богатого...

Коли працьодавцї будуть тих рад тримати ся, тодї страйки щезнуть з лиця землї раз на все, небезпечні рухи анї агітациї не приймуть ся, а натомість запанує згода і єдність між зарібниками і працьодавцями. Справедливість і любов буде панувати в всїх людских відносинах, а над всїм Христос князь мира.

Борба „поступовців" з „клєрикалами".

(Допись).

Від довшого часу констатує „Нива" факти ворожого виступованя деяких руских часописий, як „Громадського Голосу",

„Свободи“, а навіть органу учителїв „Проміня“ против духовенства та проти нашої єрархії. „Громадському Голосови“ зовсїм не дивуємо ся, бо се орган партиї, що від давен давна для нас і для Церкви ворожо успособлена. За те дивувати ся треба, як може ворогувати проти Церкви така часопись, як „Свобода“, що властиво стала на досить сильних ногах переважно материяльною підмогою нашого духовенства, дивувати ся треба такому „Проміневи“, що радби з поміж духовенства мати як найбільше членів спомагаючих для товариства „Взаїмної помочи галицких і буковиньских учителїв і учительок“, а преці болить єго се, коли Преосьвященний Григорій порушує на місиях справу совісти нашої інтелїґенциї, котрої на селї найбільше є між учительством. По думцї „Проміня“ не вільно не то парохови, але і епископови навіть на проповідях натякнути, що той христіянин, чи він є урядником чи учителем чи простолюдином, наколи зовсїм не сповідає ся, на Службу Божу до церкви не ходить, (о захованю постїв нема і що говорити) є тілько христіянином з імени, а в дїйсности безбожником, а яко такий не може бути спасеним. Очевидно по гадцї „Проміня“ і єго однодумців релїґія є річ приватна, до котрої „засї“ навіть тим, що з уряду покликані до єї оборони.

Та хотяй не маю з ним наміру з того рода часописями, особливо з „Громадським Голосом“, вести борбу, то бодай для цїкавости читачів „Ниви“ наведу деякі цїнні перли-дописи радикального органу, котрий часто, особливо поміж сїльскими „ученими“ а передовсїм в „Сїчах“ можна подибати.

Заки приступлю до властивої річи, зверну тут увагу пов. читачів на „Сїчи“. Наколи до заложеня тих товариств не возьме ся інтелїґентна людина, хотьби в сїраку — (по статутам тих товариств сьвященик не може бути членом „Сїчи“, хибаби сам уложив специяльний статут) — то провід в „Сїчи“ беруть по більшій части люди крайно неморальні. Офіцияльним органом „Сїчий“ є „Громадський Голос“ і „Воля“, котрі то часописи пропагують ся з найбільшим фанатизмом. Недавно бувєм на однім вічу, де то представитель радикальної чи там социялїстичної партиї говорив, щоб народ, наколи сьвященик є головою або хотьби членом читальнї „Просьзіти“, закладав собі читальнї „Волї“, бо в таких тілько читальнях, де нема попів, можна свобідно говорити (!) і поводити ся. Бесїдник той накинув ся навіть на книжочки „Просьвіти“, бо і тих чути „клєрикалїзмом“. Та і не дивниця, по гадцї „Громадського Голосу“ цїла просьвіта народа полягає на тім, щоб кождий хлоп-радикал нїчо иньшого більше не знав і не читав, як Драгоманова „Рай та поступ“ „Оповіданя про заздрих богів“ та Дрепера „Історія боротьби віри з наукою“.

Нехай собі редактори згаданих часописий думають, як їм подобає ся, однак нехай не туманять народ, начеби они виступали тілько против одиниць з духовенства та против релїґійних забобонів. Їх цїль для нас ясна: вирвати із серця на-

роду то, що єму доси було найдорожше т. є. релїґію, науку Христову.

На доказ повисшого твердженя наведу кілька дописий з „Громадського Голосу“, щоб читачам „Ниви“ дати спроможність пізнати тенденцию подібних ґазет. Вкінцн подам вказівки, зглядно наведу свої погляди, що до способів відверненя повіреного нам стада від грізної душевної небезпеки.

В довшій статї „Громадського Голосу“ — „Наступає чорна хмара“, між иншими з найбільшою бішеностию накидаєсь автор в дописи на місиї уряджувані Преосв. Григорієм на Ґуцульщинї, називаючи нашого епископа всякими згірдливими, достойними хиба автора, епітетами. Жаль очевидно єму і єго однодумцям, що загал народу висше цїнить своє добро душевне, як хвилеві утопійні подвиги аґітаторів, що вже тут на земли хотїлиби мати справдїшний рай.

Сьвятим обовязком духовеньства, а специяльно епископа є дбати про добро душевне повіреного єму стада, та автор згаданої статї на те так говорить в 61 ч. „Гром. Гол.“: „Нашими (радикальними) душами не журіть ся, ми не сьвяті. Ми не маєм до неба таких претенсий великих, як ви; просїть Бога, щоб ви чим скорше дістали ся до раю Христового межи сьвятих. Ми радикали для себе вже місце знайдем. А як скажуть йти до пекла, ми того не цураємо ся. Служили ми тут ріжним панам та сьвятцям, то послужим і в пеклї. От чи дров підкинути під котел, чи смолою покропити, чи вили подати — хлоп з тим уміє обходити ся, без послуги не обійде ся нї в небі нї в пеклї“.

А вже найбільшою провиною епископа, по думцї „Громадського Голосу“, що Преосв. Григорій не віднїс ся до єго редактора з прошенєм о позволенє урядженя реколєкций для сьвященичих родин. Так численну участь в реколєкциях приписує звісний автор „Наступила чорна хмара“ хиба „дурноті попадий“, бо „кожда з них заледви уміє читати“, за те „кождий хлоп радикал Дрепера знає на память“. От що за мудрість наших радикалів! Видимо з того всего, що радикалам не ходить вже о здирства попів, бо то, як каже „Громадський Голос“ в иньшій статї „Попи і жиди“ у відповідь Місіонареви: „попи віддали ся цїлком на услуги шляхти і богачів, проти яких Ісус так завзято виступав. По гадцї автора найлучше би було, якби „попів“ можна змести з того сьвіта, бо „они суть наслїдниками жидівских книжників, що лише тому засудили Ісуса на смерть і єго убили, бо не подобала ся їм його наука, наука любови, братерства, рівности, волї. Власне тоту науку голосять тепер радикали і социялїсти“. Що за ревнї послїдувателї Ісуса Христа, що за прекрасні засади! Та правда, „Ісус се був рівнож социялїст і то найбільший“, тож не даром таке глузованє з позагробового житя, недармо такі погляди радикалів на релїґію. Питав ся я недавно тому одного такого селянина-радикала чи там социялїста, що „Дрепера знає на память“, за те зовсїм не сповідає ся, до церкви не ходить, хиба про людске око часом там загляне, які єго погляди що до релїґії? На се без намислу відповів він, що є

соціялїстом. „Так як ви соціялїст, питаю єго, коли ви перший богач в селї“? „Так є вправдї“, відповідає, але не так булоби, єслиб я не мав жінки та дїтий“. Колиж я єму яко парохіянинови зробив закид, що він є хиба христіянином з імени, та висказав своє здивованє, чому то єго жінка і дїти ходять до церкви та сповідаються, одержав я слїдуючу відповідь: „Мене то дуже тїшить, коли моя жінка клякне і молить ся та дїтей на молитву приводить, але я маю свої специяльні переконаня релїґійнї, котрих другим не накидаю і не позволю, щоб менї хтось накидував“.

Сильно лютує „Громадський Голос“ та єго дописуватель Андрій Шмігельский — в найновійшім числї 67., де в статї „Де дїли ся поступовцї“, по причинї, що погляди „Громадського Голосу“ не промовляють до переконаня загалу нашого народа — звертає ся з докорами до сьвітскої „поступової“ інтелїґенциї, що не зовсїм годить ся з заїлими поглядами „Гром. Голосу“ на „попів“. Здогадав ся якось автор, проти переконаня радикальної партиї, що маса народу вез проводу інтелїґенциї не може піднесги ся культурно, — та не маючи зовсїм згляду на те, що принайменше наша Галицка Русь властиво нашому патрийотичному духовеньству завдячує национальну екзистенцию, відкликуєсь о поміч до сьвітскої інтелїґенциї, бо вони (себто попи) то найгірше ненавидять „меншого брата“, єсли він глядить на сьвіт вільнїйшим розумом і почуває себе чоловіком, а не їх вівцею.

„Покінчивши всякі рахунки з „духовними отцями“ і висвободивши ся із їх духових пут, мов з зачарованого колеса, ті менші брати шукають підмоги у сьвітскої поступової інтелїґенциї. Але найчастїйше не лише підмоги, а й самої інтелїґенциї не находять. Деж дїли ся вони? Наша поступова інтелїґенция, що в девятьдесятих роках гуртувалась в радикальнїй партиї, розбивши ся опісля по ріжних полїтичних таборах, або дохрапавши ся якого небудь, аби доброго становища, погубила свої поступові переконаня. Ті що упинили ся у таборах полїтичних з попами, не лише забули свої поступові думки, але своєю роботою помагали зростови попівського духа серед широких мас. Аби не образити співпартийців — попів, вони стерегли ся власної думки, вони бояли ся зачепити попівську роботу. Вони в добрій части помогли підготовити ґрунт під партію клєрикальну, яка ось вже формує ся в ряди і мабудь від нового року, для лїпшого туманеня людий буде видавати дневник за гроші польского ґрафа Шептицкого“.

А вже найбільше невдоволений автор тої самої дописи з працї ОО. Василїян. Нагадав собі допись з „Подільского голосу“ з мин. р. ч. 3., себто „Лист селян до тернопільскої філії Просьвіти“ слїд. змісту. „Недавно почали у нас „працювати“ ОО. Василїяни, а „праця“ їх не пішла з вітром. „Місіонаром“ можна всї будинки, дороги і поля вкрити, а хтоби з того товариства василіяньского взяв „Свободу“ до рук, той зіставби проклятий. В селї є 50 чисел „Місіонаря, а лиш одна „Свобода“! Релїґій-

них книжочок в нас є тілько, що можнаби ріку засипати... За то не найдеш у нас книжок просьвітних, господарских, нема анї одного примірника істориї Руси Украïни (сумно!). Один наш Микита мав межи своїми книжками кілька книжок „Просьвіти“ ще з р. 1870, між ними були також Квітки „Маруся“, але сфанатизований (?) василіяньскими науками, вкинув він ті невинні книжки в огонь... А в нас всї такі Микити“. Цїль дописи гей ясна: вмовити в народну масу, що духовеньство наше недбає зовсїм о просьвіту народа.

Щоб не дай Боже „Громадського Голосу“ не осудили єго читачі за антихристіяньскі тенденції, (бо що до антикатолицких то вже давно не криє ся), автор згаданої дописи „Де дїли ся поступовцї“ навівши за „Промінем“ ч. 3. з 1905 р. статю „Місіонаря“ 1904 ч. 12.: „Сьвяте письмо на індексї заборонених книг“, де говорить ся про заборону без позволеня церковних властий читаня св. письма виданя британского біблїйного товариства — так пише за „Промінем“: „Отже в нас стільки говорено про потребу перекладу св. Письма на украïньску мову, роблено заходи, аби воно було допущене до Росиї, де синод не допускає його задля змісту, але задля мови — а коли такий переклад на нашу мову появив ся, то наші католики більше папські як сам папа — накладають на нього анатему, грозять смертельним гріхом і виклятєм з церкви. Чиж не правдиві слова того ученого, що сказав: Ті попи готові і Бога викляти, коли сього будуть вимагати їх інтереси!“ От які знайшли ся ревнителї та оборонцї св. Письма — так як би ім дїйсно ходило о те, щоби нарід читав св. Письмо.

Що до тих ворожих вірі, церкві і нам часописий, всякі можуть бути у нас погляди, я тілько висказую свій погляд, що з ними, а передовсїм з їх наслїдками, треба і то добре числити ся. З досьвіду знаю, що, як таким „Гром. Голосом“ перейме ся читач слабої віри, зараз відзиваєсь в нїм зарозумілість та ненависть до всего того, що носить на собі знамя християньства. Та впрочім найлучше многі з нас недавно мали спосібність переконатись о цїли і наслїдках ворожих Церкві Хр. часописий, коли то ходило о підписи против супружої реформи.

Без сумнїву отже має руско-католицка церков борбу і то не легку, неспорадичну, но на цїлій лїнії. Розходить ся тепер о оружє до тої борби; яке би оно не було, то в кождім разї в борбі тій ми яко учителї любови Бога і ближнього не сьмієм послугувати ся оружєм клевет, напастий і інсинуаций, якими послугують ся згадані часописи, не руководячи ся зовсїм зглядами християньскої етики.

Хто хоче пізнати то оружє, нехай єще раз загляне до пастирского листу про „Солїдарність сьвященичу“, бо та солїдарність і орґанїзация устереже нас в суспільній акциї від небезпеченьства, в яке многі впали, що їх праця місто людий з церквою звязати, до Бога провадити, людий від Бога, від віри віддалили“. В инших зглядах і способах борби можуть бути всякі погляди. Тут наведу тілько погляди свої:

1) Передовсїм безусловно мусимо гуртувати ся з своїми гадками що до солїдарности в „Ниві“.

2) Наше духовеньство повинно ґреміяльно вступати в члени товариства св. Апост. Павла, котрого головним завданєм є уряджувати місиї та всюди піддержувати духа християньского.

3) Тепер стала виходити у Львові християньска часопись просьвітно-полїтична і господарска для народа „Основа“. Нашою річию є подбати, щоб „Основа“ знаходила ся в кождій читальни, що більше, маєм заохочувати кожде брацтво церковне, щоб запренумерувало „Основу“ і то в кількох примірниках. То само відносить ся до „Місіонаря“ і книжочок місийних о. Джулиньского. Гроші на ту ціль леґко зібрати з нагоди річного сьвята церковних брацтв.

4) Наколи ворожі Церкві Хр. часописи бушують між народом по селї, належить вже заздалегідь в проповідях, а передовсїм в катехізациях, як в церкві так і в школї, особливо на повторяючій науцї, звертати увагу молодежи на шкідливість і небезпеченьство, яке грозить душевному добру з читаня таких ґазет, приводячи, єсли потреба, богохульні місця, як пр. з статї „Гром. Голосу“: „Наступила чорна хмара“, де глузує ся з послїдних річий, неба і пекла“ бо тілько в той спосіб зможемо ізолювати загал народу від одиниць заражених антихристияньскою язвою.

5. Щоб нарід пізнав, хто єму дїйсно желає не лиш добра вічного, но і дочасного, обовязком нашим є брати живу участь поза Церквою і в житю публичнім, як в читальнях, касах пожичкових, громадских радах та по силам і можности брати ся до завязуваня курсів анальфабетів, не зражаючи ся тим, що в подібних товариствах маємо часто-густо стичність з нашими і церкви ворогами.

Такі більше-менше подаю до дальшої дискусиї погляди що до борби з ворогами віри і Церкви в надії, що може хто з собратий з своєї практики вкаже наші способи поступованя з „поступовцями“. Та найбільшим моїм желанєм булоб, наколиб хто з духовеньства зволив подати в „Ниві“ спосіб, в якій душпастиреви з людьми ворожо успособленими Церкві, передовсїм такими, що звуть себе ревними християнами, а притім всїм не виконують з „мудрагельства“ релїґійних практик, належить поводити ся як в справах духовних так і в приватнім житю. Вправдї загальні правила в тім згляді знаходять ся в „Богословію пастирскім“, но здало би ся ті правила приноровити специяльно до наших обставин.

О. Вол. Антон.

ВОЛОДИМИР СОЛОВЄВ.

РОСИЯ І ВСЕЛЕНЬСКА ЦЕРКОВ

(Vladimir Soloviev. La Russie et l' Eglise universelle)

Переклав

Сьвщ. Володимир Герасимович.

ДРУГА ЧАСТИНА.

ЦЕРКОВНА МОНАРХІЯ ОСНОВАНА ІСУСОМ ХРИСТОМ.

(12. Продовженє.)

РОЗДІЛ VII.

Монархиї Даниїла. — „Roma“ і „Amor.“

Історичне житє людства почало ся будовою вавилоньскої вежі (кн. Бит. XI), воно скінчить ся цїлковитою гармонїєю Нового Єрусалиму (Апок. XXI). Між тими двома крайнїми межами зазначеними в першій і остатній книзї св. письма займив місце процес всесьвітньої істориї, якого образ знаходить ся в св. книзї, яку можна вважати переходом від Старого і Нового завіту — а то в книзї пророка Даниїла (Дан. II., 31—36). Так як земске людство, не є і нїколи не має бути сьвітом чистих духів, то оно потребує до прояву і розвитку свого внутрїшнього житя зовнїшнього, соціяльного орґанїзму. Останнїй повинен тим більше сцентралїзувати ся, чим більше він розширяєть ся і діференціонуєть ся. Подібно до сього, як житє індивідуального людского духа обявляєть ся на верх за посередництвом орґанїчного людского тїла, так само колективний дух відродженого людства — невидима Церков, потрібує видимої соціяльної орґанїзациї образу і оруддя свого єдинства. З сього погляду істория людства представляєть ся нам як послїдовне творенє всесьвітнього соціяльного єства або Церкви єдиної і католицкої в широкім значїню сього слова. Ся справа дїлить ся необхідно на дві головні части: 1) зовнїшне з'єдиненє історичних наций або утворенє всесьвітнього тїла людства через більше або меньше несьвідому працю земських сил під невидимим і майже дотикальним дїйством Провидїня, і 2) оживленє сього тїла могучим подихом Богочоловіка і його дальший розвиток через сполученє дїйство — Божої ласки і більше або меньше сьвідомих людських сил. Иньшими словами маємо тутки з одного боку творенє природної всесьвітньої монархиї, а з другого боку творенє і розвиток монархиї духовної або вселенськой Церкви на підставі і в рамцях відповідної природної орґанїзациї.

Перша часть великого дїла становить суть старинної або поганьскої істориї, друга частина з'ясовує головно історию но-

війну або христіяньску. Місток між ними, се історія ізраїльского народу, яка упливала під соціяльним впливом живого Бога. Він підготовив орґанїчний і національний ґрунт для появи Богочоловіка, який є духовним почином єдинства для всесьвітного тїла і абсолютним осередком історії. Тодї як сьвятий народ приготовляв природну тїлесність індивідуального Богочоловіка, поганьскі народи витворювали соціяльне тїло вселеньскої Церкви або к о л є к т и в н о г о Богочоловіка. Так, як се дїло поганьства довершало ся чисто людскими змаганями лиш убічно і невидимо кермованими Божим промислом, то ясна річ, воно довершувало ся при помочи цїлої черги непевних проб і невдалих починів. Вперед заки з'явила ся справжня всесьвітня монархія, бачимо появу національних монархій, які претендують на всесьвітність, але не годні єї досягнути За асирийско-вавилоньскою монархією, сею золотою головою найчистїйшого і найбільше сцентралїзованого деспотизму слїдує монархія медийско-персска. — Срібні груди і руки, які суть символом держави з деспотизмом меньше сцентралїзованим, меньше суцїльним, але за то далеко більше просторою, що зібрала в своїх руках всю тодїшню історичню територию від Греції аж до Азії.

Її замінила відтак македоньска монархія Александра Великого — мідяний живіт, який проковтнув Схід і Елляду. Але еллїнїзм мимо свого достатку в царинї умової і естетичної культури показав ся безсильним в практичних відносинах, неспосібним витворити полїтичні кадри і єдиняючий осередок для всеї товпи народів, які залив собою. Він приймив в змислї державної управи без нїякої сущної зміни абсолютизм місцевих деспотів, яких надибав на Сходї, і хоч в здобутім сьвітї впровадив єдинство своєї культури, що всеж таки не міг перешкодити, що він розпав ся на дві великі національні держави, — на ґрецке царство Птольомеїв і греко-сирийске царство Селевкидів. Сї два царства находячи ся між собою то в війнї то в не дуже нїпкім союзї через династичні подружя, вірно зображені Даниїлом під видом двох ніг кольоса, в яких зелїзо первісного деспотизму помішане з мягкою глиною культури в розкладї. Таким чином поганьский сьвіт, роздїлений між дві соперничі держави і два полїтичні і умові осередки, — Александрію і Антиохію, не посїдав досить твердого ґрунту для Христіяньского єдинства. Але була одна твердиня Capitoli immobile saxum — маленьке італїйске місточко, якого походженє повите таємничими і славними оповіданями про чудеса. ба й якого правдиве імя було незвісне. Кинена як камінчик Божим провидїнєм на арену історії, вона вдарила в глиняні ноги грецко-варварского східного сьвіта, завалила і спалила на попіл сього безсильного кольоса і перемінила ся в величезну гору. Поганьский сьвіт одержав реальний осередок єдиньства.

Повстала монархія справдї міжнародна і всесьвітна, яка обіймила Схід і Захід. Вона оказала ся не тільки просторнїйшою від найпросторнїйших попередних національних монар-

хій, не тільки влучила в себе далеко більше ріжнородних живл, (націй і культури), але передовсїм оказала ся далеко сильнїйше сцентралїзованою. Вона перемінила свої ріжноманїтні живла в одно цїле, реальне і дїяльне. Замість чудовищного ідола, зложеного з ріжнородних частий, людство стало орґанїчним і однородним тїлом — римскою імперією — з новим, цїлком індівідуальним осередком Цезаром Августом, сторожем і представником сполученої волї всього людского роду!

Але що то таке Цезар і як дійшло до сього, що він став живим осередком людства. Народи Сходу і Заходу пересьвідчили ся на підставі довгого і сумного досьвіду, що постійний роздїл і боротьба се лихо і що для успокоєня сьвіта конечно потрібним є з'єдиняючий центр. Се неясне і вельми реальне бажане спокою і єдиньства кинуло поганьский сьвіт до ніг авантурника, який успішно замінив вірованя і прінціпи оружем своїх леґіонів і своїм питомим юнацтвом. Таким чином одинокою основою єдиньства імперії була сила і вдача. Наколи перший Цезар начеб то заслужив свій успіх своїм личним ґенієм, наколи другий оправдав його до звісного ступня своєю вирахованою побожністю і обережним уміркованєм, то третий був дивоглядом, а его наслїдники ідіотами або божевільними. Всесьвітня держава, яка мала стати втїленєм самого суспільного розуму, здїйснила ся в фактї безуслівно нерацональнім, якого недоладність ще більше виступила через хульну апотеозу імператора.

Божественне слово індивідуально злучене з людскою природою і бажаюче злучити з собою суспільно збірне людске єство, не могло зробити точкою опору для сеї злуки анї роздорів анархічної товпи, анї самоволї деспотичної монархії. Воно могло злучити ся з людським суспільством тільки за посередництвом власти основаної на правдї. В суспільних справах розходить ся не передовсїм і не безпоседно о чесноти або недостачі даних осіб. Наколи ми вважаємо імператорску власть поганьского Риму хибною і недоладною, то робимо се не тільки з причини злочинів і безглуздя Тиверіїв і Неронів, а власне тому, що сама імператорска власть, чи єї представником був Калїґуля, чи Антонїн, основувала ся на насильстві і вінчала ся брехнею. Імператор реальний — імпровізована креатура леґіонів і преторіянцїв — утверджував ся лиш грубою і слїпою силою; ідеальний імператор — імператор апотеози — був лиш негідною фікцією.

Ложному чоловіко-богови полїтичної монархії супротиставив правдивий Богочоловік духовну власть церковної монархії, основаної на Правдї Любві. Всесьвітня монархія і міжнародна злука мали лишити ся; осередок з'єдиненя не сьмів рушити ся з місця. Але сама центральна власть, єї характер, єї походженє, єї санкция — мали оновити ся з кореня. Самі Римляни якось неясно вправдї, але перечували сю таємничу переміну.

Наколи народна назва Риму — Roma — означала в грецкій мові силу, і один грецкий поет з часів упадку витав сим

іменем нових властителів — завойовників: Хайре мой Рома, Тиґатер Ареос — то горожани вічного міста гадали, що відкрили правдиве значінє остатнього, читаючи його назву на семіцкий лад. від лївої руки до правої: A m o r; і стародавна леґенда, відновлена Вірґілем, звязувала римский народ а почастно і династію Цезарів з матїрю Любови, а через неї з верховним Богом. Але їхня любов була слугою смерти, а їхній верховний Бог — батько-убійником. Римска побожність, головна основа слави і величи Рим лян, була почуванєм правдивим, але вона приноровлювала ся до хибного прінціпу. Треба отже було змінити прінціп. Треба було дати почин новому Римови, основаному на правдивій релїґії. Замінивши безконечні юрби богів — батько-убійників одною тройцею, односущною і нероздільною, треба було замість царства Сили зробити основою всесьвітньої суспільности Церков Любови.

Чи се простий припадок, що Ісус Христос беручи ся проголосити Свою правдиву всесьвітню монархію, основану не на рабській улегливости підданих і не на самоволї смертного володїтеля, а на свобідній згоді людскої віри і любови з Божою Правдою і Ласкою — вибрав сю хвилю, коли зі Своїми учениками зближав ся до границь Кесарії Филипової — сього города, який один з Цезарових рабів присьвятив імени свого пана?

Чи се також припадок, що Ісус даючи останню санкцію Своїй основній роботї, вибрав околиці Тиверіяди і перед памятниками, які говорили о сучаснім владиці ложного Риму, посьвятив будучого повелителя Риму правдивого і вказав йому містичну назву вічного города і висший прінціп Свого нового парства. („Симоне, сину Йони, чи л ю б и ш ти мене більше чим вони?“)

Але чому правдива любов, яка не знає зависти і якої духовне зединенє не має в собі нїчого насильного, чому вона згуртувала ся в одній личности і прибрала ся для своєї суспільної роботи в монархічну форму, даючи їй перше місце понад всякі инші?

Бо тут розходить ся не о Божу всемогучість, яка може і присилувати людий до правди і справедливости, а розходить ся о Божу любов, до якої чоловік може бути причасний лиш своєю свобідною згодою, то прямо дїланє Божества мусїло бути зведене до м і н ї м у м. Його не можно цїлковито усунути, бо всякий чоловік лож, і нїяке людске єства анї індівідуальне анї збірне, полишене своїм питомим силам не годно удержати ся в постійних і прогресивних відносинах з Божеством. Але плідна Божа Любов, в злуцї з Божою премудрістю, q u a e i n s u p e r f l u i s n o n a b u n d a t, пособляючи людскій немочи, хоть і зізволяє дїлати людским силам, одначе вибирає дорогу, на якій зединяюче і животворне дїйство надприродної ласки і правди на масу людства стрічає найменше природних перепон і знаходить суспільність наче приведену до однообразности і приспосіблену до обявлюваня правдивого єдинства. Сею дорогою, яка влекшує Богочоловічу звязь в суспільнім житю,

витворюючи в самім людстві, зєдиняючий суспільний орґан, се монархічний устрій. Щоби раз від разу витворювати добровільну згідливість на хаотичній основі независимих думок і різнозвучної волї, треба би за кождим разом нового безпосереднього і явного дїйства Божества, операції ex nihilo, яка силувала би людий, яка позбавляла би їх моральної свободи. Подібно до сього, як Боже Слово не зявило ся на землї в Своїм небеснім блеску, а в покірній людскій природї; так Воно ще й по сьогоднї, віддаючи ся вірним приймає на себе матеріяльний покірний вид хлїба і вина. Воно не забагло управляти людством безпосередно Своєю Божою всемогучістю, а волїло ужити як постійний спосіб Свого суспільного дїланя форму єдинства, яка вже істнувала в людстві, — форму всесьвітної монархії. Прийшло ся тільки відродити, одушевити, осьвятити сю суспільну форму, підмінивши прінціпи смерти, насильства і обману вічними прінціпами Ласки і Правди. Замість воєводи, який узнавав себе в дусї ложи богом, треба було покликати до власти голову вірних, який в духу правди узнав і визнав Свого учителя „Сином живого Бога“; замість гнївного деспота, який готов був зробити з неволеного людского роду кріваву жертву для себе, треба було піднести любячого слугу Того Самого Бога, який пролив Свою кров за людство. При границях Кесарії і на берегах Тиверіяди скинув Ісус з престола Цезара — не Цезара, якого образ видніє ся на динари і не будучого християньского Цезара, але Цезара — апотеозу, Цезара, володїтеля всего сьвіта, одного, абсолютного і самодержавного як найвисший осередок єдиньства для людского роду. Він скинув його, бо основав новий і красший осередок єдиньства, нову і красшу начальну власть оперту на вірі і любві, на правдї і ласцї.

І скидаючи ложний і нечестивий абсолютизм поганьских Цезарів, Ісус утвердив і увіковічнив всесьвітню монархію Риму через се, що додав їй її правдиву теократичну основу. Се була лиш певного рода зміна династії; на місце династії Юлія Цезара, первосьвященика і бога, прийшла династия Симона Петра, первосьвященика і слуги слуг Божих.

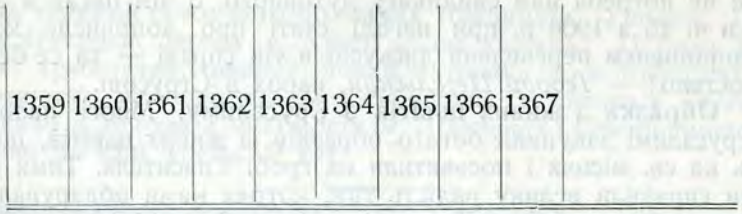
(Далї буде),

ВСЯЧИНА.

Чи не потреба Синдикату духовного?! Дня 16. вересня с. р. дістаю візване з Видїлу Ради повітової, щоби сейчас відорати з ерекциональної парцелї Ч. 1361 в Струсові 124 м.^{2} мнимо забраних з дороги громадскої — з полишенєм права рекурсу до Видїлу Краєвого до 14 днїв.

Для виясненя справи подаю, що від коли я відобрав яко парох поле ерекциональне — не зайшла нїяка зміна в границях на користь ерекциї, противно, густо-часто мушу вести спори з сусїдами, що „ворювали ся в ерекциональне“ як то впрочім і по

інших парохиях буває. І саме та парцеля ч. 1361 звужена не до пізнаня через захланих сусїдів, а що до дороги громадскої від непамятних часів стан був і є той самий. Не виключаю можливости посуненя дороги громадскої через всїх сумежників колись давно — в лан скарбовий так що можливе і те, що правдива дорога громадска дістала давно — давно заорана через тих многих сел. господарів. Для ілюстрациї подаю плян ситуацийний:

Дуже можливе, що орючи вздовж всї потрохи заорювали дорогу — але то хиба вже не за нашої памяти.

Цїлковито справедлива річ, що коли дорога посунула ся в лан, щоби покривдженому направити шкоду. Тількиж власне сук в тім, що має зробити парох в такім случаю з полем ерекциональним? Як кривду направити, де і в яких границях позволити відорати?

Коли я дістав повисше рішенє Видїлу Ради пов., всейчас внїс рекурс до Вид. Краєв. і повідомив об тім і Всесьв. Митр. Консист. з прошенєм о правну оборону, причім навівєм, що парох не може сам о тій справі рішати, що завідуючи ерекциєю не може спустити ся на помір приватного геометра, котрого вислав Видїл, що вкінци Видїл най віднесесь в тій справі до Прокураториї Скарбу, так як і я відношусь там о полагодженє справи.

На мій рекурс до Видїлу Краєвого не маю до нинї відповіди, але за те Прокуратория Скарбу, куда Власть Духовна віднесла ся, пише під днем 24/906 ч. 48818/об. таке: 1) Після § 37. уст. 7. зак. дор. і §. 61 редук. виконавч. є Видїл повіт. управнений в случаю нарушевя дороги публичної видати відповідне рішенє, 2) рекурс взглядний довжен парох без удїлу ц. к. Прок. Скарбу внести, бо Прок. Скарбу не є покликана до заступства ерекциї перед властями адмінїстрацийними 3) що річию **пароха** є доходити, чи стан посїданя парцелї ч. 1361 є згідним з аркушиком катастр і мапою, бо єслиб дїйсно нарушено дорогу громадску то парох не відо-

равши тих 124 м.² наразить ся на кошта. — Тай маєш тепер раду! Сама Власть Духовна відносячи ся до Прокураторії в тій справі була тої гадки, що і підписаний — а ту показує ся, що парох повинен сам взяти ґеометру і на кошт (чий?) перевести розмір границь — бо і якже і куда відорати тих 124 м.², а нуж тамтой помір ґеометра повітового (як ся і тепер люди твердять) не вірний, то буде знов парох відповідав за цїлість ерекциї! Чиж не потреба нам синдикату духовного, о чім писав я в „Ниві“ в ч. 15 з 1906 р. при нагодї статї про доповненє конґруи з запрошенєм переведеня дискусиї в тій справі — та се без успіху остало! — *Теодор Цегельский*, парох в Струсові.

Образки з живих цьвітів з Єрусалиму. Многі паломники в Єрусалимі закупили богато образків із живих цьвітів, що ростуть на св. місцях і посьвятили на гробі Спасителя. Тими образками справили велику радість тим, котрих ними обдарували, а сї заховали їх в найбільшій почести. Кождий християнин чув би ся щасливим, єсли би хоч образок посьвячений на гробі Спасителя міг мати у себе. Проте підписаний зовсїм безкорисно хотїв би їм в тім помочи. Підчас свого побуту в Єрусалимі запізнав ся з одною християньскою арабскою родиною, котра занимає ся виключно роботою таких образків, де закупив для себе памятки. А ся фірма заявила, що готова такі образки прислати до Галичини по цїнї 16 кор. за одну сотку вже з доставою і почтою. Образки суть 15½ цм. високі а 10½ цм. широкі, а кождий майже в иншім ґустї майстерно викінчений. Сьвященики могли би они їх своїм парохіянам продавати. В доказ, що образки посьвячені на гробі Спасителя, отримають на кождій пятьдесятцї потвердженє від сьвященика Францїшканина, що перебуває все в церкві гробу. Рефлєктуючі на се зволять з гори прислати належитість за сотку або пятьдесять образків на адрес підписаного найдальше до 1. падолиста 1906 р. Можна би замовляти і вироби з оливного дерева правдоподібно 70 сот. за штуку, на яких суть вирізьблені кресги єрусалимскі, св. Йоан, цїлованє Єлисавети, котрі рівнож будуть посьвячені на гробі Христовім. — *о. Данило Бодревич*, паломник до св. Землї, парох в Порохнику, п. loco.

Наші уряди. Нам пишуть таке: На днях зайшов за дїлом до уряду податкового в Олеську старенький о. Яков Гутковский, парох Ожидова. Прийшовши до салї, побачив два великі пси — одного на вікнї, другого на підлозї. Коли сьвященик жахнув ся, приступає до него адюнкт податковий п. Ян Татомір і каже: niech się ksiądz nie boi, to pies grecko-katolicki. На ті слова відійшов старенький парох з уряду. Правда, зараз на другий день урядник заїхав до Ожидова і сьвященика перепросив, оправдуючись тим, що він жартував... Отсе один з многих примірів, як наші власти трактують нас і наш обряд. — *Г. С.*

Звертаємо увагу на уміщений на послїдній сторонї сего числа проспект наміреного Вп. о. М. Джулиньским видавництва: „Ілюстрованих житий Сьвятих“.

Просимо справити слїдуючі ошибки: ст. 442, стих 19 з долини, замість „католик“, маэ бути „некатолик, майже нехристіянин“; ст. 510, стих 9 з долини замість „державних“ має бути „недержавних“; ст. 530, стих 16 з долини, по словах „позитивісти“, треба додати „зглядно одна їх громада, репрезентована в стислих науках“; ст. 530, стих 14 з долини, замість „Конт“, має бути „Тен“.

На осїнний сезон Богородничих Празників, (Успенїя, Рождества, Покрови, Входа в Храм) подає книжка: „Цариця Мая Мария“ пребогатий, цїкавий, новий материял до популярних та патріотичних проповідий. Дістати можна у автора о. Юлїяна Дзеровича в Бродах і книгарнях ім. Шевченка і Ставропигійскій у Львові по цїнї 4 кор. 30 сот.

Виданя Товариства св. апостола Павла.

Духовна лѣкарня (аптика) — Є. М. Мілєр-Др. Сарницкий — 20 сот.

Наука о Найсв. Тайнѣ Євхаристіи — Др. К. Сарницкий — 20 сот.

„Хощу, очисти ся!“ або приступна наука о св. Тайнѣ Покаянія — сьвящ. С. Донарович — 20 сот.

„Оставите дѣтей приходити ко мнѣ“. Начеркъ науки религїи въ першій клясї народнои школы. Сьвященик Л. Лужницкий — 20 сот.

Слава Непорочної Дїви. Обявленя і чуда Дїви Марії в наших часах. Я. Л. 20 сот.

Віра і наука. — Перер. Ярослав Левицкий — 20 сот.

„НИВА“, річник 1904. Брошур. 5 кор.

Наукова апольогія християньскої віри. Duilhe de Saint — Projet. — о. Ярослав Левицкий — 3·50 кор.

Перші основи економії. Косса-Мормайстер Ярослав Левицкий. — 1·50 кор.

Чоловік а зьвірина — о. Т. Лежогубский — 30 сот.

Богословскій Вѣстникъ, річник 1900 і 1901 — 2 кор. 40 сот. — перший випуск з р. 1903. — 30 сот.

При замовленях треба долучати грошї на почтову пересилку. Замовляти можна або в Товаристві (о. В. Лиско ул. Кльоновича ч. 8., або в Книгарни Тов. ім. Шевченка, ул. Трибунальска 1.

Попирайте і ширіть між народ „ОСНОВУ“ просьвітно-полїтичний і господарский ілюстрований тижневиик. — Виходить кождої середи і коштує до кінця року 2 кор. — Адреса: Львів, ул. Петра Скарги ч. 2.

По святôмъ Евангелю нема книги, котру бы Народъ рускій читавъ такъ охотно якъ книгу мѣстячу: **„Житя Святыхъ“**. Знакъ то, що Народъ нашъ зрозумѣвъ то добре, що читаючи **житя Святыхъ** укріпляе въ собѣ вѣру и надѣю и любовъ въ Всевышнего, Котрый въ житяхъ Святыхъ своихъ дае намъ примѣръ, що кождый хто ступае дорогами чесноть христіяньскихъ, при Его помочи може осягнути неувядаючій вѣнецъ небеснои славы.

Вôдъ довшого часу пишуть до насъ за книгою: **„Житя святыхъ“**, бо на разѣ книги такои майже нема; тѣ, що були, розпроданѣ, а выдане новыхъ коштуе не то дуже много гро ей, но и дуже тяжкои усильнои працѣ.

Вôдчуваючи однакъ глубоко тоту потребу и уповаючи на помôчь Господа, рѣшивъ ся я приступити до выданя великои книги:

ИЛЮСТРОВАНѢ ЖИТЯ СВЯТЫХЪ

Угодникôвъ Божихъ — на кождий день в роцѣ

приукрашену образкомъ кождого Святого, котрого житє буде описане, зъ прибавкою вôдповѣдныхъ короткихъ и до житя нашого щоденного застосованыхъ наукъ.

400 образкôвъ.

Дорогѣ Братя и Сестры! Трудъ то такъ великій, що безъ помочи Божои не подôймe ся єго никто.

Илюстрованѣ Житя Святыхъ до котрыхъ выдаця приступаю, мусять дати найяснѣйшій о разъ житя христіяньского — въ нихъ мусимъ знайти розраду в пораду в добрôй и лихôй годинѣ — они мусять пôднести серця наші до Бога и додавати силы перенести всяке горе — щоби колись за помочию Бога бодай тамъ — въ небі осхли нашѣ слезы.

Житя Святихъ мѣстити въ собѣ будуть цѣлый выкладъ катехизму а такожъ короткій начеркъ библѣйнои исторіи и всеобщои исторіи вселенскои церкви.

Илюстрованѣ Житя Святыхъ котрѣ начинаемъ печатати, опрацованѣ суть такъ старанно, пôсля найлѣпшихъ жерель, зъ такимъ зрозумѣнємъ потребъ нашого Народа и зъ такимъ чувствомъ тепла и любови писанѣ, що припасти они мусять до кождого руского серця.

„Житя Святыхъ“ то буде велика и широка що до розмѣру книга о **50** листахъ друку и мѣстити буде до **400 образкôвъ**.

Илюстрованѣ Житя Святыхъ будуть прекрасно въ полотно оправленѣ, з вôдповѣдными золотыми выписками з написею.

Илюстрованѣ Жися Святыхъ писанѣ суть чистымъ народнымъ языкомъ, и проте для кождого найбôльше зрозумѣлѣ, при тôмъ друкованѣ суть выразнымъ, великимъ и четкимъ письмомъ.

Илюстрованѣ Житя Святыхъ то книга, котра служити буде дѣтямъ и внукамъ внукôвъ нашихъ, яко памятка побожности ихъ предкôвъ, — що дай Боже!

А теперь уважайте! Печатанє книги тои вже началось и безперерывно веде ся.

Коштъ книги тои впростъ небувалый, бо крôмъ паперу, друку и оправы прекраснои, величезнѣ грошѣ коштують рысунки и ихъ выконанє. Мимо того цѣна одной книги такъ великои, якои у насъ до нынѣ не було, вынесе **лишень 5 злр.** Вôдповѣдно до тыхъ коштôвъ и до красоты и вартости и величины книги, єсть то цѣна нечувано низька.

А до того:

Розкладаю замовляючимъ грошѣ на сплату, на два разы. Кто зложить теперь одну половину, той може другу половину зложити при появленю ся книги. Все то лѣпше на два разы якъ наразъ.

Пренумерату, то єсть надсыланє грошей зъ горы, чи то разомъ, чи то на раты принимаю лишень до Нового Року 1907.

Илюстрованѣ Житя Святыхъ вийдуть безусловно зъ кôнцемъ мѣсяця Марта 1907 року. Для замавляючихъ по Новôмъ роцѣ цѣна безусловно мусить бути пôдвысшена.

Прошу дуже поспѣшити зъ замовленями, черезъ що прійдете въ помôчъ такъ конечному и такъ доброму дѣлу. За то, що „Илюстрованѣ Житя Святыхъ“ вповнѣ вôдповѣдять змѣстови того оголошеня ручить тôльколѣтный хиба корысти власнои не шукаючій трудъ издателя. Дятого прошу поскорити зъ предплатою.

Дай Боже, абы при помочи всѣхъ Святыхъ Єго угодникôвъ выдане книги тои причинило небу славы, а рускому Народови корыстидушевнои!

Посылка грошей — замовленъ безъ грошей не увзгляднясь — тôльки пôдъ адресою:

Свящ. Л. Джулынскій,
Редакторъ „Посланника“ и „Книжочокъ мисійныхъ“
Лапшинъ — п. Бережаны.

Видае і за редакцию відповідае єьящ. Ярослав Левицкий

Бібліотека наукового товариства імени ШЕВЧЕНКА.

Ч. 21. Львів, 1. падолиста 1906. Рік III.

Нива

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця.

Передплата річна 8 кор. піврічна 4 кор.
Поодиноке число 40 сот.

Адрес редакциї і адмінїстрациї:
Львів, ул. Петра Скарги, ч. 2.

Риють ..

Чим раз частїйше подибуєсь в польских ґазетах, а за ними в деяких руских згірдливі і брехливі вістки про Преосьв. Епископа Хомишина. Нема найменшого сумнїву, що не поквапне підхоплюванє кождої навіть найнеімовірнїйшої сплетнї, не походить із звісного „дневникарского обовязку“, годувати ласих на сензацию читачів всякими можливими і неможливими брехнями; причин і жерела тої систематичної і сьвідомої своєї цїли інтриґи треба шукати трохи глибше. Для тих, що слїдять хочби трохи з увагою дїяльність станиславівского Владики з одного а негодованє противників з небувалих успіхів тої працї з другого боку, — того рода підпольна борба єсть цїлком зрозуміла.

Та частина нашої преси, котра має всї причини підпирати свого Владику в єго так популярній працї, доси не уважала потрібним виступити в єго оборонї. Догадуємо ся, що дїєсь се тому, що такі напасти і клевети попросту належить ігнорувати. Уважаємо однак своїм обовязком о тій сумній справі подати бодай кілька пояснень, а то вже хочби з тої причини, що найсьвіжійшим помислом заїлих шовінїстів є розширюванє нової байки про „конфлїкт“ між Є. Е. Митрополитом а Преосьв. Еп. Григориєм. Пущено навіть в курс цїлий ряд „причин“, що мали викликати той конфлїкт. І так, кажуть, що Преосьв. Григорий не хотїв приняти від Є. Е. Митрополита офірованого в дарі Коршова, не прибув на спільну конференцию нашого Епископату, відмовив свого підпису на якімсь там збірнім письмі до Св. Отця, а вкінци своїм неприхильним становиском і поступованєм в справі єрусалимского паломництва вже розірвав до решти солїдарність з Митрополитом!

Єсьмо в положеню сказати цїлком певно, що все те від початку до кінця є лож.

Передовсїм неправдою є, що Коршів мав бути подарунком для Епископії станиславівскої. Вже перед номінациєю теперішного Владики станиславівского заявило правительство, що половину дотациї Епископа буде покривати львівска Митрополїя (Русинам вільно обкроювати і ту дрібку, яку ще мають). Щоби улекшити і усталити ту дотацию, купив Е. Митрополит Шептицкий Коршів і видїлить з него таку частину, котра своїми доходами буде покривати половину пенсиї Епископа. Однакож доперва кілька недїль тому зроблено стан. Владиції конкретне предложенє і пертрактациї вже розпочались. Отже о якімсь відкиненю пропозициї доси і бесїди не могло бути.

Так само неправдою є, що Преосьв. Григорий відтягнув ся від спільного з'їзду наших Епископів в якійсь там справі. На всїх конференциях руского Епископату брав Преосьвященний все участь, розуміючи добре, що спільні наради в теперішній незвичайно тяжкій справі суть впрост конечні і може власне та однодушність наших Владик коле в очі тих, котрі-б волїли, щоби єї не було...

Сплетня, немовби Епископ Григорий відмовив свого підпису на адресї до Св. Отця в справі унії, єсть так безглуздна, що шкода і слів на єї опрокиненє.

В кінци найсьвіжійші закиди відносились що до Єрусалимского паломництва. Правдою однак є, що сьвященики Станиславівскої епархії діставали всї оголошеня що до паломництва враз з епархіяльним Вістником і що жадному сьвященикови не заборонено брати участь в паломництві. (Не удїлено відпустки тілько двом, але задля важних причин). Що більше, лише станиславівска епархія мала між паломниками свого одного крилошанина.

Отсе що важнїйшого, що мало нїбито викликати мнимий конфлїкт. Та кромі сего підносять єще люди, що любують ся в сплетнях, много инших рїжнородних видумок, звернених будьто проти одного, будьто проти другого Владики. Але як наведені висше закиди, так і всї прочі є також лише звичайними видумками, клеветою. Поважному чоловікови, який тверезо дивить ся на сьвіт, годї припустити навіть можливість якого небудь конфлїкту між нашими Владиками.

А всеж таки про конфлїкт говорить ся і пише ся, а всеж таки нема тижня, в якім би по Львові, а звідси й по Галичинї, не курсувала якась нова видумка. Ширенє таких вістий у нас тим лекше, що наші люди таки люблять часом побавитись в сплетнї, люблять передовсїм говорити богато про Епископа. На жаль, не мало і між самим сьвященьством таких одиниць, які не вміють чим иншим бавити гостий, навіть сьвіцких, ба й зовсїм чужих, як тілько розмовою про свого Епископа. Не засяде ще добре Епископ на своїм престолї, а вже повстає між сьвящениками цїла лїтература про него, лїтература, переповнена рїжними пригодами, фацеційками, переплїтана сатирою і гумо-

ром. Се вже така наша погана слабість. Кілько звідси може потерпіти наша церковна справа, над сим нїхто і не подумає.

Отже серед таких обставин дуже легко витворювати „конфлїкти“ між Епископами. Досить нинї рано сказати щось у Львові про котрого Епископа, а вже вечером знати муть про се „вірні“ на „зеленій“ Буковинї...

Обсервуючи уважнїйше отсю прикру справу, кождий може прийти легко до переконаня, що тут не припадковість входить в гру, не сама потреба виговоритись і переїхатись по Епископах, навіть не якась лична амбіція.

Преосьвященний Григорій став деяким, як ми вже сказали, невсмак. Єго ревність, пожертвованє, енергія і неструдженість, єго горяча любов до рускої Церкви і народа, єго рішучість і певність, єго чистий характер і християньска отвертість та правдомовність колять декого в очи. Вони боять ся єго. І звідси то бажали би вони мати дїйсно отсей конфлїкт, вони бажали би видїти Станиславівского Епископа ізольованого від всїх і вся... І тому риють вони...

Хто се ті: вони, не треба нїкому казати.

Та даремні їх з'усилля. Епископів не дасть ся „поріжнити“ сплетнями. Сим лише осьмішують себе.

Так само не здужають вони клеветами кинути хочби тїнь якого непорозуміня між Преосьвященим Григорієм а епархіяльним клиром. Клир вже доволї пізнав свого Епископа, а пізнавши, справедливо оцїнив єго і полюбив єго і привязав ся до него так, що нинї Станиславівский Епископ і клир, се одно тїло, оживлене одною ідеєю, одною цїлию. Нинї кожда кривда здїлана Преосьвященому Григорію є рівночасно кривдою цїлого клира Станиславівскої епархії.

Підносимо се послїдне тому, щоби остеречи інтриґантів. Нинї говоримо лише загально, але як буде потреба, ми будемо могли також служити близшими інформаціями і викриємо тодї цїлу нечесну інтриґу тих індивідуїв, які тепер для осягненя своєї цїли послугують ся вшехпольскою пресою.

Джон Віліям Дрепер і єго Істория Боротьби Віри з Наукою.

Написав

Крилош. **Ф. Щепкович.**

(32. Продовженє).

Так мусїв се розуміти і Дрепер. Бо-ж звісна річ, що перше була рослинність чим зьвірята на земли; єслиби отже був перетвір, як думає американьский ученый, то мусїла би рослинність перемінити свою форму в форму зьвірячу; но того нїхто не прийме. Єсли-ж зьвірята мають свою форму независиму від форми рослинної, або иншими словами, єсли рослинність не дала

житя звірятам, то в такім разї нема перетвору, але есть сотворене.

Ходилоби еще о Ляпляса, а именно, чи его теорія о сонічній системі противить ся понятю о сотвореню.

Як з коротенького представленя Дрепером теориї Ляпляса о сонічній системі мною вище наведеної можна було завважати, то Ляплясови ходило лиш о се, щоби показати, що форма сонічної системи не була така вивершена, як ми ї видимо нині, але що в початках був той сьвіт одною масою мрак, яка кружачи около себе стала ся підставою цїлої планетарної системи Его не занимає зовсїм початок мраки, але лиш початок ї формациї, а именно, як она переходила від форми несовершеної до совершеної, доки не приняла тої форми, в якій ми видимо сьвіт нині. Поза границї сонічної системи він не виходить. То-ж надармо шукалибисьмо в его теориї поясненя звідки взяла ся сама мрака, котра переходила постепенну формацію, і стала ся початком нинїшного сьвіта, в тім значіню, в якім ми его беремо. До вияснення початку мраки, як се робить Дрепер порівнуючи повстане тоїж з повстанем хмари, не вистарчає. Бо хмара творить ся з пари водної, яка вже в видї води перед тим істнувала, а росте тому, бо до неї прилучують ся нові кульочки пари. З мракою має ся річ цїлком інакше, перед нею не було нїчого, отже-ж она не мала з чого утворити ся, а утворена раз через свого Сотворителя не зростала як зростає хмара, але на відворіт дїлила ся, щоби утворити ті кулї, які товплять ся у вселенній. З того видимо дальше, що теорія Ляпляса о сонічній системі анї не суперечить сотвореню, анї его не збиває. Насупротив она піддержує і скріпляє в певнім зглядї оповіданє Мойсея о сотвореню. Бо Мойсей говорячи о сотвореню сьвіта, каже, що земля була пуста і порожна" (по еврейски: tohu wa bohu), котрі то еврейскі вирази віддають 70-ть перекладчиків через: „невидима і безформна", що і годить ся з гадкою Ляпляса о мрацї, з якої повстала земля, що она була незвичайно рідка*), і то до тої степени, що була рідша як каже астроном Фее (Faye) чим воздух під звоном пневматичної машини **) З того видно, що і біблїйне оповіданє і теорія ученого математика не стоять з собою в суперечности, а дальше, що ся сонічна система, до котрої належить і наша земля, мала початок і то початок несовершений. Если-ж земля, а і цїлий сьвіт, якого она есть малою частиною мав початок, а сам собі того початку не міг надати, то з сего слїдує конечно, що мусїв хтось бути перед тим поза сьвітом, що ему надав початок істнованя. І сего то, що надав сьвітови істноване називаємо „Богом", а акт, силою котрого сьвіт став істнувати „сотвореним". Хто би перечив, що есть Бог, або, що Бог сотворив сьвіт, той мусїв би стратити можність говорити о початку сьвіта, бо не мігби нїколи его роз'яснити; що

*) On arrive ainsi, en remontant aussi loin qu'il est possible, a une nebulosite tellement diffuse, que l'on pourrait a peine en soupçonner l'existence. (Exposit du Syst. du Mond, Note VII. стор. 500).

**) Słown. Apolget. Wiar. Kat. T. 2 стор. 318.

більше, такий замкнувби вступ до правдивої науки. Бо Бог і „сотворене“ суть ключем до розвязаня сего питаня. Хто відкине сей ключ, для того сьвятиня правдивої науки мусить остати замкнена. Тому то видимо, що найбільші учені не лиш не відкидали Бога і сотвореня але помежи ними видимо глубоко побожних людий. Що Ляпляс не говорить о Бозї та о сотворенію, то з сего еще не виходить, щоби не було Бога, або що сотворене не мало місця. Ми мусимо памятати, що він есть математиком і що его не занимає се, що стоїть поза границями математики. Не належить забувати також, що він говорить о формациї сонічної системи, до котрої вмішуване імени Бога уважає за надужите. Після его гадки вистарчали до утвореня сего сьвіта із істнуючої мраки другорядні причини. Но се не зменшає анї поваги, анї сили Божої. Бо головна річ в тім, щоби утворити щось, чого перед тим не було. Коли-ж Бог сотворив мрачну масу і дав їй силу розвивати ся в ту прегарну сонічну систему, то се значить так само, якби сотворив еї в такім вивершенім станї, в якім она нинї находить ся. Ба навіть, в тім пробиває ся більше і сила і мудрість Божа, коли мертвій матерії може надати можність формованя після певного пляну, неначе би она знала, що робить. І з тої то причини міг Ляпляс заявити, що до формациї сонічної системи не треба вмішуваня Бога. А що він так думав, на се здають ся вказувати слова, котрі він наводить, згадуючи про суперечку Нютона з Ляйбніцом *). „Ляйбніц ганив остро в своїй суперечці з Нютоном що до ріжничкового рахунку, вмішуване божества, щоби привести сонічну систему назад до ладу. „Се значить“, каже він, мати дуже тїсні понятя о мудрости і могучости Божій“.

Що не будьби хто казав о Ляплясї, в якім він був в часї свого житя і як він думав, то при кінци його житя не може ему заперечити, що у него була віра в Бога, хотяйби він серед свого житя сеї віри чи задля людских взглядів чи з якої иншої причини не виявляв. Бо коли захорував і перечував, що вже зближала ся смерть, запросив до себе сьвященика, щоби висповідати ся і приняти Найсьвятїйші Тайни**). Так поєднаний з Богом за-

*) Leibnitz, dans sa querelle avec Newton sur l'invention du Calcul infinitesimal, critiqua vivement l'intervention de la divinite pour remettre en ordre le systeme solaire. „C'est“, dit-il, „avoir des idees bien etroites de la sagesse et de la puissance de Dieu“.

**) О тім оповідає часопись „La Quotidienne“ в ч. 66 з 7-мого марта 1827 на стор. 2. в слїдуючий спосіб: Paris, 6 mars M. le marquis de Laplace, pair de France, membre de l'Institut, auteur de la Mecanique celeste et de plusieurs antres ouvrages qui l'ont fait placer parmi les plus grands géometres de ces derniers temps, est mort hier dans son hotel Rue du Bac, entre les bras de ses deux pasteurs, M. le cure des Missions étrangéres et M. le cure d'Arcenil, qu'il avait fait appeler pour en recevoir les derniers secours de la religion. Nous aurons á publier une notice sur la vie de ce savant celébre; mais nous devons dés ce moment faire remarquer ce que sa mort a présenté d'edifiant á sa famille, á ses amis et á ses admirateurs. C'est un contraste que nous aimons á opposer an recit de morts scandaleuses qui font la joie des ennemis de la religion. Ses obséques auront lieu demain mercredi, 7 en l'eglise des Missions étrangéres.... То само оповідає часопись L'ami de la Re

кінчив житє. Задля тої причини заслужив собі зі сторони вільнодумних на назву реакціонера. Говорять деякі, що Ляпляс сповнив свій обовязок під напором родини. Но їх збиває сама вільнодумна часопись „Hist. des sciences math-m. et physique". Бо єсли би се було правдою, що Ляпляс принимав Найсв. Тайни лиш під напором родини, то таж наведена часопись як і инші єї покрою не називалиби були Ляпляса реакціонером, але виявили цїлу правду сьвітови, що Ляпляс навіть в послїдній хвилї ошукував. Но того они не могли зробити, то ж виразили они бодай своє негодованє називаючи ученого математика реакціонером. Тим способом хотїли скинути тягар з серця і знайти бодай яке таке задосить учиненє за завід, якого дізнали*). Хотяй сам Ляпляс не був як видно матеріялїстою, то на жаль подав в своїх наукових творах матеріялістам арґумевта, якими они старають ся оправдати свої переконаня**). В їх рядах видимо і Дрепера. Відкиненє сотвореня і Провидїня Божого а заступленє тих-же математичними законами, мусїло завести американьского професора до запереченя свобідної волї. (Передне словово XIII, стор. 187.....). Єсли би вїн однак застановив ся був бодай троха над власними вчинками, то небув би дійшов до такого заключеня.

Дальший доказ, який наводить Дрепер против сотвореня єсть, „що фізіольоґічне вивершенє орґанїчних форм, рослинних і звірячих, від найдавнїйших до найновійших, було проґресівне; що форми, які заселяють поверхню землї в наші часи, се лише невидна частина страшенної многоти (!) тих, які заселяли єї колись; що на кожду відміну, яка живе тепер, було тисячі відмін, які вимерли". (стор. 108). Що висше сказане не усуває акту сотвореня, але єго накликує, виходить із понятя еволюції, котра вимагає щоби се, що розвиває ся, мало початок. Коли-ж кожда відміна мала початок, а того початку сама собі дати не могла, анї не переняла єго від попередної, то мусїв бути хтось, що єї дав початок істнованя хотяйби несовершений. А сей акт, котрим внїшна причина, або лучше скажім Бог, привела кождє єство, кожду відміну із неістнованя до істнованя, називаємо актом творчим або сотворенєм.

Се, о що Дреперови здає ся найбільше ходить, за чим вїн найбільше побиває ся, єсть кулиста форма землї. Єму не стає слів обуреня против Церкви, та єї писателїв, що сьміли не припускати кулястої форми землї, (стор. 45, 46, 47, 48, 111, 112, 113, 115). Колиж Дрепер пише про Коран, після котрого „земля — чотиробічна площина, обведена великими горами, які держать

---

ligion et du Roi LI., Paris 1827 — Гл. Das Christentum und die Vertreter der neueren Naturwissenschaft von Karl Alois Kneller S. J. — Freiburg 1904. стор. 74.

*). В часописи: Hist des sciences math. et phys. X. Paris 1887, 70 Гл. тамже на тій самій сторонї.

**) Discours et éloges académiques II. 255: Laplace, "fournit aux matérialistes leurs plus spécieux arguments, sans partager leurs convictions". Тамже на тій самій сторонї.

ві в рівновазі на місці та підпирають небосклін“... (стор. 79), то за се він не обурює ся цілком на Арабів, що таке помістили в Коранї, своїм евангелію, як обурював ся на християньских писателїв, але ще й оправдує їх, кажучи, що такі ідеї, не є питомо могаметаньскі, але належать до всіх людий на певному ступнї духового розвою, яко релїґійні обяви..... З того видно, що аби позискати взгляди Дрепера, треба конечно небути, або перестати бути християнином, але се вказує також, що Дрепер не есть так безсторончим, та безпристрасним, за якого він себе уважає. — Найперше мусимо заявити, що Церков не мала нїколи нїякої доґми, чи земля куляста, або плоска, чи квадратна або якої иншої форми, а єслиби писателї церковні мали і ошибне поняте про форму землї, то Церков за них не може відповідати. Но треба признати, що Дрепер або не знав науки Церкви, або не розумів виразу „orbis“ , який стоїть в Вульґатї при виразї „terrae“, а котрий означає як раз кулясту форму. Подібно виходить також із служебників. А що деякі природознавцї та фільозофи католицкі, зістали впроваджені в блуд поглядами, загально тогди пануючими будьтоби антиподи не могли істнувати, то Церков не може за се відповідати. В кождім однак разї не належить на них кидати більше камінєм, нїж на инших.

Дальше кидає Дрепер каменем на Церков за то, будь тоби она учила, що від початку рода людского т. є. почавши від Адама не уплинуло більше чим 8.000 лїт. Тут мусимо зазначити, що Церков того не означила нїколи доґматично. Численє отже лїт, які уплинули відпочатку рода людского есть опінїєю католицких ученых, а не наукою Церкви. Отже-ж американьский ученый старає ся доказати, що від початку землї (при чім він мішає початок землї з початком чоловіка) уплинуло не тисячі лїт, але міряди віків. Так пише він на стор. 143.

„Одна школа ґеольоґів, опираючи свій арґумент на дуже важких доказах, навчає, що вся маса землї охолодила ся, з розтопленого, або може й ґазового стану, пусканєм променя, за мілїони віків, аж поки дійшла до своєї теперішньої рівноваги в температурі. Астрономічні обсерваціï дають велику вагу сему толкованю, особливо що до планетних тіл нашої сонічної сістеми. Воно підпирає ся і такими фактами, як невелика середня густота землї, підняте температури чим глибше в землю, появи вулканів і вибризкуючих жил, та появи вогняних і метаморфічних скал. Задля пояснення фізикальних перемін, які бачить отся школа ґеольоґів, (та шкода що Дрепер не подає що то за школа і що то за ґеольоґи) потрібно приняти міряди столїть“.

При переводженю Дрепером доказів мусить читача вдарити перед усїм, що він зачинає дуже рішучо і з великою певностию себе, а кінчить великою непевностию. Порівнаймо слїдуючі місця з єго книжки „Історія Боротьби Віри з Наукою“, а побачимо, що оно правда. Так на стор. 144. пише він: „Ґеольоґи згодили ся на те одноду шно — бо, бачу, нема ні однісінького противного голосу — що хронольоґію землї треба дуже розширити, тай пробували означити еї. Декотрі з них опирали ся на прін-

цини астрономічні, декотрі на фізикальні. Так обрахунки засновані на знаню перемін ексцентричности земної дороги, задля означеня протягу часу від початку остатнього ледяного періоду, дали двіста сорок тисяч років". Та Дрепер зараз таки і спускає з тону і то в слїдуючім реченю: „Хоть і можна допустити загальне домаганє незміримости ґеольоґічних періодів, то все-ж таки обрахунки мають надто непевну теоретичну підставу задля того, аби дати невідпірні результати". А вже на стор. 148. пробиває ся цїлковита єго непевність. Читаємо там таке: „Ґеольоґії не прийшло ся зустрітити такої мстивої оппозіції, яка була напала на астрономію, і хоть вона настоювала зі свого боку на допущеню великої старости землї, то все-ж таки вказувала сама на непевність усіх дотеперішніх числових оцінок. Уважний читач отсего розділу мусів завважати неспромоги наведених цифер. Ті цифри, що правда, не докладні, а про те вони виправдують домаганє величезної старости і доводять нас до висновку, що міра часу світа така-ж величезна, як і міра єго простору". Се важне признанє з сторони Дрепера, що до непевности усїх дотеперішних числових оцїнок. Від сего то дивно відбиває заключене Дрепера, на котре могла єму позволити хиба єго власна льоґіка; бо з льоґікою загально людскою, а іменно, що тілько з певного заложеня можна виснувати певне заключенє, він не числить ся.

Що до переведеня єго доказів, можна примінити ті самі прикметники, яких він ужив, говорячи о творчих актах: „самовільні і недоладні". (стор. 142). То ж могли-би ми їх яко такі поминути, єслиби не були два поважнійші, якими мусимо конечно заняти ся. Оден з тих можна віднести до давности землї, другий до давности чоловіка.

Так читаємо на стор. 141.

„Морські мушлі, які находять ся на вершках гір, далеко на суші, вважали ся теольоґічними письменниками за невідпірний доказ Потопи. Але коли ґеольоґічні студії стали докладнійші і показало ся, що в корі земній обширні солодководятні формації попереміщувані кілька рази з обширними морськими формаціями, немов листки книжки, та стало ясно, що не можна ніяк пояснити таких результатів самим катаклїзмом; що через постепенні переміни рівня й топоґрафічні обстанови якоісь одної сторони, вона була то суха, то вкрита водою, ба солодкою, ба морською. Ставало ясно й те, що задля сповненя сих перемін потрібно було десятоk тисяч років". Тут видно, як автор „Боротьби Віри з Наукою" сам не знає, кількоби лїт начислити землї. Він хотїв би, щоби їх було безконечне число, а понеже не знаєм, де єго взяти, то Дрепер скаче в своїй непевности, то на десятки тисяч, то на міріяди, аби лиш віддалити ся як найдальше від учених католицких. Но як треба бути осторожним в численю чи то лїт землї, чи то давности чоловіка показує нам анґлїйский ґеольоґ Ферґусен (Fergouson), що довший час перебував в Індіях. Він то слїдив надрічні поклади, в котрих находять ся нераз на велику глубину, останки людских костий, а котрі, після многих

ґеольоґів, мали съвідчити в користь незмірної давнини людскої породи. В оголошеній собою ґеольоґічній розправі оповідає, що слїдує: „З наведених мною спостережень показує ся, як непевні суть всякі заключеня оперті на пошукуваних пороблених в дельтових або надрічних покладах, і всякі обчисленя випроваджувані зі стану місцевих напливів. Могу се посьвідчити сам з власного досьвідченя. Тесові камені, що становили головний мур збудованого через мене дому, запали ся на дно русла тої-ж ріки, на глубину 30 до 40 стіп. Ріка уступила пізнїйше знова, а тепер, на місци, де стояв мій домок, але висше на 40 стіп понад єго руїни, стоїть нове село. Коли хто схоче предприняти на тім місци колись пошукуваня, то докопає ся до моїх каменїв, а з глубини, в якій лежить, буде міг обчислити, скілько тисяч лїт тому назад я жив на тім сьвітї. Розправа Ферґусена, помїщена, в квартальнику товариства ґеольоґічного (Quarterly, Journal of the geological society, Aug. 1863, pag. 327.) відносила ся до Ганґесової дельти. Подібну дельту, що ріка Ганґес, творить ріка Міссіссіпі в північній Америцї, котрій учені признають на підставі наукових слїджень 158 400 лїт віку. Но пошукуваня пороблені там в роцї 1861 і їх висліди оголошені в Філядельфії в осібній розправі доказують, що ся дельта не могла ся утворити давнїйше, як перед 5000 лїтами. Подібно мала ся річ, коли під рівниною, на котрій збудований Новий Орлеан, знайдено людский кістяк. Доктор Фуле (Fouler) оцїнив єго вік на 50.000 лїт, а учений Маврер лиш на 5.000 лїт*). Коли видимо такі великаньскі ріжниці в поглядах, що до оцїнюваня віку землї, по межи самими ґеольоґами, то чиж можемо вірити Дреперови, котрий не був ґеольоґом, що він о тім править. Ся непевність в числах чейже найлучше єго збиває.

Яко доказ великої старинности чоловіка наводить Дрепер озірні житла в Швайцарії які приходять під назвою паляфітів**) з тої причини, що єї мешкацї будували хати над озерами на стовпах. Се, що сказавєм висше, можна і тут повторити, а іменно, що Дрепер хотїв би, аби дата від початку сотвореня чоловіка до наших часів, ріжнила ся як найбільше від числень учених католицких, щоби тим способом показати, яка то великаньска ріжниця заходить помежи наукою, а біблією; но він сам не знає, яке би число лїт поставити. Так пише він на стор. 147. „Всі дотеперішні досліди доказують безперечно, (?) що чоловік істнував чимало сотень тисяч років навперед нас. Треба тямити, що сі досліди зовсім нові тай обмежують ся дуже невеличким ґеоґрафічним простором. Іще не зроблено дослідів в тих сторонах, які можна вважати справедливо первісними оселями чоловіка".

„Ми зайшли таким чином узад безмірно далеко поза шість тисяч років патрістичної хронольоґії. Задля остатнього зале-

*) Гл. Rozbiór krytyczny dzieła Wilhelma Drepera pod tyt. Hist. Zatargu Religii z Nauką 126—127.

**) Вираз „паляфіти" походить від італійского виразу palafitto, що значить стовпаль.

дженя Европи важко назначити час менший як чверть міліона років, а чоловік істнував іще навперед того".

Як видно, то Дрепер дуже легко орудує числами. Єму поставити сотки тисяч, мілїони, або і мілїярди, а навіть безконечне число лїт, чи віків, то якби нїчого. Но він не журить ся о доказ, чи таке число лїт справдї було, а се що він о тім говорить годї назвати доказом. Подібно має ся річ з старинностию чоловіка. Одинокій додаз, який він наводить, то суть ті озірні житла швайцарскі. Ім хоче приписати Дрепер велику старинність, відносячи ті житла до камінного віку. Но Дрепер не згадує нїчого, що в декотрих околицях Швайцарії найдено не лиш предмети вироблені з каменя, але також з бронзу, а навіть з желїза, що лежали побіч виробів з каменя. До таких належить станція Ля Тен в околиці Марін над озером Найшательским. Се хиба доказом, що ті житла суть о много пізнїйші від епоки камінної, до котрої Дрепер хоче їх виключно віднести. Но хотяйби навіть найдено в тих останках швайцарских домівств виключно предмети із каменя, то і се єще не сьвідчилоби о великаньскій їх старинности. Бо-ж і сам Дрепер признає що мандрівні Індіяне в Америці виходять доперва тепер із камінного віка (стор. 147). З того слїдовало би, що камінний вік залежить не від давности рода людского, а радше від взгля них племен, з котрих одно виходить скорше з камінного віку, а друге пізнїйше. Що-ж до швайцарских жител на палях, то їх належить віднести не дальше як до V-го віку пер. Різдв. Христов. Звичай будувати мешканя на палях настав на яких 10 до 12 столїть перед христіяньскою ерою, то есть в часї, коли цивілїзація епоки бронзу зачала передіставати ся до пустинь всхідної Швайцарії.

Що паляфіти не суть так страшно старі, як думає американьский ученый, на се суть докази так історичні, як і археольоґічні.

І так оповідає Геродот, що в его часах т. зн. в V. віцї пер. Хр. будували Пеони над озером Прасіяс в нинїшній Румелії того рода мешканя, котрі навіть коротко описує. В описах тих нема анї одної черти, якої не можна би було віднести до паляфітів швайцарских, о скілько се можна судити з позісталих останків їх будівлї та виробів промислу.

О подібних мешканях оповідає Гіппократ, які будували мешканцї Фазу у стіп Кавказу, а арабский історик Абульфреда з XIII. віку по Хр. говорить о подібних будівлях над озером близько ріки Оронто, яке називає ся загально „озером христіяньским". В кінци находимо і в нинїшних єще часах той спосіб будованя не лиш в рїжних частях сьвіта, в яких цивілїзація есть молодшою, але навіть в самій Европі, де після сьвідоцтва Люббокка будують рибаки, потомки давних мешканців над озером Прасіяс, такі самі мешканя, які після сьвідоцтва Геродота будували їх предки.

З тими історичними сьвідоцтвами годять ся і докази археольоґічні а іменно:

В Ірляндії накидають ся на палї вбивані в воду каміне і земля. З того творять ся островчики, котрі називають „Кренноджe“. На тих то креннoджах ставлять опісля помешканя. Помежи деκотрими з них а помежи паляфітами заходить так велика подібність, що они не ріжнять ся межи собою нїчим. З тої то причини можна їх уважати за одно, і се, що можна сказати о одних, можна сказати і о других. Єсли отже ті креннoджe, як каже Люббок, були в ужитю в XVI. столїтю по Христї, отже належать до ери христіяньскої і то новійшої, то чомуж не можна віднести до тої ери і споріднених з ними паляфітів? Не значить се єще, будьтоби всї они були так нові, бо одні з них суть старші, другі пізнїйші, но найстарші як вже було сказан , не переходять 12 віка перед христіяньскою ерою.

І так говорить археольоґ Госсе, що на берегах озера Женевского находили ся паляфіти походячі в XV. столїтя по Христї, а д-р Коллер твердить, що недалеко Цірихy на ріцї Лімнат були єще в XIX столїтю хати рибацкі побудовані в той самий спосіб.

Археольоґ Мунро уважає паляфіти в більшости случаїв за пізнїйші від находів Римлян і приписує їх будову Кельтам, в котрих то будівлях хоронили ся тубольцї перед нападами Анґлів, Піктів і Шкотів*).

Мешканцї паляфітів управляли навіть такі самі відміни збіжа, які управляють у нас тепер, як: пшеницю, овес ячмінь, просо; живили ся хлїбом, подібним до нашого, сіяли навіть ростини, з котрих виробляли тканини, як приміром лен. Знали також овочі, які ми маємо, як грушки, яблока, сливки, вишнї, а навіть тримали ті самі домові звірята, що і ми, як пси воли, барани і и. Численні були також відміни звірят, на які польовано, які то звірята живуть і тепер в західній Европі з винятком жубра і тура**).

Все то здаєсь свідчить достоточно против мрій Дрепера, котрий би хотїв конечно віднести початок чоловіка як найдальше, щоби міг говорити тим сильнїйше о звіроватім станї тогож (стор. 148). Но неначе на перекір Дреперови не удало ся доси жадному ученому доказати, щоби від сотвореня чоловіка минуло більше чим 8000 лїт. Тому то учений Моінio (Moigno), навівши в статї поміщеній в часописи „Les mondes“ в 1877 р. на ст. 750. всї найновійші вислїди в тій материї, міг сказати сьміло: „Так можна би означити час нової або теперішної епохи на вісїм тисяч лїт, або на шість тисяч лїт перед християньскою ерою“. ***)

Тої звіроватости чоловіка потребував Дрепер конечно, щоби міг вмовити в своїх читачів, що „сей нещасний, дикий стан

*) Гл. Słown. apologet. Wiary katol. T. Ш. стор. 8—9.

**) Тамже стор. 7.

***) Le commencement de l' epoque récente ou actuelle se trouverait ainsi fixé á huite mille ans, soit six mille ans avant l' ere chrétienne. — Гл. Rozbiór krytyczny dzieła D. W. Drapera p. tyt. Hist. Zat. Rel. z Nauką стор. 128.

людей противить ся сильно райскому щастю в саді Едемі і, що далеко важніще, єго годі помирити з теорією впадку“ (ст. 148). Не знати, кого може переконати таке пусте говорене. Культура вимагає не тілько богато праці, але й богато рук. Тож понятно, що чим близше початку чоловіка, тим менше могла бути культура, бо тим менші потреби. Но нігде не знайдено доси чоловіка, щоби єго житє не ріжнило ся від життя звіряти, до якого би небудь народу той чоловік належав. То-ж сам Дрепер згадуючи про американьских Інкасів, каже, що їх релігійні ідеї були ті самісінькі, що й в Европі — ті самісінькі, що й в Азиї (стор. 263): но у звірят не було релігійних ідей, ані церемоній двірского житя не тілько в давнині, але нема й тепер, хотяй они старші від чоловіка. Тимчасом у людий, де була їх тілько більша скількість, бачимо, що они розвинули високу культуру, не уступаючу майже нинїшній, як пр. Египтяне, Хальдейці, Хінці і п. Тож оповіданя про звіроватий стан чоловіка виглядають як би взяті з арабскої казки „3 тисяч і одної ночи“.

О шести днях Мойсея.

Каже Дрепер на стор. 139, що акт Творіня зайняв по толкованю Батьків Церкви, шість звичайних днїв.

Коли би Дрепер був знав з помежи Батьків бодай св. Августина, котрого так безчестить в своїй книжці, то був би знав що той зненавиджений ним сьвятий не брав виразу Мойсея рано (boker) і вечер (ereb), отже і виразу день (jom) в значінню дословнім, але дакеко ширшім. І справді вираз jom якого уживає Мойсей оповідаючи о сотвореню, приходить в иньших місцях в св. Письмі в обширнїйшім значінню, для означеня довшого протягу часу. Длятого Церков не мала причини осудити за се св. Августина і єго нїколи не осудила, зазначуючи неначе в той спосіб, що не має нїчого против такого толкованя. Не перешкаджає рівнож нїчого, що Мойсей кінчить і починає виразами „вечер“ і „рано“ кождий день сотвореня. Бо, если еврейский язик позволяє брати вираз jom для означеня довшого протягу часу, то длячого-ж би вирази ereb і boker не могли означати початок і конець певної епохи? Если-ж так, если вільно нам брати Мойсеєві днї яко епохи, то чомужби ми не могли представити собі їх так довгими, якіби вистарчали, аби в них довершили ся ті переміни, які виказує ґеольоґія, чи яка иньша наука.

Що-ж до заміту Дрепера, що черга сотвореня в Мойсеєвім оповіданю о сотвореню сьвіта невірна, то треба сказати, що Дрепер не знав або св. Письма, або науки, або одного і другого. Бо космоґонія біблійна єсть так згідна з космоґонією науковою, що французкий учений Ампе́р (Ampére) міг сказати, що Мойсей або видів сотворене, або мусїв бути вдохновенний. Се і показує слїдуюча таблиця:

Днї і дїла сотворення після Книги родства:		Епохи і формації після наукових даних:		
I. день:				
Сотворенє матерії і поява сьвітла	Ера космічна	Час ґазів і мрак		
II. день:				
Утворенє атмосфери через густїнє пари	Ера ґеогонїчна або азоїчна	Утворенє земної кори		
III. день:				
Царство ростинне	Період першорядний або перехідний	Період	Камбрийск. Силюрский	ростинність
			Девоньский Углевий	мякуни, риби
IV. день:				
Поява зьвізд:	Період первоpядний (конець)	Період Пермский		
V. день:				
Царство зьвірят водних і крилатих	Період другорядний	Період	Тріясовий Юрайский Крейдяний	птиці, що кормились мякунами і рибами
VI. день:				
Царство зьвірят земних	Період третичний	Період	Еоценовий Міоценовий Пліоценовий	четвероноги
і поява чоловіка	Період чегвертичний	Період попліоценовий		* чоловік.

Дрепер стоїть в супереч науцї, коли пише на стор. 145, що „істнованє чоловіка можна прослїдити в зад до третичних часів що він був сучасником південного слона, носорожця leptor-hinus-a, великого гіппопотама, а м о ж е (?) мастодонта в міоценовому періоді **). (Далї буде).

Ґльосси до промови про науку, релїґію і школу.

(Конець).

Потім доказує Масарик непримиримість церкви з наукою з індексом заказаних книжок. З того факту, що богато новочасних фільозофів, істориків і лїтератів стоїть на індексї, вносить

*) Гл. Słown. apologet. W. kat. T. I. стор. 498. Пор. Vigouroux, Les Livres s et la critique rational. T III. стор. 245—265 де по зібраню даних наукових і даних в оповіданю Мойсея читаємо: Le récit de M ïse ne renferme donc aucundétai, qui ne soit conciliable avec le donneés de la science... стор. 264.

**) Vigouroux опираючи ся як раз на виводах ученых ґеольоґів міг сказати: „L' existence de l' homme tertiaire n'est nullement demontrée, et elle compte beaucoup plus d' adversaires que de partisans. La science est hors d' etat d' estimer approximativement en chiffres, á plus forte raison de fixer la date de l' apparition de l' homme". L. L. s. et l. crit· rational T. III, стор. 482—483.

Масарик на нетерпимість церкви до науки. Однак імена стоячі на індексї, не репрезентують ще цїлого новочасного духа. Дальше через поставленє автора на індекс не твердить церков, що цїлий той автор є злий, бо часто поміщувано на індексї авторів за деякі нечисленні вислови вже то ложні вже то нелєні і не точні. Істориків і літератів не богато є поміщених на індексї, як то говорить Масарик. А против осудженя такого порноґрафа як Золї або такого пашквілїста против папства як Ранке, не можна піднести розумного закиду. І поза церквою є реакция против таких „вчених“ і „літератів“. Ложию є, що наіндексї стоїть Міцкевич і Ленав, стоїть лиш оден їх твір (Тавянїзм, Альбіґенси). Найбільше ще знаходить ся на індексї фільозофів. Але то нїчого дивного, єсли возьмемо під розвагу, що новітна фільозофія через свої горячкові мрії викликала против себе справедливу погорду і поза церковними сферами. В кінци індекс не заказує книжок безвзгядно, але заказує їх тим людям, для яких читанє такої книжки не принесе нїякого хісна, а може принести велику шкоду. Для тих, що мають достаточну причину, звільненє від індексового закона є легке. Остаточно індекс не є появою специфічно церковною. Мають свій індекс і „поступовцї“. В Франциї, в тій свободолюбній републицї, вичеркнено з шкільних підручників імя Бога і теістичних (вже не християньских та католицких) книжок не припускає ся там до школи. Нарештї оказує ся Масарик крайним неуком, єсли обвиняє авторів індексу о брак образованя. Пересїчний член конґреґациї індексу стоїть висше під взглядом інтелїґенциї від „вченого“ Масарика. Одно бодай признає Масарик, що „римська теольоґія і фільозофія в єго зн. Масарика розуминю не дасть с і погодити“. Правда, але фільозофія Масарикова се лиш субєктивний погляд певної громади людий.

Масарик нарікає, що для погодженя церкви з наукою приймає ся подвійну правду. Але дуалїзм (духа і материї) се дуже давний і дуже розумний сьвітогляд, сьвітогляд опертий на фактах, на почуваню і потребі людского ума, сьвітогляд, якого не можна так легко збувати як се роблять сучасні монїсти. Відтак дуалїзм не признає подвійної правди, але одну лиш правду обєктивну а пізнавану двома відмінними методами: до сьвідом і авторитетом надприродним, який в теістичнім сьвітогляді має глубоке узасаднене.

Інтересне, як то Масарик поясняє собі факт, що вчені люди були віруючими католиками. Після Масарика віруючий вчений, то недоука, який „не здає собі ясно справи з боротьби між наукою а релїґією“, що віра вченого се лиш індивідуальна потреба чи привичка без критичного осьвідомленя. А однак більші вчені, чим Масарик, заявили, що віра є консеквентним продовженєм науки (Lenormant, E. Naville).

Інтересна для патольоґії людского духа є інтерпретация глибокої і щирої віри у великого Пастера, якого Масарик називає вже то не щирим католиком, вже то не консеквентним вченим. Пастер признає ся в науцї до позитивізму, позитивізм

Конта стоїть на індексї, отже Пастер придержував ся нецерковного напряму, арґументує Масарик. Під позитивізмом розуміємо той науковий метод, який дорогою досьвіду і рахунку старає ся пізнати найблизші причини явищ і їх уґрунтувати; висліджене остаточних причин полишає ся фільозофії і теольоґії. Такий позитивізм в науцї стислій є правдивий і одинокий розумний, єго церков нїколи не осудила і єго придержував ся Пастер. Але позитивізм яко фільозофічна система виходить поза межі досьвіду і рахунку, а тимсамим стає ся абсурдом, бо перестає бути позитивним і стислим. Система позитивістичної фільозофії — якої придержує ся Конт і Масарик, о скілько той послїдний в загалї до фільозофії спосібний — се лиш невмісне примінене методу доброго в стислих науках до фільозофії, яка радше полягає на думаню і спекуляциї, чим на досьвідї і рахунку. Позитивістична фільозофія виключає висший порядок сьвіта (метафізичний і теольоґічний) тому, що єго не можна намацати, що ідеї не дадуть ся унятн в рахункову формулу. Але тому, що я чогось не знаю і не можу знати, ще не слїдує, що то щось не істнує Позитивістичну фільозофію, а не позитивну науку осудила церков. А Масарик навмисно хоче стисліть позитивної науки перенести на свою позитивістичну фільозофію і ту фільозофію вивести до бою против церкви і голосити непримиримість церкви з наукою

Католицизм не вчить, що розум не може пізнати Бога в загалї (Масарик вкладає в уста церкви єресь!), лиш шо розум не може пізнати докладно Бога, до чого єму конечною є обява. Теізм можливий лиш на не позитивній дорозї, так вчить — після Масарика — церков. Але се лож! Св. Письмо і церков вчить, що основи теізму пізнає сам розум з погляду на сьвіт, а доперва докладнїйше і певнїйше пізнане Бога осягаємо через обяву, яка розуму не заступить, лиш єго вспомагає. Основні правди теізму, (існоване Бога, безсмертність душі, свобода волї) можуть бути і сути рівночасно правдами набутими розумом позитивною (не позитівістичною) злучною дорогою і обявленою. В тім нема суперечности, не одну правду можу пізнати сам своїм розумом і також почути єї від другого, але дїлане розуму в обох случаях є ко нечне.

Масарик уживає дуже хитких і сьмішних арґументів для виказаня непримиримости віри і науки. Брошурі Кадаржавка (пятьдесять професорів висших шкіл щирих католиків в 19. ст.) закидає Масарик, що она наводить яко доказ згідности віри з наукою вчених з 18 в., що не наводить австрийских професорів, що вчені наведені Кадержавком суть на індексї. Після Масарика однак правдиві вчені зачинали би ся доперва з 19. столїтєм, а з старших лиш ті мають титул „вчених“, які виступали против церкви Єсли який вчений дістав ся на індекс, то той вчений вже не може служити доказом, що наука годить ся з вірою. То так виглядає, як би хто сказав: Тому, що Масарик казав в своїй промові про науку, релїґію і школу неуцтво, то нїколи не можна покликувати ся на Масарика там, де ходить о ви-

казане стійности науки. Приміром Паскаль дістав ся на індекс за пристрасну і несправедливу полемику з орденом Єзуїтів, що зовсім не перешкаджає, щоби він був привязаний до церкви та щоби его уживати на доказ, що вчений може бути віруючим.

Словом, коли річ возьмемо критично і лиш трохи докладно, то всї теольоґічні апольоґії для не думаючих людий без значіня", так треба змінити слова Масарика (ст. 451). Кілька брошур, непорозумілих і перекручених Масариком, має переконати читача о недоладности апольоґетичного стремліня католицкої церкви.

Нарікає Масарик, що в школах подають катихити доґматичні науки з певним з гори опредїленим значінем (ст. 462.) Але-ж годї ученика, що не має понятя про вишколене, фільозофічне думане, допускати до завилих диспут над питанями, над якими найбільші уми від тисячів лїт ломять собі голови. Дальше, доґми мусить ся брати так, як они в церкві існують. Цїль науки релїґії є пізнати як думає і відчуває церков, а не як над даними правдами малаби рефлектувати одиниця задачию науки релїґії є представити сьвітогляд церкви і его узасаднити, а не витворювати нові релїґійні системи. Для чоловіка, що вірить в Боже походжене церкви, ходить о пізнане того, що церков вчить. А чи та віра узасаднена, чи вона розумна, се друге питане, в найгіршім случаю отверте і непорішене.

Для зазначеня своєго всесторонного образованя, запускає ся Масарик в нещасливу еґзеґетику X розділу книги Ісуса Навина про затримане сонця. Над еґзеґезою професора фільозофії нема що богато розводити ся. Перший лїпший коментар до св. Письма пояснить ту справу. Замітне лиш то, що один з многих способів поясняваня дотичного тексту принятий провізорично одною лиш громадою ческих богословів так дуже заінтриґував „вченого професора", що він підносить сесю дрібницю на висоту „типічного приміру, як то компромісові теольоґи орудують наукою".

Коли так „по вченому" доказав Масарик, що теольоґія а наука то непримиримі вороги витягає з того таке заключене: викинути науку релїґії зі школи, відлучити церков від держави! Отже о то ходило! Цїль промови се аґітация, а для єї замаскованя уживало ся „арґументів" педаґоґічних і наукових. Фарбований лис! Отворити школу для масоньскої аґітациї усунути всяке противділане против „поступових" професорів та їх „ідей", от до чого зміряє промова Масарика.

А чи то не є лицемірство, маскувати полїтичні постуляти льожі педаґоґічними і науковими взглядами? А чи противрелїґійне вихованє молодїжи витворить сильні характери? А чи односторонне полишене противної контролї, веденє школи в дусї масоньскої секти причинить ся до „всесторонного" розвою ума і серця? Facta loquuntur! Гляньмо на моральний занепад в Франциї та иньших „поступових" державах! Наслїдки „поступового" вихованя бачимо в множеню ся криміналів, домів для зумасшедших, в побільшуваню числа полїциї і жандармериї,

в самовбійствах і полових збоченях. Церков не потребує полїції, если вона є Божого походженя, то не упаде, Бог не потребує держави, але держава потребує Бога і релїґїї. А если церкви не потребує масонерия і соціялїзм — для нихв истане повне корито — то ще неслїдує, що церкви непотребує суспільність. Впрочім суспільність має свою волю (хотяй „науковий" детермінїзм то перечить), може іти з церквою, побіч церкви або против церкви, суспільність може собі вибрати Христа або Варраву, але церков не залишить свого обовязку і все буде протестувати против брутальности і фанатизмови лїбералїзму і все буде перестерігати людство перед пропастию, в яку воно летить.

Сам Масарик є дуже зближений до Гекля: тосамо у обох неуцтво, та сама претенсіональність, та сама плиткість, та сама ненависть до церкви, то само уживане науки і фальшоване ей в інтересї льожі. А Літературно — „науковий" Вісник поставив собі памятник aere perennius, переводячи скваплиро масоньскі бздурства, виставив собі сьвідоцтво морального і інтелектуально о убожества, збираючи по всїх сьмітниках найгірше драньте via Ляндав, Масарик etc.

сьв. Он. Воляньский.

ВОЛОДИМИР СОЛОВЄВ.

РОСИЯ І ВСЕЛЕНЬСКА ЦЕРКОВ

(Vladimir Soloviev. La Russie et l' Eglise universelle)

Переклав

Сьвщ. Володимир Герасимович.

ДРУГА ЧАСТИНА.

ЦЕРКОВНА МОНАРХІЯ ОСНОВАНА ІСУСОМ ХРИСТОМ.

(12. Продовженє.)

Роздїл VIII.
Син чоловічий і „Камінь".

Погляд, який ми отсе виложили, позваляє нам зрозуміти, чому візія пророка Даниїла великих поганьских держав, при всїй своїй докладности і повноті, яка лише в візиї можлива — нїчого не згадує про найбільшу з всїх держав — про римску державу. Се тому, що остання не була частиною чудовищного кольоса, призначеного на загибель, а була материяльним підкладом і формою для Божого царства. Великі держави стариннього сьвіта були переминаючими явищами історії; один Рим живе доселї. Біблїйний камінь осьвятив капітолиньску скалу і римска імперия перемінила ся в велику гору, яка в пророчій візії зродила

ся з сього каменя. А що може означати сам той камінь, як не монархічну власть сього, кого по привелею названо каменем (Петром) і на кім основано вселеньску Церков, сю Божу гору?

Образ сього таємничого каменя в книзі Даниїла звичайно прикладають до Самого Ісуса Христа. Треба одначе завважати, що Ісус, часто користуючись в своїй проповіди пророком Даниїлом, взяв у сього пророка як пояснене для своєї власної особи не образ каміня а иньшу назву, з якої вробив майже Своє імя власне — а то Син чоловічий. Се те саме імя, якого Він уживає в тексті св. Матфтея: „За кого люди вважають Мене, Сина чоловічого?“ Ісус є сином чоловічим, якого видів пророк Даниїл (Даниїл VII, 13; а що дотичить каміня (Даниїл II, 34, 35, 45) то він означує в прямім значіню не Ісуса, а основну власть Церкви, до якої першого представника сам Син чоловічий примінив сей образ: „Скажуж і я тобі, що ти єси Петро“... Наш погляд подверджуєть ся безпосередно контекстом Даниїлового пророцтва. Там іде бесїда про царство, яке походить від Бога, а мимо того має бути видиме і земске, яке повинно замінити собою великі поганьскі царства, підбивши і зруйнувавши їх. Поява і триумф сего пятого царства, яке в біблїйнім тексті названо „народом сьвятих Всевишнього“ (Даниїл VII, 16, 27) і яке очевидячки є вселеньскою Церквою, символїчно з'ображені каменем, з якого зробила ся велика гора і який покрив всю землю, після сього, як розбив ноги кольоса. Наколиж би Даниїлів камінь прямо означав Христа, треба би припустити, що сам Христос став „великою горою“, тобто всесьвітньою монархією Церкви, яка станула на місце поганьских держав. Але з якої рациї приписувати без всякої причини авторови сеї чудової книги, безперечно вітхненому, такий неясний і незугарний образ, коли є цїлком поняте гармонїчне пояснене, яке не тільки треба вповні припустити, але яке просто неминуче при порівнаню сих пророчих текстів з відповідним текстом Евангелія. І ту і там і у Даниїла і у св Матфтея є і Син чоловічий і камінь церкви. А що і в пророчій книзі і в Евангелію Син чоловічий цїлком достоменно означає одну і ту саму личність — Месію — то анальоґія вимагає, щоби і образ церковного каміня в обох припадках мав припадкове значіне Але в Евангелію каменем є очевидно князь апостолів: „Ти Петро“. Ergo камінь пророка Даниїла є також прообразом первісного представника монархічної власти вселеньскої Церкви — се камінь нерукотворний і кинений не людскою рукою, а Сином живого Бога і Самим Вітцем небесним, який обявив монархови Церкви Богочоловічу правду, а се дало почин до Єго відзначеня.

Завважмо ще осей дивний сутїк обставин: великий цар Вавилона, типічний представник ложної всесьвітньої монархії, бачив в своїм таємничім снї головного представника всесьвітньої правдивої монархії; він бачив його в многозначнім образї каміня, який став відтак його власним іменем. А він бачив також повний контраст обох монархій. Одна починала ся золотою головою, кінчила ся глиняними ногами і розсипала ся в порох; друга

почала ся маленьким каменем, скінчила ся великою горою і виповнила собою цїлий сьвіт.

Роздїл IX.

Гадки преосьвященого Філярета московского, св. Івана Золотоустого і Давида Штравса о Петровім приматї.

Сумлїнні православні, приневолені очевидністю говорили нам: „Се правда, що Ісус Христос установив в особі св. Петра центральну і начальну власть для церкви; але нїяк не видко, як і задлячого ся власть мала перейти до римської Церкви і до папства. Тобто они узнають камінь, що зірвав ся з місця без помочі людських рук, але не хотять бачити великої гори, яка з нього зробила ся. Одначе сей факт гаразд пояснений в св. письмі образами і притчами всїм на память звісними, хоч непонятними.

Наколи камінь, що перемінив ся в гору, є лиш символом, то перемїна простого і ледви видного зернятка в орґанїчне тїло безконечно більше скомплїковане, є реальним фактом. І власне отсим реальним фактом Новий Завіт заздалегідь пояснює розвиток Церкви — сего великого дерева, яке в починї було незамітним зерном, а сегодні дає широкий захист земним зьвірям і небесним птицям.

Навіть посеред католиків були ультрадоґматичні уми, які справедливо дивуючи ся широкому дубови, що закривав їх своєю тїню, конець кінців вагали ся припустити, щоби увесь сей достаток орґанїчних форм вийшов з так простої і елементарної будови, якою є звичайна жолудь. На їх думку, коли дуб вийшов з жолудї, то остання повинна була містити в собі ясним і доладним способом, коли не всьо листє то конечно бодай все галузє великого дерева; вона повинна була нетільки що до суги бути тим самим, що він, але і ві всїм скидати ся до нього. На сїй основі уми противного напрямку — ультракритичні — взяли ся до останнїх подробиць із усїх боків розбирати бідну жолудь. Річ ясна, що вони не знаходять в нїй нїчого подібного до великого дуба — ані попутаного коріня, ані сильного пня, ані густого галузя, ані хвилястого зеленого листя. „Безглуздя се все, кажуть вони". „Жолудь-є жолудь і нїколи нїчим иньшим бути не може". Що дотичить великого дуба з всїма его прикметами, то не тяжко відгадати, звідки він взяв ся: його видумали єзуїти на ватиканьскім соборі, ми се бачили власними очима... в книзї Януса.

Ризикуючи показати ся переборщеним доґматистом вільнодумцем і рівночасно зважуючись на се, щоби критичні уми обявили мене замаскованим єзуїтом, я мушу присьвідчити отсю правду: що жолудь має устрій цїлком простий і елементарний; що в нїй не можливо дошукати ся всїх складових частий великого дуба; та що мимо того останнїй таки справдї походить від жолудї, без всякого обману, а чисто після права і то після права Божого. Бог не підлягає ані услівям, ані часу, ані про-

стору, ані матерiяльному механїзмови, Він бачить в нинїшнім насїню річий всю їх величезну будучу силу. Він, певна річ, мусїв і в маленькій жолудї видїти, опредїлити і поблагословити сильного дуба, який мав з неї вирости; він і в гірчичнім зернятку Петрової віри бачив і передсказав кріслате дерево католицкої Церкви, яке мало своїми галузями покрити землю.

Петро одержавши від Ісуса Христа наслїдство всесьвітної, начальної власти, яка мала перебувати і розвивати ся в Церкві через цїлий час свого естьвованя на земли, лично користував ся сею властю лише в розмірі і формі відповідній з первістним станом Церкви. Дїяльність князя апостолів так само мало подобала на управу його наслїдників, як мало жолудь подібна є до дуба; і щож перешкаджає папству бути природним, льогічним, заокругленим продуктом Петрового примату? Що доторкаєть ся сего примату, то він так ясно виражений в історичних книгах нового завіту, що нїколи нїякий сумлїнний богослов, всьо одно чи був він православний, чи рационалист, чи жид, не лосьмів перечити його.

Ми вже згадували імя замітнього жидівського письменника Йоасафа Сальвадора, безпристрасного сьвідка о заложеню Церкви Ісусом Христом і о ролї верховоди, яка припала Петрови. Давид Штравс, письменник не меньше свобідний від всяких католицких пересудів, звісний голова нїмецької критичної школи, показав ся примушеним боронити Петрів примат супроти протестантских полемістів, яких він обжаловує, як упереджених в думках*). Переходячи до представників східного православія, неможемо зробити нїчого лїпшого, як ще раз зацитувати вискази нашого одинокого богослова, Філярета московского. Для нього примат Петра був „ясний і очевидний“**). Згадавши, що Петро одержав від Христа специяльну місію: Укрїпити своїх братів (Лук. XXII, XXXII), тобто других апостолів, замітний росийский ерарх пише далї отсї слова: „Справдї хоч воскресенє Господа було обявлене жінкам мироносицям, то се не укрїпило апостолів в вірі в нього (Лук. XXIV, 11)

Але коли Воскресший зявив ся Петрови, иньші апостоли, ще геть—геть перед тим, заки їм всїм разом обявив ся, сказали твердо: „Що встав Господь справдї і явив ся Симонови“ (Лук. XXIV, 34). Вкінци, чи треба заповнити люку, зроблено в апостольскім зборі відступництво Юди, — Петро перший запримічує се і видає відповідне розпорядженє. Чи треба зараз після зісланя св. Духа, урочисто роспочати евангельску проповідь: „Петро, вставши...“ і т. д. Чи треба покласти основи під Христову Церков поміж поганами, як перед тим поміж жидами, — Петро хрестить Корнилія і тут вже не перший раз сповнюєть ся над ним Христове слово: „Ти єси Петро...“ і т. д. В сїм сьвідоцтві, яке виставляє правдї пророчистий учитель сучасної росийской Церкви, є лишень слабонький відгук ще більше пророчистого

*) Vie de Jesus. Paris 1839, t. I p. 584 cf. p. 378
**) Изд. 1875, г. т. II. стр. 214.

учителя, стародавної грецкої Церкви: Св. Іван Золотоустий загодя подібно збив напади проти Петрового примату, які ще до нині витягають ся з деяких фактів евангельскої і апостольскої історії, (млявість (Петра) Симона на дворі первосьвященика, його відносини до св. Павла і т. п.). Відсилаємо наших православних читачів до аргументів великого, вселеньского учителя. Ані один письменник — папіст не змігби з більшою силою і постійностю ствердити примату власти, (а не тільки поваги), яке належить ся Петрови в апостольскій церкві. Князь апостолів, якому „всї були повірені Христом", мав право, після слів нашого св. автора назначити лично від себе иньшого апостола на місце Юди і наколи він в сім випадку звернув ся за помочию до иньших апостолів, то цїлком не зробив він сього з обовязку, лише зі своєї доброї волї*).

Св. письмо говорить нам о Петровім приматї; його право на начальну і безумовну власть в Церкві стверджуєть ся і православним переданєм, та треба бути позбавленим всякого історичного такту, ба й навіть простого здорового розуму, щоби шукати в первісній Церкві (не тільки в сю пору, коли у всїх вірних була одна душа і одно серце але й ще довго опісля) власти юридично — з'ясованої,якаби функционувала після твердо установлених правил. Се все таж сама подоба дубових галузок, яких шукають в жолудї. Реальне і живе зерно висшої церковної власти, яке признаємо у князя апостолів могло на зверх обявити ся для початкової Церкви лише в видї пророчої ініціятиви Петра у всяких справах, які обходили вселеньску Церков, як се справдї показуєть ся з евангелія і апостольских дїянїй. Подібно до сього, як істнують критики, що не видять особи св. Павла з його посланій, завсїгди будуть істнувати і такі, які не запримітять начальної ролї св. Петра в основаню Церкви.

Не станемо далї зупиняти ся над збиванєм їх, а перейдемо до закиду, який підносять проти римского наслїдства галилейского рибака.

Роздїл X.

Апостол Петро і папство.

Св. апостол Петро має начальство власти, але чомуби папа римский мав неначе унаслїдити се начальство? Мусимо признати ся, що серйозність значіня, таким чином поставленого питаня цїлком тїкає від нас. Бо скоро припускаєть ся в вселеньскій Церкві основну начальну власть, установлену Христом в особі св. Петра, то требаж припустити, що ся властъ конче десь істнує, і очевидна неможливість знайти єї десь инде кромі Риму, є вже як нам здаєть ся достаточною причиною, щоби прилучити ся до католицкої тези!

Бо як ані царгородский патриярх, ані петербурский синод не мають і не можуть мати претенсиї представляти собою ка-

*) Joh. Chrys Opp. t. IX. col. 27, 30, 31.

мінь вселенської Церкви, тобто реальне і основне єдиньство церковної власти — то треба або відречи ся від сього єдиньства цілком і приймити стан роздору, безладдя і залежности за нормальний стан Церкви, або узнати право і дійсну вартість поодинокої істнуючої власти, яка завсїгди являла ся осередком церковного єдиньства. Ніяким міркуванєм не можна знищити очевидности отсего факту: що поза Римом є лише національні Церкви як вірменьска, грецка або державні, як росийска, анґлїканьска або секти основані приватними людьми, як лютираньска, кальвіньска, ірвінґіяньска і т. п. Одна тільки католицка римска Церков не є ані національною Церквою, ані державною, ані сектою заложеною людскими руками Се одинока Церков на сьвітї, яка зберігає і стверджує прінціп суспільної всесьвітньої злуки на супроти еґоїзму поодиноких людий і партикуляризму націй, се одинока Церков, яка зберігає і стверджує свободу духовної власти супроти абсолютизму держави; одинока одним словом, якої сили пекольні не змогли.

„З плодів їх пізнаємо їх“. В царинї релїґійної суспільности, плодом католицизму (для тих, котрі лишили ся католиками) є єдиньство і свобода Церкви; плодом протестантизму східного і західного для тих, котрі до нього пристали є роздор і залежність; роздор особливо для протестантів західних, залежність для східних. Можна собі думати, або говорити, що кому сподобаєть ся о римскій Церкві або о папстві; ми самі дуже далекі від сього, щоби видїти, або шукати досконаліть, ідеал вповнї здїйснений. Ми знаємо, що камінь Церкви не є Церквою, що основа не є будівлею, що дорога не є метою. Всьо, що ми твердимо, се лиш те, що папство є одинокою міжнародною церковною властю, одинокою реальною і постійною підвалиною для всесьвітнього дїланя Церкви. Се незаперечний факт і він вистане, щоби приневолити узнати папі одинокого сторожа повновластий і привилеїв, які одержав св. Петро від Христа. А що іде бесїда про всесьвітню церковну монархію, якої обовязком було перемінити в коріни всесьвітню полїтичну монархію без цїлковитого її знищеня, то чи-ж не природна річ, що осередок зовнїшний тих двох відповідних монархій лишив ся той самий? Наколи, як сказало ся висше, династию Юлїя Цезара мала в певнім значіню замінити династия Симона Петра — тобто Цазаризм мало замінити папство — то чиж останнє не повинно було утвердити ся в дійснім осередку всесьвітньої імперії? Перенесене до Риму найвисшої Церковної власти, основаної Христом в особі св. Петра, є явним фактом, який засьвідчує передане Церкви і оправдує льоґіка річий. Що доторкаєть ся питаня, яким способом і в якім видї власть Петра була передана римскому епископови, то сеї історичної проблеми годї науково рішити задля недостачі документів. Ми віримо православному переданю, зазначеному в наших лїтурґічних книгах, яке твердить, що св. Петро прийшовши до Риму замешкав вже там постійно і що перед смертю сам назначив свого на-

слїдника. Відтак були папи, вибирані християньскою громадою міста Риму аж до сього часу, доки не уладжено остаточно нинїшного способу їх вибору через колеґію кардиналів. Окрім сього маємо з другого віку (Посланія св. Іринея) достовірні свьідоцтва, які доказують, що вже в сю пору цїлий християньский сьвіт вважав римску церков своїм спільним осередком, і що римский епископ постійно користував ся найвисшим авторитетом, хоч форми в яких сей високий авторитет обявляв ся, мусїли з конечности обявляти ся відповідно до часу і ставали більше опредїленими і величавійшими в міру сього, як увесь суспільній устрій Церкви укладав ся, діференціонував ся і разураз розривав ся. „Сей факт — говорить історія, критик і раціоналїст — що в 196 р. вибрані проводирі поодиноких церков, заходили ся коло уладженя церковного єдиньства; один з них, голова римскої Церкви, як здавало ся, приписував собі ролю екзекутивної власти посеред усеї громади і присвоював собі гідність первосьвященика“*). Але тут була бесїда не тільки о самій екзекутивній власти; бо той самий письменник дрібку далї пише таке: „Тертулїян і Киприян неначе витали в лици римскої Церкви, головну Церкву, і то в певній мірі, як сторожа і поводаторя віри і чистоти переданя“.

(Далї буде).

Наука релїгії в наших середних школах.

6. Продовженє.

6. Підручники.

Звернїм тепер нашу увагу на другий чинник, конечний для успішности науки релїгії т. є. на підручники. Під тою назвою не розумію лише самі учебники, але і инші підручні, спомагаючі средства, як книжки, образи, рисунки, мапи, підручні нотатки, якими повинен покористовувати ся катихит, щоби осягнути як найуспішнїйші результати з науки релїгії.

а) Учебники.

Чи теперішні учебники мають свої хиби, і котрі, не буду тут застанавляти ся ширше, раз тому, що се не є цїлию отсих стрічок, вдруге тому нї, бо кождий читач такої критики міг би сьміло сказати: коли нинїшні книжки не добрі, то нехай критик засяде за роботу і напише лучші, нїхто єму сего не боронить, а кождий скаже: Спасибіг, як мусїли всї катихити сказати покійному Тороньскому за єго труд около написаня дотеперішних книжок уживаних від першої до шестої кляси ґімназияльної. А втрете, до критики учебників треба фахового, довголїтного катихити, котрий би практично випробував хиби книжки при

*) B. Aubé. Les chrétiens dans l'Empire Rom. p. 69, 146.

науцї і на підставі того довголїтного досьвіду висказав свої гадки, а автор отсих уваг анї практики анї досьвіду єще не посїдає. Впрочім пропоновані повисше змінені пляни науки релїгії вимагали-б і зміни учебників. То-ж лучше мабуть буде лише взагалї застановитись над вимогами, які учебник релїгії повинен мати.

І так повинні учебники бути не лиш догматично добре і вірно написані, але кромі того повинні відзначати ся ядерностию, гладкостию, теплом, сердечностию, відповідно тій цїли, яку має релїгія в гімназиях, не лиш поучити але і загріти, запалити для Божої справи. Богато тут в тім зглядї здїлає пориваючий виклад катихити, але і книжка не повинна остуджувати запал, лиш і своїх дровець докидати до Божого огню. З другої сторони однак, учебник повинен бути застосований до вимогів короткого часу, який є скупо призначений на науку релїгії, щоби катихит опісля не був змушений, з шкодою для тої науки, деякі, після єго гадки, менше важні партиї опускати.

Учебники повинні бути написані приступно, не учено, фільософічно, не повинні бути витягами, скороченями університетских скриптів або книжок, лише відповідно цїли, яку має наука релїгії в гімназиї: научити учеників позитивної об'явленої релїгії християньско-католицкої, відзначатись приступностию, льогічностию, зрозумілостию. Фактом єсть, що дотеперішні гімназияльні учебники зовсїм вистарчають для зложеня іспиту конкурсового навіть з відличним успіхом. А преціньмежи відомостями сьвященика в области релїгії а гімназияти повинна бути груба ріжниця. А виучившись учебник історії старого завіта приписаний для другої гімназияльної кляси, можна сїдати до рабінацкого іспиту, тільки там подробиць, така там докладність.

Третим услівєм добрих учебників є їх мова. Що до сего, то не можна нинїшним учебникам закинути поважнїйших браків; але хто запамятав давні історії біблїйні, Нравоученіє по Цибику або Лїтурґіку Попеля, той міг би много сказати о тім, яка се колода у ніг просьвіти і науки є такі „язическі" книжки.

Наконець книжка повинна уймати своїм зверхним видом, папєром, черенками і хорошими ілюстрациями в тексті, а не так як прим. Лїтурґіка пок. Тороньского має їх на кінци книжки. Бо ученик, коли купить книжку, то раз подивить ся з цїкавости на конець, на образки, і більше до них заглядати не буде. Але коли буде мати ілюстрациї в тексті, то мимоволї дивлячи ся часто на них запамятає собі їх а заразом предмет і материю, які образок пояснює.

б) Сьвяте Письмо.

Кождий предмет, котрий удїляєть ся в гімназиї, послугуєть ся не одним лише сухим учебником в своїй педагогічно-научній працї, але бере в поміч ріжні помічничі средства, котрі даний предмет не лиш лучше пояснюють, але дїлають єго приятнїйшим, милїйшим, для науки пригіднїйшим. Представмо собі фізику без експериментів, натуральну історию без оказів, а предмети ті такі

цїкаві, такі інтересні будуть позбавлені свого повабу, своєї краси, а притім ті предмети при експериментованю і оказах такі легкі до виученя, стануть предметами тяжкими до зрозуміня, єще тяжшими до змеморованя. Так само годї собі представити історию і ґеоґрафію без карти, ґенеальоґічної табелї, без ґльобуса, ґеометрию без улїплених з картону моделїв обо бодай доброго рисунку на таблицї. Рівнож і фільольоґія так клясична як і новітна не ограничають ся на рецитованю біо-і-біблїоґрафічних дат і толкованю або оповіданю авторів, поміщених в підручнику, але особливо в новійших часах кладеть ся вагу при клясичній фільольоґії на археольоґію, на культуру, на естетичні момента при лєктурі, взагалї на реалїя, а при новітній фільольоґії, рускій, нїмецькій та польскій кладеть ся велику вагу на приватну лєктуру. Ученик при матурі дістає звичайно одно питанє з житєп иси автора, або якусь поглядову річ на лїтературу, а друге з приватної лєктури. І релїґія мусить мати свої спомагаючі средства, коли не хочемо, щоби она опротивіла, обмерзла ученикови. І наука релїґії має ріжні способи, ріжні средства, котрі єї оживлять, уприємнять і попруть в єї змаганях ублагороднити молодяче серце і утревалити набуті відомости. Першим таким конечним средством є читанє сьвятого Письма, передовсїм Євангелия. Се є немов приватна лєктура релїґійна. Кождий катихиповинен на се наставати, щоби кождий ученик набув на властність бодай новий завіт.*) Може закине тут неодин катихит що: наша молодїж бідна не має средств на куповане такої книжки, то на се скажу своє: коли є гріш і мусить бути на: „Minn a von Barnhelm", „Nathan der Weise", „Pan Tadeusz", то повинно стати і на сей кодекс Христової науки, котрий ученика вести ме через цїле єго житє, підчас коли анї: „Емілїї Ґальотті", анї "Ґеца фон Берлїхінґен" та „Баллядини" єму на нїщо придадуть ся. Нехай мене лиш хто зле не зрозуміє і не припише менї ігноранцию, та якусь біблїофобію, ненависть до сьвітської лєктури; нї! я признаю потребу приватної лєктури, яко конечну для образованя духа і пізнаня еволюций думки людскої, але жадаю також, щоби катихит сам зі своєї вини, сам зі своєї скромности, або милосердия над бідностю не уступав зі своїми потребами на остатний плян. Консеквентно ідучи, такий катихит скаже, що і підручника релїґійного ученик не потребує купувати, бо і так вже грека, латина, натуральна ученика много коштують...

Така лєктура Євангелия се конечна річ! Здавалоб ся, що нам, ісповідникам Евангелия, дух єї повинен звістним бути від наймолодших лїт — і що кождий, що зветь ся Християнином, не подумає навіть инакше устроїти свого житя, як після науки Христа. Тимчасом дїйсність показує що иншого: тут заходять сего рода обставини, що здоровий змисл є сам зі собою в суперечности. Не є можливий жовнїр, котрий не знав би войско-

*) Можемо тут поручити знамените виданє крил. Александра Бачиньского, котре печатане в двох колюмнах має текст церковнославяньскій а по другій сторонї руский. (Прим. авт.)

вої служби, неправдоподібний є правник, котрий би не знав правничого кодексу, а щоденним з'явищем є християнин, котрий не розуміє основних засад науки Христа.

Не найдемо ані одного чоловіка (навіть з нормальних кляс), котрий би не знав Гребінчиних або Глібових байок, а стрічаємо сотки людий, навіть з науковими дипльомами, котрі не суть в стані оповісти нагірної проповіди Христа! Хто з інтелїґенциї не читав Шевченка, Квітку, Гомера, Шекспіра? А кілько найдеть ся таких, котрі навіть не знають імен чотирох Евангелистів!

Виучившись на шкільній лавці деякі факта з житя Ісуса гадаємо в своїй зарозумілости, що ми вже пізнали достаточно Євангелиє, — потім, не розсмакувавшись в читаню сего животворного жерела — цїле житє не беремо Євенгелия до рук. Що-ж би ми сказали о такім, котрий, пізнавши певні епізоди з житя Сократа, Бекона, Спінози, Геґля, Канта, — мав би себе за фільозофа, або що найменше за знатока фільософії? А Християн, подібних до тих фільософів, стрічаємо мілїони. Що-ж дивного, єсли, мимо зовнїшного блеску цивілїзациї, позістаєм в духу звірятами; — єсли не віримо в лучшу будучність народів, — в сповненє Царства Божого на земли; — єсли не хочемо працювати над тим, щоби більшість сталась образом і подобієм Божим, — аби чоловік перемінив ся в сина Отця небесного. Як же можемо уникнути звичайного зізвіряченя, єсли не переймемо ся духом Євангелия, не піймемо і не відчуємо важности сеї книги, яко підстави житя?

В доказ правди моїх слів о важности читаня св. Євенгелия в оригінальнім тексті позволю собі навести гадку проф. В. Грімміха унїверситетского професора в Празї, котрий так відзиваєсь прим. о Євангелию св. Йоанна: Чому не має ученик висшої ґімназиї, котрий так легко запалюєть ся ідеальним і красним, пізнати піднеслого змісту гадок улюбленого ученика Христового, сьвятого Йоанна, котрий на грудях Спасителя покладаючи свою голову підслухував неізглубимі тайни Єго божественного єства житя? Чи-ж се не є не віджалована шкода, що власне у висших клясах, в котрих дух ученика спосібний вже приняти і зрозуміти красу прочитаного, не пізнають ті ученики під методичним проводом учителя таку нагорну проповідь, такі чудові притчи і порівнаня Христові, одну або другу Єго сьвяту промову, Єго молитву?

Єсли би Письмо сьвяте взагалї, а Євангелиє в особенности стало лєктурою учеників, то певно зникли би ті упередженя у нашої інтелїґенциї, з якими она зовсїм неузасаднено і неслушно відносить ся до сего Божого Слова, до об'явленої правди. А так у нас звичайно, коли інтелїґент забере слово в тій справі, то зовсїм виглядає так як би слїпий розправляв о барвах, о красках. Наші пів'учені не знають, не мають понятя, не підозрівають кілько поезиї, кілько краси криєть ся в тих сьвятих книгах, вони не знають, що нїгде не найшов людский дух красшого виразу для найвзнеслїйших ідей, як власне в сьвятих книгах. Нехай

катихит одно таке: „Помилуй мя Боже“, один такий 103 псалом о сотвореню сьвіта пояснить ученикам як слїд, нехай їм покаже, яка сила виразу криєть ся прим. в таких словах: „Простираяй небо яко кожу, покриваяй водами превыспренная своя. Полагаяй облаки на восхожденіє своє, ходяй на крылу вѣтреню“ и т. д., а я переконаний, що красших слів дух людский для вираженя тих гадок о всемогучости Божій знайти не в силї, як ті тут наведені слова Божого вдохновеня.

Думаю, що тут двох гадок о важности читаня сьвятого Письма і бути не може. Розходить ся лиш о се, як практично виконати се при обмеженім числї годин, призначених на релїгію. Признаю сам трудність сего питаня, і тяжкість єго розвязаня. Але при добрій волї катихит повинен знайти на кождій годинї бодай десять хвиль часу і присьвятити їх лєктурі сьвятого Письма. Не представляю я собі то читанє якоби унїверситетскі виклади екзегетики, де одно реченє розбирає унїверситетский професор цїлу годину, також не бажаю я, щоби професор релїгії перечитав цїле письмо від альфи до омеґи з учениками. Нї, сего не бажаю, вже хоч би для того самого, що брак часу на се, та що не кожде місце сьвятого Письма надаєть ся до того, а хочу лише, щоби катихит розсмакував з учениками сю сьвяту книгу, щоби їх розкохав у нїй. А до сего вистарчить в школї на годинї з ними прочитати важнїйші декотрі та красші місця, подати їм деякі річеві поясненя, вказати на етичну красу науки голошеної тими естетичними нераз високо поетичними словами. Решту полишити ученикам на приватну лєктуру домашну; від спосібнїйших учеників приймати і ретроверзию, с. є. дословного відданя оригінального тексту, а я переконаний, що ученик, котрий залюбки вибубнює на память перші стрічки Гомерової Ілїяди і Одисеї, перший роздїл „Слова о полку Ігоревім“, научить ся з охотою таке гарне Євангелиє як прим. о Мартї і Мариї, о Провидїню Божім (з Недїлї 3-тої по Сош.), Євенгелиє о любві ворогів (19 по Сош.), Євангелиє о доброті Божій (Просите а дасть ся вам, толците а отверзеть ся вам). Прошу Всч. От. Катихитів лиш піддати сю гадку ученикам, а я іду о заклад, що ученики з охотою будуть зголошуватись до катихити чи то з по даванєм змісту поодиноких глав Євангелия, чи то з ретроверзиями красших місць Євангелия, або взагалї сьвятого Письма, вказаних катихитом, яко відповідних до такого меморованя. А так змеморовані уступи се будуть колись на пізнїйше для ученика немов та молитва, котру єго єще мати учила, сильною в нераз бурливих, неспокійних хвилях єго житя.

(Далї буде).

Бібліографія.

Д-р В. Щурат. Ґрунвальдска пісня. (Bogurodzica dziewicza) Памятка западно-руської лїтератури XIV. в. Жовква 1906.

Сензаційна книжка! книжка, що много крови напсула і єще напсує польским ученим, польским дневникарям, а найбільше польским шовінїстам. Доси уважано пісню: „Bogurodzica“ яко найдавнїйший памятник старопольскої лїтератури, яко памятник незвичайної вартости, яко гордість Поляків, а нараз після дослїдів Дра Щурата оказуєть ся, що се таки наша питома „Богородиця Дѣвиця, Благословена Марія“ трансскрибована лише польскими буквами, що се найчистїйший памятник западно (біло) рускої лїтератури. Може би згадка про сю книжку годилась скорше до часописи лїтературно наукової, як до церковно-суспільної, та має оно і свої причини, що ми тут на тім місци о тій інтересній книжцї споминаєм. По перше: працею Дра Щурата зістала нам ревіндикована одна з найстарших пісень церковних, уложена зовсїм на образ і подобу многих своїх посестер з нашої богатої церковної лїтератури. О тій пісни вже будучий історик рускої пісни церковної не сьміє забувати в своїм трудї, в своїй працї. Ноти, напів єї се зовсїм напів наших ірмольогійних пісень церковних, а для спопуляризованя сеї пісни повинні-б наші музики (о. Матюк, Садовский, Нїжанковский, Кишакевич) сей напів змодернїзувати і привернути єї у давний блеск, надати єї ту саму цїху воєнно-національної пісни, якою она славилась і дїйсно була для литовско-руских вийск під Ґрунвальдом. Фактом бо історично доказаним (після лїтописи Биховця) є, що литовско рускі вийска кинулись перші у бій з піснею на устах, підчас коли король Ягайло зі своїм вийском єще „мши слухалъ“. А преціньь рускі вийска не могли би, не умілиби польскої пісни співати. Се є отже пісня національна руска, задля важности історичного моменту, в котрім зістала відспівана, полюблена, переписана, розповсюднена Поляками, як і много инших наших пісень обрядово церковних. Та не одинокий се аргумент сей історичний доказ, яким послугуєть ся Др Щурат для виказаня западно-руского походженя сеї пісни. В єго книжцї є єще і майстерски переведений доказ лїнґвістично-ґраматичний, є і доказ ритмічно-музикальний. Цїкавих читачів відсилаємо до тих хоч науково, всеж таки цїкаво і інтересно написаних стрічок.

Але є єще і друга обставина, задля котрої мусим тут згадати о тій працї Дра Щурата. Чесний сей автор, для опрокиненя дитинячо наївної байочки Дра Ал. Брікнера, професора берлїньского унїверзитету, о звязи сеї ґрунвальдскої пісні з королевою Кінґою, (котру то гіпотезу проф. Брікнер поставив, аби початок пісни „Богородице Дѣвице“ пересунути з XIV. столїтя у XIII. в котрім то часї жила Кінґа,) виказав, що трійця осіб у пісни т. є. Ісуса, Марії і Івана Хрестителя яко покровителїв воєнних походів, військових виправ, майже стереотипно повтаряєть ся в наших церковних і обрядових піснях. В доказ свого твердженя, що через покровительство тих осіб пісня має воєнно-национальний характер, наводить Др Щурат тільки текстів з нашої богатої церковної лїтератури, виказує тільки ерудициї, тільки знаня наших церковних книг, виказує таку муравельну працю у відшукуваню відповідних текстів, що прямо не хочеть ся вірити,

що се пише чоловік сьвітский, що ся праця доктора фільозофії, не доктора богословія. В тім знов проф. Брікнер хоч професор слявістики найслабший, прямо іґнорант, але треба було ратувати свою славу, свою репутацію. І повторилась історія біблійного Савла. Проф. Брікнер, що грязю обкидував недавно сьвіточів славяньства, стовпів Церкви Христової, сьвятих Кирила і Методия, називаючи їх перфідними Греками, шпекулянтами на римску простодушність, той Брікнер, що недавно мокрим рядном осмарував і сьвіточа церкви латиньскої св. Августина, тепер стає нараз Павлом і обурюєть ся, що Др Щурат зробив з Христа поганьского Зевса, з Марії Атену, а з Йоана Марса приписуючи їм поганьску мстивість. Сьвяте обуренє, але комічне. Перша лїпша польска пісня патріотична як: „Z dymem pożarów“, „Boże coś Polskę“ також має інвокації, просьби до Бога, щоби поміг до побіди ворогів. Кому-ж иншому приписують Поляки побіду Локетка над Чехами, увільненє Ясної Гори від Шведів, як не Марії? Хто-ж инший після них, увільнив Львів від осади Хмельницкого, як не б. Ян з Дуклї? Отже і Поляки у своїх піснях та історії вказують на небесну поміч у воєнних походах своїх против ворогів, та якось не приписують Богу мітольоґічної мстивости!

Є еще і другі арґумента (?) полємічні, якими послугуєть ся польска преса супротив Дра Щурата. Видячи, що годї поважними арґументами збити рускі претенсиї до сеї пісни, беруть ся до кепкованя з „uczonego z Brodów“... Мої панове, а хтож винен, що той учений сидить в Бродах, як не ви? Хто винен, що наша лїтература така сильна, така гарна у своїх початках, що еще і вас, як отсею піснею спомагала, опісля під'упала, з'убожіла? Анальоґія гарна, а відповідь однака: се мілосць до Русїнув!....

Ю. Званний.

ВСЯЧИНА.

Бібліотек... наукового тов... імени Ше...

†

о. ТЕОДОР ПЮРКО

крилошанин гр. кат. Львівскої Капітули і високо заслужений голова Товариства св. Ап. Петра

помер дня 28. жовтня с. р.

Про заслуги Покійника на поли церковнім і народнім напишемо в найблизшім числї.

Справа конґруальна і реформа права супружото у Відни. Як доносять ґазети нїмецкі і польскі, то субкомітет для реформи права супружого — вибраний через правничу комісію парлямєнтарну — радив над пропонованими змінами права супружого і тїїже відкинув; удержало ся тілько внесенє посла Дра Чана (Tschan, Всенїмець), щоби знести § 111. кодексу австр. цивільного; той параґраф говорить о нероздїльности супружества через католиків заключеного. Роварисство Eherechts-revorm-verein скликало зібранє доступне для всїх і були там 3 реферати і вступне слово. Оден реферат був о цивільних супружах в Еспанії. Другий реферат мав посол (соціяліст) Шумаєр на темат: Die Regierung hat keine Zeit für Eherechtsreform — hat jedoch Zei und Geld für die kathol. Geistlichkeit (конґруа). — Третий реферат виголошений через посла Дра Офнера, рівнож був за реформою права супружого на тлї справи акторки Одільон. Тая акторка діставши в Австриї тілько сепарацію судову, вийшла замуж після угорск. законів за угорского підданого Раковского. Однак суд віденьский рішив, що перше єї супружество єсть важне, отже друге неважне; намісництво у Відни рішило, що она єсть австрійскою підданою. Суд віденьский, як тая акторка була хора, взяв єї під курателю, уважаючи себе за компетентного; акторка уважала себе за угорску піддану, бо то для неї було вигідне. Фактом єсть, що тая акторка інакше називає ся в Угорщинї, а інакше в Австрії по мужеви т. є по першім ще живучім. Понеже закони супружі австрійскі і угорскі суть відмінні, то дуже часто суди австр. уневажняють супружя австр. підданих заключені в Угорщинї. Однак за тою акторкою стоють ріжні банкирі жидівскі, отже віденьскі нїмецкі ґазети — мимоходом сказавши майже всї жидівскі — наробили великого рейваху за тую акторку, і кричать, що австр. закони суть інші від угорских і жадають зрівнаня з угорскими, бо угорскі суть дуже користні для сепарованих і для Жидів! *о. Йосиф Ганкевич.*

Угорскі Жиди — як доносять нїмецкі ґазети — внесли до угорского сойму петицію, щоби до угорскої палати маґнатів був покликаний оден член жидівского рабінату яко репрезентант віроісповіданя. Дотепер засїдають в палатї угорскій маґнатів іно банкири Жиди або Жиди професори унїверзитету.

Жиди тепер жадають, щоби жидівский рабін засїдав стало в палатї маґнацкій. Видно з того, що Жиди за себе добре дбають і на Угорщинї мають велике значінє.

о. Й. Ганкевич.

Сьвято Рахмана. З повіту Богородчаньского прислано нам лїтоґрафований „Виказ ярмарків в містї повітовім Богородчанах“, розісланий урядом громадским в Богородчанах до зверхностий громадских по селах. У тім „Виказї“ ярмарок призначений також (точка 5): „В день сьвята церковного „Рахмана“, т. є. в середу в 3 і пів тиждня по руских великокодних сьвятах“. Годить ся додати, що Богородчани є містом повітовим, а на чолї громади стоїть мабуть чи не Русин п. Волощук.

До „Дїла“ донесли сумну вість з Теребовлї, що в тамошнім деканатї вже друга старинна церков єсть запечатана і що в тих місцевостях обох, где суть церкви запечатані і нових церков не будують, побудовано костели! Слушно пише дописуватель, чому нїхто з обовязаних до того не предложив тої справи 1902 р. Преосв. Архієреви підчас візитациї або чому не віднесено ся до тов. св. Петра!!

Русини на Уграх. Як звісно Вп. читачам заборонив папа правити Службу Б. в угорскім язицї. О те просила папу специяльна депутация зложена з епископа Юлїя Фірцака і одного сьвіцкого Русина — судового президента — яка в минувшім роцї їздила в тій цїли до Риму. Папа заборонив впроваджувати мадярску мову яко лїтургічну в обрядї греко-католицкім, але де вже она введена, там толєрує єї апостольский престол.

Причиною згаданої просьби в Римі були самі Мадяри, межи котрими є много ісповідників обряда греко-кат., а котрі зовсїм не розуміють мови старословеньскої анї рускої, тож они мали рацию просити Рим о позволенє правити Службу Б. на мадярскій мові, але видно ще більшу рацию мав Рим, коли не позволив. Як стоїть на Угорщинї справа обрядів, нехай послужать отсї дати статистичні, які заразом подають нам урядове число тамошних Русинів.

В роцї 1902 видало угорске мінїстерство ісповідань обширну книжку п. з. „A népfajok Magyarországon“ (народности на Уграх). З сеї книжки довідуємо ся на сторонї 169 о таких датах:

„На Уграх є 12686 громад. В 8531 громадах нема нїяких греко-католиків — а суть лиш в 4155-ох. З того в 875 громадах є їх дуже мало, (а в якій пропорциї — не подано); в 94 є вже більше, в 990 ще більше, а в 2196 є перевага греко-католиків. З тих 2196 громад греко-католицких є **147** переважно мадярских; в 1235 замешкують по більшій части Румуни, в 199 мешкають Словяни — „tótok“ (Словаки); в 3 громадах переважно Нїмцї (нам видає ся се дивним, бо у нас є переконанє, що Нїмцї всї латинники), а в кінци в **612** громадах замешкують переважно Русини.*) На тих 612 громад переважно руских є: 358·885 греко католиків, отже виходить, що Русинів, бо дальше вичисляють ся иньші народности, як жиди, котрих є 47·137 (на 612 громад руских); 18546 римо-кат. (очевидно Мадярів); 2760 Кальвінів, 1571 Лютрів, 442 иньших віроісповідань, між котрими є православні Серби і Русини. Кальвіни і Лютерани суть так Нїмцї як і Мадяри, межи котрими на цїлій Угорщинї є дуже богато Лютеран. Проте в 612 громадах мешкають Русини — і ті суть майже всї католики. З тих 612 громад — є 4 великі громади (міста), 121 середні — а 487 малі громади. Головна сила Русинів лежить в 487 селах, бо з тих є 23 чисто руских, в 920-ох селах спосте-

*) Дивним се видає ся, що Мадяри ідентифікують слово „Русин — Rutén“ зі словом „Россіянин — Russ“. — Сего переконаня був також учений мадяр Cserhalmi Samu, котрому завдячуємо отсї вістки, а з котрим я много говорив на тему рускої справи на Угорщинї. М. К.

рігає ся вже иньші народности, але дуже незначно, в 69 селах замічає ся вже трохи більше, в 105 ще більше і т. д. Греко-католики Мадяри суть в більшости в 147 громадах, в 500 є їх дуже незначно, в 39 більше, в 365 ще більше. „З тих дат статистичних — можете Впов. Пан-отче — (так каже Вп. Cserhalmi — в своїм листї до автора сеї дописи видїти, що Мадяри не хотїли відібрати Русинам руского Богослуженя, але хотїли лишень для себе (для тих 147 громад) угорского Богослуженя, але на се не хотїв папа позволити — і тепер мусять греко-кат. Мадяри в більшости в 147 громадах слухати Богослуженя в росийскій або рускій мові — котрої мови вони не розуміють".

Вірю Вп. патріотови угорскому, якого слова я тут навів — але відай не чув сей пан — як в будапештеньскій рускій церкві править ся вже цїле Богослуженє по угорски. Видно, що не для всїх католиків має в справах духовних і церковних рішаючий голос папа — як се на жаль видимо у деяких руских сьвящеників на Угорщинї! Сумно!... — *О. М. Каровець, Ч. С. В. В.*

Голоси духовеньства. Зібране на конференциї деканальній в Сколєм дня 15. жовтня с. р. кондеканальне Духовеньство деканату Скільского поручило одноголосно підписаному, яко Настоятелю Деканату Скільского, в імени тогож кондек. духовеньства заявити Редакції часописи „Нива" повне узнанє за її ревну працю на поли церковно-суспільнім, як також довірє, яке всї покладають до особи о. Редактора. — Дальше поручило конд. Духовеньство заявити Редакції, що вповнї солїдаризує ся з напрямом видавництва „Ниви" і високо цїнить ту ідею, задля котрої „Нива" так високо і честно держить піднятий нею прапор наших справ церковних і народних. — Що дотичить ся недавної дописи в „Дїлї", в котрій дописуватель витикає Редакції невластиве єї поступованє і наводить розличного рода безпідставні інвективи, то зібране конд. духовеньство не тілько, що ті напасти всї уважає яко просту клевету, але також не хоче вірити в те, щоби автором дописи згаданої до „Дїла" був взагалї сьвященик. Єсли так би було дїйстно, то всї сожалїють над ним та над тою прислугою, яку здїлав він своєю дописию всїм противникам віри, церкви і народу руского. — Корчин 23. жовтня 1906. В імени Духовеньства кондек. *Ігнатій Юхнович,* гр. кат. парох в Корчинї і настоятель Деканату Скільского.

Друге таке саме письмо наспіло від Впреп. о. Збудовского, пароха Зубрця, деканата Бучацкого, в якім заявляєть ся також солїдарність сьвящеників Бучацкого деканата з напрямом „Ниви" і з єї відповідию на напасти „Дїла".

Упрашаємо п. Сенюту, директора Товариства для розвою рускої штуки, щоби зволив три хоругви прислані до нашої церкви належито прикрасити і уможливити і нам оголошенє публичної подяки.— *В. Вирстюк, М. Кисляк і І. Демидюк з Молодькова.*

Ч. 22. Львів, 15. падолиста 1906. Рік III.

Нива

Бібліотека наукового товариства імени Шевченка

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця.

Передплата річна 8 кор. піврічна 4 кор.
Поодиноке число 40 сот.

Адрес редакциї і адмінїстрациї:
Львів, ул. Петра Скарги, ч. 2.

В справі розділу Церкви від держави.

Стало ся, чого було годї сподїяти ся. Переслїдована в Франциї католицка Церков віднесла моральну побіду над тираньским, лїберальним правительством вже тепер. Папа заняв вижидаюче становище і спокійно чекав на то, до чого посуне ся заїлість лїберальних фанатиків, французскі епископи радили і чекали на всказівки св. Вітця. Правительство тимчасом обрабувало Церков і віддало єї під полїцийний дозір і визначило день 11. грудня 1906. яко речинець до виконаня постанов сепарацийного закона з дня 11. XII. 1905. Тимчасом папа видав енцикліку, „Gravissimo“, яка наче холодна вода облила розгорячкованих фанатиків масонериї і социялїзму. В тій енцикліцї відкинув і осудив Апостольский престол т. з. віроісповідні громади, бодай на так довго, поки сепарацийний закон не улягне змінї. Французскі епископи (з малими виїмками) заявили ся грімко за становищем вселеньского Архиєрея, заявивши, що не узнають сепарацийного закона, та що не уступлять з церков і церковних дібр, хиба під натиском брутальної сили. Епископат Австриї, Голяндиї, Анґлії, Італії і прочі заявив, що солїдаризує ся з французскими епископами та висказує горячу подяку і признанє за піддане ся французского епископату папскій енцикліцї. Правительство наполохало ся і зачало впливати на духовеньство і ляїків, щоби їх наклонити до схизми і заграло на националїстично-шовінїстичній струнї. І в части єму вдало ся, частина духовеньства і то „поступовійшого“ і „патриотичнійшого“, пішла до правительственного жолоба і здрадила прапор Христа. Масони і социялїсти — risum teneatis — патриотами! Ся часткова апостазия не богато помогла, хотяй

знайшла попертє в частинї „поступовійшого“ католицкого населеня. Голос учачої церкви, голос апостольскої колегії заглушив фалшиві тони схизми. В правительстві розлам. Мінїстри Sarrien і Barthou грозять терором, заявляють, що анї на волос не уступлять від постанов сепарацийного закона, мінїстер і то найспосібнїйший зі всїх, Clemenceau, заявив, що до насильства зі сторони правительства не допустить. Мінїстер Briand, референт сепарацийного закона, шукає виходу. Социялїсти трублять на відворот. Jaure тїшить ся, що Церков зломано материяльно, але протестує против полїцийного єї тероризованя. Meunier заявляє, що протест папи оправданий, що стисло взявши, папа є компетентний до осуду, як належалоби орґанїзовати Церков в Франції. Социялїстам отворили ся очи. Пізнали вони, що сепарацийний закон, за яким вони голосували в імя „поступу“ і „культури“ — а властивим мотивом голосованя була слїпа, заїла їх до католицкої Церкви ненависть, — що той закон служив масонам за параван, щоби відвернути увагу населеня від социяльних реформ. Правительство вже подало ся взад і виконанє сепарацийного закона перенесло з дня 11 грудня 1906 на день 11 грудня 1907. Весь сьвіт чекає з напруженєм що буде дальше. Моральна побіда по сторонї Церкви, до материяльної побіди стоїть покищо схизма на перешкодї.

Ті події в Франциї суть клясичним доказом, в чім лежить суть і сила Христової Церкви, именно в апостольскій колегії з папою на чолї, а не в загалї духовеньства, а тим менше в сьвітских людях. Ляіцизованє Церкви — до якоге чує наклін т. зв. поступовий, модерний католицизм (в Нїмеччинї Schell, Ehrhard, Müller, das XX. Jahrhundert, Renaissance; в Італії Fogazarro, Bonomelli, в Чехах Dostal—Lutinow; в Польщи M. Zdziechowski, в Америцї т. зв. напрям американїзму і т. п.) причинили би ся лиш до занепаду і упадку Церкви. Правда, ті реформаторскі напрями виходять переважно — але не все — з чистої, взнеслої інтенциї, з любови до Церкви, щоби Церкві привернути давний вплив на суспільність, але з другої сторони тепер, коли борба між царством Божим а царством зла веде ся на житє і смерть, тепер, коли ворожі Церкві сили, напружають ся до крайности, тепер, повтаряємо, таке компромісове дїланє, хотяйби виходило з найкрасшої інтенциї, є щонайменше не на часї, а дальше, єсли ті реформаторскі напрями підуть на супереч церковній традициї, на супереч авторитетови учачої Церкви, єсли задалеко підуть в уступствах новочасному духови, то причинять ся лиш до схизми. І суспільности не поможуть і Церкві зашкодять! Всяка реформа в Церкві може перейти лиш при співдїланю і співучасти Епископату. Епископат з рамени Христа одержав власть управляти Церквою і єї реформувати відповідно до потреб часу. Прочі вірні можуть лиш представляти свої спостереженя і просьби. Церков стояла лиш авторитетом, тим авторитетом побідила всї замахи ворожих собі сил, підкошувати вплив церковтого зн. епископского авторитету, значить підтинати дерево католицкої, Христової Церкви. „Aut sit, ut est, aut non sit“, треба

сказати о Церкві, розуміє ся в основних Єї догматичних, моральних і правних принципах, а де лежить границя між сущними а добавочними моментами в Церкві, се річ неомильного, учительского, церковного авторитету.

свщ. Он. Воляньский.

Джон Віліям Дрепер і его Історія Боротьби Віри з Наукою.

Написав

Крилош. **Ф. Щепкович.**

(33. Продовженє).

Збирає ся справді на сьміх, коли він пише на тій самій сторонї, що „бачить ся, доказано доволї, що породу рідну Баскам можна прослїдити взад до Неолїтичного віка", підчас коли не дає на се анї одинїсїнького доказу. Так видно, що Дрепер збуває своїх читачів по шарлятаньски: удає, що доказує, або що щось есть доказане, хотяй там нема анї дрібки доказу.

Есть еще одна річ, яку находимо в Мойсею, а якої істнованє Дрепер перечить. Есть се оповіданє про Потоп, котрий він зачисляє до леґенд. То-ж мусимо запитати тя:

Чи був потоп?

Своїм звичаєм Дрепер розправляє ся і з потопом, як з иншими справами коротко. „Церков казала, пише він, що загальна потопа вкрила була землю; що пережили єї лише ті звірі, які спасли ся в Ноєвому ковчезї. Сю єї помилку доказала ґеольоґія" (стор. 162), а на стор. 135. назвав се оповіданє прямо „леґендою". — Тимчасом ученый Ленорман (Lenormant) пише, що біблїйна потопа не есть мітом, що се приключенє есть історичне і дїйсне, і що зістало витиснене в памяти трех великих племен: арійского або індо-европейского, семіцкого або сирорабского і хамицкого або кушицкого. Ті то власне три племена подає Біблія яко походячі від Ноя... Згідність передань тих племен есть виразною вказівкою їх первісної єдности.

Історик жидівский Йосиф Флявій оповідає, що о потопі і о ковчезї говорять всї тоті, що писали істориї варвар. [1]). Дивне було би отже, если би се оповіданє так загальне, було видумкою. Понеже Дрепер заявив лиш загальниково, немов би то ґеольоґія доказала, що се оповіданє есть неправдиве, то-ж і ми відповімо єму лиш загальниково, що: Біблія зискала через найновійші слїдженя так природознавчі як і археольоґічні не лиш на віродостойности, але і на повазї [2]), отже анї археольо-

[1]) Гл. Źródła histor. Wschodu стор. 214.

[2]) Im grossen und ganzen wie in manchen Einzelheiten hat die Bibel durch die neuesten naturwissenschaftlichen und archäologischen Forschungen an Glaubwürdigkeit und Ansehen gewonnen — Schanz — Apologie des Christenthums T. II. стор, 586.

ґія анї наука природнича не виказала нїякої ошибки Бібліï.

Від Дрепера не можна було навіть і надіяти ся, щоби він не зачислив оповіданя о потопі до ряду леґенд, коли він відмовляє авторства Пятикнижя Мойсеєви, а покликуючи ся на Гунфельда, Генґстенберґа і прч,. старає ся переконати своїх читателїв, що Пятикнижє написане не одним чоловіком, що єго авторство годї приписати одному Мойсеєви, але що єго зложили бодай два автори, яких названо Ельогістом (у Дрепера названо фальшиво Ельоґістом) і Еговістом (стор. 163), та хоче приписати єго авторство Ездрі за підмогою пятьох инших мужів (стор. 164).

Що авторство Пятикнижя не можна приписати одному Мойсеєви, каже автор „Історії Боротьби Віри з Наукою“ то тому, бо там розказано про єго смерть.

Читаємо вправдї в книзї Второзаконія гл.: 34, 5—6 слїдуюче: И скончася тамо Мойсей, рабъ Господень в земли Моавли словом Господнимъ. И погребо́ша єго́ въ земли Моавли близъ дому Фого́рова: и не увѣда никтоже погребенія єго даже до днъ сего — Річ очевидна, що сам Мойсей не міг сего писати. Єсли-ж Мойсей не міг писати, а єму приписуємо написане пятикнижя, то заходить питане, звідки се могло взяти ся? Щоби сю річ вияснити, мусимо памятати, що посторонні народи нападали часто на край жидівский, та о тім, що Жиди діставали ся дуже часто до неволї. При частих нападах палено та нищено міста і села, та забирано людей в полон; не обійшло ся без того, щоби знищеню не улягали і книжки. Хотяйби не зайшов навіть сей случай, то таки треба приняти, що матеріял, на якім й тогди писано улягав зіпсутю. Черви нищать не тілько папір, але і перґамін та дерево. Понеже дальше тогди книжок не друковано, але писано, то-ж они находили ся лиш в ограниченім числї, а понеже дальше Жиди невільники не могли заняти ся виданєм нових книжок, тому і легко припустити, що дав ся чути брак і найважнїйших книжок, до котрих належить зачислити Пятикнижє Мойсея. Коли Жидам було дозволено вернути назад з неволї Вавилоньскої до рідного краю, тогди жидівский патріот Ездра постарав ся о нове виданє книг Мойсея. Тим то і поясняє ся, що в послїдній книзї Второзаконія находимо згадку про смерть Мойсея. Єсть се отже додаток пізнїйший, який однак не перешкаджає, щоби ті книги в головнім начерку приписати Мойсеєви [1]). Дрепер ошибає ся покликуючи ся на другий роздїл Е-

[1]) Гл. Vigouroux — Les Livres Saints et La critique rationaliste T. III. стор. 7. „Il est á propos de remarquer que lorsqu'on dit que le Pentateuque est l' oeuvre de Moise, il ne faut pas l' encendre en ce sens que cet écrit soit encore aujourd hui en tout point tel quil était, quand il sortit de la plume de son auteur. Les plus orthodoxes eux-mêmes admettent qu'l a pu subir quelques légères modifications et recevoir quelques contres additions... Quand nons disons que le Pentateuqne est de Moïse, nons voulons seulement affirmer qu'I l'a composé dans sa substance et dans sa totalité et que si l'on y rencontre ce taines choses qui ne soient pas mosaïques, elles sont accessoires,

здри, будьтоби там стояло в 14-ім стисї, що Ездра сам за підмогою пятьох иньших осіб написав ті книги за чотирнайцять день. Бо в главі II. стисї 14 тім [1]) читаємо таке: „Засвидѣтельствуй небомъ й землею: сотрохъ бо злое, й сотворихъ благое, яко живу азъ, глаголетъ Господь". А вже не знати, що думати о тім, коли Дрепер покликує ся на съвідоцтво Отців Церкви, що Ездра мабуть таки й зложив Пятикнижє, а навіть наводить слїдуючий зворот з св. Єронима: „Sive Mosem dicere volueris autorem Pentateuchi, sive Esdram ejusdem instauratorem operis, non recuso". Се реченє перетолковано в той спосіб; „Чи скажеш, що автор Пятикнижя Мойсей, чи Ездра, не перечу". Отже-ж мусимо звернути увагу, що вирази „auctor" і „instaurator" не суть ідентичні, за які їх уважає учений професор; бо вираз „auctor" означає того, що уложив книжку — „instaurator" же того, що видав на ново книжку через когось вже попередно уложену. Той послїдний отже не може бути оригінальним автором книжки. Вже ті самі вирази вказують, що творця і відновителя книжки мусїв дїлити більший або менший провал часу і з тої причини не можна брати Ездру за автора Пятикнижя.

Сю гадку, що Ездра уложив Пятикнижє, подав перший Голяндець Антоній ван Даль, належачий до Секти Меннонітів († 1708). Однак его гадка була так безосновна, що він буз з него ізольований [2]). Нїчо не єсть більше неправдоподібним, каже Ренан як приписувати писателеви (à un scribe) без таланту, умови слабому і ограниченому так знамените дїло [3]). Як видимо, має Дрепер противника навіть зі свого табору і то не аби якого, що не годить ся на авторство Ездри що до Пятикнижя. Що есть тілько можливим а навіть правдоподібним, каже дальше наведений автор (Ренан) то се, що Ездра зредагував послїдні додатки відносячі ся до обрядів і до левітів (additions rituelles et lêvitiques).

Дрепер виступає против автентичности книг Мойсея, але не наводить нїякого тривкого аргументу против тої автентичности. Одинокий его аргумент, то заява, що в Пятикнижю Мойсея „чимало Халдеізмів", та, що „Египтянин не сказавби про Середземне море, що воно на захід від него, Ассірієць сказавби". — Та ся трудність усуває ся легко, коли вже знаємо, що

---

secondaires et accidentelles". Такому припущеню не противить ся також рішене комісії біблїйної, котра на предложений межи иньшими сумнїв: „Utrum, salva substantialiter Mesaica authentia et integritate Pentateuchi, admitti potést tam longo saeculorum decursu nonnullas ei modificationes obvenisse, uti: additamenta post Moysi mortem vel ab auctore inspirato apposita, vel glossas et explicationes textui interiectas; vocabula quaedam et formas sermone antiquato in sermonem recentiorem translatas; mendosas demum lectiones vitio amanuensium adsiribendas, de quibus fas sit ad normas artis criticae disquirere et iudicare? — відповіла Affirmative, salvo Ecclesiae iuditio. Сю відповідь потвердив св. Отець 27. червня 1906 (Гл.: Acta Sanctae Sedis s 15. серпня 1906.

[1]) Видане Перемиске. Також і в виданю єврейскім нема того, о чім пише Дрепер.

[2]) Vigouroux — Les Livres s. et la crit. ration T. II. стор. 475.

[3]) Там-же стор. 631.

Ездра находив ся в неволї вавилоньскій, і що вернувши звідтам видав на ново твір Мойсея. Но так як дім не перестає бути твором будівничого, котрий его вибудував, хотяй би его хтось помазав ту і там иншою краскою, так не пересталоби бути Пятикниже твором Мойсея, хотяйби Ездра вплїв помежи слова еврейскі і деякі вирази хальдейскі.

Дрепер повторяє за Генґстенберґом, що Пятикниже не автентичне, бо оно повне противеньств — та на жаль він їх не наводить, а ми би були дуже цїкаві їх пізнати. Но хотяйби оно і так було (supposito non concesso), то чи моглоби се бути доказом, що якийсь твір не есть дїлом одного чоловіка?

Не від річи буде послухати, що говорить в тій справі ученый Віґуру.

„В справі противорічий, каже він, які неґативна критика твердить, що знайшла в більше місцях Пятикнижя, щоби випровадити звідси, що оно есть дїлом більше авторів, думаю, що не від річи буде, перед тим, нїм приступимо до подробиць, зробити загальну передвступну увагу: именно, що противорічя не суть достаточним доказом більше авторів. Ми не прупускаємо, щоби були дїйсні противорічности в сьвятих оповіданях, бо если би навіть справдї були, то оно не доказувалоби зовсїм, що они не суть твором одного і того самого пера“. І тут наводить „Едипа“ траґедію Вольтера, о котрій він сам пізнїйше сказав, що зробив дві траґедиї в одній; — такі були великі в нїй противорічя. А преціньне прийшло нїколи і нїкому на гадку твердити, що Вольтер не був автором Едипа. — Если вільно так заключати зі взгляду на Вольтера, то чому-ж би не було вільно заключати то само о Мойсею?

Дальше пише американьскій ученый на стор. 163.: „Казали, що Пятикниже написано Мойсеєм, під впливом божого вітхненя“ — но — „В кождому віцї, починаючи з другого столїтя, аж по наші часи, були дуже спосібні люди, і Християне й Жиди, які рішучо противили ся сим забаганкам. Їїх осуд засновував ся власне на доказах, узятих із самого Пятикнижя. Воно показує ясно, що его зложили бодай два автори, яких названо Ельоґістом і Еговістом“. Мушу звернути увагу, що вираз Ельоґіст, (а не Ельоґіст, як блудно пише Дрепер, чим показує, що не знає походженя сего виразу) походить від еврейского виразу elohim і значить тілько що наше: Господь в значеню Бог; вираз же Еговіст походить від еврейского Jehova або Jahve, котрий означає тілько, що наше Бог. Мойсей уживає будьто одного з тих виразів, будьто другого, а часом разом, подібно як і ми уживаємо раз само слово Бог, то знов само слово Господь, то знов иньшим разом обох виразів разом: Господь Бог. Но придивім ся тепер, чи істнували мнимі Ельоґіст і Еговіст, яким раціоналїстична критика приписує написане Пятикнижя і чи можливо есть розібрати і поділити на дві части, одну походженя ельоґістичного, а другу еговістичного після наведених виразів jehova і elohim? Розгляньмо поодинокі розділи. І так:

В I. роздїлї не находимо анї одного виразу jehova, але самі elohim.

В II. роздїлї приходить з початку три рази вираз elohim але зараз по послїднім виразї elohim чотири рази оба вирази ужиті разом jehova, elohim.

В III. роздїлї приходять оба вирази ужиті разом, оден раз; два рази ужито саме elohim, а по нїм у житі оба вирази разом.

В IV. роздїлї приходить найперше сам вираз jehova два рази, потім сам вираз elohim один раз, а зараз в слїдуючім стиху jehova оден раз.

В VI. роздїлї приходять сї вирази на переміну, і так: найперше elohim, зараз в слїдуючім стишку jehova; в четвертім стишку від него знов elohim, а в четвертім стишку від того послїднього знова jehova, котрий то вираз в слїдуючім стишку знова повторяє ся.

Признаю ся, що я задля браку часу переглянув лиш шість перших роздїлів і то недокладно, но я знайшов ті вирази так помішані, що після них годї роздїлити дїло Мойсея на дві відрубні части Ельогіста і Еговіста. Єслиби можна припустити, що ті мнимі Ельогіст і Еговіст були творцями Пятикнижя, то мусїлоби ся конечно припустити, що они писали се дїло разом і були при нїм одного і того самого духа. Що мнимий Еговіст і Ельогіст не істнували і що они суть чистою видумкою раціоналїстів, на те може служити доказом їх незгода. І так не годять ся они що до числа писателїв. Тух припускає двох авторів, De Ветте, трех, Гупфельд, Шрадер і Ніколяс, чотирох, Вайгінґер і Дільман (Dillmann) шістьох або сїмох, Нельдекс Кнобель, Евальд і инші, дуже много.

Нема рівно-ж помежи ними згоди що до редакциї Пятикнижя. Деліч (Delitzsch) і Курц (Kurtz) твердять, що оно зредаґоване в часах Іозуе, Стегемін, що в часах Сауля, Бляк, що в часї Давида, Тух каже, що в часї Соломона, Кнобель думає, що в часї Іосії, а Шрадер знов думає, що списане его припадає на час неволї вавилонськоі; Вельгавзен твердить, що Пятикниже повстало в часах Ездри, Рейес, що на короткий час перед Александром Великим, а Сейнеке (Seinecke) думає, що доперва в часах Маккавейских. Дрепер модифікує гадку Вельгавзена і приписує написане самому Ездрі.

Но они суть незгідні межи собою — не лиш що до числа писателїв, та часу, в котрім повстало Пятикниже, але навіть що до поодиноких уступів, так, що се, що оден приписує Еговістї, то другий приписує то само Ельогістї, а инший, анї одному, анї другому, але якомусь авторови, що не був анї Ельогістою, анї Еговістою. Сю незгоду признають самі раціоналїсти і заявляють, що помежи ними нема двох, що згодилиби ся на одно [1]).

[1]). Гл. Źródła historyczne Wschodu стор. 220 — 221; Rudolphus Cornely S. I. — Historica et critica Introductio in U. F. Libros sacros Vol. II. стор. 113 і прч.

Але супротив того ми сьміємо запитати: Чи можуть судити Мойсея ті, що помежи собою суть незгідні? і чи може Дрепер супротив тої незгоди твердити се яко науку доведену, що Мойсей не жив, а книги, які ему приписують ся, належить приписати що найменше двом авторам?...

Не менше щасливо вибрав Дрепер твердженє, що Ездра узяв із ассірійских жерел леґенди про сотворенє землї і неба, про сад Еден, про зробленє чоловіка із глини, а жінки з его ребра, про спокусу вужем, про назви звірів, про херувимів і вогняний меч, про потопу і ковчег, про те, що води висхли від вітру, про будову Вавилоньскої Вежі тай про помішанє язиків. (стор. 165).

Треба признати, що Дрепер виписуючи таке' дав собі сьвідоцтво грубого невіжества. От возьмім на примір Потопу з св. Письма і порівнаймо єї з Потопою ассірійского клинового письма, а побачимо, що оповіданє о Потопі і ковчезї єврейске, есть цїлком независиме від ассірійских клинових хронік, бо:

1) помежи оповіданєм бібліїйним, а оповіданєм ассірійским заходить чимала ріжниця так що до величини ковчега, як і що до осіб, що находили ся в ковчезї.

2) Клинові хроніки оповідають, що на ковчезї находило ся вино, підчас коли з оповіданя бібліїйного виходить, що Ное не знав зовсїм вина; що зачав его витискати доперва по потопі, та що не знаючи его ним упив ся. Єслиби Ное був знав вино перед потопом, а се мусїлоби бути, єслиби був мав вино на ковчезї, то мусївби був знати і его силу.

3) Що до понятя о Бозї то заходить також велика ріжниця помежи оповіданєм бібліїйним, а оповіданєм клинових хронік: бо в книзї Мойсея представляє ся Бог яко одинокий, всемогучий, розумний, справедливий, милосерний, підчас коли ассірійскі боги суть многі, наміетні, сварливі, котрі зі страху перед бурею тиснуть ся на своїх леговисках покулені неначе пси.

З тих та инших причин признають навіть протестанти раціоналїстичних переконань, що Жиди не могли взяти свого оповіданя від Хальдейців. Так каже приміром Ленорман Lenormant): „Тепер не можна сказати, щоби бібліїйне оповіданє було поправним виданєм вавилоньского списку; ті тексти не походять один від другого, але мають оба початок в давнім переданю... з досить далекої епохи від часу, в котрім зістало зредаґоване оповіданє Хальдейске", — а доктор протестантского богословя Бонне (Bonnet) пише: „Яким способом могло се стати ся, щоби автори бібліїйних документів, єсли їх списували в часї або по неволї, особливож, єсли їх запожичали прямо з Хальдеї, щоби ті автори могли їх перемінити до тої степени, не лиш з точки видженя релїґійних і моральних понять, але понад се під зглядом фактів? Длячого пановалаби там така велика непевність що до положеня ґеоґрафічного Раю? Длячого Гасісадра, голо вна особа хальдейскої палати есть названа Ное? Длячого називав ся гора Ніцір (Nitsir) Арарат? Звідки походять ріжниці в тих двох оповіданях? Яким способом міг Ісая говорити о Ное, коли знав

лише Гасісадру, а особливо коли мав одиноко на мисли те оповіданє?.... Численні і великі ріжниці, які дають ся завважати межи оповіданями, вимагають конечно довгого часу, в протягу котрого устні переданя улягли змінам в подробицях, заховуючи ґрунт річи. Не можна припускати анї на хвилю, щоби біблійні автори мали перед очима ассірійскі тексти, анї навіть, щоби знали їх зміст“ [1]). Що сказалисьмо о потопі, дасть ся сказати і о сотвореню та про инші заміти Дрепера, висше наведені. Так видимо, що неуцтво, яке приписує Дрепер Церкві, належить приписати ему, а арґументи, які він навів против автентичности Пятикнижя, посьвідчають радше его автентичність.

Се, що Мойсей написав Пятикниже посьвідчають Жиди в часї Ісуса Христа, котрі приписували виразно написане его Мойсеєви. Виходить се не тілько з письма Евангелистів, але також з письм жидівских істориків Фільона і Йосифа Флявія. Після евангелиї Ісусус Христос згадує 16 разів про Мойсея. Чи Мойсей не дав вам закона? питає ся Спаситель Жидів. Говорячи о старім Завітї, називає Ісус виразно книгою Мойсея, говорить виразно про закон Мойсея. У св. Івана каже Христос, що єслиби Жиди вірили Мойсеєви, то вірили би і Єму, бо Мойсей писав о Нїм. Ісус Христос говорить о деяких приписах з Пятикнижя приписуючи їх Мойсеєви і то в такий спосіб, що годї припустити, щоби Він примінював ся по простy до народних вірувань, як то хотять представити деякі критики; се дасть ся віднести до приписів Мойсея о проказї, о послуху родичам, о розводї. Подібно як Христос виражають ся о початку Пятикнижя і Єго Апостоли. Ба навіть цїле християньске передане сьвідчить, що Мойсеєви приписували все згідно написане Пятикнижя, чого виразом есть Собор Тридентскый, який дає сьвідоцтво тої загальної віри Церкви поміщуючи тое-ж в каноні сьвятих книг. А сю віру отримала католицка Церков в спадщинї від жидівскої синаґоґи.

Жидівский історик Фільо каже, що Мойсей написав сьвяті книги, з котрих одна часть є історична, друга містить в собі приписи і заборони. Він, Мойсей, не есть подібний, додає Фільо, до инших писателїв, він хотїв показати, що Бог есть Сотворителем сьвіта.

Йосиф Флявій приписує виразно Пятикниже Мойсеєви і зазначує, що они зачинають ся від оповіданя о сотвореню сьвіта.

Навіть Тальмуд, сей великий збір всїх жидівских переданьговорить ясно, що Мойсей писав Пятикниже. Що до кінцевого уступу Мойсея в книзї Второзакония, де оповідає ся про его смерть, то одні рабіни думають, що Мойсей оповідає сам о своїй смерти, котру ему обявив Бог наперед; инші знова гадають, що се не есть неправдоподібне, ще се Йозуе був тим, що закінчив тим уступом оповіданє жидівского законодателя.

---

[1]) Пор. Źródła hist. Wsch. стор. 225—227, Vigouroux, Les Livres. s. et la cr. rat. T IV, стор. 248—253.

З того, що Тальмудисти приписують Мойсеєви уложене Пятикнижя належить вносити, що они виразили лиш віру своїх предків. Навіть Самаряни не виражають ся о нїм инакше, хотяй були найзавзятїйшими ворогами Жидів. Також і в инших жидівских книгах, Махабеїв, Еклезіяста, Царів, а навіть в книзї Ездри, згадує ся, що Мойсей є автором книг і Закона. Так видимо, що цїла єврейска лїтература жидівска складає сьвідоцтво, що Мойсей є автором Пятикнижя, а если деякі книги історичні і пророчі не говорять того виразно, то говорять бодай непрямо, навязуючи з него деякі слова і реченя. Сама книга Второзакония поучає нас в виразних словах, що Мойсей писав сей закон і віддав єго сьвященикам, синам Леві, котрі носили скриню завіта і всїм жидівским старшинам, а в книзї Їсход говорить ся о приказї від Бога, який дістав освободитель-Ізраіля, щоби винищити Амаликитів. Кромі того находить ся в Пятикнижю чи мало слів і речень, котрі показують, в яких часах зістали ті книги написані, а з котрих виходить, що Жиди не були еще в землї обіцяній [1]). Так видимо, що по сторонї Дрепера стоять Прідо, Гунфельд, Генґстенберґ, Арґіль і немногі раціоналїсти, котрі не могуть згодити ся з собою а против него стоїть цїлий старинний і новий жидівский сьвіт, цїле так жидівске, як і християньске передане.

Чи чоловік має безсмертну душу, або чи єсшь зьвірятем?

Сьвяті Отцї називали чоловіка розумним зьвірятем (animal rationale). Через сю дефінїцію хотїли они схарактеризувати природу чоловіка, а именно хотїли сказати, що чоловік тїлом вяже ся з ланцюхом сотворінь, помежи котрими занимає найвисше місце, а духом вяже ся з сотворінями безтїлесними, яких називаємо ангелами. Ріжниця помежи иншими творами природи а чоловіком єсть так очевидна, що кождий ученый, чи неученый, признає єму помежи ними найвисше місце. Сю висшість чоловіка над зьвірятами признавав цїлий старинний та новий сьвіт і то не з иншої причини, як лиш задля безсмертної душі. Но лучали ся деякі люди, особливо помежи природознавцями, що стали перечити безсмертність душі. Вже Плїній говорив, що чоловік лиш ошукує себе обіцюючи собі по смерти житє, та що житє чоловіка не ріжнить ся нїчим від житя прочих зьвірят. В новійших часах стали деякі учені в Европі наслїдувати Плїнія і єму подібних. І так Тиндаль виводить від мрак не тілько початок всїх річий матеріяльних, але і нематеріяльних. Він то заявив в часї одного відчиту в Бірмінґем, що душа єсь що найвисше реторичною фіґурою, та може уходити за явище, яке не хоче піддати ся під загальні механічні права, а Гекель уважає душу за функцію центральної нервової системи, понеже після него жаден орґанічний осібняк не може мати вічного житя [2]).

---

[1]) Пер. Vigouroux — Les Livres saints et la critique rationaliste I. III. стор. 9—16; Rudolphus Cornely S. I. — Historica et critica Introductio in U. T. Libros sacros vol. II. I, стор. 33—60

[2]) „Die Seele oder Psyche des Menschen hat sich als Function des Markrohrs mit diesem zugleich entwickelt, und wie noch jetzt bei jedem

На подібнім становиску стає і Дрепер. Він силує ся кождо доказати, що помежи зьвірятем а чоловіком нема ріжниці (стор. 94—95). З тої то причини противить ся він як найенерґічнійше індівідуальному істнованю душі за гробом, а стає на ґрунті Будаістичної науки, після котрої душа, або переходить у „Велике всьо“, перестаючи сама істнувати, або гасне неначе поломінь сьвічки, котре то друге більше ему подобає ся. Він боїть ся приняти, що Бог при початю кождого чоловіка сотворяє душу, бо се попсувалоби его гадку, яку він перейняв з Індії, що „сила незнищима і вічна“ (стор. 92). При тім він лецемірить, удаючи, що нібито стає в оборонї Бога і заявляє, що чи мало праведників (серед котрих належить очевидно шукати і Дрепера) просто обурює ся думкою, „що Всемогучий слуга забаганок і пристрастей чоловіка і що в певний речинець ему треба сотворяти душу задля розродку“ (стор. 93). Після него конечність кермує цілим сьвітом, всьо іде після порядку. Если ж би Бог сотворяв за кождим народженем чоловіка душу, то мусїв би американьскому професорови попсувати ся порядок, який він уложив собі вже з гори; а він преціньне може допустити до того. Не дивно, що він не признає ґріха первородного тай не признає спасеня (стор. 166).

Но Дрепер не знати на підставі якої льоґіки називає Ісуса Христа Спасителем і то дуже часто (стор. 27, 34, 36, 55, 61, 199). Бож, если Ісус Христос сам заявляє, що прийшов спасти душі, то то спасене може відносити ся лиш до безсмертних душ, і тілько в відношеню до них може бути Спасиселем; но для душ що гаснуть мов поломінь сьвічки, Спасителя не треба. Єслиби Дрепер був льоґічним, то після своєї науки не повинен називати Христа Спасителем, бо де нема спасеня, там не треба спасителя. Видно, що він перенявши ся Буддизмом, переняв також і его нельоґічність.

Пригляньмо-ж ся доказам Дрепера і розберім їх.

Дрепер має сталий засіб сили, но не каже, чим она есть. То-ж ми з нашої сторони мусимо запитати, що есть сила? Самі учені признають, що не знають, чим сила есть сама в собі. Ляпляс, поясниви поняте руху каже так: „Природа сеї незвичайної модифікації, силою котрої переносить ся тїло з одного місця на друге, есть і зістане на завсїгди незвісною. Ей названо іменем сили; но означити еї саму не можна, а тілько еї наслїдки і закон еї діланя“ [1]). Подібно виражає ся о силї великий

menschlichen Individuum Gehirn und Rückenmark sich aus dem einfachen Markrohr entwickeln, so hat sich auch der „Menschengeist“ oder die Seelentätigkeit des ganzen Menschengeschlechtes allmählich und stufenweise aus der niederen Wirbeltierseele entwickelt. Somit ist die Menschenseele nur eine „Function des Centralnervensystems“, und kein organisches Individuum erfreut sich eines ewigen Lebens“. Гл. Das Zeugniss des Menschengeschlechtes für die Unsterblichkeit der Seele von Ioseph Knabenbauer S. J. стор. 1—2.

[1]) La nature de cette medification singuliére, en vertu de laquelle un corps est transporté d'un lieu dans un autre, est et sera toujours inconnue. Elle a éte désignée sous le nom de force; on ne peut déterminer que ses

французкий фізик Ернест Навіль. Він пише на стор. 203 свого дїла: „О фізиці новочасній.“ „Рух есть загальним фактом; наука спроваджує до него усї фізичні явища слїджені обективно і всї условя явищ духових. Констатує ся рух і принимає ся, що всякий рух має причину. Засада причиновости не може мати примінення без кінця. Приходимо конечно до якогось первісного стану, котрий хотяй сам в собі невияснений, бувби для науки точкою виходу всякого пояснення“ [1]). Такою то точкою виходу для пояснення руху есть сила, котру можна опредїлити в слїдуючий спосіб: Силою називаємо причину руху.

Понеже рух модифікує ся инакше в фізиці, инакше в біольоґії, а инакше в психольоґії, то відповідно до того мусить примінити ся і поняте сили. І так в фізиці модифікує ся рух через присутність або рух другого тїла. В біольоґії, принимають учені істноване пластичних сил, понеже права фізичні не суть в силї витолкувати твореня орґанїзмів. Коли-ж фізичні закони не в силї вияснити прав біольоґії, то о скілько-ж менше можуть они вистарчити для виясненя обявів психольоґічних, котрі вимагають для себе осібного первня; бо помежи причиною а наслїдком мусить заходити стисла пропорция. То-ж справедливо каже Навіль: „В психольоґії вимагає обовязок, відвічальність і всї понятя, випливаючі з тих первісних даних, сили в певній мірі свобідної, або властивої сили дїланя [2]). Коли ми отже принимаємо душу, то сим не ставмо в супереч науці, насупротив, ми ідемо разом з наукою, котра вимагає иншої сили для психольоґії, чим для руху тїл в фізиці. Душа отже, понеже належить до иншого порядку чим сили фізичні, не може перешкаджати силам фізичним, і не зміняє їх скількости, отже не може перемінити сьвітового ладу, о котрий Дрепер так боїть ся. Коли-ж американьский учений принимає одну лиш силу фізичну, то поставив себе в таке положене, з якого не можна вияснити, не кажу вже явищ психольоґічних, але навіть біольоґічних. З того можемо пізнати, хто властиво станув в супереч науці, чи ми, чи професор з Ню-Йорку? А вже-ж заміту Дрепера против сотворея душі, що Всемогучий не може бути слугою забаганок і пристрасти чоловіка, нїхто розважний не прийме поважно. Колиби Дрепер був ограничив свій висказ виключно до забаганок та пристрастий чоловіка, то ему можна би було признати в певнім взглядї слушність. Але тут, як кождий розважний видить, не ходить о пристрасть. Ходить лиш о се, що істноване тїла вимагає конечно істнованя душі. Бог отже даючи тїлу душу, сповняє тілько свою волю, понеже хотїв сам, щоби в той спосіб розроджував ся чоловік.

То, що Дрепер пише на стор. 93 не тілько не промовляє против душі, але як раз вимагає припустити еї істноване. „Звір, каже він, власне лише форма, крізь яку пропливає раз-у-раз

effets et la loi de son action. Exposition du Systeme du Mond L. III. Chap. 1. стор. 152.

[1]) E. Naville — О Fizyce nowożytnej стор. 203.

[2]) Гл. E. Naville О Fizyce nowożytnej стор. 203.

матерія. Він приймає доповненя і віддає непотрібне..... Єму треба задля триваня, доповненя з боку. Він триває якийсь час і приходить не минуча часинка, коли він мусить умерти". Нема певно нїкого, щоби з ним не згодив ся, що в чоловіцї есть одна часть, котра безперервно переміняє ся, так що чоловік, если можна вірити ученим. По якихсь лїтах не має вже анї одної частинки з того тїла, яке мав давнїйше. Сею частию чоловіка есть тїло. Но Дрепер не звернув на одно увагу, а именно, що помимо тої переміни що до тїла, в чоловіцї зістає щось, що не переміняє ся, а тим есть его „Я". Так говорив він о собі „Я", коли бу маленький, говорив „Я", коли доріс, говорив „Я", коли був в силї віку, та говорив „я" коли постарів ся, та станув над гробом. З того належить вносити, що в чоловіцї есть крім первня, який безперервно улягає змінам, еще инший первень, який не переміняє ся. Тим первнем може бути лиш безсмертна душа. Коли ми той первень принимаємо, то зістаємо в згоді з дійсностию, уміємо витолкувати, длячого в чоловіцї суть части сталі і змінні. Однак хто відкине сей первень, для того чоловік стає ся незрозумілий, він его поняти не може [1]).

Дальше хоче Дрепер доказати, що чоловік есть звіря а опираєсь на доказах з поваги. Повагами, на які він покликує ся суть:

1) „Броді, котрий, як твердить професор з Ню-Йорку, розглянувши факти всесторонно, каже, що дух звірів по правдї той самий, що й людський. Докази, які дає наведений Броді суть слїдуючі: „Усякий, хто знає собаку, допустить, що се сотворінє розбирає добре від злого і свідімує, коли зробить помилку. В чимало домашніх звірів є толк і они вживають відповідних способів, аби досягнути цїли. Кілько-ж то анекдотів розказують про намірені вчинки слоня та мавпи! Ісей очевидний розум не від уданя, не від їїх товаришованя з чоловіком, бо дикі звірі, які не знають такого товаришованя, показують тоті самі прикмети. В ріжних відмінах, спосібність і характер дуже відмінні. Так собака не лише що розумніща від кітки, але й має суспільні тай моральні прикмети, яких кітка не має; собака любить свого пана, кітка свою домівку". (стор. 94).

Не знати справдї, кого тут подивляти, чи маловаженє правди зі сторони Броді'його, чи наївність Дрепера, що бере так очевидну лож за правду. Се-ж тверджене збиває само себе через щоденне досьвідченє. Досить подивити ся на пса на улиці, щоби пізнати, чи має він моральні прикмети. Дрепер певно не видїв пса, коли може за Бродім повтаряти подібні нїсенїтниці. То-ж можна би їм було обом порадити, щоби лучше застановлялй ся над природою звірят, котру они судять лиш поверховно.

2) Другим сьвітилом, на котре покликує ся Дрепер, есть Дю Буа —Реймон, котрий пише так о муравлю: „З великою пошаною та зачудованєм мусить дослїдник Природи дивити ся

[1]) Пор. Słown. apologet. W. katol. T. I. стор. 520—521.

на отсю мікроскопічну молекулу нервової матерії, де є трудяща, будівлива, порядлива, вірна, та смілива душа муравля. Вона розвила ся в свій теперішній стан через безконечний ряд поколїнь.“ — Дю Буа —Реймон вичислив справдї богато прикмет муравля, но одного не важив ся написати, а именно, що та нервова матерія есть мисляча. Відчитавши подібні вирeченя мудрого Ремона, котрі Дрепер мов ученик повтаряє з памяти, я зачав слїдити дещо за житем муравля. Довго я не потребував чекати, щоби придивити ся его житю. Їх було повно в городї, повно по тротуарах. Зараз се привело мене на гадку, що муравель не мислить нїчого. Бо, колиб він мислив бодаї трохи, то він би знав, що его житя виставлене на небезпеченьство, бо перший лїпший може роздавити его ногою. Так гинули они справдї масами по хідниках в городї, та по тротуарах. А годї знов припустити, щоби ті численні ряди мурашок ішли в самобійчім намірі на місце так для житя небезпечне. Досьвідчивши сего пробував я муравля дальше. Я сидів на лавцї в городї і незадовго побачивем недалеко від себе муравля. Прийшло менї на гадку спробувати, чи можна его настрашити і змусити до утечи. В тій цїли я зачав бити паличкою перед ним; но муравель не тілько що не утїкав, але лїз прямо під палицю. Дю Буа — Ремон та Дрепер булиби може спостерегли в муравлю незвичайну відвагу — але я побачив лиш брак мисли у него і уступивем ся ему з лавки. Инший примір з житя муравля. Ішовем до мешканя, до котрого провадили з надвору 3 сходи. На найвисшім сходї лазили муравлї. Нараз оден пустив ся нїжками з найвисшого схода і упав на слїдуючий; видно було, що потовк ся сильно, бо лежав мов неживий. Не знаю, що булиби сказали на се Дю Буа Ремон та Дрепер, — може були би відкрили самоубійчий намір у бідного муравля, но я прийшов до переконаня, що він не умів оцїнити, якого прикрого чувства досьвідчить за то, що не був осторожний, та не оцїнив, що висота, з якої скочив, за велика для него, щоби не потовк ся. То-ж я переконав ся, що справдї то анекдоти, а не правда, що повідають природники, покрою Броді'його, Дю Буа — Ремона та Губера. Можемо їм признати, що муравель то справдї молекула будівлива, трудяща, але одного їй годї признати а то що би була мисляча. Коли порівнаємо сю комашку з чоловіком, то показує ся справдї, що помежи еї душею а душею чоловіка есть така ріжниця, що еї нїяк не зрівнаєш. Без сумнїву заходить помежи змисловим дїланем чоловіка, а дїланем звірят більша або менша схожість, але та схожість поза границї змислів не виходить. Се певно, що звірята показують в своїм дїланю певну скусність, але та скусність тримає ся стисло границь змисловости, відповідно до природи звіряти. Єслиби котре небудь звіря показало бодай троха духового житя, то повисші природники не забулиби навести бодай один примір; но они не могли такого навести. То-ж могуть собі пси любити свого пана, а кітки свою домівку; можуть муравлї бути порядливі, будівливі, вірні та сьміливі: могуть будувати скусно свої будинки під до-

зором муравля — доглядача, но їх праця відносить ся все лиш до матеріяльних предметів, і они не суть в силї нїколи взнести ся до духового житя. (Далї буде).

Наука релїгії в наших середних школах.

7. Продовженє.

в) Антольогія релїгійна.

Вже висше виказано в роздїлї о концетрациї науки релїгії вагу втягненя других сьвітских предметів на службу релїгії, або радше сказати в службу виховавчої працї наших ґімназий. Та не кождий учитель зрозуміє свій власний інтерес яко педаґоґа спомагати релїгію в єї виховавчім характері, деякий прямо, мішаючи понятя релїгійного вихованя з понятєм клєрикалїзму, заявить, що він зі своїми відомостями не є на услуги клєрикалїзму. Та легко можна-б було обійтись без тої прошеної помочи нераз наукових (?) лїлїпутів, коли-б у нас була книжка, о якій хочу говорити. Думаю тут рід релїгійної антольогії. Що-ж така антольогія мала би містити? Ось єї начерк:

1. Вибрані місця зі сьвятого Письма, по части в церковнославяньскім тексті, по части в українськім переводї а то: з псальмів, Йова, Пророків і дидактичних книг старого завіта, а з нового завіта прекрасні взнеслі науки, притчи, подобія Ісуса Христа.

2. Вибрані, не богословско важні, але педаґоґічно знамениті місця з Діянїй Апостольских, зі сьвятих Отців, з Апольогетів. Притім подати деякі наші церковні пісни, Твори Йоана Дамаскина, Андрея Критского, прим. з похоронних обрядів, з воскресної утрені, з постної Тріоди з Акафисту. Такі пісни відчитані, належито пояснені, коментаром заосмотрені, не могуть не зробити вражіня на молодцю, не могуть не одушевити єго для обряду, релїгії і Церкви.

3. Що найголовнїйше: Вибір з текстів або цітатів (релїгійно-морального змісту) з староклясичної і христіяньскої лїтератури всїх столїть, виїмки з нашої рідної лїтератури, котрі може похвалитись многими перлинами того рода. От хочби вказати на многі повісти Квітчині, на поезиї Шашкевича, Устіяновича, Щурата. Однак вибір сей мусить бути влучний, добре зібраний, щоби наука релїгії дістала для справи Христа доброго союзника. Мірнота лише пошкодити і здіскредитувати найсьвятійшу справу може. Лучше менше, а добірнїйшого материялу, як много уступів а несфорних. Non multa, sed multum. Гарний материял для того рода збірки подають прим. книжки: „Rieder: Einige Parallelen zu Stellen der heiligen Schrift; Köll: Die Beziehungen des klassischen Altertums zu den Schriften des alten und neuen Testamentes, Trier 1901. Також звісний апольоґет Weiss послугуєть ся невичерпаним скарбом староклясичної і новоклясичної лїтератури в своїй знаменитій апольоґетиці.

В такій книжці знайшлиб місце гадки і погляди дїйсних героїв мисли людскої, могіканів людского духа, котрих авторитативні твердженя придали-б блеску релїгії а прямо розторощили-б вискази недовчених мудрагеликів з поміж сьвітских педаґоґів (!). Така книжка повинна бути одна на цїлу висшу ґімназию і повинна містити в собі материял відповідний до кождої партиї богословскої науки, до доґматики, етики, істориї церковної, апольоґетики*). Проф. релїгії Кравс з ґімназиї Франц Йосифа у Відни найновійші свої обі догматики заосмотрив при кінци книжки в витяги з письм старого і нового завіта, деякі місця з Отців Церкви св. Йоанна Златоустого, Августина, та сьвітских письменників як: Ґетого, Кавлєна, Йосифа Флявія. Книжка єго зискала через се дуже много; є се в загалї найлучша книжка до науки обох доґматик, яку менї лучило ся видїти. Є она опрацьована в спілцї з многими катихитами австрийских ґімназий, на підставі найлучших доґматик. Хибою єї був би лише ріжного рода друк — фактор для меморованя і увидатненя важних і менше важних місць дуже потрібний, але нашими галицкими шкільними властями заказаний при видаваню підручників. Але перейдїм до дальших помічничих средств для науки релїгії а такими суть мапи, карти, образи, картини, рисунки.

ґ) Карти, образи.

При науцї релїгії, а особливо при біблїйних історіях і при істориї церкви приходить много місцевостий, много назв країв, міст, гір, рік, озер, котрі всї годить ся вишукати на картї, бо ученик не найшовши їх на мапі не зрозуміє много річий, не запамятає імена місцевостий нїколи і легко помішає понятя одні з другими. Для приміру наведу хочби подїл Палестини на три части, на Юдею, Самарию, Галилею. Ученик не бачивши того подїлу на картї не зрозуміє назви Ісуса Христа: Галилейчик, не зрозуміє чому Ісуса вели від Пилата до Ірода, не пійме розмови Ісуса з Самарянкою; не зрозуміє притчи о Самарянинї. Рівно-ж не могу собі представити прим. науки о подорожах св. Павла, або о учительскій дїяльности Спасителя, без карти. То-ж катихит повинен постаратись доконче в дирекциї ґімназияльній бодай о слїдуючі карти: добру карту Палєстини (з часів царских), карту Египту, Сириї і Мезопотамії для поясненя положеня царств: ассирійского, вавилоньского і перского, що то тяжкою рукою заважили над судьбою ізбранного народа та над землею колись медом і молоком текучою.

До істориї церковної конечні хоч ті дві карти: мапа римского цїсарства для перших віків христіяньства і карта полїтична Европи з половини XVI віку для середновічної і новітної істориї.

---

*). До тої послїдної галузи богословскої науки (т. 6. апольоґетики) мають баварскі ґімназиї знамениту книжку проф. Ф. Коха: „Hilfs und Lesebuch zum apologetischen Unterrichte in der Oberklasse der humanist. Gymnasien. München 1892.

Перейдїм тепер до рисунків і образків. Тут виручив мене знаменито о. П. К. (Петро Крипякевич) катихит пятої ґімназії у Львові в своїй знаменитій розправцї поміщеній в томі IV. „Dwutygodnik-a katechytyczn-ого“, п. з. O środkach pomocniczych do nauki religii w gimnazych“, то-ж єго проєкт позволю собі тут представити. Він жадає для науки біблїйної і церковної істориї слїдуючих образків:

а) сьвятого намету враз з пляном і вимірами;
б) скинії завіта,
в) олтаря цїлопаленя, олтара кадильного, стола з покладеними хлїбами, сьвічника, умивальнї, і т. п.,
г) образа архиєрея в повнім убраню,
д) старозавітного єрея в тунїцї, пасї і мітрі,
е) пляну сьвятинї Саломона,
ж) подобій жидівских інструментів музичних,
і) письма жидівского, особливо слова: „Егова“,
к) пляну міста Єрусалима,
м)образи мук Христових,
н) образ папів римских від Петра до Пія на однім картонї,
о) види катакомбів римских,
п) види найкрасших стильових сьвятинь Християньских.

Без сумнїву, що подані тут висше образи принесли би много хісна науцї релїгії і не лиш що науку релїгії зробили-б інтереснїйшою і більш займаючою, але образи ті ученикови облегчилиб ту науку в многім і причинили-б ся до лучшого зрозуміня і спамятаня. Годило-б ся катихитї кромі того мати під рукою велику, яку ілюстровану біблїю*) і кождий уступ виложений на годинї пояснити опісля і на ефектовній, гарній, естетичній ілюстрації. На справленє повисше згаданих предметів може і повинен катихит жадати від дирекциї ґімназияльної вставленя в буджет шкільний що року певної суми, за котру катихит закладав би собі цїлу збірку потрібних єму річий. Єсли не лиш обовязкові предмети користають з шкільного фонду зложеного з оплати дідактрум, але і надобовязкові як спів, рисунки, ґімнастика, ба навіть забави молодїжи дістають запомогу з тих фондів, то чому, питаю, релїгія одна мала би бути виключена від користаня з того загального добра. Нехай лиш катихити не залишать упімнути ся о свої потреби, а розумний директор нїколи не відмовить їх потребі.

д). Зошит для записок.

Богато є таких річий, нераз дуже важних, котрі не найшли місця в учебниках релїгії, а мимо того суть гідні спамятаня; богато є і таких річий, котрі хоч суть поміщені в учебниках, то суть так порозкидані в цїлій книжцї, радше по всїх учебниках, що ориєнтация в тім материялї є вельми тяжка і не до спамятаня. Потрібна є отже підручна нотатка, в котрій списувало-б

*). У Гердера в Відни можна дістати 40 кольорованих образків для науки біблії нового і старого завіта наклияних на картонї за 44 корон. — (Прим. авт.).

ся все, що для пізнїйшої науки, для утревaленя відомостий релїґійних є конечним. Викажу тут деякі рубрики, котрі були-б вельми хосенні і принесли-б незвичайну користь для памяти і зрозуміня предмету. І так катихит може завести рубрику: „Прообрази нового завіта“ і тут почавши від Адама може по одній сторонї сторони писати прообраз а по другій сторонї значінє того-ж новозавітне. Прим:

1. Каїн убиває Авля	Жиди убивають Христа,
2. Жертвованє Ізаака	Хрестна смерть Христа,
а) Ізаак на горі Мория	Христос на горі Голгофтї,
б) Ізаак нїс дерево,	Христос нїс хрестне дерево,
в) Ізаак невинний,	Христос невинний,
г) доказ любви Авраама для Бога	доказ любови Бога для людий.

Дальші рубрики будуть прим.: Значіня бібліїйних імен; отже:

Адам — З землї взятий;
Ева — Матїр всїх людий;
Михаїл — Хто яко Бог;
Ізраель — Борець Божий;
Ісус — Спаситель;
Христос — Помазанник;
Петро — Скала і т. д.

Дальше можна би списати на окремій картцї назви міст, гір, народів, осіб, яких імена в бібліїйній істориї приходять з означенєм по другій сторонї, яку ролю відгриває та особа, чи ся гора, чи се місто в дїях Богоізбранного народа. Розуміє ся само собою, що для кождого рода назв лишити осібно сторону чи картку і списувати в міру взятого материялу; прим:

Арарат — гора де став корабель Ноя;
Морія — гора де Авраам жертвував Ізаака
Синай — гора де Г. Бог дав заповіди Божі
Навав, Кармиль, Тавор, Оливна гора і т. д.

Дальше, можна уложити ґенеальоґію синів Ноя; ґенеальоґію патриярхів; порядок Судиїв; порядок царів ізраїльских і юдейских; хронольоґічну табелю дїяній старого завіта; спис книг старого і нового завіта; хронольоґічну табелю євангельских подїй і подорожий св. Павла.

Для істориї церкви потреба би синхроніїчних табель, аби ученик міг повязати історию Церкви з істориєю всесьвітною; добре би було списувати табелю хронольоґічну істориї церкви; табелю хронольоґічну вітцїв церкви; Порядок переслїдувань христіян Римлянами; за котрого цїсаря? за котрого Папи? Як відбув ся похід? Як скінчив ся? — Собори: коли? За якого Папи? Де? Предмет розправ? і т. д.

Розуміє ся само собою, що тут сам катихит подавав би проєкт для того рода табель, сам показав би на таблиці їх первовзір; сам заохочував би до списуваня і переглядав би нотатки учеників. Таку нотатку міг би ученик мати одну на всї вісїм лїт науки і я з власної практики знаю, що ученик в пізнїйшій клясї

нераз погляне на давнїйше запусаного систематично уложеного материялу і сейчас з'оріентує ть ся при нових назвах, новім предметї.

Рівно-ж добре єсть, коли катихит послугує ть ся поєдинчими простими рисунками для поясненя чи катихизму, чи біблії, а ученики собі ті річи відписують в своїх підручних нотатках. Книжка: „Kreidezeichnungen im Dienste des Religionsunterrichtes von Alfred Hoppe; Wien 1897 подає 70 таких поєдинчих рисунків, котрі хоч би найгірший профан в рисунках відрисувати потрафить, а котрі поясняють поєдинчими лїнїями, незамисловатими рисунками неодну тяжку до спамятаня партию для науки релїґії*). На підставі поданих там шкіців, катихит може сам многі инші партиї науки релїґії так опрацювати і ученикам до записок подати. Та книжка подасть лиш ключ, як можна абстракта переливати в конкрета, як можна нераз надзмислові річи представляти змислово.

Отсе були-б і всї спомагаючі средства, яких катихит ужити може, щоби они релїґію оживили, узмисловили, пріятною здїлали. Певно не вичерпав я тут єще всего, що педаґоґічний змисл катехитів ученикам в тій цїли подати може. Але я гадаю, що се не є єще послїдне слово в тій справі, а дискусія на підставі досьвідів і практики наших отців катихитів не одно єще своє зерно докине для заінтересованя ученика наукою релїґії. Може і неодну подану тут гадку вскаже, яко не потрібну, яко не педаґоґічну, — і за се Спасибіг — преціньнїчого совершенного на сьвітї не має.

(Далї буде).

Релїґійне значінє першого рускоґо паломництва до св. Землї.

Бажаючи написати єще дещо про релїґійне значіне нашого паломництва до св. Землї, мушу обмежитись лише на кілька уваг і спостережень, які мимоволї насунулись на гадку по щасливім поворотї домів.

Неодин з учасників, зазнаючи тих вигід подорожи, які дає сучасна улїпшена комунїкація, мимохіть переносив ся гадкою в часи перших громадних уоружених паломництв до св. Землї середних віків, так зв. хрестоносних походів, що більше менше перебували ту саму, що й ми, дорогу сушею і кораблем, але серед далеко більших трудів, невтод і небезпеченьств житя. Що більше, навіть переносив ся гадкою в часи Апостолів, які єще з більшим пожертвованєм і нараженєм житя перебували ту саму дорогу, як пр. св. ап. Павло, що їдучи з св. Землї в око-

*). Про ужиточність і придатність сеї книжки рецензував о. Юлїян Дзерович в „Богословскім Вістнику“ т. І. випуск перший. — (Прим. авт.).

ниці нинїшної Греції на перші свої місії, в тійже дорозї, як сам каже, тричи розбивав ся кораблем на морю. Доперва тепер кождий з нас був в силї в приближеню оцїнити силу пожертвованя, неутомимі труди і великаньскі подвиги сего св. Апостола. Доперва тепер кождий з нас міг мати поняте о тім св. одушевленю хрестоносцїв, о сїй глубокій вірі поодиноких народів середних віків, що знайшли у собі таке велике число паломників-жовнїрів, які лишаючи, нераз на все, родину і все найдорожше, громадно спішили до св. Землї, аби не лише поклонитись св. місцям, але ще боротись з ворогом і приступом здобувати та вирывати з рук поган ті сьвяті місця, які нам тепер немов самі від себе отвирались за оплаченем невеликого бакшіш (подарунку).

Не диво, що хрестоносні походи мали велике релїґійне значіне для тодїшних народів, що вони були товчком збільшеного релїґійного житя, яке вирило незатерте пятно в штуцї і лїтературі тодїшного часу. Не знайдемо історика, який би міг так важного моменту релїґійного в культурнім житю тодїшних народів мовчки поминути.

Коли вернемо ся знова до нашого першого громадного паломництва, зобачимо вправдї, що хоч воно цїлком анї числом, анї жертвою не дорівнює згаданим хрестоносним паломництвам, а тимсамим і не має претенсий числити на такий самий, що тамті, успіх, то все таки подібне до них і матеріяльними жертвами поодиноких учасників і деякими трудами, невигодами, а навіть небезпеченьствами житя. І наше паломництво також мусить стати важним моментом в релїґійнім житю руского народа, моментом, якого нїяк руский історик не в силї поминути мовчки.

Бо чижби міг бути маловажного значіня сей піднесений дух релїґійний серед пятьсот паломників, єсли зважимо, що на се число склав ся ц ї л и й нарід з найдальших закутків, єсли зважимо, що в сїм паломництві були репрезентовані у с ї в е р с т в и і с т а н и рускої суспільности, відповідно до свого числа?

Учасники паломництва, зачерпнувши огню св. любови у Гробі Господнім, рознесуть єго і запалять ним рускі родини, цїлий нарід. Селяни, вернувши до найдальших закутків краю, звідки вийшли, стануть силою самих надзвичайних обставин і збільшеної ласки Божої, ревнїйшими христіянами, а навіть напів апостолами, будучи неначе наочними сьвідками житя, науки і смерти Спасителя, ступаючи і дотикаючись тих самих місць, по яких Христос ходив, жив, учив і умер... Чиж треба додавати, що вони не лише самі будуть мати досить сили і арґументу, аби не тілько опертись ріжним противним вірі і Христу доктринам, але ще будуть в силї удержати і скріпити в вірі тисячу других в своїй громадї?

Чиж ще згадувати о сьвященниках паломниках, яким вічно перед очима стояти ме сей образ і взір Первосьвященника Христа, що сам себе в жертву кроваву приніс за всіх людий в тім краю, в тім містї, а в навіть і церкві, в якій вони мали нагоду ту

саму жертву відновлювати? Чиж вже того одного не буде досить, щоби хоч подібно цїле своє житє і цїлу працю свого житя від хвилї повороту в рідну землю ненастанно жертвувати в користь повіреної собі громади, народа і цїлої Церкви?

А вжеж не без впливу остане ся се паломництво також на сьвітску інтелїґенцію, яка рівнож мала в нїм поважне число своїх представителїв. І серед неї належить сподїватись після паломництва більшого заінтересованя справами Божими, як се було доси.

Не слїд поминати й сего потїшаючого обяву неначе передвступного зразка користи з паломництва, що всюди, по всїх громадах, з найбільшою торжественностию і процесіонально відпроваджували вірні учасників паломництва на желїзниці і неменче торжественно їх витали по щасливім поворотї, як також те горяче бажанє прийти в посїданє хочби найменшої памятки з св. Землї. І те загальне заінтересованє лише самою подорожию до св. Землї та се загальне горяче бажанє памятки з неї – також не без значіня. А щож доперва говорити про овочі паломництва для загалу, про які ми висше згадали?

І серед такого загального одушевленя сим паломництвом, яким так високо піднялось і розбурхалось релїґійне житє нашого народа, якою дивною дисгармонїєю мусять разити напади і навіть прості лайки деяких радикальних крикунів і „приятелїв“ того самого народа, на сего, якому се паломництво завдячує початок і щасливе закінченє, лайки на нашого Найдостойнїйшого Архіпастира і Митрополита Шептицкого! Чи ті крикуни, заслїплені ненавистию до Христа, єго Церкви і сьвящеників, не видять в одушевленю народа сим паломництвом єго глубокої віри, чи вони не розуміють, що по такім виступі тойсамий нарід найкрасше пізнає, хто єму ворог, а хто приятель?

ВОЛОДИМИР СОЛОВЄВ.

РОСИЯ І ВСЕЛЕНЬСКА ЦЕРКОВ

(Vladimir Soloviev. La Russie et l' Eglise universelle)

Переклав

Сьвщ. Володимир Герасимович.

ДРУГА ЧАСТИНА.

ЦЕРКОВНА МОНАРХІЯ ОСНОВАНА ІСУСОМ ХРИСТОМ.

(13. Продовженє.)

„Монархічна власть вселеньскої Церкви була в первіснім християньствї лиш незаприметним зерном, але зерном повним

житя, в II. столїтю се зерно розвиває ся на очах, як про се сьвідчать дїла папи Віктора; в третім столїтю дїла пап Стефана і св. Діонізія, а в четвертім Юлія I-го. В наступуючім віці вже бачимо, що високий авторитет і монархічна власть Церкви розвила ся в сильне деревце разом з папою св. Львом І. і вкінци коло IX. столїтя папство є вже тим величавим і могутнїм деревом, яке тїню свого галузя покриває християньский сьвіт.

Ось в чім залежить великий факт, головний факт історичного обяву і сповненя Божого слова: „Ти єси Петро"... і т. и. Сей загальний факт вийшов з Божого права, коли тимчасом почасні факти, які дотичать передачі начальної власти, вибору пап і т. п. належать до чисто людских справ в Церкві і з реліґійного погляду представляють зівсїм другорядний інтерес.

І знов тутки римска імперія, що в певнім значіню була прообразом римскої Церкви, може служити нам, як вдатне прирівнане. Так як Рим був осередком незаперечним імперії, то чоловіка, якого в Римі оголошено імператором, в сюже мить узнавав таким цїлий сьвіт, і не питав ся, хто єго покликав на сю високу гідність, чи сенат, чи преторіяни, чи товпа. В виїмкових тільки випадках, коли імператора вибрали леґіони поза Римом, його першим клопотом було поїхати в імператорский город, без якого згоди його вибір вважав ся всїми лишень тимчасовим.

Папский Рим став для всесьвітнього християнства, чим був Рим Цезарів для поганьского сьвіта. Єпископ Риму вже як такий був начальним пастирем і учителем всеї Церкви і нїхто не турбував ся способом його вибору, який залежав від обставин і історичного осередку. В загалї не було анї раз більше причин сумнївати ся що до законности вибору римского епископа, чим всякого иньшого епископа.

Раз узнано епіскопский вибір, вже голова центральної Церкви, займаючи престол св. Петра, володїв ео ipso і всїми правами і повновластями, які Христос надав каменеви Церкви. Були виїмкові припадки, коли вибір показував ся сумнївим і історія знає о істнованю антипапів. Але Дмитро Самозванець і лже Петро III. в нїчім не зменьшують законного авторитету росийских монархів; цїлком так само антипапи не можуть служити закидом проти папства. Всьо, що може в історії Церкви здавати ся ненормальним, се людска, а не Божа субстанция реліґійної громади. Коли могло лучити ся, що уживало ся фальшоване або навіть затроєне вино до сьвятої тайни Євхаристії, чиж се сьвятотатство пошкодило бодай дрібку самому таїньству?

Визнаючи, що римский епископ є правдивим наслїдником св. Петра і як такий є непохитним каменем Церкви і Ключарем небесного Царства, ми ухиляємо питане про се, чи князь Апостолів був тїлесно в Римі. Сей факт засьвідчений переданєм Церкви так східної, як і західної і ми лично що до сього не маємо сумнїву.

Але коли би знайшли ся сумлїнні християни, дразливійші від нас, зглядом майбутніх протестанцких учених, ми не бажаємо розбирати з ними сього питаня. Припустивши навіть, що св. Петро тїлесно ніколи не був в Римі, можна з релїґійного погляду узнати духовну і містичну передачу його начальної власти епископови вічного міста. Істория первісного християньства показує нам яркий примір в сьому роді. Св. Павло в природнім сьвітї не мав нїяких зносин з Ісусом Христом, він не був сьвідком земского житя Господа, не одержав свого післанництва видимим і явним способом, та мимо того всї християни узнають його одним з найбільших апостолів. Його апостольство було суспільною установою посеред церкви, а тимчасом походженє сього апостольства — відносини Павла до Ісуса Христа — факт містичний і чудесний Подібно до сього, як надприродне явище дало товчок до першої звязи між Ісусом Христом, а св. Павлом і зробило з останнього добрану посудину і апостола народів, при чім се чудотворне післаництво нї дрібку не перешкодило дальшій дїяльности апостола увійти в природні умови людского житя і історичних подій — цїлком так само і перші відносини між св. Петром, а римским престолом — відносини, які сотворили папство, могли бути звязані з актом містичним і трансцедентальним, що нї трошки не відбирає у самогож папства раз установленого, характеру правильної суспільної институції, яка обявляєть ся в звичайних умовах земского житя. Могутнїй дух св. Петра кермований всемогучою волею свого Учителя, міг, щоби увіковічнити осередок церковного єдиньства, поселити ся в осередку полїтичного єдиньства, наперед приготованого провидїнєм і зробити епископа Риму наслїдником свого примату. Після сеї гіпотези — яка, не треба забувати, конечна лиш тодї, коли би позитивно було доказано, що св. Петро не бував в Римі — він мусївби вважати ся наслїдником св. Петра в тім самім духовнім, а одначе цїлком реальнім змислї, в якім mutatis mutandis св. Павло мусить вважати ся правдивим апостолом, вибраним і післаним Ісусом Христом, якого він одначе пізнав аж в чудесній візії.

Апостольство св. Павла запевнене дїяннями апостольскими і посланнями самого св. Павла; римский прімат, як спадщина св. Петра, запевнений постійним переданєм вселеньскої Церкви. Для православного християнина сей останнїй доказ нї трошки не менче вартний що до сути від першого. Яким чином угольний камінь Церкви перенесено з Палестини до Італії, ми можемо сього і не знати, але що він дїйспо до Риму перенесений був і там утвердженний, се незаперечений факт, якого не можна відкинути без запереченя св. переданя і самої істориї християньскої.

Сей погляд, після якого факт зависить від прінціпу і після якого загальній правдї дає ся більша вартість, чим зовнїшній певности материяльних явищ — сей погляд не тільки питомий

лично нам; але така думка самої православної Церкви. Наведемо приклад, щоби краще дати порозуміти нашу гадку. Цілком певно знана річ, що перший вселенський собор до Нікеї скликав імператор Константин, а не папа св. Сильвестер. Однак греко-росийска Церков в богослуженю 2 сїчня, обходячи память св. Сильвестра, віддає йому особливі похвали за скликане 318 вітців до Нікеї і за оголошене доґми правдивої віри проти ереси Арія. Се не є історична похибка — істория першого собору була добре знана східній Церкві — се скорше проголошене вищої правди, яка для релїґійної самосьвідомости Церкви далеко важнїйша від материяльної точности; коли примат папів раз признано в принципі, річ цілком природна відносити до кождого папи всї церковні дїла, довершені підчас його володїня. Так і ту в виду загального законодавчого правила церковного житя, а не історичних подробиць поодинокого випадку, папі св. Сильвестрови приписано почести і функциї, які належали ся йому після духа, а не після букви християньскої історії. І справедливі були сї, що се зробили, наколи правда, що буква убиває, а дух оживляє.

РОЗДІЛ XI.

Папа св. Лев Великий о папстві.

Тут не місце викладати цілий перебіг історичнього розвитку папства і наводити несчислені сьвідоцтва православного переданя, які доказують леґальність начальної власти папів у вселенській Церкві. Щоби виказати історичну підставу нашої тези тим нашим читачам, які не дуже біглі в церковній історії, нам досить зупинити ся на одній тільки вікопомній епосї історії папства — епосї на стільки стародавній, що вона може викликати пошану у наших традиціоналїстів, а заразом осяяної повним сьвітлом історії, документно основній і не представляючій в своїх сущних рисах нїчого темного, або сумнївого. Се початок V. столїтя — час, коли римска Церков мала так достойного представника, яким був папа св. Лев Великий. Для нас цїкаво довідати ся, як сей римский первосьвященик, а заразом сьвятий, почитаний греко-росийскою Церквою, сам міркував о своїй власти і як на його погляди задивляла ся східна половина Церкви.

В одній зі своїх проповідий, згадавши, що Христос є одиноким первосьвящеником в абсолютнім значіню слова, св. Лев говорить далї так: „Одначе, Він не занедбав оборони Свого стада і від Його головної і вічної власти ми одержали достатнїй дар апостольскої могутности, і Єго помочи нїколи не хибує в Єго роботї. Бо міць віри, яка одержала похвалу в князю апостолів, не минаюча, і як вічне в Христї се, в що повірив Петро, так і в Петрі вічне се, що установив Христос.

Непроминаюче сьвідоцтво правди; і блаженний Петро, перебуваючи в силї, одержанїй від Скали, не покинув стерна Церкви,

яке йому поручено. І так, як що ми робимо, або міркуємо справедливо, як що ми що небудь одержуємо від Божого милосердя, завдяки щоденним молитвам, то се є ділом і заслугою сего, якого власть живе до сьогодня і якого розум становить відзнаку його престола". І говорячи о епископах, зібраних в Римі на празник св. Петра, св. Лев говорить, що вони бажали вшанувати своєю присутностю сього, котрий, як їм звісно є на тій (римській) катедрі не тілько предсїдателем, але і примасом всїх епископів [1])".

В другій своїй бесїдї, висказавши сю правду, яку можна би назвати основною, церковною правдою, тобто, що у внутрішнім житю, житю ласки, усї християни є сьвященниками і царями, але що в зовнїшнім устрою містичного Христового тїла нерівність і ріжниці є конечні — св. Лев додає: „А все таки з цїлого сьвіта один Петро, він один приставлений до всього: і до скликаня народів, і до всїх апостолів, і до всїх Отцїв Церкви, длятого щоби, хоч у народї Божім є богато сьвященикiв і богато пастирів, всїми ними управляв властиво Петро, коли рівночасно головним управителем є Христос. В тім, мої дорогі, містить ся велика участь (magnum consortium) власти, дарованій силою Божою тому чоловікови. І наколи Божою волею було, щоби і иньші проводирі (церковні) мали дещо спільне з ним, то ся Божа воля нїкому не давала інакше, як через нього, се чого не відмавляла иньшим. А я кажу тобі: — себто так само, як Мій Отець обявив тобі Моє Божество, так Я обявляю тобі твоє визначне становище — що ти є камінь, себто, наколи Я є незломною скалою, угольним камінем, який робить одно з двох, основою, поза котрою нїхто не може иньшої положити, — то і ти мимо того також скала, бо ти став сильним моєю силою і маєш через участь зі мною се, що я маю по своїй власній власти.

„Власть вязати і рішати перейшла також і на других апостолів, а через них і на всїх проводирів Церкви; та не даремно повірено одному се, що належало до всїх. Петро одержав силу всїх і поміч Божої ласки розділено таким чином, що сила дана Христом Петрови, передаєть ся апостолам через Петра" [2]). Як Петро посїдає верховну власть над вселеньскою Церквою, так римский епископ займаючи Петрів престіл, показуєть ся сучасним представником сеї власти. „І Петро не перестає сидїти на своїм престолї і его consortium з вічним Первосьвящеником нїколи не малїє. Бо ся міць, яку він одержав — сам зроблений каменем — від Христа, котрий є каменем, перейшла на його наступників, і всюди деякенебудь міць проявляєть ся, там без сумнїву проявляєть ся сила первоначального пастиря.

Хто шануючи славу блаженого Петра бувби на стільки невірою або заздрісним, щоби вневняв, що є частиною Церкви,

[1]) S. Leonis M. opp. ed. Migne Parisiis, 1846. T. I. col. 145, 7, 9.
[2]) Ibid. col. 151, 2. Conf. 429—32.

якою не кермує єго запопадливість, або яка не росте при Єго помочі".

„Хоть всї почастні пастирі володіють своїми стадами осібним піклуванєм і знають, що зложать звіт за повірену собі паству, — то ми тільки самі повинні ділити з ними всїми цїлий клопіт і управа кождого з них є частиною нашого труду. Бо як з усїх сторін сьвіта прибігають до престола блаженого апостола Петра, і сеї любови зглядом вселеньскої Церкви, заповідженої йому Господом, вимагаєть ся також від нас, — длятого то ми відчуваємо на собі тим більший тягар, чим більша наша повинність зглядом всїх". Св. Лев не виддїлює слави св. Петра і від слави римскої Церкви, яку він називає „сьвятим племенем, вибраним народом, сьвященичим і царским городом, який став головою сьвіта через св. блаженого Петра".

„Останнїй, Голова апостольского наслїдства назначений для столичного міста римскої імперії, задля того, щоби сьвіт правди, який обявив ся для спасеня всїх народів з більшим успіхом переливав ся від самої голови по всьому тїлу сьвіта[1]).

РОЗДІЛ XII.

Св. Лев Великий о папскій власти.

Відповідно такому понятю о начальній власти Петра, яка по вік вдержувала ся в римскій Церкві, св. Лев не міг уважати себе нїчим иньшим, як „ректором християньского сьвіта", відвічальним за спокій і добрий лад по всїх Церквах. Пильнувати сього важного завданя було для нього релїґійним обовязком. „Змисл побожности, писав він до епископів Африки, вимагає, щоби ми з запопадливістю, до якої нас зобовязала Божа установа в вселеньскій Церкві, намагали ся пізнати дійсну правду всього. Бо положене і лад цїлої господньої сїмї захитав би ся, наколи би чого небудь, чого потрібувало тїло, не найшло ся в голові[2])".

Таку саму гадку висказав він в своїм посланію до епископів в Сицилії: „Нас приневолюють і Божі прикази і апостольскі усовіщуваня наглядати з діяльною любовю за станом всїх Церквів; і коли би знайшло ся в них що небудь негожого, ми маємо з запопадливою ревністю упімнути винного за неосторожну несьвідомість, за чванькувате самозванство. Під властю Господнього слова, яке увійшло в блаженного Петра через потрійний зазив, щоби сей, хто любить Петра нас його вівцї — гідність єго престола, який ми займаємо ізза достатку Божої ласки приневолює нас уникати скільки мога небезпечного лїнивства; длятого, щоби даром не шукали у нас визнаня св. апостола, яким він утвердив ся яко Господнїй ученик. Бо той, що недбало пасе стадо, тілько разів йому припоручене, доказує, що не любить начального пастиря[3])".

В своїм посланію до царгородского патриярха, св. Флявіяна папа приписує собі завданєм зберігати католицку віру недоти-

[1]) Ibid. col. 155, 153, 423, 424. [2]) Ibid. col. 664, 646. [3]) Ibid. col. 635.

кальною через нищене роздорів, запобігати своєю властю перед ширенем блудів і скріпляти сих, яких віра заслужила на одобрене [1]).

Коли цїсар Теодозий II. загадав вставляти ся перед св. Львом за архимандритом Евтихієм (иніціятором монофізицкої єресї), Первосьвященик відповів, — що Євтихія можна помилувати, наколи відрече ся гадок осуджених папою. Останнїй вкінци рішає питане о доґмі. „Що дотичить сього, як учить і в що вірить католицка Церков, що до таїньства воплоченя Господа — се ясно містить ся в моїм письмі до мого брата і співепископа Флявяна [2])". Св. Лев не припускав, щоби вселенський собор брав ся рішати о доґмі, вже зясованій папою. В інструкциї, яку дав папа свому леґатови, епископови Пасхасінови, він вказує йому на своє доґматичне посланіе до Флявіяна, як на повну і оконечну формулу правдивої віри. В иньшім письмі до цїсаря Маркіяна заявляє себе св. Лев вітхненим від Божого Духа вчити і викладати правдиву католицку віру. Ще в иншім письмі до того самого цїсаря він дає зрозуміти, що жадав скликаня собору для привернення спокою в східній Церкві [3]), а в посланію зверненім до самого собору каже, що позволяє на нього лише „зберігаючи право і честь, яка належить ся престолови блаженного апостола Петра"; він напоминає східних епископів „цїлком не позваляти собі сьмілости спорити проти віри, Божески обявленої — такої як він єї зясував в своїм доґматичнім посланію. Не вільно — каже він — боронити сього, в що не вільно вірити; бо в наших письмах, висланих до блаженої памяти епископа Флявіяна, ми вже вияснили як найяснїйше і як найповнїйше згідно з евангельскими авторитетами, пророчими висказами і апостольскою наукою, яким повинно бути благочестиве і чисте віруване, дотично таїньства воплоченя Господа нашого Ісуса Христа [4]).

А ось в яких словах св. Лев повідомляє епископів Ґалії о висліди халкедоньского собора:

„Св. Синод, прилучаючи ся з побожною однодушностю до письм нашої смирности, попертих заслугами і розумом блаженого апостола Петра, обернув в нївеч сю гидку ганьбу в Цєркві Божій" (Єресь Євтихія і Діоскора [5]).

Але, окрім сього висліду, одобреного папою, звісно, що халкедонський Собор відзначив ся ще иньшим дїлом; на нелеґальнім засїданю східні епископи, які підлягають царгородскому патриярхови, оголосили знаменний 28 канон, яким присудили свому єрархічному голові примат над цїлим сходом на шкоду патриярхів Александриї і Антиохії.

Правда, що вони самі оголосили той канон тимчасовим і покірно піддали его під осуд св. Петра. Останній відкинув його з обуреньем; і се було для нього новою спосібностію скріпити свої єрархічні приписи і широту своєї власти. Він дає передовсїм пізнати (в своїм письмі до цїсаря), що так як претенсії царгородского патриярха основують ся на полїтичних

[1]) 733. [2]) 783. [3]) Ibid. col. 932. [4]) 973, [5]) 987.

зглядах, вони не мають нїчого спільного з приматом св. Петра, який є установою божою. „Иньша причина в сьвітских річах, иньша в річах Божих; і поза одинокою Скалою, яку Господь поклав своєю підвалиною, нїяка иньша будівля не буде тривкою. Досить з нього (з патриярха Анатоля), що він одержав епископство такого города, при помочи Вашої побожности і за згодою нашої ласки. Він не повинен гордити царским городом, якого не годен перемінити на апостольский престол; і нехай він не сподївається ся нїяким чином піднести свою гідність з кривдою других. — Нехай він гаразд затямить собі се, бо менї повірено управу Церкви. Я відповідавби за се, колиби через мою уступчивість (нехай така гадка буде далекою від мене!) були нарушені церковні правила і колиби воля одного брата була для мене вартнїйшою, чим загальне добро всесьвітнього Господнього дому*).

„Постанови епископів противних св. канонам в Нїкеї ми заявляємо як неістнуючі і властю блаженного апостола Петра цїлком зносимо їх нашим загальним приговором.“**).

В своїй відповіди на просьбу епископів 4-го собору папа потверджує своє одобрене їх доґматичного рішеня (формульованого згідно зі своїм посланієм до Флявіяна), також як скасоване 28 канона. „З якою пошаною — пише він до них — св. престол зберігає правила св. Вітців, се ваша сьвятість може оцїнити з прочитаня моїх письм, якими я відкинув претенсиї царгородского патриярха; прочитавши їх і ви зрозумієте, що при Божій помочи, я являю ся охоронцем католицкої віри і постанов св Вітців“*).

(Далї буде).

З лїберального табору.

Наука має бути чиста, значить, без нїяких з гори принятих аксиомів; має бути свобідна, значить, нїякими внїшними, поза наукою стоячими мотивами, не сьміють руководити ся професори. То кличі лїбералів!

Придивім ся фактам, які криють ся під тими гладкими і солодкими фразами.

Вчений, нїмецкий фільозоф і социольоґ, фон Гертлїнґ, голова поважного, католицкого, наукового Görresgesellschaft, довго не міг дістати катедри лиш задля своїх католицких пересьвідчень. „Grazer Wochenblatt“ (1902 р.) поставила девізу, що нема докторского дипльому для противника „Los von Rom“ напряму. Лїберальні і поступові професори будапештеньского унїверситету наказали усунути хрест з викладових саль і то на унїверситеї, який основано за католицко-церковні гроші, а який удер-

[1]) Ibid, col. 995. [2]) 1000. [3]) Ibid. col. 1027.

жує ся з податків і католицкого населеня. (Salzburger Uniwersitätsblatt, 1906, St. 126). Гофрат Менґер записує великі фонди на бібліотеку, яка має збирати аґітацийний материял против Церкви, а віденьский університет мав би служити аґітацийним средством для лібералізму, зложеного з масоньских і соціялістичних живлів. Масоньско-соціялістичне товариство „Freie Schule“ в Відни домагає ся усуненя релїґійних обовязкових прав в школі, бо вони не подобають ся золотим і червоним „товаришам“ і „братям“. Коли в послїдних часах покликано на катедру семіцких язиків на фільозофічнім видїлї в Інсбруцї професора Гафнера, піднесли лїберали пекольний крик, що за міністра Мархета, звісного лїберала, сьміло ся віддати катедру чоловікови щирокатолицких пересьвідчень. Таж катедри в „католицкій“ Австриї застережені повинні бути лїбералам, а працею габілїтацийною має бути ненависть до Церкви. На тож лїберали впихають своїх на мінїстерияльні фотелї, щоби форсувати своїх! Лїберальні часописї оголосили з великою радостию, що в жіночім монастири в Ґранї на Угорщинї дїяли ся неморальні річи. Оказало ся, що так подія як і єї обставини зістали виссані з пальця і підлу клевету треба було відкликати. (Salzb. Kath. Kirchenzeutung 1906, п. 79).

З тих фактів слїдує, що лїберали під „чистою“ наукою розуміють таку науку, яка би перечила християньским принципам, якаби виступала per fas et nefas против Церкви, якаби принимала за одиноко правдиві і наукові постуляти лібералїзму в всїх его ниянсах. „Свобода“ науки у лібералїв полягає в тім, щоби кнеблювати уста католицким пресьвідченям, хотяй би при помочи полїцийної держави та щоби застеречи свободу слова і научуваня лиш на користь лїберального сьвітогляду. Тому то наука і школи, удержувані і ведені в дусї лібералїзму — починаючи від народних шкіл а скінчивши на університетах — заслугують вповнї на строгий а справедливий осуд, який видав батько одного академіка — самовбійника, оголошуючи спомини свого сина „zur Beherzigung für Eltern, Erzieher, Religionslehrer und Ärzte“ Той батько казав, що на таких університетах повинна би виднїти напись: „Ту мордує ся людий“. (Salzburger Uniwersitätsblatt, 1904, 50; 1906, 126)*).

свщ. Он Воляньский.

Допись з Сокальщини.

На голос Високо Преосьвященного Митрополита поспішило у св. Землю звиж 500 людий обого пола, всякого віку і стану. Можна було надїяти ся, що Сокальщина, маючи до сего мате-

*). Для основаня катол. увіверситету завязав ся Universitätsverein в Сольногородї: Его маєток виносив 31. XII. 1905 — **2,489,766·01** корон. Чистий прихід в роцї 1904. виносив **447,344·09** кор. В пересни 1906. зібрано **7,975·45** кор. Лїберальний сольногородский Hochschulverein числить маєтку **13,685·00** кор.

рияльну можність, буде найчисленнїйше заступлена в сїм паломництві. А тут на жаль — двох сьвящеників і кількох мірян взяло участь в сїй сьвятій мандрівці. Так стало явно, що праця зжидоватїлих соціял демократів віднесла в тім повітї не абиякий успіх. Вже від кількох лїт веде ся у нас деструктивна робота, котру почала „поступова“ молодіж львівского унїверситета, а котру продовжав Д-р Новаковский враз з своєю проворною женою, сїючи вражду до духовеньства і Церкви. Здавало ся, що по від'їздї п. Новаковского воздух очистить ся, що люди ним баламучені схаменять ся і зрозуміють, що зведено їх на блудні дороги і що вражда супротив Бога, Церкви і єї слуг нехибно доведе до перевороту всїх суспільних відносин. На жаль так не сталось. П. Новаковский уступив, але полишив своїх вірних учеників, котрі дальше розповсюднювали жар ненависти до всего, що лише стоїть в звязи з христіянською Церквою.

Ось два нагі факти, котрі найлучше з'іллюструють стан річий в Сокальщинї:

В корчмі в Нусничах явило ся двох зажиточних господарів, котрі прилюдно стали Пресв. Дїву зогиджувати словами, на які може здобутись лише крайна злоба, простацтво і нечесть. В сю справу вмішав ся суд і замкнув бодрих борцїв за їдеї п. Новаковского на 6 місяцїв в тюрму.

На зборах, скликаних до Сокаля в справі виборчій гиджено і поневіряно безпощадно сьвященичий стан. Колиже люди статочні і розумнїйші стали утихомирювати розшалїлу товпу, то називано їх дячками і попівскими лизунами.

Ось такі наслїдки роботи жидівских аґентів. Одушевлена надїєю, що наконець правда і справедливість мусять побідити, підняла Русь тяжку борбу против вшехпольских шовінїстів, котрі намагають ся всїми силами стерти єї з лиця землї, — а тут ось стрінулась з много лютійшим і напаснїйшим ворогом, — а се суть єї власні дїти, які перенявши ся теоріями Маркса і Лясаля, змагають всїми силами, щоби не лише народне достоїньство, але і віру батьків з сердець руских видерти. Сего першого ворога — надїя в Бозї! — побідимо, лише сего другого тілько тогди, коли наше духовеньство стане на висотї своєї задачі. — Та на жаль, межи нашим духовеньством є мало таких, котрі відчувалиби небезпеку теперішної хвилї і старали ся злому зарадити, — богато спочиває сном блаженним, їм здає ся, що вже все для народу і Церкви здїлали, коли в недїлю і сьвято Службу Божу відсьпівають, похоронять, окрестять, звінчають — байдуже їм, що такий п. Новаковский силою своєї вимови ставлять народови перед очи сьвящеників яко безужиточних галапасів, яко пявки, що ссуть кров з народа, яко неробів першої кляси... В Сокали і доокола Сокаля новага сьвящеників зовсїм майже знищена завдяки працї невсипущої такого п. Новаковского, а вжеж і віра сильно підкопана. — С.

ВСЯЧИНА.

Анкета про еміґрацию. Австрийске Товариство св. Рафаіла для охорони еміґрантів устроює письменну анкету над проявляючими ся при нагоді еміґрациї надужитями (розміри, зріст і зменшанє, напрям і ціль, причини еміґрациї в поодиноких околицях і краях, аґітация і намова до еміґрациї, використовуванє при продажи ґрунту і закупнї карт їзди, вимінї грошей, невигоди аж до вступленя на корабель, підчас плавби і при висїданю на місци еміґрациї, приманюванє до некорисних околиць, недодержуванє контрактів, торговля дївчатами etc.) і звертаєсь до Р. Т. Загалу з прошенєм о надсилане достовірного і статистично пожиточного досьвідного материялу а тим самим статись співробітником наукового дїла, котре задумав видати голова Товариства св. Рафаіла п. з. „Дияґноза і терапія еміґрациї“.

Товариство достарчує відповідні квестіонарі.

Всї дописи (в кождій мові) просить ся звертати до австрийского Товариства св. Рафаіла для охорони еміґрантів: Oesterreichische St. Raphaelverein zum Schutze der Auswanderer, Wien, X., Favoritenstrasse 96. (Volkslesehalle). Анкета кінчить ся 1. сїчня 1907.

Чи се можливе? Нам доносять з Заболотовець (ad Жидачів) про ось такий неімовірний майже факт: В Заболотівцях зійшлось в школї на науку релїґії двох католицких сьвящеників, один старенький вже і поважний сьвященик руский о. С. і молоденький польский ксьондз Ґ. З невідомої нам близше причини почав кс. Ґ. ганьбити перед дїтьми поважного свого собрата в винограді Христовім, почім **зневаживъ єго чинно**, кінчаючи свою „правдиво сьвященничу“ і „висшекультурну“ арґументацію таким окликом: „скарж мнє тераз до Більчевскеґо“. Відповідно до пословиці: „сама міх дре...“ — положив ся модерний польский „воїн“ Христовий до ліжка, удаючи слабого, вислав алярмуючі телеґрами до своїх і чужих властий, обвиняючі руского о. пароха і заскаржив єго до суду! Покищо, не знаючи сеї справи основнїйше, не висказуємо про неї нашої гадки, але вже тепер цїкаві би ми були знати, що значить те покликуванє на Митрополита Більчевского? Чи кс. Ґ. тої гадки, що єго Митрополит буде боронити такого варварского вчинку для того, що єго допустив ся польский сьвященик зглядом руского?

Цїкава книжка вийшла в Перемишли. Титул єї: **Masonerya**, jej początki, organizacya, ceremoniał zasady i działanie. Автор I. S. Korczyński. Сторін 124. Наклад друкарнї удїлової в Перемишли. Автор виказує, як масонерія під претекстом науки і людскости рие всюди під св. вірою в ріжний спосіб, як то видимо нпр. тепер у Франції, а вперед нпр. на Італії і Угорщинї. Вдирає ся до правительств і парляментів, має до помочи капітал, ґазети, катедри університетскі, театри і другі інституції

публичні; разом з нею виступають против св. віри також лїбералїзм, матеріялїзм, соціялїзм і радикалїзм, тож неодні несьвідомо а другі сьвідомо держать з масонерією. *Йос. Ганк.*

Вірмени на Руси жиють від половини XIII. столїтя; їх історія і права мало суть знані у нас. Член закона Доминиканьского Садок Бароич був видав житєписи славних Вірмен; досить докладну дає відомість: T. Gromnicki (сьвященик проф. крак унів.): **Ormianie** w Polsce, ich historya, prawa i przywileje. (ціна 2 кор. 40 сот.). Нині щораз то більше зникають Вірмени на Руси; в Польщі етноґрафічній Вірмен небуло, тілько на Руси, особенно на Покутю, Буковинї, коло Каменця Подільского і на Бесарабії і в Кримі. На Червоній Руси були в Язлівци, Бережанах і у Львові. Давні дуже грамоти вірменьскі в Каменци Подільскім писані суть по татарски. Поміщики, купцї і їнтелїґенція в Галичинї і на Буковинї стали ся з Вірмен вже Поляками цїлком. У Відни і в Венеції мають Вірмени свій монастир з великою друкарнею. Фатальна єсть судьба Вірменів в самій Арменії під панованєм турецким. Від часу до часу уряджують Турки ex offo великі різнї Вірмен в Арменії через Курдів; навіть в Константинополи — где єсть тілько амбасад христіяньских — масакрують їх! В російскій Арменії був забрав ряд рос. маєток церквей вірменьских і хотїв зрусифіковати церков вірменьску. *Йос. Ганк.*

Реколєкції під проводом ВПреосв. **Митрополита** для сьвященьств деканата Скалацкого і сусїдних деканатів відбудуть ся **в Скалаті**; розпічнуть ся 26 лат. падолиста вечер, а скінчать ся 30-го рано.

Відозва. Дня 22. жовтня с. р. в само полудне, коли люди були заняті в поли, вибух в селї Ріпневі (повіт Каминецкий) огонь і в протягу двох годин 17 загород перемінило ся в купу попелу. Шість родин межи погорівшими опинило ся без кусника хлїба, без одежини, бо не винесли з огня нїчогісенько. Першу поміч нещасливим подали свої — але зима довга, а жити треба. Проте в імя христіяньского братолюбія звертають ся они сею дорогою до милосерних руских сердець о дальшу поміч і ратунок. Не замикайте свого серця перед ними, бо все таки лїпше Вам дати, як їм просити. Ласкаві жертви просять надсилати на адресу: *о. М. Кінаш*, парох в Ріпневі, п. Милятин.

Голоси духовеньства. Честь і слава редакції „Ниви“ за те, що кріпко держить прапор Христовий. Ідея єї — не єї, але Христова, она нам всїм спільна. Нею всї дорожимо і одушевляємось. Ганьба проте „псевдосьвященикови“, авторови знаної дописи в „Дїлї“. Не любов народа, але правдива діявольска злоба там промовляє. Сумнїваємось, чи се справдї сьвященик, а єслиби, на жаль, так було, то най єго Господь Бог просьвітить і вразумить. — *о. І. Чорнодоля, о. Н. Руденьский.*

Видає і за редакцию відповідає сьвящ. **Ярослав Левицкий**
З друкарнї Народової (Манєцких), Львів.

Ч. 23. Львів, 1. грудня 1906. **Рік III.**

Нива

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця.

Передплата річна 8 кор. піврічна 4 кор.
Поодиноке число 40 сот.

Адрес редакції і адміністрації:
Львів, ул. Петра Скарги, ч. 2.

Бібліотека наукового товариства імени ШЕВЧЕНКА

Камо грядете?

(Голос з провінції.)

Не могу зрозуміти, чому се сьвященнича часопись не в силї піднестись до одного спільного нам орґану, котрий би заступав наші інтереси. Аж стидно робить ся чоловікови, коли читаєсь про рух духовеньства в иньших краях, а у нас все на своє байдуже. Чиж дивуватись, що повага духовеньства упадає, та що противник одним замахом вириває нам з під ніг почву, та ще важить ся сказати, що нас не потрібно, або запитаєсь: Що ви зробили? Кождий стан підпирає свій орґан, бо той є єго лучником думок та всказівкою до консеквентної праці. Чиж не сьмішно, що наша часопись ледви спромогла ся на двотижневник? Хтож сему винен? Ми! На все нас старчить, а на свою часопись, що о д и н о к а вступаєсь за нами, бракує гроша.

Правда, всї ми відчуваємо потребу нашої часописи; та ще ся той не уродив, щоб всїм нам догодив. Як що лише появить ся, то тілько критиків виступає, гадав бись, що зїдять на оден раз все з папером.

Нераз лучалось менї прислухуватись диспутї над осудом нашої часописи „Ниви“.

Одним не подобалась фонетика, другим полеміка, иньшим консерватизм, клєрикалїзм і т. п. Та се лиш доказом незрозуміня справи. Сперечатись над фонетикою, се дитиньство і глупота... Чи не подібне се до того, єсли горить хата, а господар ратує дрібнички, а не важнїйше? Сварім ся! а противник зїсть нас і з фонетикою і з етимольоґією. Тепер що до змісту „Ниви“. Зміст якої небудь часописи залежить головно від дописувателїв

і предплатників. Предплачуймо свою часопись всї і дописуймо до неї, то буде подобатись она всїм. Місто тратити час над пустою критикою, лучше задати собі працї і написати порядну статю, котрою заімпонуємо всїм. Таж на се і є часопись, щоб до неї дописувати. Часопись тодї може бути виразом нашого житя, думок наколи ми про наше житє будемо до неї дописувати. А то людям не хочесь подати навіть коротенького звіту з їх працї, або своїх бажань! Не поможе нам нїчо скаржитись межи собою осібняком, ми мусимо наші думки виявляти перед всїми — а думка думку родить і подасть спосіб до ратунку.

А вжеж сьмішним виглядає закид клирикалїзму та полєміки. „Нива“ се часопись для клиру, она має боронити нашої віри і стояти на сторожи, щоб житє народне розвивалось на християнськім основі. Сторож стереже хати, а коли збижаєсь до неї злодїй, то сейчас відзиваєсь і хоронить єї перед напасником. Чиж не те саме дїєсь з кождою часописию?

Дальше, нема обави, щоб наша часопись дїлила народні сили. Противно, ми не відтягаємось від спільної народної працї, однак годї іти там, де вже справа не годить ся з нашими переконанями. Таж з радикалами і соцыялїстами не підемо! Наша часопись має на цїли боронити наших інтересів. А від когож жадати оборони, як не від себе самих? Ми чули, як то в парлямантї соцыялїсти обстоювали за підвисшенєм конґруи! Кождому відомо, що наше винагороджене, то низше критики і вже сама людскість і справедливість вимагає обстати за слушностию!

Наші місиї мають велике значінє для народу. Они підносять єго і морально і національно. Та лучалось і таке, що деякі часописи не хотїли помістити навіть короткого звіту про місиї.

А чиж треба аж вичислювати, які то суть для нас пекучі справи до залагодженя? Чи є хто більше полишений на ласку і неласку судьби, як наші вдови та дїти? А що жде нас самих на старість? Людям ми тодї не до вподоби, бо звичайно старий не в силї так робити як молодий, а прийде сотрудник, то таке „bene“, що і парох, що не має робити і сутрудник пхає біду як може.

Час би вже над собою застановитись! Нам дивно, що густочасто не в силї ми переконати в дечім добрім нашого парохіянина, а чи не дивно се, що тілько треба персвазиї та бесїди, щоб нам доказати, що ми повинні разом гуртоватись коло свого орґану? — Схаменїм ся! і лучім ся спільними силами, щоб наша часопись не потребувала оглядати сьвітла божого лише два рази на місяць, але щоб она що найменше стала бодай тижневником Треба звернути увагу і на се, що не всїм сьвіцким подобаєсь ві всїм нинїшний напрям, тому можемо мати надїю, що і они зрадїють нашою працею в перед.

Єсли „Громадский Голос“ може виходити двічи на тиждень, то сором нам, що нас не стати на удержанє нашої часописи!

Вічно упадають наші часописи, та вказують, що ми на всьо байдужні! Таж годї засиджуватись на селї і забувати про сьвіт божий — а кудиж так зайдете! *о. Он. Гадзевич.*

Джон Віліям Дрепер і его Історія Боротьби Віри з Наукою.

Написав

Крилош. **Ф. Щепкович.**

(34. Продовженє).

Так видимо, що підчас коли чоловік може жити житєм і змисловим і духовим, то для звірят духове житє есть не приступне. Чи-ж се недостаточна ріжниця, щоби розріжняти помежи духовою душею чоловіка а змисловою звіряти. Хто тої ріжниці не робить, той показує, що не розуміє ані чоловіка, ані звіряти. Ся ріжниця позістає все одностайна, з чого належить вносити, що то есть межа, поза котру они не в силї вийти. З того слїдує дальше, що „від бжіл і ос і муравлїв, від усего сего нижшого звірячого житя“, годї чоловікови дізнати ся, хто він є.

Та цїкаве поясненє Дрепера, яким способом повстає у чоловіка поняте совісти, та безсмертности душі. Він оповідає найперше, як творить ся вражіне. Повстанє его порівнує з повстанєм слїду на виполерованім металю як на приклад на бритві, коли покласти на неї що небудь таке, як платок і після того дихнути на металь, щоби зійшла вохкість, бо коли зійде вохкість, то спектральний образ вийде виразнїсінько. Опісля переходить до сну і каже, що ті вражіня, які ми відібрали, а які відбили ся на змислових орґанах, або коли наші змисли умучені, і ми відтяті від зверхних вражінь, тогдї „Дух, отта задумана і закрита покривалом чарівниця у своїй таємній схованцї, дивить ся на зібрані нею амбротіпи, бо се справді незівялі вражіня — тай, з'єдиняючи їйх одні з одними, як попало, будує з них панораму сну“. Нї звідси нї звідти заключає тепер Дрепер: „Таким чином, Природа посадила в орґанїзацію кождого чоловіка способи, які навчають его сильно про безсмертність душі тай про будуче житє“ (стор. 98.).

Признаю ся, що не розумію, яка звязь заходить помежи попередними висказами американьского ученого, а помежи послїдним заключенєм. Бо, що заходить звязь помежи зібраними вражінями а сном, то розумію, тому, що сон не есть нїчим иншим, як репродукцією вражінь. В снї видимо все то, що ми видїли на яві, тілько, що помішане нераз з иншими вражінями. Але-ж безсмертність не належить до тих річий, які можна відбирати посредством вражінь, инакше моглиби і звірята бодай висших типів отримати таке саме вражіне. Тимчасом видимо, що у звірят ані слїду понятя про безсмертність. З того належить вносити, що се стоїть поза границями змислів, а чисто в границях духа, а се доказує, що душа чоловіка есть цїлком инша від душі звіряти. Се найлїпшим доказом, що тілько душа людска есть спосібна мати поняте о безсмертности, то есть річи цїлком надзмисловій, духовій, отже, що тілько она есть духом. Се і показує справдї історія. Люди, як далеко сягають памятники людскі, все були пересьвідчені о безсмертности своєї

душі, а се переконанє виявило ся у вірі всїх народів без взгляду на се, чи даний народ мав яку цивілїзацию, чи нї. Тому ті люди, що хитали ся в вірі що до безсмертности душі, були дуже рідкими. Навіть раціоналїстичні толкователї біблії, каже О. Кнабенбавер, який занимав ся питанєм о безсмертности душі в осібним ділї, не могуть не признати, що в деяких псальмах пробиває ся ідея загробового житя і нагороди по смерти, „Нагорода і кара по смерти, воскресенє будуче тїла, то єсть головне слово пророчого упімненя [1])."

Христос потвердив сю правду, упоминаючи непоправних і грозячи огнем, що не угасає червом, що не усипляє. Єслиби душа людска була подібна до звірячої, єслиби умирала разом з тїлом, єслиби гасла як поломінь сьвічки, тогди даремні були би упімненя Христові.

Сю віру в безсмертнітть душі людскої подїляли і найбільші учені, учені, що вславили ся своїми науковими працями більше, чим Дрепер і то на ріжних полях науки. Чи-ж такі імена, як Вольти, Фреснеля, Фарадая, Нютона, Роберта Мейера і пр. і прч. яких годї вичислити, не вистарчають, щоби показати, що наука о безсмертности душі єсть згідна з наукою, та що чим більше був хто учений, тим більше вірив в безсмертність душі? Но не могу здержати ся, аби не навести одного реченн з листу Роберта Мейера, який він писав при сперти своєї матери до свого приятеля: „Се тверде, оперте на наукових відомостях, а зі сторони кождої обявленої віри і від висшої керми людскої судьби очищене пересьвідчене що до особистого треваня душі, було для мене найсильнїйшою потїхою, коли я держав в моїй руцї зимну руку моєї умираючої матери [2])."

„Смерть єсть початком иншого житя", каже Монтень, а Ґете: „Маю сильне переконанє, що суть нашого духа єсть безусловно не знищима", а Кант твердить: що понеже нема пропорції помежи моральностию а щастем на тій землї, то мусить бути инший сьвіт, де всї отримають після заслуги по справедливости найповнїйше задосить учинене. Гердер каже в своїй „фільозофії історії": „всьо вяже ся в природї: оден стан викликує і приготовляє другий. Єсли отже чоловік єсть послїдним і найвисшим кільцем, що кінчить і замикає ланцух земної орґанїзациї, то мусить бути рівночасно низше кільце, котре розпочинає инший ланцух сотворінь висшого ряду і творить звязь

[1]) Гл. Das Zeigniss des Menschengeschlechtes für die Unsterblichkeit der Seele von Joseph Knabenbauer S. J. — (Ergänzungshefte zu den „Stimmen aus Maria-Lach". — 6) — Freiburg in Breisgau 1878 стор. 163.

[2]) Гл. Das Christentum und die Vertrer der neueren Naturwissenschaft von Karl Alois Kneller S. J. стор. 20. „Die feste auf wissenschaftliches Bewusstsein gegründete, von jedem Offenbarungsglauben gereinigte Uberzeugung von der persönlichen Fortdauer der Seelé und von einer höheren Lenkung der menschlichen Schicksalewar mir der kräftigste Trost, als ich die kalte Hand meiner sterbenden Mutter in der meinigen hielt". Гл. La vie instinctive et la vie de l'esprit — Essai de philosophie pour tous par M. Jacquinet — Paris 1883 стор. 283.

помежи двома прилежачими системами сотворіня". Послухаймо, що говорить о тій річи великий природознавець і антрополь'ог де Катрфаж (Quatrefage): „Чи чоловік есть тілько розумнійшим дещо звірятем від своїх братів? Чи в нім не дадуть ся виріжнити жадні инші знамена єму властиві, котрі би єго характеризували і виріжняли з посеред звірят, на взір тих, які істнують в звірятах і відріжняють їх від ростин? Від давного часу (1838 р.), не знаючи навіть праць в тім напрямі, відповівем на ті питаня: уважавем за відповідне відділити чоловіка від звірят і установити для нього осібне Царство. Довголітні праці і слідженя утвердили то моє переконанє, котре поділяли знамениті учені, а межи ними п. Серр (Serres). Не виходилисьмо однак з тої самої точки погляду: мій учений попередник опирав своє Царство людске на знаменах, що відносять ся до подробиць будови; що до мене, усмотрював я де инде підставу до сего поділу.

„В дійсности чоловік есть одиноким сотворінєм, в якім обявляють ся потрійні основні знамена 1) Моральне понятє доброго і злого; 2) віра в будуче житє 3) признаванє висших еств. Два послїдні, які часто тяжко відріжнити від себе, відносять ся до загальної власности, котру називаємо релїґійностию, перше до моральности. Ті дві власности, або спосібности суть в виключнім посїданю чоловіка і знаменують Царство людске. „Поступаючи в той спосіб, чи-ж не віддаливем ся від обраної дороги в природничих наукаґ, коли ходило приміром о відділенє звірят від ростин? — Нї. Безсмертний автор „Systema naturae" приняв за підставу свого царства дві власности: чутє і волю. Не толкував їх, але показавши, що суть основними знаменами для певної ґрупи творів, а не находять ся зовсїм в ростинах, узнав за річ справедливу віддїлити їх від тих послїдних і утворити для них осібну клясу.

„З моральности і релїґійности пливе цїлий ряд ріжнородних обявів людскої дїяльности, з котрими суть в звязи, обичаї і ріжні институції; они тілько могуть бути ключем до розвязаня запутаних питань, котрі вплинули в области історії на судьбу народів і змінили вид сьвіта. Важність їх не може бути заперечена.

„Ті два великі обяви, представляють ся більше менше виразно у всїх людей, а не істнують зовсїм у звірят. Справедливо можна їх уважати затим за особливші знамена, що відріжняють рід людский; а понеже осібняки, котрі складають єго, мають незаперечену і не даючу ся заперечити висшість над звірятами, то справедливо уважають ся моральність і релїґійність за висші обяви, а цїле царство чоловіка стоїть понад царством звірят"[1]).

Се так важне питанє можемо закінчити словами Біффона (Buffon), котрого годї підозрівати о сторонничість: „Утворені з землї і пороху, маємо спільні власности з землею і порохом:

[1]) Rapport sur le progres de l'antropologie. Paris, 1867, p. 76. Гл. Darwinizm w obec rozumu i nauki przez X. Władysława Zaborskiego, T. J. Kraków 1886, стор. 232—234.

розтягліcть, непроникливість, тяжкість... але ті власности, що нас вяжуть з матерією, не становлять еще сути..., орґанізація житя, душа знаменують наше єство... Длячого опускати, коли говорить ся о чоловіцї в історії природничій се, що становить найблагороднїйшу часть его єства? Длячого упосліджувати его умисно і на перекір правді і змушувати нас, щобисьмо бачили в нїм звіря, наколи він різнить ся і відосібняє ся від него природою цїлковито, а его єство єсть так висше від звіряти, що треба бути хиба так мало просвіченим, як звірята, аби не доглянути ріжницї[1])".

Так видимо, що уміетности, як каже Гебер[2]), (Hebert) професор ґеольоґії на виділї наук в Парижи, не ведуть анї до атеізму, анї до матеріялїзму; не доводять рівно-ж до скептицизму, т. є. до гордости, що викривляє людский розум. Розумне зглублюване природничих уміетностий показує нам силу і доброту Сотворителя, а заразом назначає границї, котрі розум не єсть в силї перейти: поява житя на землї в тілько обявах форм, які счислити годї, зістане для нас тайною. Всї єства, що наповняли землю перед нами, були несьвідомими зрителями явищ, що приготовляли на нашій планетї мешкане для чоловіка. Доперва тому послїдньому була дана можність взнести ся понад матеріяльний сьвіт. Чоловік, завдяки удїленим собі силам, взніс ся перший до пізнаня дїл Божої руки, там черпав глубокі чувства подиву і вдячности; він тілько відчував нот ебу відомостий, понимав дійсне добро, спосібний був до посьвячень. В тім власне лежить подібність чоловіка до Найвисшого, тим ріжнить ся він від звірят, до котрих єсть зближений що до тїла: нїякий розвій і природна переміна не могли виробити в нїм тої основної части его єства. Природнича наука відкидає ті неумістні і негідні забаганки, на підставі котрих переміннливість пород малаби споводувати переміну малпи в чоловіка. Теорія ся супротивляє ся дійсним фактам, она єсть блудною і цїлком ненауковою".

Так можемо спитати ся Дрепера: єсли чоловік не походить від звіряти, хотяйби і від найвисшої его відміни, то яким способом може чоловік буги чистим зв рятем?

Здає ся, що виказано достаточно, що помежи правдивою наукою, а правдивою релїґією нема нїякого спору, а єсли би навіть і був, то єсть він тілько позірний і уступає по докладнім ствердженю наукового факту. Можна би було на тім і перестати, бо-ж о нїчого иншого не ходило, як тілько о доказане, що боротьба помежи вірою, а наукою була лиш в уяві американьского професора. Ми видїли по докладнім розслідженю справи, що его мріям супротивляли ся навіть ті мужі науки, на котрих він найрадше покликував ся. Однак зі взгляду, що Дрепер кидає болотом безвинно на Церков, то мусимо переконати ся, що він не знає не то Церкви, але що більше, еї основателя.

---

[1]) Тамже стор. 228—229.
[2]) Тамже стор. 234.

Так пише він на стор. 27: „В одній східній провінції Сирії зійшло ся кілька людей дуже скромного життя в товариство задля чоловіколюбних і реліґійних цілей. Їх доктріни годили ся з почутєм загального братерства, яке підносило ся від злуки підбитих королівств. Отсї доктріни проповідував Ісус

„На підставі давних переказів вірив жидівський нарід, що серед него появить ся спаситель, який верне єму его давну славу. Ученики Ісуса вважали его тим давно бажаним Мессією. Але попи, певні, що его доктріни шкодили їхнім інтересам, донесли на него римському намістнику (що?) і той рад-не рад віддав его на смерть, аби вволити волю їхнім крикам.

„Его доктріни про чоловіколюбство та братерство межи людьми пережили сю пригоду. Ученики, замісць розсіяти ся, (?!) з'орґанізували ся. Вони зійшли ся в товариства на підставі комунізму, зносячи до спільного скарбу все своє майно і зиск. Таким чином мали підмогу вдовиці й каліки, що належали до громади. Із сего зерна розвило ся нове і, як показало ся, всемогуче товариство — церква; нове, бо нічого такого не було давно; всемогуче, бо місцеві церкви, відокремлені зразу, стали незабаром єднати ся задля спільного інтересу. Отсій орґанізації має християнство подякувати за всі свої політичні тріюмфи".

„Як ми сказали, військове пановане Рима принесло загальний мир і збудило серед підбитих націй почуте братерства. Се було користно задля швидкого розширеня нового — християнського — прінціпу по всій імперії. Він розширив ся з Сирії по всій Малій Азії, і потім по черзі досяг до Кипру, Ґреції, Італії, нарешті далеко на захід, до Ґалії та Брітанії".

Се безпідставне говорене збиває само себе. Пробиває ся в нїм і брак історичних відомостий і плитке розумованє. Він приписує розширенє ся Церкви почутю братерства серед підбитих націй.

Но чому, питаю ся, не розширює ся протестантизм, хотяй має лїпші умови, чим тогди мало християньство. Не хотячи він признає, що у Церкви Христової єсть єдність, та єдність, якої бажав і о яку просив свого Отця небесного, Христос. Як раз той Христос єсть Тим, в Котрім єдинять ся всї поодинокі Церкви в одну цїлість. Та то єдність, хотяй не виключно сама, була і підпорою і силою Церкви, а тої єдности у инших вірах ми не подибуємо, ба навіть у тих, що зачисляють ся до християньских, а не суть вірою католицкою, бо у них Христос не єсть таким, яким Він єсть в дійсности, але таким, яким они Его хотять мати, яким Его зробили. Длятого ті християни, які відлучили ся від Церкви католицкої мають кождий иншого Христа. Се признає і Дрепер, коли пише на стор. 260. „Деякі протестантські секти зібрали ся, задля поради, під назвою Евангельської Спілки Їх остатні збори були в Ню-Йорці в осени 1873. На сі збори зійшло ся чи мало набожних репрезентантів зреформованих Церков, Европейських і Американських, а про те вони не мали ні блиску ні авторітета Великого Собора, який недавно скінчив свої засіданя в церкві св. Петра в Римі. Вони не могли покли-

кати ся на безпреривних предків за тисячу років з верхом; вони не могли промовляти з авторітетом, рівним авторітетови імператорів і королїв, або й вищим від него. Тим часом як у всім, що робив Ватиканьскій Собор, блискала глибока інтеліґенція тай світська державна мудрість, Евангельська Спілка, зійшла ся без ясного та певного погляду на свої цїли, без ніякісіньких означених намірів. Вона бажала з'єднити тісніще ріжні Протестантські Церкви, але не мала ніякої певної надії досягнути сего бажаного результату. Се було неминуче дїло принціпу, на якому повстали тоті Церкви. Вони були засновані на незгоді тай існують окремо".

Оттаке то сьвідоцтво видає Дрепер Церкі, котрої новіща Наука (роз. покрою Дрепера) се рідна сестра — властиво близня (стор. 260). То-ж не диво, що він потїшає Церкви протестантскі, що помежи Церквою Протестантскою а Наукою може наступити єще тіснїйша звязь, бо помирене Реформації з Наукою не лише можливе, але й лехке, як би лише Церкви Протестантські жили по правилу, яке проповідував Лютер і яке було встановлено тількими роками війни, а се правило — право приватноге толкованя Писань (стор. 267). Насупротив Католицизмови грозить американьский віщун неминучим упадком (стор. 267) за то, що помиреню Католїцїзму з Наукою стоять на дорозї страшенні мабуть непоборні перепони (стор. 268).

Но чи бояти ся нам такого упадку, яким грозить нам Дрепер, чи радше бояти ся того відстрашаючого стану, в якім находить ся людскість, що утримує віру згідну з Наукою? нехай відповість кождий безсторонний читач.

За то, що Церков не хоче іти за єго наукою, то він би хотїв стерти еї з лиця землї і в тій цїли відмовляє їй всяких заслуг для добра людскости. Но ми сьміємо спитати Дрепера, хто були ті мужі, що дали перший почин до науки і стали ся тим способом основою поступу в науцї, який він нинї так величає. Хто був Іван Ґутенберґ, хто Бертольд Шварц, хто Коперник, Ґобіль[1]), Секкі і прч? Кто видав таких мужів як Вольта,[2])

---

[1]) От що пише про того славного Єзуіту французкий математик Маркіз де Ляпляс: „Le jesuite Gaubil, celui de tors les missionnaires qui a le mieux connu l'Astronomie chinoise, en a publie séparément l'histoire. Il a traité de nouveau la partie ancienne de cette histoire, dans le tome XXVI de Lettres édifiantes; et j'ai publié dans la Connaissance des Temps pour l'année 1809 un manusirit précieux du méme jesuite, sur les solstices et les ombres méridiennes du gnomon, observés a la Chine". et. c... (Exposit d. Syst. d. M. Note I. стор. 487.

[2]) Чувства релїгійні Вольти можна пізнати з слїдуючого єго власноручного письма: „Non so chi mai possa dubitare della mia sincerita e costanza ni questa Religione che professo, che é la Cattolica, Apostolica, Romana, nella quele sono nato ed allevato, ed a cui mi sono attenuto sempre si interior mente, che esteriormente. Ho ben mancato, pur troppo, riguardo alle buone opere di Cristiano cattolico, e mi sono fatto reo di molte colpe: ma per grazia speziale del Signore, non ho mancato mai, per quanto mi dice la conscienza, di fede. Che se quelle colpe e disordini miei hanno per avventura dato luogo ed occasione a taluno di sospettare ni me qualche incredulita, a titolo di réparazione e ad ogni buon fine dichiaro a quel tale ed

Леонарда да Вінчі, Ґалілеї, хто опікував ся такими мужами як Бужаротті (Michel Angelo) Рафаіл і многими иншими, хто підпирав науки і штуки і ложив гроші на них, аби їх тілько піднести? Того всього, здає ся, Дрепер не знає, а радше не хоче знати.

Не знаючи або не хотячи узнавати історичних фактів, пускає ся Дрепер на дорогу ложи. То єсть оден спосіб єго борби против Церкви. Другий спосіб, що він стаючи до борби з християньством бере в оборону таких людей або такі діла, котрі на се не заслугують.

Що до першого, маємо єго закид що до інквізиції, та що до св. сповіди. Він пише на стор. 153. „Аби встояти против сего напору безбожности, панський уряд установив дві інституції: 1. Інквізіцію; 2. Тайну сповідь, — остатню яко спосіб задля відкритя, першу яко карний трібунал".

Отсе суть заміти, з якими протестанти завсїгди виступають. В 1897 р. роздавали протестанти належачі до секти методистів в Римі навіть друковані відозви з тими самими замітами, які ставить Дрепер в II-гій точці і давали в руки кождому переходячому, чи хотїв, чи не хотїв.

Але ті заміти так нині оклепані, так не будять жадного інтересу, що не роблять на нїкім нїякого вражіня. Бо люде безсторонні а знаючі історію так з боку католиків як і протестантів вже переконали ся, що ті річи, які оповідають так радо протестанти, суть або прямо неправдою, або сильно пересаджені. От возмім приміром ту тайну Сповідь у вухо. Що до самої св. Сповіди, то слїди суть такі явні в св. Письмі, що протестанти не мають навіть відваги тую-ж заперечувати. За то осьміляють ся они твердити, що сповідь до уха винайшла Цер-

---

a ogni altra persona, e sono pronto a dichiarare ni ogni nicontro ed a qualunque costo, che ho sempre tenuto e tengo per unica, vera ed infallibile questa Santa Religione Cattolica, ringraziando senza fine il buon Dio d'avermi infusa una tale fede, ni cui mi propongo fermamente di voler vivere e morire con viva speranza di consequire la vita eterna. La riconosco si per un dono di Dio, per una fede soprannaturale: non ho pero tralasciato i mezzi auche umani di vieppiu confermarmi in essa, sgombrare qualunque dubbio potesse sorgere a tentarmi, studiandola attentamente nei suoi fondamenti, rintracciandola colla lettura di libri si apologetici che contrari le ragioni pro e contra, onde emergono gli argomenti piu validi, che la rendono anche alla ragione naturale credibilissima, e tale che ogni animo non pervertito da vizi, e da passioni, ogni animo ben fatto non puo non abbracciarla ed amarla. — Possa questa protesta che mi viene ricercata, e che io di buon grado rilascio scritta e sottoscritta di mia mano, ostensibile come si vuole ed a chiunque, giacche non erubesco Evengelium, possa produrre qualche buon frutto". Гл. Das Christentum und die Vertreter der neueren Naturwissenschaft von Karl Alois Kneller S. J. стор. 114—115. Так твердить той великий італїйский учений, що тілько люде зіпсовані блудним житем і пристрастями могуть не приняти і не любити тої віри, та дякує Богу, що позволив єму до неї належати. А сеї віри тримав ся він не слїпо, но єго утвердило в ній читанє книжок так апольогетичних, як і їм противних, з чого видно, що наука Церкви не єсть противною науці, як се твердить Дрепер. Дальші слова Вольти показують, як сильна була та єго віра і як він був добрим християнином католиком — Инші єще будуючі річи для християнина можна знайти в совісно обробленім і знаменитім в тім напрямі ділі вище наведеного автора.

ков[1]) пізнїйше, в часї десь вже недалекім від початку протестантизму, бо від початку того не було. Єслиби се було правдою, то так протестанти самі, як і другі вороги Церкви, що за ними повторяють сю неправду, були би згідні з собою. Тим часом кілько книжок читавем, що о тім писали, то кожда з них ріжнилася що до часу встановленя Церквою Тайної сповіди. Се хиба єсть доказом, що они довільно, як кому подобає ся, кладуть час встановленя сповіди у вохо і тим способом показують, що се видумка. Що се неправдою будьтоби Церков в пізнїйших доперва часах встановила сповідь до уха, показує переданє.

І так виходить з письма Оріґена, що сповідь до уха була вже в єго часах.

І так він звертає увагу каянника, щоби вибирав досьвідченого лїкаря душ, котрий би зумів пізнати єго слабість, і потрафив єго з неї вилїчити[2]). Подібно говорить св. Августин.

З того належить вносити, що подібний звичай був не лиш в Церкві Александрійскій за Оріґена, але також в Церкві латиньскій в Африцї за Августина. А вже-ж нїхто не скаже, хто лиш троха думає, що Оріґен говорить о сповіди публичній, яку мають протестанти; бо нїхто преціньь не вибирає сповідника там, де для всїх вірних єсть один спільний. — Чи не показує дальше клясичний примір, як давно вже істнувала сповідь до уха, який находимо в так званих коротших правилах св. Василія. І так питає ся: „Чи випадає, бути настоятельцї при тім, коли сповідає ся сестра (т. є. монахиня) перед сьвященником?“ І слїдує відповідь: „Чеснїйше і безпечнїйше єсть, щоби сповідала ся перед сьвященником в присутности настоятельки, щоби він міг піддати розумно спосіб сповіданя ся і поправи[3]). А св. Іван Золотоустий каже межи иншими: „Не змушую тебе, щобись йшов на середину театру і щобись приводив чимало сьвідків; скажи менї самому гріх без жадних сьвідків, щобим вилїчив рану і звільнив тебе від болю[4])“. Чиж треба яснїйшого місця, питаю ся, щоби показати, що вже в тих часах була сповідь до уха? А треба знати, що св. Отцї говорять вже тогди о тім, яко о річи добре звісній, котра не повстала в їх часї і до того годять ся в тім взглядї як Отцї западної, так і всхідної Церкви.

---

[1]) От як приміром говорить Кальвін: „Hos (Ephesinos) semel legimus confessos esse; Papae lex quotannis ut minimum repeti iubet. Illi sponte prodierunt; Papa necessitate omnes obligat. Lucas multos venisse dicit, non omnes; in lege Papae nulla exceptio. Isti coram fidelium coetu se humiliarunt; Papae longe aliud mandatum, ut clancullariis susurris in aurem proprii sacerdotis obmurmuret peccator. En quam dextre Scripturas ad probandas suas fallacias accomodent“. Гл. Billot De Ecclesiae Sacramentis — Tomus posterior — Secunda Editio — Romae стор. 177.

[2]) Гл. De Ecclesiae Sacramentis auctore Ludovico Billot S. J. стор. 179. „Tantummodo circumspice deligentius, cui debeas confiteri peccatum tuum. Proba prius medicum, cui debeas causam languoris exponere..., ut ita demum quid ille dixerit qui se prius et eruditum medicum ostenderet et misericordem“...

[3]) Тамже стор. 182.

[4]) Тамже стор. 184. „Non, inquit, cogo te in medium prodire theatrum, ac multos adhibere testes: mihi soli dic peccatum privatim, ut sanem ulcus, teque dolore liberem“.

То-ж справедливо каже автор книжки „О Тайнах Церкви“ О. Л. Біо (Billot): „Звідси отже належить заключати, що віра нинїшної Церкви, що до Тайни Покаяня не була инша, як віра початкової Церкви, але одна і та сама, завсїгди ненарушена і завсїгди незмінна“[1]).

Те саме розминане ся з правдою видно у Дрепера в осуді св. Отцїв. На стор. 42. і д. він осуджує письмо св. Августина під заголовком „Confessiones“ (ісповіди. Щоби подати образ, як невірним а притім недокладним есть его толкованє (бо він вибирав се, задля чого міг би лекше кинути болотом на того сьвятого), хотяй він зсилає ся на о. Д-ра Пусся, я наводжу з одної сторони латиньский текст, з другої его перевід: І так на стор. 303. Ісповідий читаємо в гл. IV. кн. XI. [2]):

у св. Августина:

Creatura clamat creatorem Deum.

По тім заголовку слїдує у св. Августина цїлий роздїл.

Роздїл 5.

Ex nihilo conditus mundus.

1. In principio fecit Deus coelum et terram. Quomodo autem fecisti coelum et terram? et quae machina tam grandis operationis tuae? Non enim sicut homo artifex formans corpus de corpore, arbitratu animae, valentis imponere utcumque speciem, quam cernit in semetipsa interno oculo. Et unde hoc valeret, nisi quia tu fecisti eam? Et imponit speciem iam existenti, et habenti ut esset; veluti terrae, aut lapidi, aut ligno, aut auro, aut id genus rerum cuilibet. Et unde ita essent, nisi tu instituisses ea? Tu fabro corpus, tu animum membris imperitanten fecisti, tu materiam unde facit aliquid; tu ingenium, quo artem capiat, et videat intus quid faciat foris; tu sensum corporis, quo interprete trajiciat ab animo ad materiam, id quod facit; et renuntiet animo quid factum sit, ut ille intus consulat praesidentem sibi veritatem, an bene factum sit. Te laudent haec omnia, Creatorem omnium.

2. Sed tu quomodo facis ea? quomodo fecisti, Deus, coelum et ter-

у Дрепера:

Вже само лице сотворіня доказує, що тут був Творець (стор. 42).

У Дрепера з того роздїлу нема нїчого.

...та ось стає питанє (стор. 42). „Як і коли він сотворив небо і землю?“

„Вони не могли бути сотворені на небі й на землї, світ

[1]) Тамже стор. 30. „Concludendum ergo quod fides Ecclesiae hodiernae circa Poenitentiae sacramentum non alia est a fide Ecclesiae primitivae, sed una eademque, semper invariata et semper immota“ ..

[2]) Есть се найпоправнїйше римске виданє з р. 1878

ram? Non utique in coelo, neque in terra, fecisti coelum et terram neque in aëre aut in aquis, quoniam et haec pertinent ad coelum et terram. Neque in universo mundo fecisti universum mundum, quia non erat ubi fieret, antequam fieret, ut esset. Nec manu tenebas aliquid, unde faceres coelum et terram. Nam unde tibi hoc, quod tu non feceras, unde aliquíd faceres? Quid enim est, nisi quia tu es? Ergo dixisti, et facta sunt, atque in verbo tuo fecisti ea.

не міг бути сотворений у світі, ані не могли вони бути сотворені, коли не було нїчого, і чого би йіх сотворити".

Рішинець сего головного розслїду находить св. Августин у словах: „Ти сказав, і вони були сотворені".

Як бачимо, то у Дрепера дуже богато бракує. Він повиривав лиш то, що здавало ся ему, що есть водою на его млин, а проче всьо пропускав. Той самий спосіб поступованя і дальше, тож прочі его наведеня пропускаю. Я навів се лиш яко взорець, після котрого належить собі вобразити і проче. Що до самого сего розділу то мусимо завважати, що св. Августин перенятий цїлковито тим, щоби пояснити, як належить розуміти сотворене сьвіта і старає ся его витолкувати на примірі роблячи ріжницю помежи дїлом Божим, а дїлом чоловіка. Здає ся, що лучше сего не міг зробити, як вказуючи на се, що чоловік мусить мати матерію, щоби їй надати форму після вподоби, та що Бог не міг так само робити, бо матерії не було нїякої. При сотворенію ходило отже не лиш о надане форми матерії, але о утворене самої матерії, якої не було. Тут сьвятий Августин специфікує сей вираз „матерія" і каже: Не міг Бог зробити землї, бо землї не було; не міг зробити води, бо води не було; не міг Бог зробити воздуха, бо воздуха не було і т. д., а все то розуміє ся, що не міг Бог робити так, як чоловік приміром з дерева, шафу, з каміня, статую і т. п. бо навіть самого чоловіка Бог утворив, котрому дав не лиш матеріялне тїло, але і духа, в котрім повстає та ідея, яку він опісля переносить на матерію, надаючи їй таку форму, яка була вже перед тим в его души.

Питаю ся тепер кождого безсторонного, нехай осудить, чи суть розвідки св. Августина так „розбовтані балаканиною", як се твердить Дрепер? (стор. 45).

Чи можна сказати, що „его твори то якийсь недоладний сон"? (стор. 43).

Так пізналисьмо, що Дреперови нїяк не можна вірити. А тепер мусимо пізнати еще другу его сторону, щоби пізнати, хто він є. Як він виступає завзято против св. Отців, так знов з безприкладною старанностию бере в оборону всїх еретиків, всїх поган та кождого, хто лиш виступав против Церкви або св. Отців, почавши від початку христіянства, аж до его часів. В їх рядах находимо і Гіпатію і Арія і Пелягія і Несторія і Бруна і прч. і прч., котрих годї булоби всїх вичислити. І цїкава річ: всї они мали слушність, все они лиш побідили; — Церков нїгде не мала слушности, всюди зістала побита. Щоби показати, чи оно справді

так було, мусимо перейти історію бодай деяких людей, яких Дрепер бере в оборону, бо переходити всіх було би за тяжко, не зі взгляду, щоби було тяжко виказати, що Дрепер богато помиляє ся, але для того, що бажавбим, аби та праця чим борше скінчила ся. Возьмемо першого Несторія Ось як представляє ся его історія після Дрепера.

„Вийшло так, (пише він на стор. 51) що антіохійский епіскоп Нестор, який держав ся фільософічних поглядів Теодора з Монедестії, був покликаний імператором Теодосієм Молодшим на константинопільского епіскопа (в 4 7 р.), Нестор відкидав грубий простонародний антропоморфізм, дивлячи ся на него мало що ліпше як на богохульство, тай уявляв собі величне вічне Божество, яке проймало світ і не мало ніякої людскої подоби ані прикмети. Нестор був пройнятий глибоко доктрінами Арістотеля тай старав ся погодити йіх іс тим, що вважав за правовірні християнські принціпи. Ізза того зняла ся суперечка межи ним і Кирилом александрійським епіскопом чи патріярхом. Кирил репрезентував тоту церковну партію, яка зливала ся с поганьством. Нестор тоту, яка змагала стати на філософічній підвалині. То був той самий Кирил, що вбив Гіпатію. Кирил наважив ся завести поклонене Діві яко Матери Божій, Нестор виступив проти того. В своій проповіди в митрополітальній константинопільскій церкві, він боронив прикмети Вічного, Всемогучого Бога і викликнув:

„І може-ж сей Бог мати матір?“ В инших розмовах і писанях він показував іще докладніще свої ідеі про те, що Діву треба вважати не за Матір Бога, але за матір людськоі частини Христа, частини, яка ріжнить ся від его частини так основно, як святиня від шанованого в ній божества.

„Константинопільскі черці, під'юджувані александрійскими черцями, хопили ся за зброю в обороні „Матери Божої“. Суперечка вийшла така, що імператор мусів скликати собор до Ефесу. Тим часом Курил підплатив кількома фунтами золота головного евнуха імператорського двора і зискав собі тим вплив на імператорову сестру. „Таким чином свята дїва небесного двора найшла спільничку свого полу в святій дїві імператорского двора“. Кирил поквапив ся на собор у товаристві товпи чоловіків і жінок нижшого стану. Він сів до — разу на місце президента і серед ворохобні прочитав імператорський указ, заки могли явити ся сірійські епископи. Одна — однісінька днина довершила его тріюмф. Усякі проби полагоди з боку Нестора відкинено, заяв его не прочитано і присуджено его, не вислухавши. Коли явили ся сірійські сьвященики, то зійшли ся і запротестували. Вийшло дуже кріваве повстане в катедральній церкві св. Івана. Двір покинув Нестора тай вислав его потім на оазу. Его переслїдувачі мучили его, поки він жив, усякими способами страшенно, а після его смерти пустили чутку, буцїм — то від спеки єгипетської пустині він утік лише в горячі муки пекла“ (стор. 52)

„Але впадок і покаране Нестора не знищили его думок

(пише Дрепер дальше). Він і его прихильники настоювали на те, що остатній рядок першого розділу евангелія св. Матея („не знав еї (Йосиф), аж поки вона вродила свого первородного сина, і дав ему імя Ісус") та пятьдесятий пятий і пятьдесятий шестий рядок тринайцятого розділу сего-ж евангелія („Хиба-ж він не син теслі? хиба не его мати зве ся Марія? а брати его Яків та Йосій, та Симон та Юда? хиба не его сестри між нами? Відки-ж се все у него?"), треба розуміти до слова та не дали ся ніяким чином наломити на те, аби новій небесній королеві признати вічне дівоцтво". (стор. 53. 76).

Дальше довідуємо ся з Дрепера, що Несторяни були Арістотеліянці, що перевели твори того фільософа на сірійську та перську мову, то що они перевели й пізнїщі твори, як Плінія; що могамеданізм був по правді галузию несторянїзму (стор. 61) та що з такими поглядами, Несторянам зовсім не важко було зійти ся з йіх Сараценьскими завоювачими (стор. 76).

З помежи стрічок оборони проявляє ся причина, длячого Дрепер обстає так за Несторієм, та его учениками званими Несторіянами. Він-же признає, що Несторій був пройнятий глибоко доктрінами Арістотеля; що він і его прихильники настоювали на инше толковане св. евангелія, як се толкувала Церков; що він виступив против названя Пресв. Дїви Марії Материю Божою; він признає, що Несторіяне були Арістотеліянці, що перевели твори сего фільозофа на сирійску та перску мову, та що они перевели й пізнїйші твори, як Плінія, що могамеданізм був гагузию несторіянїзму, та що вкінци Несторіяне могли згодити ся легко в поглядах з его приятелями Сараценами. Щоби зрозуміти причину тої горячої оборони Несторія і Несторіянїзму, мусимо звернути увагу, що він їх боронить за то, що так Несторій як і его ученики були арістотеліянцями, то значить, приклонниками арістотелївскої фільозофії. Дальше, мусимо собі пригадати, задля якої причини був Дрепер прихильником тої фільозофії. Отже-ж не задля здорових зерн, які находять ся в дїлах грецкого фільозофа, але за для того, що він впровадив перший науку Будди до Европи. Друга річ, задля якої він сприяє Несторянам есть, що они переводили дїла Плїнія Коли собі тепер пригадаємо, що Пліній був першим, що перечив безсмертність душі, то стане нам ясно, що Дрепер обстає за Несторієм і Несторіянами за то, що они впроваджували на ново поганьство, та що они толкували фальшиво св. Письмо. Американьский професор братає ся отже з ними, яко ворогами Христа і Церкви Христової, бо они сходять ся з ним на тім самім поли борби, або иншими словами, они суть его союзниками, Тим то представляє він їх яко мужів правдивої науки, що терплять переслїдоване із сторони Церкви,

Придивім ся характерови Несторія. От як его представляє Сократ. „Яко монах і сьвященик в Антіохії відзначив ся він незвичайною вимовою, завдяки котрій дістав ся на епископский престол в Царгородї. Більше бесїдник, чим богослов, ум ограничений, забобонний і хаотичний, а притім характер чванливий

і жадний слави. Несторий не посїдав анї богословских відомостий, анї духа набожности, анї проворности в дїланю. Пристрастна его і неперебираюча в средствах жажда нищеня еретиків (з винятком Пеляґіянів, яким сприяв від давна) насувала узасаднену обаву, що він не буде добрим епіскопом і не віщувала нїчого доброго на будучність. Що він був лихим богословом, а що більше і лихим мислителем, видимо з того, що він годив такі думки, які погодити ся нїяк не дадуть. Так твердив він приміром, що в Ісусї суть дві ріжні особи, та що в Ісусї, синї Марії, мешкала особа Божа (Льоґос) неначе в сьвятинї, а дальше каже, що Христос був хиба так Богом, як Мойсей був Богом для Фараона або як Ізраіль був Сином Божим[1]). Кождий видить, що помежи тими гадками заходить велика ріжниця: Бо припустім навіть (розуміє ся: supposito sed non concesso), що в Ісусї чоловіцї замешкала тілько особа Божа неначе в сьвятинї, то всеж таки той Христос бувби в иншім змислї инакше Богом, чим Мойсей для Фараона або чим Ізраіль був Сином Божим. То ж недивно, що такий слабий богослов заперечив Божество Ісуса Христа, та відмовив Пресв. Дївї Марії імени Божої Матери.

Тимчасом видимо, що сам Христос осьвідчає явно і виразно, що есть Сином Божим. Бо, коли Пілат запитав ся Ісуса, чи Він есть Сином Божим, то Ісус ему відповів: „Ты реклъ еси". Річ отже очевидна, що Несторій стапув в супереч виразним словам Спасителя. Если-ж так, то він станув отверто до борби з христіяньством і то з существенною его частию. Но, если відкинемо Божество Спасителя, тогди стають ся незрозумілими ті чудесні дїла Спасителя, котрих не заперечує навіть історик жидівский Флявій. Кому-ж тутки повірити: Несторієви, що перенятий Арістотелянїзмом, отже поганьством? Несторієви умови ограниченому, а з другої сторони жадному слави? Але-ж сам здоровий розум каже, що нї. То-ж не тілько самим словам, але і дїлам Спасителя мусимо вірити, що він був правдивим не тілько чоловіком, але і Богом. Коли ж то, як чоловічество, так і Божество в Ісусї Христї единило ся в одній особі і то Божій, то-ж і цїлком льоґічно виходить, що Пресьвяту Дїву Марію належить називати, яко Матїр Христову, „Материю Божою".

Чув се очевидно і Дрепер; але, щоби так явної правди не приняти, він пускає ся після свого звичаю на викрути; се дуже легкий спосіб. Він видить, що малярі і різьбярі католицкі представляють Матїр Божу з дитиною Ісусом на руках подібно, як се робили египетскі малярі і різьбярі, що представляли алеґорично раніщну зорю, котру уособлювано в видї невісти з Горусом на руках, в видї дитяти, яке мало представляти сонце. Він завважав, що нїчого лекшого, як показати на одні образи та різьби і другі і сказати своїм читачам. Отже-ж видите, коли

[1]) Гл. Dzieje Kościoła katolickiego w zarysie — Władysław Szcześniak Magister Teologii Tom I. Warszawa 1902 стор. 412 — 413.

ті образи та різьби суть подібні, а поганьскі суть старші від христіяньских, то христіяне взяли їх від поган і почитають нїчого більше, як тілько Ізиду.[1]). Він знав, що для немислячих, або маломислячих людей, за котрих мислять инші, се вистарчає. Но такому переворотному толкованю Дрепера противляють ся слїдуючі арґументи: По перше: Що Ізида і Горус суть по видимому особи неістнуючі а представлене їх то лиш уява різьбярів та малярів, котрим найлекше було представити в той спосіб раніщну зорю та сонце. — Пресьвята-ж Дїва Марія і Ісус, то не були особи алеґоричні, які вилягли ся в уявах артистів, але то були особи дїйсні! По друге: Представлена Ізида не тримала нїколи Горуса на руках — Пресьвята-ж Дїва Марія носила дїйсно на руках маленьке дитя Ісуса. По трете: Єслибисьмо хотїли толкувати довільно, як се робить Дрепер, підставляючи особи алеґоричні на місце осіб історичних, тогди моглибисьмо перемінити кожду особу історичну на алеґоричну, і на відворіт а в такім разї, не могла би остояти ся нїяка істория; бо не моглибисьмо вірити анї жадному історикови, анї тим фактам, які він описує.

А тепер що до похибок історичних Дрепера. Він твердить, що „св. Кирил наважив ся завести поклонене Дїві яко Матери Божій, Нестор виступив против того". „Завести" мігби був сказати Дрепер в такім случаю, колиби поклоненя Пресв. Дїві не було. Тимчасом з того, що нарід був нетерпеливий, як закінчить ся справа і з тої радости, з якою приняв відомість, що позіставлено честь Пресв. Дїві Марії, виходить, що ся віра була глубоко у народа закорінена, а до того треба було чимало часу.

Дальше каже Дрепер: „Константинопільскі черці, підюджувані александрійськими черцями хопили ся за зброю в сборонї „Матери Божої". Тимчасом річ мала ся так: Коли скликано Собор до Ефесу, тогди перший станув в тім містї Несторій з своїми 16-ма суфраґанами із приятелем Комесою Іренейом, окружений збройною силою, підчас коли епископи католицкі прибули самі[2]).

Дальше каже Дрепер, що св. Кирил підплатив кількома фунтами золота головного евнуха імператорського двора і зискав собі тим вплив на імператорову сестру." — Тимчасом істория виказала, (як то можна бачити у Гефеле), що се тверджене, мов би то сьв. Кирил перекупив евнуха Схоластика, що мав вплив на дворі, вийшло із сторони Несторія, а за ним повтаряли сю видумку протестанти XVI — XVII віку.[3]), Нинї може понисувати ся такими відомостями хиба Дрепер, та ему подібні.

Він пише дальше: „Кирил поквапив ся на собор у товарпстві товпи чоловіків і жінок низшого стану. Він сїв до-разу

---

[1]). Греки, що переняли Ізиду з Египту, представляли єї не яко невісту з дитиною на руках, але яко жещину тримаючу в руцї кружок, маючий представляти сонце. Коли Дрепер твердив, що віра католицка зільляла ся з вірою грецкою, то повинен був би брати цїлком льоґічно Ізиду з кружком в руцї, а не з дитиною на руках.

[2]). Гл. Dzieje kościoła katol. w zar. T. I. стор. 416.

[3]). Таможе стор- 419.

на місце президента і серед ворохобні прочитав імператорский указ, заки могли явити ся сірійскі епіскопи. Одна-однісінька днина довершила его тріюмф. Усякі проби полагоди з боку Несторія відкинено, заяв его не прочитано і присуджено его, не вислухавши".

Тимчасом от як пише історик Сократ:[1]) Епіскоп Ефезкий Мемнон, спровадив своїх 40 суфраґанів як також 12 епіскопів Памфілії. Підчас довгих днів вижиданя приїзду прочих епіскопів старав ся Кирил переконатн Несторія о его блудах. Но послїдними словами врезіярха були: „Не признам нїколи Богом двоабо тримісячного немовлятиі не хочу на будучність мати з вами нїчо спільного." — Найдовше чекали епіскопи, що зібрали ся на Собор, на епіскопа Івана антіохійского з его сирійскими суфраґанами. Очевидним було, що він не спішить ся і відтягає ся умисно приїхати, щоби не бути присутним в часї осуду свого приятеля Несторія. Се заключали зібрані епіскопи з того, що він, коли вже був близко міста Ефезу, прислав повідомлене, щоби прочі епіскопи не зважали на его неприсутність, але щоби розпочинали соборові наради. Коли-ж і Несторій мимо трикратного завізваня не явив ся, тогди Кирил отворив Собор в катедральній Церкві Ефескій дня 22 червня під візванем Матери Божої мимо опору Кандидіяна і деяких епіскопів (розуміє ся приклонників блудів Несторія). Що св. Кирил предсїдав Соборови, то не задля самоволї, але з тої причини, що тодїшний Папа Келестин І. поручив ему предсїдательство.

Про переслїдоване Несторія, та про се, що его переслїдувачі пустили чутку, що его богохульний язик розторочили черваки, та, що він утїк від спеки египетскої пустинї в горячі муки пекла, то повинен був Дрепер бодай подати жерело, звідки він то знає, або де він то вичитав. Бо нам відомо, що не Несторій, але насупротив епіскопи католицкі були так утиснені, що св. Кирил не міг инакше донести о тім утиску, як посилаючи лист в палиці прошака до духовеньства Царгородского, котре з своїми архімандритами під проводом Дальматія вийшло процесіонально перед цїсарску палату, щоби просити цїсаря о опіку[2]).

Основою блудів Несторія, як виходить з Дрепера були слова св. Матея „І не знав ёї Йосиф, поки не породила своего первородного сина", та слова: „Хиба-ж він не син теслї? хиба не его мати зве ся Марія? а брат его Яків. . . . . та Юда? хиба не его сестри між вами?" — котрі він блудно толкував.

Нема нїчого ширшого, як вираз брат, сестра... Не тілько у жидів, але у нас беруть їх в обширнїйшім значіню. І так есть сестра, чи брат тїточний, стрічний і т. д. Ті додаткові слова як стрічний, вуєчний, тїточний... звичайно опускають ся і каже ся се мій брат, моя сестра і т. д. Доперва, коли хтось хоче докладнїйше вивідати ся, то питає ся: „чи рідний? — і тогди доперва слїдує пояснене. Сего звичаю тримає ся і евангелист. Він не пояснює, о яких то братях і сестрах говорили Жиди, бо

[1]). Сократ наведений в повисшім дїлї стор. 416.

[2]. Там же стор. 118.

тогди всїм се було знане. Жидам також не ходило, щоби називати докладно тих братів та сестер стрічними чи тїточними, бо їм ходило перед всїм, щоби Ісусови закинути, що Він не есть тим, за кого признає ся. Они виходили з сего ошибочного заложеня, що Спаситель повинен бути цїлком незнаний, з незнаної родини, а тут они знають і отця, котрий есть теслею (они говорять тут, як їм видавало ся, а не як була дійсність, котрої они не знали) і Матїр і Єго кревняків, яких називають братьми і сестрами. — Так розуміли старі христіяне се місце, так розумімо і ми і против него нема нїякого основного арґументу. Но питаю ся, на якій підставі Несторій, Дрепер і в загалї протестанти беруть сих братів та сестри яко рідні? Перше повинні доказати, що они були рідними Ісусови, а не говорити так на здогад, як їм подобає ся.

Єслиби се було правдою, а іменно, що братя і сестри, о яких згадує ся в Євангелію були рідними, то Жиди не занедбали би певно в дальших часах виказати сего против Христа, бо они не занедбали нїчого, щоби лиш успішнїйше бороти ся против Христа і его ісповідників.

Що-ж до слів: „І не знав єї Йосиф, поки не породила свого первородного сина“ — то треба признати, що язик еврейский не тілько що позволяє на висказане в подібний спосіб, що Ісус не мав анї попередників, анї наслїдників, т. зн. що не було инших дїтий перед Ним, анї по Нїм, але що св. писатель не міг лучше того виразити нїж виразив. — Так видимо, що оборона Дрепера, що до Несторія хибила цїли. — Але кождий мусить дивувати ся не мало, як міг американьский професор боронити (і то дуже горячо) Джіордана Бруно, коли довідає ся, що він був за один.

Сей сумної слави чоловік уродив ся около р. 1550 в Нолї коло Неаполю. В молодім віцї вступив до монастиря проповідників (домініканів). Покинувши монастир удав ся до Женеви і там став відступником (апостатою). В Женеві посперечав ся з Кальвіном і Безом і мусїв се місто покинути. Відтак перебігав ріжні краї Европи; був в Тулюзї, Лїонї, Парижи. Ідеї, які він ширив, зворушили против него париский унїверситет, і те зневолило его утїкати до Льондону. Непосидючий та авантурничий Нолянець не міг і там загрїти довго місця. То-ж звернув свої кроки до Нїмеччини, а звідси вернув назад до Італії і замешкав в Венеції. Тут зачав він ширити свої згубні переконаня о релїґії, і се зрадило его. Римска інквізиция завізвала его перед суд; его переконано о єресь, він зістав здеґрадований і яко упертий еретик спалений в Римі на площи званій „Campo dei fiori“ в р. 1600.

Та о Бруні була би загинула і память, понеже нїхто не уважав его за великого чоловіка в его часах. Насупротив, учені, які занимали ся его особою в XVI і XVII столїтю оцїнювали его дуже низко. Доперва в найновійших часах, бо в минувшім столїтю, зачали вихваляти вороги Церкви і христіяньства великі математичні та астрономічні спосібности Бруна. Та се спонукало ученых з противного табору заняти ся близше тою спра-

вою і розслїдити еї. — Критичні слїдженя в тім напрямі вийшли на некористь Бруна, що мусїло скомпромітувати его прихильників.

Его письма суть неясні і повні загадочних алеґорій. Се, що пробиває ся ясно в его письмах, то се, що всї релїґії без винятку, суть фалшиві, не вилучаючи навіть релїґії христіяньскої і жидівскої. Найславнїйше его письмо носить заголовок: „Spaccio della Bestia trionfante". Есть то діяльоґ повний сарказму з тріюмфуючої скотини, під котрою розуміє релїґію або забобон, яку треба поборювати і нищити.

Другий его діяльоґ приходить під заголовком: „De Monade, Numero et Figura". Сей найважнїйший его діяльоґ есть виразом чистого і совершенного пантеізму. І дивно: як в письмах Бруна пробиває ся з одної сторони невірство, так з другої сторони посуває він свою віру в маґію до божевільности.

Перший его твір „Spaccio della Bestia trionfante" що складає ся з трех діяльоґів, есть алеґорією, в якій автор представляє богів, що порішили прогнати з неба звізди, за то що они пригадують їм їх блуди. Їх місце занимають 48 моральних чеснот. Перший діяльоґ, що есть вимірений против поганьскої мітольоґії, есть властиво атаком против всякої релїґії.

Другий есть, як вже було сказано, виразом пантеізму, котрий есть дуже подібний до пізнїйшого пантеізму Спінози. Бруно висьміває в нїм тайни христіяньскої віри; він ставить на рівнї мітичні оповіданя грецкі з книгами св. Письма, а чуда уважає за маґічну штуку. Найсильнїйші его атаки проявляють ся в третім діяльоґу. Юпітер оправдує там Египтян, що покланяють ся звірятам. Момусови, що жадає їх почитаня відповідає батько небес: „Ти не повинен Момусе уважати се за лихо, бо знаєш, що звірята і ростини суть живучими дїлами природи, а природа, то повинен весь знати, есть Богом в річах". Богиня Ізида бере в оборону египетску маґію. Она оправдує також почитане звірят через Египтян, уживаючи таких титулів, які надають Старий та Новий Завіт Ісусови називаючи Его агнцем непорочним, львом і т. п.

Мудрість або Софія каже, говорячи о Мойсею, що він опустив двір Фараона, осягнувши степень доктора всїх наук египетских і що він перевисшав числом тих відзнак всїх учителїв маґії. Щоби закпити собі з Мойсея, він питає ся: Чи думаєте, що Мойсей сходив з двома великими таблицями в руках з гори Синайскої мов звичайний чоловік? „Нї, нї, відповідає: він сходив яко поважний чоловік, на котрого чолї стояли розгалужені великі роги". В той спосіб висьміває Ноляпець Старий Завіт.

З потопи висьміває ся він рівнож. Він твердить, що се оповіданє взяли Жиди з Египту; він висьміває ся з крука, котрого випустив Ное з ковчега.

Рівно-ж висьміває він сон, який мав пекар в вязниці і кпить собі з виясненя сну Йосифом.

Найгидше місце, бо повне ложи, яке находимо в висше наведенім письмі Бруна „Spaccio..." есть то, де він в брутальних словах представляє нашого Спасителя під іменем Оріона і обви-

няє Єго, що казав вірити людям, „що біле єсть чорне і на відворіт, що розум єсть слїпий, темний, що добре єсть злим і т. д. Він висьміває ся з Єго чудес і дорікає Єму, що собі присвоїв божество [1]).

Деякі слова в наведенім низше витягу суть так погані, що лучше здержатись від їх переводу з огляду на публичну моральніст .

В фільозофічнім єго творі, написанім під заголовком „О причинї, основі і єдности", пробиває ся велика ненависть до схоластичної фільозофії. Складає ся він з пятьох дїяльоґів. Приклонників схоластицизму називає брудом, помиями, гноєм, гнилию... Схоластичні доктори, то, після него, худоба, конї і осли, що будять відразу сьміх. Дальше пробиваєсь там любов до поганьства; він кпить з християньских звичаїв, а навіть доґм. Отсе коротенький зміст першого діяльоґу, вступ до сьвятинї мудрости Бруна.

Зміст другого діяльоґу єсть такий. Все, що не єсть послїдним первнем і послїдною причиною свого істнованя, має якийсь инший первень, якусь иншу причину. Мусить отже бути якась инша причина, якийсь инший первень, якому в с ь о завдячує своє істноване, бо всяке б у т є єсть лиш наслїдком волї або доброти того остаточного первня. Тим остаточним первнем єсть Божа субстанція або Бог. Понеже та Божа субстанція єсть нескінчена а ми не можемо пізнати, як лиш єї наслїдки, то не можемо нїчого більше пізнати, як лиш єї зверхню поволоку. Говорячи о первню і причинї належить розріжнити чи і о скільо ріжнить ся причина від первня. Тим послїдним єсть се, що впливає на повстане якоїсь річи і позістає в нїй по єї повстаню, як і перед тим. Причиною єсть се, що впливає вправдї на єї повстане, але по єї повстаню не зістає в нїй.

[1]) Отсе подаю за O. Vigouroux оригінальний текст Бруна, який найлучше характеризує сего чоловіка, і з котрого можна собі уробити відповідне понятє. „Appresso dimando Nettuno: Chi farete, o dei, del mio favorito, del mio bel mignone, di quell Orione, dico, che fa per opavento, come dicomo gli etimologisti, orinare il cielo?" Qua rispose Momo: Lasciate proponere a me, o dei! Ne è cascato, come è proverbio in Napoli il maccarone dentro il formaggio. Questo, per che sa far di maraviglie, e come Nettuno sa, puo camminar sopra l'onde del mare senza infossarsi, senza bagnarsi li piedi, e con questo consequentemente potrá far molte altre belle gentilezze. Mandiamolo tra gli nomini, e facciamo, che li done ad intender tutto quello che ne pare e piace, facendoli credere, che il bianco è nero, che l,inteletto umano, dove gli par neglie vedere, è una cecità, e ció che secondo la ragione pare excellente, buone e ottimo, è vile, scelsrato et estremamente malo; che la natura è una puttana bagassa; che la legge naturale è una ribaldaria; che la natura e divinitá non possono concorrere ni uno medesimo bnon fine, e che la giustizia de l'una non é subordinata a la giustizia de l'altra, ma son cose contrarie, come le tenebre e la luce; che la divinitá tutta è madre di greci, et è come nemica matrigna de l'altre generazioni, onde nessuno puo esser grato a dei altrimenti che grechizando, i e facendosi ereco (то значить християнином)..... O dei, io vi dono questo consiglio per che qualche mosca mi susurra ne l'orecchio, atteso che potrebbe essere, che costin al fine trovandosila caccia in mano, non la tegna per lui, dicendo e faecendogli oltre credere, che il grau Giove non è Giove, ma che Orione è Giove, e che li dei tutti non sono altor che chimere e fantasie" — Les Livres saints et la critique rationaliste стор. 467—472.

В кождій річи належить розріжнити матерію і форму. Форма есть причиною творчою в всесьвіті, а тою есть розум або всерозум, котрий есть душею сьвіта або як єго називають платоніки, будівничим сьвіта. Сей чинник есть загальною творчою причиною (causa efficiens universalis), котру ріжні називають ріжно; найлїпшим однак виразом для означеня сего чинника есть „внутрений артист“, бо він то власне надає матерії форму, він видобуває з насіня або кореня пень, з пня розвиває галузе, з їх нутра листє, цьвіти, і овочі, а після обставин дїлає на відворіт, спроваджаючи соки з листків і овочів через галузе і пень до кореня. Єсли звичайному артистї, що робить коня з дерева, приписуємо розум, то о скілько-ж більше належить ся приписати розум тому артистї, що викінчує се з таким артизмом не забуваючи про найменшу річ. Коли однак застановимо ся над душею сьвіта, то не можемо не признати, що она есть рівночасно і причиною і первнем. Дальше твердить Бруно, що цїлий сьвіт як в цїлости, так і в найдрібнїйших складниках есть оживленим і живим і от як се доказує: Всьо що есть, есть не лиш тїлом, але має також і душу або духа. І так мають після него духа, не лиш мінерали, кости трупа, зсохлі зела, але мають також, капелюхи, пантофлї, черевики і прч. а яко духові єства, суть тим самим безсмертні понеже дух, який есть в них, есть формою, котра не улягає знищеню. Однак і матерія, хотяй стоїть вправдї під властию форми, но і она не улягає знищеню, а затим есть безсмертна. Так після Бруна нема нїчого смертного, але всьо есть безсмертне. Форми суть з матеріею все в сполученю — они находять ся в нїй, а не приходять до неї з вня. Форм есть пять родів, а іменно: елемент, получене, ростинність, чуте, розумовість.

Душа сьвіта творить всьо посредством тих форм субстанціяльних. Она есть неподїльною мимо того, що есть всюди присутною. Но она есть всюди присутною лиш духово подібно як голос, що розходить ся по цїлім покою і по всїх єго кутах.

В третім діяльоґу виступає Бруно против матеріялїзму, котрий голосить, що форми суть тілько случайними прикметами матерії, хотяй, каже Бруно, не дасть ся заперечити, що в природї подибуємо два рази субстанций т. є. матерію яко субстрат страдальний і форму яко чинник дїлаючий. В тім дїяльоґу толкує Бруно, що належить розуміти між матерією. Для поясненя річи він робить ріжницю помежи матеріялами а матерією. Під матерялами розуміє такі річи, як сукно, дерево і прч. Матеріяли, заявляє Бруно, мають вже самі в собі якусь природну форму; матерія есть сама з себе без жадної форми і тим ріжнить ся від матеріялів. З того слїдує, що підчас коли матеріялів есть дуже богато, то матерія може бути тілько одна, бо ріжницю може робити лиш форма. Пізнати можна як матеріяли, так і матерію; но підчас коли матеріяли пізнає ся змислами, то матерію пізнає тілько розум. Подібно як тесля, що робить з дерева ріжні річи, як бальок, стіл, лавку і т. п. зміняє тілько єго форму, підчас коли сама матерія зістає незмінна, так змі-

ня́є і природа, коли витворює з зерна траву, з трави колос, з колосів хлїб, з хлїба поживні соки, з соків кров, з крови насїня, з насїня зародок, з зародка чоловіка, з чоловіка трупа, з трупа землю, камень або щось подібного, лиш саму форму, підчас коли матерія зістає незмінна Нїчо отже дивного,, що були такі, як Демокрит, Епікурейцї і инші, що думали, що тільки матерія єсть тревалою, вічною, творчою, а форми суть перехідними случайностями; но они не звернули увагу, що форми, хотяй зміняють ся, але не пропадають, бо они зісередоточують ся у души всесьвіта. З того слїдує дальше, що не лиш матерія, але і форми суть вічні, і анї матерія без форми, анї форми без материї істнували не могуть.

З того слїдує дальше, що тілько єсть одно абсолютне єство, котре мусить бути вічне, всемогуче, всюди присутне, житє всього житя, душа всїх душ, єство всїх єств, або одним словом, оно єсть початком і кінцем всього.

Но розум може поняти сей найвисший абсолют тілько способом неґації т. зн. через зрозуміне, чим він не єсть; бо розум яко ограничений неограниченого єства но може поняти. В тім отже тілько абсолютнім єстві, що єсть погодженем всїх суперечностий, нема анї форми, анї материї, бо єсть „одинокість“. Так отже можна узнавати за правду, заключає Бруно, то що вже сказав Парменїд, що все бутє єсть „єдностию“ з котрої розвиває ся як духовість, так і тїлесність.

Четвертий діяльоґ єст тілько продовженем розправи о матерії і формі. Матерія річий тїлесних ріжнить ся від матерії річий нетїлесних; але під певним взглядом мають они щось спільного, подібно як чоловік, що під зглядом своєї людскої природи ріжнить ся від льва, але яко живучі сотворіня мають они щось спільного, отже суть подекуди одним і тим самим. Належить також відріжнити вічність від того, що проминає, бо в вічности єсть завсїгди одна натура в сполученю з одною формою а тут зміняють ся матерії і зміняють ся форми. Там єсть матерія від разу всїм, чим тілько бути може, завсїгди і рівночасно, а тутки єсть матерія тою або иншою в ріжних часах і після певного порядку. Матерія безтїлесна має всї тоті самі прикмети, що і тїлесна з тою ріжницею, що матерія безтїлесна не має нїякої розтяглости, але за то має їх всї в зародї, має їх з свого нутра видати на вні.

В пятім діяльоґу говорить Бруно о єдности всесьвіта і о висліdах своїх фільозофічних розважань. Ту єдність, о якій була висше згадка, він називає „universum“, котре єсть чимсь одиноким, недвижимим і нескінченим. То унїверсум єсть матерією або тїлом, оно єсть рівночасно душею або формою, оно єсть причиною, оно єсть всїм. На него не може дїлати нїчо, але оно дїлає на всьо і у всїм. Унїверсум містить в собі всї суперечности, котрі в нїм творять гармонїйну цїлість.

Унїверсум не єсть анї матерією анї формою, бо єсть всїм і одним. У всесьвітї нема часу; длятого не ріжнить ся рік від дня, день від тиждня; нема просторони і тому не ріжнить ся

стопа від цаля, цаль від милї і т. п. Супротив всесьвіта не ріжнить ся муравель від чоловіка, а чоловік від звізди. Лїнїя не ріжнить ся від площини, площина від точки, точка від тїла, анї скінченість від нескінченості, анї найбільше число від найменшого.

Вправдї подибуємо у всесьвітї змінн, каже Бруно, але ті зміни не витворюють нового бутя, але лиш новий рід того самоги бутя. Помежи всесьвітом а річами у всесьвітї заходить лиш тота ріжниця, що всесьвіт обнимає всї роди буть, а річи містять в собі вправдї кожда з осібна всьо буте, але не всї роди бутя. Многість есть отже чимсь зглядним, числом, случайностию, відміною сущного абсолютного бутя – многородного, многородимого, но в кождім разї одинокого. Длятого Пітаґорас не бояв ся смерти справедливо, бо смерти не ма, есть тілько зміна, а радше переміна случайности, але субстанція анї не повстає, анї не гине, есть отже безсмертною, дїйсною, а тілько случайности суть чимсь позірним, марним, отже майже нїчим. Єдність есть тілько правдою і мудростию, і правдивим фільозофом, есть тілько той, що уміє пізнати і зрозуміти ту єдність. Впрочім можна вияснити ту єдність, коли зважає ся, що пр. в одній капли насїня містить ся рука і рамя, кадовб і голова, стегно і кість, котрі виходячи на верх, не творять зовсїм новоі субстанциї, але виявляють тілько деякі прикмети, ріжниці случайности і степенї тої самої субстанциї. Так само корм містить в собі в зародї кров, слюз, мясо, насїня. Не инак не містять ся в субстанциї, в абсолютї, в унїверсум, в єдности всї відміни, роди, породи, властивости, одним словом: всьо. Єдність есть отже сутию, бутєм, а многість не есть самоістнуючою, але тілько явищем змисловим, поверхнею дїйсного істнованя. Щоби пізнати лучше фільозофию єдности, треба памятати о тім, що природа сходить по тих самих ступнях в витворюваню річий, по яких спинає ся розум хотячи пізнати ті річи. А розум, хотячи пізнати всеістноване іде від многости до єдности, яко до реченя, з котрого виросла многість. Правдиве пізнане полягає на годженю суперечностий, на спроваджене їх до спільного знаменника. Впрочім есть пізнане, длячого суперечности лучать ся в єдности, легке до зрозуміня, если тілько схочемо застановити ся над тим. Так приміром тепло есть переченєм зимна, а преціньнайменше тепло становить єдність з найменшим зимном. Всї суперечности сходять ся в єдности, але належить звернути увагу на їх maxima і minima. Так отже есть єдність всїм, есть найвисшим добром, найбільшим щастєм, але лиш о стілько, о скілько она заключає в собі многість. Длятого найприятнїйшою есть та краска, що містить в собі всї краски, найприятнїйший есть той звук, де всї звуки зливають ся в одну цїлість. Єдність отже, що містить в собі многість есть одинокою субстанцією, одинокою правдивою причиною, одиноким правдивим первнем всього бутя. Ся то фільозофія була підставою і зразком пізнїйшого фільозофа Спінози і служила єму за модель[1]).

[1]). Винято з дїла Дра Володислава Дайзенберґа під заголовком „Filozofia" стор. 46 — 55.

Продовженем письма „Spaccio della Bestia trionfante“ есть инше письмо Бруна, що носить заголовок „Cabala del cavallo Pegaseo“. Бруно висьміває тут се, що називає ослячою глупотою (Asinita). Майже всї удари в тім письмі суть звернені против християньства. Его пантеізм зарисовує ся що раз то більше і більше. Для иего суть звізди і всї річи матеріяльні живучими розумними ествами (animali intellettuali). Всяка річ живе, небесні тїла суть живучими ествами (animalia); предмети, що покривають поверхню землї, і ті які крие в собі земна кора, суть до певної степени і після своєї сфери наділені житем; навіть камінь чувствує в своїм роді, хотяй чоловік не може означити способу того чутя. В инших словах: „божество спить в камени, так як спить в звіряти“, як се виразила пізнїйша школа Шеллінґа, яка була поклонником Бруна. Бруно, що вірив в пантеістичну єдність природи, не вірив в єдність людского рода, як не вірив також в сотворене. Не тілько всї звірята, але і чоловік вийшли після него з лона землї, огрітої сонічними лучами. Еговаг не був для него Богом світа, але тілько божеством Жидів Апостоли були в его очах тілько Ґалїлейцями. Приняте особистого Бога не дало ся погодити з его пантеістичними ідеями, а релїґію уважав він тілько за байку, котра бурить підставу і уживане житя. (Fabula, quae vitae rationen evertit et usum).

(Конець буде).

ВОЛОДИМИР СОЛОВЄВ.

РОСИЯ І ВСЕЛЕНЬСКА ЦЕРКОВ

(Vladimir Soloviev. La Russie et l' Eglise universelle)

Переклав

Сьвщ. Володимир Герасимович.

ДРУГА ЧАСТИНА.

ЦЕРКОВНА МОНАРХІЯ ОСНОВАНА ІСУСОМ ХРИСТОМ.

(14. Продовжене.)

Хоч св. Лев, як ми тільки що бачили, не гадав, щоби після опредїлень его посланя потрібно було вселенського собору в інтересї доґматичної правди, він одначе вважав его дуже пожаданим з огляду на спокій Церкви; і однодушна, добровільна згода собору з його приказами врадувала його. Ся свобідна згода виражала на його думку ідеал єрархічних відносин. „Гідність священичого уряду, пише він до епископа Теодорита Кирского, — набирає більшого блеску там, де власть висших зберігаєть ся

таким чином, що через те ні дрібку не вкорочуєть ся свободи низших. Господь не позволив, щоби ми терпіли яку небудь кривду в наших братях, але се, що Він вперід зясував за нашим посередництвом, опісля потвердив ненарушеним почуванем всесьвітного братерства; через се Він показав, що доґматичний акт справді вийшов від Нього. З початку виложений першим зі всіх престолів, а відтак принятий судом всього християнського сьвіта, задля того, щоби в сьому ділї члени показали ся згідними зі своєю головою."[1])

Звісно, що ученого Теодорита, обжалованого о несториянство, виправдав халкедоньский собор; але він сам глядів на сей осуд, як на нерішучий і звернув ся до папи, щоби одержати від нього конечне рішенє. Св. Лев обявив, що Теодорит православний сими словами: „В імя нашого Благословеного Бога, якого непобідна правда виказала Тебе чистим від всякої плями єресї після осуду апостольского престола..." і додав: „Ми узнаємо велику дбайливість, яку нам всім оказує блажений Петро, котрий укріпив суд свого престола в опредїленю віри і виправдав людий, невинно осуджених"[2]).

Хоть св. Лев в свобідній згоді узнавав ідеал церковного єдиньства, то у тім єдиньстві робив різницю між елементом власти, а елементом доради: тобто між св. престолом, який рішає питаня і вселеньским собором, який з його рішенем годить ся Від ідеальної Церкви вимагаєть ся такої згоди всесьвітного братства. Церковне житє не повне без однодушности всіх; але без рішучого акту центральної власти найоднодушнїйшій згоді хибує реальної підстави і вона не переводить свого цїлковитого дїйства в чин, що доказує історія Церкви досить ясно.

Останне слово в всякім доґматичнім питаню, оконечне потвержденє Церковного акту, належить до престола св. Петра. Длятого то св. Лев в письмі до царгородского Церковного патриярха Анатоля, з причини одного царгородского церковного слуги Аттика, який мав виречи ся своїх єретичних гадок і піддати ся осудови 4-го собора, роботь сущну різницю між своєю участю в рішенях вселеньского собора і участю грецкого патриярха: „Він (Аттик) має заявити, що придержувати меть ся у всїх точках опредїленя віри халкедоньского собора, на яке Твоє Братерство згодило ся підписавши єго і яке було потвержденє властю апостольского престола."[3])

Не можна красше сформулувати законодатний прінціп церковної управи, як розріжнивши в ньому подібну, до св. Льва, потверджаючу власть від годячого ся Братерства. Ясна річ, що папа вимагав сими словами для себе не лише першенства що до поваги, якраз на відворіт св. Лев вповнї годив ся на рівність що до поваги між всїми епископами; і з сього погляду всї они були для нього однаковими співепископами і братьми.

---

[1]) Ibid. col. 1046
[2]) 1053
[3]) Ibid. col. 1147.

В так точних виразах хотів він ясно висказати не що инше, як ріжницю власти. Братерство всїх в його очах не виключає вистого авторитету одного.

В письмі до Анастазия, епископа солуньского про справи повірені його „братерству властю блаженого апостола Петра“, він так реасумує поняте врархічного прінціпу: „Поміж самими блаженими апостолами при однаковости поваги була ріжниця власти, і хоч покликане до апостольства для всїх було рівне, то таке першеньство над иньшими віддано лиш одному. Звідси вийшла і ріжниця між епископами, і установлено, відповідно великому розпорядкови Провидїна, щоби не всї могли собі присвоїти всьо, але щоби в кождій провінції був хтось, хтоби мав над своїми братьми першеньство догляду (буквально: першеньство присуду), і знов, щоби в ще більших городах були поставлені такі, у яких ще ширші обовязки, а через них піклованє вселеньскою Церквою передаєть ся одному, Петровому престолови і нїчо не може віддїляти ся від свого проводиря.“[1])

Що дотичить запоруки і окончної санкциї сього „великого розпорядку Провидїня“, вони після думки св. Льва містять ся в тім, що одинокий голова Церкви, до якого обовязані права і обовязки всїх, неодержує своєї власти від людских інституций і історичних обставин, але з'ображає собою непохитний камінь Правди і Справедливости, положений Самим Господом як підвалина його суспільної будівлї. Не самі міркуваня зовнїшної користи, але особливо внутрішнїй змисл побожности ratio pietatis служить як доказ для сього, хто одержав власть управи всею Церквою e divina institutione.[2])

РОЗДЇЛ XIII.

Ідеї папи св. Льва одобрені грецкими Вітцями. Єфеский „розбійничий собор“.

В письмах і дїлах Льва I. бачимо вже не тільки зарід начального папства, але саме, таки папство, обявлене на зверх в цїлім обсягу своїх атрибутів. Вистарчить згадати о найважнїйшій точцї: 14 віків перед Пієм IX наука о не погрішимости ex catedra вже була оголошена. Св. Лев твердить, що вистарчає сам авторитет катедри св. Петра, щоби розвязати яке небуть фундаментальне догматичне питанє; він не взиває вселеньского собора, щоби определїлив догму, а просить його тільки, щоби для спокою церкви згодив ся на определїленє видане папою, який з Божого права є законним сторожем правдивої католицкої віри. На коли ся теза, яку опісля ватиканьский собор лиш розвинув в Constitutio dogmatica de Ecclesia Christi, —є єресю, як у нас запевняють, — то і папа св Лев Великий є єретиком, ба навіть єрезіярхом, бо нїхто перед ним не твердив сеї тези так точно, сильно і притьмом. Придивім ся тепер, як приймила правосла-

[1]) Ibid. 668.
[2]) 646

вна Церков ті авторітетні твердженя, папи св. Льва. Возьмім акти грецких соборів, сучасних тому папі (том V, VI, і VII Колекції Манзія) і прочитаймо їхні документи.

Насамперед знайдемо замітне письмо епископа Петра Хрізольоґа до архимандрита Євтихія. Коли царгородский патриярх св. Флявіян осудив за єресь разом зі своїм синодом архимандрита одного з монастирів грецкої столиці Євтихія, і звернув ся до папи Льва, щоби сей потвердив той присуд, Євтихій за радою, яку одержав на царскім дворі, де мав могутніх покровителів, забігав ся притягнути на свій бік кількох православних епископів.

Він одержав від одного з них, Петра Хрізольоґа, таку відповідь:

„Особливо радимо тобі, поважаний брате, держати ся з великим довірєм письма блаженного папи міста Риму; бо блаженний апостол Петро, що живе і начальникує на своїй власній катедрі, подає правду віри тим, що її шукають. Що дотичить нас занятих миром і вірою, то ми не можемо розібрати справ, які відносять ся до релїґії, без згоди римского епископа.[1])

Петро Хрізольоґ, хоч Грек і писав до Грека, то всеж був епископом Равенни і длятого належав на пів до заходу. Але декільки листків далї подибуємо таку саму науку у представника східної митрополії, Флявіяна, св. ісповідника, якого почитає православна Церков. „Ціла ся справа, — пише він до папи з причини єресї Євтихіа — потребує лише вашого одинокого присуду, який може всьо привести до спокою і тишини. Таким чином єресь, яка у нас почала ся і невзгодини, які з сього вийшли, цілком дадуть ся знищити при помочи Божій, вашим сьвященим письмом; се зробить безпотрібним скликуване собору, полученого і так з великими клопотами[2])“ По св. царгородскім патриярсї послухаймо вельми ученого епископа Теодорита кирского, якого грецка Церков признала блаженим. „Наколи Павло, — пише він до папи Льва, — вістун правди, труба св. Духа приходив за радою до Великого Петра, то ми простенькі і маленькі тимбільше повинні прибігати до вашого апостольского престола, щоби одержати від вас цїльбу на рани, які гноблять Церков. Бо першенство належать ся вам з богатьох причин. Ваш престол прикрашений всякими привілеями, а особливо привілеєм віри; і божественний апостол оказуєть ся вірним сьвідком, коли кличе звернений до римскої Церкви: ваша віра сповіщаєть ся по цїлому сьвітї.. Ваш то іменно престол посїдає наслїдство вітцїв і учителїв правди, Петра і Павла, яке осьвічувало душі вірних. Сї два божественні, тричі блажені апостоли, з'явили ся на Сходї і всюди роздїляли свої проминї; але на заходї якраз їм було вгідно приймити визвіл від житя і звідсїля то вони осягають тепер цїлий сьвіт. Вони явно осяяли ваш престол і в сьому містить ся якраз ваше найбільше добро. Менї-ж

[1]) Concil. Amplis collectio (Mansi) t. V. col. 1, 349.
[2]) Ibid- col. 1, 356,

лишаєть ся дожидати присуду вашого апостольского престола. І я молю і прошу вашу святість обявити менї оклеветаному ваш прямий і праведний суд: лиш прикажіть, а я поспішу до вас, щоби одержати від вас поученє, яким я хотїв лиш іти за слїдами апостолів.“ [1])

Не пусті то слова, не реторичні фрази, говорили отсї представники православя. Грецкі епископи мали основні причини сильно держати ся начальної власти апостольского престола. „Єфеский розбій“ показав їм наглядно, чим міг бути вселеньский собор без папи. Згадаймо поучаючі обставини сеї події. Від 4-го столїтя згречена часть Церкви дуже терпіла через суперництво і постійну борбу між двома єрархічними осередками: між старим патриярхатом в Александриї і новим в Царгородї. Зовнїшні фази сеї боротьби залежали головно від сього, як відносив ся до неї візантийский двір; і коли схочемо пізнати, як проявляли ся ті відносини зглядом сих двох церковних центрів Сходу, то побачимо замітний факт. A priori можна би гадати, що візантийске правительство з политичного погляду мало до вибору між 3 способами дїлання: або піддержати новий царгородский патриярхат, як свою питому креатуру, яка завсїгди була у нього в руках і нїколи не могла осягнути тривкої независимости, або щоби не бути примушеним придушувати у себе дома клєрикальні тенденциї і вибавити ся від надто тїсної і докучної увязи — волїти мати центр церковної управи десь трохи дальше, всеж таки в сферї своїх впливів; з тою метою міг византийский Цезаризм вважати добром піддержувати александрийский патриярхат, який вдоволяв сим обом умовам і мав крім того яку таку рацию для свого зглядного першеньства на (Сходї) в традициї і канонах; або вкінци могло цїсарске правительство вибрати систему рівноваги, протеґуючи то один, то другий з ревалізуючих престолів після политичних обставин. Можна одначе переконати ся, що як раз нїчого подібного не було. Відкинувши велику пайку індівідуальних случаїв і чисто личних відносин, треба признати, що був один загальний прінціп, який зясовував поведенє візантийских цїсарів в єрархічній боротьбі Сходу; але сей прінціп лежав поза всїми трома вказаними нами политичними міркуваннями. Наколи цїсарі змінявли свої відносини до обох патриярхатів, піддержуючи то один, то другий, то причиною сих змін, не був прінціп рівнова ги; візантийский двір завсїгди не того з двох єрархів суперників, котрий в дану хвилю більше заслугував на се, а якраз того, котрий погляду релїґійного або морального не варт був піддержки. Вистарчало патриярхови, всьо доно, чи царгородскому, чи александрийскому, бути єретиком, або негідним пастирем, щоби собі забезпечити на довго, як не на все, енерґічну протекцію цїсаря. І на відворіт, чоловік сьвятий або борець за правдиву віру, вступаючи на епископский престол в Александрії чи в Царгородї, мусїв заздалегідь приготовити ся на ненависть і переслїдуванє цїсаря, а часто навітьна мученичу

[1]) Con. col. VI. 36, 37, 40.

смерть. Сей непоборимий нахил византийского правительства до несправедливости, насильства і єресї і непобідна антипатия до найгіднїйших представників християньскої єрархії проявила ся дуже вчасно. Невспіло ще цїсарство узнати християньску релїґію державною, а вже переслїдувало сьвітило православія св. Атаназія. Цїле довге панованє Констанция, сина Константина Великого було повне боротьби проти славного александрийского патриярха, коли тимчасом сучасні єретичні царгородскі епископи користували ся протекцією цїсаря. І то не могутність александрийского престола, а чеснота того, хто сидїв на ньому була не до вподоби християньскому цезареви. Коли пів століття опісля ролї перемінили ся, коли навідворіт царгородску катедру займив великий Сьвятий — Іван Золотоустий — а александрийский патриярхат впав в руки чоловіка гидкого, Теофіля, византийский двір яв оказувати ласку якраз останньому і ужив всїх способів, щоби Золотоуста знищити. Але може бути, що то лиш незалежна вдача великого християньского бесїдника була неприємною цїсарскому дворови, однак не богато опісля на царгородскім патріяршім престолї засїв чоловік з умом непогамованим, з вдачою незалежною — Несторій; а що Несторій мав при всїх своїх прикметах ще одну а то, що був явним єрезіярхом, то він скоренько заслужив собі повну ласку цїсаря Теодозія II, який нїчого не щадив, щоби піддержати його в боротьбі з новим александрийским патриярхом св. Кирилом, наступником великого Атаназия як не в личних чеснотах, то в великій ревности до православія і до богословскої науки. Побачимо зараз, чому цїсарскому правительству не пощастило підтримати єретика Несторія а знищити св. Кирила.

Не довго опісля, ролї знов змінили ся: Царгородский патриярхат дістав в особі св. Флявіяна гідного наступника Івана Золотоуста, а александрийский престол перейшов в руки нового Теофіля Діоскора, прозваного епископом Фараоном. Св. Флявіян був чоловіком лагідним і без претенсій, Діоскор, сплямлений всїлякими проступками, визначав ся особливо незвичайною честолюбністю і деспотичним духом, задля якого і одержав своє прізвище. З погляду чисто полїтичного було ясно, що цїсарскому правительству св. Флявіян був не грізний, коли противно властолюбиві стремлїня нового „Фараона“ повинні були викликати справедливе недовірє. Таба св. Флявіян був православний, а Діоскор мав в сьому перевагу над ним, що сприяв новій монофізицкій єресї. На сїй основі він зискав протекцию на візантийскім дворі, і під його проводом скликано вселеньский собор, щоби його роботї надати законний авторитет.

Діоскор мав за собою всьо: заслону сьвітского меча, гарно здисциплїноване духовеньство, яке привіз з собою з Єгипту і яке було йому слїпо віддане, юрбу єретичних монахів, велику партию між духовеньством иньших патриярхатів і вкінци малодушність більшости православних епископів, які не сьміли отверто супротивляти ся блудови, якому сприяла „сьвящена велич божественного Августа“. Св. Флявіяна осуджено загодї, а з ним

мало провалити ся і само православіе в цілій східній церкві, — наколи би ся Церков була полишена виключно своїм питомим силам. Але поза нею істнувала релігійна і моральна власть, з якою „Фараони“ і цісарі мусіли числити ся. Наколи в боротьбі двох східних патриярхів візантійский двір завсігди ставав по сторонї винного і єретика, то справедливість і правдива віра, чи вона гуртувала ся в Александриї, чи в Царгородї, неминуче знаходила сильну охорону в апостольскім престолї Риму.

[Конець буде].

ВСЯЧИНА.

Вп. О. Лев. Джулиньский просить нас помістити слїдуючу оповістку: „На числені запитаня, дотичачі видання книги: „Житє Сьвятих“, до якого я приступив, відповідаю коротко: Яко популярне виданє буде то найбільша книга, яка у нас до нинї явила ся. Формат великий (29+21 cm.) друк ґармонт, в дві шпальті по 65 стихів одна. Образки специяльно виконані. Переплет хороший, полотно оздібне, на верх переплету друга тонка обложка, цілість в футералї Знатно більше як 50 аркушів друку. Тільки що до внїшної форми. Що до змісту, то згідно з совістию, а певно не для реклями, сказати мушу, що є то муравлиний труд, скінчений в собі. Не пропущено там ні одної дрібки, увзгладнено то, що при подаваню житя Сьвятих Церков увзглядняти поручає, пропущено все, щоби могло наразити молодих читачів на шкоду душевну, писано для народа з зрозумінєм душі народа, з теплом, серцем, прекрасним чистим язиком народним, округлим, краснорічивим стильом. Осуд свій видаю яко сьвященик, а не яко видавець. До житя кождого Сьвятого долучені науки, становлячі осібну цілість, містячі виклад катихізму, основані на незвичайнім богацтві Письма св. і висказів св. Отців. В тім зглядї автор довів до границь перфекциї. Опроче суд видасть критика і читачі. Підняв ся я виданя тої книги і з весною она мусить бути готова. В дорозї пренумерати до Нового року ціна єї виносить 10 Корон. (або зараз всї гроші або тепер половина, а друга на весну). По Новім роцї ціна мусить безусловно бути відвишена. Подібні виданя нїмецкі, польскі, що до змісту о цілє небо стоячі низше, коштують о много більше. — З поважанєм о. Лев Джулиньский, редактор „Посланника“, Лапшин, Бережани“.

Пекуча справа. Руске товариство педаґоґічне вичерпало вже всї свої засоби до послїдного сотика! Земляки! Ратуйте обі наші приватні рускі женьскі школи, 5-клясову видїлову ім. Т. Шевченка і семінарию женьску (сего року вже повну), ратуйте бурси! Без вашої скорої успішної помочи товариство не буде могло дальше своїх інституций вести. Польскі часописи доносили, що оден-одинокий день 3. мая с. р. приніс Полякам в „дарі народнім“ 120.000 корон для їх товариства

„Szkoła ludowa!“ А ми просимо лише о скромні датки, але просимо в с ї х наших тямучих Земляків, що їм добро нашого народа бодай трохи лежить на серци. Без успішної загальної помочи наша сьвята справа пропаде! На саму оплату сил учительских в обох школах потребуємо кождого першого найменьше **2200 корон.** Першого грудня вже недалеко, а товариство вже нїчого не має! — Просимо рівнож наших членів і передплатників обох наших орґанів о скоре вирівнане залеглостий, а се вже далоби нам поважну суму, бо понад 3000 корон! Просимо купувати наші книжочки для молодежи і старших людий, які знаменито надають ся до наших читалень. — При більших замовленях в „Народній Торговлї“ у Львові просимо звертатись до нашого товариства, бо дирекция „Народної Торговлї“ обіцяла нам давати за посередництво 2 процент від товарів, закуплених за готові гроші. З иших товариств і приватних осіб, до яких ми в тій самій цїли удавались, зволило ще „Товариство для розвою рускої штуки у Львові“ обіцяти нам 1—5 процент. Поручаємо отже горячо се товариство нашим Землякам. — Земляки! Прийдіть нам сейчас з помочию, бо periculum in mora! — Всякі жертви просимо просилати під адресою: **Руске тов. педаґ. у Львові Сикстуска 47.** — За головний Видїл: *о. Іван Чапельский* голова, *д-р Остап Макарушка* секретар.

Звертаємо увагу наших читачів на долучений до сего числа катальоґ видавництв Руского Т о в а р и с т в а п е д а ґ о ґ і ч н о г о. Катальоґ містить спис книжок призначених для дїтий, молодїжи, народа і бібліотек шкільних. Дохід з книжочок призначений на удержане руских приватних шкіл Руского Товариства педаґоґічного. З огляду на бездоганний напрям сего видавництва, на зміст его і цїль, на яку призначений дохід з розпродажі книжочок, поручаємо горячо се видавництво ласкавим зглядом нашого духовеньства.

Непошанованє руских сьвят. Дійшло до нашої відомости, що ц. к. Суд повіт. в Белзї ігнорує систематично рускі сьвята. А преціньо повинно бути відомо начальникови ц. к. Суду, котрий мешкає в найблизшім сусїдстві Церкви, коли припадають рускі сьвята. Він же чує навіть спів, коли править ся богослуженє в Церкві. Мимо того взиває він рускі сторони на розправи в торжественні сьвята, а бідні мужики стягнені на розправу мучать ся, бо чують спів церковний, який пригадує їм їх обовязок, а котрого вони не можуть сповнити задля невіжества чи злоби пана радника. Так і того року скликав пан радник руских селян на розправу на день 8. падолиста, в котрий то день випав празник св. Димитрія. Бідний темний мужик іде на розправу, бо не знає, що взиванє его в торжестенне сьвято есть надужитє зі сторони власти. Щоби дальша кривда не дїяла ся бідним селянам, зволить Президія ц. к. Суду Краєвого прислати ц. к. Судови повітовому в Белзї календар і позазначувати всї дні, в котрих припадають рускі сьвята, котрі суть преціньо католицкими, а єсьмо певні, що ц. к. Суд повіт. в Белзї, коли буде знав, в котрі днї припадають сьвята, не допустить ся більше надужитя.

З р. 1907 зачинає

„НИВА“

четвертий рік істнованя. За перших три лїта сповняла „Нива“ свою місію по своїм силам, уміню і можности — щиро й сумлїнно. В такім самім дусї, як доси, вести будемо нашу працю і далї.

Зміна зайде лише в тім, що зробимо „Ниву“ змістом більш актуальною, як доси і більш — практичною.

В додатку проповідничім містити мемо постійно сего року виключно лише перерібки знаменитих проповідий одного з найкращих сьвітових проповідників — Гунольта.

До співробітництва упросили ми всї наші найлїпші богословскі сили. Запевнено нам також дописи і кореспонденції з усїх кутів нашої церковної провінції.

Обєм і предплата лишають ся ті самі, що і в попереднім роцї, значить обєму місячно пять аркушів друку, а річна предплата 8 корон.

Просимо наших прихильників ширити „Ниву“ між сьвященичі круги. Не повинно бути одного сьвященичого дому, в якім не предплачувано би сего одиноко го у нас духовного журнала.

Всякі дописи, кореспонденції, грошеві і инші посилки просимо адресувати так: Львів, ул. Петра Скарги, ч. 2.

Редакція „Нови“.

Безуслівно повинна знаходитись у кождій рускій хатї і в читальни одинока на Руси христіяньска, просьвітно-полїтична і господарска ілюстрована часопись

„ОСНОВА“

„Основа“ дуже богата ріжнородним, поучаючим і забавним змістом. Вона подає своїм читачам статї просьвітні, полїтичні, господарскі і поученя у всяких хосенних справах, гарні оповіданя, поезії, цїкаву всячину, сьмішне і богато всього.

Патріотичним і христіяньским обовязком кождого щирого Русина ширити і предплачувати „Основу“, якої річна предплата виносить лише 4 (чотири) корони.

Адреса редакції і адмінїстрації „Основи“: Львів, ул. Петра Скарги, ч. 2.

Видає і за редакцию відповідає сьвящ. **Ярослав Левицкий**
З друкарнї Народової (Манєцких), Львів.

Ч. 24. Львів, 15. грудня 1906. Рік III.

Нива

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця.

Передплата річна 8 кор. піврічна 4 кор.
Поодиноке число 40 сот.

Адрес редакції і адміністрації:
Львів, ул. Петра Скарги, ч. 2.

Бібліотека наукового товариства імени Шевченка

Наука релїґії в наших середних школах.

Конець.

Методичне поступованє катихити.

Переходимо до третого, головного чинника при науцї релїґії т. є. до методичного трактованя науки релїґії т. є. до викладу катихити і відпитуваня учеників. Тут многі катихити похитають головами і з гори вже будуть успособлені ворожо против отсих стрічок, бо кождий катихит уважає уживаний собою метод за найлучший і найвідповіднїйший і иншого метода собі накинути не позволить. Не кажу я, щоби отсї методичні мої уваги мали претенсию до неомильности, та і сего собі не дам сказати, щоби в тім згляді катихити осягнули вже пальму побіди. Розказують про покійного катихиту К. в Т., що єго ученики по матурі торжественно за містом палили учебники релїґійні, вдоволені, що вже більше їх „катабас“ не буде мучити. Чи сей метод був щасливий, о тім хиба двох гадок бути не може! Релїґія у учеників була вмісто найприятнїйшою, наймилїйшою годиною з всїх предметів, лише пострахом, мукою. Ученики втїкали, захоровували раптовно, аби лиш викрутитись з тої страшної години. Сей метод анї не приспорив ученикам релїґійного знаня, анї тим менше, не причинив ся до збільшеня релїґійного духа, побожности у них, бо Рада шкільна краєва навіть була змушена того катихиту перед вислуженєм приписаних лїт служби спенсіонувати, тому що між учениками ширив ся в застрашаючий спосіб атеізм і башибожуцтво. Злий є і другий екстрем, т. є. цїлковите занедбуванє науки релїґії, як се було нрим. в одній з львів-

ских гімназий довгі лїта. Година релїгії належала до годин сьміху, жартів, шопок, шкраберні, та що найгірше при тім, що власне предметом, довкола котрого строїлись ті всї штубацтва, була особа катихита. Лєкцію можна було спокійно вичитати на плечах товариша, а викладу не слухав нїхто, бо через галас годї було що й почути. З поданих отже двох прикладів буде отже, як само собою виходить, найлучшою дорога посередна, т. є. треба вимагати від учеників точного знаня предмету, але при тім нехай се буде найприятнїйша година для пересидженя, наймилїйша задля предмету, який подає. Найлекша до *вивченя* нехай буде тому, бо катихит через свій виклад, свій методичний і дидактичний спосіб трактованя лекциї облегчив сю науку ученикови ; найприятнїйша до пересидженя, бо катихит умів свій предмет так виложити і при відпитуваню всїх учеників втягнути до мисленя, що они і незауважали, коли година минула ; наймилїйша задля *предмету*, бо катихит займаючим, теплим викладом, висунув вагу релїгії перед всї предмети, заохотив до науки релїгії, яко науки важної на цїле житє.

Щоби узискати одно і друге, т. є. щоби ученики добре собі присвоїли потрібні відомости з релїгії, але присвоїли собі легкою працею, нетяжким трудом, потреба, щоби катихит сам вложив много своєї працї в виученє учеників заданої лєкциї. По перше отже блудом кардинальним було би, эсли би катихит лєкцію, котру має задати, казав відчитати лише з книжки, пояснюючи лиш подекуди незрозумілі слова, менше понятні звороти. Нї! се було-б пояснюванє підручника, немов би якогось клясичного автора, але не пояснюванє науки релїгії, а тимчасом підручник, учебник повинен лише бути неначе звязлим, річевим протоколом зі слів катихита і відповідий учеників. Не виступаю я тим самим з гори против відчитуваня з учебника заданої лєкції, але говорю, що таке відчитуванє на місци хиба по перероблениї лєкциї з учениками.

Друга річ : катихит повинен на годину добре приготовити ся з викладом хочби найлекшої лекції, а не спускатись на: dabitur vobis in illa hora.... Учеників знудить, годину стратить, нїчого не научить, бо не буде знати від чого зачинати, як перевести заложену лєкцію, а нераз бистрійший ученик перелапає і на якійсь ігноранциї, на маленькій неточности отця катихиту!...

Трета річ, се спосіб як викладати і перерабляти лєкцию, щоби ученики вже в школї научили ся і добре зрозуміли задану лєкцию. Тут знов нагадаю на дві цїли, які має наука релїгії, се набутє потрібних відомостий і збудженє релїгійного духа. В першій цїли треба уживати одиноко практичної методи, т. є. дияльогічної, то значить не викладати, традувати як на унївэрзитетї, але дияльогами переконуватись, чи ученики давнїйші лєкциї собі запамятали, чи теперішну лєкцию розуміють, понимають як слїд. Традиция, виклад учеників знудить скоро, ступить їх спосібність до мисленя, а такий дияльог заострить їх увагу, збудить благородну амбіцию влучно відповісти на питаня катихита, і переконає також, чи сей або другий уступ добре зрозуміли. Знов же

для збудженя релїгійного чуства, треба конечно суб'єктивного чувства катихита, бо катихизоване саме має лише об'єктивну вартість. Само катихизоване не вплине на духа і волю, тому потреба тут ужити метода акроаматичного, оповіданя, заохоти. Так отже з сказаного виходить, що катихит катихизованєм научить, викладом загріє, а читанєм з книжки анї одного, анї другого не осягне.

В нинїшних часах устроюють ся осібні катихитичні курси, на котрих вправні педаґоґи, довголїтні катихити переводять перед численними своїми собратами взірцеві лєкциї, як учити, як катехізувати, як розширювати релїгійні виднокруги учеників і як впливати на розбудженє у них релїгійного чуства. Взірцем їм тут не Гербарт, не Пестальоці, не Кнехт, а сам Христос, котрий єсть і буде найгарнїйшим приміром учителя, найлучшим взірцем педаґоґа. Не місце тут довго розводитись над методами і способами научуваня, так всеж таки годї бодай ме згадати короткими словами про найголовнїйші правила, яких катехит при катехізованю і научуваню повинен тримати ся.

1) Треба узглядняти индівідуальність учеників. Не кожда кляса рівно розвинена, рівно приготована, отже треба узглядняти бистроту ума, память і спосібности учеників. Треба пізнати також засоби і роди відомостий, щоби їх упорядкувати і доповнити.

2) Учити поглядово. В тій цїли треба уживати метода синтетичного т. є, не подавати готових дефінїций, але зачинати від погляду, переважно від оповідань біблїйних і іти аж до зіставленя понять, котрі по зложеню дефінїциї треба єще узмисловити новим прикладом, примірами з житя, біоґрафіями, порівнанями, байками. Треба памятати на старе правило: „nihil in intellectu, quod non prius erat in sensu. Найкрасшим приміром тут науки Ісуса Христа, як чудові притчи, єго божественна нагорна проповідь. Не говоримо тут против метода аналїтичного, але радимо уживати обох метод, після дуже доброго правила витравного педаґоґа Вільмана: „аналїза коли потрібна, синтеза коли можлива".

3). Треба учити елєментарно. Зачинати отже від річий звісних дїтям, відсьвіжити їх в памяти, доповнити браки, і перейти до виученя правд незнаних. Єсли би ми незнані правди вияснили незнаними, то не вийде з такої роботи нїчого путнього. І тут нагорна проповідь Ісуса для нас найкрасшим взірцем. Ісус бо нагадував найперше звісні закони старого завіта, і науку фарисеїв, звісну слухачам, а опісля своє вияснєнє.

4). Треба учити приступно. Великим блудом було би хорувати на кепского професора унїверситету, натягати на очи очиці ученого, уживати богато технїчних висловів, незрозумілих виказів, аби пописати ся ученостию перед учениками.

5). Треба учити основно, т. є. не посувати ся дальше, доки ученики, о скілько се катихит з катехизованя переконав ся, не научили ся давнїйших лекций. Лучше отже научи менше а основно, як більше а поверховно. Non multa, sed multum.

Потрібно також вязати понятя зі собою, повтаряти цїлі партиї яко цїлість, бо плиткість і хаотичність релїгії лише пошкодять.

6). Треба учити поступово і актуально, т. є. на кождій лєкциї треба старати ся подати ученикам що раз нові відомости і навязати їх до практичного житя. Релїгія є для житя, а єсли она є для него, то треба єї і о житє опирати і виказувати, як она на кождім кроцї в житю є потрібна, як она то житє оточує своєю опікою, як она єго переплітає.

7). Треба учити інтересно, з чуством, теплом, особливо коли розходить ся о розбудженє чувств у учеників і склоненє їх волї до добра.

Тому, що кождий катихит має свою іидивідуальність, отже і спосіб введеня в практику отсих правил буде у кождого катехита трохи відмінний, що становить т. зв. методу суб'єктивну, але з часом набуде він рутину особливо, єсли попрацює над собою, єсли перестудіює пару дїл катехитичних, єсли прислухає ся взірцевим лєкциям на курсах катехитичних, єсли свої власні досьвіди з катехизованєм получить з автокритикою по відбутій лєкциї.

Єсли катихит так переведе лєкцию, так виложить свій предмет, може від учеників жадати як найточнїйших відповідий, а відповіди такі не прийдуть тяжко, бо вже катихит половину працї їм облегчив. А відповідий таких, точних, основних жадати повинен і мусить, єсли не хоче, щоби ученики його предмет легковажили, і єсли хоче, щоби ученики набуті відомости не забули вже в слїдуючій клясї, слїдуючім місяцю, слїдуючій лєкциї. Tantum scimus, quantum memoria tenemus, а запамятають річ добре ученики тодї, коли і самі в дома попрацюють і пояснений предмет через науку домашню поглублять.

Катихит викладаючи так свій предмет позбудеть ся ще одної немилої для него і для учеників річи с. є. підручного катальоґу. Катихит з катальоґом, з вписуванєм гієроґлїфів до нотесу, се страшно комічна річ. Релїґію повинні ученики учитись не для кляси, а для житя. Ученики знов не будуть брати ся до „шпекуляциї“ бо будуть знати, що катихит що години може зарвати, запитати, завстидати. А єсли катихит учеників при такій взаїмній працї пізнасть, то вистарчить єму, коли закінчуючи і перепитуючи цїлу партию, запамятає собі відтїнь єго знаня уживаними і принятими в школї цензурами: відлично, дуже добре, добре, достаточно. Може замітить тут неодин, що єсли катихит не буде мати катальоґу під рукою, то пропала всяка наука, бо ученик лише під грозою нотесу учить ся. На се скажу так: на лїнюхів, лежнїв і катальоґ не поможе, а для доброго ученика похвала з уст катихита більше буде значити, як вписана нота, тим більше, коли буде знати, що катихит хоч не питає „на кляси“, такі і „ненаклясні“ відповіди собі запамятує і з них вирабляє собі поволи гадку о знаню того ученика.

Єсли так буде катихит трактувати свій предмет, то колись навіть, коли-б прийшло до питаня науки релїґії при матурі, не

буде релїгія нїяким страхалищем; она буде іспитом зрілости а не іспитом памяти. Чи має релїгія становити предмет при іспитї зрілости, чи нї, не будемо в отсїй статї запускати ся, бо тут треба би розважити многі аргумента за і против, з котрих можна-б зложити цїлу брошуру, а сам факт сей, чи має бути релїгія при матурі, чи нї, не заважує після нашої гадки так важко в науцї релїгії в гімназиї, (т. є. набутю відомостий релїгійних і вскріпленю релїгійности у молодїжи, і в суспільности,) щоби о тім говорити обширнїйше.

Радше годить ся сказати слово о питанях учеників, звернених підчас викладу, або підчас відпитуваня до катихита в яких сумнївах, неясностях, взагалї в богословских квестиях. Такі запитаня не повинні нїколи катихита гнївати, іритувати; за отверте з довірєм звернене слово до него не повинен їх ругати „радикалами“, „атеїстами“, безбожниками“. Сим самим виставив би собі катихит сьвідоцтво, що або не має найменшого такту, або показав би свою іґноранцию, своє незнанє предмету. Сумнїв може повстати в душі кождого найпобожнїйшого ученика, і сумнїв має свої права, він хоче заспокоєня! А до когож ученикови звернутись, як не до катихита? Чи лїпше може було-б, щоби ученик шукав рішеня у якого ворога церкви, або якій ворожій науцї Христовій книжцї. Сумнїви можна подїлити на такі, що мимоволї приходять ученикови на гадку, т. зв. оклепані, то з такими дасть собі катихит (розуміть ся такий катихит, котрий не протекциєю, а своїм знанєм, трудом, працями добив, ся сего місця) раду без труду. Добре знанє правил льоґічного мисленя, знанє богословія, очитанє в апольоґетиці віддасть тут знамениті услуги. І такі лиш сумнїви звичайно морочать голови молодих ґімназиястів, а розважне, розумне слово катихита вплине немов баяьзам на зболїле, нераз добре сумнївами бите серце.

Другий рід сумнївів се сумнїви, які стрічаємо в прасї, псевдонаукових книжках, „лїтературно-наукових(?)“... працях. Се вже вимагає більше працї, більше застановленя, більше очитаня від катихита, але годї! не поможе! Нїм щось дістанеть ся до рук учеників, то вже давно повинно бути прочитане через катехита. Для приміру наведу тут пару таких псевдоучених книжок, брошур, питань: Книжка Делїчша: „Bibel und Babel“; закиди проф. Брікнера на Кирила і Методіа, що се прості мантії, перфідні Греки; страшно учені (!) статї жида Ляндава, котрими кормить „лїтературно-науковий Вістник“ своїх читачів а котрі дістають ся і в руки учеників; Франка Поема про сотворенє сьвіта, і т. и. На такі закиди повинен бути катихит приготований і двома трема влучними аргументами збити фалш і брехню. Не гадаю я тут, щоби година релїгії перемінялась на годину дискусий і спорів. Нї, катихит не повинен до нїякої дискусиї допускати, він повинен учити, яко „власть имущій“, але на щирі, сердечні, з довірєм до него звернені питаня на годинї, або по годинї годить ся єму гідно відповісти. Єсли би приключилось, що катихит згаданої книжки не читав, або запитаної квестиї не умів би рішити, то загальні приняті цїлим ученим сьвітом способи критики і о-

сьвітленя кождої нової квестиї виведуть катихита з клопоту. Питаємось найперше, що се за наукова (?) повага сей закид зробила; в якій то книжці (чи не Жидом виданій) була ся квестия поміщена, і т. п. а наконець сумнівній, дуже гіпотетичній повазї нового непризнаного єще авторітету противставимо несумнівну, певну, ясну науку церкви.

В бібліотеці катихита повинні знаходитись конечно звісні апольогетиччі підручники як „Апольогетика“ Шанца, або Вейса; „Słownik apologetyczny“ ks. Iaugey — Szczęśniaka; „Наукова Апольогія“ Duilhe de Saint Projet-a — Яр. Левицкого і то не знаходитись для паради непорозтинані, але в тій ціли, щоби катихит все відповідні партиї, котрі буде переробляти з ученикаме наперед в дома добре перестудіював і не дав себе заскочити яким немилим питанєм.

(*Конець*).

Джон Віліям Дрепер і єго Істория Боротьби Віри з Наукою.

Написав

Крилош. **Ф. Щепкович.**

(35. Продовженє).

(Конець).

Як се можна було завважати, то наука Бруна носить на собі знамена стоїцкої фільозофії, котрої дальшим жерелом єсть ведский пантеїзм, який відбив ся на науцї Будди. І тут і там єсть Бог невиразним бутєм, яке зливає ся з цїлою природою в одну цїлість. Фільозофія Бруна єсть так неясна, що Брукер (Brucker) каже, що і сам автор нерозумів правдоподібно сего, що писав[1]). Спавента називає дїла того фільозофа нудними не до знесеня[2]). Байлі (Bailly) уважає єго за бутного новатора, котрого впровадила в блуд єго уява[3]). От як то для него не мають поважаня люди безсторонні, хотяй самі суть протестантами і скептиками. Звідки-ж ся приязнь зі сторони Дрепера для Бруна? Ну, возьмім тілько „Історію Боротьби Віри з Наукою“ до рук і порівнаймо єї з письмами Бруна, о яких висше була згадка, а побачимо, що Бруно і Дрепер, то якби рідні братя. І тут і там ті самі понятя про Бога; у Дрепера то саме научанє про множество замешкалих сьвітів, про які учив Бруно;[4]) у одного як і у другого треванє тих сьвітів безконечне[5]). У одного як і другого така сама ненависть до Церкви католицкої, як і в загалї до христіяньства.

[1]). Słown. apolog. W. K. T. I. стор. 247.
[2]). Тамже.
[3]). Тамже.
[4]). Гл. Hartmann Grisar S. J. Gaiileistudien стор 293.
[5]). Тамже.

Не лиш яко фільозоф не заслужив ся Бруно нїчим, але і его особистий характер зіставляє богато до желаня, як то можна було завважати із способу его писань. Упертий і зарозумілий, задля чого наробив собі чимало ворогів, був рівночасно дуже змінчивий. З Лютеранином говорив як Лютеранин, з Кальвінїстом, як Кальвівіст а притім есть він скритим, що уважає за чесне випровадити свої власти в поле аби тілько укрити ся перед ними.

Джіордано Бруно не здобув ся на нїчого більше, як тілько на поганьский стоіцизм[1]) і в тім він подібний до Дрепера. Для того заслужив собі на таку теплу згадку зі сторони того послїдного. Но о обох можна сказати: варт учитель ученика, а ученик учителя.

В такім видї представляє ся наукова часть „Історії Боротьби Віри з Наукою. Як ми мали нагоду переконати ся, то він під покривкою науки покликуючись на наукові поваги, перекручуючи їх немилосерно, старає ся властиво впровадити поганьство Вед защеплене на грецкій фільозофії, якої учив під назвою Стоіцизму Зенон, а котрого представителем і апостолом став Бруно. Люди стогнали під ярмом поганьским і чекали нагоди, щоби з того ярма випрячи ся і увільнити ся. То-ж радо витали Християньство, що приносило їм правдиву свободу духа і сьвітло для їх розуму. Під христіяньством люди ожили. Отже-ж вороги людскі в особах Брунів, Спінозів, Геклїв, Тиндалїв, Дреперів e tutti quanti завидують людям свободи духа, супокою совісти і тих дібр, які сплинули на людий через христіяньство і старають ся назад запрячи їх в поганьске ярмо. Уживають до того способу гідного таких людий. Збирають безвартостні шумовини, убирають в плащик науки, а граючи на струнї гордости людскої, хватають неоглядно в свою сїть. Найбільше число з них, то несьвідомі, кермуючі ся фантазією молоді люди. Подібні они до тих мух, що пробують сїсти на сїтку паука, щоби найти супочинок, но замотавши ноги в паутину не могуть вицофати ся; там они стають ся і кормом паука, котрий вже на них чекає.

Не можемо поминути еще одної річи, а іменно, що Дрепер закидає Церкві варварство супротив Галилея. Він пише: „Галилея обвинили за ошуку, єресь, богохульство тай атеізм. Задля своєї оборони він написав лист до эббата Кастельлього, кажучи, що Писаня не мали бути ніколи науковим авторітетом, але лише моральною вказівкою. Се ще більше поносувало справу. Єго покликано перед Святу Інквізіцію під обжалуванем за те, що він учив, що земля крутить ся довкола сонця, доктріна „зовсім противна Писаням". Єму наказано відкликати сю єресь, а ні то буде замкнений у тюрму. Єму радили відректи ся від навчаня й оборони Коперпікової теорії тай зобовязати ся, що не буде на далї ані публїкувати ані підпирати еї. Знаючи добре, що правдї не потрібно мучеників, він пристав на наказаний відклик, тай обіцяв, чого від него хотїли.

[1]). Гл. Dr. Wład. Daisenberg — Filozofia Leibniza стор. 46.

„Шіснацять років Церква мала супокій. Але в 1632 р. Галилей зважив ся видати свій твір під заголовком „Сістема Світа“, де боронено Коперникову доктріну. Єго знов покликано перед Інквізіцію в Рим, під обжалуванєм за те, що казав, що земля крутить ся довкола сонця. Єму заявлено, що він навів на себе кару за єресь. На колінках, поклавши руки на Біблію, він мусїв відректи ся доктріни про рух землї тай прокляти єї. Що за видовище! Сей шанований, найславнїйший тодї муж був присилуваний під грозою смерти перечити факти, про правду яких знали єго судьді так само як і він! Єго замкнули потому в тюрму, обходили ся з ним безсердечно гостро цїлих 10 років єго житя тай заборонили поховати єго на цвинтарі. Чи-ж не мусить бути бріхня те, що потрібує задля своєї підмоги тілько ошуки, тілько варварства! З думок, які таким чином боронила Інквізіція, сьміє ся тепер увесь цівілїзований сьвіт“. (стор. 124 — 125). Сей заміт потребує виясненя. Перша часть заміту Дрепера нї не єсть так важна, анї не єсть цїкава, то-ж можна єї супокійно полишити. За то друга часть заслугує на увагу. Він каже: Сей шановний найславнїйший тодї муж був присилуваний під загрозою смерти перечити факти . . . . . .

Подивім ся тепер, як виглядає засуд, який видала Інквізиція Римска в справі Галилея. Він звучить в ориґіналї:[1]).

. . . . . .

Et accioche questo tuo grave e pernicioso errore e transgressione, non resti del tutto impunito e sii pui cauto nell'avvenire, et esempio agli altri che s'astenglino da simili delitti, ordiniamo che per publico editto sia proibito il libro de Dialoghi di Galileo Galilei. Ti condanniamo al carcere formale di questo Sant' Offizio per tempo ad arbitrio nostro; e per penitenze salutari t'inponiamo che per tre anni a venire dichi una volta la settimana li Sette Salmi penitenziali, riservando a Noi facolta di moderare, mutare o levare in tutto o in parte le suddette pene e penitenze.

E cosi diciamo, pronunciamo, sentenziamo, dichiariamo, ordi-

А щоби той твій тяжкий і згубний блуд і провина не зістали зовсїм не покарані і щобись був на будучність більше осторожним і приміром для других, щоби здержували ся від подібних проступків, розпоряджаємо, щоби книжка о діяльоґах Ґалїлея Ґалїлеї зістала заборонена через публичний едикт. Засуджуємо тебе на формальну вязницю сего сьвятого Оффіцїюм на час після нашого осуду; а на спасенне покаяне даємо тобі, щобись говорив на будучність через три роки раз на тиждень сїм псальмів покаянних застерігаючи собі власть, злагодити, змінити або знести цїлком або в части висше наведені кари і покаяня.

І так говоримо, вимовляємо, судимо, заявляємо, розпоря-

[1]) Винимаю се з дїла О. Гартманна Ґрізара Тов. Ісус. під заголовком: Galiliestudien — über die Urtheile der röhmischen Congregationen im Galileiprocess стор. 135 — Подаю лиш кінцевий уступ, де єсть сам засуд, полишаючи прочу часть котра містить в собі мотиви засуду.

niamo, condanniamo, o riserviamo in questo et in ogni altro singlior modo e forma che di ragione potemo e dovemo. Ita pronunciamus nos Cardinales infrascripti:

Слїдують підписи.

джаємо, засуджуємо і застерігаємо в той або в кождий инший спосіб і формі, о скілько можемо і повиннісьмо.

Так засуджуємо ми низше підписані кардинали:

Слїдують підписи.

Як кождий видить, то о карі смерти нема найменшої згадки. Галилей зістав лиш засуджений на вязницю, однак і того засуду в стислім змислї не виконано. Неправдою есть отже, щоби Галилей мусїв відречи ся своєї науки під загрозою кари смерти. Хиба Дрепер взяв загрозу кари смерти з самого акту вирeченя ся своєї науки через Галилея, де між иншими він так говорить:

„Giuro anco e prometto d'adempire ed ossevare intieramente tutte le penitenze, che mi sono state o mi saranno da questo Sant Officio imposte. Et contra ovenendo io ad alcuna delle dette mie promesse proteste o giuramenti (il che Dio non voglia), mi sottopongo a tutte le pene e castighi che sono da'Sacri Canoni et altre Costituzioni generali e particolari contro simili delinquenti imposte e promulgate. Co si Dio mi ajuti e questi suoi Santi Evangelii, che tocco con le proprie mani." Що значить по нашому: Присягаю також і обіцюю виповнити і заховати цїлковито всї дїла покаяня, які на мене вложило або вложить то сьвяте Оффіціюм. А если би я що здїлав противного одній з тих моїх згаданих обітниць, заяв або присяг, (від чого нехай мене Бог боронить), то піддаю ся всїм карам легшим і тяжшим, які зістали наложені і оголошені через сьвяті Канони і инші Розпорядженя (Конституції) так загальні, як і частні на подібних переступників. Нехай менї допоможе Бог і его Сьвяті Евангелія, котрих дотикаю ся власними руками.—І з сеї заяви виходить рівнож, що Інквізиція не казала зовсїм перечити Галилеєви під карою смерти фактів, про правду яких знали его сусїди так само, як він.

Се признає виразно сам Галилей, коли обіцює сповнити і перестерігати всї дїла покаяня, які на него зістали наложені; ми-ж вже знаємо з повисшого, що ті дїла покаяня, то були 7 псальмів покаянних, які мав Галилей відмовляти через три роки. — Проча часть відреченя (abjuratio) Галилея відносить ся до будучности; а іменно він заявляє, що піддасть ся всїм карам, які накладають на подібних проступників т. є. єретиків Канони і Конституції. А понеже жаден Канон, анї жадна Конституция не накладала на нїкого кари смерти, то-ж і Галилеєви не грожено карою смерти.

Мігби когось вправдї збаламутити вираз ужитий в актї відреченя „castighi", що стоїть при виразї „pena", а який віддає ся в латиньскім переводї Річчіого через вираз „supplicium", який приходить деколи і в значеню „кара смерти". З повисших однак причин на таке толковане згодити ся не можна.

Що Інквізиція не поступала так строго при процесї Галилея, та що кари вимірені засудом зістали злагоджені до тої сте-

пени, що они сталисъ тілько формальними т. зн. більше на папері, показують найновійші кампорійскі листи[1]). Одинокою карою для Галилея була хиба сьвідомість, що він засуджений, та що єму не вільно виїхати там, де би захотів. Єсли-ж Церков поступала так лагідно з Галилеєм і як видно з лагідного поступованя таки зараз по засудї не було навіть наміру зле з ним обходити ся, то заходить питанє, для чого з ним переводжено процеси, длячого видавано засуди, котрі мали зістати в більшій части не виконані, а котрі подали оруже в руки ворогів Церкви? Щоби на се питанє відповісти, мусимо перенести ся в тоті часи, коли се дїяло ся. І так єще нам сьвіжо в памяти безбожні пантеістичні науки Бруна. Недавне повстанє Лютра, яке потрясало цїлим христіяньским орґанїзмом, казало Церкві тримати ся на осторожности. До того причинило ся і поступованє Галилея, та характер єго писаня. Так мав Галилей після бцїнки одного консультора називати своїх противників т. є. тих, що боронили противної єму системи невільниками Арістотеля, котрим треба би перед всїм направити мозги, упертими, розвязлими, які ледви заслугують на назву чоловіка.

Дальше єго письма були повні гризуючої сатири і в такім тонї писані, що здавало ся, що він хоче настроїти публичну опінію против римских трибуналів.

Крім того треба памятати, що наука астрономії, не так то дуже була тогди розвинена, а докази, які давав Галилей, каже великий астроном Секкі (Secchi), не були властиво жадними доказами; були то радше основи оперті на апольоґії, котрі не виключали цїлком противної думки. Всї ті докази, які тепер наводить ся, що земля кружить около своєї оси, були в тих часах загально незвісні.

Не було рівно-ж прямих доказів, що до круженя землї около сонця. О тих доказах, з яких тогди можна було заключати позитивно, що всї планети (з винятком в тих часах землї) кружать около сонця, а які Кеплер навів в великім свої дїлї „De Stella Martis“, Галилей не згадує нїколи, то значить, що великий Фльорентієць як раз не знав добре, як каже Делямбр, тих доказів, що промавляють в користь Копернїкової системи.

Хотяй Кеплер помер скорше чим Ґалїлеї, но той послїдний не тілько що не наводить нїколи жадного місця з єго письм, але називає єго вислїд науковий, що морскі води притягають до себе місяць, дитиньствами. А як раз за посредством Кеплерового закона, котрим тойже виказав, що всї планети кружать около сонця елїптичними дорогами, міг Ґалїлеї доказати, що і земля кружить около сонця. Замість навести се на доказ своїх тверджень, наводили так Ґалїлеї як і сам винахідник системи своєї назви Коперник лиш близше неозначені причини, які не могли нїкого[2]). переконати.

---

[1]). О тих листах Картеджя Carteggio) Camporі писав Др. Шанц в Histor. Jahrbuch“ з 1882 в 2 зошитї. Гл. Galileistudien стор. 369. зам. до стор. 112.

[2]). Гл.: Hartmann Grisar S. J. Galileistudien — стор. 30—31.

Подібно як астроном Cekki, виражає ся о доказах Ґалілея також великий французкий математик Ляпляс в „Essai sur les probabilités,[1]) як також учений Люваньский Жільберт (Gilbert)[2]).

Коли отже анї Ґалілеї, анї Коперник не подавали нїяких аргументів, на котрих би можна було оперти систему, котрої боронили, коли дальше противну опінїю боронили люди знані в науцї і то не в малім числї, то питаю ся, чи-ж Церков, котра мала сьвіжо перед очима ті шкоди, які нанесла епоха відродженя, не була обовязана боронити свого стада перед наукою, котра могла слабих духом спровадити на дорогу душевної погибели, а не давала нїяких розумних доказів на своє поперте? Коли однак пізнїйше найшли ся докази і теорія ся станула на кріпких основах то Церков не мала нїчого против сеї науки і приняла єї. Так видимо, що Церков опирає ся початково Коперникові системі, вижидаючи доказів від єї оборонців. З того слїдує, як несправедливо скидає Дрепер цілу відвічальність на Інквізицію, з котрої, як каже, сьміє ся тепер увесь цивілїзований сьвіт, коли Інквізиція не тримала ся тих гадок сама, але поділяла їх з великою частию великих в тих часах учених. Та не тілько учені з католицкої сторони обставали за Птольомейскою системою, але против нової системи виступали основатель протестантизму Лютер і єго найбільша підпора Мелянхтон. Но безпристрастний Дрепер скидає завсїгди в своїй безсторонности всьо, що зле, на попів, та попівскі інституциї. Американьский учений повинен чейже тямити, що ми систему, в якої оборонї станула Інквізиція, отримали в спадщинї від ученого александрійского музея, за котрим він так побиває ся, а котрому він мимо того не відмовляє заслуг, які тойже положив около науки. Колиб ми хотїли сьміяти ся з похибок попередних віків, то ми мусимо памятати, що і нинїшні учені мають свої похибки, з котрих могуть наслїдники насьмівати ся в найблизшій будучности, а помежи висьміваними може бути і Дрепер. Навіть і професор з Ню-Йорку мусить признати, що Птольомей причинив ся в найбільшій мірі до фальшивої ексеґези св. Письма, і через те ся справа, котра лежала чисто в границях науки дістала ся iure caduco на поле богословске. Через него то як раз толкувано фальшиво слова Іозуе „Сонце стани“, де ходило властиво не о дїйсне застановленє сонця, але о продовженє дня, яким би небудь способом се стало ся. — Коли-ж не тілько неучені, але й найбільші учені тих часів опираючи ся на повазї Птольомея та Аристотеля помиляли ся що до круженя землї, та мали хибне поняте о системі сьвіта, то не знаю по чиїй сторонї були би нинїшні учені, що то так радо сьміють ся з блудів своїх попередників, єсли би були жили в тодїшних часах. Може як раз видїлибисьмо їх в рядах висьміяних.

---

[1]) Laplace у Vigouroux, Les Livres saints et la critique rationaliste T. IV. стор. 476. „Les prouves qui (розум. Galilée) en donna lui-même alors et plus tard son bien fragiles, de l'aveu des savants de nos jours; se ne sont que de vagues analogies, incapables de produire une conviction raisonnée“...

[2]) Тамже.

Тут уважаю свою працю за скінчену, з котрої, як здає ся менї, показує ся достаточно, що Дрепер мав на оцї иншу ціль, ніж показати, що помежи наукою Церкви, а наукою природничою істнує така пропасть, що они так розходять ся, так собі противлять ся, що помежи ними не може прийти до згоди ніколи. Що такої незгоди помежи наукою Церкви а наукою сьвітскою, о якій говорить Дрепер, нема, показує ся з письм найбільших учених, навіть не належачих до католицкої Церкви. То-ж се не могло бути его ціллю. Но коли собі пригадаємо, з якою завзятостию він боронить Музею александрійского, Гіпатії, з яким він піетизмом відносить ся до науки Будди, як завзято він боронить нового поганьства, яке виступає в особі найбільшого апостола того-ж Бруна і ему подібних, то не улягає нїякому сумнївови, що Дрепер під покривкою науки усилував розширяти поганьство, і то перед всїм в католицкій Церкві. В тій цїли, щоби збаламутити легковірних і спровадити роздір та ненависть в лонї католицкої Церкви, він представляє Церков яко непримиримого ворога науки. Він знав, що тим способом віддїлить людий, що чи то направду належать до учених, чи за таких хотять уходити від народа, що віруе, відчужить від Церкви і викличе борбу без причини помежи людьми належачими до того самого табора.

Він закидає, що наука Церкви противить ся науцї. Но ми можемо ему закинути з нашої сторони, що наука, яку він ширить, противить ся вже не кажу Церкві, але навіть здоровому розумови. Він твердить, що науку Церкви годї приняти, тілько есть в нїй трудностий; но захвалюваній ним науцї, можемо сьміло сказати, есть трудностий без кінця. Возьмім примїром науку Бруна, котрий учить, що з одної материї есть всьо, що есть, т. е. так материї як і форми, або що досаднїйше виразив Тиндаль, що з одної мраки і сонце і місяць і зьвізди і земля і він, т. е. его тіло і душа і мисль. Питаю ся тепер, як вияснити, що з одного кусня материї тілько річий, а так ріжних, яким то способом стало ся? Яким способом може матерія дати початок духови, котрий естественно ріжнить ся від неї? А вже-ж сам здоровий розсудок каже, що субстанція, з якої щось робить ся і субстанція в річи, котра з неї повстала, мусить бути естественно та сама. Тимчасом льоґіка Брунів, Тиндалів і т. п. говорить инакше. Бруно сего не увзглядняе Подібно не увзглядняе він ріжниці, яка заходить помежи тим, котрий робить, а річию, через него робленою. Питаю ся дальше: длячого така великаньска ріжниця помежи каменем а чоловіком, що его обробляе, длячого навіть ріжниця помежи самими людьми, коли они з одної материї — длячого той спосібний а тамтой туман, — длячого? та-ж преціньз одного кусня желїза всї будуть однаково виглядати, хотяйбисьмо оден великий кусень на кілька частий поділили. Коли ми видимо ріжні кусні желїза з ріжними формами, одні вигладжені, другі цїлком необроблені, то чи-ж не приходить нам на гадку, що при тамтім працювала людска рука, а тут нї? Так приходимо на се, що оно залежало від чиєїсь волї,

котрий міг се зробити після свого уподобаня і тогди нам ясно, длячого один кусень желїза оброблений, другий ні, длячого один має таку форму, другий иншу. Подібно річ має ся із річами сотвореними. Коли ми приймемо разом з Бруном та Тиндальом, що всьо з одної материї, що та материя вічна, то всї ті форми стануть для нас невияснені, хибабисьмо приняли разом з ними той абсурд, що матерія сама себе сотворила, сама собі надає ріжні форми, що сама зі себе витворює не лиш річи материяльні, але і духові. Но хто розумний з тим згодить ся? Насупротив, коли приймемо поза материєю єство, яке з утвореної собою материї робить після своєї волї ріжні річи, надаючи їм розличну форму, тогди стає ся всьо ясним, всьо зрозумілим. Річ має ся подібно, як коли приймемо або відкинемо будівничого, коли видимо величавий дім. Коли приймемо, то всьо для нас ясне, коли відкинемо, то не єсьмо в силї вияснити, яким способом і звідки дім взяв ся. То ж хиба чоловік без мисли повірив би, коли би єму хто сказав, що дім сам зі себе повстав, сам собі надав певну форму. А преціньпісля науки висше наведених фільозофів се цїлком можливе. Так видимо, що при їх поясновану річий, трудностям нема кінця, і кождий по поясненю розуміє з того стілько, що і перед поясненем

Єще одно мусимо поставити питанє, а іменно:

Які наслїдки могуть вийти з науки, яку захвалює Дрепер?

Безперечно такі, які ся наука принесла вже там, де она зістала принята і введена в житє. І так мусимо найперше заглянути до вітчини еї — Індиї. Ми мусимо подїлити конечно Веди на часть теістичну і пантеістичну. В першій части ми можемо вичитати щастє, серед якого жили его мешканцї, бо-ж з віри в загробове житє, та з тої любови, яку они мали до Бога, випливала моральність, дїти почитали своїх родичів і їх шанували, родичі не робили кривди своїм дїтям, але дбали про їх добро та вихованє, чути було родинне тепло, котре причиняє ся до згоди і єсть підставою щастя родини та членів родини. Молодцї та дївчата не нищили свого здоровля розпустою, котра відбирає одиницям, що їм віддають ся, охоту до житя і робить сонними, не придатними до нїякого поважнїйшого дїла. За тих добрих часів цвите і поезія, а женщини беруть в нїй живу участь. Но з заведенем множества богів закрадає ся і пантеізм, який, здає ся менї, єсть конечним наслїдком многобожя. Картина цїлком зміняє ся. Ті гарні черти заникають і то тим більше, чим більше зарисовує ся пантеістична наука. Поволи вирінає одна кляса людий, яка користаючи з пантеістичного запомороченя людий, бере керму в свої руки, ставляє себе на місце давних богів і стискає немов желїзними клїщами цїлий нарід. І річ природна, єсли в природї всьо богом, а чоловік найвисшим, то длячого-ж люди проворні, що мають більше змислу до панованя не мали би панувати над другими. Так устає всяке право, котрого місце заступає насильство. О згодї, о любови, о милосердию, котрі становлять підставу людского добра, нема і бе-

сїди. З закріпощеня одних людий другими, з тяжкої неволї, в якій безсильний находить ся, мусить наступити затемнене ума, бо ті, які дірвали ся до панованя, не допускають других до просьвіти. До якої степени може наступити затемнене розуму, ми можемо мати вображене з того, що було сказане давнїйше о Ведах і о брамінїзмі. Коли-ж при темноті ширить ся звичайно і розпуста, то не диво, що той нарід мусїв упасти і на силах, так, що нарід, котрий не знати, чи еще істнував тогди, коли в Індіях стояла культура вже високо, тепер запанував над Індійцями і ширить там свою культуру. Оттак виглядає історія народу, котра після Дрепера має релїґію згідну з наукою.

Возьмім еще другий нарід, котрий має також віру згідну з наукою — нарід хіньский. Ми видїли, що поети осьпівували той вік, яко вік щастя, коли то еще нарід вірив в одного Бога, так, що Конфуцій читаючи ті старі памятки, старав ся зробити той нарід назад таким щасливим. Він доглянув слушно, що причиною сего щастя була моральність, тому він хотів народови назад єї звернути. Він однак не поняв одного, а іменно, що без Бога, без віри, анї моральности, анї щастя бути не може. Він злегковажив той чинник, який есть основою щастя чоловіка і тому він не діпняв своєї цїли. Прийшла віра ославлена Дрепером, а серед неї нарід мов скаменїв. Він не поступив анї крок на перед. І нинї ми его видим в гіршім станї, чим він був перед кількома тисячами лїт. Прийшли чужі, розпаношили ся в его краю мов у себе дома, а він мусить виконувати мов слуга їх прикази. І чи-ж може нарід такий як хіньский, що перевисшав своєю чисельностию кождий инший нарід на кули земскій, щось зробити, если у него деморалїзація? Чи може той нарід щось зробити, котрий викидає дїти, які єму непотрібні на пожертє псам та иншим звірятам; чи може нарід поступити вперед, котрий допускає ся таких звірств, на яких слїд натрафлено по катастрофі в С. Франціско, від описуваня котрих встримували ся часописи, котрі не суть під тим взглядом скрупулятні — так були ті проступки огидними.

Але се не тілько там справила віра захвалювана Дрепером такі спустошеня. А Греція? Чи подібні ті Греки, що жили в часах Птольомеїв, то есть по занесеню вже віри через Аристотеля, яку Дрепер уважає за згідну з наукою, до тих Греків з під Термопилїв, або до Греків в часї Фідія? Нї, то вже були епіґони тамтих. Они то зачали ширити деморалїзацію серед Египтян та Римлян, а так уровень умовий одного народа затемнив ся, історія его упала, а другий нарід загинув таки цїлком.

Але і сам нарід грецкий здеморалїзований ледво дає знаки житя. Нехайже кождий безсторонний скаже, коли Греки стояли вище чи тогди, коли були релїґійними, чи тогди, коли зайшов у них пантеїзм? Та деморалїзація, о якій згадує св. Павло, стала ся причиною упадку сего великого колись народа.

Але загляньмо до новійшої історії. Відступім перше місце Анґлії. Хотяй в Анґлії панувала вже неморальність в середних вікаx, то по впровадженю клясичних авторів поганьских перехо-

дила розпуста сего краю всякі границї так, що Тен (Taine) називає ті часи завіпенем христіяньства. Анґлійцї кинули ся до забав і змислових розкоший так, що ніхто не мав і часу думати про житє моральне. Ніхто не журив ся о нїчо більше, як тілько о приятности житя. Люди віддавали ся бакханаліям і то так в щоденнім, дїйснім житю, як і на театральних представленях відтворюючих умисно в тій цїли старинність.

Розбавлена Анґлія пускає волю своїй уялі, своїм звірячим інстинктам, своїм розлюзненим пристрастям, чоловік перестав там бути христіянином, а перемінив ся в поганина. Люде стали молити ся до грецких олїмпійских богів; ті героїчні поганьскі божества очаровують людскі серця своїми пристрастями. О біблію не журив ся нїхто з винятком сектярів, котрі були предметом посьміховища, з образованих хиба о стілько, щоби тамтих висьмівати, або щоби перекручувати бібліїйні вираженя.

В безсмертність душі не вірив нїхто і насьмівав ся з того, если еще знайшов ся якийсь що в то вірив.

Як в красній лїтературі висувано на перед тілько то, що побуджувало змислові наміетности і випирало тим самим все що моральне та обичайне, так і штука занимала ся самою наготою, в найбезличнїйших поставах. Супротив того зникає всьо, що красне, а лишає ся лиш розпустна безстидність. Тому то і недивно, що ся лїтература дала початок Емпіризмови і нападаючому на христіяньство раціоналїзмови[1])

---

[1]) Гл. Dr. W. Deisenberg Docent der Philosophie — Theismus und Pantheismus стор. 212—213, Wenn in England schon zu Ende des Mittelalters schändliche Sittenlosigkeit herrschte, so kam daselbst in der Renaissanceperiode solch eine Lasterhaftigkeit zum Vorschein, dass Taine diese Zeiten mit Recht als christliches Interregnum bezeichnen konnte. England hat sich zu jener Zeit in ein Leben voll Festlust und Sinnentaumel gesturzt, es hatte daher keine Zeit an den sittlichen Lebenswandel zu denken. Man kümmerte sich nur um die Annehmlichkeiten des Lebens, man feiert Bacchanalien sowohl im wirklichen Leben als auch in den dem Alterthume nachgebildeten teatralischen Vorstellungen. Das lebenslustige England — merry England — lässt seiner Einbildungskraft, seinen ausgelassenen Begierden und Instincten freien Lauf, der Mensch nimmt daselbst seinen Leidenschaften den Zaum ab, er hört auf Christ zu sein und wird zum Heiden. Man betet den hellenischen Olymp an dessen, heroische und schöne Gottheiten entzücken das menschliche Herz sowohl durch ihre Leidenschaften als auch durch ihre Geisteskraft. Um die Bibel kümmern sich nur ungebildete Sectirer, Leute von Bildung höchstens nur um sie zu verspotten oder zu parodiren. An die Unsterblichkeit der Seele glaubt Niemand und Jedermann macht sich über denjenigen lustig, der daran glaubt, man sagt von den Gläubigen: sie folgen den Mönchen, denn sie hoffen im Jenseits Feigendrossel, Ortdane, ausgezeichnete Weine, gute Bette zu finden.

„Wie in der schönen Literatur das jenige, was die sinnlichen Leidenschaften reizt in den Vordergrund tritt und das Moralische, Sittsame ganz zurückdrängt, so befasst sich die darstellende Kunst nur mit der Nacktheit in ihren schamlosesten Stellungen. Das edle, lebensfrohe aber immer noch anstandsvolle Heidenthum artet in gemeinen und rohen Sinnentaumel aus; der Naturalismus verflüchtigt sich und es bleibt nur die Unverschämtheit der Ausschweifung zurück. Diese Sittenlosigkeit der englischen Literatur hält lange an; was Wunder demnach, dass gerade diese Literatur dem rohen Empirismus und dem das Christenthum beschimpfenden Rationalismus das Leben gab?“

Довго відтак мусїла бороти ся здорова часть анґлїйскої суспільности, щоби усунути того рака, що грозив загладою цїлому анґлїйскому народови. Оттакі то благодати спроваджує величане поганьства.

Такі то суть наслїдки науки Брунів і єму подібних. Так виглядає моральність там, де воцарила ся наука поганьских авторів, де королева, як запевняє Ашам, була в силї читати Арістотеля в оріґіналї[1]).

Оттак видимо, що чоловік полюбивши поганьство, перестає рівночасно бути чоловіком; він журить ся на взір звірят лиш о те, о що і они журять ся. А що найгірше, що той стан легко запровадити, але тяжко єго потім викорінити, як се показує примір на Анґлії.

Если то так дїяло ся в Анґлії, а подібно і в Італії, то що ж говорити у Франциї, яка веде перед в Европі в тім напрямі. Послухаймо, що говорить єпіскоп з Ляваль Еміль Бутґо. Він каже, що можна онїміти з зачудованя перед тим дивним явищем, що там вже ученик не вірить в нїчо. Оно булоби сьмішним, єслиби не витискало слези в очах. Коби то був бодай чоловік, котрий уміє мислити, але то дитина неспосібна до поважного мисленя; а преціньона легковажить собі ту віру, до якої прийшли Боссюе, Паскаль, Фенельон, Декар, Нютон, Лейбніц та Ейлер по дуже глубоких розважанях. Для него, ті шість тисяч лїт віри, тих 18 сот лїт христіяньства, ті пречудні дїла, які та віра видає, то всьо, брехня, глупота, забобонність, темнота. Він уважає христіяньство, а радше він не уважає за відповідне звертати на него увагу; але він єго осуджує і єго відкидає. А відкидаючи христіяньство він відкидає всяку віру, всяку релїґію, всяку совість, а навіть віру в Бога. Старинні віки не видїли нїчого подібного, а історичне поганьство було би мало відразу до сего. І власне задля тих причин кличе вільнодумець сего віка з гордостию: „Се наші дїти“. Нема що казати, гарні маєте дїти!

Та коби то сему болїсному явищу улягало кількох молодих людий більше чи менше зіпсованих, то можна би було менше єще дивувати ся; бо обоятність для доґм родить ся з відрази до обовязків, а лихий стан їх обичаїв пояснював би упадок їх духа. Але страшна хороба має инший характер, она переходить всяке поняте. То не єсть кількох зіпсованих молодцїв, але цїлі безчисленні товпи. Се дві треті части французких хлопців, що улягли тій страшній моральній хоробі, як сказав один з тих, що тратять віру і то цїлковито в пятнайцятім роцї житя[3]). Щось подібного,

[1]) Також стор. 212. „Gegen das Ende des XV. Jahrhundertes werden nach England die Schriften der classischen Autoren aus Italien und Frankreich eingeführt, aber schon unter Heinrich dem VIII. der als jüngerer Sohn Heinrichs des VII. Priester werden sollte, weshalb ihm auch eine bessere Erziehung zu Theil wurde, und noch mehr unter Elisabeth, die — wie Ascham versichert — Aristoteles in der Urschrift zu lesen im Stande war, nahmen daselbst die classischen Studien einen gewaltigen Aufschwung.

[3]) Mgr. Bongaud — Le Chistianisme et les temps presents — T. 1. стор. 160.

каже той єпископ, нема нині ні в Анґлії, ні в Америці, ні в Пруссах, ні в Россії, ні в Ішпанії, ні в Італії, ні на Всході, ба навіть у магометан, та у диких народів[1]).

Колиби Буґо жив в наших часах, то побачивби, як у Франції стан сей еще погіршив ся. Отсе якийсь Жан Лякльот мав подати письмо до французких епископів і до Папи, що на 35 міліонів мужчин і женщин, яких числить в нинїшну пору Франція, а котрі уміють читати і писати, 85 % з них не уміє перекрестити ся, не знає чи істнує десять заповідий Божих, а тим менше знає про істноване заповідий церковних. О сьвятих Тайнах нема що і питати ся їх. Они ані незнають їх, ані не мають нїякого понятя о їх дійствах і їх важности. Всї они читають ворожі Церкві часописи; но на тисячі ледви чи знайде ся один, котрийби читав Старий або Новий Завіт. Взагалї Французи жиють і умирають, неначе би Тайна св Покаяна не істнувала. Они не думають о тяжкости гріха, о покаяню, о совісти. Ся вість набирає тим більшої імовірности, коли порівнаємо еї з висше наведеним твердженем епископа з Ляваль.

Наслїдки того поганьского вихованя по просту страшні. Гріх против чистоти та крайна неморальність нищить силу народну. Булоби дивним, каже Буґо, еслиби пятнайцятилїтна дитина, що відкинула всяку релїґію, що перестала молити ся, і котра не вірить більше в нїчого, навіть в Бога, заховала чистоту обичаїв. З упадком віри зачинає ся гнити серця. Один сучасний поет, котрий знав добре свій вік, представив нам тих пятнайцятьлїтних молодців в хвилї, коли усївши недбало на траві під деревцями розмовляють в той спосіб, що від їх бесїд були би готові задрожати з відрази нерухомі лїски Версалю. Ті многонадїйні молодцї ховали причасники, якими їх причащано, і уживали їх опісля до печатаня листів. В розмовах тих молодих людий, до котрих я ходжу, а котрі належать еще до найлучших, пише Монталямбер в довірочнім листї, що не був призначений до публичної відомости, панує безбожність получена з нечистотою, котра мене переражає. А в иншім місци: Заразливий сумнїв, зимна безбожність і упір царствують нині у всїх молодих душах. Найгидша неморальність находить ся в списї всїх колеґій, в памятниках кождої дитини.

Повтаряють часто, каже один лїкар, що уровень морали обнизив ся. Я уважаю се також, а приписую се передчасному зіпсутю в дитинячім і молодечім віцї. А вже-ж непідозрілим сьвідком що до сего есть Александер Дюма (син), що говорить о неморальности, скептицизмі і зіпсутю новітних часів: вступіть до першої лїпшої школи, каже він, усуньте сю позірну молодість, видобудьте на верх се що есть на днї, розберіть то начине, а ви не будете більше дивували ся. Жерело есть вже затроене від

[1]) Тамже стор. 161. Що до Россії то подібне явище заходило в кількапайцять тиї вдї появи Бакуніна.

[1]) Сю відомість повтаряю за „Галичанином“ з дня 5 Липня (22 червня) 1906

давна. І коли хтось не був дитиною, сей не стане ся і мужчиною.

Певно, що неморальність есть небезпечна у всіх часах, каже дальше Буґо, небезпечна для духа, небезпечна для серця, а навіть небезпечна для тїлесного житя; она нищить страшенно всьо, що есть в нас нїжнїйшого і лучшого. Но що-ж казати, коли тої неморальности допускають ся дїти в 15 лїтах? А що говорити дальше еще більше передчаснім зіпсутю тих дїтий, що не мають еще 15 лїт? То суть сотворіня, що вянуть мов цьвіт передчасно, за то, що наслїдуючи других шукали неухватних розкоший. Бо не можна надуживати безкарно природи, і она мстить ся потім на тім, що ѣї надужив.

Таке то надужите, як стверджують згідно лїкарі, нищить духові сили і убиває память. Я знавєм, оповідає один лїкар, дїти дуже спосібні з природи, котрі в два роки потім були не до пізнаня. Одно з тих дїтий спосібне до найсердечнійших почувань, мало нещасте нагло зіпсувати ся. В короткім часї его ум ослаб. Оно напружало всї свої сили, щоби робити поступи в науцї, але не могло заняти се місце, на яке заслугувало. Жаден з его співучениківъ не працював певно т. к совісно, як воно, та наслїдки з того були майже нїякі; проступок знищив всї ѣї душевні сили. Надармо учила ся вона терпеливо тримаючи голову в руках; надужите змислове знищило на завсїгди того духа так знаменито обдарованого. — Гріх змисловости, каже инший лїкар, спроваджує часто дуже значне ослаблене сили пониманя, а особливо памяти. Молодцї, що давали перед тим безсумнївне сьвідоцтво певної живости ума і спосібностий до науки, стали ся тупаками і неспосібними до нїчого, коли зачали ся віддавати грішному налогови.

Нинї, каже автор Християнїзму і теперішних часів дальше, дивують ся убожеству французского духа; кажуть, що інтелїґенція, розум, чисте вображене понизило са у нас; шукають за причинами. Отсе она. Від пятнайцятого року житя не заховує у нас молодїж чистоти; она вяне з причини проступку, она зістає ослабленою на завсїгди. Если-ж оно так дїє ся з силою пониманя, если той блуд впливає так зле на духа і на память, то що-ж тут говорити о серцю! Хто-ж не знає, що знищене змислів через передчасне надужите, нищить любов, приязнь, нїжність, ентузіязм, відвагу, милосерде делїкатність. До того дочисляють лїкарі еще одно знаменне явище у зіпсованих через змисловість людий: они суть сухі і самолюбні.

В наших сумних теперішних часах, каже Юрій Занд, нема більше молодця. Той, якого ми видимо щоденно, есть то кон-

---

1) Bougaud — Le Christianisme e les temps presents T. I. стор. 176—177: On s'etonne, dit M. Alexandre Dumas fils, de l'immortalite, du scepticisme, de la dépravation des temps modernes: entrez dans le premier college venu, remnez cette apparente jeunesse, appelez á la surface ce qui est an fond, analysez cette vase, vous ne vous étonnerez plus. La source est empoisonnée depuis longtemps. Et quand on na pas été un enfant, on ne devient pas un homme". стор. 177.

віктор зле зачесаний, зле вихований, заражений неодним грубим пороком, котрий вже знищив в тім слабім сотворіню сьвятість першого ідеалу. Єсли яке бідне дитя уникнуло яким чудом сеї шкільної зарази, то неможливим єсть, щоби оно захувало чистоту уяви і сьвяте невіжество свого віку... Оно єсть бридке, навіть тогди, коли природа наділила єго красотою... Оно стидає ся і не має сьмілости подивити ся в лице; оно пожирає тайно лихі книжки, а мимо того оно боїть ся, коли побачить женщину Пестощі матери викликують у него встид: можна би сказати, що він чує ся їх негідним. Найкрасші бесіди в сьвітї, найкрасші поеми людскости суть для него нїчим иншим, як лиш предметом знудженя, бунту і несмаку. Він має смак зіпсований і не стремить до нїчого, як лиш до злого. Він потребує лїт до того, щоби затратити сю печать гидкости, щоби дивити ся отверто і тримати голову до гори. Бо навіть тогди, коли він буде любити свою матїр, ним будуть потрясати єго пристрасти; він не пізнасть нїколи тої ангельскої любови, о котрій я що тілько говорив, а котра єсть неначе хвилею випочинку для душі чоловіка на лонї зачарованої оази, помежи віком дитинячим а хлопячим. — А треба знати, що тут говорило ся о молодцях не зіпсованих єще, як то кажуть до шпіку і кости[1]) То-ж видно що нарід французкий зміряє скорим кроком, подібно як Римляни, до цїлковитої своєї заглади. Та коби то ся деморалїзація обнимала тілько певний круг людий, то можливий був би єще ратунок. Але ся деморалїзація обхоплює всї круги людий у Франциї, а особливо міщан та робітників. Які поодинокі особи, такі і родини, а особливо страшне се, що там і женщини зіпсовані. Самі невіруючі защепляють невіру у своїх дїтий. Чи може бути дальше у женщини, в якої серцю вигасла віра, вірність для свого мужа? Чи може бути бесїда о теплї та щастю родиннім? Нї! і єсли би мене хто хотїв не знати як переконувати, то не мігбим єму повірити. А чи може бути бесїда о добрім вихованю дїтий, де невірна жена? Також нї. Так без Бога, без релїґії нема сили духа, нема сили тїла, нема щастя особистого, нема щастя родинного, нема щастя народного. Для чоловіка, що попав в деморалїзацию всьо страчене. Так гине він сам передвчасно яко одиниця, але гине передвчасно і такий нарід, що з тих одиниць складає ся.

От як виглядає щастє, якого нам бажає Дрепер. Так виглядає Франция, яка після него, доперва одним боком хоче бути проповідницею Европи, а другим боком учепила ся мертвої минувшини. (Стор. 252). Мій Боже! Що-ж би то було, коли би она цїлком стала проповідницею Европи? Тогди би певно найперше не стало єї, а погім і самої Европи. А де-ж шукати причини того нещастя? В злих книжках і часописях, котрі запоморочують чоловікови голову, вбиваючи єму в память, що поступ чоловіка дійшов вже так далеко, що він всьо знає, що він може

[1]) Гл. Emil Bougaud. — Le Christianisme et les temps présents T. I. стор. 175—181.

обійти ся навіть без Бога, та судять всьо і вся а навіть то, до чого не мають найменшої компетенції. Оттак писала приміром часопись „Revue des Deux Mondes“ в р. 1863, що обставини змінили ся до тої степени, що хто знає, чи не знайде ся який всевідучий біольоґ, що буде в силї продовжити нам житє на віки[2]).

Питаю ся, чи можна дійти до більше безосновного заключеня, як дійшла ся часопись? І того рода часописи та книжки чванять ся, що они тілько посїдають правду та жадають для себе признаня?! Чи-ж не повинні они радше відповісти перед людскостию за всї ті шкоди, які она через їх несовістність потерпіла? Такі Бруни, Тиндалї, Вольтери, Д'Алямбери, Рейсси і прч. і прч. провинили ся чимало взглядом людскости, они стали ся кривдителями не одиниць, але народів. Вся та деморалїзация, всї ті народні нещастя, то висліпки їх наук.

Чи-ж можна у Франциї надіяти ся на лучшу будучність? На се відповідь легка. Де зі школи усунено релїґію, де прогнано з публичних будинків крест, де кождий релїґійний обяв здушує ся брутальною силою, там можна сказати наперед, що той нарід поступає, але поступає до своєї загибели. Колись буде можна сказати, що нарід французкий був, але не єсть, анї не буде. Се доказує наглядно статистика і промовляє найвимовнїйше, тілько Французи на се слїпі і глухі. Они самі того не видять, видять тілько другі. Вправдї лучають ся одиниці, що видять се народне нещастє, та болїють над ним — так що-ж, коли они безсильні. З їх душі вириває ся вираз болю, а заразом і молитви, який пробиває ся в словах, що вириваютъ ся з грудий: „Mon Dieu sauve la France!“ (— мій Боже, спаси Францію!). Їх голос однак, то голос вопіючого в пустинї. Сей нарід терпить за гріхи своїх писателїв. Коли би він був провчив їх в своїм часї, то був би нинї не терпів. Тож Франция повинна бути пересторогою для инших народів, а також і для нас, а з того, що Дрепер бажає, аби така наука, яка єсть у Франциї цвила всюди, то він не може назватить приятелем людскости, отже він єсть ворогом і нашого народа.

А от подивім ся, які овочі приносить наука в роді Дреперівскої, яка загостила до нас. Симптоми французкої хороби суть вже і у нас. Кождий із старших людий буде знати, яка заходить рїжниця помежи молодїжию давнїйшою а теперішною, видить, як дуже уровень моральности обнизив ся. Хто мав нагоду учити в ґімназиї, той міг завважати, що у тої молодїжи житя нема. Передвчасне надужитє тїла звалило єго перед часом. Обяви сего надужитя обявляють ся вже звичайно в висших клясах ґімназияльних, но перед усїм на Унїверситетї. Знамена такого молодця, подібні, які вичисляє Петрарка. Він зарозу-

[1]) Также стор. 175. „Et qui sait, écrivait-on récemment dans la Revue des Deux Mondes, si la science, maîtresse de lavie, u'en va pas modifier les conditions; si une science infinie n' aménera pas un pouvoir infini; si un biologiste omniscient ne nous fera pas viore toujours“.

мілий, здає ся ему, що знає всьо, бо він перечитав один уступ Нїчого, Канта, Геґля, або щось подібного. Часом навіть не перечитав, а тілько почув щось від другого і тим воює. Коли-ж взяти его добре на випити, то показує ся, що він жадного з них не знає, або й не розуміє. Но се ему вистарчить преціньдо лереченя правд віри; ну, але треба признати, що він і їх не знає. На щасте у нас еще так богато таких нема, щоби се не дало викорінити ся. Но треба би закладати товариства, в котрих би могла гуртувати ся молодіж, що не лиш сама не читала книжок, які ведуть до погибели еї нарід, але котра би вливала і на другу часть молодіжи, щоби і еї від читаня таких книжок відвести.

Робім в тім напрямі що зможемо, а впрочім маймо надію: минули ся Арії, Несторії, Пеляґії, Бруни, Спінози, Тиндалї, Дарвіни і пр., то минуть ся і Дрепери. Они приходять як буря, але і як буря тревають коротко. Бо правда, до якої дійшли довгою а невтомимою працею титани і підпори науки, як Ньютон, Кеплер, Декар, Мейер, Ейлер і прч., що есть Бог, есть Сотворитель, есть душа безсмертна, повинна скріпити і нашу віру в загробове житє, в нагороду та кару. Они показали найлїпше, що християньска наука Церкви стоїть на сильних основах. Тому проч з ворогами Бога, проч з ворогами християньства, проч з ширителями поганьства, проч з ворогами правдивої науки, бо то они приносять темноту. Ми-ж опираючи ся на досьвідченю, можемо з більшою вірою чим Дрепер повторити слова Ездри, написані на вквітчаних і вами берегах Вавилона, більше як двайцять три столїтя тому: „Правда триває і все вона міцна; вона живе й завойовує вічно“. (Стор. 270).

(Конець).

О ДИМИР СОЛОВЄВ.

РОСИЯ І ВСЕЛЕНЬСКА ЦЕРКОВ

(Vladimir Soloviev. La Russie et l' Eglise universelle)

Переклав

Сьвщ. Володимир Герасимович.

ДРУГА ЧАСТИНА.

ЦЕРКОВНА МОНАРХІЯ ОСНОВАНА ІСУСОМ ХРИСТОМ.

(Конець.)

Сей контраст справдї дивний. Цїсар Констанцій безнастанно переслїдує св. Атаназия; папа Юлій підтримує його і боронить проти цїлого Сходу. Папа Іннокентій енерґічно протестує,

проти переслїдуваня св. Івана Золотоуста, а по смерти великого угодника бере почин в оновленю його доброї памяти в Церкві. Знов ніхто инший, лиш папа Килестин підпомагає цїлою своєю властю зв. Кирила в його сьмілій боротьбі з єресю Несторія, підтримуваного сьвітским мечем; і нема сумніву, що без підмоги апостольского престола александрійский патриярх, хоч яким би він був енергічним, не бувби зміг сполучених сил цїсарскої власти і більшости грецкого духовеньства. Сего контрасту між роботою папства, а роботою цїсарства можнаби дослїдити і далї в істориї всїх східних єресий, які цїсарі не лиш завсїгди підпомагали, але навіть деколи просто видумували (пр. монотелецка єресь цїсаря Гераклїя, єресь іконоборців, Льва Ізаврийского). Але нам випадає зупинити ся на V. столїтю, на боротьбі двох патриярхатів і на поучаючій історії (ефеского розбою). Так отже всїм було звісно з частих досьвідів, що при суперечках двох єрархів Сходу, папа не руководив ся нїякими упередженями, анї не давав з гори нїкому переваги, але все ставав по сторонї правди і справедливости. Таким чином Діоскор, тиран і єретик не міг числити в Римі на таку саму поміч, яку там одержав його попередник св. Кирило. Плян Діоскора був такий, щоби добути першеньства власти в цїлій східній церкві через осуджене св. Флявіяна і тріюмф египетскої партиї більше або менше монофізицкої, якої він, Діоскор, був проводиром. Не сьміючи сподївати ся на згоду папи для здїйсненя такого пляну, він рішив ся осягнути свою мету мимо папи або на перекір йому.

В 449 р. зібрав ся в Єфезї формальний вселеньский собор. Цїла східна церков мала на нїм своїх представителїв. Були також і леґати папи св. Льва, але їм не дозволено предсїдати на соборі. Діоскор сторожений цїсарскими офіцирами, окруженый своїми египетскими епископами і юрбою духовників оружених в палиці, сидїв як цар посеред свого двора. Епископи православної партиї дрожали і мовчали. „Всї вони, — як читаємо в росийских менеях (житє св. Флявіяна) — любили тьму більше, чим сьвітло і висше цїнили брехню, чим правду, бажаючи догодити земскому цареви, а не цареви небесному“. Над св. Флявіяном устроєно комедію суду. Кількох епископів кинуло ся до ніг Діоскора з просьбою о милосердіє для обжалованого. Египтяни взяли ся їх бити; вони кричали з всїх сил: „Ріжте їх, ріжте тих, що дїлять Христа на двоє!“ Православним епископам роздано цїлком порожні таблички і кождому велїли з них на долї підписати ся. Вони знали, що на табличках впише ся єретична формулка. Більшість підписала без суперечки. Декотрі хотїли додати до своїх підписів поясненя, але египетскі духовники повиривали від них таблички на силу, а палицями поломили їм пальцї. В кінци Діоскор встав і в імени собора оголосив засуд проти Флявіяна, яким позбавлено його сьвященьства, відлучено від церкви і віддано сьвітским властям. Флявіян хотїв протестувати, але Діоскорові духовники кинули ся на нього і збили його так, що він за 2 дни умер. І деж вона була, непогрішима і непорушима Христова Церков, деж вона була

в сю хвилю, коли блуд, насильство і брехня таким способом тріюмфували на вселенськім соборі? Вона була там і миттю проявила ся. В сю хвилю, коли св. Флявіян упав скатований насильсвом Діоскорових прислужників, коли еретики епископи шумно витали тріюмф свого голови, в присутности православних епіскопів, дрожачих і мовчазних — Ілярій, діякон римскої Сходу, то побачимо замітний факт. A priori можна би гадати, що візантийске правительство з политичного погляду мало до вибору між 3 способами діланя: або піддержати новий царгородский патриярхат, як свою питому креатуру, яка завсїгди була у нього в руках і ніколи не могла осягнути тривкої независимости, або щоби не бути примушеним придушувати у себе дома клерикальні тендепциї і вибавити ся від надто тїсної і докучної увязи — волїти мати центр церковної управи десь трохи дальше, всеж таки в сфері своїх впливів; з тою метою міг византийский Цезаризм вважати добром піддержувати александрийский патриярхат, який вдоволяв сим обом умовам і мав крім того яку таку рацию для свого зглядного першенства на (Сході) в традициї і канонах; або вкінци могло цїсарске правительство вибрати систему рівноваги, протеґуючи то один, то другий з ревалїзуючих престолів після политичних обставин. Можна одначе переконати ся, що як раз нїчого подібного не було. Відкинувши велику пайку індівідуальних случаїв і чисто личних відносин, треба признати, що був один загальний прінціп, який зясовував поведене візантийских цїсарів в єрархічній боротьбі Сходу; але сей прінціп лежав поза всїми трома вказаними нами политичними міркуваннми. Наколи цїсарі зміняли свої відносини до обох патриярхатів, піддержуючи то один, то другий, то причиною сих змін, не був прінціп рівновати; візантийский двір завсїгди не того з двох єрархів суперників, котрий в дану хвилю більше заслугував на се, а якраз того, котрий погляду релїґійного або морального не варт був піддержки. Вистарчало патриярхови, всьо доно, чи царгородскому. чи александрийскому, бути єретиком, або негідним пастирем, щоби собі забезпечити на довго, як не на все, енергічну протекцію цїсаря. І на відворіт, чоловік сьвятий або борець за правдиву віру, вступаючи на епископский престол в Александрії чи в Царгородї, мусїв заздалегідь приготовити ся на ненависть і переслїдуване цїсаря, а часто навітьна мученичу смерть. Сей непоборимий нахил византийского правительства до несправедливости, насильства і єресї і непобідна антипатия до найгіднїйших представників християньскої єрархії проявила ся дуже вчасно. Невспіло ще цїсарство узнати християньску релїґію державною, а вже переслїдувало сьвітило православія св. Атаназія. Цїле довге пановане Констанция, сина Константина Великого було повне боротьби проти славного александрийского патриярха, коли тимчасом сучасні єретичні царгородскі епископи користували ся протекцією цїсаря. І то не могутність александрийского престола, а чеснота того, хто сидїв на ньому була не до вподоби християньскому цезареви. Коли

пів століття опісля ролї перемінили ся, коли навідворіт царгородску катедру займив великий Сьвятий — Іван Золотоустий — а александрийский патриярхат впав в руки чоловіка гидкого, Теофіля, византийский двір яв оказувати ласку якраз останньому і ужив всїх способів, щоби Золотоуста знищити. Але може бути, що то лиш незалежна вдача великого християньского бесїдника ків і усовіщуваня своєї науки і чудеса своїх д л, длятого, щоби одного і того самого Христа узнано і единим Сином Божим і сином чоловічим. Бо одно з тих вірувань без другого не було пожиточне і однаково небезпечно уважати Господа Ісуса Христа тілько Богом а не чоловіком, як також тілько чоловіком а не Богом (бо в першім припадку ставби непреступним для нашої немочі, а в другім ставби безсильним, щоби нас міг спасти). Але треба було визнавати і одно і друге, бо так, як правдиве чоловіцтво було властиве Богови, так і правдива Божескість була властива чоловікови. Так отже, щоби ствердити крайно спасене пізнанє, Господь запитав своїх учеників; і апостол Петро за обявленєм Духа Бога Вітця перемагаючи тїлесну обмеженність і виходячи поза межі людского розуму, побачив очима розуму Сина живого Бога і визнав славу Божества, бож він очима не бачив нїчого иньшого, як лиш природу тїла і крови. І він в захватї сеї віри знайшов таку нагороду, що обявлений блаженим, позискав сьвящену твердість незломного каміня, на якім основана Церков мала перемогти пекольні сили і закони смерти. Длятого то на судї всїх дїл нїчо не буде потверджене на небі, як лише се, що установлене волею Петра".[1])

Папа Лев визнаючи, що основною функциєю церковної власти, яка не переминає на катедрі св. Петра, котру він займав, є власть потверджати і опредїляти християньску правду, вважав своїм обовязком поставити проти нової єреси наново виложене пояснене апостольскої віри. В своїм знаменитім догматичнім посланю до Флявіяна, він глядить на себе, як на вітхненого посередника князя апостолів; і цїлий справедливий Схід уважав його за такого. В лїмонари св. Софрона, єрусалимского патриярха (в VII столїтю) знаходимо таку леґенду: „Коли св. Лев написав своє посланіє до св. Флявіяна, царгородского епископа проти нечестивих Евтихія і Несторія, він положив його на гробі верховного апостола Петра і в молитвах, безсонницї і постї молив самого верховного апостола словами: „ Наколи я, як чоловік помилив ся, доповни, чого не достає в моїм письмі і відійми, що в ньому непотрібне, ти, якому наш Спаситель Господь і Бог Ісус Христос, повірив сей престол і цїлу Церков". — По 40 днях явив ся йому апостол на молитві і сказав до нього: Я читав і поправив. — І взяв своє посланіє з гробу блаженого Петра Лев, отворив його і побачив, що воно поправлене рукою апостола". Се посланіє, справдї гідне такого коректора, пояснювало чудово, ясно і сильно правду двох природ в одній особі Христа і робило на далї неможливими в Церкві два про-

[1]). S. Leonis Magni opera (Migne) t. I. col. 309.

тиворічні блуди Нестора і Евтихія. Посланія св. Льва не прочитано на „ефескім розбою“, що становило головну причину скасованя постанов ложного собора. Діоскор, який міг присилувати цїлий загальний збір східних епископів осудити св. Флявіяна і підписати еретичну формулку, стрів ся з неожиданим опором, коли посьмів явно виступити проти папи.

Останнїй, повідомлений своїми леґатами про се, що стало ся в Ефезї, зараз таки скликав собор латиньских епископів до Риму і за їх однодушною згодою осудив Діоскора і зложив його з уряду. „Фараон“ вернувши ся торжественно до Александриї, задумав обманути папу: та в невдовзї прийшло ся йому переконати, що він зіткнув ся не з пустою напастию, але з живою духовною властю, яка всюди обовязувала морально христіяньску совість. Гордість і відвага церковного узурпатора розбила ся до правдивого каменя Церкви; йому удало ся всїми способами насильства, якими розпоряджав присилувати тілько 10 египетских епископів, дати свої підписи для осудженя папи Льва[1]).

На самім Сходї всї признали сю безсильну обиду актом глупоти, який в кінци погубив египетского „фараона“.

Оборонець 2 супротивних єресій, покровитель Несторія і Діоскора, цїсар Теодозий II. помер. Із вступленєм на престол Пульхерії і її номінального мужа Маркіяна, настала дуже коротка фаза, в якій цїсарске правительство, очевидно із релїґійного переконаня, яло рішучо служити добрій справі Сього було досить на Сходї, щоби православні епископи набрали відваги і притягнули до православія, яке визнавав новий цїсар, всїх тих, що пристали до єресї тілько ізза того, щоби догодити його попередникови. Але православний цїсар сам мало довіряв тим ненадїйним єрархам. В його очах найвисший авторитет в справах віри належав до папи. „В тім, що дотичить католицкої релїґії і віри христіян, — читаємо в цїсарскім письмі до св. Льва, — вважаємо справедливим передовсїм звернути ся до твоєї сьвятости, який є сторожем і головою Божої віри[2]). На думку цїсаря повинен будучий собор відвернути авторитетом папи від Церкви всякий нечестивий блуд і встановити цїлковитий супокій між всїми епископами католицкої віри. А в другім письмі, яке незадовго написане після першого, цїсар знов потверджує, що собор буде мусїв узнати і вияснити для Сходу се, що папа постановив в Римі[3]). Цїсарева Пульхерія говорить теж саме, запевняючи папу, що собор: „пояснить католицке визнане віри, як сього вимагає христіяньска побожність і віра т в о є ю в л а с т и ю[4]).

Коли вселенськнй собор зійшов ся в Халкидонї в 451 р. під президією римских леґатів, перший з них епископ Пасхазін встав і заявив: „Маємо інструкциї блаженного апостольского епископа міста Риму, я к и й є г о л о в о ю в с ї х ц е р к о в, і

[1]). Conciliorum collectio (Mansi), VI. 510.
[2]) Ibid. col. VI, 93. [3]) Ibid. 100. [4]) Ibid. 101.

нам поручено не допускати до собору".[5]) А другий леґат Лукентій пояснив, що Діоскор вже був осуджений за се, що ложно присвоїв собі право судити і за се, що скликав соб р без згоди апостольского престола, що перед тим ніколи не лучало ся і що було заборонене [6]).

Після довгих переговорів представники цісаря заявили, що Діоскор не буде засідати як член собора, а стане, як обжалований, бо після осудженя його папою він затягнув на себе обжаловане з нових причин [1]).

Перед судом перечитано доґматичне посланіе папи. Всї православні епископи грімко привитали його з скликом: „Петро говорить устами Льва„ [2]). На другім засіданю декількох клириків александрийскої церкви внесли просьбу, звернену до „сьвятїйшого і Богом любленого всесьвітного архіепископа і патриярха великого Риму Льва і до св. вселеньского собора в Халкидонї". Се був акт обжалованя проти Діоскора, який, як пишуть позовники, „потвердивши єресь на однім розбійничім соборі і убивши св. Флявіяна, зважив допустити ся ще більшого проступку — відлучити від Церкви найсьвятїйший і найсьвященнїйший престол великого Риму[3]). Собор не уважав себе компетентним знов судити епископа, вже засудженого папою і предложив римским леґатам, щоби они оголосили засуд над Діоскором[4]). Вони вчинили се ось якими словами (вичисливши вперед всї проступки александрийского патриярха): „Найсьвятїйший і блаженний архіепископ великого і стародавного Риму, Лев, через нас і через св. Собор тут присутний, з правдиво блаженним і преславним апостолом Петром, який є скалою і підвалиною католицкої Церкви і основою православної віри, позбавив вказаного Діоскора, епископского уряду і всякої сьвященичої гідности" [5]).

Урочисте узнане начального авторитету папи на халкедонськім соборі східні епископи увінчали посланіем до Льва, в якім приписували йому заслугу всього, що зроблено на соборі: „се ти — писали вони до нього, через твоїх вікаріїв, кермував цїлим гуртом Вітців і приказував їм, як приказує голова членам, вказавши їм правдиве значіне доґми" [6]).

Щоби відкинути як узурпацію і блуд, першеньство власти і учительский авторитет римского престола, не досить, як бачимо зі сказаного, обявити узурпатором і єритиком такого чоловіка, як св. Лев Великий; треба ще обжалувати о єресь і вселеньский собор і цїлу православну Церков V. столїтя.

Такий висновок цїлком ясно випливає з оригінальних свідоцтв нами наведених.

(*Конець*.)

---

[5]) Ibid 508. [6]) Ibid.
[1]) Ibid 645. [2]) Ibid 972. [3]) Ibid 1005. [4]) Ibid 1045. [5]) Ibid 1048. [6]) Ibid.

Перегляд часописий.

Учитель. Як ми вже заповіли, помістив п. Др. Макарушка в липневім випуску „Улителя“ статю: „Парох і учитель“. Послїдними часами немало писало ся у нас про відношенє між духовеньством і учительством. Та писав про се переважно звісний нам „Промінь“, а писав так, як звичайно пишуть радикальні часописи. Перший поважний голос про се питанє читаємо доперва в „Учителю“. П. Др. Макарушка пише так:

Кожда усобиця і непорозуминє між парохом а учителем має дуже уємний вплив на громадян. Де ті два провідники народа не учать згідно живим приміром, там не поможуть анї слова пароха, анї праця учителя. Оден і другий згідним співдїланєм мають впливати на селян. І там де є згода між парохом а учителем, там осьвітна і обичайна праця в селї поступає скоро і успішно. Деж нема доброго між ними пожитя, там видко малі успіхи культуральної праці над народом, там народ дволичний і нещирий у поведеню із кождим інтелїґентом. Отже згода між парохом а учителем є конечна. Якіж причини незгоди? Ш. автор яко головну причину з боку парохів наводить — аристократизм sui generis у многих сьвящеників. Деякі сьвященики гордять учителями, уважаючи їх негідними свого товариства. Деяким здає ся, що теперішні учителї, се ті самі, що давнїйше були, а яких нераз уживано і до послуг. Богато сьвящеників забуває, що учителї приходять тепер на села з досить великими засобами знаня теоретичного і практичного. Кождий сьвященик вже тим самим, що є слугою Бога, що є проповідником любови меншого брата і покори, повинен до учителя відносити ся з серцем, повинен своєю нїжностию і ласкавостию розвіяти всякі сумнїви про мниму гордість у сьвящеників. Дальшою причиною незгоди буває деколи накликуване сьвящениками шкільної власти проти учителя, що за часто стрічає ся, а що повинно дїятись лише в крайній бідї.

Отсе, по думцї автора, головна причина незгоди з боку пароха. Але ш. автор справедливий; він шукає за причинами і по другім боцї, по боцї учителїв. І щож тут знаходить? Для нас се вельми лїкаве, бо ми доси чули лише односторонні обвинуваченя самих парохів. Отже і учителї тут не сьвяті. Неморальність, хрунївство і ренеґатство деяких учителїв псують також отту гармонїю Подекуди причиняєсь до незгоди і чваньковатість молодих учителїв, що люблять перед сьвящеником пописуватись Дрепером, Дарвіном, Вольтером та Спенцером. Як лучить ся сьвященик вирозумілий, каже ш. автор, то буде терпіти і своєю добротою та терпеливостию відучить чваньковатости молодого учителя. Але як лучить ся сьвященик горячійший, то й до колїзії прийде дуже скоро.

Вкінци повинні сьвященики горячо попирати в своїх і чужих орґанах справедливі домаганя сїльских учителїв о поправу їх положеня. Конечна також потреба більшої участи сьвящени-

ків в Педаґоґічнім товаристві. Кождий тямучий сьвященик повинен памятати, що добрий учитель — то его права рука в селї, тож з таким треба жити в як найлїпшій згоді. Може нераз учитель і дуже мало уміти, але зато буде людям симпатичним, справним, проворним, а такий собі скорше зеднає довірє людий, чим тяжко учений, але студений, без серця чоловік. З справним учителем може сьвященик сьміло взяти ся до роботи в селї. Хлопский ум не розбирає, хто мудрійший, лише хто лїпше уміє собі его зеднати.

Так пише професор Др. Макарушка про відносини між пароxом а учителем. І лише таким поважним і річевим трактованєм справи можемо дійти до якогось порозуміня там, де его доси нема. Всяке ятрене, напастливість, гордість, ненависть і дитиньство, чим то до не давна в таких справах послуґував ся „Промінь“, не поможе а лише зашкодити може і одній і другій сторонї.

Slavorum litterae theologicae. N-3. У сїм журналї, в ч. 3., помістив сьвящ. Он. Воляньский статю про теперішний стан богословскої лїтератури у галицких Русинів. Змість ві є такий: У Русинів богословска лїтература доси мало розвивалась, а то тому, що рускі сьвященики через недостачу сьвітскої інтелїґенциї мусїли займати ся всїма справами публичними. Причина також у тім, що нема руского богословского видїлу. Та мимо сего Русини дещо видавали з богословскої ниви. Автор згадує про „Сіон“, „Амвон“, „Душпастир“, „Богословский вістник“, Коментар до св. ев. Матея о. Дра Йос. Комарницкого та Декрети львівского Собора.

Та в сім часї обставини дещо зміняють ся. Сьвящеників в народнім житю стають виручувати люди сьвітскі. Клир може вже посьвятити дещо своїх сил ниві чисто церковній і богословскій. Сьвітска інтелїґенция перенята духом лїбералїзму, духом часто ворожим Церкві. Через те духовеньство змушене орґанїзуватись і узглядняти чим раз частїйше момент апольоґетичний та полємічний. Помало і постепенно повстає у Русинів борба між Церквою а ворожими їй живлами, борба, що в західній Европі вже давно розгорілась. Соціялїстичних часописий у Русинів вже доволї: „Воля“, „Молода Україна“, „Громадский Голос“ і „Промінь“. [Часописий та журналїв, коли вже не впрост социялїстичних то в кождім разі в о р о ж и х Церкві, є у нас далеко більше, бо мало що не в с ї. Ми наведемо лише: „Червоний Прапор“, „Двірска Служба“, „Земля і воля“, „Руский Селянин“, „Свобода“, „Лїт. наук. Вістник“, „Галичанин“, Русское Слово“ (сї обі ворожі Церкві к а т о л и ц к і й) і т. д. Я. Л.] Проти сих видавництв мусить руский клир бороти ся.

Основу під реформу руского клира положив перед кількома лїтами Є. Є. Митрополит Шептицкий зреформувавши духовну семінарію. Не малої також ваги висиланє нашими всїма Впр. Епископами спосібнїйших сьвящеників на студія до Відня, Інсбрука та Фрибурґа.

Від трех лїт став виходити „Католицкий Схід“, видаваний богословцями, та львівска „Нива“. Автор згадує також про „Мі-

сіонара“ і инші Василіяньскі видавництва. Від недавна також оживило ся тов. св. ап. Павла і видало доси цїлий ряд цїкавих книжочок та книжок

З сего всього видно — кінчить о. Воляньский — що богословска лїтература і церковне житє у Русинів стало розвиватись.

Пробужденіє. У Київі став виходити сими днями духовний тижневник під заг. „Пробужденіє“ з місячним науковим додатком. У сїм додатку (ч. 1.) знаходимо статю: „*Украинская пресса*“ з під пера д. І. Скотиньского. На сю статю хочемо звернути увагу наших читачів.

Згадавши про указ з р. 1876 і про найновійшу під тим зглядом полекшу — пише ш. автор дальше так: Новонароджена українська преса заняла від разу означену позицию, на якій, мабуть, буде довго єще стояти. Сею позицією то демократичний характер укр їньскої преси, що вповнї пояснює ся історичними обставинами, що супроводжають єї появі. Українська лїтература при своїм повстаню мусїла конечно обернути ся до простого народа, заговорити про єго нужду і інтереси. Инакше єї поява булаби неоправдана. Для інтелїґенциї, що забула свою рідну мову, вона була непотрібна. І українська лїтература за цїлий час свого многострадального єствованя осталась вірна своїм завітам. Так само вірна їм і новонароджена українська періодична преса.

Тут ш. автор згадує про дневник „Раду“ (Київ), про „Вісти“ (Одесса), „Рідний Край“ (Полтава), „Добру пораду“ (Єкатеринослав), „Зорю“ (Москва), „Вільну Україну“ (Петербург), „Нову Громаду“ (Київ) та „Сьвітову Зірницю“ (Могилїв — Подїльский). Першеньство між тижневниками признає ш. автор „Рідному Краєви“, а між місячниками львівскому „Лїт Наук. Вістникови“.

Ш. автор витає радо появу українськоі періодичної преси та болїє над тим, що українська преса має мало приступу до сїльскої інтелїґенциї. Причину сего бачить ш. автор в „півлеґальности“ укр. преси, а головно в тім, що „наша інтелїґенция по давному глядить на рідну мову, як на „мужицку“ і замість того, щоби співділати в розширеню рідного слова, сторонить від него і дуже часто робить „перепони в єго розширюваню“. Дальше приходить уступ, який ізза своєї характеристичности і цїкавости для нас передаємо тут дослівно: „Въ етомъ отношеніи значительно выдаютъ ся наши сельскіе пастыри Украины, среды которыхъ живетъ идея украинскаго народничества, но всегда почти только въ отношеніи языка. Семинаріи в украинскихъ городахъ, а также духовенство, отражающее въ етихъ учебныхъ заведеніяхъ свой духъ, говорятъ народнымъ языкомъ, близкимъ къ литературному и дальше етого не идутъ. Можно думать, что ето чисто внѣшняя близость къ украинскому народничеству, подъ вліяніемъ благородныхъ идей нашого времени, уже ведетъ на-

ше духовенство на путь истиннаго отношенія послѣдняго къ запросамъ идейнаго украинскаго демократизма Надѣемся, что украинская преса найдетъ въ пастыряхъ Украини должный пріемъ. Уже прошли времена, когда священникъ долженъ былъ боять ся всего, что носило духъ истиннаго демократизма и даже преслѣдовать его. Украинская молодежь въ семинаріяхъ давно живетъ въ меншинствѣ своемъ етимъ духомъ. Єто — хороший признакъ того, что онъ не угасалъ, а теперъ можетъ даже горѣть полнымъ пламенемъ служенія на пользу народу.

Галицкое духовенство, опередившее въ культурномъ отношеніи „россійское“, имѣетъ у себя орґаны на *народномъ* языкѣ, котрые захватываютъ, кромѣ чисто пастырскихъ интересовъ, и задачи сельской демократіи“.

Тут згадує ш. автор про нашу часопись „*Ниву*“. Така сама програма, як єї, буде також і „Пробужденія“, лише з тим, що „Пробужденіе“ буде друковатись по великоруски, що, як думає ш. автор, „не вредитъ успѣху демократичной литературы Украины среди духовенства послѣдней“.

Руслан. Один з сьвітских учасників паломництва помістив в „Руслані“ свої вражіня *„З подорожи до св. Землї“*. Сї вражіня писані дуже інтересно та гарно. Та і тут не обійшлось без малого „але“, яке, хочемо вірити, увійшло в сї вражіня несьвідомо. Думаємо про нещасливу згадку про псалмопівця Давида Ш. автор оклевечує сего царя, покликуючись на лексікон Маєра Сеж і біда, що наші люди люблять інформувати ся про справи близкі нашій релїґії у авторів, коли вже не впрост ворожих нам, то іґнорующих нас (католиків). Передовсїм що до лексикону, який звичайно має авторитетне значіне, належалоби бути уважним і не легковірним. Я. Л.

ВСЯЧИНА.

Аби докінчити вже в сім річнику працю Впр. о. крилош. Ф. Щепковича про Дрепера, містили ми єї в послїдних числах по кільканайцять сторін з ущербком для инших многих цїкавих статий і розправ. Через те виходили сї числа скупі змістом і може неінтересні, за що перепрашаємо сильно наших предплатників. На будуче, як вже ми обіцяли в проспектї, се не повторить ся; нашим старанєм буде зробити „Ниву“ від нового року якнайактуальнїйшою і якнайінтереснїйшою.

Рільничо-економічні виклади для сьвящеників. Під проводом Єго Ексц. Високопреосьвященного Митрополита гр. Ше-

птицкого, заходом товариства „Сїльский Господар“ у Львові відбуде ся у Львові другий цикль рільничо-економічних викладів.

Виклади, що обіймають найважнїйші економічно-господарські питаня, будуть вести ся в двох напрямах: а) справи суспільно-економічні і б) найважнїйші справи сїльского господарства з узглядненем дрібних господарств.

Програма викладів:

І Виклади з обсягу справ суспільно-економічних:

1. Спілки позичок і ощадностий системи Райфайзена і спілки оперті на статутах „Краєвого Союза кредитового“.

2. Орґанїзация крамниць, *І. Петрутевич і о. А. Пелеиьский.*

3. Рентові оселї, *др. В. Загайкевич.*

4. Мелїорацийні спілки, інжінїр краєвого виділу *А. Корнеля.*

5. Молочарскі спілки, *о. О. Нїжанковский.*

ІІ. Виклади обнимаючі найважнїйші справи господарства сїльского:

1. Управа сїножатий і пасовиск, інспектор *о. А. Глодзїньский.*

2. В якім напрямі належить нам плекати худобу, проф *др. М. Коцюба.*

3. Нові напрями садівництва, інспектор *о. А. Глодзїньский.*

4. Годівля дробу (звіт з наукової подорожи) проф. *о. І. Раковский.*

Час, призначений на виклади, буде використаний в той спосіб, що по кождім викладі відбуде ся дискусія на тему виголошеного викладу. Виділ товариства „Сїльский Господар“ просить проте сподіваних учасників, щоб до дискусій, які вже в першім циклю відбувших ся викладів оказали ся вельми поучаючими, зволили зібрати найбільше матеріялу, входячого в обсяг оголошених викладів, а тоді дискусиї стануть найцїннїйше доповненем викладів.

Виклади відбудуть ся в днях 26, 27, і 28 грудня с. р. Початок о год. 9-тій дня 26. грудня.

Виклади будуть безплатні, поміщене дістануть всї сьвященики безплатно в рускій духовній семинарії — де будуть відбувати ся виклади. Зголошеня приймає Товариство „Сїльский Господар“ у Львові, Ринок ч. 10. Лїста зголошень замкне ся перед викладами дня 23 грудня. Участь в викладах можуть брати сьвященики зі всїх трох дієцезій а яко гості всї особи, що занимають ся справами економічно-господарскими.

Товариство „Сїльский Господар“ у Львові, заохочене успіхом першого циклю відбувших ся в вересни року 1904 викладів, в яких брало участь 72 учасників, надіє ся, що при змагаючім ся економічно-господарскім руху і сей другий цикль викладів заінтересує найширші круги нашого сьвященьства і збере як найбільше учасників до взаімної науки та виміни гадок в справах економічно-рільничих.

Від Адмінїстрациї. З кінцем року просимо усильно наших довжників о скоре вирівнане предпла-

ти. Ми сего року побільшили обєм „Ниви“ о один аркуш на місяць. Вправдї піднесли ми також і предплату з 6 кор. на 8 кор., але з огляду на значно дорожшу сего року зецерску тарифу — се підвисшенє зовсїм не відповідне. Крім того богато предплатників сеї надвижки нам не надіслало. Не мало є і таких, що єще зовсїм за сей рік нїчого незаплатили. Сих всїх просимо дуже о скоре надісланє залеглих довгів. Перед Новим Роком мусимо конечно заплатити друкарню. Претенсії єї до нас великі, а в наскасапорожна. Просимо тому мати згляд на наші сумні відносини і не пхати нас в приватні довги.

Звертає ся увагу на інсерат Д-ра Йосифа Мельнїцкого на послїдній стороні „Ниви“. Тут же подає ся до відомости слїдуюча поправка ново долучена до єго дїла. „О устройствѣ и реформѣ Календаря греко-рускои Церкви“.

На стор. 35. гл. XXII. в 1. уступі поправляючи, належить читати: Друга часть (Пасхалії зрящої) обнимає время від II. нед. по Сош. Св. Духа в старім роцї до нед. Митаревої в слїдуючім роцї під ключем граничним старого (проходячого) року.

Переписка Редакції.

Вп. о. Іл. Кл. в Біл. Просимо прислати. Вп. о. І. Іс. в Лїс. Заплачено вже 2 кор на р. 1907. Вп. о. Петр. в Кол. Заплачено до кінця р. 1906. Вп. о. К. Малиш. в Грим. Заплачено вже на рік 1907 6 корон. — Вп. о. Н Кук. в Кам. До кінця р. 1906 заплачено всьо.

У Д-ра Іосифа Мельніцкого, почет. Крилошанина і Вицеректора гр. кат. дух сїменища у Львові ул. Коперніка ч. 36 і в книгарнях Інстітута Ставропігийкого та товариства ім. Шевченка можна получити:

1). **Житія Сьвятих** в двох томах 8⁰ стор. 882+545. Цїна К. 14. — Випуск І. віддїльно К. 3. вип. III. К. 2, вип. IV. К. 6. Пересилка за вип. І. гел. 20, за вип. III. гел. 10, за вип. IV. гел. 30.

2). **Граматика церковного-словеньского азика** 8⁰ стор. XII + 164 + 8. К. 2 гел. 40; з пересилкою К. 2. гел. 60.

3). **Виклади о молитвослові іерейскім і Словар церковно славяньско-руский** до св. письма і книг церковних. Літогр. К. 2. гел. 30; з пересилкою К. 2. гел. 60.

4). **О устройстві і реформі Календара греко-рускои церкви** з 12. скрижалями. Вел. 4⁰ К. 1. гел. 40; з пересилкою К. 1. гел. 50.

Видає і за редакцию відповідає сьвящ. **Ярослав Левицкий**
З друкарнї Народової (Манєцких), Львів.

Додаток до „Ниви“.

ЗБІР НАУК

НА ДЕЯКІ НЕДІЛІ, СЬВЯТА І ИНШІ СЛУЧАЇ.

ЛЬВІВ.
НАКЛАДОМ РЕДАКЦІЇ „НИВИ“.
З друкарні Народової (Манецких), ул. Коперника ч. 9.
1906.

ЗМІСТ.

стор.

Кілька слів пароха, яко желанє своїм парохіянам з нагоди празника Рождества Христового. Написав *о. М. Кінаш* 3

Проповідь на новий Рік. Що дає супокійне і безжурне житє. Написав *о. Данило Лепкий* 7

Слово проголошене при нагоді благословеня нового дому для читальнї в Теребовли. Написав *о. Т. Цегельский* . 12

Слово до парохіян з нагоди посїщеня домів з молитвою перед Рождеством Христовим або з сьвяченою водою по Богоявленю. Написав *о. М. Кінаш* 14

Пращальне слово на гробі матери. Написав *о. М. Кінаш*. 16

Наука о заповідях. *За Стаґрачиньским — Я. Л.* . . 21

Наука на неділю о митари і фарисею. *За Люцерне-им о. П. К.* 23

Наука о любові Бога. *За Стаґрачиньским — Я. Л.* . . 27

Проповідь на трех Сьвятителїв. Написав *о. Д. Лепкий* . 31

Слово на гробі дитини. Написав *о. М. Кінаш* . . . 33

Проповідь на І. неділю св. великого посту. Написав *о. Д. Лепкйй* 37

Проповідь на ІІ. неділю великого посту. Написав *о. Д. Лепкий* 41

Проповідь на неділю крестопоклонну. О символїчнім значіню обряда винесеня і поклоненя честного Креста в неділю крестопоклонну. Написав *С. С. С.* . . . 45

Проповідь на IV. неділю посту. Даремна молитва без посту і покути. Написав *С, С. С.* 48

Проповідь на V. неділю великого посту. Минувшість, теперішність і будучність. Написав *о. Д. Лепкий* . . 52

Проповідь на Благовіщенє. Заступниця грішних. Написав *о. Д. Лепкий* 56

Слово на Великий Пяток. Написав *о. Ю. Дзерович* . . 56

Проповідь на Воскресенє Христове. Написав *о. Ю. Дзерович* 61

Проповідь на неділю Томину. О божестві Ісуса Христа. Написав *о. Д. Лепкий* 64

Наука на неділю Мироносиць. Написав *о. Ю. Дз.* . . 69

Наука на неділю о Розслабленім. Написав *о. Ю. Дз.* . 72

стор.
Наука на неділю о Самарянині. Написав *Ю. Дз.* . . . 78
Проповідь на неділю о слїпородженім. Христос — сьвітлом сьвіта. Написав *Пл. А.* 81
Наука на 2. день Зелених Сьвят. Бог один в трех особах божих. Написав *о. Д. Лепкий* 85
Проповідь на неділю всїх Сьвятих. Написав *о. Юл. Дз.* . 91
Проповідь на празник Найсв. Евхаристії. Написав *о. Юл. Дз.* 94
Проповідь на III. неділю по Сош. св. Духа. *За Ф. Гунольтом* переробив *Яр. Лев.* 101
Проповідь на день св. Петра і Павла. Написав *о. Юл. Дз.* 106
Проповідь на шесту нед. по Сош. О надії і упованю на Бога. Написав *о. Юл. Дз.* 111
Проповідь на VIII. неділю по Зісланю св. Духа. О хлїбі. Написав *о. Д. Лепкий* 114
Проповідь на IX. неділю цо Зісланю св. Духа. Де біда найбільша, там божа поміч найблизша. Написав *о. Д. Лепкий* 117
Проповідь на X. неділю по зісланю св. Духа. Царство боже на внутрі і на внї. Написав *о. Д. Лепкий* . . . 121
Проповідь на Рождество св. Йоана Крестителя. Написав *о. Корнило Кузик* 128
Проповідь на XV. неділю по Сош. св. Духа. О взаїмній любови супругів. Написав *о. Юл. Дз.* 134
Проповідь на XVII. неділю по Сош. св. Духа. Як то люди прикрашують свої гріхи. Написав *о. Ю. Дз.* . . . 139
Проповідь на Воздвиженє Честного Креста. Написав *о. Ю. Дз.* 144
Проповідь на XIX. неділю Сош. св. Духа. О гнїві. Написав о. *Д. Лепкий* 148
Проповідь на XX. неділю по Сош. св. Духа. Написав *о. Іван Скрипчук* 151
Начерк науки о совісти. Написав *о. С. Кизима* . . . 153
Повитанє чужого епископа на порозї церкви. Написав *о. Д. Лепкий* 154
Бесїда слюбна. Що робити і чого стеречи ся, щоби в супружестві знайти щастє. Написав *о. Д. Лепкий* . . 156
Бесїда слюбна. Написав *о. Д Лепкий* 157
Проповідь н XXIV. неділю по Сош. св. Духа. Що душам помочи може. Написав *о. Д. Лепкий* 161
Наука о любові Бога. *За Стаґрачиньским — Я. Л.* . 165
„ „ „ **ближнього.** „ „ „ „ . 169
„ „ „ **ворогів.** „ „ „ „ . 174
Наука про дїла милосерні зглядом тїла. *За Стаґрачиньским — Я. Л.* 178
Наука на Введенє Пр. Богородиці. Марія взірцем послуху. Написав *о. Юл. Дз.* 185
Проповідь на XXVII. неділю по Сош. св. Духа. О конечности неділї. Написав. *о. Д. Лепкий* 188
Проповідь на Непорочне Зачатє Преч. Дїви. Написав *о. Стефан Донарович* 191

Кілька слів пароха,

яко желанє своїм парохіянам, з нагоди празника Рождества Христового.

Написав о. М. КІНАШ.

Цїлий рік божий очікували ми — люб. бр. — тої вселенної радости і за ласкою Всевишнього діждали ся. Єще пять днїв дїлить нас від того великого, рокового празника, в котрім і найбіднїйший забувши на свою недолю, звесилить своє серце. Єще пять днїв, а вже рух в селї, а вже ґаздинї нараджують ся якби то як найкрасше поставитись перед своїми чоловіками. Бож то і не маленька вже їх праця! Дванайцять Апостолів — дванайцять потрав має станути на столї. Ой здає ся менї — дор. бр. — що не в нинїшних часах. Се хиба милі спомини з давних, лучших часів, де то хлоп сїдав до 12 страв — нинї відаї і до половини не дотягне...

Надїйшла вже та очікувана днина! Сонце клонить ся до заходу, сумрак вечірний обняв цїлу землю, а на небі, мов та зьвізда ясна над вертепом, замиготїла вечірна зірничка. Вже час! Бере батько найстаршого сина і ідуть до стодоли. Повагом, наче патріярха родини, вдоволений входить батько з сином і несуть з собою вязанку сїна, соломи і сніп збіжа. Отвирають двері і піднесеним з радости голосом витають домашних: Христос раждаєт ся! — Славите Єго! — каже в відповідь хатна челядь. Кладуть на стіл красне, пахуче сїно — бо на сїнї Христос родив ся — і обрусом чистеньким застелюють; в кутї ставлять сніп збіжа, а по хатї розстелюють солому. Приладивши по старому звичаю хату, сьвітять сьвічки, а мати з донею вносять страву одну по другій. Сходить ся челядь, слуга не слуга, ідуть сьміло до гурту, бо днесь усї рівні, бідний сїдає посполу з богатим, бо Христос для всїх прийшов на сьвіт. Батько проводить в голос молитву, споживає св. просфору з членами родини і зачинає ся вечера сьвята, величава хвиля! Скінчилась вечера, помолились і зачинають красних колядок сьпівати. Цїле село неначе рай ясний, з кождого вікна миготять сьвічки, а молоді, дзвінкі голоси мов ангельскі пісні по цїлім селї лунають.

Красота — веселість! Але — люб. бр. — чи всюди веселїсть, чи всї так радісно проводять сей св. вечер? Ану, перейди ся, брате, сестро, зі мною вздовж села і загляньмо крізь вікно до кождої хати. Зачнїм від першої! Щож там бачимо? Хата ясно осьвічена і соломою застелена і сїно на столї і сніп в кутї: сидить їх кількоро при столї, але місце на покутї порожне. Рік тому сидїв там батько, він торічних сьвят приготовив і сїно і солому і спільну молитву проводив — було весело, втїшно! Нинї якось так тихо, сумовито, не гуторять, нема житя, нема веселости, не чути колядок. Мама-вдовиця, що возьме ложку страви, то заки до уст донесе, то десять слез впаде — їда слезами заправлена. Син, доня споживають приготовані дари божі, але уста не до їди складають ся, а скорше до плачу. Кидає одно ложку — тай в кут, вже плаче. За ним друге і трете до кута і плачуть. От маєш радість, от св. вечер! Стоять по кутах тай хлипають. Нема веселости, не чути колядок. Втїкаймо з відси, бо прикро дивитись!

Ідемо під друге віконце, заглядаємо — ясно як всюда. Вечера зачалась, бо сидять за столом. Дивимось близше — а деж господиня, де мама? Чомуж то молоденька доня миски заставляє, страви приладжує? Нема тої, що рік тому так запопадливо ладнала до вечері, нема — она вже у Бога сьвята сьвяткує! Тай веселости вже нема. Не сподївала ся молоденька ґаздиня, що нарік прийде ся їй заняти місце мами; не сподївала ся тай не приучила ся. По всїх сусїдках радила ся, три ночи ока не зажмурила, а все варила. Ой варила, а слезами огонь гасила. Не диво, що і страви випали не смачні, бо гіркими слезами заправлені. Ходїм, брате, по що будемо дивитись на сирітскі слези — гіркі слези.

Ми зупинили ся при однім вікнї, та щось там не дуже ясне сьвітло, ледво одна сьвічочка блимає. Стаємо, заглядаємо — мій Боже! Чомуж тут так бідно? Стіл нїби застелений, а на столї бохоня хлїба, а страв так обмаль. Їдять і не їдять, бо боять ся, аби на завтра зіставити. Бідні! У них також сьвята і они хотїли би звеличити роковий празник, бо Христос і для них прийшов на землю, хотїли би завести веселу коляду, а деж добути веселого голосу, їм би радше жалібну пісьню завести. І се має бути веселий вечер! Для кого веселість, то веселий, а кому смуток, для того і вечер сумний.

Досить того! Не підемо дальше, бо ми готові ще на гірше натрафити.

Як бачите — люб. бр. — то і радість не кождому радість. А я хочу вам, милі парохіяни, зложити днесь сердечні желаня з нагоди надходячих сьвят, бо такий звичай у нас водить ся, що як хто кому щирий, то і желаня складає. Думаю, що більшої щирости, як межи душпастиром а парохіянами, годї і питати. Тож днесь — любі братя і сестри, желаю вам всїм веселих сьвят, рад-бим, аби і одної родини між вами не було, котра-б в тім великім празнику відчувала смуток, хотїв бим, аби між вами панувала загальна веселість, бо пастир тїшить ся радостию

свого стада. А хотяйби і були такі, що мають причину до смутку, то при празнику Рождества Христового відложім смуток; руский нарід досить вже наплакав ся, пора бодай раз розвеселитись. Споживайте в веселости дари божі, засідайте охочі до спільної трапези, витайте новонароджене Дитятко веселими колядами, а той Христос нехай народить ся і в серцях ваших, а мир, який приніс з собою на сьвіт, нехай сотворить ся в роднах ваших, в громаді, в цілім рускім краю, щоби ціла Русь стала ся одною родиною, а новонароджений Христос ей Батьком. — Аміньь.

Проповідь на новий Рік.

Що дає супокійне і безжурне житє.

Написав:

о. Дан. Лепкий, парох Старого-Самбора.

Господь просвѣщеніе мое и Спаситель мой,
кого убою ся?
Господь защититель живота моего,
отъ кого устрашу ся.
Псал. XXVI. 1—2.

Щось сьвяточного, але при тім і суворого лежить в началї нового року, а для кождого чоловіка набирає великої ваги межа двох лїт без огляду на тое, чи чоловік бідний, чи богатий, чи владіючий цар, кріль, князь і владика, чи міщанин, селянин або бездомний жебрак, — чи молодий чи старий.

Нинї перед нашими очима стоїть наче проминулий сон все тото, що минуло; що ми в нашім житю пережили; — а се, що нас чекає і спіткає в нашім житю закрите густою непроглядною хмарою. На новий рік бажалиби ми наскрізь нашим оком пропизати тоту грубу ослону нашої будучности і довідати ся, що нам принесуть надходячі днї, місяцї і лїта; — кождий з нас бажавби довідати ся, що нас жде завтра, по завтра, за місяць, за рік, за десять, яку долю написав нам Господь Бог в книзї житя, яку дорогу мусимо перейти, чи прибрану рожами і цьвітами, чи закинену колючим тернєм та зрошену слезами.

Навіть найпобожнїйший, богобоязливий, чесний християнин такі питаня поставить собі на новий рік, — однак при тім побожний християнин постановить собі також на новий рік, ужити всяких способів і средств до того, щоби своє туземне житє уладити безжурним, тихим, мирним і сьвятим. Але чиж смертний, слабий чоловік є в силї свою будучність зробити веселою і тихою? Чиж наша будучність не лежить в руках Бога? Чиж то не Бог зсилає на нас радість і скорб, утїху і горе? Чиж не держить Він в своїх руках нашу долю?! Так Бог є паном нашої будучности, Бог паном нашої долї і щастя; однак се преціньь залежить від самого чоловіка, яким оком глядить він на

своє житє та як понимає утїху і радість; чи утїха і радість не зіпсує єго, а нещастє і горе не прибє єго своїм тягаром до самої землї. Тогди-же без найменшого сумнїву єго будучність буде дуже сумна і неспокійна.

Я думаю, що чотирох річий потребує чоловік, щоби тихим, супокійним і щасливим уладити своє туземне житє: задоволеня, терпеливости, пильности і упованя на Бога; — і о тих чотирох річах буду я говорити нинї.

Кождий чоловік стремить до щасливости. Однак хотяй стремленє за щастєм є загальним, то преціньдуже маленько знайдемо ми людий на тій просторій земли, котріби уважали ся щасливими. А чомуж? Бо майже всї люди шукають щастя там, де єго нема, а потім не розуміють, як жити треба, щоби бути щасливим. Бож преціньвелика і переважна часть людий жадає щастя в добрах тої землї та в розкошах і в утїсї того сьвіта. Хотяй стремленє за богацтвами тої землї, єсли они мають нам допомочи до осягненя царства небесного, не є нїчим злим і доганним, однак і найбільші маєтки тої землї не можуть заспокоїти бажаня людского серця. Чиж потребую напроваджувати приміри? Таж і ви може много знаєте таких людий, що упливають в вигодах і достатках, а преціньне суть щасливими і задоволеними з свого житя і стану. Серце людске є ненасичене і єсли єго одно бажанє сповнить ся, то серце має на місце сповненого десять бажань несповнених, котрі морочать розум чоловіка та безпокоять і трівожать людску душу. Людске серце так непостійне, ненаситне і пожадливе, що єго нїчим ненаситиш анї не заспокоїш. Покажіть менї одного чоловіка, котрий би сказав: маю всего доволї і більше нїчого не бажаю.

Однак мимо того, що добра і утїхи тої землї щасливими нас в тім житю зробити не можуть, преціньнайде ся між нами самими переважне число людий, котрі свої серця привязали до тої землї, бажаючи тут в тім житю, знайти правдиве щастє. Такі люди розпочинають той новий рік з розличними плянами та намірами, над котрими ломлять собі голови, щоби їх добре і після своєї думки перевести. Але коли таким людям не удасть ся перевести своїх плянів і намірень, коли Бог не поблагословить їх думкам і працї, коли не все стає ся після їх волї, тогди тратять они супокій своєї душі, стають ся незадоволеними з того, що мають і чують ся нещасливими. І чиж таке поведенє не є дурним?! „Корень бо всякого злого сребролюбіє єсть“, (1. до Рим. IV. 10.), каже св. Павло, наказуючи бути задоволеними тим, єсли маємо уже наживу і одежу. В чімже шукати причини, що чоловік сам себе мучить та робить з себе дурного? Причина лежить в пожадливости, в бажаню заспокоєня своїх похотий та в охотї наслїдувати других людий, хотяй на тоє не позваляє анї становиско, анї засібність чоловіка. Один сьвященик-місіонар удаючи ся до східних Індий, щоби між дикими людьми проповідати слово боже, взяв з собою велике число червоних і синїх шапок Шапками тими хотїв місіонар здобути приступ до диких людий. Задержавши ся в однім густім лїсї на

полудневім відпочинку, розложив сьвященик свої шапки під деревом, щоби їх провітрити. Однак в тій хвили велике число малп позіскакувало з дерева, позабирало шапки, позакладало собі на голови і знов повидрапувало ся на високе дерево. Місионар охолонувши зі страху, знайшов спосіб, щоби свою втрату відобрати від малп; він зняв з голови свою власну шапку і кинув єї з всеї сили на землю, повтаряючи тоту роботу кілька разів. Малпи дивили ся на сьвященика цїкаво, а вкінци зачали і собі наслїдувати сьвященика тай поскидали всї украдені шапки на землю. Сьвященик скоренько зібрав позмітувані шапки, тай запакував їх до торби.

А кілько знайде ся таких нерозумних людий, котрі бачуть своє щастє в тім, если других так наче малпа наслїдувати можуть? Пє, лайдачить ся другий по шинках, марнотратить гріш, розбиває ся, сварить ся з другими, зачіпає безвинних людий по улицях, чомужби і собі того самого не зробити? Грає хтось там в карти, чому би собі не заграти? Розмовляють другі матадори підчас богослуженя в церкві, спять підчас проповіди, чомуж і собі того не зробити? Найвиразнїйше показує ся дурнота таких людий в тім, що они чують ся щасливими, если можуть наслїдувати других в способі житя, в одежи, в забаві, часами в ходї та поведеню. Коли же не позваляє їм на тоє їх становиско, або положенє маєткове, то они тогди або чують себе дуже нещасливими, або крадуть і кривдять других, щоби свої бажаня заспокоїти, або роблять довги і сходять на остатних жебраків. При тім тратять все, що для доброго і богобоязливого чоловіка є дорогим; тратять добре імя, супокій совісти, а навіть віру в Бога та затроюють страшною отрутою свою будучність. І такі люди в своїм туземнім житю сповняють о много дурнїйші поступки, чим тоті індийскі малпи.

О много лїпше виходять на своїм житю тоті, котрі серце своє успокоюють словами св. Павла: „Великим хісном є побожність злучена з задоволенєм“, бо такі люди з віри Христової знають, що чоловік до осягненя Богом означеної цїли не потребує збитків та достатків. Не маючи анї зависти, анї пожадливости, анї злости і гніву на другого в своїм серци, споживає такий чоловік з задоволенєм тоє, що єму Бог дав, не журить ся дуже завтрішним днем та будучностию, бо знає добре, що его будучність лежить в руках божих. Трудячи ся в границях свого стану, такий чоловік не журить ся дїлами і поведенєм своїх сусїдів, котрих нерозум і легкодушність загнала до безвихідного положеня, не старає ся наслїдувати дурних, зарозумілих та безбожних, котрі до гори задирають свої носи.

Щасливим можемо назвати тілько того, котрий може обійти ся без непотрібного та знає легко і терпеливо зносити всї долегливости.

Від того часу, коли наші прародителї своїм непослухом стягнули на тую землю боже прокляте, трафляють людий на

тім падолї слез розличного рода долегливости. Кождому чоловікови час від часу дає Господь чашу горестий, котру хоч не хоч випити мусить; кождий чоловік має в своїм житю такі хвилї, котрі єму не подобають ся. А якжеж в хвилях долегливости заховують ся тоті люди, котрі чують ся нещасливими уже в несповненю своїх бажань і надїй?! Чи зможуть они знести з супокоєм тяжкий удар судьби?... До чого вхопить ся захланний, єсли потерпить якусь шкоду? До чого дійде розпустник, єсли єго доторкне яка горесть? Чого вхопить ся безбожник в нещастю?! Велике число самоубійств, злодїйств, нападів, рабунків та мордів, котрі так часто описують щоденні часописи, спонукують нас дійти до того переконаня, що великим хісном є для чоловіка правдива побожність злучена з задоволенєм.

Таж побожний, богобоязливий чоловік, найбільше нещастє бачить в сьвітлї Христової віри яко хрест божий, котрий мусить знести в терпеливости без роптаня і нарїканя, бо тодї буде він лекший і хосеннїйший для него. В нещастю побожний чоловік не дивить ся на тих людий котрі від него і становиском і маєтком стоять висше, а котрим веде ся лїпше; але звертає свої очи на своїх рівних, котрим іде о много гірше від него. Арабский учений Льокмар попав одного разу в таке убожество, що не мав защо купити собі чобіт і мусїв ходити босий по страшно розпалених улицях міста. Смутний і прибитий своїм убожеством, вступив Льокмар до мечету, де увидїв калїку без ніг; учений повеселїв, бо подумав, що безногий чоловік-калїка з великим задоволенєм ходив-би босий, щоби тілько мав єго ноги здорові. Проте побожний, богобоязливий чоловік буде в житю вистерігати ся того всего, що єму нещастє і клопіт принести може, а подбає о тоє, що може причинити ся до веселого, тихого та супокійного житя; длятого правдивий християнин буде пильно трудити ся, щоби на праци основати своє спасенє і щастє, буде зважати на тоє, щоби не вибрав дороги дурноти, нерозуму і гріха, буде тілько сповняти обовязки свого стану, щоби тим способом віддалити від своєї хати недостаток і голод та стати ся зажиточним господарем, котрий уміє памятати і о Бозї і о церкві і о бідних.

Многим людям здає ся, що они мимо своєї пильности праці не можуть нїколи дійти до відповідного і конечного до житя маєтку. Коли однак ми їм лїпше придивимо ся, то спостережемо причини, які стоять тому на перешкодїї По перше, они не уміють зашановати гірко запрацьованого гроша, про те видають скоро і легкодушно тоє, на що довго і тяжко працювали; другі працюють та трудять ся даремно для того, бо на їх праци нема божого благословеньства, бо тілько один Бог може умножити плоди нашої праці, один Бог може зробити наш труд хосенним і пожиточним. Однак стара приповідка наших батьків: „без Бога ані до порога“, в нинїшнім часї здичіня людскости випала совершенно нам з памяти; більша часть людий нинї не числить на Бога, але на свій розум, на свою науку, на свої сили, на свою прозорність, а Бога деґрадують геть з неба

та усувають від заряду землею. В кінци дуже много людий не може добити ся до якого такого маєтку, бо Бог від часу до часу зсилає на них розличні припадки. Однак коли ми і тим людям придивимо ся добре і зблизька, то хотяй здалека здають ся безвинними, ми спостережемо, що они грубо завинили ся в своїм лихім положеню.

Про тоє в кождім нещастю, в кождій долегливости, памятаймо на приповідку: „нема нїчого злого, щоби на добре не вийшло“ і віддаймо ся волї божій та закличмо разом з Давидом: „Господи, на Тебе уповаю, Ти мій Бог, в Твої руки складаю мою долю“. Так уповаючи на Бога, ми можемо мати надїю, що Господь не схоче нашої шкоди, але поверне навіть найбільше нещастє в наш хосен, про тоє підем сьміло наперед, не страхаючи ся нашої будучности, бо „Господь просьвіщеніє моє і Спаситель мой“.

Для того початок нового року розпочинаємо з Богом і з крїпким упованєм на Него. Як кождий минулий рік, так само і той рік, що нині настав, принесе з собою і радість і слези і щастє і горе, але що кому в нїм суджено, того нїхто з нас не знає. Однак і найбільше нещастє не зможе затроїти днїв нашого житя, єсли ми будемо тямити на слова св. ап. Павла: „Великим добром є побожність злучена з задоволенєм“. Про тоє і я при настаючім новім роцї желаю вам всїм від серця задоволеня, терпеливости пильности і упованя на Бога, бо тілько тоті чотири чесноти, можуть зробити нас щасливими тут на землї.

СЛОВО

проголошене при нагоді благословеня нового дому для читальнї в Теребовли на дни 19. падолиста 1905. о. Теодором Цегельским із Струсова.

Найвисший наш Учитель Ісус Христос каже, що Царство небесне подібне до мудрого будівничого, котрий будує дім на твердих основах і коли прийдуть дощі, вітри і бурі, дім той опре ся і не розвалить ся... Так і Ви, дорогі Братя, славуті міщани теребовельскі, поставили отсю величаву будову мудро на твердих основах, щоби була тревалою... А в тих мурах маєте повести другу будову, будову духову, що не сотку лїт, а віки цїлі тревати має. А ся будова то просьвіта народа, то економічне піддвигненє єго, то ушляхотненє грядучого поколїня у всїх напрямах на славу Бога, на честь Руси сьвятої і для добра туземного, ба й вічного дорогих синів неньки-України!

Найже-ж від нинї, тим паче під ту будову духову, положать ся основи тверді, невзрушені! А такими безперечно суть віра, надїя і любов.

1. Віра! та віра, що є першим каменем, на якім основана Церков сьвята, мати наша, та сама віра сьвята най буде першою основою читальні теребовельскої, бож се рідна донечка Церкви сьвятої, з котрою наш нарід руский так тїсно звязаний!

Проголосїмже нинї торжественно ту віру сьвяту! Повторіть за мною в душах ваших отсї чувства:

Ми віримо, що єсть Бог, котрий все сотворив і всїм управляє, а єсть Він справедливий, що віддасть кождому після заслуг єго! Ми віримо, що Бог покликав до житя наш нарід руский і о нїм памятає і що Той Бог справедливий віддасть кождому народови після трудів і заслуг єго.

Иншими словами: Єсть один Бог на небі, що видить нас і наших дїтий; єсть Бог, що знає нашу долю; в єго руках наше житє, наша судьба! Тож в гору серця! Він же справедливий! „Возведох очі мої в гори, отнюдуже прийде помощ моя, помощ моя од Господа, сотворшаго небо і землю".

Та віра, що з Богом і тільки з Богом вдасть ся добути всего, що для добра Руси потрібне, вкорінило ся глубоко в серци народа нашого, а висьпівав еї поет Маркиян Шашкевич кажучи, що скорше вирвеш ми серце з груди, виколиш ми око, а не вирвеш ми віри, бо віра ми руска, віра тверда!

І найже нїхто не сьміє сказати, що віра то річ приватна, бо без неї, без засад моральних, пливучих із неї, даремна всяка праця і всякі змаганя!

„Всує трудишася зиждущіі, аще не Господь благословит". Тож з повною вірою в Бога і справедливість Єго, з повною вірою в справедливість нашої справи, берім ся до роботи! З нами Бог! Наша справа чиста, як хрусталь! Ми не злякаємось нїкого, переводячи з тою вірою наші змаганя. Не впадемо на духу нїколи, як довго з Богом працювати будемо.

2. Друга основа нашої праці то надїя! Бож і чому хлїбороб кидає зерно в землю, хоть знає, що воно там в земли підпаде знищеню, сїє, хоть знає, що настануть морози і зимні вітри, впаде снїг, що закриє всякий слїд по єго праці? Ось чому! Він має надію, що скоро сонечко весняне теплим леготом повіє, мороз уступить, снїг стає, земля зворушить ся, огріє ся, а з неї скільчене зерно добуде ся, видасть паросли і зазеленїє буйно нива, що віддасть у лїтї за єго мозольну працю многократний плод!

Так подібно та надїя най додасть нам сили: кидати осьтут зерно правди, зерно добра і любови, хоть би замерзлі серця були перед нами, хотяй би вітер острий дув нам в очі і колоди твердші від леду кидали нам під ноги. Прийде час, засьвітить сонїчко тепле, сьвітло ясне незрячих осьвітить, зимних огріє, сумлїня зворушить, а зерно тут посїяне покільчить ся і наша народна нива зазеленїє, а відтак золотом засяє від ланів пшеничних. Насїнє кинене осьтут видасть плод многократний! Стануть дїти працювати для добра своєї неньки Руси, гуртом-плечем об плече, густими лавами поставлять сторожу в оборону єї,

загріті духом любови і охоти до праці для вітчини всї свої сили зужиють, цїле житє посьвятять для щастя єї, всї для одного, один для всїх, в єдности і згодї поведуть ту будову духову на честь Бога, на славу Руси і для власного свого гаразду.

3. А трета основа під ту духову будову то л ю б о в сьвята. Любов Бога понад все і любов ближнього як самого себе! В тій другій любови, як в зеркалї, най відобє ся любов Бога! Тож скажу тут лишень про любов ближнього, що має нас злучити до купи в ось тій працї! Як добрий батько-мати люблять своїх дїточок так, що о собі забувають, о своїх вигодах, о своїм гаразді, а лишень стілько в них журби, щоби дїточок до хлїба привести, а вся їх печаль в тім, щоби їх долю забезпечити і як тїшать ся вони, коли доведе ся їм на свої очі побачити дїточок своїх в щастю і гаразді, так і в нас най запалає також любов до ближних наших, особливож до найближших з них А хтож найближший нам після тїснїйшої родини, як не ті дїти одного і того самого народу з нами, що зросли в тих самих загородах, на тих самих полях і луках, що їх предки наші через тілько лїт сльозами зрошали потом звогчили, що своїми кістьми ту землю зорали та кровлею своєю полили, боронячи єї перед дикими ордами Татарів і Турків... Ось тих потомків, вікопамятних борцїв. ось тих синів Руси сьвятої, довжні ми по Бозї цїлим серцем обняти. Ось та сьвята любов най огрїє серця наші та най нас навчить дорожити найбільшими сьвятощами народу нашого, а то вірою сьвятою, обрядом католицко-руским, землею рускою і мовою народною і всїми правами народу руского, бож се все є підставою щастя і гаразду его.

Та любов патриотична має своє жерело не лишень в природї чоловічій, але вона остала осьвячена самим Христом Спасителем, котрий хотяй любовию своєю всї народи обіймав, но коли плакав , то наперед заплакав над долею Єрусалима, над недолею свого народа, з котрого по плоти на землю прийшов. І заломив руки виявляючи свій глубокий горесний біль над упадком народа рідного, що Єго не приняв, проголошуючи ось ті пропамятні слова:

„Єрусалиме, Єрусалиме, колькрати восхотїх собрати тебе аки кокош соберает птенци под крилї свої, а ти не восхотїл еси?!“

Ох, та коби ми зуміли так полюбити свій нарід! Така горяча любов скаже нам іменно забути про свої власні зиски і користи, а всї свої сили посьвятити для добра народа, а нагорода за посьвяту сама собою прийде, бо як нарід добесь долї то і нам лекше стане!

Та любов звелить нам пильно берегчи, щоби не втратити анї крихітки зі скарбу народного, анї з віри, анї з обряду руского, анї з пяди землї, янї з чистоти мови народної, та любов сьвята звелить нам по при обовязку шанованя чужих сьвятощів, пильно стеречи своїх. Ми не змагаємо ся, щоб чуже загарбати, але в любови до вітчини своєї не дамо, не позволимо і собі від-

няти анї одробини з того, що наше, щоби не скривдити Руси сьвятої.

Оттака наша праця! такі ї основи! З вірою, надїєю і любовию розпічнїм ї в тім новім домі, а вийде величний, могутний хосен для нас і для грядучих поколїнь!

* * *

Та коли се говорю, впадає менї на думку друга приповість Ісуса Христа, а то слїдуюча:

Один господар заложив винницю, обкопав ї, зладив точило (прилад до витисканя вина), побудував вежу для сторожів і віддав ту винницю в руки слуг своїх, а сам відїйшов з того місця та сказав їм, що колись прийде та зажадає овочів. І вкоротцї прийшов та післав посланцїв по ті овочі, а слуги камінями їх побили, а коли других посланцїв господар післав, тих також негідні слуги повбивали. Вкінци господар посилає свого сина до них, надїючись, що бодай перед тим завстидять ся, то слуги порозумілись між собою ось так: убємо сина, наслїдника маєтку, а буде все наше. Так і здїлали. Коли се Христос оповів, тоді питає слухачів своїх: „Що думаєте вчинить господар з такими робітниками?“ А вони відповіли: „Злих злі погубит, а винницю віддасть иншим робітникам“.

Дорогі Братя! Чи не надаєсь як найлучше отся приповість на пересторогу для нас при тій нагодї?

Читальня наша то винниця, в нїй точило — средства до витисканя вина, що кріпить і веселить серце чоловіка, а то точило то сьвітло правди, що кріпити нас має і скарб добра, що звеселити нас має. В нїй вежа, то сторожа, що має пильнувати від шкідників.

Ось послухайте... Пішле Русь сьвята посланцїв всїляких.

а) Наперед прийдуть м а л і дїти. Вони будуть шукати у вас захисту для себе. Землї чим раз менше, не для всїх найде ся місце для прожитку із неї, прийдуть дїти таланови тші, схотять науки, підготовленя до висших шкіл. Ось тут в Теребовли будуть жадати ті дїти і ваші і з сїл приміщене для себе в б у р с ї с е л я н ь с к і й, то має бути перший овоч читальнї. Малиб ви тих дїточок відогнати від себе, не приняти під свою опіку, щоби потім Господар - Русь сьвята - жалувались на вас, плачучи над своїми дрібними дїточками словами пісні: „Цьвіти мої весняніі, убогії дїти, тяжко вас так висилати голих неодїтих! Люди будуть сьміяти ся, стануть дорікати, скажуть, що ви безрідніі без кута, без хати блукаючи шукаєте пристани та годї... Кровавая у вас буде тернева дорога“.

б) Прийдуть до вас другі посланцї: д о р о с т а ю ч а м о л о д ї ж і буде в вас шукати просьвіти. Малиб ви і на неї камінем кинули та прогнати від себе, випускаю и ї з під своєї опіки та полишаючи злобному сьвітови вплив шкідливий своєволї розпусти для неї? Нї, ви їх приймете, згорнете коло себе займете ся їх народним вихованєм, щобн з них станули колись до-

брі батьки і матері, сьвідомі патриоти, тверді характери... незломні, непідкупні.

в) Зайдуть тут бідні брати ваші, скажуть: ми хліба хочемо, а не знаємо, як найти его, ми праці хочемо, а не вміємо еї вишукати, ми помочи собі хочемо, а не знаємо як. Ратуйте нас, покажіть дорогу, якою маємо добивати ся гаразду, навчіть нас, де шукати долі, чи в гандлю, чи промислі, в спілках економічних, чи деинде. Малиб ви і тих відопхнути від себе, дбаючи тільки про себе?!

г) Вкінци стане перед вами сама Русь сьвята і буде жадати помочи для себе, візве найчільнійших синів своїх, щоби заступили ся за нею перед иншими народами, щоби яко заступники народа руского сьміло піднесли голос домагаючись рівних прав, свободи і волї, якою тішать ся инші народи. І мали би ви тоді совість сказати: Най пропадає, най гине мати, щоби ми тілько не потерпіли, щоби ми тілько кишені наповняли, щоби ми зглядів людских не втратили... А що тоді буде? Що належить ся таким робітникам? „Злих злї погубити, а винницю віддати в инші руки“! Трупи впадуть, а по трупах перейдуть инші робітники і добють ся слави і могучости на тій земли, що еї не берегли перші покликані до сего. На розвалинах їх засядуть чужі і розростуть ся инші поколїня, неначе на кару і пересторогу, що нагорода належить ся лише тим, котрі гідно трудили ся і плод принесли.

Щоби така сумна доля не спіткала нашого народу, молїм о благословеньство в Бога*).

„Боже вітців наших, до Тебе підносимо благальний наш голос за добро вітчини нашої Руси-України і обіцюємо торжественно з вірою, надією і любовию все і всюда подбати о честь Твою, о славу Церкви і о добро нашого народу. А тебе молимо: Не опускай Господи народу руского, що кров его пливе в жилах наших, а бите его серця відчуває наше серце, хорони его, стережи, опікуй ся і заступи его від всякого зла і недолї. Не дай, щоби коли повстали домашні ворожнечі, хорони его від ворогів, допоможи, щоби в згоді і братній любови, в мирі-супокою шукали ми щастя і найшли его. А так поблагословена вітчина наша красою маєвою засияє, а верхи гір покриті сивим мохом, будуть вінцем дорогим, а буйні зелені лїси і бори богатим волосем, а срібні филї рік-ручаїв любими стежками, що сполучать нас усіх спільною любовию. А коли так згідливо по братньому працювати мемо по наших полях і нивах, в лїплених хатах, на місцях знання і науки і штуки, тоді, Господи, засяде вітчина наша Русь-Україна сьвята на престолї і відзначить ся поміж иншими народами як диямант поміж дорогим камінем. — Амінь.

*) Молитва та винята з молитви за вітчину уложеної ческим сьвящеником Вен. Тшебізским, а переробленої о. Плятоном Карпиньским, парохом з Дичкова.

(Тут подає сьвященик ключі від читальні голові товариства з словами: „Прийміть Вп. Пане з рук сьвященика, як слуги Церкви, ключі від дверий сеї храмини, щобисьте впускали людий доброї волі, а замикали перед тими, що схотїлибн не тими тут всказаними дорогами провадити нарід і т. д.)

СЛОВО

до парохіян з нагоди посїщеня домів з молитвою перед Рождеством Христовим або з сьвяченою водою по Богоявленю.

Написав **о. М. КІНАШ.**

Ісус Христос установив сїм св. Тайн і се число є незмінне. Але чоловік потребує на кождім кроцї Божої ласки, тож для упрошеня ласки Божої і для ограниченя впливу злого духа Церков установила ріжні благословеня. Вправдї не суть они установлені прямо від Ісуса Христа, але мимо того суть користні для людий, бо помножають ласку Божу і споводовують відпущенє гріхів повседневих. Число благословений не є ограничене, стале, але застосоване до потреб чоловіка в житю. Маємо пр. благословенє жовнїрів ідучих на війну, окропленє людий сьвяченою водою, благословенє поля, гумна, благословенє зїля, хоругви и проч.

Межи многими благословенями не послїдне місце занимає посїщенє домів з молитвою перед Рождеством Хр., перед Воскресенєм і зі сьвяченою водою по Богоявленю.

Певна річ, що Ісус Кристос не видав своїм наслїдникам приказу посїщати своїх вірних, але єсли зважити, що першим і найлучшим душпастирем був сам Христос, а Апостоли і сьвященники мають брати собі взорець з Єго душпастирскої практики, то в тім зглядї можна напевно сказати, що відвиджуване домів через душпастиря має свій початок, а властиво наслїдуване в Ісусї Христї. Прецїнь знаємо зі св. письма, що Ісус Христос відвиджував доми, бо гостив приміром в домі Симона, де Марта жалувала ся на сестру Марию, що не помагає ей при кухни, аби зготовити належний нрием для так достойного гостя. Навіть просила Ісуса, щоби сказав Мартї піти до кухнї „да ми поможетъ“; знаємо відтак зі св. письма, що Ісус непрошений загостив до хати митаря Закхея, що той з радости обіцяв направити всї заподїяні кривди, „аще кого обыдѣхъ возвращу четверицею“, єсли так дїлав Христос, то нич дивного, що св. Церков велить душпастирям посїщати доми своїх вірних.

Коли я — дор. бр. і сестри — маю сего тижня (з нагоди зближаючого ся празника Рождества Христового) відвідати ваші

наукового товарис
Імені ШЕВЧЕНКА

доми, то мушу вам і се сказати, що тое посіщене з молитвою (з сьвяченою водою) має своє глубоке і прекрасне значіне. Відомо вам — братя — що першу вістку о Рождествї Христовім принесли пастирям Ангели. Се бо благовіствую вам — сказав Ангел — велику радість, бо ото прийшов на сьвіт Спаситель міра, Мессия. Сьвященик отже, відмовлячи в хатї молитву, представляє того Антела, того небесного вістника; з тою радісною вісткою іде він від хати до хати і дає знати, що довго очікуваний Мессия вже раждає ся народив ся).

Якже не приняти такого доброго післанця Божого, як не тїшити ся его прибутем?

Як кожде благословене так і тое спричинює помноженє божої ласки на членів родини (і настроює вірних до достойного приготовленя на зближаючий ся празник).

Посіщене домів через пароха має за собою і тую користь, що сьвященик пізнає свої духовні дїти такими, як суть в дома; обізнає ся з їх способом житя, має нагоду бачити, в яких обставинах жиють, яка у них родина, з ким сусїдують, одним словом, пізнає то, чого по них в церкві не може пізнати, а то всьо є дуже потрібне для пароха, если хоче успішно працювати в душпастирстві.

Наші люди звикли давати своему парохови при тій нагодї винагороду в грошах або в натурі, але не думайте — братя — що ся винагорода то платня за молитву о ні! Ласки божої грішми не окупити; тая нагорода то хиба за той труд сьвященника, але і то не є примусом, то добра воля кождого з вас. Дають з любови, з радости, що отець духовний не забуває о них і по за церквою. Будьте певні — дор. бр. і сестри що если би я знав, що хтось там дає з нещирости, з гнївом, з нарїканем, то красше волївбим, аби зовсїм нїчого не давав, бо сьвященник тут не є еґзекутором і добре каже пословиця наша: дай не дай, а не лай!

Не перший то раз посїщати приходить ся менї ваші хати, але мушу з вдоволенем зазначити, що кілько разів відвиджував я вас з молитвою чи з сьвященою водою, то все застав я найкрасший лад і порядок, а се для мене яко вашого отця духовного, робило миле вражіне. Тож сподїю ся, що і сего разу застану примірний лад і щирість та радість в привитаню свого пароха.

Хвалю, що на похвалу заслугує, але бувало і так, що підчас мого посіщеня деякі ґазди ховали ся нарочно, аби не зійтись зі своїм парохом — не знаю, що за причина? А деякі заняті на гумнї навіть не були ласкаві до хати вступити, хотяй бачили, що їх душпастир пішов до їх дому. Так не красно! З такого поведеня можна би заключати, що той ґазда не радий з мого прибутя, а я того не припускаю. Нехай більше таке не трафляє ся; бачиш, що сьвященик іде до тебе, покинь на хвилину роботу, вступи до хати, привитай ся, вислухай молитву, бо ласки божої потребує зарівно ґаздиня, як і дїти, як і ґазда.

Не гнївайтесь — люб. бр. — що отсих пару слів — може троха і за прикрих я підніс на сім місци, але прийміть їх, як від свого батька духовного, прийміть без гніву, бо не з гнівом я їх сказав, але по добру і по щирости. Амінь.

Пращальне слово на гробі матери.

Написав **о. М. КІНАШ.**

Житє людий на тій землї то один безперервний похід похоронний; нині один провадить другого до гробу, а завтра вже єго провадять.

Смерть не дармує; она нїколи не змучить ся. Як в тім годоннику нема відпочинку, так і в сьвітї. Смерть нїколи не жалує ся, щоби не мала жертв. Приятель розлучає ся з приятелем, родичі оплакують утрату любих дїтий, жена заводить над домовиною мужа, муж пращає на вічні часи свою жену вірну, одним словом, смерть господарує по свому і розлучить наймилїйші особи і найвірнїйших другів.

От і нині маємо перед очима одну, нову жертву смерти, бо зібралисьмо ся тут, аби відпровадити мертве тїло покійної Х. до гробу і бути сьвідками тої правди, що земля єси і в землю обернеш ся. Небішка могла єще жити, хотїла жити і мала від кого і для кого жити. Хоть сама незаможна, але діждала ся дїтий, що на старости лїт не потребувала відчувати недостаток, бо добрі сини не забували про свою матїр і хоть далеко, бо за морями, то все від часу до часу пособляли бідній нени і навіть добре пособляли. Так щож коли смерть не питає. Прийшла, сказала збиратись і нема відклику. В понеділок з полудня попращалась з тим сьвітом. А тяжка була єї розлука! Тим тяжша, що перед своєю смертию, при своїи постели не бачила синів своїх, котрих она так любила, а котрі далеко від неї за водами, за морями працюють на хлїб насушний. Смерть не питала, що обіцяли вернути ся, не зважала, що мама як єпасеня чекала тої хвилї, не зважала — наважилась і свого доконала.

А ми то добре знаємо, як то прикро для умираючої мами не мати при смертній постели тих, котрих она виховала, над котрими не одну нічку безсонно пересидїла, не один раз наплакалась ревними сльозами. Тепер ті дїти виросли на мужів, самі вже на себе працюють, єще й матери помагають, підпорою стають на старости лїт, а она вмісто щоби їм в послїдне за дитинну любов подякувати, вмісто щоби на добру долю поблагословити, она їх не має. Серце чує, що суть дїти, а очи не бачать. Великий се біль для мами.

Одно хиба лагодило єї біль, а се, що она мала при собі невістку, синову, таку добру, таку жичливу, як рідна дитина.

Она то своїм щирим старунком, приязним серцем та неложною любовю заступала місце рідної дитини. Я згадую про се — люб. бр. — з натиском тому, бо в нинїшних часах мало маємо примірів такої згоди і любови межи невісткою а мамою. Нині звичайно межи невісткою а мамою вічні нарікання, вічна незгода, сварка, проклони, ціле пекло в хатї. А так бути не повинно, закон божий на таке не позволяє. Мама повинна невістку поучити, але не-зараз лаяти; наказати, але не чернити, насварити як конечно, але не уважати за ворога. Невістка знов, яко молодша, не в однім не опитна, повинна увагу мами з покорою приняти, не хмаритись, не відворкувати; повинна пошанувати вік, з кроку уступити, а в місто хмаритись і гнївати, перепросити та любезно заговорити. Як би так водилось в сьвітї, то і закон божий був би в пошановку і був би мир і супокій в хатї. Покійна в тім зглядї була щаслива.

Нині по 65 лїтах мандрівки по тім сьвітї, перейшла до вічности, свою душу віддала в руки небесного Отця і пішла по заплату. Нїчого з маєтку не забрала з собою, взяла хиба свої дїла, котрі мають сьвідчити за нею перед Богом. Щаслива, як добрих дїл много призбирала! Бачиш, християнине, що не дбати нам в першій мірі о добра дочасні, але старати ся о добра, котрих анї огонь не знищить, анї вода не забере, анї злодїй не украде, т. є. о добрі дїла. Звичай між людьми, що як хто вибирає ся на довший час від своїх, то пращає ся, а родина, знакомі, желають щасливої дороги і в здоровлю та гаразді назад вернути.

Наша сестра іде в дуже далеку дорогу, бо аж на суд перед Бога. Щоб назад вернулась, того желати ми єї не будемо, бо хто вже раз в таку дорогу пустив ся, той нїколи не верне, але попращатись і щасливої доріженьки пожелати, то такой випадає. Онаж преціньтілько лїт між нами прожила, дїлила з нами долю і недолю, спільно тїшилась, спільно сумовала, не в однім порадила, а де в чім і помогла.

Найблизші єї серцю суть рідні дїти. Не було їх перед смертию, нема і при похоронї. Покійна раз вже пращала ся з ними, але тогди ще, як вибирались за море. Не сподївалась бідна, що то було послїдне пращанє. Певно, що єї материньске серце лїтало гадкою до синів за води, за моря, що єї душа і на сотки миль з ними розмовляла, а може та розмова душевна і їм удїлилась може їх серця прочувають, що нині їх мамі справляють похорон?

Пішли їм доню (невістко) вісточку, напиши своєму чоловікови і шваґрови, що мама про них часто згадувала і рада би була подякувати за ті гроші, котрими єї вспомагали.

А тобі, дитино, дякує покійна мама за ту любов і сердечність і труд коло неї. Дві вас було в хатї, як дві сироти і обі ви собі радили, одна другу розважала і тїшилисьте ся, що поверне зза моря син, тай обійме провід в хатї. Ти доню діждеш тої хвилї, але мама вже єго не побачить. В послїдне єще пра-

щаєсь з тобою, а за твою щирість буде просити у Бога щасливої долї для тебе.

Пращаєсь покійна з вами, старші ґаздині, сестри і подруги з молодих лїт — дївочих лїт. Нераз то сходились ви на спільну розмову, не раз в горю одна другу потїшали, тай смуток розганяли. За тільки лїт бувало всіляко. Всїм вам, що не відказали еї остатної прислуги, покійна дякує і сердечно пращаєсь.

І я пращаю тебе сестро Х.; з моїх рук приняла ти до свого серця Ісуса, а нині відведу тебе до гробу, тїло твоє віддам земли, а душу повіряю вже в опіку иншого пастиря, в руки самого Ісуса. Для тебе одно хиба можемо здїлати, то помолити ся до найвисшого Судиї, аби душу твою умістив там, де нема терпіня, нема печали, нема болїв, но щастє безконечне. — Амінь.

Наука о заповідях

Аби бути спасеними, мусимо вперед вірити. А вірити маємо в то всьо, що Бог об'явив і через католицку церкву до вірованя подає. Віра є тим надприродним сьвітлом, в якім і через яке пізнаємо Господа Бога, яко нашого Сотворителя і Спасителя, яко остаточну нашу цїль і жерело вічного житя. Але до спасеня потреба єще крім вірн і заховуваня заповідий Божих. Хто би лише вірив, а більше нїчого не робив, значить, хто би після віри об'явленої Богом не жив, був би християнином тілько про око, з імени; сей не був би спасеним, бо Ісус Христос обіцяв спасенє тим, що творять волю Отця на небі: „Не кождий, що менї каже: Господи, Господи, увійде до царства небесного, але хто творить волю Отця мого, що на небі, сей увійде до царства небесного", (Мат. 7, 21). Чим лямпа без олїю, тим віра без заховуваня заповідий.

Нині застановимо ся над тим, що:

I. Ми обовязані заховувати заповіди і

II. всякі вимівки є марними.

I.

Ми є обовязані заховувати заповіди Божі. Чому? Бо

1) така є воля Божа, так Бог хоче.

а) Ісус Христос сказав рішучо: Не кождий, що менї каже і т. д. А до молодця, який пишав ся, що робити, аби посісти житє вічне, сказав: „Хочеш увійти в житє, заховуй заповіди". (Мат. 19, 16—17.

Бібліо... наукового ... імени ШЕВ...

Так само навчають і

б) Апостоли; „Не ті, що слухають закону суть праведні перед Богом; але ті, що виповняють закон, будуть оправдані“ (Рим. 2, 13). „Яка користь, братя, если хто говорить, що має віру, а дїл не має? Чиж може віра спасти его?“ (Яков. 2, 14).

Так учить

в) св. Церква Всї учителї Церкви учать як найвиразнїйше, що потреба заховувати заповіди. Св. Єфрем пише: „Коли говориш о вірі, уважай, аби єї житєм оказувати, бож легко се пійме ш, що віра без дїл є мертва“. (De vita spir.) Так само много инших. Тридентский Собор оголосив (Sess. 6. can. 19): „Хто удержував би, що в евангелию нїчо більше не приказує ся, як тілько віру, а решта се річ обоятна, або що десять заповідий не обовязує християнина, най буде виклятий“.

До заховуваня заповідий Божих спонукує нас

2) Примір Христа Спасителя.

Ісус Христос не лише научав, що не прийшов зносити закон, але і своїм житєм ствердив ту науку, заховуючи сам заповіди Божі. Він мав таку віру і уповане на свого Отця набесного, що навіть вороги мусїли визнати: „Уповав на Бога“. (Мат. 27. 43.) Всюди, де перебував, старав ся звеличити імя свого Отця і міг сказати про себе: „Я прославив тебе на землї. Я обявив імя твоє людям“ (Ів. 17, 4—6). Суботу сьвяткував совершенно, навчаючи в божницях і уздоровляючи хорих. Матїр свою високо поважав через цїле своє житє; навіть в послїдній хвили, коли висїв на хрестї і конав, памятав про свою матїр віддаючи єї в опіку св. Іванови. — Здоровле і житє людске цїнив і шанував дуже, бо зголоднїлих кормив чудесно на пустини, уздоровляв хорих, воскрешав умерлих. Він був сином непорочної Дїви, ненарушеної Матери: чистоту серця так дуже любив, що св. Івана евангелиста, який відзначав ся честотою дївицтва, припустив до сердечної з собою приязни. — Много митників, що кривдили людий несправедливим побором і богатили ся шкодою ближних, він навернув так, що вони винагороджували кривди і каяли ся. — Він строго картав неправду фарисеїв, бож прийшов на те, аби дати съвідоцтво правдї. — А як умів гамувати всїлякі склонности людскої природи вказує та обставина, що не приймив жертвованої собі народом царскої корони, але волїв приймити терневий вінець для спасеня сьвіта. Словом, наш божественний Учитель заховував всї заповіди; тому і ми, єго ученики, повинні їх заховувати. Сего обовязку учить нас зрештою і голос нашого сумліня і примір сьвятих. Подорожний най знає досконало цїль, до якої стремить; най видить єї з далека: коли до тої цїли не буде справляв своїх кроків, нїколи до неї не зайде. Так і християнин, що в сьвітлї віри пізнає цїль своєї земскої мандрівки, небесну вітчину, не зайде там, коли не буде старати ся правою дорогою зміряти до неба.

А правою дорогою є заповіди Божі і церковні; хто їх заховує, сей іде вперед. Сам отже простий розум показує, що віра сама одна не вистарчає до спасеня. В такім разї і злі духи могли би сподївати ся спасеня з пекла, бож і вони вірять. Що до сьвятих, то нема і одного між ними, якийби був не старав ся якнайвірнїйше заховувати всї заповіди Божі.

3) Хто обовязаний заховувати заповіди Божі? Всї християни: великі і малі, бідні і богаті, настоятелї і підчинені; молоді і старі, і стану вільного і в супружестві, духовні і сьвітскі — цїсарі, королї, папи, пїлі народи. Тут нема жадного виїмка; хто носить імя християнина, сей обовязаний заховувати заповіди Божі, якогонебудь він стану і в яких небудь знаходить ся обставинах.

4) Чи всї заповіди маємо заховувати? Всї без виїмка! Ісус Христос сказав: „Ідїть научайте всї народи заховати всьо, що я вам приказав“. (Мат. 28, 20.) Отже всьо! „Хто бо заховує цїлий закон, а згрішить в однім, той стає ся винуватим ві всїм“ (Яков. 2, 10). Св. Іван Хризостом пише (hom, 42 super Math. op. imp.): „Всї заповіди є неначе одною тілько заповідию, так з собою злучені, що одно без другого не може остояти ся“.

Перша заповідь приказує нам вірити в Бога, бо Бог має бути початком і кінцем наших гадок і бажань. Чим для птаха воздух, для риби вода, тим для чоловіка віра. Колиж по правдї Бога любимо, то й будемо старати ся почитати і величати імя Боже. Друга заповідь не позволяє слабнути нашій любові, бо нас хоронить від легковаженя Божого маєстату. А хто щиро бажає, аби імя Боже сьвятило ся і величало ся чим раз дужше на землї, сей кождий сьвятий день буде витати яко досконалу до сего нагоду.

Три отже перші заповіди вказують, що ми впрост винні Богу.

По Божї перше місце займають на землї родичі, яким тілько завдячуємо; також настоятелї, в яких маємо видїти самого Бога і їх слухати. Звідси йде четверта заповідь. Але є і инші наші ближні на землї, яким ми винні любов. Господь Бог дав також ріжні добра дочасні, які мають нам служити як средства до спасеня, а між ними найпершим є житє. Утрата сего добра є для кождого чоловіка великим злом, тому і Бог забезпечує нам єго пятою заповідию: Не убий! А не лише житє тїла, але і житє душі хоронить Бог тою заповідию від убійства т. є. від згіршеня, пімсти і злости. Заповідь шеста і девята береже славу родин, невинність нашу і невинність других від наших власних і від чужих пристрастий. — Заповідь сема і десята хоронить наші добра від несправедливости злих людий, опікує ся малими і слабими перед силою і пожадливостию великих і богатих. Вкінци осьма заповідь забезпечує нашу славу, заказуючи фалшивого сьвідоцтва, обмови, клевети, брехнї, вона удержує між людьми добру віру, взаїмне довіре і правість. Так отже всї заповіди позістають з со-бою в найкрасшій лучности і одна без другої не

може бути. Тим самим осуджені вже є ті, яким здає ся, що будуть спасеними, аби тілько були охрещеними або католиками, як кажуть з грубшого, хочби одну і другу заповідь навіть переступило ся. Таких людий не мало на сьвіті. Неодин каже: „Правда, я маю сей або той блуд, я за скорий, гнівливий, нераз і упю ся, гнівaю ся на сусіда і не можу єму простити; нераз згрішить ся також тїлесно; але се вже і всьо — зрештою не злий з мене чоловік“... Се сумна потїха! „Се всьо“, кажеш? Але сего досить, аби ти був осуджений, коли без покути зійдеш зі сьвіта. Я знаю, що ти вважаєш ся дуже чесним. Але питаю ся тебе: Чи сего досить до спасеня, аби тілько не вбивати, не красти, не підпалювати, словом, бути на стілько чесним, аби не дістати ся до вязниці? Се фалшива мудрість; фалшива також і тих, які думають, що вистарчає відправити деякі молитви, вписати ся до якого брацтва і т. п., а зрештою байдуже про ті а ті гріхи, в яких жиє ся. До таких людий відносять ся слова, які сказав пророк Єремія до Жидів свого часу: „Кажете: сьвятиня Господня, сьвятиня Господня! Але змініть думки і житя ваше, а будете мешкати в землї, яку я вам обіцяв. А се чините убійства, крадїжи, кривоприсяги, а як прийдете, кажете: дім Господень“. До чаші вина впустити каплю отруї, а весь напій затроєний.

II.

Знаю я єще й инші ваші викрути та вимівки. Як в много иншим випадках, так і що до заповідий маєте ви свої викрути.

Ось кажеш:

1) „Я не можу“. Відповідаю: Можеш! Правда, не своєю власною силою, але можеш при помочи ласки Божої, яку нам Бог дає в нескінченім своїм милосердию. Св. Августин каже: „Господь Бог не приказує нїчо неможливого. Приказуючи тобі, каже тобі робити, що можеш, а просити о те, чого не можеш і помагає тобі, аби ти міг“. Тому св. Церква осудила єретиків, які учили, що неможливо заховувати заповідий Божих. (Conc. Trid. sessio 6, can 18). Вжеж преціньсам розум вказує, що Господь Бог яко нескінчено мудрий і нескінчено добрий не може нїчо такого приказувати, що булоби не можливе до виконаня. На се є також приміри сьвятих з рїжних країв, станів, часів, кождого віку: богаті, убогі, володителї, бідаки, від сотвореня сьвіта до нинї, заховували якнайвірнїйше ті заповіди Божі, а тілько ми не моглиби їх виповняти? Ми маємо преціньту саму віру, ту саму надію, ті самі тайни, те саме евангелиє, а крім того маємо більше, бо їх приміри і молитви за нами.

Товія, Даниїл, Неємія, Елеазар, братя Макавейскі, Захарія і Елисавета; про тих всїх сьвятих старого завіта говорить св. письмо, що були совершеними і ходили дорогою Божих заповідий, хоч не мали тих ласк і такої помочи, як се ми їх маємо в новім завіті.

І не тілько можеш, але можеш дуже легко. Ісус Христос сказав: „Ярмо моє солодке, а бремя моє легке“. (Мат. 11, 12.). Отже „ярмо солодке“, „бремя легке“ не може бути гірким і тяжким. Я зовсім не перечу, що нераз треба великих жертв і великого мужества, аби виповнити Божу волю; але серце, що любить Бога дійсно і шукає ретельно спасеня, виповнить охотно всьо, чого жадає св. віра, хочби се було найтяжше і найприкрійше. Св. Августин дає таке порівнане: „Пригляньте ся птицям: мають пера і крила; чиж вони є для них тягарем? Овшім, они служать ім до лету, при їх помочи взносять ся они в гору. Подібно є з тими, що виповняють совершенно закон Христа. Заповіди є для них неначе крила, пера, на яких тим лекше підносять ся до Бога. Пригляньте ся мисливим: досьвіта, коли инші сплять в найлїпше, вони встають; в зимі зносять найострійшу студінь, лїтом спеку; перескакують рови, потоки, наражають ся на тисячні небезпеченьства: а чому се? Аби зловити нужденну звірину, заяця, птицю. А чи скаржать ся на ті трудности? Овшім, тїшать ся ними і уважають їх розривкою. А чиж се не ганьба: вважати всї трудности для спійманя марного сотворіня чимсь солодким, а коли розходить ся о захованє Божих заповідий, через які можете одержати рай і самого Бога, викручуватись тим, що се трудне, тяжке, неможливе?“ (Sermo 10 de verb. Dom.).

2) Кажеш: „Инші також не роблять“. Знаю про се, але чи се тебе уневинняє? Таж ти знаєш, що є волею Божою, сего навчила тебе твоя мати, те пізнав ти в школї; се чуєш безустанно в церкві — досить, що тобі відомий закон Божий. Досить синови, коли знає, чого бажає отець, про инших єму не питати ся. Досить жовнїрови, коли знає, що приказує его настоятель: сего має придержуватись. Дуже ошибаєш ся, що тобі та вимівка, те покликуване на других послужить на оправданя. Як думаєш: чи будеш оправданий на судї і спасений, коли сражеш: „Господи, той а той — приятель, знайомий, брат, мій власний батько не виповняли заповідий Божих?“

3) Кажеш: „Чи то така важна річ?“ Так важна, що від сего залежить

а) твоє спасенє. Коли закон Божий виповниш, озьмеш стократну нагороду: небо. Споглянь в гору. Несчисленне множество увійшло вже в країну живучих і тїшать ся вічним щастєм. А якою дорогою там дістали ся? Дорогою Божих заповідий.

б) твоє осудженє. Коли не будеш заховувати Божих приказів, чекає тебе страшна кара: пекло Споглянь в пропасть! Несчисленні товпи лежать там в вічнім полуміни і плачуть і нарікають і скрегочуть зубами. А якаж причина їх осудженя? Се, що не заховували заповідий Божих.

Ви чули нинї науку о заховуваню заповідий Божих; ви чули, що всї вимівки є марними. Томуж „заховуйте і чинїть, що вам Господь Бог приказав; не уступайте

ані на право, ані на ліво". (Второз. 5, 33). „Кінця беседи усї разом слухаймо: Бога бій ся, а стереж и зїповідий єго, бо се є всякий чоловік". (Еккл. 12, 13).

За Стаґрачиньским — Я. Л.

НАУКА
на неділю о митари і фарисею.

(За кардиналом **де ля Люцерне**).

Двох людий прийшло до церкви і стало молити ся. Але як не однаково входили, так само не однаково відходили. Один ввійшов з гріхами, а виходить очищений і оправданий, а другий, котрий здавалоби ся прийшов без гріху, справедливий, відходить з порожним, а може єще гіршим, як прийшов. Нещасний чоловік, якже то він молив ся, що єму молитва приспорила гріхів, а не забрала? І невже то можливо, щоби з молитви, котра має нас очистити і осьвячувати, стала така погубна отруя, що нас єще оскверняє. Так, д. бр. гордість так поганить нашу молитву. І тоє все показує нам нинїшне евангелиє на особі фарисея.

Фарисей молив ся стоячи — тими словами виказує І. Христос першу хибу побожности. А щож то єсть, мабуть спитаєтесь здивовані, малож би то бути гріхом стояти при молитві і то в церкві? Справдї, м. д. і то собі запамятайте, що найлїпше розмовляти з Паном неба і землї клячучи, але й не єсть гріхом стояти достойно. Дворяни, коли іде цар встають, жовнїр, коли стрічає свого ґенерала, встає і цїле тїло укладає в належну позицию. Отже не було то хибою, що фарисей стояв, але то, як стояв. Видно, що те стоянє було якесь дивне, так наглядне, що сам Спаситель звернув увагу. Стояв гордо, з глумом і погордою мірить там одним оком тих неправедних, розбійників, чужоложників, а друге око збирає і схоплює погляди других, котрі придивляють ся єму і звертають свої очи в єго сторону і щось в нїм ворушить ся, немовби хотїв сказати: „Гляньно, як всї дивлять ся на тебе і подивляють і завидують тобі!" Ой чоловіче — деж то ти йдеш? — до церкви? А там чейже йдеш молити ся, щось проспти, йдеш сказати Г. Богу, що тобі чогось бракує. Бо після того, як тебе бачу, як стоїш і заховуєш ся, справдї мавби я охоту сказати: Брате, то виглядає, немовби сам Г. Бог мав бути вдячний тобі, не ти єму, що ти віддав єму честь своїм приходом! І не думайте д. бр., що в тім яка пересада. Чи не бачимо часто такого згіршеня й тепер на якімсь місци? Чи не бачимо може нераз, що цїла церков клонить голову і колїна при благославленю найсьв. тайнами

а тут стоїть гордо один чоловік — і з его очий можнаби вичитати, що він вважав би своїм понижением, колиб укляк перед Ісусом в найсьв. тайнах чесно, як прочі люди? Чи не бачимо инших, котрі приходять тут лиш длятого, щоби похвалити ся перед другими своїми новими уборами. Чи не бачимо, як не відповідно тут заховують ся, як безнастанно забавляють ся тут розмовою, не мовби хотїли сказати: може тїшити ся Г. Бог, що в загалї тут приходимо, хотяй по правдї ідем тільки для розривки і забавки? І якже держить ся те тїло? Бо справдї прийшло би встидати ся: перед нїяким, хочби найнизшим писарчуком не важилибисьмо ся так стояти, оперти ся о стїну, лавку! або що иншого, а мислями своїми гонити Бог знає куди! А прецї ми тут перед Г. Богом і судиєю. О, прошу вас д. бр. закиньмо тую велику хибу побожности і молитви — і не йдїм так, як ішов фарисей, щоби ще більше Г. Бога ображати, як щоби єму честь віддавати.

Але чоловік гордий, не лиш не радо покорає ся Г. Богу і людям, показує ще свою гордість тим, що радо осуджує. Фарисей ледви став, зачав: „Дякую Тобі Господи Боже, що я не є як инші люди, розбійники, несправедливі, чужоложники, або як той митар!“ Сумна то слава, коли скаже чоловік о собі, що він не є ще найгірший. Щоб ви сказали злодієви, як би говорив о собі, що він є чесний чоловік на тій основі, що еще нїкого не забив? А рівночасно, так легкодушно говоримо, д. бр., коли приходить ся сказати що о других. Ми все оглядаєм ся поза себе — там на тих гірших — а не на перед, де є лїпші, чим ми. А коли добачимо на кім поза собою гріх, котрого случайно не маємо на собі — якже то строго судимо і легкодушно: трісочку в оцї брата видимо, а полїна в своїм не можемо доглянути. Погляньте лиш на фарисея: „я не є як инший, не розбійник, не кривдник, не чужоложник; нїкого не вбив, нїкого не обікрав, нїкого не знеславив, віри сонружеской не поломив“. Але милий приятелю, скажемо єму, чи ти справдї таки певний себе самого? Ти мабуть не допустив ся тих гріхів, але ти вже не знаєш, що перед Богом вистане до гріху тяжкого, коли призволиш на злу, грішну мисль, або пожаданє? Не вбивесь, кажеш — т. зн. не проллявесь нїчиєї крови, але чись не гнївав ся, не песобив кому смутку, болю, гнету, котрі суть нераз гірші від убійства? Не обікравесь, кажеш дальше; але завидувати, пожадливо хотїти чужого маєтку, то не мавби бути гріх? Не чужоложивесь, кажеш, але ті препогані, безвстидні погляди, мисли, пожаданя, о котрих говорив сам І. Христос, що зовсїм рівнають ся тяжкому гріхови, колись на них призволив: „що вже кождий, що безвстидно поглянув на жену, счужоложив у серцю своїм?“ Але до того фарисеєви далеко: на то, що він сам провинив ся, хочби і иншим способом, як той ближний, о тім не згадує; згадує лиш о тих, що помиляють ся, котрими він погорджує і то есть гордість — а тому, що есть писано, що Богу завсїгди подобала ся лиш молитва покірних, тому ясно зрозумієте, чому молитва фарисея не подобала ся Гду Богу: був гордий і обсуджував своїх бли-

жних. А коли хочете д. бр., щоби ваші молитви подобали ся Г. Б., не обсуджуйте своїх ближних — не вже маєте до того право? Невже установив вас Г. Бог судією ваших ближних? Ніколи! Тому лишіть суд Г. Богови і тим, котрих Г. Бог установив, щоби судили і карали. А коли вже не можете инакше й бачити довкола себе лиш гріхи і беззакония теперішніх часів, то не замикайте очий, бо того не потреба, але моліть за них Г. Бога, щоби єго переблагати і завести блудячих на путь правди.

Вкінци, коли фарисей висказав свої добрі дїла, пости і милостинї, булоби природно — і ми того самі чекали, що свою молитву закінчить словами: „Згляньже ся преблагий Боже, коли я зробив стільки доброго в твою честь і славу, з м и л о с е р д и с я н а д і м н о ю, над моїми гріхами, і подай менї Твоє милосердие!“ Але даремно чекалибисьмо на тое, фарисей докінчив своїх похвал і на тім конець, але щоби чого потребував, просив, то анї згадки. Справдї здаєся, що той чоловік давав лиш Пану Богу, а нїчого не потребував. Инші молять ся з страхом і трепетом о своє спасенє, а він за тим не просить, немовби був певний свого спасеня; инші просять о відпущенє гріхів і після пригадки сьв. Духа памятають єще о висповіданих і відпущених гріхах і за них просять — він не потребує просити за їх відпущенє, майже нїяких не мав, не має і не буде мати! Инші просять за сьвяту терпеливість і витреванє в добрім до кінця, за щасливу смерть, він і за тим не просить — коротко сказавши, він нїчого не потребує. — Так робите і ви, д. бр., коли молите ся і не знаєте за чим. Говорите молитви, а не питаєте душі своєї, за що маєте нинї молитви жертвувати, чогоб ви потребували найскорше від Г. Бога? Ходите на сл. Божу, кажете сьвященикови приносити жертву, а самі не жертвуєте їх на свою цїль і потребу і не берете з ними в серцю участи. Так дїє ся завсїгди з тими, о котрих каже Дух сьв., що не приготовляють перед молитвою своїх мислий і спокушують Г. Бога самі не знаючи, чого хотять і бачить ся не потребують нїчого.

Спізналисьте мабуть, д. бр., що то єсть гордість, котра все оскверняє наші молитви, гордість, котра не покорить ся щиро навіть перед Г. Богом, гордість, котра обсуджує — ближнього, гордість, котра сама не відчуває щиро своїх потреб і недостатків. Тому д. бр., закиньмо гордість і покорім ся перед могучою рукою Божою, але памятаймо радше на свої гріхи, блуди і недостатки, щоби той, котрий казав написати, що молитва покірного долетить до Нього через хмари і облаки, щоби полюбив ваші молитви і їх вислухав завсїгди.

о. П. К.

Наука о любові Бога.

Раз спитав учений законник Ісуса Христа, котра заповідь є найбільша, а Ісус Христос відповів: „П о л ю б и ш Г о с п о д а

Бога твого цїлим серцем своїм“ і т. д. Отсе найперша і найбільша заповідь.

Нинї застановимо ся над тим,

I. Длячого маємо любити Бога і

II. як маємо любити?

I.

Маємо любити Бога, бо Бог

1) є найвисшим добром.

Людске серце, коли не є зіпсоване, тягне до всього, що добре, як маґнес до желїза Чим те добро більше і красше, тим більший потяг чує в собі душа до него. Люде люблять гроші, рілю, строї, окраси; щож дїяло би ся в серци чоловіка, коли би его пр. чекала королївска корона! Отже всьо, що є добре, красне, миле, що нам потрібне, що ми радо хотїли би посїсти, се всьо називає ся — добром. А Бог є найвисшим добром. „Один є добрий, Бог“ (Мат. 19, 17). Що се значить? Перейди цїлу землю, вивчи ся всїх людских мов, а не зможеш сего висказати. Вийди до неба, пізнай мову ангелів, а не зможеш сего висказати. Тут треба закликати з пророком: „Господи Боже, ось я не вмію говорити, бо я дитиною“. (Єремія, 1, 6). Подумай собі, що щонебудь є і може бути красного та величавого на сьвітї; подумай собі, що воно тисяч, мілїон разів красше, величавійше: то все таки воно не є найвисшим добром; в порівнаню до добра найвисшого се лише одна капля води, один порошок... Бог є добром найвисшим і тому є найбільшою красою, найбільшою мудростию, найбільшим совершеньством. Бог є добром найвисшим; в нїм отже самім містить ся всьо добро, яке лише може бути, в найбільшій обильности, в найбільшім совершеньстві — від віків і на віки. Св. Августин каже (In Psalm 84): „Уважайте, що щонебудь видите на сьвітї красного і чудового, що всьо, що вражає ваше серце, є дїлом божих рук. А коли сї річи так прекрасні, то щож думати о красї того, що їх сотворив? А коли сю земску красу так горячо любимо, о скількож більше повинні ми любити красу вічну — добро найвисше?

Маємо любити Господа Бога для того, що є

1) Найвисшою добротою.

„Що маєш, чоловіче, чого би ти не взяв?“ (Кор. 4, 7). Всьо маєш від Бога. Споглянь на добра тїлесні. Від Бога ти взяв початок свого житя, від Бога маєш своє житє. Кожда одробина корму, кожда капля напою є від Бога. Він каже сходити сонцю і спускає дощі. Він отвирає свою руку і наповняє всьо добром. (Псал. 103, 28)... Споглянь на добра душевні. Спасенє і всї ласки спасеня. „Так Бог полюбив сьвіт, що сина свого єдинородного дав за него“. (Ів. 3, 10).

Чим єси, єси через Бога, Бог поставив тебе на тім місци, яке тепер займаєш, від него сей уряд і се становище, се удержанє, се твоє заняте, — від него жінка і дїти... Що більше,

від Бога є то, що ти єси дитиною, сином, донькою католицкої церкви, наслїдником вічного житя...

Маємо отже любити Бога з огляду на него, але також і з огляду на себе, на нас. Бо люблячи Бога, знайдемо тут на земли

а) правдивий спокій.

Бог є найвисшим добром. А що людске серце з своєї природи стремить до добра, тому правдиве своє щасте і правдивий спокій і найсолодше вдоволене знаходить тілько в тім, що добре, — в добрі найвисшім. Не вдоволять і не можуть вдоволити нашого серця ані богацтва, ані почести, ані роскоші, ані якінебудь земскі річи і справи, бо то всьо суєта Але хто Бога шукає і віддає ся єму цїлою любовію свого серця, сей знайде найсолодшу свою потїху і щасте, хоч би був простим рільником, зарібником, найбіднїйшим слугою. Знаємо, що тим, що люблять Бога, всьо допомагає до доброго". (Рим. 7, 28).

Хто любить Бога, знайде по смерти

б) вічне житє.

Любов Господа Бога се дорога, єдина дорога до вічного спасеня. Чого око не видїло і ухо не чуло і в серце чоловіка не ввійшло, се приготовав Бог тим, що єго люблять. (1 Кор. 2, 9). Сею щасливостию то небо. Лише ті, що носять на своїх чолах печать сьвятої любови, переступлять золоті ворота вічности; а всїм иншим скажуть: „Не знаю вас". (Мат. 25, 12).

Тому любім Господа Бога! Св. Августин пише: „Хоч би ти мав всьо, а любови не мав, на нїчо тобі се не придасть ся. А хоч би ти нїчого не мав, лише любов, ти виповнив закон. Знаменуй ся хрестом, говори молитви, дай охрестити ся, звиджуй церкви: се всьо не відріжнить синів Божих від дїтий дияволa; сама одна любов робить сю ріжницю". (Tract. 4 in ep. I. Іоан).

II.

А якже маємо любити Господа Бога, або, яка має бути наша любов? Відповідаю: Маємо любити Господа Бога

а) понад всьо.

Бо він сего а) гідний. Він є преціньдобром найвисшим, жерелом всякого добра. Він є нашим найбільшим добродієм, якому ми більше завдячуємо, чим кому небудь на сьвітї, більше чим власному вітцеви і власній матери. Солодкий Господь для всїх а милосердє єго над всї дїла єго. (Псалом 144, 9).

б) Сего жадає від нас. „Полюбиш Господа Бога твого" і т. д. (Мат. 22, 37, 10, 37).

Отже жадає любови над все. Перед сею любовию мусить уступити: золото, майно, достоїньства, здоровє, брат, сестра, син, донька, отець, мати; а в потребі навіть і власне житє; се значить: коли би жадано від нас чогось, що противило би ся

воли Божій, що було би смертним гріхом, тоді ми обовязані неробити сего, хоч би нас стрінула за се незнати яка страта, хоч би ми через се попали в погорду у людий; хоч би нас за се мали вкинути до вязниці; хоч би ми мали і смерть перетерпіти.

Так любили Господа Бога Йосиф Єгипетский, Зузанна, Елеазар, Брати Макавейскі, бо скорше смерть перетерпіли, чим Бога образили. Так і св. Павло каже: „Щож відлучить нас від любови Бога?“ (Рим. 8, 38—39). Так любили мученики. Св. Франц Салезий любив Господа Бога над все і звик був говорити: „Колиби я знав, що в моїм серци знаходить ся хоч одна жилка, що не любить Бога, я би єї сейчас викинув з серця. Бо я волїв би зовсїм не жити, як не належати цїлковито до мого Бога“.

Маємо Бога любити

2) дїлом.

„Не любім словом анї язиком; але дїлом і правдою“. (1. Ів. 3, 18). А що-ж то значить любити Бога дїлом?

а) Не чинити того, чого Бог не хоче. Отже геть зі всїм, що Бог заказує, забороняє! Геть з проклонами і нечистотою і піяньством і з завзятостию і несправедливостию; геть з гордостию і лакомством, теть з яким небудь гріхом!...

б) Чинити, що Бог хоче, то є, виповняти его заповіди. (Ів. 14, 15). Отже воля Божа повинна бути для нас всїм, початком і кінцем. Бог домагаєсь чистоти: будь чистий! Бог хоче покори, будь покірний! Бог хоче терпеливости, будь терпеливий! Бог хоче повздержимости, будь повздержним, і т. д.

Тепер знаєте, дячого і як маємо любити Господа Бога. Маємо его любити, бо є в собі найвисшим добром. Маємо его любити, бо та любов Господа Бога запевняє нам щастє на земли і спасенє в вічности. „Чому ти, чоловіче, блукаєш навкруги, шукаючи добра душі і твого тїла? Люби се одно добро, в якім є всї добра, а будеш мати досить!“ (Анзельм, Prosl. cap. 25).

Але правдива любов не вдоволяєсь лише самими словами. — Ми повинні Господа Бога любити над всьо і любити дїлом. Любім отже Бога правдиво! Хто знає, може маєш щось такого, що тобі так само миле, як сам Бог: може се твої грошї, твоя одїж, може се твоя жінка, дїти, яка особа. Викинь сю любов з серця, в якім вона замешкала на першім місци, а посади там Господа Бога, найвисше добро. Коли се зробиш, покажеш, що в твоїм серци мешкає правдива Божа любов. Загляньмо в глубінь нашого серця чи там знаходить ся правдива Божа любов. Не о зітханя ходить, не о слова а о дїла. Чи можете сказати за Ісусом Христом: „Я творю завсїгди волю мого отця на небесах?“ Глядїть і на сьвятих, що дбали найбільше о те, аби дїяла ся у всїм Божа воля.

О сю любов Господа Бога треба нам старати ся найбільше; треба старати ся, аби вона в нас росла, помножувала ся і ставалась щораз совершеннїйшою. Богато є способів на се:

а) Часто приступати до св. Таїн. Св. Таїни установлені Ісусом Христом на те аби запалювали в наших серцях

той огонь любови, який він принїс з неба на землю. Тайна, що в особливий спосіб розпалює сю любов, се Тайна Тїла і Крови Господньої. Вона принята гідно, помножує в нас чесноту любови на стілько, що душа чуєть ся як найтїснїйше з Господом Богом.

б) Роздумувати над совершеньствами і добродїйствами Божими, а особливо над страстями і смертию Ісуса Христа. „Роздумуйте над Божими совершеньствами, — кличе св. Августин — ах, якже пізно я пізнав тебе, о вічна красото! Як пізно я тебе полюбив! Горе тому часови, коли я тебе не любив“. А о страстях Господних говорить св. Верпард: „Що робить тебе, о мій Ісусе, так гідним моєї любови, то чаша страстий, яку ти випив, то дїло спасеня. Через те підбив Ти собі цїлковито наші серця“.

в) Відречене самого себе і терпеливість в терпінях. Тому каже один учитель церкви: „Найлїпшим деревом, що розпалює огонь любови, се дорево хреста, то є, терпеливість в терпінях і хрестах“.

„Полюбиш Господа Бога твого“ і т. д. Так говорить Бог до кождого з нас. І має право так говорити. Він є того гідний, аби ми его всюди і все і над всьо любили, бо всюди і все є нашим найбільшим добродїєм, нашим найлїпшим Отцем, нашим найвисшим добром; его не перестають любити по віки ангели і сьвяті в небі. Наслїдуймо-ж ангелів і сьвятих в тій любови! Рано, вечером, при праци, взбуджуйте в собі ту любов, роздумуйте часто над добродїйствами і ласками Божими. Добра дитина думає і говорить часто про свого вітця; тїшить ся, коли хвалять єї вітця і сама хвалить его при кождій нагоді. Але на тім еще не конець: дитина робить всьо, чим могла би врадувати свого вітця; ба навіть творить охотно дїла тяжкі і прикрі, коли знає, що сего бажає отець. Для неї нема нїчого милїйшого, як виповняти вітцївску волю, нїчо прикрійшого, над гнїв вітцївский. Будьте такими, як та дитина, будьте добрими дїтьми, а Бог буде найлїпшим вашим отцем. — Амінь.

За Стаґрачиньским — Я. Л.

Проповідь на трех Сьвятителїв.

Віра Христова приносить щасте поодиноким людям, благословенъство родинам, ограду і поміч народам.

Написав о. Дан. Лепкий, парох зі Старого Самбора.

Блажен муж непорочний, бо ми возхвалили его
Сир. 13.

Від часу до часу зсилає Господь Бог в своїй доброті на землю людий сьвятих, побожних, правдивоумних та чесних, які своїм

примірним житєм, своїми науками і чеснотами розбуджують людий з тяжкого сну гріха, підносять до Бога, учачи шанувати Єго закони та права. Нині власне сьвяткуємо ми память таких трех великих сьвятих: Василія В, Григорія Богослова і Йоана Золотоустого, які де кінця сьвіта будуть окрасою і славою нашої Церкви, бо їх примірне житє, сьвятість, наука та великі чесноти піднесли неодного чоловіка з упадку гріха, навернули не одну людску душу до Бога та не одному отворили двері раю.

Всї тоті три божі угодники відзначали ся в туземнім житю такими великим чеснотами, що Царгородскі християни не знали, котрий з них славнїйший та сьвятїйший, про тоє довгий час завзято спорили між собою. В р. 1084 явили ся тоті сьвяті у снї Евхаїтскому епископови Йоанови заявляючи, що всї три суть рівні перед Богом та звелїли назначити один день в роцї для сьвяткованя їх памятки. Св. Церков установила на тоту цїль нинїшний день, а ми зійшли ся знов на тото сьвяте місце відпразнувати память тих трех єрархів та пригадати собі на їх побожне житє та чесноти.

Найбільшою чеснотою житя трех Сьвятителїв була постійна, кріпка християньска віра; нею дорожили вони наче найбільшим скарбом, цїнили єї вище всяких почестий, достатків, богацтва та сьвітових утїх, єї голосили вони вірним і глубоко берегли у своїм серци. Длятого і я в нинїйшній моїй науцї буду старатись переконати вас при божій помочи, що віра хрістіяньска приносить щасте поодиноким людям, виєднує у Бога благословенє родинам, стає ся оградою і помочию народам.

Мої дорогі, що може бути для християнина цїннїйшого, красшого, милїйшого та чудеснїйшого над Христову віру?! Таж християньска віра лучить нас з Богом; нею пізнаєм нашого Сотворителя; вона осьвічає наш розум та розкриває перед нашими очима ослону з нашої будучности. Христова віра се дар самого Бога, що оживляє кождого чоловіка; душа наша і наш розум знаходять у нїй розвязку нераз найтяжшого питаня житєвого, а з тим свій супокій та блаженне задоволенє; віра Хр. веде нас певно та безпечно по бурливій дорозї нашого житя від колиски аж до студеної могили; а навіть в сирій могилї благословить наше тїло та сьвітить нам наче ясна зірниця перед судейским божим престолом, обсипуючи нашу душу тими дарами, що з заслуг Христа і сьвятих хоронять ся в скарбници св. Церкви. А чимже чоловік без віри? Найпещасливійшим сотворінєм під сонцем, що кидає зіпсуте та нещасте в округ себе так, як кидає огонь жар і тепло на всї предмети і люди, які до него наближуть ся. Невіра не боїть ся Бога, не лякає ся єго кари та проклятя, невіра готов на всякий найбільший проступок, на найбільший та на наймерзеннїйший гріх, коби тілько зміг з ними сховати ся перед людьми, перед людским сьміхом і карою. Для невіри нїчим брехня, крадїж, розпуста, клевета, ошуканьство, кривда, месть та підлота. З сьміхом на устах допче невіра права божі і людскі.

Але чи невіра задоволений з себе?! Де там! серед несупокою, серед внутренної боротьби і гризоти совісти волоче своє нужденне житє; а коли хороба, біднота, або яке инше тяжке нещастє спаде на єго голову, тогди гнів та злість обнимає лукаве серце, душа паде під тягаром нещастя в розпуку, бо невіра нїгде на сьвітї не може знайти анї потїхи, анї розради, анї найменшої іскорки надії і дуже часто серед горя підносить сам на своє житє грішну руку. Ба навіть, коли невіра богатим, можним та славним, то і тогди нїхто не може назвати єго щасливим, бо ним кидають єго страсти так, як дїти підкидають пилкою та мячем. Чимже більше уживає такий чоловік сьвітових розкошів, тим страшнїйше гризе єго совість, тим ширшу пустиню бачить в округ своєї нещасливої душі. А якою страшною, розпучливою та трівожною для него година смерти! Тогди аж пізнає невіра непостійність, нищету та суєту того сьвіта; бачить, як все те, що любив, на що сподївав ся, о що старав ся, дбав, збирав, в що вірив, що було для него сьвятим, божищем та ідолом, відвертає ся від него та лишає єго самого опущеного, забутого, на смертній постели; хиба кількома словами сей сьвіт згадав єго на шпальтах часописий, а потім час затре память про него.

Нехай буде чоловік бідним чи богатим, ученим чи неукою, здоровим чи калїкою, наколи тілько має в своїм серцю Христ. віру, житє єго поплине без гризоти, без нарікання і роноту супокійно; а година смерти подібна буде до заходячого сонця серед тихого, супокійного лїта. Хр. віра розвяже єму кожду загадку житя, подасть спосіб до поборення страстий, вкаже чесноти і сьвятість, покріпить в праци, охоронить в небезпечности гріха, а коли яке нещастє спаде на него, Хр. віра додасть сили і відваги, вказуючи на розпятого на крестї Спасителя. Ба навіть коли ангел смерти своїм крилом доторкне ся єго родини та забере дорогу, любячу людину, Хр. віра озве ся до него: „обітри твої заплакані очи, бо той, за ким плачеш, полинув до неба; з ним колись увидиш ся“. Коли християнина всї покинуть: приятелї, дїти, знакомі та родина, Хр. віра лишить ся при нїм, буде єму сьвітити ясним лучом зірниці в чорних днях найбільшої тревоги і подасть зболїлому серцю потїху і солодку розраду.

А щож потїшить нас тогди, коли страшний біль потисне наше тїло, коли смертельна трівога потрясе нашою душою, а перед нашими очима стане образ божого суду та вічність? Чи потїшать нас наші приятелї, маєток, слава, сьвітова утїха, а може дїти та родина?! Нї! одна віра Хр. утихомирить нашу трівогу, поєднає нас св. сповідию з Богом, накормить найсьвят. тїлом і кровию Христа та виправить в далеку дорогу з тою солодкою надїєю, що на тамтім сьвітї знайдемо правдиве щастє і блаженьство. І тогди бажанє божого царства і раю обгорне наше серце, ми притиснемо св. крест до посинїлих уст, а душа зашепче молитви: дорогий, найсолодший Ісусе, не покидай мене, а заведи до обіцяного раю.

Родина, се основа св Церкви і держави. Для св. Церкви родина є тим, чим пень для дерева, чим жерело для ріки, бо з родин

одержує і Церков і держава своїх членів.. Якіж сьвяті, які безгрішні були перші християньскі сопружества. Нетілько, що муж і жена жили в любві, єдности і в згоді, але вони ще вправляли ся в побожности, дбали о своє спасенє, були одною душею і одним серцем, вспільно молили ся, вспільно працювали, ділили ся щастєм і горем, втїхою і слезами, благословенєм і гоненєм. Колиж Бог поблагословив їх дїтьми, старали ся тодї дїти виховати на постійних, добрих та побожних християн, які не лякали ся за Хр. віру перенести і найтяжші муки та перетерпіти навіть мученичу смерть. З таких то сьвятих родин вийшло те велике число мучеників християньских у перших віках християньства та божих угодників, що своєю кровию скропили Христову ниву на богатий посїв, з тих родин вийшли св. матери, що неустрашимо за Христову віру разом з своїми дїтьми ішли в огонь, на жир диким звірям та на найбільші муки.

Противно безбожна родина представляє страшенний образ. Син не почитає вітця, дочка злословить матери, муж ненавидить жени, жена проклинає мужа, що не дбає о хату, родину та дім; тілько старає ся догодити своїм страстям. В такій родині не чути божого імени; але за тоє гомонить голосно імя чорта, а прокляте, свари, гризота та несупокій аж розпирають хату. Батько і матїр рано і вечір не молять ся самі та не пильнують, щоби дїти молили ся, забувають в неділю і сьвято пійти до церкви, забувають на св. сповідь та на божі закони. І скажіть самі, чи може Бог благословити таку родину? чи може дати єї щастє, супокій задоволенє? Нї! Для того батько лишає хату та шукає спосібности і місця, де би в парусї утопив бодай на хвилю свою гризоту; слїдами батька іде мати, шукаючи собі веселого товариства, а полишені дїти ростуть як дички без догляду на грішників і беззаконників. А яка сумна будучність такої родини; пекло розтворило на ню свою пащу.

Протоє вернїм ся до Бога, покиньмо гріх; учім наші дїти божої боязни і божих законів. Нема на земли красшої краси, більшого щастя і блаженьства над сьвятість, супокій і задоволенє в родиннім житю, де дїти ростучи в божій ласці, слухають і шанують своїх родителїв; серед праці і молодший шанує старшого; а старший вважає на кождий свій поступок, на кожде слово своєї бесїди, щоби не зіпсути молодшого. А вкінци коли Бог з тої землї забере або доброго вітця або дбалу матїр, вдячні дїти з жалем відведуть своїх родичів на місце вічного супочинку із слезами в очах, але нїколи не забудуть на них, бо хотяй може родителї не лишили їм по собі великого маєтку, але навчили їх добре, мудро, сьвято і побожно жити; а се так великий скарб, що єго не купить ся за жадні гроші.

Вкінци у Хр. вірі знаходять защиту і ограду цїлі численні народи і держави. Киньмо оком на картки всесьвітної історії, а переконаєм ся, що народи і держави були тогди могучими, кріпкими та стояли на високім щеблі розцьвіту, коли кріпко придержували ся св. Хр. віри та уважали єї за основу державного ладу. Коли-ж між народом загнїздило ся безвіре, гріх та

зіпсуте, тогди звичайно зсилав Бога одно нещасте за другим, одну кару страшнійшу від другої і держави падали а народи туманїли і вироджували ся серед гріха. Приміри маємо на Нїмеччинї, Франциї, Італії та Ішпанії. Нарід і держава без віри се човно без керманича і весла; єго колибудь переверне буря та затопить у морскій глубинї. Коли у Франциї при кінци XVIII. столїтя невірство і безбожність обняли всї верстви суспільности, жаден чоловік не був певний свого житя; тих, що вчера стояли на чолї держави, вішали на лїхтарнях, або відтинали їм голови ґільотиною; напади, рабунки сповнювано в білий день по містах і селах; кров лляла ся струями, а прокляте, зойки конаючих та нарікання скривджених гомонїли улицями міст і сел. От, яка доля постигає державу тогди, коли не зважає на Христову віру

А згадаймо, мої дорогі, чи наша св. Русь не була могуча, славна, щаслива та міцна? чи не дрожали другі народи? чи не старали ся о прязнь і дружбу Русинів? чи не сьвітило нам сонце щастя? Так, була і в нас сила і щасте, але тогди, коли на Руси жили св. Володимир, св. Ольга, св. Теодозий, св. Антоній Печерский, коли жерело св. Хр. віри бухало обильно та зрошувало бо́жою ласкою на скрізь житє цїлого народа. І хто знає, чи справедливий Бог не покарав Русь довгим татарским лихолїтем, 500-лїтною неволею за тоє, що галузь тота відпала від здорового пня живучої св. Церкви. А преціньі нині між інтелїґентними Русинами знайдуть ся люди, які завидують нам скарбу Хр. віри та голосять, що доля народу не лежить в руках Бога, про тоє на Хр. віру нема що зважати, бо без неї можна обійти ся в житю. На се відповім я словами царя Давида: „Благословений народ, якого паном Бог єго“ (Псал. 143). Длятого, мої дорогі, чи ви на своїй рідній земли, чи може гірка чорна доля зажене вас так, як гонить буйний вітер пожовклим листком у далекий сьвіт між чужих людий, в незнані краї, чи ви в щастю чи в горю, чи в гаразді чи недостатку, все кріпко держіть ся Хр. віри. Нехай вона буде провідною зірницею вашого житя так, як була проводом для тих трех великих єврахів. — Амінь.

СЛОВО

на гробі дитини.

Оставите дѣтей приходити ко мнѣ, и не браните имъ, тацѣхъ бо єсть царстіе Божіе. (Мар. 10, 10).

Коли Ісус Христос за Йорданом голосив науку, зійшло ся много народа послухати Єго божого слова. А мами поприносили до Ісуса свої дїти, щоби їх благословив.

Апостоли видячи, що Учитель умучений, не хотїли навіть допустити, але Христос заборонив їм вздержувати материй, брав одну дитину по другій на руки, гладив ласкаво і благословив. Відтак звернув ся до учеників і каже: Направду повідаю вам если не будете як дїти, не ввійдете до царства небесного.

Дорогі братя! Христос той самий все, незмінний сам в собі і незмінна Єго любов. Той самий нинї, той самий вчера і на віки той самий. Як був приятелем дїточок перше, таким самим є і нинї Як перше брав невинні дїти на руки і тїшив ся їх неблудним поведенем, тою простотою та отвертостию, то само робить днесь в св. хрещеню. Принесуть дитину до св. хресту, то Христос новонароджене дитя неначе бере на руки, до серця свого пригортає, благословить, надає ему своє ім'я, бо християнином іменує і вписує в книгу наслїдників царства свого. В св. хрещеню скидає з него гріх первородний, а одїває єго в сьвітлу одїж, ласку осьвящаючу і з дитини гнїву робить дитину милости, дитину Божу.

Для родичів велика радість, як Господь Бог поблагословить їх потомством; а як нема більшої радости в родинї від того, коли прийде на сьвіт потомок, так знов і смутку більшого нема, як смерть дитини. Жалує садівник, як буря зломить молоденьку щіночку; уболіють родичі, як смерть перетне нитку житя дитини, котра заледво зачала розвиватись. Бо годїж не жалувати, скоро подумають, як марно прогомонїли ті пестощі над любою дитиною, як без слїду пропали ті задушевні бажаня їх, щоби скоренько виросло, як пропала надїя, що колись та дитина стане підпорою на старости їх лїт, що разом з дитиною пішла до гробу вся надїя і всї пляни, які нераз собі укладали на будучність. З болем серця глядить батько на свого любимця, з болем в серци позирає мати на маленьку домовину, а дитя мов та зломана щіпка, лежить перед ними, аби вже нїколи не відрости. На невиннім, румянім личку малює ся надземский, ангельский супокій і годї відвернути очий, так мило чоловікови дивитись на спячого ангела Здає ся нам, що от тут коло него уносять ся ангели і тїшать ся і витають нового свого товариша.

І чого-ж нам розпачати, чого оплакувати смерть дитини, чого завидувати їй того щастя, якого многі з нас по довгій праци не годні добити ся? Чого ви родичі, маєте нарікати, коли смерть вашої дитини то воля самого Бога. Або-ж то для вас новина, що колиска і трумна стоять близько себе?

Родичі християньскі! Ваша дитина при Ісусї, при приятелю дїточох, їй там добре, дуже добре; вона щаслива, вічно щаслива, бо в товаристві чистих непорочних ангелів, а не межи грішними людьми та посеред людскої злоби. Вона стократ щасливша від нас, бо не зазнала анї терпінь, анї житєвих клопотів, бо не вкусила гріха і не відчула наслїдків єго. То, що Господь дав вашій дитинї, того ви, родичі, їй не можете дати і не дасьте нїколи.

Тому не плачте, а тїште ся, що будете мати в товаристві Ісуса Христа свого заступника, який буде за вас молити ся, який за вас нїколи не буде забувати. Ідїть слїдами перших христян, яким се справляло радість, що їх дитина збільшає ангельскі хори, збільшає величанє Бога. Попращайте в послїдне свою дитинку і тїште ся, що ви зробили милий є дарунок Ісусови. Амінь.

о. М. Кінаш.

Цикль проповідий великопостних.

Проповідь

на I. недїлю св. великого посту.

Написав о. Дан. Лепкий, парох Старого Самбора.

„Ходи за мною". Ев. св. Ів. I. 5.

Найбільшим та найцїннїйшим добром чоловіка се єго душа, яку Сотворитель призначив до вічного та безконечного житя. Старати ся о спасенє, щастє та блаженьство для своєї душі є обовязком кождого на тій земли жиючого чоловіка; бо єсли стратить ся душу, стратить ся все, найбільший скарб, неоцїнений маєток, якого вже більше нїколи не одержить ся. Для того таку велику вагу поклав Господь на спасенє людскої душі, що післав на землю свого єдинородного Сина, який призвавши і вибравши собі св. Апостолів, основав на тій земли св. Церков, збираючи у нїй людий на тоє, щоби вони лекше і певнїйше при єї помочи змогли осягнути спасенє своїх душ. Звернїм ся в найдальші сторони сьвіта, загляньмо в недоступні сторони Африки, Австралії, Азиї та Америки, подивім ся навіть між цїлком диких людий, а всюди-всюди учуємо голос св. Церкви „ходи за мною", збираючи під свої могучі крила людий розличного віку, пола і стану. Однак мимо того могучого голосу св. Церкви, який гомонить по цїлій вселенній, много знайде ся навіть християн, що покивуючи нїби то в великій людскій премудрости головами, питають ся так, як тої євангельский Натанаіл: чи св.

Церков може для чоловіка що доброго зробити? Люди такі суть ворогами Бога, ворогами св. Церкви, ворогами свого власного блаженьства і щастя. Любов власного тїла, любов достатків земских, любов утїх, розкошів, сьвітова слава, запоморочила тих людий так міцно, що не чують голосу Спасителя „ходи за мною“, відвертають ся від божого закона, а ідуть туди, куди їх веде гріх. Придивім же ся близше тим людям, що надмірно полюбили себе, що оцїнили земскі добра, розкоші і славу вище нетлїнного Бога і своєї власної душі.

Я не буду згадувати про гордих, неподатливих, закаменїлих, які себе люблять над все, більше чим Бога, чим свою власну душу. Ми бачимо їх що дня в житю з їх злобними, грішними вчинками; вони не суть приятелями св. Церкви і Христової науки, бо метою їх житя, се догодити собі самому. Але я загляну до св. Письма та згадаю за Никодима, того старого поспівілого, жидівского фарисея, ученого поклонника Мойсеєвого закона. З початлу Никодим любив себе більше, чим Бога, ба навіть більше, чим свою власну душу, про тоє держав ся осторонь від Христа і Єго науки, хотяй знав, що Христос від Бога, бо не хотїв стратити слави і значіня межи жидами: „Як перший між жидами, я посивів в науцї, я член найвищої ради; і я мав би іти учити ся до Христа?“ певно нераз говорив Никодим. А преціньпіїшов до Спасителя; але коли?! в ночи так, щоби єго ніхто нї чув, нї видїв. Буває так само нераз і нині з чоловіком; демон самолюбя, демон жадоби сьвітової слави, що роспирає людске серце, не одного здержує від Бога, а гонить дорогою гріха, по якій толочуть ся юрбами люди та скидають самолюбови пїбито лаврові вінки грішної слави.

Чи ви не чули, а може і власними очима не бачили в житю таких зарозумілих панків і підпанків недоучених, які не хотять або встидають ся прийти до церкви разом з людьми, бо в своїй зарозумілости гадають, що для них повинен навіть бути инший Бог, не такий, як для хлопів та міщанина? Ба навіть між тими, які ходять або із звичаю або про людске око до церкви в неділю і сьвято, знайдуть ся такі, котрим всї богослуженя, всї церковні науки, св. тайни, видають ся звичайною щоденною річию так, що для них не треба нї св. сповіди, нї науки, нї молитви, дла них не треба і Бога. На богоугодні дїла, на дїла милосердя нема шелюга, але на розпусту, на розличні непотрібні витребінькн знайдуть ся гроші, щоби і з під землї. Коли Мойсей був на горі Синайскій, тогди жиди позбирали від своїх жінок і доньок золоті заушниці, ковтки, нараменники та другі прикраси і вилляли з того золотого телця, якому зачали кланятн ся. Так дїє ся між нами нині; з комори нераз забирає несовісний ґазда послїдний горчик збіжа, з хлїва виводить остатню худобину, із скринї забирає послїдний гріш, щоби в шинку або в корчмі виллятн собі тельця піяцтва, або щоби в веселім товаристві програти в карти. Однак Мойсей вернувши з Синайскої гори та зобачивши золотого боввана, казав левітам припяти до бедер острі мечі, пійти між народ і убивати кождого, хто

тільки покланяв ся телцю. На сей приказ левіти убили 3.000 народа. — Я сам знав одну безбожну жінку, що не хотїла і чути про Бога, про церков і св. сповідь, але коли до міста заїхав якийсь дурисьвіт-ворожбит, перша вона побігла до него, щоби довідати ся про свою будучу долю. Та такой у ворожбита нагло померла без жалю, без сповіди.

Коли Христос прийшов на землю, знайшов тогочасний сьвіт розділений на дві части; а поділ той крівавив Христове серце, пронизував его думки, витискав рясні слези з сьвятих очий. Зрівнати тоту нерівність, засїяти зерно любови, мира і єдности на земли, се головне завданє св. Церкви. Пани і невольники, ланцюхи-кайдани і скипетр, нагайки і корони, раби і володітелї се кличі старого поганьства, що марно лляло кров рабів та кормило ся потом труженників. І серед того страшного поділу виступає св. Церков з божим словом, яким розриває невільничі кайдани, зрівнює нерівність між людьми голосячи, що перед Богом всї люди рівні, бо душа однака чи у князя, імператора, вільного, чи у раба та остатного жебрака. Однак, чи кождий радо і охотно слухав тих божих слів Спасителя? чи брав їх до серця? чи старав ся після них жити? Богачі, могучі, дуки богаті не хотїли втратити рабів, що безплатно на них робили. У них золото, маєтки, богацтво мало більшу цїну, чим Бог і власна душа. Один такий поганий примір людскої хапчивости подає нам церковна істория. В році 1587 було в Японії 200 тисяч християн та 250 домів божих. В десять лїт пізнїйше християни Голендри знищили сьвятий божий посїв, поруйнували церкви, повиганяли сьвящеників, боячи ся, щоби через заведенє християньства в Японії, не стратили у нїм свого впливу, а з ним і хісна та богацтва, яке збирали довгий час. Чиж не сповнили ся на них Христові слова: скорше верблюд пролїзе через ухо ігли, чим богач дістане ся до царства небесного (Мат. XIX. 2.), бо справдї тяжко людям, що люблять богацтво, стати дїтьми божими.

Подивімже ся нинї на сьвіт. Гроші, маєтки, богацтва се цїль житя многих людий. Однак власне тими змаганями за богацтвом нищать люди тоту важну божу заповідь: „Старайте ся перше о боже царство, а все проче вам приложить ся“ і спроваджують на себе божу кару. В нинїшні часи многі люди, ставши ся богатими, впливовими та знатними, відзивають ся словами пророка: „Я богатий, я знайшов собі своє божище“; однак на своє нещасте забувають, що Бог дав богацтво і достатки на тоє, щоби они були средством до осягненя вічного блаженьства, бо при помочи богацтва може чоловік зробити не одно велике добро та богоугодне дїло. Соломонови дав Бог величезні маєтки. Але Соломон завдяки своїм скарбам побудував прекрасну єрусалимску сьвятиню на горбку Морія. Як великим та хорошим мусїв бути сей божий дім, можемо зрозуміти з того, що 3 тисячі людий рубало на Ливані дерево на него, 80 тисяч тесало каміне, а 70 тисяч людий двигало каміне і тягарі. У сьвятинни було 100 золотих чаш, 10 золотих столів та много золотих

сьвічників. А щож нині роблять богатирі зі своїми скарбами? На жаль сказати мусимо, що нема нині між богачами правдиво побожних людий, які би схотїли якусь маленьку пайку з своїх достатків жертвувати на дім божий, а коли чи то під напором закона або публичної опінії роблять се, то з таким скривленим лицем, з такою неохотою, що не знати, чи ся жертва буде Богу приятна. За тое будівничі та архітекти нині напружують всї сили свого духа, щоби видумати розличного рода параси на прекрасні, дорогі палати богачів, в яких придумано для чоловіка всякі вигоди та способи до упріємненя людского житя. Нині справдї много людий поклало свому житю за ціль маєток, думаючи, що богацтво дасть їм все: рай земский, супокій, вигоди і земске блаженьство. Однак якжеж то страшно люди помиляють ся та заводять ся в своїх надіях, бо той маєток-стає ся причиною сварнї, ворогованя, процесів довго тріваючих, братоубійчих війн, в яких проливає ся море людскої крови.

З морскої глубини, прикритії водою, піднимають ся страшні, каменисті скали, о які нераз розбивають ся і найбільші кораблї. Такими страшними скалами на дорозї людского житя, о які розбиває ся корабель нашого спасеня, суть грішні розкоши і утїхи. О тоті скали розбило ся спасенє не одної душі; з причини грішних розкошів погибло велике множество людий. Св. Церков власне задля того має між людьми тілько ворогів і противників, бо заказує старати ся о грішні розкоши. Скажіть самі: чи розпустний Ірод любив Христа? чи любила Спасителя красна та розпустна Іродіяда? Де там! Наколи би ми перейшли вздовж і вповперек нашу землю, наколи би ми заглянули в паньскі палати та подивили ся в замаргані хати робучих, бідних людий, ми би переконали ся, що всї люди розпустні без взгляду на се, чи вони бідні, чи богаті, суть ворогами Христа, св. Церкви і свого власного спасеня. Сли би ми мали такий ключ, яким би змогли отворити серця людскі, переконали би ся ми, що не один чоловік через розпусту стратив уже тутка на земли своє щасте, здоровле, силу і достатки, а на тамтім сьвітї заслужив собі на вічну погибель. Хто з просторої Нїмеччини зробив еретика? хто, як не розкіш сплодила Лютра, Кальвіна, Цвінглього та других богохульників?!

Приложім, мої дорогі, нині нашу руку на серце і запитаймо ся себе самих, чи ми вірно служимо Христу, чи ідемо за его наукою? чи не любимо ми більше нашого тїла, сьвіта або і богацтва, чим Бога? Бо нині мало є таких людий, які би могли охоронити ся від тих пороків. Чи супротив них охоронить нас може старість? Нї! таж цар Соломон був старий, але старість не охоронила его перед розпустою і гріхом. А може збереже нас перед нимн розум, наука та становиско? На се відповідає нам св. о. Августин: „Я видів великих, що падали, як кедри на Ливанї". Так падали в гріхи люди побожнїйші від св. Амвросия, могутнїйші від Єроніма, бо стали ся людьми власної любови, маєтку або розкошів. Чи не упали в гріх Тертуліян, Несторій та Арій хотяй були мудримн і ученими? чи не віднав

від Христа Юда Іскаріот, хотяй був Єго апостолом? А може охоронить нас перед тими пороками наше становиско, наш уряд, наша повага? І се нї! Бо згадайте, чим був король Савло? чим судия Самсон? чим первосьвященик Каяфа? а преціньзгрішили тими власне пороками. А щож доперва говорити про нас, які не хочемо нераз вірити в той огонь, що палахкотить в нашім серцю, не бачимо тої змії, що обвила ся на округ нашої душі. Один з нас з гори дивить ся на других людий, помітує біднїйшими, думаючи, що не сповняє гріха гордости, другий буває скупим та хапчивим у своїх думках, стараючи ся все щось принести до своєї хати, бодай чужий колосок, чуже зеренце, патичок, будуючи на тім ощадність та запопадливість, а третий гожий, здоровий, молодий, горить огнем розкоший і утїхи; огонь в серцю, огонь в голові, огонь в руках, огонь в устах, в бесїдї, в словах, огонь в очах; той огонь старає ся загасити гріхом і розпустою, забуваючи на се, що тим самим пламенним чувством можна любити Христа, свою душу і своє спасенє, коби тілько послухав Христового голосу: „Ходи за мною“. — Амінь.

Проповідь

на II. неділю великого посту.

Написав о. Дан. Лепкий парох Старого Самбора.

Боже милосердие основою надїї грішника.

Природа чоловіка клонить ся більше до злого, чим до доброго; а той наклін до гріха так значний, такий могучий та придавляючий чоловіка, що не одна людска душа загинула би на віки, наколи би милосерний Бог не показав дороги покаяня та не удїлив могучих средств помочи. Таким великим средством і способом помочи людским душам є час св. посту, коли то св. Церков своїми богослуженями, молитвами, покаянними заряджениями, а при тім клеймом смутку, жалоби і слез, яке старає ся витиснути в той час на цїлім християньскім житю, змагає вилинути на серце і душу чоловіка, щоби розкаяв ся, вглянув в себе та піднявши грішне положенє своєї душі, навернув ся назад до Бога. Так як пророк Єремія в Вавилоньскій неволи озвавши ся словами: чому (о Боже) хочеш на нас забути вічно? чому покидаєш нас на так довгий час?! (Плач V 20) старав ся вляти віру і надію в серце полонених жидів на Боже милосердие, так св. Церков жалібними постними богослуженями вказує нам дорогу до того самого милосердия, бож Христос в найбільшій нашій недолї, в найбільшій бідї, в найбільшім горю змилосердить ся над нами, єсли ми з сокрушеним серцем звернемо

ся до Него, бо-ж уже сам народ наш пізнав Єго доброту, пізнав жерело Єго милосердия та зложив приповідку: де біда найбільша, тамка поміч божа найблизша, протоє в нинішній науці при божій помочи застановлю ся над тим, що основою надії каячого ся грішника є Боже милосердиє.

Коли богата, красна на цілий тогочасний сьвіт Катарина Медичі занедужала тяжко та прочувала, що її житє туземне добігає до кінця, казала привести собі до свого ложа славного сьпівака та просила его, щоби при акомпаніяменті музики сьпівак ще раз сьпівав їй пісню, яку Катарина дуже любила. Сьпівак вволив волю конаючої, сьпівав хорошим, звучним голосом пісню повну чутя і смутку, коли же прийшов до слів: „все минуло, все пропало, як сон майскої ночи“, Катарина і собі слабим, охриплим голосом затягнула сї слова тужної пісні і при них сконала. Правда, якийсь жаль, невисказане милосердиє до тої нещасливої жінки обгортає наше серце, бо в послїдній годині свого житя не змогла вона для своєї бідної душі знайти де инде потїхи і розради, про тоє шукала її в сьпіві і музиці. О много було би хосенніїше і лїпше для неї, наколи би при своїй смерти була засьпівала собі пісню прор. Давида: „чого прискорбна душе моя? чого смутиш мене? Сподїй ся на Бога, бо я все вірую в Него“ [41. 6]. Таж преціньв найбільшим горю і недолї чоловік повинен сподївати ся і покладати на боже милосердиє, а не попадати в розпуку.

Великі нещастя зіслав Бог на нарід жидівский та на сьвяте місто Єрусалим. Страшний, проймаючий на скрізь душу віруючого жида образ представляло сьвяте місто; побурені в руїнах і звалищах прекрасні, богаті палати архиєреїв та книжників, розвалена та знищена Єрусалимска сьвятиня, зпльондрована та обдерта з сьвятощів, збезчещена страшними язичниками. Ба що більше, жиди дивили ся своїми очима, як Богом дану їм сьвяту землю пливучу медом і молоком рабували поганці, як безчестячи їхні жінки та доньки, запрягши синів у ярма, гонили у далеку чужину, де не було ні сьвятині, ні жертвенника. Однак все тото було заслуженою карою, бо жиди забули та понехали божий закон; не слухали божого напімненя, переслїдували та поубивали Богом посланих пророків. Про тоє для них скінчилася божа терпеливість, а настав божий гнїв і божа кара. Всї тоті страшні наслїдки гріха знав наперед пророк Єремія та наклікував народ до покаяня. Коли-ж народ не ввертав ся до Бога, а Бог у справедливім гнїві зіслав на жидів страшні кари, тогди пророк вказував жидам на жаль, на покаяне і на поправу житя яко на спосіб ратунку і охорони, бож незмінний, вічний, милосерний Бог сказав: „як я живе, не хочу смерти грішника, але хочу, щоби направив ся і жив“ [XXX. 11], для того виглядав пророк з повною надїєю божої помочи і помилованя для цілого народа.

Але Вавилоньска неволя трівала довго; прогнївання страшними гріхами Бог не обертав ся, а в серцях жидів зачала погасати надія на боже милосердиє та обгортала неодного розпука;

про тое пророк молив ся ще горячійше словами: Чому-ж о Боже, на віки хочеш нас забути? чому так довгий час лишаєш нас без помочи?! [V. 20]. Слова тоті пророка пригадують нам мимо волї положенє нашого руского народа, бо за наші гріхи, за наші великі беззакония розгнївав ся міцно Бог на наш народ. Гаразд, щастє, золота доля, яка так ясно сьвітить другим народом та гріє їх своїм теплом, сполошена улетїла від руских хат, а наш небосклон затяг ся чорними страшними хмарами. З кождим роком Русинови на своїй прадїдній земли приходить жити все тяжше та прикрійше; а розличного рода нещастя повисають над нашими стріхами: раз град, повени, тучі та зливи нищать довгу і тяжку працю хлїборобів, другий раз пошести забирають найчільнїйших та найздоровших людий; а третий раз зараза десяткує добуток. А згадаймо ще се упокорене, яке на кождім кроцї зазнає наш нарід, на тоті великі перепони в поступі до доброго і правдивого сьвітла; згадаймо як много супостатів настає навіть на нашу загладу; то не мемо дивувати ся тому, що велике число нашого бідного народа покидає рідний свій край, біжить за море шукати кращої долї, заселює Канади та зрошує руским потом кровцею Американьскі праліси, плачучи в далекій чужинї за полишеними в старім краю рідними церквами та сьвятощами та повтаряючи з прор. Авакумом: докиж, о Боже, му накликувати до Тебе, а Ти не чуєш мого голосу; як довго менї скаржити ся Тобі?! [I 2]. Однак в найбільшій нашій недолї, наше уповане на боже милосердие не повинно малїти. „У Тебе моє прошенє, о Боже, на Тебе з потїхою сподїє ся моя душа“ [Псл. 129], повинні ми повторяти разом з цар. Давидом.

В щоденних злиднях, в небезпечній житевій дорозї, в загальних народних нещастях, в скорбних днях родини просьвічає нам ясна зоря божого милосердия та вказує на надїю запалену божою любовю до людского роду, з якого Бог не забуває не тілько жадного народу, але навіть жадного чоловіка, бо навіть порахував Він волося на нашій голові. Боже милосердие, божа любов о много більше перевишшає злобу наших гріхів і она не дасть марно пропадати нашим душам. „Вічною любовію полюбив я тебе, про тое милосерджу ся над тобою і притягаю тебе до Себе“ обзиває ся Господь устами Єремії (XXX. 3) навіть до найбільшого грішника тогди, коли утїкає від Бога та бунтує ся супротив свого Сотворителя Неодин досьвід з людского житя переконує кождого з нас, що боже милосердие нїкого не відкидає від себе, але голосом совісти старає ся і найбільшого беззаконника навернути до Бога. Одного молодого легкодушного чоловіка в містї Тулозї затягнули безбожники між своє товариство та старали ся всїми способами знищити в его серцю остатну іскру Христової віри. Під впливом грішних бесїд, богохульства та розпусти молодий чоловік готовий був покинути Бога, забути на свого найбільшого Добродїя та відречи ся Христової віри. Однак перед своїм відступством задумав ще перевести одну пробу, яка мала пере-

конати о тім, чи Бог є, чи Єго нема. Пізно отже в ночи вийшов молодий грішник за місто, станув серед пустого, глухого та просторого поля, витягнув шпаду, яка висіла єму при боцї, зміряв ся нею на супротив тихого, обсипаного звіздами неба та зачав накликувати Господа Бога, щоби зліз з неба та змірив ся з ним, бо він хоче раз переконати ся, чи Бог сильнійший чи він, обіцюючи, що тогди, коли Бог лице в лице стане з ним до борби, увірить в Него. Однак безбожний голос молодого грішника широко і далеко гомонів по тихому сонному полю, а вкінци завмер в темряві без відповіди. Се ще більше роздратувало молодого богохульника та привело до бісноватости. Грішник зачав кричати на цїле горло та сварити на Бога, хулячи Єго сьвяте імя. І щож стало ся? Чи може розгнїваний Бог громом розчерепив молоду загорілу голову? а може страшний ураган пірвав грішника та затопив у морю? а може, може ангел божий станувши до борби, перетяв нитку грішного, молодого буйного житя?! Нї! Молодий грішник увидїв над своєю головою на тихім, пічнім, посутенїлім небі ясний огненний зрак, з позаякого вирунула рука і кинула на землю чвертку білого, ясного паперу. Картка легенько зсунула ся з неба і упала під ноги молодому безбожникови; а коли богохульник зі страхом піднїс ії, огненими, ясними буквами стояло на нїй написане: „Помилуй мене Господи після великої твоєї милости". І в тій хвили молодий безбожник переминив ся в иншого чоловіка; упав на колїна, піднїс очи до неба, залляв ся слезами та зачав горячо і щиро просити Бога о прощене своїх великих гріхів. Пізно в ночи вернув до своєї хати з тим крїпким постановленем більше не грішити, славячи велике та непонятне боже милосердие.

До того молодого, загорілого, буйного грішника подібні нині многі християни, бож нині на кождім кроцї людского житя слїдно боже милосердие і божу доброту; але з ним визирає з кождої закутинки землї велике зіпсуте, гріх, хулене Бога, злословлене св. Церкви і Христу. Люди каменїють в гріхах та величають ся тим, що в грісї знаходять земский рай, топлять в нїм свої страсти, купають свої пороки; а Бог на все тое дивить ся милосерним оком. Однак, хоч-нехоч, а ми такой мусимо подякувати божому милосердию за тое, що Бог до нині держить нас при житю, що жде на нас з словами: „дїтино, відпускають ся тобі твої гріхи", щоби їх над нашими головами проголосити. Піднесїм очі наші на Голгофту, гляньмо на божий хрест, а ще лїпше нїймемо величину божого милосердия, бо що може бути яснійшим та лїпшим доказом божої любови і божого милосердия над крест, на якім повис Христос. На тоту любов, на тоту основу божого милосердия вказує св. Августин, обзиваючи ся до нас: „Гляди на дерево крестне і знай, що Христос схилив на нїм свою голову, щоби тебе поцїлувати, витягнув свої рамена, щоби тебе обняти; отворив своє серце, щоби тебе любити". Бог хоче милосердити ся над кождим грішником, хоче простити кождому гріхи. А ми-ж Русини, чи не пізнали на нас самих божого милосердия? чи не розказує нам про него наша

власна історія?! Боже милосердие, божа любов навернула нас з поганьства на християньство, божа любов вибрала для нас прекрасний східний обряд, що так щиро своїми богослуженями промовляє до нашої душі; божа любов охоронила нас від загибели підчас страшного монгольского і татарского лихолїтя, підчас довголїтної польскої кормиги, божа любов не опускає нас і нині з під своєї сьвятої опіки. І наколи ми тілько непохитно будемо стояти при прапорі св. Церкви, та будемо беречи ясне сьвітло св. віри Христової в своїм серцю, народ наш так як з попелу молодїючий фенїкс воскресне до нового, божого житя з своїх злиднїв і своєї недолї, бож прецїнь Христос, що уздоровив розслабленого жилами, щоже і з нами сотворити се, що ще нїхто нї видїв нї не чув на земли. Про тое з упованєм повторяймо в час покаяня слова св. Августина: „Боже, тобі хочу зложити жертву подяки; — нехай Тебе хвалить моє серце, мій язик і всї мої члени; Господи, хто-ж зрівняє ся з тобою?! Як жеж лихим був я, як злими були мої поступки, мої слова; моя воля; а ти о Боже, все добрий і милосерний". — Амінь.

Проповідь на неділю крестопоклонну.

О символїчнім значіню обряду винесеня і поклоненя честного Креста в неділю крестопоклонну.

„Кресту твоєму покланяємъ ся Владыко,
и святое воскресеніе твое славимъ".

Мої побожні християне! При помочи Божій не лише охотно зачалисьте сей св. великий піст, але і в половинї сего посту нинїшної неділї крестопоклонної сими словами: „Кресту твоєму поклоняємъ ся Владыко и святое воскресеніе твое славимъ", радісно витаєте сей св. крест, виставлений на тетраподї. Який то прекрасний обряд піднесеня, виставленя і поклоненя сему честному кресту! І кождого року в середопістє повторяєсь сей обряд, сей рід, ся часть богослуженя. Не один і не одна з вас вже дочекались не раз в середопістє видїти сей обряд, брати участь, а навіть сьпівати „Кресту твоєму" і т. д. Мої хр.! Запитаєте мене, чому наша св. церков в своїм обрядї винесеня і поклоненя честного хреста вже наперед, в середопістє пригадує і показує нам сей страшний знак, орудиє, на якім вмер наш Спаситель. Скажете може, що прецїнь память смерти нашого Спасителя і розпятє его на сїм крестї обходимо доперва в пятницю великодну. Тогди доперва лїпше би було вже віддати поклін сему кресту, на якім в пятницю великодну Спасителя розпяли жиди. Мої хр.! Власне в сїй науцї хочу так розумному запитаню кождому з вас відповісти, а то, чому церков наша

вже наперед, заки ещe зможемо дочекати ся пятницї великодної, коли Ісуса розпяли жиди на крестї, вже кілька тижнїв перед памяткою смерти Ісуса віддає поклін сему кресту, на якім помер наш Спаситель. З відповіди на запитанє пізнаєте, мої дорогі, яке значінє має винесенє і поклоненє честному кресту. Також тим самим научитесь цінити сей прекрасний обряд винесеня креста в неділю крестопоклонну. А наконець, пізнаєте, як користати з сего обряду для своєї душі і спасеня і то не лише в сю неділю, але і на цілий піст, а навіть і на цїле своє житє. Знова на то, абисьте могли уважно слухати сеї науки і собі затямити і скористати з неї для своєї душі і для свого спасеня, так ещe попросіть одною молитвою „Отче наш“ Ісуса розпятого на сім кресті, аби кін вам поміг своєю ласкою і уважати пильно на сю науку і запамятати собі і користати з неї в часї сего великого посту, а навіть і на цїле житє. „Отче наш“...

Господь Бог вже від віків,заки сотворив усїх ангелів на небі, заки сотворив з нїчого усей цїлий видимий сьвіт, яко всезнаючий і всевідучий, предвидїв наперед гріх і упадок Адама, нашого прародича. Бог провидїв, що гріхом Адам стратить рай і заслужить на пекло. А з Адамом стратять усї люди рай і заслужить на кару вічну пекла. Усе се Бог яко всевідучий провидїв наперед, заки, як кажу, сотворив ангелів, сьвіт і нас усїх. Але Господь Бог є не лише всевідучий і всемогучий, але і нескінчено справедливий і нескінчено милосерний. Тому, що Господь Бог є нескінчено милосерний, так змилосердив ся над Адамом, его потомками і над нами і хотїв уратувати Адама і нас від вічної заглади. Тому післав Сина свого найдорожшого, який в своїм часї мав стати чоловіком і своїми терпінями, а особливо самою своєю страшною смертю на крестї нас відкупити. Тож вже від віків було постановлено найсв. Трійцею, що друга особа божа з любови до Отця і до нас мала прийти з неба на землю і стати не лише чоловіком, але навіть і умерти на сім кресті, якому сеї неділї на тетраподї виставленому, віддаємо поклін і цїлуємо.

А що Бог постановив зробити, се в своїм часї до найменшої одробини зробив.

Справдї, як Бог пр видїв, так і стало ся. Адам згрішив і гріхом заслужив на утрату раю і на вічне вигнанє з неба. В тій хвили Господь Бог виганяючи Адама, а з ним і нас за кару з раю на сю землю, потїшав его обіцянкою спасеня. Адам сею обіцянкою спасеня потїшав ся, скріпив ся духом. Рівночасно жалував за гріх і каяв ся і обіцяв робити покуту, а Господь Бог і за сю віру Адама в обіцянку спасеня, віру в будучого Спасителя, приймив сю покуту і жаль і дарував гріхи через заслуги Спасителя, якого обіцяв післати. Адам сю обіцянку передавав потомкам, які в своїм терпінню на земли потїшались сею обіцянкою Спасителя і чекали его приходу. Тимчасом Господь Бог, чим близше надходив час, де вже мав прийти Спаситель Ісус і мав смертю своєю на крестї уратувати нас від пекла, при ріжних нагодах побожними людьми, як патріярхами, проро-

ками і ріжними образами і приготованями чимраз лїпше і докладнїйше приготовляв, предсказував прихід Ісуса, свого Сина єдинородного. І так Господь наперед пророками і ріжними образами приготовляв і описував не лише, коли прийде Ісус, але як буде учити, що буде робити, а навіть і якою смертю умре за гріхи наші і роду людського. Господь вже тому предсказував усе, що відносить ся до Ісуса, аби люди не лише могли пізнати єго, коли прийде, але аби вже наперед вірили в него і жалуючи гріхів і каючись через єго будучі заслуги дістали відпущенє своїх гріхів і покріплені і потїшені терпеливо зносили прикрости і ждали приходу Спасителя.

Се цїле приготованє Господом Богом на прихід нашого Спасителя є докладно від початку сотвореня сьвіта і Адама записано в св. книгах Старого Завіта. Сї книги і тепер наші жиди мають у себе і почитають їх і яко сьвяті уважають, готові за них і умерти. Так з тих старих книг св. Письма оповім вам о тім однім славнім випадку, яким Господь Бог предсказав і приготовив людий на смерть крестну Спасителя вже кілька тисяч лїт перед смертию крестною Ісуса.

І так в книзї Числа, глава 21, оповідаєсь нам про жидів, які на пустинї в дорозї до землї обіцяної стали нарікати на Господа, що мусять в пустини терпіти богато. Тогди за сї гріхи наріканя і непослуху і з невіри в обіцянку Божу, Господь післав такі їдовиті змії, що вже віддихом з свого їдовитого горла забивали людий. Коли богато людий Ізраельских зачало гинути, тогди на молитву Мойсея казав Бог в такий спосіб ратуватись від укушень змій: Господь Бог приказав Мойсейови зробити мідяного вужа і положити єго на „знамя“ на вершку прапора. І кождий укушений змією, коли лише подивить ся на се знамя, так вздоровіє.

І зробив Мойсей, як приказав Господь: „И постави го на знамени, и бысть єгда угрызаше змія человѣка, и взираше на змію мѣдяну, и оживаше“. (Чис. 21, 9). Кождий чоловік дивлячись в гору на сю змію, вертав до здоровля не тому, наче би сей вуж „мѣдяний“ мав яку природну силу цїлющу, але для того, що Бог мав чудесним способом уздоровити тих, котрі би на сего вужа споглядали з вірою і з жалем за гріхи.

Мої побожні хр.! Уважайте! Скажу вам, що сей мідяний вуж був прообразом Ісуса Христа розпятого на крестї. Всї, котрі на него споглядають з вірою і жалем за гріхи, бувають уздоровлені від смертоносних укушень диявола, с. є. гріха. Сим випадком, сею подіею вже за часу Мойсея Господь Бог приготовив жидів не лише на смерть Спасителя, але на смерть крестну, бо вуж заткнений на вершку того знамя, немов Христос на крестї, представляв, був образом Спасителя розпятого на крестї. А хоч єще Христос не був умер на крестї, то вже тогди жиди дивлячись з вірою в будучого Спасителя на сего немов розпятого вужа на вершку прапора, віддаючи поклін єму і жалуючи за свої гріхи, через будучі заслуги смерти крестної Ісуса,

вертали до здоровля і то як до здоровля тїла, так і до здоровля душі.

Подібно, як сї жиди їшли до землї обіцяної через пустиню, так і ми усї їдем до неба, до сеї землї Богом нам обіцяної, через сю землю, яка своїми терпінями і бідою правдивою є для нас пустиня.

Особливо час сего св. посту, чотиро-десятницї, нагадує нам сю пустиню, по якій жиди під проводом пророка Мойсея блукали і покутували за гріхи і непослух свій через цїлих 40 лїт, заки дійшли до землї їм Богом еще Аврамови обіцяної, землї текучої, як кажуть, медом і молоком. Так як жиди, хоч були недалеко землї обіцяної, але зражені бідою, голодом і недогодами, ослабли на вірі надії дійти до сеї землї обіцяної і не хотїли йти, а навіть хотїли вертатись до неволї Єгипту, звідки вийшли і нарікали на Бога, так подібно і ми, хоч вже дійшлисьмо до середопістя і недалекі празника Воскресеня, недалекі сеї великої радісної хвилї, недалеко кінця строгого посту і покаяня ослабаємо в вірі і надії, чи видержимо в пості, тратимо охоту а навіть і нарікаємо в бідї на Бога і если би нас в сім станї смерть застала, готові на віки загинути і відпасти від Бога укушені їдю смертоносного гріха, так в сім нашім нещастю і упадку ратує нас, як Мойсей тогди нарід ізраїльский на пустини, церков, ся мати наша, прекрасним обрядом винесеня і поклоненя честному кресту словами „Кресту твоєму покланяємъ ся Владыко и святое твое воскресеніе славимъ“. Попереду, заки еще умер Христос на крестї, каже нам дивитись на сей животворячий крест, аби ми дивлячись з вірою на сего Христа розпятого і жалуючи за гріхи, могли в середопістю покріпитись на духу, набрати сил і охоти до закінченя сего щасливо зачатого великого посту і в св. сповіди обмити свої гріхи кровю спливаючою з сего св. креста.

Мої дорогі хр.! Що св. церков в сю недїлю крестопоклонну, кілька тижнїв наперед перед пятницею великодною, коли память обходимо смерти крестної Спасителя, напоминає нас покланятись сему честному кресту, то вона в сім обрядї йде за наукою Христа, який еще далеко перед своєю смертию приготовляв Апостолів і учеників на свою смерть і то крестну, бо він сам покликуєсь в св. евангелию Іоана, гл. 3. в. 14, на сю подію з побуту жидів на пустини і так каже: „И якоже Мойсей вознесе змію въ пустыни, тако подобаетъ вознестися Сину человѣческому. Да всякъ вѣруяй въ онь не погибнетъ, но имать животъ вѣчный“. Сими словами Христос за житя предсказав свою смерть і то смерть крестну і приготовляв своїх учеників, аби вони віруючи в сего розпятого на крестї Спасителя, доступили відпущеня гріхів, жалуючи за них і не погибли вічно, а дісталисъ до царства небесного.

Мої побожні хр.! Так подібно і ми тепер в сїй хвилї, дивлячись на сей крест виставлений в сїй нашій церковцї на тетраподї, сповнїм волю церкви і нашого Спасителя. Користаймо з сего прекрасного обряду поклоненя кресту. Припадаючи на

коліна перед сим крестом, дивім ся, як тогди жиди на пустині, з вірою і щирим жалем за наші гріхи. А сила, яка виходить з сего св. креста, вона вас в сій половині посту покріпить, вона поможе вам добре висповідатись, вона вам дасть охоту радо переносити зимно, голод, біду і терпіня і дивлячись на сей крест і съпіваючи єму радо „Кресту твоєму покланяємъ ся Владыко и святое твое воскресеніе славимъ“, будемо могли закінчити піст, дочекатись Великодня тут на земли і по смерти съвітлого воскресеня до щастя вічного. — Амінь.

С. С. С.

Проповідь на IV. неділю посту.

Даремна молитва без посту і покути.

„И рече (Ісус) имъ: „Сей родъ ничимже можетъ изыти, токмо молитвою и постомъ“. (Еванг. на 4 нед. вел. посту).

Сими словами „рід сей, себто злі духи, нїчим иншим не можна прогнати і побідити, як лише молитвою полученою з постом і покутою“, Ісус Христос відповів ученикам своїм в нинїшнім евангелию, коли вони запитали єго о причину, чому не могли і вони, яко Єго ученики, прогнати злого духа з сего сина, якого тато привів до Ісуса з просьбою о уздоровленє.

Тими самими словами евангелия, прочитаного сеї неділї, Ісус дав їм зрозуміти, що і вони, яко ученики, були би своєю молитвою вигнали нечистого з сего „сина чоловіка“, коли би були з молитвою получили піст, покуту. Але молитві їх бракло сеї покути, жалю за гріхи, слабої віри і тому вони, хоч молились до Бога, не могли від Отця небесного бути вислуханими. Ті самі слова і ся відповідь Ісуса своїм ученикам в сім прочитанім неділнім евангелию і вас, мої побожні хр., учить, що єсли в сім св. великім пості своїми молитвами хочете упросити ласки у Бога, прощеня гріхів і побіди над злим духом, якому гріхами своїми мусимо йти в неволю, так мусите з молитвою лучити піст. Але не лише піст перед оком людским, піст від їди, але піст такий, аби покаятись гріхів, за гріхи в сім пості покутувати і вертати до Бога. Такий піст, таку покуту мусите получити з молитвою, коли хочете бути вислуханими. Противно, єсли з молитвою не получите посту, себто покути за гріхи, то молитва ваша буде даремною і о сім хочу сказати в сій науці. А навіть молитва без покути не лише, що не буде вислухана Отцем небесним, але і вона еще розсердить і стягне гнів божий на вас і на ваші дїти і родини. А о сім також скажу в II-гій части сеї науки. Як видите, ходить тут о дуже важну річ, аби випросити помочи собі у Бога і не стягати проклятя єго на наші голови, тож просїть Єго, Отця небесного через Ісуса роз-

пятого і Пречисту Дїву Марию, абисьте не лише могли пильно слухати сеї науки, але затямити собі і від нинька через цїлий піст і цїле житє так молитись, аби молитва йшла в купі з постом, покаянєм і покутою за гріхи.

Мої побожні хр.! Лише ту молитву Бог вислухає, яка з серця віруючого походить, є повна покори і повна дитячого довіря до Господа Бога. Лише на такій молитві сповняють ся слова Ісуса, який каже: „Просите и дасть ся вамъ“. Лише така покірна і повна віри молитва отвирає нам нескінчені скарби і ласки милосердия Божого. Лише ся молитва перебиває небеса і нераз немов приспілує самого Господа дати то, о що просимо молитвою.

Де однак молитва походить з серця слабого, з серця гордого, де молитва не є покірна, так і нею не може чоловік порушити милосердиє Боже. Без сих прикмет мусить молитва ваша бути даремною. В тій молитві нема сеї потрібної покори і вірн, де чоловік, хоч молить ся, але жиє в гріхах і не хоче жалувати за гріхи і за них покутувати і дальше хоче гріхами бунтуватись против свого всемогучого і милосерного Бога.

Кождий з вас се менї признасть. Єслн хтось з вас образив би другого чоловіка, а пізнїйше потребував би єго помочи, то насамперед мусить старатись сего чоловіка перепросити, а потому доперва, коли ображеного перепросить, може єго просити о поміч.

Скажіть тепер, чи не є стократ єще більше нерозумно і плюгаво, коли сей мізерний чоловік, знаючи як тяжко вже одним гріхом свого Бога і найлїпшого Отця, однаково важить ся в потребі молитвою просити Отця небесного о поміч, заки єще жалем за гріхи і покутою за них перепросить Господа Бога і свого найлїпшого Отця, якого важив ся гріхом, сим страшним переступком і провиною образити і загнївати. До того, мої побожні християне, той, хто молить ся, але однако не хоче покутувати за гріхи, поправляти злу навичку і блуд, не може мати того дїточого довіря до Господа. А се дїточе довірє в молитві добрій є конче потрібне. Инакше ся молитва знов буде даремною.

Як каже св. евангелист Йоан в І. листї, гл. 3. в. 21, „возлюбленнїи, аще серце не зазрить намъ, дезновеніе имамы къ Богу, (в. 22.) и Егоже аще просимъ, пріемлемъ отъ него, яко заповѣди его соблюдаемъ, и угодная предъ нимъ творимъ“.

Виразно каже в сих словах св. евангелист, єслн серце наше нам не закидає жадної провини, доперва тогди можемо мати се потрібне довірє в молитві і така молитва з таким заношена довірєм буде вислухана „и єгоже аще просимъ, пріемлемъ“. Але не має сей чоловік сего довіря, що вправдї молить ся, але з другої сторони заповіди божі переступає і не хоче за се каятись. Подібно і цар Давид доперва тогди, коли жалував за гріхи і покутував і через пророка Натана дістав запевненє, що Бога перепросив, доперва тогди з довірєм переслїдуваний воро-

гами в бідї молив ся до Бога: „сего ради услышалъ есн гласъ молитвы моея въ негди возвохъ къ небѣ". (Пс. 30. в. 23).

І тому ся молитва була вислухана.

Син блудний, ко и застановив ся над собою, пізнав свій упадок і оплакував єго і рішив ся поправити, жалуючи за свої гріхи проти свого отця, доперва тогди мав надію і певне довіре, що отець єго не відтрутить від себе і прийме до свого дому і ласки. Тимчасом кождий тої з вас, який гріхами єще гірше виступив і образив Бога, чим сей блудний син свого отця і дальше треваючи в гріхах і нерозкаяню, як може мати надїлю і довіре до того Бога в своїй молитві, коли він рівночасно ображає Бога і не кається сего і не думає за се покутувати. І молитва тому мусить бути даремною.

Противно, такий чоловік треваючи в гріхах і не покутуючи за них такою молитвою, вже хотьби одним „Отче нашом", не лише не буде вислуханим, але єще стягає гнів божий. Виразно каже Син Божий, Ісус, через св. евапг. Йоана, що Господь грішників не вислухує. Одкако грішник знаючи о сім, важить ся, не каючись гріхів і зістаючи своїми гріхами і дальше смертельним ворогом Бога, а приятелем дявола, важить ся, хочби в сій молитві „Отче наш" відзиватись до Бога і називати Єго Отцем. Чиж ти не памятаєш і не знаєш грішнику, що гріхом стягнувсь проклін і гнів Божий, що вже не належиш більше до дїтий божих, але до дїтий сего порожного сьвіта, до дїтий злого духа. Такою молитвою не лише не порушиш милосердя божого, але єще збільшиш єго гнів і стягнеш страшнїйше прокляте Боже на себе.

Дальше каже Господь через пророка Іс. гл. 1. в. 15.: „Господа прострете руки (ваши) ко мнѣ, отвращу очи мои от васъ и аще умножите моленіе, не услышу васъ і руки бо ваша исполнены крове".

До сих слів славний проповідник Гуголт єще такий додає примір: Цар Антоній міг сам неподїльно царювати, рідного свого брата Гету забив єще в обнятях своєї рідної матери. Скажіть самі, если би сей огидний братоубійник руками сплямленими сьвіжою кровю брата приступив до своєї матери і просив о якусь ласку і поміч, чи би тим єще не осягнув справедливого і більшого гніву і проклину своєї рідної матери? А скажу вам, що грішник не жалуючи і не покутуючи гріхів, єще більше огидно, нерозумно поступує і єще більший гнів Божий стягає бо він своїми гріхами, задаючи рани Спасителеви, прибиваючи на крест Сина Божого, однако важить ся сї руки сплямлені самою найсьвятійшою кровю Сина Божого в молитві підносити до Бога і Бога просити о поміч. Чиж сей грішник такою молитвою не стягне єще більшого гніву Божого?

Виразно каже Господь до пророка Ісая, если підпесете руки в молитві до мене, то я відвернусь від сеї молитви. А хочбисьте і повторяли і єще повторяли сю молатву, то вас не вислухаю, бо руки ваші сплямлені кровю. А руки християн, мої дорогі, сплямлені кровю найдорожшою Сина Божого.

Дальше так каже Господь через пророка Ісая до нас: „От и листе лукавства отъ душъ вашихъ предъ очима моима“, значить жалем, покутою і св. сповідию старайтесь очищити від ваших гріхів, а очистившись з гріхів, каже Господь, вже дальше не грішіть „престаните отъ лукавствъ вашихъ, научитеся добро творити“, значить, жити по божому, заховуючи єго св. заповіди. А дальше так кінчить Господь: „Єсли хочете і будете мене слухати і сих слів моїх услухаєте, то „благая земли слѣсте“, значить, добре буде вам поводитись, особливо тому, що молитви ваші будуть вислухані і о що попросите, дістанете; однак, кінчить Господь, „аще же не хочете, ниже послушаете ви мене мечь вы поясть: уста бо Господня глаголаша ся“. Значить, єсли ви не схочете мене і сих слів послухати, то не лише, що ваша молитва буде даремною, але Господь в гніві грозить мечом, карою і заглядою, яка знищить того грішника, що важив ся молитвою просити Господа, не слухаючи єго заповідий і не каючись гріхів, ані не роблячи покути за гріхи.

А щоби ніхто не сумнівав ся о страшній правді і погрозі, так виразно додає Господь: „Се все сказане сповнить ся, бо сам Господь сказав і обявив сю погрозу. Мої побожні христ.! Хтож тепер з вас чуючи сї слова страшні слова Господа, які він пророком Ісаєм до нас усїх говорить, відважить ся молитись, не не каючись своїх гріхів? Чиж грішник чуючи сю погрозу, відважить ся, жалуючи і покутуючи за гріхи, заносити молитву до Бога, яка без покути не лише є даремною, але стягає божий гнів і єго страшну погрозу?

І ви усї, коли будете молитись від сеї хвилї, еще в сій церковці, не важтесь вперед без жалю за гріхи, молитвою нерозкаяною, без покути, стягати гнів Божий на себе і свої дїточки. Бог жартів не знає. Користайте з сего часу св. посту. І коли хто з вас зобачить, що на єго душі повно беззаконий, гріхів, так вже і днесь старайтесь, як Господь велить і єго св. церков, очищити св. сповідию душу свою від гріхів і дальше йти дорогою Божою. Тогди будете могли в молитві сьміло підносити серце до Бога. А Господь на вас очищених найсв. кровю сина свого гляне як на своїх найлїпших дїточок і як батько найлїпший не буде міг опертись вашій просьбі, молитві. Старайтесь собі затямити, що молитва без покути не лише тепер в часї св. посту, але і завсїгди є немилою перед Богом, буде даремною, а навіть і стягає гнів Божий. Противно, коли собі сю науку добре затямите і будете жити після неї і своїх дїточок сего учити, тогди певно упросите від Бога благословенства і то не лише тут на земли, але і в хвили смерти, чого я вам всїм з цїлого серця жичу і бажаю.

С. С. С.

Проповідь

на V. неділю великого посту.

Написав о. Дан. Лепкий парох Старого Самбора.

(Минувшість, теперішність і будучність).

Не знаєте, чого просите.
Мат. X. 38.

Коли Ісус Христос розповідав своїм ученикам про свої страшні терпіня, муки і смерть, вкінци же згадав про своє славне воскресенє з мертвих, тогди два сини Зеведеові Йоан і Яков просили Спасителя, щоби колись у своїм царстві на земли посадив їх обох по обох сторонах свого земского престола. Ісус же чуючи таке прошенє, сказав їм: „самі не знаєте, чого просите".

Нераз і ми просимо Господа Бога о такі річи, про які самі не знаємо, чи на що доброго і спасеного придадуть ся нам в нашім туземнім житю; того же, що нам Господь Бог дає в своїй щедрости доволї, ми не знаємо ужити в наш хосен, але уживаємо на зло та на гріх Згадаймо тілько на наше житє та на тої дорогий, неоцїнений час, який Господь Бог позволив пережити нам на тій землї, як низко цїнимо ми єго, хотяй він так дорогий і короткий. „Минають днї, а преціньнїхто не згадає на се! нїхто не нарікає на се, що майнули хвилї, котрі нїколи не вернуть ся", говорить св. Вернард. Дорогим є час і для того, бо він нїколи не вертає ся назад. Час плине скоро і недостережено, дурний же не знає, що тратить, а нераз каже: „бавлю ся годинку". А годинка, що дав тобі Бог на покуту і поправу, минає. Алеж час є дуже могучїм. „Час може тілько, що Бог, бо добре ужитим часом можемо осягнути Бога" — каже св. Вернард з Сієни. Однак хтож може пізнати і зрозуміти велику цїну часу? „Ті можуть се зрозуміти, що єго стратили", — каже св. Лаврентий Юстинїян. Але жож?! даремне се пізнанє. Св. люди переконують нас найлїпше, який неоцїнений скарб тратимо ми в часї, коли ми єго зупотребимо на зле, длятого подивім ся на нашу минувшість, теперішність і будучність.

Кількож то лїт нашого житя уже минуло. „Кождого дня ми умираємо, кождого дня змінюємо ся, а преціньдумаємо, що єсьмо вічними. Навіть се, що говорю, пишу, читаю, що поправляю вняте з мого власного житя. Сила точок в письмі, тілько утратив в часї. Ми пишемо і пишемо, а листи щезають у морю; як човно розділює воду, так нечайно щезає час. Так скоро минають наші днї, а преціньяк глупо ми їх пережили", — каже св. Ієронїм. Про нас можна сказати слова Климента з Александриї.: „Ви були ще дїтьми, хлопцями, парібками, вкінци стали ся старцями, але не поправили ся".

У Франциї лишив один богатир Монтон великі гроші з записом, щоби з їх проценту давати надгороду людям за зроб-

лене доброго і чесного учинку. В році 1880 одержала в надгороді 900 франків Леонтина Місоля, — а знаєте за що? Тота чесна дівчина мала дуже бідну збожеволїлу матїр. Дівчина старала ся, щоби її приймили до шпиталю однакож понеже не була в можности заплатити за маму, відказали її прошеню. Тогди добра донька станула на службу в шпитали і відслугувала ті гроші, які шпиталь видавав на удержане її бідної збожеволїлої матери. Так служила она 27 лїт, аж до смерти своєї матери.

Люде кажуть, що тота добра донька найкрасші свої лїта провела серед бідноти, праці, та посьвяченя для своєї матери, однак віра св. обіцяє чоловікови за таке житє повне любови для родичів, посьвяченя і добрих дїл, вінець небесної слави, а певно тота бідна дівчина свою минувшість не проміняла би за жадний час проминулий серед радости, утїхи і гріха.

Щасливі можемо і ми назвати ся тогди, коли наша совість запевняє нас, що ми минуле наше житє пережили з Богом, незакопалисьмо одержаного від Бога талану в землю, а робилисьмо ним по щирости і много дечого доброго здїлали. Однак на нещастє я знаю, що наша совість скаже нам цїлком инакше, бо ми неодного дару божого употребили на гріх та на образу божу, ми збирали гріх до гріха, не дбали о добрі дїла, тратили дорогий час на злім і образї божій, переживаючи довгі лїта в гнївї божім. Якжеж нераз легко могли ми обминути гріх, але щож? ми охотнїйше слухали людий, нашого тїла і диявола, як Бога. Тепер неодин з нас в своїй старости бачить величину свого гріха, бачить образу божу, але хто знає, чи не запізно! Однак лишила ся для нас одна потїха, ми можемо ще переблагати Бога за наші гріхи нашою покутою, нашим щирим жалем, длятого озвім ся з покутуючим царем Давидом: „Беззаконія моя азъ знаю и грѣхъ мой, передомною єсть вину". (50, 5), а Бог прийме наш щирий жаль, змилосердить ся над нами та простить нам наші гріхи. Особливо в часї великого посту стараймо ся широ жалувати нашої грішної минувшости, з покаянєм і жалем навернім ся до Бога, стараючи ся св. сповідию змити наші гріхи.

Одна теперішна хвиля є наша, бо минувшість пропала на віки для нас, будучність же лежить в руках Бога і ми її знати не можемо. Дуже часто сей рік ми називаємо типерішнім, а день нинїшним, але хто може нас запевнити, що ми той рік або той день пережиємо? Навіть тота годинка не є нашою, бо ми не знаємо, чи діждемо її кінця; тілько теперішна хвилинка до нас належить; а преціньз тих дорогих коротеньких хвилин можемо ми побудувати нашу блаженну вічність, если їх тілько зупотребимо на добрі та сьвяті учинки. Про тоє кождий чоловік повинен старати ся як найлїпше перевести кожду хвилю свого житя, бо Бог напоминає нас: „стережіть ся і моліть, щобисьте не впали в покусу" [Матей 26, 41]. бо чиж не приходить ворог та чиж не сїє в пшеницю кукілю тогди, коли люди спють?" А св. Петро напоминає нас: „трезвіть ся, кріпіть, бо ворог ваш диявол ходить якби лев рикаючий, шукаючи, кого би міг проковтнути" [I. V. 8]. Хто не задрожить слухаючи слів св. Кипри-

яна: „Більше як 6.000 літ диявол змагає ся з людьми. І через тоту довготу літ навчив ся він розличних підступів, способів і ключок, щоги погубити чоловіка".

Однак мимо того всего не повинні ми упадати на душі, бож преціньо на тій земли ми не самі, але з нами Бог, і той „Бог, — каже Оріґен, старає ся, щоби ми доступили небесного блаженьства". При тім один св. Отець запевняє нас, що диявол стоїть упятий на ланцюху і тілько того кусає, хто до него приближить ся. Бог отже своєю ласкою осьвітить кожду хвилинку житя нашого та охоронить нас перед лихими і грішними мислями, намірами та бажаннями, єсли тілько єго о тоє будемо просити.

Лихий знак є для чоловіка, єсли каже, що непотребує стеречи ся диявола, бо єго злий дух не намовляє до гріха. Св. Киприян каже: „Ворог Христа (диявол) нападає та гонить тілько воїнів Христа; на еретиків, котрих уже кинув до землї не зважає і ними гордить. Диявол старає ся звалити тих, що ще стоять". Длятого пильнуймо ся і стережім перед дияволом, віддаючи ся під опіку божу і нашого ангела хоронителя, віддаючи нашу теперішність молитві і добрим дїлам.

Будучність не є нашою, бож нїхто не знає, чи Бог позволить нам довше прожити. Єсли-жеж ми сподїєм ся ще якийсь час прожити на земли, тогди нашу будучність уложім в руки Бога і віддаймо ся єго св. воли. Однак якжеж много людий виходить на зустріч своїй будучности з лицем легкодушним. Одному старому посивілому в грісї чоловікови снив ся ось який сон. Єму снило ся, що сидїв в желїзничім поїздї, котрий простїсенько гонив до пекла. Єму стало страшно і банно. Коли поїзд станув при якій стациї, старець хотїв вилїзти з воза, але щось задержувало єго на місци. Тим часом на кождій новій стациї всїдали до ваґону нові сьвіжі люди. Одні несли на плечах чуже крадене добро, другі були фалшівниками, треті мали бліді, зморені лиця і сї були піяками, а иншим лиця значили ся розпустою. При кождім перестанку все більше та більше товпило ся до ваґонів людий розличного віку, пола і стану. Поїзд гонив скорше та скорше, старому грішникови робило ся все страшнїйше та тужнїйше. Видїли се єго товариші та зачали єго потїшати. Один казав: „Дурний, чого боїш ся, пекла нема!" Другий розраджував єго словами: „а хотяй і є, то щож? дивись, кілько нас тутка; єсли другі можуть видержати, чомуж бн ти не міг?" А ще иншнй сказав: „до пекла ще далеко, ми зможемо на першім лїпшім перестанку вискочити з ваґона!" Однак, горе, нараз зобачив грішник через вікно перед собою страшну, пройматочу пропасть, з внї роздав ся голос: „пекло!" а всї грішники закричали проразливим голосом повним жалю і трівоги. І в тім грішник пробудив ся, дрожачи на цїлім тїлї. Якжеж тїшив ся він, що се був тілько сон. Однак Бог не на дармо зіслав єму такий страшний сон, бо ним перестеріг єго перед страшними пекольними муками. Старий грішник сей час застановив ся над своїм поганим житєм, пійшов сейчас до церкви, висповідав ся

з великим жалем і скрухою своїх гріхів і поправив своє грішне житє. Чиж не заховують ся не одні люди в своїм житю так, як заховував ся грішник в тій дорозї до пекла? Чиж не потїшають себе, що ще час на поправу і покуту, аж час мине ся? Длятого часу св. посту ужиймо на добрі, богобоязливі та святі дїла, особливо на щиру, докладну, та повну жалю сповідь з постановою поправи свого нужденного грішного житя. Хто знає яка будучність нас чекає, може зустріне нас в нашім житю неодно горе, неодно нещастє, а може-може і смерть, бож преціньнїхто з нас своїм людским оком не змірить тайн і постанов великого Бога. Не просїм у Бога радости, утїхи, чести та богацтва, а приймаймо се з вдячностию, що нам Бог дає. А преціньякжеж то тяжко людям догодити. Іде дощ, люди нарікають на Бога, бо здала би ся їм погода, а погода, здав би ся їм дощ; — дав не одному Бог дїти, нарікають, що нема їх чим прокормити, забере Бог їх, дїти поумерають, чоловік нарікає на гірку долю, що лишив ся сам один на свїтї. Зародить Бог на наших нивах збіжє, люди нарікають, що на торгах збіжє по нїчому: хибне збіжє, нарікають на невроду. І так з уст людий нїчого більше не виходить, тілько нарїканя а дуже часто і проклони. Єсли отже Бог позволяє нам єще якийсь час прожити на тій землї, тогди стараймо ся в нашім житю виповнити єго св. волю і прикази; памятаймо на слова св. Хризолюґа: нашому тїлови віддали ми лїта, душі віддаймо днї. Довгі часи ми старали ся о себе самих, годинками подбаймо о Бога". В руках Бога і в єго провидїню лежить то, що буде і що стане ся з нами, для того в покутї жалуймо наших проступків і гріхів минулих, теперішности ужиймо на богоугодні дїла, а будучність постановім пережити на честь і хвалу божу, будучи певними, що Бог дасть нам колись тоє, о що єго просили апостоли Яків і Йоан. — Амінь.

Проповідь на Благовіщенє.

(Заступниця грішних).

Написав о. Дан. Лепкий парох Старого Самбора.

Радуй ся благодатная, Господь з Тобою: благословенна Ти в женах.
(Лука I. 28).

Не земский цар, крїль або який можний володїтель зсилає нинї свого посланника; але сам всемогучий Бог, що назначив дорогу незчисленним звіздам, якого слухає небо і земля, отвираєнинї небесний звод і шле свого архангела Гавриїла на землю.

Деж летить той страшний божий посланець? Чи може до королївскої палати в Єрусалимі? Може спрямував свій лет до великого, богатого та многолюдного Вавилону, де серед розпусти, гріха та богатства наче в горшку клекотить людске житє? А може-може архангел Гавриіл задержить ся в золотій палаті римских імператорів в Римі, що своїми хоробрими леґіонами завоював цілий тогочасний сьвіт?!.. Ні!.. Божий посланник з благою вістию летить з неба до невеличкого жидівского місточка Назарету, де бідна, від людий призабута дівчина Маріям переводить дні свого житя на молитві та роздумуваню про Бога. „Радуй ся благодатная, Господь з Тобою, „тими словами поздоровляє Марію ангел та предсказує, що стане ся Материю Спасителя.

Нині сьвяткуємо дорогу кождому християньскому серцю памятку сего веселого посланництва; нині душею нашою благословимо сьвяту хвилю благовіщеня, бо в ній спала з неба перша капля роси божого милосердя на той падол плачу і долегливости, на якім тяжіло через 4000 літ тяжке боже прокляте, спроваджене первородним гріхом. Тою сьвятою новиною утішила ся не тілько Маріям, нею урадувала ся ціла земля, бо Той, що мав народити ся з Пречистої буде Спасителем, зітре голову дияволови, побідить смерть та скрушить ад. Чи за тое велике чудо і ласку неповинні ми дякувати Богови а Пречисту величати, бож она стала ся метерию нашого спасеня, осолодою нашого житя? До того Пречиста не забуває про нас і нині; вона стала ся по всї віки заступницею перед Богом грішних та матерю милосердя, навертаючи своїми молитвами неодного беззаконника на дорогу божого закона; і о Єї заступництві при божій помочи хочу я в нинїшній науцї коротко розказати.

Кождий добрий і побожний християнин знає з житєвого свого досьвіду, що дорога побожности, чеснот і добрих дїл є вельми прикрою, бо на ній на побожну душу нападають наче страшні розбійники ріжні покуси та похоти, стараючи ся чоловіка піддати під власть диявола та звести на дорогу гріха і божої образи. А покуси тоті такі могучі, такі сильні, що про них каже св. Письмо: „седмерицею паде праведник“ (Причт: XXIV. 16) а св. ап. Павло напоминає: „хто стоїть, нехай пильнує ся, щоби не впав“ (I до Кор.: X. 12) Згадаймо же ще при тім, що впасти в гріх, зробити і найбільше та наймерзеннїйше беззаконе дуже легонько; але піднести ся з гріха, вирвати ся з діявольскої неволї дуже тяжко, бо до неї тягне чоловіка той сьвіт, похоти власного тїла та проворний, підлесний диявол. Однак якжеж то часто, часто сповняють люди тяжкі гріхи та падають в своїм житю в діявольску неволю! Як часто бунтують ся супротив Бога, відвертають ся від Него та пристають до диявола. Але за тое як рідко жалуємо наших поступків, як рідко навертаємо ся назад до нашого Сотворителя. Памятаймо на се добре, що з Христом на Голгофтї висїло двох розбійників; і хотяй вони були так близько Спасителя, хотяй чули Єго молитву і слова, то преціньодин з них умер в нерозкаяню. Кількож то сили, працї, молитви і труду стояло св. Моніку, заки св. о. Августин навер-

нув ся на дорогу праведного житя. У слезах пролятих сею побожною жінкою міг би був ѣї син утопити ся.

Мілїони мілїонів душ пропало би у страшнім пеклї, наколи би за ними не молила ся Пречиста Дїва та не помогла навернути ся до Бога. Коли Христос умирав на хрестї, тогди віддав свою матїр св. Йоанови, а з тим цїлому сьвітови за матїр, а учителї церкви ще кажуть, що Христос умираючи, склонив голову в тоту сторону, де стояла Пречиста, щоби показати людям, де мають в своїх потребах і нещастях, долегливостях і горю удавати ся. І справдї в хуртовинї житя, в темряві гріха, серед страшної божої образи, де нам удати ся о поміч, як не до Преч. Дїви Марії? Та вона зродила Христа, а Христос умер за наше спасене; чиж не мала би Пречиста любити тих, за котрих Ѣї дорогий син перетерпів страшні муки і приніс на хрестї кріваву жертву. Пречиста просила за весїльними в Канї Галилейскій тогди свого Сина, коли не стало на весїлю вина; чомуж би Дїва Марія нинї не мала просити того самого Спасителя за нами грішними в наших потребах?!

При тім всїм прошеня і молитви Пречистої суть наймилїйшими таѭ найприятнїйшими Господу Богу, бо вже в людскій природї се лежить, що син найборше послухає своєї матери. „Проси, проси дорога мамо, а я вислухаю тебе, бо не годить ся синови відвертати лиця“, каже Соломон (II. 20). Ми-ж знаємо се добре, що Господь Бог вислухує молитви і прошеня людий побожних та богобоязливих. Тож загнївaний людскими гріхами Бог готовий був на прошенє Авраама помилувати Содому і Гомору, наколиби в тих містах було знайшло ся десятьох праведників. Коли страшний Ольоферн своїм жостоким війском окружив Ветулїю, тогди жидівскі старцї звернули ся до побожної Юдити з прошенєм: „Моли ся лише за нами, бо ти сьвята жінка, що боїть ся Бога“, а св. Яков каже найвиразнїйше: „много може молитва праведного“ (V.16). Наколи отже много може молитва праведного перед божим престолом, то скількож важнїйшою та милїйшою Богови буде молитва, що виходить з уст Божої Матери?!

Язык мій не в силї розповісти вам тих безчислених примірів зібраних та списаних побожними людьми по ріжних книжках, які наглядно переконують нас про те, що Пречиста горячо заступає ся перед Богом за грішниками. Довгих сїмнайцять лїт жила Єгипетска Марія в грісї, втративши сором, божу боязнь та голос совісти; та аж тогди навернула ся до Бога, коли Богородиця подала ѣї свою руку помочи. За часів папи Григорія В. змагла ся в Римі страшна зараза, яка день-денно забирала тисячні жертви в найздоровших людях. Зараза тривала довго, а найспособнїйші лїкарі тратили голови, бо не могли знайти способу, яким би можна було охоронити численне населенє вічного міста від страшної смерти. Доперва коли папа зі своїми молитвами звернув ся до божої Матери, наказав образ Богородиці намальований рукою св. Єв. Луки серед побожних сьпівів обно-

сити улицями міста та горячо всїм молити ся до Пречистої, зараза устала.

В однім великім містї жив чоловік богатий, впливовий, а при тім всїм в своїй зарозумілости і гордости держав себе за мудрого, а навіть за ученого. Та при всїм тім був великим безбожником і невірою. Якось раз захорував безбожник тяжко. Зібрана коло постели хорого родина прикликала сьвященика, щоби висповідав недужого та поєднав грішника з Богом. Однак хорий нїчого не хотїв чути про Бога та сповідь; ба що більше, наганьбив сьвященика та казав єму як найборше забирати ся з хати. „Моліть ся, всечесний отче, до Пречистої за мого чоловіка, може вона поможе єму отямити ся“, шептала бідна жінка безбожника, випроваджуючи сьвященика за поріг своєї хати. Сьвященик не забув на прошенє нещасної та молив ся горячо до Богоматери за втрачену вівцю. За кілька днїв недужому погіршило ся; родина знов зібрала ся коло єго постели і знов прикликали того самого сьвященика. З молитвою на устах, з погідним лицем переступив сьвященик поріг хати грішника. Безбожник глипнув мутними очима на сьвященика, проговорив кілька слів і обернув ся в другу сторону. Сьвященик лагідними словами поздоровив єго, поспитав ся про єго хоробу, усьміхнув ся та зачав потїшати недужого. Безбожник звернув ся лицем до сьвященика, впялив свої очи в єго лице а видячи погідне, добродушне лице сповідника, обізвав ся: „отче, дорогий отче, я вас так тяжко образив, а ви мимо того дбаєте о мою душу; благословіть мене своєю рукою; не лишайте мене вашої потїхи і помочи, бо менї якось любо і так мвло при вас, як ще нїколи не було в житю“. Сьвященик благословив недужого, а хорий ледви-ледви шептав: „отче, я бачу Пречисту... подає менї свою руку... моліть ся за мене!“ За кілька днїв підвів ся хорий з постели; а першою річию було для него пійти до церкви та подякувати Богоматери за уратоване душі і тїла. Від того часу став ся безбожник примірним та побожним християнином. Чиж зможе хто з вас заперечити, що в тім случаю стала ся Пречиста заступницею грішника?

А може мислите, що нашим руским народом неопікувала ся та неопікує ся Пречиста? Чи може забула на нас? Може покинула наші душі? Може нїчого не обходить Єї чорна, щербата, гірка наша доля? Коби уміли говорити розкинені так численно по нашім краю кургани і могили, коби обізвали ся стар нькі, нужденні з краси обдерті рускі церковцї, вони би розповіли нам, як Богоматїр опікувала ся руским народом в часї татарских та монґольских набігів на нашу землю. В першій половинї XVII столїтя, козаки під проводом Петра Конашевича Сагайдачного, помоливши ся до Пречистої, тихцем наїхали турецке місто Кафу і увільнили кільканайцять тисяч християньских бранців з бісурманьскої неволї.

А нинї-ж в часах несупокою, незгоди народів, загального зубожіня руского загалу, напору рїжної ворожої стихії, підлої клевети, панованя крутарства та нещирости, може Богоматїр

полишить без опіки, захисту та свого заступництва руский народ, що так щиро та побожно до неї молить ся? Може перестане за нами вставляти ся перед справедливим Богом? Дорогі, добра матїр тим більше любить свою дитину, чим більше ся дитина терпить, а в нещастю або недузї невідступає своєї дитини. Вірмож щиро в те, що Пречиста горячо заступає ся перед Богом за руским народом, бо під сонцем тяжко би було знайти другий народ, який би перетерпів тілько лихолїтя, що руский. Длятого коли щербата доля виганяє тебе з батьківскої хати на заробітки в далекий чужий край, проси Пречисту о заступництво словами: Радуй ся, блигодатна, не остави мене! Коли знайдеш ся сам один з покусами, а гріх розкриє перед тобою свою прелесть, молись до Богоматери словами: „Радуй ся, благодатная, не опускай мене!“ Коли лихі люди оклеветають тебе, приятелї і знакомі покинуть, зверни ся до Пречистої словами: „Радуй ся благодатна, заступись за мною“. Так в цїлім вашім житю незабувайте на Богородицю; однак з другої сторони здалоби ся кождому християнинови тямити на тоє добре, що Богоматїр опікує ся та помагає християнам, що принайменше мають щирий жаль за свої гріхи; для закаменїлих грішників, для беззаконників замикає Пречиста своє материньске серце. Піднесїм же ся з нашого гріховного упадку та возьмім простерту до нас руку нашої заступниці, а вона охоронить нас туг від нещасть, а по смерти заведе до вічного блаженьства. — Амінь.

Слово на Великий Пяток.

Один благочестивий пустинник мав сказати своїм братям-монахом спасительну науку. Проникнутий глубоким чуством негідности людскої, старець місто всякої науки закликав: „Братя! от лучше заплачмо!“ і всї впали на землю і пролили сльози.

Знаю, братя, що ви чекаєте тепер на мої слова науки; але мої уста поневолї замикають ся, на вид Господа, спочиваючого во гробі. Хто осьмілить ся говорити, коли Він мовчить?... І що можна сказати вам о Бозї і Єго правдї, о чоловіцї і єго неправдї, що стораз сильнїйше не говорили би ті рани? Кого не тронуть они, той певно не зворушить ся серцем від слабого людскоґо слова! На Голгофтї не було проповіди: там тільки плакали і били „в перси своя“ (Лук. 23. 48.). І у того гробу не місце на говорене, а на каяне і сльози.

Братя! Господь і Спаситель наш в гробі: зачнїм і ми молитись і плакати. Амінь.

Проповідь на Воскресенє Христове.

Коли в горячий і парний, лїтний день, по шаленій бурі, наконець громи умовкнуть, чорні хмари розійдуть ся, ясно сонїчко розсипле мило свої проміня по Божій землици, тїшить ся вся природа новим, відмолоднївшим житєм; високо взбиваєть ся жайворонок і всї співцї воздухів голосять враз з птахами лїсів пісню хвали Всевишньому. — В подібний спосіб радуєть ся і Церков сьвята по скінченій жалобі. Підчас скорбних терпінь Спасителя була она покрита жалем і смутком; престоли були без окрас; мешканє Спасителя в кивотї пусте і порожне, а Сам Він — наш Спаситель — лежав мертвий в Божім гробі; замовк веселий голос дзвона; сумними піснями оплакувала церков смерть свого Божественного Основателя і Спасителя. Немов чародїйним способом все змінилось. Христос побідив! Христос ожив! Христос воскрес! Та незвичайна подія видніє нині в окрасї престолів, ту веселу новину голосить нині сьвяте Евангелиє, ту радісну вістку несуть нині веселі дзвони в широкий сьвіт; а з радісних грудий добуваєть ся весела пісня: „Христосъ воскресъ изъ мертвыхъ смертію смерть поправъ и сущимъ въ гробѣхъ животъ даровавъ“. Найрадіснїйша новина, яку лиш можна коли почути, криєть ся власне в тих словах, бо-ж они голосять не лиш, що Христос воскрес, але що і наш відвічний ворог, ворог роду людского, смерть, поборена, поконана. Хто-ж тим витязем, що сего великана, силача повалив? Хто-ж тим володцем, котрого власть розпростираєть ся і над царством смерти? Мої дорогі! Се Христос, наш Спаситель підняв ся тої борби і ось нині сьвяткуємо сьвято побіди Єго над смертю! Для лїпшого зрозуміня важности нинїшного сьвята, для більшої слави тої побіди, пригляньмось нині боєвій, привітній, побідоносній пісни нинїшного дня, словом: „Христосъ воскресе изъ мертвыхъ, смертію смерть поправъ и сущимъ въ гробѣхъ животъ даровавъ“, а побачимо, що дїйсно:

1. Христос побідив своєю смертю смерть для себе,
2. Христос побідив еї і для сущих в гробі.

Бібліотека наукового товариства імени ШЕВЧЕНКА.

I.

Коли Господь сотворив першого чоловіка, осадив єго в раю і замкнув смерти вступ до него. І певно, що ворота райскі були-б на віки перед смертю замкнені, коли-б чоловік сам не був відчинив їх; бо по сумнім упадку перших людий, наших прародичів війшла смерть туда і дістала необмежену власть над цїлим родом людским. „Якоже єдинѣмъ человѣкомъ грѣхъ вниде въ мірь, и грїхомъ смерть и тако смерть во вся человѣки вниде, въ немже вси согрѣшиша“. Так пише св. Павло до Римлян. (V. 12.). Нїхто не міг

ту власть смерти зломити, ніхто не міг єї погубну роботу спинити, аж доки не явив ся Той, котрий казав Себе пророкам наперед оголосити яко освободителя від узів смерти і побідоносного витязя, словами: „Отъ руки адовы избавлюя, и отъ смерти искуплю я!“ (Ос. 13. 14.). Тим героєм — се Христос! Ісус, „имже вся быша“, пішов зі смертю на двобій (поєдинок), котрий зачав ся на горі Голгофтї. Там на хрестї, межи небом а землею боров ся наш Господь з нею повних три годин, аж доки не склонив голову і не віддав Богу Духа. Здавалось, що смерть віднесла цїлковиту побіду; але не тїш ся завчасно смерте! Заледво заблаговістилось на третий день, вернулась душа Ісуса з ада до гробу і заатакувала смерть в гробі, тій головній твердинї єї, наперла єї з всемогучою силою, відвалила камінь і вийшла злучена з прославленим, силою і величю, сїяючим тїлом з гробу. Де-ж твоя побіда, смерте? Де-ж твоя сила? Смерть за одним разом і на все побіджена і так знищена, що навіть слїдів колишньої своєї сили на своїм побідителю не оставила, як посьвідчає Апостол: „Вѣдяще, яко Христосъ воста отъ мертвыхъ, ктому уже не умираетъ, смерть имъ ктому не обладаетъ“, (Рим. 6. 9.).

Сильний Самсон, — так оповідає Письмо старого завіта, — причинив своїм ворогам Филистинам неодно лихо. Тому поприсягли они єму смерть і чатували на него на кождім кроцї. Тимчасом, Самсон, уповаючи на свою надлюдску силу, без боязни вийшов в їх край і навіть відважив ся війти в їх головне місто Газу. Тепер гадали Филистини, що вже зловили свого тяжкого ворога; они замкнули брами міста і замовили сторожу, котра єго на другий день, коли вчасним ранком буде опускати місто, мала переловити і убити. Що-ж сталось? Самсон безжурно спав до півночи, опісля встав, підійшов до брами міста, піднїс легонько обі брами враз з футринами, вложив собі на плечі і понїс зі собою. — Прекрасний се прообраз воскресшого Спасителя! Ісус вже від давна заявив себе ворогом смерти, котрої силу вже нераз зломив: Молодця з Наїну, дочку Яіра, Лазаря з Витанії, а може і многих других вирвав він з єї обіймів. Тому смерть всюди на Христа засїдалась; вже в перших хвилях житя хотїла она Ісуса мечом Ірода сприятати; пізнїйше старалась она за намовою злоби жидів Єго усунути собі з дороги — завсїгди надармо! Наконець відважив ся Ісус війти в головне місто смерти, до гробу і вже радїла смерть і гадала, що має Єго в своїх руках. Але небавом по півночи збудив ся сильний Самсон нового завіта зі свого сну, приступив до брами смерти, опрокинув єї і живий, здоровий, прославлений вийшов звідси. — Преславна побіда! Величаємо великих полководцїв, знатних воєводів; они здобували сильні міста, розкидали сильні мури, підбивали краї і народи і покорювали сильні держави; хвалить їх, величає, прославляє історія. Але чим-же їх побіда в порівнаню з побідою Христа? Всї ті мужні воїни мусїли наконець піддатись смерти, лягти в гріб, лиш Христос один смер-

ти сьміло глянув в очи, смерть переміг, „смертю смерть поправъ!“

Тому радуймо ся мої дорогі і кличмо з найщирійшого серця в привіт нашому Спасителеви веселі слова: „Сей день, єгоже сотвори Господь, возрадуємся и возвеселимся въ онь“. (Пс. 107. 24.). Се день, в котрім новий, лучший Адам завдав влїзливому, непрошеному гостеви райскому, смерти першій удар; небавом послїдує єго совершенна програна, бо Христос не лиш для себе, але і для нас смерть побідив і „сущимъ во гробѣхъ животъ даруваръ“.

II.

Певно, що Ісус для Себе смерть побідив; бо Він живе і в віки жити-ме. Але чи тим *наша* смерть убита? Чи ми вибились також з під єї власти? Чи вже не маємо чого єї бояти ся? Горі іміем сердца! Християни!

І. І для нас Христос смерть побідив о стілько, що *смерть здїлав нам легкою, ириятною*, бо наше будуче умиране колись се не смерть, а радше „сон“, перед котрим нема ляку, а котрий радше є пожаданий. Вже св. Павло називає в своїх посланїях кончину чоловіка іменем: „сон“; так само і наші християньскі предки називали місця погребеня: „цминтарями“ т. є. „усипальницями“; так само виражають ся і сьвяті Отцї. Приміром: сьвятий Иоан Золотоустий каже: „Нема вже тепер смерти, хиба по імени; ба навіть імя смерти знесене; бо умиране вже не називає ся „смертию“, тілько „успенєм“ „сном“ (Ho . 29. in Genes); так само виражаємось і ми в наших часах, кажучи приміром: уснув — уснула — в Бозї; „упокоїв ся, упокоїла ся“. Если отже смерть є сном, то щож такого страшного в ній? Вірнійше буде, коли скажемо, що она радше нам пожадана. Чи-ж не мав би Христос з св. Павлом закликати: „Мнѣ бо єже жити, Христосъ, и єже умрети, ириобрѣтеніе єсть. Обдержимь же єсмь отъ обою, желаніе имый розрѣшитися, и со Христомъ бити, много паче лучше“ (Фил. 1. 21. 23.) — Я знаю, як о тім навіть праві душі думають. Приходжу раз — ходячи з кропилом — до одної хати. Хата сьвітла, гарна, з комином, достаток видно і на загуменку і в хатї, а на землицї лежить старенький умираючий дїдусь: „Бійтесь Бога“ — кажу до дїтий і внуків старого — майте милосердє, та батькови постелї жалуєте, та він як той Лазар лежить тут на земли! Навіть тілько він у вас не заслужив за своє добро, за свою науку для вас, щоб ви ті послїдні хвилї житя єму не осолодили“. На се відізвав ся старий спокійним, слабим голосом: „Єгомость, не гнївайтесь на них! Я сам того забажав лягчи тут на землю, може мене сьвята земленька скорше до себе притягне, — Я вже досить нажив ся на сьвітї. — Час менї вже спочати — піти до моєї небіжки жінки“... Ото гарна смерть! ото смерть праведника; — праведна як і цїле житє єго! Не бояв ся він смерти, але противно бажав єї щирим

серцем. І велика мудрість криє ся в єго поступованю, велика се фільозофія житя. — Бо щож поможе смерти боятись? Хоч би ми не знати як смерти боялись, мимо того ми від неї не втечем анї не можемо втечи! Що одно страшне — то хиба: ті річи, що по смерти слїдують, т. є. суд і пекло. Сей страх однак, се спасений страх, бо боячись страшного суда, страшної кари, ми будемо старати ся жити праведно, як нас Христос научив. Але той страх не відбере нам в житю анї погоди нашого духа, анї при смерти надії на спасеня. Жиймо отже, уникаючи гріх, поборюючи покуси, умертвляючи тїло, жиймо в сьвятости, виповняючи наші станові обовязки; працюймо в службі Бога, доки день свитає, а Бог нам подасть своєї ласки, що наступаюча ніч смерти, буде для нас приятною, як чоловікови, котрий в день намучив ся і бажає спокою ночи; „сонъ сладокъ работающому“ каже сьвяте Письмо. — Видите отже, мої дорогі, як Господь облегчив нам умиранє; треба лиш за житя свого працювати і дїлати, як Спаситель наказав, а тодї можемо спокійно „заснути“... так „засипляти“, бо як зі сну встаємо скріплені, зміцнені, так і чоловік, котрий „смертю засипляє“ встає скріплений до нового житя, бо „Христосъ сущимъ въ гробѣхъ животъ даруваъ“.

2. Так! всї *ми колись повстаємо з гробів* в тих самих тїлах, які маємо в тім житю і смерти вже не буде. То запевнене дав нам Христос торжественно нераз. Він сказав: „Азъ єсьмъ воскресеніе и животъ, вѣруяй въ мя, аще и умретъ, оживетъ, и всякъ живий и вѣруяй въ мя, не умретъ во вѣки“ (Іоанъ 11. 25, 26.) І знов сказав Він: „Грядетъ часъ и нынѣ єсть, єгда мертвіи услышатъ гласъ Сына Божія, и услышавши оживуть. И изидутъ, сотворшіи благая въ воскресеніе живота, а сотворіи злая, въ воскресеніе суда“. (Іоанъ V. 28. 29.) Так знаємо з неомильного откровеня Ісуса Христа, що ми колись встанемо нашим тїлом, єсли будемо жити після Єго сьвятої волї, встанемо до вічної щасливости. Тому питаю єще раз: щож так страшного мала би смерть наша в собі? Смерть забирає нам наше житє, то правда; але она забирає єго лиш тїлу і то на короткий час; она розлучає нас зі сьвітом, се правда; але она мусить наше тїло віддати, єсли вже не для сеї долини слез, то для лучшого сьвіта, для неба; она розлучає нас від найдорожших осіб, родичів, братів, сестер, приятелїв; так се правда; але за то злучає нас з Богом, з Ісусом і Маріею, з Ангелами, з ізбранними, і колись, в день онъ, побачимось всї, щоби більше не умирати. Так отже смерть панує над нами, але до часу; бо Христосъ воскресъ изъ мертвыхъ и сущимъ во гробѣхъ животъ даруваъ“, своїм воскресенєм запевнив наше воскресенє.

Весело плила доси пісня побіди: „Христосъ воскресе изъ мертвыхъ“ з наших грудий, — я гадаю однак, що тепер по витолкованю глубокого значіня слів сеї воскресної пісні наша радість дістане єще тревалїйшу підставу, она єще буде степенуватись чувством вдячности для Спасителя за увільненє

нас від кайданів смерти, від узів гроба. Она — та пісня — нагадає нам також наш обовязок, для свого власного добра, для свого щастя жити безгрішно, сьвято, аби наше будуче воскресенє було „во славу, не во судъ и осужденіе“.

Кінчу мою нинїшну науку словами, котрими кінчить святий Апостол Павло свою науку до Коринтиян о Воскресеню Ісуса Христа і о будучім воскресеню людий, іменно: „Братіє моя возлюбленная, тверди бывайте, непоступни, избыточествующе въ дѣлѣ Господни всегда, вѣдяще яко трудъ вашъ нѣсть тощъ передъ Господемъ“. (I, Кор. 15. 58.). Так, мої дор.! Певно, що Господь не випустить вас з порожними руками, лиш нагородить вас пресьвітлим воскресенєм і вічною щасливостю! Амінь.

Проповідь на неділю Томину

(О божестві Ісуса Христа.)

Написав о. Дан. Лепкий, парох Старого Самбора.

Зачиненими дверми... ввійшов Ісус, став посеред них і сказав: супокій вам.
(Йоан XX. 19. 20.)

Як широка і простора земля, так всюди нині люди витягають руки до Бога та просять Єго о тишину, супокій та єдність, знаючи се добре, що жаден чоловік без душевного і тїлесного супокою на тій земли ані задоволеним ані щасливим не може бути. Велике горе людям, де завзятий ворог своїм військом серед війни руйнує міста і села, тратує кіньскими копитами засіяні поля, забиває людий, полонить сильних та здорових. Тогди дрібні дїти-сироти зі страху перед ворогом замикають ся в яку підземну нору або печеру, молять ся до Бога та гірко плачуть по втратї своїх родителїв. Так само зі страху перед лютими жидами замкнули ся по втратї свого Учителя св. Апостоли в одній хахї. Однак, яка втїха, а при тім переляк обняв апостольскі серця, коли нечайно станув, невідчиняючи замкнених дверий, між Апостолами Христос та поздоровив їх звичайним своїм поздоровленєм: „Мир вам!“ Так як в природі по невеселих слотливих, поганих днях слїдує ясний сьвіт і погода, так само і в серцях Апостолів по трівозі, жалю та смутку наступила велика та непонятна радість на самий вид Христа, якого люті жиди перед кількома днями так немилосерно були замучили на крестї. З сего слїдує, що в найбільших та найтяжших нещастях повинен чоловік задержати рівновагу душі та занадто не сумувати, бо кожде нещасте мине ся та забуде ся, а по нїм настануть днї красші та приятнїйші. Однак не всї люди могуть заховати супокій і рівновагу душі в чорних днях смутку; уже

св. Тома апостол не міг переболіти втрати дорогого Спасителя, про тое полишив св. Апостолів, щоби десь на самоті полинути думкою в тоті мінути хвилі, в яких своїми очима оглядав Христа. Але вернувши по якімсь часі між своїх товаришів Апостолів та учувши від них, що Христос воскрез, був між ними, говорив з ними, не хотів повірити в слова апостолів, говорячи, що так довго не увірить в те, аж сам свого пальця не вложить в Христові рани. По вісьмох днях знов до тої самої хати зібрали ся св. Апостоли, між якими однак був уже і св. ап. Тома; воскресший Христос знов станув між своїми Учениками, поздоровляючи їх словами: „Мир вам“, а до св. Томи звернув ся з упімненем, щоби палець свій вложив в Его рани та не був невірен но вірен.

Св. Тома видячи перед собою живого Учителя, якого жиди були так немилосерно замучили на хресті, відозвав ся з радостию: „Господь мій і Бог мій“, для того і я нині застановлю ся в тій науці над божеством Ісуса Хр.

Проповідуючи слово божої науки на земли, робив Христос перед очима людий ріжного рода чуда і задля того розійшла ся про него вістка не тілько по Юдеї, але і по других сусідних краях так, що народ з далеких сторін тягнув ся громадно до Спасителя, щоби послухати чудної науки та споглянути на Его лице. Правда, сучасні жиди не уважали Христа за пророками обіцяного Месию, бо сподівали ся, що Месия прийде на землю в славі, народить ся в царській палаті, окружить ся непобідимими полками хоробрих жовнірів; тимчасом Христос був так бідний, що не мав де і голови приклонити. Однак народ, що чув его науку та бачив его чуда, називав Христа пророком Ілією, Йоаном та пр. Колиж Христос запитав ся своїх Апостолів: „а виж за кого мене уважаєте?“, відповів св. Петро за всіх своїх товаришів: „Ти єси Христос, син Бога живого“.

Заглянувши в св. Письмо, на кождій майже картці знайдемо доказ, що Христос є правдивим Богом. Таж вже пророки в старім завіті проповідували Его божество, віщували Его силу та сьвятість і називали Его сином божим; а сьвяте Евангеліе, описуючи Христове жите, поклало собі за ціль доказати ясно і наглядно Христове божество. Правда, сам Ісус Христос називав себе сином чоловічим, однак називали Его і сином божим, Христом, Месией та приписували Ему таку силу, єство та значіне, як Богу Отцю. Коли в суботу при Силоамській купели оздоровив Христос 38-літного хорого, жиди зароптали на него за тое, що ламає суботу, а Ісус відповів їм: мій Отець до сего часу так робить і я так роблю“, чим дав зрозуміти жидам, що Бог рядит ьта управляє сьвітом без огляду на суботу. Він же яко божий син робить і поступає так само, як Бог Отець. По правді я вам кажу, що робить Отець, робить і Син (V. 1). А св. Тома чиж не засьвідчив нам найвиразнійше божество Христа словами: „Господь мій і Бог мій?“

Зрештою живучи на земли робив Христос так великі та непонятні чуда, які тілько Господь Бог всемогучою, божою силою

робити може, бо чоловік ледви-ледви їх поняти може. Таж Христос пятьма хлїбами і двома рибами наситив 5.000 народа; по насиченю зібрали ще Апостоли 12 кошів окрухів; Христос божою силою перемінив воду у вино, одним всемогучим словом оздоровляв хорих, які в своїх недугах не могли у людий знайти ні ліку ні полекші та не мали вже і найменшої надії на поздоровленє; Христос воскрешав умерлих, утихомиряв бурю, отвирав очі слїпим, а навіть своїми пророцтвами показав як найяснїйше своє божество. Хто-ж зміг би лїпше від Него предсказати Єго муки, крестну смерть і преславне воскресенє? Який пророк зміг би так ясно пророчи переслїдованє Апостолів, збуренє Єрусалима та розріст св. Церкви? А вкінци, який чоловік може знати помисли і гадки свого ближнього? Хто має силу заглядати в глубину серця людского? Чиє око зазрить в глубину людскої душі? А преціньь Христос знав як найдокадніїйше задушевні, укриті гадки фарисеїв і відкривав їх перед зібраним народом. Чиж все тото не засьвідчає ясно, що Христос є правдивим Богом?

Кождий з вас се знає, що гріх є образою Бога, про тоє божу образу може дарувати тілько Бог. А преціньь Христос відпускав гріхи грішникам; а навіть висячи на хрестї запевнив розбійникови рай. Ба, Христос мав таку могучість і силу, що Єго повеліня слухали біси та виходили з людского тїла; Єму повинувала ся ціла природа: земля, небо, сонце, місяць, звізди і вітер. Хто зміг би вичислити нині всї тоті місця в св. Письмі, які засьвідчають божество Христа? Хто зміг би знамятати всї імена великих ученик, сьвятих, могучих, розумних, славних людий, які Христа почитали за Бога, віддавали Єму божу честь, до Него молили ся та в нещастю витягали до Него о поміч свої руки?

Длятого і ми повинні Ісусови Христу все віддавати честь божу; а зробимо се найлїпше через три божі чесноти: через віру, надію і любов. Людский наш розум, наші думки і помисли в справах релїґійних підчиняймо все Христовій науці, бо Христос жерело і дорога всякої правди, нїколи не міг проповідувати і ширити між людьми якусь лож або науку блудну; яко всевідучий Бог знав Спаситель все як найдокладнїйше, сьвідомий отже був Христос добре того, що наука, яку полишив Апостолам і Церкві є непоколибимою, сьвятою правдою.

В людскій недолї, в тяжких днях смутку, горя та ріжного рода біди не раз чоловік лишає ся без людскої помочи і потїхи так, що коли би не надія на Христа, не Єго оборона і поміч, не один мусїв би марно пропадати. Згадаймо приміром тілько на св. Церков. Кілько то могучих фарисеїв, книжників, лютих римских імператорів, перед якими дрожали держави і народи, кидали ся на Християн, гонили св. Церков, вимисляючи що-раз нові муки, нові приряди і способи мученя Християн? Нераз здавало ся, що саме пекло злучило ся з могучими тої землї, щоби тілько знищити „Подругу Христа“. Однак серед найбільшого гоненя стояла св. Церков на своїй твердій, камінній опоці

все крінка, непоколибима, обгортаючи своїми крилами чим раз більше число людий, бо посїв мученичої крови видавав нових, сьмілих та відважних борців за Христову науку. Чиж отже той сам Христос, що так сьвітло перед загибелию оборонив св. Церков, не зможе і нас охоронити перед нещастями? Зрештою деж тоті могучі імператори? Де їх полчища? Де тереми і палати? Де сї амфітеатри і позорища, куди на смерть вели св. Християн? Земля прикрила людий, час розтрутив своєю немилосерною рукою людскі будівлї, а сьвята Церков стоїть могуча, сильна, сьвята та непорочна ще кріпше, як в перших віках християньства та вказує нам хрестами на божих домах в небо на Христа, в якого нам вірити і на Него сподївати ся.

Христос божество злучив з людскою природою, щоби велику жертву принести за рід людский на хрестї. Горяча любов роду людского завела Христа до темницї, відкрила Єго плечі на бичованє і рани, розпростерла руки на хрестї та пригвоздила їх до дерева. Христова любов на місци трівоги, смутку та непевности обсипала людий божим супокоєм та тишиною і кинула на землю посїв райского блаженьства; Христова любов від грїхів і беззаконий, від поклонів ідолам завела людий до Церкви, яку Христос зросив своєю неоцїненою кровю. Христос любив нас тогди, коли ми Єго гріхами ображаємо, промишляє о нас, коли о Нїм забуваємо, старає ся о нас, коли ми лучили ся з Єго ворогами, опікує ся нами, коли ми від Него утїкаємо. І чиж ми не повинні горячо любити Христа? „Він просьвічав мене в моїй темноті, поправляв в грісї, піддержував мої кроки, підіймав з мого упадку, вів в моїй дорозї; а коли я наблизив ся до Него, Христос отворив свої руки, щоби мене обняти. І щож за все тоє я дам Єму? Чим відплачу ся за тоті великі добродїйства? Хиба одною любвою“, каже один св. отець Церкви.

А любов ся конечна до нашого спасеня. Нехай же любов тота заохочує нас вірно служити Христу, заховувати Єго закони, беречи в серцю Єго науку та слухати голосу Церкви, бо св. Апостол Павло каже: „коли би я говорив всїми людскими і ангельскими язиками, а любви не мав у своїм серци, нїчим иншим не був би я, як тілько звінкою мідию“ (І. до Кор. 13). Тогди отже, коли тоті три чесноти будуть сьвітити нам на дорозї нашого житя, зможемо ми на страшнім судї сказати: „Господь мій і Бог мій“. — Амінь.

Наука на Неділю Мироносиць.

Коли Христос в Пятницю велику умер на хрестї, тїло Єго мусїло бути поховане еще того самого дня, бо не годило ся, щоби тїло Ісуса підчас великого празника Пасхи висїло на хрестї. Що-ж, коли при тім роз'яреню Жидів на Христа навіть для такого чоловіколюбивого, милосерного дїла треба було відваги, щоби вийти до Пилата і просити єго о людске поховане Спасителя. Того дїла підняли ся два потайні ученики Христа Йосиф і Нїкодим, і перший з них, Йосиф з Ариматеї „дерзнувъ“ — набрав сьмілости і пішов просити Пилата о призволене на похорони. Сьмілости і відваги треба було до того, бо можна було предвидїти, що тих, що окажуть ся учениками і приятелями Розпятого, Жиди будуть ненавидїти, переслїдувати, погорджувати ними. Але Йосиф не зважав на то, лиш поступив так, як кождий чесний чоловік повинен був поступити і тим дав нам прекрасний примір, як ми ніколи не повинні дивитись і оглядатись на се, чи людям подобаєть ся наше поступоване, чи ні, єсли лиш оно згідне з Божим законом, з Божими заповідями, з нашою совістию!

Щоби вас якраз до такої постійности хрис ияньскої заохотити, застановім ся нині над тим, що добро залишати з огляду на людий, є:

1. Погано, стидно для людий;
2. несправедливо зглядом Бога.

I.

Нїчо сьвіт не цінить так високо, як свободу, а знов нїчо не уважає за більше понижаюче, як невілъництво, і неодин волить смерть, як неволю. А все таки є і такі, що так скажу „хамскі душі“, що легким серцем міняють свободу дїтий божих за найпідлїйше невільництво. В річах, де моглиби через доброту нашого Сотворителя уживати повної свободи, в християньскім житю в виконуваню чеснот, в найважнїйших справах душі продають себе в неволю! І то кому? Чоловікови, подібному їм, чоловікови, до котрого самі мають відразу, чоловікови, котрий добре називає злим, а зле добрим і котрий незнає иньшого правила житя, як догоджувати свому уподобаню, як іти за поривом своїх пристрастий. І чому-ж, і чогож продають они себе таким людям? З пустого стиду, з дурного страху, бо їм бракує і серця і відваги такому нужденникови спротивитись; з грішного лизуньства, за „щось“ в очах такого морального банкрота уходити; з пустої боязни свого „приятеля“ (?) засмутити; з нїкчемного страху, визвати у свого провідника в злім погірдливу насьмішку, терпке, гризуче слово! І се вже суть достаточні причини Бога ображати, ставляти на непевну ставку свою вічність і виставляти себе на вічну погибель. Скажіть же менї, мої дорогі, можна собі поду-

мати більше понижаючу неволю, в яку дістаємось через страх перед людьми?

Щоби вам се ще лучше пояснити, послухайть приміру, послухайте порівнаня:

Отсе одна мати післала свою дитину, як се звичайно буває, за якоюсь орудкою в місто. По дорозї стрітила дитина ненадійно песика, котрий з лайом на неї кинув ся. Налякана стала дитина і боїть ся дальше іти; ба що більше; она обертаєтч ся і вертає з плачем домів. „Що тобі?“ питає мати; „хто тобі що зробив? чи був ти там, де я тебе посилала? Чи зробив ти то, що я казала?“ „Ах нї, каже дитина засмучена, даруйте мамо, я не зробив того, що ви казали; я стрітив пса, котрий мене хотїв вкусити!“

Чиж не знаменитий се образ такого чоловіка, котрий зі страху, або привязаня, отже злюдских зглядів даєть ся повстримати на дорозї спасеня або відстрашити. Мій дорогий! Твій небесний отець висилає тебе, іти в щасливу вітчину небесну, і глянь, брешучий песик, якийсь нужденний чоловічок, мізерне сотворінє вміє тебе повстримати на тій дорозї, ти завертаєш і спішиш дорогою до пекла. Твій небесний отець висилає тебе слухати слова Божого в проповідях і науках, каже тобі бути в церкві, молити ся. І ти хотїв би послухати Бога, але цуцик забрехав, пайшов ся якийсь розпустник, що має лиш смак у гріхах і той тебе відмовив таки з дороги до церкви піти дорогою до корчми, опустити богослуженє, не слухати проповіди. — Твій небесний отець вислав тебе перепроситись з твоїм ближнїм, з котрим ти доси жив в неприязни. Тобі, — правда, — тяжко; але мимо того, яко добра Христова дитина ти хотїв се зробити; але, глянь, знов песеня забрехало: „Як то, шепчуть тобі до уха, то ти мав би се свому ворогови забути, простити! Чи ти мусиш себе понижати? І ти, щоби перед людьми не покаєати ся уступчивим, гнїваєш ся дальше і думаєш над местию! — Твій небесний отець висилає тебе тут на землї вести примірне, чесне житє і тому каже сторонити від того дому, від тих сходин, від тої небезпечної забави, зірвати то грішне знакомство. І ти сам узнаєш конечність і слушність тих жаданьі сам би хотїв з тим всїм зірвати. Але песик заскавулїв: охота приподобатись грішникови, страх, щоб не говорили о тобі, що ти не товариский, що ти відлюдок, коротко сказавши, одно пусте слово: „Що люди на се скажуть?“ тримає тебе сильно при гріху і при грішниках! — І так забуваєш на обовязки твої зглядом Бога і хоч нерадо, насилуєш свою совість і то лиш з пустих зглядів для людий! Чи-ж се не понижаюча неволя, чи-ж се не кайдани, котрі ти сам собі вкладаєш?

Мої дорогі! Єсли-б ми мали ту силу духа, той спосіб думаня, якого наш сьвятий закон від нас бажає, ми все повторяли би за Апостолом: „Повиноватися подобаєть Богови паче, нежели человѣкомъ“ (Дѣян. 5. 29.) і поступали би після того. Ми говорили би зі св. Павлом: „Не стыжуся бо благовіствованіемъ Христовымъ“ (Римл. 1. 16.). — Я не стидаю ся Евангелия Христового! Одним словом, ми старали ся би вправдї всїм вся бути

(Кор. 9. 22.) нікого не засмутити, кождого любити горячою любовю, всіх з почестю стрічати (Рим. 12. 19.) і після слів Апостола народів, кождому віддавати то, що єму належить ся (Рим. 13. 7.); але де розходить ся о Божу славу і де іде що на карб нашої совісти, там не було-б з нашої сторони нїякого уступства, жаден чоловік, жадна мода, жаден звичай, жадна повага, нїяка сила, анї братска, анї супружа, не говорю вже наказана любов намовила-б нас до чого злого, або повстримала від доброго; при всїх розказах і радах, при обіцянках і погрозах, при похвалах і наганах, при покусах, намовах, насьмішках ми з рішучостю заховали би свободу дїтий Божих, о скілько призволяють на се обставини і після приміру сьвятих мучеників віддали-б радше дім і службу, ласку і прихильність, добро, майно, житє, нїж мали-б стати хочби на короткий час невільниками людских поглядів на Божі справи, котрі так християньство понижають.

II.

До такої постанови обовязані ми не лиш тому, що такі людскі згляди суть для чоловіка понижаючі, але єще і з иньшої, єще важнїйшої причини, що тим дїлаємо несправедливість Господу Богу.

Припустїм, хтось думав би над тим, кому він має віддати більше почести і послуху, чи сьвященикови, чи чоловікови пройдисьвітови; кому має більше вірити, чи дуже ученому, чи якому ограниченому чоловікови; чи він має оперти ся о стовп камінний, чи о тоненьку тростину; щоби ви думали о такім слабосильнім і слабоумнім чоловіцї? Ви би сказали: у того чоловіка не всї в дома! Але ідїм дальше. — Той чоловік не лиш, що розумує над тим вибором, але зовсїм сьвідомо слухає ради того пройдисьвіта, відкидаючи раду сьвященика, він шукає дїйсно поради у того півголовка замість у того розумного чоловіка, він опираєть ся на тростинї, не зважаючи на се, що стовп камінний певнїйший. Що-ж скажете о тій новій „штуцї“ того чоловіка? Ви знов осудили-б єго перозум, єго сьмішне поступованє і ви мали-б слушність.

Мій дорогий! А що-ж ти робиш, коли з огляду на суд людский даєш себе звести до гріха? Що ти кладеш на вагу і що ти одно з другим порівнуєш? З одної сторони безконечний Бог, одиноке жерело всего доброго, з другої сторони чоловік, котрий против Бога є безконечно малий, менший як найнизший невільник супротив найвисшого монарха сьвіта, — тут безконечно мудри і сьвятий Господь Бог, тут чоловік, котрого розум запоморочений несьвідомостию а воля злобою переповнена — тут всемогучий Сотворитель, в котрого руцї вся твоя судьба і тут і у вічности, а тут чоловік, так само слабосильний, немічний уступчивий, як ти. І так відновляєш ти ту погану подію з мук Спасителя, котру ти сам, здаєть ся, не можеш читати без слів обуреня, се та хвиля, коли Пилат бідного Ісуса поставив біля роз-

бійника Варави і до народа сказав: „Кого хощете отъ обою, да отпущу вам? Вараву ли, или Іисуса, глаголемаго Христа?“ (Мат. 27. 17.). Так само і не инакше дїлаєш і ти, коли полишаєш своєму розумови вибір межи Богом а людьми. „Що я маю зробити, кажеш ти, вправдї не словами, але дїлом, що маю зробити? Чи маю Бога образити чи людий? Чи Бога із серця прогнати, чи людий?“ Якаж несправедливість, яка кривда лежить вже в такім ваганю! Чи можна зрівнувати Бога з людьми? Чиж не питає тебе Господь Бог так, як колись питав нарід ізраїльский словами пророка? „Кому мя уподобисте?“ (Іс. 46. 6.)

Але се еще не все, мої християни! На порівнуваню і нараджуваню не конець. Вибір випадає не в користь Бога, а людий. Вам звісно, як Пилат в своїм судейскім урядованю поступав. Він узнав совершенну невинність Ісуса, бо знав, що лиш з зависти віддали жиди Ісуса на суд. Тому довго вагав ся з виданєм засуду, звертав ся на всї сторони, щоби знайти який вихід з немилого положеня і щоби міг Ісуса увільнити. Під'юджена товпа, котра присягнула Христови смерть, зауважала швиденько той клопіт намісника римского, тому ударила якраз в ту его слабу сторону і закричала: „Аще сего пустиши, нѣси другъ кесаревъ“ (Йоан 19. 12.). Се було найлучшим способом перемінити ваганє Пилата в дїло і витрутити єму справедливість з рук. Як то! думав собі той боязливий чоловік, я мав би бути ворогом цїсаря! Нї! Ніколи! Радше най умре сей Назорейчик; най буде розпята невинність, щоб я лиш не стратив цїсарскої ласки; нехай умирає Божий Син, аби я лиш подобав ся римскому цїсареви. Яке-ж ту уступство для людий з кривдою для правди, справедливости, Бога. Що не могли вдїяти сьвященики під покривкою свого закона, учителї і фарисеї своїми клеветами, старїйшина народу своїми обвиненями, простий народ своїм диким криком, то з легкостю здїлали слова: „Ти не є приятелем цїсаря!“

Мої любимі! Чи нині у сьвітї дїєть ся инакше? Як то — думають собі люди, — я мав би дома тихо сидїти, коли другі гонять за забавами, волочать ся до пізної ночи? Я мав би обмову, клевету, сплетні перерывати, других справляти, або бодай своєю погордою оказати невдоволенє з причини несправедливого надуживаня чести ближнього? Одним словом, я мав би нараз відповідно до мого стану і званя поступати, говорити, мовчати, як сего справедливість і слушність вимагають? Я мав би так жити, як пристоїть християнинови, після наук Евангелия: о тодї не мав би я приятелїв між людьми, я наразив би собі то того, то иньшого, мене уважали-б за педанта, скрупулянта, дивака, відлюдка, котрий не розуміє сего сьвіта; я був би у всїх на язицї. Тому, прощай Боже і ти християньска чесното, прощай; з вами не могу остатись приятелем людий, а таким хотїв би я остати. Тому право уступить безправю, стидливість безстидности; чеснота порокови, служба Бовови службі людскій, бо я не хочу людям наражати ся! — Але як же мій любий! чи-ж не знаєш, що приязнь того сьвіта, то ворожнеча з Богом і хто хоче бути чоловіком того сьвіта, той буде ворогом Божим? Так

учить виразно св. Яков в своїм посланню. (IV. 4.) — Нехай собі там учить що хоче, я на се не зважаю, я хочу людям приподобатись, їх задоволити, остати з ними в приязни!

Чи-ж не таке є поведенє всїх рабів людскої думки? А як гадаєте, чи може бути більша несправедливість зглядом Бога? Послухайте, як Господь Бог принимає таку кривду. „Ужасеся небо о семъ, и вострепета попремногу зѣло“, каже Бог у пророка Єремії, „два бо зла сотвориша людіє мои: мене оставиша, источника води живы, и ископаша себѣ кладенцы сокрушеныя, иже не возмогутъ воды содержаты“ (2. 12; 13.) то значить, они звернулись до людий, котрих приязнь на піску збудована, повна фалшу і облуди і щоби тим приподобатись, відкинули мою правдиву, щиру приязнь; они вишукали собі приятелїв, котрі лиш шукають своєї користи, а щоби їх собі не зразити, они відвернулись від мене, хоч я лиш хотїв їх щастя вічного і дочасного! — Послухайте, що колись Бог тим людям скаже на смертній постелї, коли вже всї їх опустять і у нїкого вже більше не найдуть помочи: „Де суть ваші боги, на котрих ви уповали? Де тї люди, котрих ви цїле житє своє волїли, як мене і їм служили? Де они? Чи стоять они біля вас? чи помагають вам? чи хоронять вас від нещастя?“

Я певний, що нїхто не хотїв би в тій тяжкій, важній хвилї робити собі таких докорів! Гаразд! Добре! Але тодї треба, щоби ви не зважали на людскі згляди, щоби ви нинї зробили сильну постанову: Не покину тої сьвятої свободи дїтий Божих, якими ми стали через сьвяте хрещенє, буду єї все перед людскими нападами боронити і на пядь не відступлю від Божого закона. Нехай другі будуть невільниками сьвїта, моди, звичаїв, я все остану Божим слугою; нехай другі стидають ся Христа, Евангелия і обрядів релїґійних, а я навіть і посеред невірних не виречусь Христа і буду хвалитись крестом Господа нашого Ісуса Христа (Гал. 6. 14.); нехай другі цїлими масами летять широкою дорогою вигід у погибіль, я буду їти вузкою дорогою до вічного спасеня; нехай другі убігають ся о людскі згляди і ласку, я лиш буду робити се, що може мене затримати в приязни Божій; нехай другі надомною сьміють ся, кілько хочуть, нехай менї грозять, нехай і менї шкодять, кілько можуть, я лиш хочу боятн ся Бога у небі, Єго хочу над все любити і без боязни Божої все дїлати, що Він менї приказує, щоби остати Єго другом щастя і у вічности. — Амінь.

Ю. Дз.

Наука на неділю о Розслабленім.

Ісус Христос уздоровивши чудесним способом чоловіка від трийцять вісїм літ хорого не бажав собі, щоби нарід зібраний над „овчею купелію“, хвалив Єго за здїлане чудо, скрив ся тому так скоро межи товпою, що навіть не мав часу дати розслабленому одного дуже важного напімненя. Знаючи однак, що розслаблений, яко найперший свій обовязок буде уважати подякувати Господу Богу в церкві за уздоровленє, спішить туди умисно, щоби єго там стрїпути і напімнути єго словами: „Се здравъ єси; ктому не согрѣшай, да не горше ти что будетъ“. З того поступованя Спасителя видно, що Христос уважав напімненє за дуже важну річ, додаючи виразно, що в разї непослуху грозить розслабленому єще гірша біда, єще більше нещасте.

Ідучи за приміром нашого Спасителя і за Єго приказом: „Якоже посла мя Отецъ, и азъ посылаю вы“. (Іоаннъ 20. 26) сьвященики дуже часто чи в проповідях, чи сповідальниці, чи при посїщеню парохіян використовують всї нагоди і напоминають своїх духовних дїтий, своїх парохіян до чесноти, до богоугодного житя. То-ж дуже відповідно буде для вас пізнати нині ваші обовязки супротив тих напімнень сьвященика, пізнати, як ви супротив тих напімнень заховуватись маєте? На се відповідаю так: Добрих напімнень чи то з уст сьвященика, чи родичів, чи старшини треба слухати:

1. уважно і спокійно,
2. з вдячним серцем і
3. в цїли поправи нашого житя.

От вже і нинїшна проповідь є напімненєм пастиря, котрий в імени Ісуса говорить до свого стада. Послухайте отже, що він вам сказати хоче.

I.

Як маємо слухати добрих напімнень, хочу вам показати на примірі, котрий о много виразнїйше нам до серця промовить, як многі слова і докази. Давид був царем ізраїльским; слава, богацтво, краї, війска голосили широко і далеко єго славу; з єго роду мав вийти обіцяний Месія сьвіта. Однак один нерозважний крок попхнув єго на дорогу зла. Він вислав свого полководця Урію на війну, на найнебезпечнїйше місце в тій цїли, щоби по цїлком неминучій смерти, взяти жену свого воєводи собі за жену. Втім виступив перед царя пророк Натан і покірно, але рішучо закинув цареви єго подвійний гріх, і убійство Урії, і чужолоство з женою єго; пророк вказав на певдячність царя для Бога і на соблазн, даний народови. Що-ж дїлає Давид? Чи він може приймає зле Натана? Чи він ображений в своїм самолюб-

стві і своїй пустій славі? Чи каже він може: „Як ти сьміеш менї, великому цареви ізраїльскому, такі річи в очи говорити?“ Ні, мої любимі! Не так дїлає Давид. Повний смиреня, покори, в спокою духа приймає він слова пророка, слухає їх спокійно, а з его грудий добувають ся лише покаянні слова: „Согрѣшихъ къ Господу“. — Я згрішив перед Богом! (2. Царств. 12. 13.) — Мої возлюблені! Отсе прегарний примір для нас всїх, а особливо для таких, котрі при напімненю або карі за їх гріхи, уважають за відповідне відповідати, відворкувати, перечити; се добра наука для тих, котрі здаєть ся не знають сего, що братске напімненє є нераз конечним обовязком кождого християнина, препорученим нам самим Христом; се гіркий але спасенний лїк для тих, котрі тим своїм гнївливим успособленєм дають пізнати, що они повні самолюбства, повні гордости і зарозумілости. Такі люди повинні своїй гордости крила підтяти і поучити ся від царя Давида, як приймати добрі напімненя в духу смиреня і покори, не втручуючи нїяких инших слів як визнанє: „Согрѣшихъ къ Господу“ — Я згрішив перед Богом!

Таке покірне приняте християньского напімненя се перше услівє добрих наслїдків з него. Але се не вистарчить, бо треба їх єще приймати вдячним серцем.

II.

Апостол Павло проповідуючи евангелиє прийшов до Атен і з болем серця побачив, що місто ціле віддане ідолопоклонньству. Став отже ревно проповідати Христа і Єго сьвяту науку. Люди, що єще не чули таких нечуваних слів, повели Апостола на велику площу, де він міг свобідно голосити свою науку. Павло використав нагоду, вказав їм на глупоту балвохвальства, пояснив їм початок сьвіта і роду, перейшов опісля до гріхів людских і завізвав до загального покаяня і наверненя. Ну? і чим же вінчалась праця і проповідь Апостола? Декотрі слухали его, а наконець висьміяли его; инші слухали, але серце своє відчинили для его спасених наук і з вдячностю кликали до него: „да слышимъ паки о семъ“ (Дѣян. 17. 32.). — Так то мої возлюблені повинні всї Християни слухати отвертим і вдячним серцем всяких напімнень. Припустїм, що ти, мій дорогий, летїв би зі заслоненими очима просто в пропасть, і єще лиш крок, а ти впав би в бездонну безодню. Єсли-ж би єще в час прибув який приятель і зняв тобі опаску з очий, вказав би тобі на близьку пропасть, що-ж би ти здїлав? Ти впавби ему до ніг, ти кликнув би з вдячностю: „Друже мій! коли-б не ти, то я був би на кусники розбив ся!“ — Мій дорогий! А може летиш ти коміть головою по дорозї зіпсутя і стоїш вже над самим пеклом! Приятелї, родичі, сповідник, душпастир просять, напоминають, благають. Чи-ж закриєш своє серце перед їх напімненями? Чи будеш їм спротивляти ся, відказувати? Представ собі: є північ і ти лежиш враз з родиною і спиш смачним сном. Нараз вибу-

хає у вашій хатї огонь. Се зауважив твій сусїд, наробив крику, пукає до тебе у вікно і кличе: Гей! вставайте! горить! На щасте удалось огонь згасити. А тепер? Що скажеш? Що зробиш? „Добрий сусїдо, — скажеш ти, — до смерти не забуду тобі твоєї услуги!“ — Мій дорогий! Ти вдячний, коли тебе хто перестереже перед дочасним огнем; але коли приятелї, родичі, проповідники, сповідники роблять крик: „Горить! горить! огонь пекольний тебе не мине!...“ то се часто відбиваєть ся о твої уши без нїякого відгомону! — кажи радше, як Атенцї: „да паки слышимъ о семъ“, — говори знов, бо хочемо тебе слухати! за нинїшне напімненє я дуже вдячний і кождий раз, коли лиш буде треба, можеш мене напімнути, я радо послухаю!

Не конець на тім; бо після напімнень треба і житє відповідно змінити.

III.

На Божий приказ зайшов пророк Йона до величезного міста Нїнїви. Він проповідає там все, що єму Бог наказав; особливо робить він уважними мешканцїв на предстоячу Божу кару: „Єще три дни, и Ниневія превратится“ (Іона 3. 4.). Ниневитяне, хоч як були зіпсуті, мали ту добру сторону, що всякі напімненя приймали вдячним серцем і слухали їх; лиш один день потребує Йона проповідати, а вже начинають они каяти ся; отже найперше взбуджують в собі живу віру в об'явлені правди Божі; опісля заповідають загальний піст; король каже в своїм імени оповістити: „Человѣцы и скоте, и волове, и овцы, да не вкусятъ ничесоже, ни да пасутся, ниже воды да піютъ“. (Іона 3. 7.) Всякі сьвяточні одежи треба скинути, „и облекошася во вретища человѣцы, и скоты, и возопиша прилѣжно къ Богу“ (тамже 3. 7.), а на конець, що найголовнїйше: „возвратися кійждо отъ пути своєго лукаваго и неправды сущыя“ (тамже 3. 8). Мої дорогі! Нїневія була поганьским містом; а все таки, для нашого сорому, мусимо се признати, що то місто могло би неодну християньску громаду в послуху і з'ужитковану пожиточних напімнень завстидати. Або чи ви могли-б менї назвати таку християньску громаду, котра на перший поклик проповідника змінила своє грішне поступованє і сейчас поправилась? Скажіть менї, де є таке місце? де такі люди?...

Єще одно слівце на конець. Єсли ви нинїшної науки не послухаєте; єсли напімненя будуть відбиватись лиш о ваші уші, як горох о стїну, а не війдуть у ваші серця, єсли по напімненях душпастиря не наступить поправа — то все надармо — шкода проповідий в церкві — шкода наук в сповідальницї — шкода напімнень по домах — шкода навіть Божих кар і хрестів на вас!... Тому слухайте уважно рад, напімнень, пересторог „да не горѣе ти будетъ!“ — Амінь.

Ю. Дз.

Наука на Неділю о Самарянині.

Нашому Спасителеви випало раз іти через місто Сіхар з Юдеї до Галилеї. Сонце що пекло страшенно і далека дорога зневолили Ісуса присісти під деревом при студни Яковлевій, щоби відпочати, нім Апостоли вернуть ся з міста, куди пішли купити живностий. В сім надійшла жінка Самарянка черпати воду, і завела з Христом розмову. З розмови пізнала она, що се не лиш розумний, учений чоловік, але таки сам Месія, сам Спаситель з нею говорить, то-ж не лиш, що сама увірила в Него: „Господи, вижу яко Пророкъ єси ты“, але чимскорше, покинувши навіть свій водонос, побігла до міста, до своїх кревних, знакомих, приятелїв, щоби їм оголосити, що она мала то щасте пізнати, видіти Спасителя, на котрого так довго рід людский чекав. Самаряни, учувши ту радісну вістку, „изыдоша изъ града, и грядяху къ нему“. Не охота побачити щось незвичайного, не цікавість, не жадна иньша, грішна причина провадила тих людий до Спасителя, але охота спасти свою душу, бо пише св. Письмо, що вже на саме слово Самарянки: „отъ града того мнози вѣроваша въ онь“. А коли Христос пішов на просьбу їх до міста і проповідав їм повних два дни; вияснив їм невно неодну правду віри; сказав им також неодно терпке слово правди, як Самарянці о єї доси грішнім житю; вляв їм певно і слова потїхи в їх серце, то „мною паче вѣроваше за слово єго“, єще більше повірило на єго власне слово.

Мої возлюблені! З сего поступованя Сихарян научіть ся і ви дбати о свою душу!

Мої дорогі, наслїдуйте прекрасний примір Сихарян і дбайте про свою душу!

Мої дорогі! Ся правда, що ми лиш одну душу маємо і ся прикра обставина, що ми так безжурно з тою душею обходимось, спонукує мене нині сказати слово о важности спасеня душі, тим більше, що єще здаєть ся вам сьвіжо перед очима стоять муки і смерть Спасителя, понесені для спасеня тої душі вашої. Тож в першій части поясню вам:

1. що ми лиш одну душу маємо; отже треба з нею зі всякою осторожністю обходитись; а в другій части:

2. Заплачу над многими, котрі так з душею обходять ся немов би їх тисяч мали.

А божественний Спаситель, котрий для наших безсмертних душ здїлав так много, нехай благословить нині моїм словам і вашим серцям.

I.

Вже так принято в сьвітї, що з такими річами, котрі лиш раз посїдаємо, або по котрих стратї вже більше дістати не будемо в силї, обходимось дуже обережно, дуже старанно. Богач

богато менше зважає на корону, як бідний на сотик. Коли хочете иньших примірів, то подумайте собі на дитину богатої, знатної родини. З якою великою, з якою тревожною старанностю ходять коло неї і в день і в ночи, щоби де не застудилась, не захолодилась, щоби не упала, не розбилась. А если де приключить ся їй яке нещасте, кілько то гризоти, кілько журби, могу сказати навіть крику, задля тої дитини! А то чому? Чиж ми забули, що я попереду сказав? Таж се одинока дитина, одинокий потомок знатного роду, одинока потіха, одинока надія родичів, підпора і потіха їх старости: а вмре та одинока дитина, то з нею несуть они все до гробу. Христос воскресив сина вдовиці з Наіну, а чому? Тому що се був одинак у матери. — Але що я кажу о дітях? Навіть о много менші, в порівнаню з дитиною зовсім безвартостні річи стережуть тисячні очи лише тому, бо ті річи суть рідкі, одинокі, а в разі страти незамінимі. Тут має той чоловік або музей на складі рідку книжку; той там має дорогоцінний, рідкий образ славного маляра; третий має в своїй скарбниці стару монету якусь викопану з землі статую героя; він ей переховує старанно, тому що она одинока так що може другої такої вже ніхто не найде; ба навіть звіря прим. пес рідкої породи і той бував плеканий, шанований, стережений, щоб де не загинув, щоб де его не украли. Так великою є старанність о річи, котрі лиш раз дістати можна. — А тепер мій любий! слухай дальше: Бог поручив тобі безсмертну душу, душу сотворену на подобу Предвічного Бога, відкуплену кровю Найсьвятійшого Сина, прикрашену благодатю сьвятого Духа, душу безсмертну; Він віддав тобі ей в опіку, в совісне переховане. Кілько-ж таких душ — питаюсь еще раз — ти дістав? Може двіста? Може двайцять — або бодай дві? Гей! гей! були такі ложновірці, що учили, що в чоловікови сидить дві душі, одна добра, одна зла; — але їм ніхто не повірив, їх письміяли, а церков їх науку осудила. — Чоловіче! маеш отже лиш одну душу, а стратиш ей, то ти стратив все, стратив на все і на віки. Дивна річ: Бог дав двоє очий, двоє уший, двоє рук, двоє ніг; стративши одно з них, то можеш еще другого члена уживати; але коли стратиш душу, то ся страта незамінима. З того можете, мої дорогі, заключити, з якою обережностю, з якою тревогою і якою старанностю ту душу треба берегчи і шанувати.

Нехай нас тут поучить отсей примір. Ми почитаємо в нашій церкві много князів, королів, володарів, королеві, княжни, котрі складали свої скиптри і корони, міняли свої богато заставлені столи за строгі пости, свої палати за низоньки келиї, свої дорогоцінні одежі за волосінниці, шумний сьвіт за тихе уединене. Ми почитаємо також таких сьвятих, котрим і сего було за мало, бо они не досить, що призволяли на ріжні муки, терпіня, огонь, зуби звірят, але ще радо ішли на них. Скажіть мої возл. чому-ж се так? Бо они самі собі розважили: „Душу лиш маємо одну; а тому що при такім житю, яке доси ведемо, при тих покусах, на які ми наражені, ми ей не можемо уратувати і спасти

лиш згубити, то нїчого иньшого не остаєть ся, як ту нашу загрожену душу зі сьвіта упровадити, щоби єї захоронити перед зїпсутєм сьвіта; а єсли би сьвіт нас задля того мучив, катував, ненавидїв, то тим він нас не відстрашить від нашого наміру; ми всї єго кривди знесемо терпеливо, понеже не маємо двох душ, з котрих одну дали-б ми сьвітови, а другу небу".

Мої дорогі! Ви може собі вже і гадаєте, що я і від вас буду жадати, щоб ви задля вашої душі сьвіт сей покинули і ішли або в пустиню або в монастир або... або навіть стали мученикамі! О нї, се не я, але Бог, в певнім змислї жадає від кождого з вас, щоби ви немов опустили сей сьвіт, сьвіт з єго небезпеченьствами, іменно стан, місце, нагоди, привички, пристрасти і тим подібні річи, котрі душі шкодять і де ви були-б наражені умерти смертю душі, — сего, дорогі, жадає Господь Бог. Я і се поясню вам на примірах. Ти знаєш, прим. що на тій дорозї, котрою хочеш іти; в тім домі, куда ти вибрав ся, що при тім дїлї, яке ти ведеш, покуса, гріх на тебе чекають... Вправдї ти не бажав би грішити; але з практики житєвої знаєш що годї буде оперти ся тій покусї. Що-ж отже маєш зробити? Не я, а Бог, приказує тобі мій любий, що-б ти не ішов тою дорогою, не входив до того дому, не займав ся тим дїлом дальше, тому що — запамятай се собі, — не маєш двох душ, з котрих одну можеш погубити, а другу в сповідальницї спасти! — Ти знаєш, прим. що ти в своїм гнївї цїлком забуваєш ся, і навіть не памятаєш, що робиш!... В такім разї поступай після ради мудрця Атенодора, що дав цїсареви Августови, котрий був дуже гнївливий, слїдуючу раду: „Коли тебе гнїв нападе, то говори всї 24 букви азбуки, а гнїв за той час перемине!" — Ну, для християнина було-б сьмішно в гнївї говорити цїлу азбуку; але я тобі пораджу: говори „Отче наш" один, другий, доки гнїв не мине, доки ти не успокоїш ся. — І так все, і всюди, і так на кождім кроцї. Подібно робили всї сьвяті: а могли они се, — чому-ж би ти не міг сего? Але мій дорогий! Якже инакше обходиш ся ти, обходять ся многі зі своєю душею?

II.

Они обходять ся так, немов би они тисяч душ, не одну мали. Єсли-б так хтось прийшов до тебе з таким предложенєм: „Дай менї око, або ухо, руку, ногу і скажи менї, що ти за се хочеш: то без намислу будеш уважати єго за глупого чоловіка і заявиш єму, що анї око, алї ухо, анї руки, анї ноги за жадну цїну не маєш на продаж. „Але-ж мій друже! таж ти задержиш в такім разї єще друге ока, друге уха, другу руку!" „Все одно; відповіш єму, я хочу обоє мати!" І зовсїм справедливо! але глянь: душу маєш одну — і як часто, скаши, як часто за безцїн ти єї продаєш? — Ти віддаєш єї найгіршим своїм ворогам, дїяволу і єго прислужникам в людскім тїлї, і то за миску сочевиці! Чи-ж не правду я казав?

Коли патриярх Яков з численною дружиною вертав з чужини у вітчину а против него вийшов єго лютий ворог Ізав, бояв ся Яков, що Ізав дасть волю свому гніву і єму убє єго найдорожшу жену Рахиль. Що-ж робить патриярх, щоби жену забезпечити! Він уставив свій цілий похід так, що попереду стали єго слуги, служниці, весь товар, а на сам конець прийшла Рахиль. Так отже Яков виставив найперше все иньше на небезпеченьство, а на сам конець свою жену. Так то старав ся Яков о найдорогоцінніше, найдорожше, що мав на сьвітї і тим дав нам також примір, як ми з нашою прекрасною Рахилею, душею, маємо обходитись. І нас стрічають по дорозї до нашої небесної вітчини могучі і сильні вороги: попереду сатана з своїми підшептами, своїми покусами, опісля сьвіт зі всїми своїми принадами і розкошами, а наконець власне тїло з єго уподобанями — все вороги душі, і то вороги душі, котрі о много сильнїйше на нас напирають, як Ізав проти Якова. Але як узброюємо ся до тої борби з нашими ворогами? Який порядок бое вого походу ми уставляємо, щоби нашу душу обезпечити? Властиво повинні-б ми все иньше віддати перед душею, скорше свою честь, добро, майно, житє, лиш не душу. Але мої дорогі! звичайно буває противно: прекрасну Рахиль, нашу душу ставляємо все в першім ряді, там, де небезпеченьство найбільше нехай там душа пропадає, колиб лиш не пропав марний гріш, пуста слава, коли-б лиш заспокоїти хвилеву забаганку. Мій дорогий, — скажи правду, — чи не обходиш ся ти зі своєю душею, так як би ти їх тисячу мав.

Єсли подорожного обпадуть розбійники і він чує: „Гроші або житє!“ то довго не надумуєть ся, що має віддати — він думає — я маю лиш одно житє а коли менї се відберуть, то жаден чоловік менї єго не дасть; отже віддам розбійникам гроші. А коли цїлі ватаги розбійників душі, як лакомство, нечистота, гнїв, завись, пияньство і як они там єще називають ся, на душу нападають, якже нам їх стрітити? Ми мусїли-б або віддати їм душу і згрішити, або тїло т. є. умерти. Ті розбійники душі не жадають однак нїколи: „гріха або житя“; нї, они хочуть лиш гріха; до житя они не мають права. А хоч би ми, як той нападений розбійник мали до вибору межи житєм а гріхом, то ми повинні враз з нападеним подорожним сказати: „Одиноку душу маю, а коли ту страчу, то щож менї ві заступить? Нехай відберають менї все, що люблю, чого надїюсь, а душу лиш менї оставлять; радо заміняю ненависть за любов; розпусту за умертвлене; немірність за піст; гнїв за терпеливість; мій дотеперішний спосіб житя, мої пристрасти, уподобаня, все, все покину, єсли би я мав через то Бога і небо стратити“. Так, возлюблені, маємо ми всї думати, говорити, дїлати; так затревоженими повинні ми бути о свою душу, як той подорожний о житє своє. Але чи-ж не видимо ми противних річий; чи-ж не видимо і бачимо ми щоденно, що люди, щоби мати якусь заказану утїху, щоби вирвати, добути пару мідяків, щоб

не впасти на язик злим людям, торгують своєю душею, відкидають ласку Божу, проганяють Бога зі серця, а відчиняють ворогови Бога, дияволови двері і браму на оба крила. Так, так! Християни поступають так, немов би мали тисяч душ!

Подумайте собі на корабель, котрий богато обладований ріжними і дорожшими і таньшими товарами пливе через море в чужі краї. Повстає буря, котра грозить кораблеви затопленєм. Що-ж ділають тепер моряки, щоби не згинути? Они викидають все непотрібне в море; если і то не помагає, то викидають менше вартні річи у филї; найдорожші-ж, срібло і золото бережуть пильно, щоби нїчого дорогого не пропало. Тепер питаю. що ділають звичайно Християни, если човенце їж житя і в нїм находячу ся душу пірвала буря покус, если судно їх житя розбиваєть ся о ріжні скали гріховні? Чи викидають они, щоби вратувати човен душі, все непотрібне з відтам? О як часто, мої дорогі, викидаєть ся душа на загубу, щоби лише уратувати якусь дочасну річ, або догодити грішній забаганцї; душу менше цїнить ся як сїно і солому, як дерево і каминє, як землю і болото. О справдї! Християни обходять ся з одною душею, немов би їх тисячу мали! Душу продасть ся найгіршому ворогови за миску сочевицї!

„То правда — скаже менї хтось — таки правда, з душею обходять ся цїлком байдужно; але сего ве дїлають люди наумисно, нарочно; то не думаючи то тут то там затрачуєть ся она гріхом!“ — Так? мій дорогий! то ненароком, без злої гадки, не думаючи о тім? Се власне найкрасший доказ такої невиясснимої, злополучної рівнодушности о добро душі, одинокої душі. А кілько то журби, заходів посьвячуємо річам сьвітовим, если не есьмо певні перед злодіями! А если душа в небезпеченьстві, то зовсїм о тім не думаємо, нїяких осторожностий не заряджуємо! Чи-ж не найлучший се доказ на се, що ми з душею так необережно обходимось, немов би мали тисячу душ? Тому не дивно, если диявол хвалить ся, що він має більше поваги в сьвітї, як Бог. В старім завітї найшов Бог такого Авраама, котрий йому принїс своє найдорожше, свого сина в жертву. Сатана находить много таких жертволюбивих людий, котрі віддають ему їх найдорожші річи, їх душу: він находить їх тілько, кілько є смертних гріхів; і мимо, що Бог переступаючим его заповіди грозить вічними карами, а слухаючим его обіцює вічну, прекрасну нагороду, потребує диявол лиш кивнути, тихенько в ухо нашептати: „чоловіче, дай менї свою одиноку душу, жертвуй менї один гріх“ і без ваганя, без довгих короводів віддаєш душу дияволови! О справдї Християнине, ти обходиш ся з твоєю душею так, як би ти їх мав тисячу!

Мої дорогі! Змилосердїть ся тому над своєю душею! Навіть сам Бог в небі напоминає нас недбалих о душу словами:

„Люби душу твою“ (Сирах. 30. 24.) так як би хотів сказати: „Чоловіче! я много зробив для твоєї душі; я післав для неї Єдинородного Сина з неба на землю; задля неї призволив я на Єго бичованє, терневим вінцем коронованє, на прибитє на хрест; задля того приказав я єму бути присутним в Найсвятійшій Евхаристиї, щоб Він вам благословив і небесним кормом кормив; задля неї сидить він одесную Моєю, щоби бути єї ходатаєм — тільки я зділав, щоби душу уратувати; то-ж наконець змилосерди ся і ти над твоєю бідною душею і ратуй єї!“ Чоловіче, чи можеш слухати таких важних слів без застановленя, без розваги, без опамятаня! Отвори-ж очи і уши і запамятай собі: Маю лиш одну душу і мушу єї спасти!“ Амінь.

Ю. Дз.

Проповідь на неділю о слїпородженім.

Христос — сьвітлом сьвіта.

Єгда въ мірѣ єсмь, свѣтъ єсмь міру.
Доки я в сьвітї, я сьвітлом сьвіта —
слова Сина Божого, Божого Слова.
(Йоан 9, 5.).

I.

Мої побожні Християни! Неоден з Вас, тут зібраних, знає, що то значить: хорому перележати довгу, глуху і темну ніч. А знає тому, бо сам сего зазнав. Невесело за то і згадувати, але згадаймо хоть коротко. Згадаймо, як то було: кругом нас все спало, спочивало, тілько від нас десь сон був відлетїв. Отворені очи даремно блукали по стїнах і стелї, шукали, щоби на чім спинити ся, але не находили, не бачили нїчого, бо все було закрите темним покривалом ночи. Кругом все чорно. Била година одна довша від другої, ми лежали без житя, якби в якім темнім гробі. Нас мучила та темнота єще більше як недуга. Нарештї нам прийшла гадка, що на нас хиба трумна замкнена лежить, коли нам так темно і тяжко. Ми здрігнули ся, мов зі страху звернули ся у бік і наше око побачило хрестики у вікнї. На дворі почало вже шаріти. Темна ніч зачала ховати ся по кутах, сьвітло щораз більше втискало ся до кімнати і приносило нам потїху, радість і охоту до житя. Наше серце успокоїло ся і ми з радостию зачали нашу ранну молитву... Якже

тут, хоть і хорому, зі сьвітлом, зі сонічком не раду вати ся? Як лиш воно має зійти, як то весело пташки ему приспівують... а як зійде і золотом та сріблом обсипле землю, як то радо цьвітки розвивають свої головки, щоби на него надивити ся, натішити ся тим теплим, ясним сонїньком, котре, як око Предвічного Творця, куди гляне, сіє сьвітло, будить житє, несе радість і потїху! Мої вірні слухачі! Ми се бачим кругом себе що дня, як зі сьвітлом денним встає житє, зачинає ся праця, приходить благословенє боже. Ми знаєм, що сей порядок є від віків, є від тої хвилї, в якій перший луч сьвітла упав на нашу земленьку. Сотворенє сьвіта зачав Господь Бог від слів: „Най буде сьвітло“ і від сотвореня сьвіта зачало ся житє на земли, бо сьвітло могло збудити житє в зернах, рукою Божою в земли посїяних, сьвітло могло вивабити з неї ростини і цьвіти, застелити і заставити еї мов сьвяточний стіл прикрасою і кормом для житя зьвірят і чоловіка. І потім бачив чоловік, як то цїле житє на землї зависить від сьвітла сонїшного. Але забувши за Бога, котрий поставив сонце, щоби нам присьвічувало, чоловік почав навіть у тім сонци самім видїти жерело житя, видїти самого Бога, і почав сонцю віддавати божу почесть. Доміркуєте ся певно, мої вірні слухачі, що се були часи поганьскі. А так, поганьскі, бо поганами називаєм таких людий, що божу почесть віддають сонцю, місяцеви, огневи, громови, і иньшим силам природи.

Ми нині знаєм, мої побожні слухачі, що то ані сонце, ані вітер ані грім не є Богом, лише сплою природи, від Бога сотвореної, так як від Бога сотворена є та земленька, на якій стоїмо, так як силою Божою росте кожда травка, кожде деревце, кождий чоловік. Нам тепер ані на думку не приходить, чи сонце, чи огонь, чи сьвітло за Бога уважати. А чомуж то колись люди так дуже помиляли ся, чому погани природу, як Бога почитали? Тому, що хоть жили на яснім сьвітї, мали темний розум, не було в тім розумі ясного сьвітла правди, що то Бог, а що сотворінє.

Так видите, мої вірні слухачі, що як для землї, природи, для ростини, для звірят, для нашого тїла потреба сонця, потреба сьвітла, — так треба сьвітла і для нашої душі, для нашого розуму, такого сьвітла, якеби осьвічувало нашу душу, будило еї, як зі сну, до житя, вело еї до працї і щастя.

А щож буде тим сьвітлом для душі? Чей не сонце, ані огонь... Сьвітлом для душі є наука, є правда, і то так правда пізнана досьвідом і розумом, отже дорогою природною, як і правда, до якої чоловік дійшов горогою надприродною, то є обявленєм від самого Бога. Отже, мої вірні, така правда є сьвітлом для душі.

До знаня, до науки, до правди, до сьвітла рве ся наша душа, як ростина до сонця, бо ми видим, що тут доперва зачинає ся правдиве житє для нашої душі. Томуто люди шанують

науку, називають ѣї сьвітлом, просьвітою, і шанують людий, які самі своєю пильностию зібрали в собі великий запас сьвітла науки і дїлять ся ним з другими, просьвічуючи їх темний розум, який також хоче щось мати, щось знати, чимсь жити. Таких людий ми називаємо просьвіченими, просьвітителями, сьвітилами.

Але ті сьвітлі, просьвічені люди, ті сьвітила се лиш слабенькі огники у порівнаню до сонця, се слабі відблески тої великої правди, яка спочиває на лонї Божім, тої правди, без якої ми булиби темними, колиби нам ѣї Бог не був відкрив, об-явив.

А тим першим сонцем, від якого взяло ся сьвітло на нашім сьвітї, без якого не може бути иньшого сьвітла, се „сьвітло від сьвітла", „лагідне сьвітло сьвятої слави Отця небесного", „сонце Правди", Христос Бог наш, який в нинї перечитанім св. Евангелию о собі сказав: Я сьвітлом сьвіта". Свѣтъ єсмь міру!

II.

Мої побожні слухачі! Христос сьвітлом сьвіта. Так, бо він поставив то сонце, щоби сьвітило зьвітови, огрівало землю, оживляло ѣї. Однак о скілько дорожша душа від тїла, о стілько дорожше сьвітло душевне, від сьвітла для тїла. А власне Христос є тим неоцїненим сьвітлом для душі.

І перед приходом Христа на нашу землю, не перечим, бували також добрі люди. Але щож? Ми вже чули про них: се були по більшій части погани, що дивили ся на сей сьвіт, хотїли єго зрозуміти, пізнати себе, — але не доглянули у тім сьвітї руки Божої, не добачили в собі душі. І вони мали собі ріжних богів, ріжних божків добрих і злих, мали віру, але не мали правди, тому не знали анї Бога, анї сьвіта, анї цїли люцкого житя. Народови жидівскому Господь Бог обявив свою правду у півсьвітлї, але сей нарід оморочив, затемнив ту правду своїм односторонним розумом. Він вірив в Бога головно яко в грізного сотворителя і судію сьвіта, служив ему з невільницким страхом, приносив ему жертви зі звірят і плодів земних, але не хотїв чи не умів жертвувати Ему свого серця, і жадав від Єго Мессії-Помазанника скиненя ярма римскої неволї і заложеня земского царства жидівского.

Але пророки, просьвічені сьвітлом божим, бачили, що їх нарід не йде доброю дорогою, тому вони, як хорий в глухій темній ночи жде соняшного сьвітла, з такою терпеливостию і бажанєм ожидали сонця правди, Спасителя, і цїлим серцем молили ся: „Посли свѣтъ твой и истину твою: та мя наставита, и введоста мя въ гору святую твою" (Псал. 42, 3). Прийшла вижидана божа поміч, явив ся Ісус Христос і сказав о собі:

„Свѣтъ єсть міру; — ходяй по Мнѣ, не имать ходити во тмѣ, но имать свѣтъ животный“ (Іоан. 8, 12). Ісус Христос принїс з неба на землю правду, се сьвітло для душі. Ту правду Він потвердив чудами і пророцтвами, своїм високим божим житєм і чистотою своєї науки.

Якаж се правда? Яке се сьвітло? Перший луч сьвітла, який заяснів від Ісуса, Сонця правди, є сей, що над сим видимим сьвітом істнує Бог, сотворитель сьвіта і чоловіка, Бог, єство найвисше і безконечно совершенне у трох особах, з котрих другою особою Він Сам, Син Божий. Так отже, мої побожні слухачі, Ісус то не звичайний собі чоловік, простий учитель, мудрець фільозоф, — а сам Бог, а Єго слова, то не слова чоловіка, а Слова Божі, наука Божа, правдиве сьвітло для душі людкої.

Другий луч сьвітла, який заяснів від Ісуса, спочив на чоловіцї, розсьвітив єго розум і показав єму, чоловікови, що він має душу безсмертну, сотворену для вічного щастя в небі, на лонї Отця небесного, котрого має любити. Таку саму душу се сьвітло боже показало і у кождого чоловіка, показало, що він є дитина Отця Предвічного, що ми всї є дїти божі, отже і як дїти одної великої родини божої повинні любити ся. Отже любов Бога і ближнього задля Бога, про яку до Христа єще не було на сьвітї чути, се той другий луч надприродного сьвітла, яким засьвітив Христос.

Та любов Бога і ближнього, поставлена яко провідне сьвітило на дорозї до неба огріла людке серце і запалила в нїм радісне сьвітло надії. Вправдї і перед Христом надїя потїшала чоловіка в нещастю і бідї. Але така надїя не була певна і тревала. Вона дальше не сягала, як до гробу, бо поза гробом вже для неї не було нїчого, за гробом не сьвітило вже для неї нїяке сьвітло надії. Така надїя не була надїєю, а якимось безрадним зданєм себе на слїпу судьбу. Христос засьвітив для нас правдиве сьвітло небесної надії, надії на відпущенє гріхів, на безсмертність, на воскресенє, на вічне щастє в небі. І тим сьвітлом надії Він Себе назвав. „Азъ єсьмъ воскресеніе и животъ; вѣруяй въ мя, аще и умретъ, оживетъ“...

Мої любі, побожні християни! Чи ми видим в нашій душі Христа, се сонце правди, сьвітло віри, тепло любови і ясність надії? Чи видно се боже сьвітло у нашім житю, у наших гадках, словах, дїлах? Чи ми дивим ся тим оком божого сьвітла на сей сьвіт, що нас окружає, на наших ближних, на нашу працю, на нашу радість, клопіт і терпінє?

О яка то велика радість ясно дивити ся очима на сей сьвіт, а яка більша радість мати ясну душу, ясний розум, ясну совість — ясну, бо розяснену ясним сьвітлом віри, любови, надії. Тому, мої вірні слухачі, молїм Христа: просьвіти „очи серца нашего“ (Єфес. 1, 19), „да знаємъ Тебе единаго истиннаго Бога и єгоже послалъ еси Іисусъ Христа“ (Іоан. 17, 3) „да знаменается на насъ свѣтъ лица твоего, да въ немъ узримъ свѣтъ неприступный“! (І Час.). — Амінь. *Пл. А.*

Наука на II. день Зелених сьвят.

Бог один в трех особах божих.

Написав о. Данило Лепкий

Бо з Него, через Него і в Нїм все.
(св. Пав. до Рим. XI. 36).

Сьвята, що пригадували нам на сотворенє сьвіта, на відкупленє людского роду та на єго спасенє, минули, осьвітивши божим обявленєм і христіяньскою вірою тайни божого єства; — Зеленіж сьвята вказують на боже милосердє та на божу любов, яка зіслала на св. Апостолів і на основану Спасителем св. Церков св. Духа, щоби тим певнїйше та безпечнїйше завести чоловіка до вічного блаженьства та до вічного щастя. Св. Церков все звертає наші очи до неба, вказує нашій душі те місце яко місце радости, втїхи, веселости і повного щастя, яко місце вічної ясности, сьвітлости та краси, яко місце де Бог один в трех особах божих царює окруженій ликами ангелів і сьвятих. З тогож жерела випливає для нас вічне житє, незмірима ласка та доброта... Ми увидим і пізнаєм Єго так, як Він нас пізнав, обіцює нам св. Йоан, для того застановім ся нинї над наукою св. Церкви: Бог один в трех особах божих.

Сиракузкий тиран Єронім зажадав від мудрця-фільозофа Симонїдеса, щоби сказав єму дещо про Бога. Симонїдес просив тирана, щоби позволив єму перше один день добре роздумати над тим, що має говорити про Бога. Колиж минув день, мудрець просив о тиждень до роздуманя; по тижни о місяць, а по місяци, о рік. Знетерпеливлений тиран запитав ся, чому так зволїкає, а фільозоф відповів єму: „чим більше застанавляю ся, тим менче розумію". В тих словах мудрця лежить признанє до неможливости людским розумом поняти боже величество без божого обявленя, бо в книзї сина Сирахова написано: „хто схоче досягнути (поняти) боже величество, того придусить божа могутність". Так як ріка добігши до моря губить ся в морскій глубинї, в далечи і морскій простори, так губить ся людский розум в божій безконечности. Коли тілько троха довше дивим ся на ясне сонце слїпота хватає нас за очи; так само темнота залягає людский розум, если ним схочем поняти, порозуміти божу красу і велич. А преціньь св. ап. Павло запевняє нас, що, чого не можем бачити у Бога, можем докладно видїти на сотворених річах: особливо єго силу і божество.

Але той самий Апостол не забув сказати, що воля була порожна в своїх помишленях, а розум був помрачений. Се коротка, але ясна історія людскости перед божим обявленєм, бо тогди людскість була сьвітом без Бога. Доперва коли Бог сказав до людий: „я є один Бог і крім мене нема жадного иншого Бога", доперва тогди зміг чоловік піднеси свої очи до вічного, одного,

правдивого, могучого Сотворителя, якого хотів собі перед тим заступити сотвореними річами та ділами своєї руки.

Віра отже се зеркало, в якім бачим правдивого Бога, проте запевняє нас св. Письмо, що хто хоче приближити ся до Бога, мусить вірити, що Бог є; а св. віра учить, що Бог є в трех особах божих.

Бог один — про се каже нам наша власна совість, бож жаден чоловік не може позбути ся з своєї голови тої думки, що стоїть під властию якоїсь невидимої та непонятної сили, міцнійшої та кріпшої від наймічнійшого та наймогутнійшого чоловіка; — ніхто не в силї вирвати з свого серця переконаня, що Бог жие, що чоловік перед тим Богом мусить колись відповісти за свої вчинки та поступки. Того погляду про Бога людскість ніколи стратити не могла, про-те серед блудів та ідолопоклоньства заховала сю думку так, що поганьский фільозоф Плютарх зміг сказати з всякою певностию: „Ти знайдеш місто без мурів, без збруї, без палат, але не знайдеш города без сьвятинь і Бога". Людска душа є образом Бога, про те ніколи не може вона забути свого зразка і оригінálу. Гріх затемнює божу подобу на людскій душі, однак кидає людску думку у страшний ляк та боязнь, для того цар Давид в розпуці по сповненім грісї відзиває ся: „де подіну ся перед твоїм духом? де закрию ся перед твоїм лицем?"

Св. віра каже, що Бог один, а св. Йоан обзиває ся: все через Него стало ся, а без Него, нічого з того не булоби, що є" (I. 3); св. віра вказує нам Бога безконечного, саме житє, жерело всего, що видим і не видим; св. віра вказує нам Бога невидимого Духа, якого змігби увидіти тілько дух осьвічений божою ласкою та хвалою. Тойже дух-Бог є всюди, бачить все та заглядає в глубину людского серця; — св. віра показує нам Бога вічного, не змінного, не понятого, безконечного, якого ані розумом ані часом, ані площою змірити не в силї; однак пламенна любов людского серця може піднести чоловіка до Бога; — св. віра вказує нам Бога яко безконечне добро, вічну щасливість, незміриму красу та совершеньство; — а нинїшне сьвято веде нас перед престол триединого Бога.

Не один християнин може сказати, що вірить у все те від своєї молодости; однак чи кождий жие після тої віри? Служити тому великому, безконечному Богови, се наш обовязок, се для нас найбільша честь, бо ся служба підносить нас понад цілу вселенну, робить нас вічно щасливими. Однак якжеж то мало людий нині тямить на сей св. важний обовязок! Минають днї за днями, малїє та скорочує ся житє людини, а чоловік, позабувши на Бога, всї свої сили, спосібности, талан, навіть душу віддає на услугу сьвітови так, що нераз грішні утїхи, найтяжші безаконя стали ся для чоловіка правдивим ідолом, якому кланяє ся в кождій хвилині свого житя. Доперва десь колись, коли день людского житя зачне потахати, а житєве зарево скочує ся за цмінтарну могилу, не один задрожить як осиковий листок та згадає на Бога, бо молодість чим иншим наповнила ся, а не

думкою про Бога; — у ній треба було зажити сьвіта та погуляти. Колиж добємо ся становиска, жінка, дїти, щоденна праця знов наповнили дні житя думками про них, а не про Бога; — доперва під сам вечір людского житя на самісенькім єго кінци згадало ся за Того, від кого мало ся все: і житє і здоровлє і талан і достатки.

Служити Богови, се обовязок; — а ми нераз так як злочестивий Юда здраджуєм Бога за ціну марного зиску, за килїшок напитку, за марну славу у людий, за грішну любов, за нестійну людску ласку, за якісь низкі, мерзенні згляди.

Нинїшне сьвято веде нашу думку у тайни божого єства та вчить нас: Бог один в трех особах божих. Сю тайну знає маленька християньска дїтина, однак тої тайни обняти людским розумом не змігби і найбільший мудрець. Та Бог відкрив людям своє єство. Св. Йоан евангелист наймилїйший ученик Христа, заглянув в глубину тої тайни та озвав ся до нас: три суть сьвідоцтва в небі: Отець, Слово і Дух, ті три становлять одно. Сю науку після завіта самого Їсуса Христа: ідїть научайте всї народи, крестячи їх во імя Отца, Сина і св. Духа" рознесли апостоли по цїлому сьвітї. Одна є причина і жерело нашого сотвореня, відкупленя і осьвященя, а тою причиною Бог. Однак боже обявлене розріжняє три особи божі і заглубляє ся в їх боже дїланє. „Ми маєм одного Бога Отця, від котрого все „походить" (I до кор. 8, 6.). І ся перша божа особа промишляє та управляє вселенною; Бог-Отець з нїчого сотворив цїлий сьвіт, рядить ним, управляє, дбає про него так, що без єго волї і відомости нїчого не стане ся у просторій вселенній. Бог-Отець украсив в дерева, в трави і зіле простору землю, засїяв еї збіжем, здвигнув на нїй високі гори, розіляв моря і ріки, закрив у нутрі землї величезні богацтва і скарби; а над землею той Бог розпяв небо як кожу з ясним місяцем, мілїонами звізд та благодатним сонцем. Ми нераз як ті маленькі муравлї борем ся на земли з бідностою, з противностями, з горем та журбою, а забуваєм піднести очі до того дбалого Отця вселенної, який може заспокоїти всї наші потреби та поладнати житєві наші конечности. При тім всїм тяммо добре на се, що не ми панами землї, але владикою еї Бог, в якого руках спочиває доля вселенної і доля поодинокого чоловіка; навчїмже ся слухати Бога і жити після єго законів.

„І Слово стало ся тїлом" (Йоан I. 14.): тай через се Слово зійшла на землю правда; через Слово зійшло з неба на людский рід спасенє і божа ласка. Друга божа особа Ісус Хр. держить в руках суд як над поодинокою людскою душею, так колись при кінци сьвіта буде судити всїх. людий. „Отець віддав весь суд Синови, щоби всї чтили Сина" Чтити, хвалити, вельчати та славити божого Сина се наш обовязок; — а від сповненя того обовязку зависить спасенє нашої душі. Через Сина божого, при помочи Христа зможем ми дістати ся до вічної щасливости; проте перед Словом, перед другою божою особою повинні зігнути колїна всї народи землї.

Дух сьвятий, що походить від Отця і Сина лучить чоловіка любовю з Богом; — Дух св. уносячи ся над водою, огрів цілу вселенну та наділив еї плодовитістю; Дух св. сходить до людскої душі, осьвячує еї, очищає від гріхів, просьвічає та скріпляє в переслїдованю, в долегливостях і покусах; — Дух св. управляє св. Церквою, є з нею та стереже, щоби Христова наука задержала ся в нїй чистою, непорочною, правдивою та нїчим не зіпсутою.

Кобиж той Дух св. зійшов також до наших сердець, коби скріпив нашу віру та навчив нас вірно служити Богови; — коби вляв надію на Сина божого та любов до третої божої особи; — коби навчив нас стерегчи ся гріха; — коби той Дух св. прямував нашею волею, нашими замірами та думками, а колись моглиби ми оглядати лице триєдиного Бога — Амінь.

Проповідь на Неділю всїх Сьвятих.

Сьвятий Євангелист Йоан, котрому Бог відкрив заслону будучого житя, оповідає в книзї тайного об'явленя, що він бачив: „народъ многъ, єгоже исчести никтоже можетъ, отъ всякого языка и колѣна и людей и племенъ, стояще предъ престоломъ“ (Откр. 7, 9). В небі є таке величезне число сьвятих, що їх годї було почислити Апостолови, бо і справдї є більше Сьвятих, як їх „Житя Сьвятих“ вичисляють, як їх календар називає, як їх історія нашої Церкви споминає. Велике число Сьвятих, а межи ними і яркі звізди на овидї небеснім, суть нам незвісні. Чиж можливо в короткім роцї о триста шістьдесять пяти днях кождому з тих дїтий Божих присьвятити осібний день для єго прославленя, звеличеня? Нї, се неможливо! Тому розсудно і розумно робить Церков, що для прославленя Сьвятих і Блаженних установляє один осібний сьвяточний день. І власне нинїшна неділя називаєть ся неділею всїх Сьвятих, бо она є тим днем для звеличеня і прославленя тих незнаних по імени, але славних по своїм дїлам дїтий Божих.

М. дор. Чи ми лиш в нинїшний день будемо в нїмім подиві приглядатись нинїшним іменникам і їх почитати? Чи будемо може їм їх щастя завидувати? О все, лиш то нї! Бо і для нас там в небі місця досить — бо і ми для неба призначені! Ми так само наслїдниками того царства, як они колись ними були; ми мусимо також в їх товариство прийти, мусимо також стати сьвятими; і єсли ними не станемо, о то горе нам! о, то ми на віки погублені. Причиною нашої згуби буде лиш одно наше лїнивство. Бо і чим же иншим витолкуємось, викрутимось, єсли не станемо сьвятими? Може многими перешкодами, які ми стрічали на дорозї до неба? Або чи браком благодати, ласки

Божої та инших потрібних средств, котрі суть потрібні до усунення тих перешкод? Ні таке толкованє неможливе, такий викрут нам нїчого не поможе! бо власне нині докажу вам:

1. що сьвяті в небі мали такі самі перешкоди, які ми маємо.

2. Ми маємо такі самі средства до спасеня, які они колись мали.

Надїюсь дуже на вашу увагу, мої дор., бо ж тут розходить ся о ваше добро, і то о добро вічне, непроминаюче.

I.

Я таки не думаю, анї не гадаю се скривати перед вами, мої дорогі, що се добро ваше лежить вписоко на недоступній твердинї, котру без труду добути не можна; бо щоби стати сьвятим треба сего справдї захотїти дуже і не одну перешкоду усунути; перешкоду з сторони ворогів, з боку нашого стану і званя з причини слабости нашої волї, — се все перешкоди, котрі дорогу в небо і утрудняють і спиняють, так що через то многі задержують ся, а многі таки не доходять. Се все правда. Мимо того ми тим звинятись не можемо, бо Сьвятим, котрі суть тепер в небі, все то само стояло на завадї, а мимо того они перешкоди побороли і щасливо прибули на сьвяту гору. „А коли ті то уміли поконати, то чомуж не ти христіянине?“ Они мали: 1. тих самих ворогів що ми; 2. они були в тім самім станї і званю що ми; 3. они підпадали тим самим слабостям тїла, що ми

Пригляньмось тим всїм перешкодам за порядком.

1. Що-ж се за перешкоди зі сторони наших ворогів, котрі би нас спиняли в нашім осьвяченю? — Ви скажете: цїле некло напосїлось на нас; і днем і в ночи занятий злий дух тим, щоби нас до злого привести; всюди він на нас засїдаєть ся; на всїх дорогах і стежках нашого житя порозставлювані сїти, щоби нас зловити; він підглядає наші уподобаня і пристрасти; він зважає на склонности нашого серця; він подає нам нагоди здїйснити наші забаганки; він вмовляє в нас, що нема гріху в тім або иншім случаю і т. д. і т. д. — З тим ворогом — кажете ви дальше — лучить ся і другий ворог, так само сильний і влїзливий, т. є сьвіт з всею своєю красою, ворог, що золоті нитки снує, щоби нас в свої сїти зловити; він нам дає иншу науку, як еї учить Євангеліє; він викладає науку Христову о много лекше, як она в дїйсности єсть; він вказує на легеньку і гладоньку дорогу в небо і вміє так облестно промовляти, що велике множество людий біжить за ним навзаводи предкладаючи єму свої услуги; єсли хто за ним не іде, то має за се лиш погорду, насмішки, ненависть і переслїдуваня. То суть звичайні скарги, котрі ми підносимо, коли хочемо усправедливитись, що не можемо ити слїдами Сьвятих“.

Пусті та нестійні ті скарги, немудрі ті наші викрути! Чиж Сьвяті не мали тих самих ворогів? Чи-ж цїле пекло против них не повставало? Читайте лише „Житія Сьвятих“ а побачите, що ворожі сили против них і видимо і невидимо повставали, прибираючи раз види страшні і відстрашаючі а иншим разом миловидні і гарні. Они мали ті самі склонности, що ви; они мали ту саму природу що ви; і если-б піддали ся покусї, то були-б так далеко зайшли як ви, коли покусам до гріху не спротивляєте ся. — А що-ж маю сказати о сьвітї! — Мій Боже! які-ж покуси мали они тут поборювати. Я сьміло могу твердити, що наші трудности не можна навіть зрівнувати з їх трудами. Я міг би вам вказати мучеників, котрі на злість сьвітови а на хвалу Євангелія мужно і відважно зносили злобу переслїдуючих їх тиранів, зуби диких зьвірів, остря мечів, полумінь огня. Гляньте на роздавленого камінями сьвятого Стефана! Дивіть на прибиту до колеса з острими ножами сьвяту Катерину! Посмотріть на роздертого острими пазурами львів св. Ігнатия! Подивляй сьвятого Атаназия, котрого переслїдували цїсарі і королї, погани і єретики і гонили ним по цїлій землї! Хто-ж з нас, мої возлюблені, витерпів такі муки? Хто зніс такі муки, страшенні пили, костри або щось подібного? А ми хочемо і сьміємо нарікати на сьвіт, яко на нашого ворога!?

2. Але о викрути легко і ви не даючись збити з тропу, відказуєте дальше на перешкоди зі сторони вашого обовязку і уряду, кажучи: „Ми живемо в супружестві, маємо слуги, маємо велике ґаздівство; отже маємо великі обовязки, бо треба і дїтий доглянути і виховати по християньски, треба і слуги допильнувати, треба і з женою, чоловіком в згоді і спокою жити, треба і господарством завідувати, щоби вийти в тих тяжких часах на своє? Се суть такі численні справи і обовязки, що навіть годї всему раду дати; особливо слуги в нинїшних часах такі недобрі, непослушні, що треба їм в многім свободу дати, коли не хоче ся їх що місяця зміняти; і супруже житє дає тілько рїжнородних клопотів, що нераз треба спокій заколотити; господарство в тих тяжких часах не оплачуєсь, що треба нераз штучками, ключками, кривдою ближьного крутити, щоби вийти на своє. При тім живе чоловік з рїжного рода людьми, котрих примхи, неокресаність, ґрубяньство треба нерав перенести; нераз треба відібрати камінь за хлїб, невдячність за добродїйство: — як же в виду того всего, при таких обставинах не грішити? як тут сьвято жити і сьвятим стати?“

Як то? питаєте єще? кажете, що то неможливо? Вместо з вами перечитись, доказувати вам можливість побожного, доброго, сьвятого житя, я навпаки вас спитаюсь: скажіть менї і покажіть такий стан, зачавши від цїсаря аж до найбіднїйшого зарібника, котрий не похвалив би ся своїми сьвятими? Покажіть менї на обставини, серед котрих не можна-б стати сьвятим? — Піднесїть лиш очи свої на горний Сіон, в небесний Єрусалим: там найдете ви супругів, котрі аж до гробової дошки себе взаїмно любили, долю і недолю дїлили і супруже ярмо в згоді

і спокою тягнули. Згадайте на Йоакима і Анну! згадайте на Захарію і Єлисавету! Ви найдете там родичів, котрі своїх дітий так ніжно, як ви любили, але їх — і в тім залежить правдива любов до дітий, — тримали в карбах, та їх до всего доброго провадили своїм власним добрим приміром. Згадайте на сьвяту Моніку, котра виховала також св. Августина! Згадайте на св. Єлену, що виховала такого св. Константина, першого христіяньского цїсаря. Згадайте на св. Ольгу, котра виховала свого внука, рівноапостольного нашого князя Владиміра, Хрестителя Руси. Ви найдете там і сьвятих господарів, що з отвертими очима добре все глядїли в день і ніч за своїми слугами, своє ґаздівство взірцево провадили, все і всюди чесно поступали, зі своїми ближними добре жили, а при тім всїм дбали про свою душу, як про свою найважнїйшу справу. Ви найдете там богачів, котрі своє богатство на славу Божу, на спасенє своєї душі, для споможеня бідних, помочи потребуючих уживали. Ви найдете бідних, котрі своє убожество зносять терпеливо і зі свого убожества роблять собі драбину у небо. Єсли-ж отже і тим і тамтим не тяжко було, при такім тяжкім правї, при таких обовязках, в так розличних званях і станах своє спасенє осягнути і стати сьвятими, чому-ж би вам се було неможливо? „Єсли ті і тамті се могли — питає св. Августин — чому-ж би нам се було тяжко?“

3. Але ви винайдете єще одну перешкоду, єще один викрут; ви покличите ся на слабосильність тїла: „Ми мусїли-б ужити всеї сили, щоби стати Святими, але власне тїло поборювати, наші злі склонности тримати в порядку, ті вроджені пристрасти, одним словом: умірковано і сьвято жити, се власне той камінь, що стоїть нам на дорозї до нашої сьвятости на завадї“.

Радо на дещо пристану, що ви сказали, що єсли не всї, то многі скорше би до сьвятости дістались би, єсли-б пристрасти тїлесні вас так сильно не спокусували, єсли-б так часто гріх вас не надив. Але і се не повинно-б вас від вашої сьвятости здержувати. Чи-ж Сьвяті мали яке инше тїло, иншу природу як ви? Що ви відчуваєте, то і они відчували. А єсли они се могли, а чого-ж ви нї? Християньскі молодцї, я ставлю вам за приклад св. Теодозия, св. Бориса і Гльба, св. Алексїя і инших многих, котрі мали таке саме слабосильне тїло, як ви, а мимо того жили немов ангели в людскім тїлї. Я припускаю, христіяньскі дївицї, що ви о много менше труду мали-б, єсли-б ви не мали ворога в собі, та поза собою; але я вам скажу на цїлі лики, хори небесних дївиць, котрі так само сильно як і ви були нападані, спокусувані, а мимо того чисто і безгрішно перейшли те земне житє!

Бачите отже, мої дор. що ми, хоч як би шукали за викрутами нїгде такой такого не найдемо, котрий би нас перед Богом та власною совістию викрутив! — А може мали Сьвяті більше ласки Божої, успішнїйші средства, сильнїйші лїки, щоби покусам оперти ся, перешкоди ті усунути? Ану пригляньмось а побачимо, що і се нас не усправедливить.

Бібліотека наукового товариства імени ШЕВЧЕНКА.

II.

Так як Бог давав Сьвятим в кождім званю, з кождім станї свою всесильну поміч, так і нам людям не поскупив нїчого з многих средств, якими могли-б они осягнути житє вічне. Якіжотже средства мали Сьвяті, котрі ми з ними спільні маємо? Они мали с л о в о Б о ж е, они посїдали с ь в я т і Т а й н и і взагалї л а с к у Б о ж у. А чиж ми того самого не посїдаємо? Перейдїм се за порядком.

1. „Живо бо слово Божіє, и дѣйственно, и острѣйше паче всякаго меча обоюду остра, и проходяще даже до роздѣленія души же и духа, членовъ же и мозговъ, и судительно помишленіемъ и мыслемъ сердечнымъ“ (Євр 4, 12). На голос слова Божого задрожав і тряс ся король Агриппа; оно устами апостола Павла мягчило найтвердших грішників, навертало цїлі народи, відновило цїлком лице землї. Многі Сьвяті в слові Божім находили початок своєї поправи; они входили в себе, застановлялись над своїми гріхами, покидали беззаконіє, в якім жили довгі лїта і вертали до вівчарнї Ісуса Христа на радість доброго Пастиря і Єго сьвятих Ангелів.

А чи-ж ми не маємо того самого слова Божого? Чи-ж нам не проповідуєть ся сьвяте Євангеліє? Чи-ж нам не пояснюють ся ті самі правди віри? Чому-ж се плодовите, добре зерно слова Божого не приносить ті самі плоди спасеня? Чи може єго не слухаємо? Або може в чім иншім лежить той блуд? О! нї! сего не можемо о собі сказати, що ми не слухаємо! Ми слухаємо і кажемо навіть: „О нинї добре отець духовний говорили;“ „А нинї гарну науку наш сьвященик нам сказали“. „Нинї добрий приклад нам дали“ і т. и Але що ж? коли на біду, отсе і цїлий плод, весь хосен з науки, з проповіди. Бо, щоби хто поступав після тих вихвалених, подобавших ся слів сьвященика, о тім не думати, о тім не гадати! Єсли хто має поправити ся то певно не наше, „я“, не той, котрому так та проповідь подобала ся, але наш брат, сват, сусїд, лиш не „я“; бо нїхто до себе не хоче брати слів Божих, лиш їх піє до другого! Але не всї такі! Є і такі, що і до себе беруть слово сьвященика. Але як довго? та чи на довго?... Так довго, як довго єго слухали в церкві; слово Боже впало або на тверду скалу, або на прилюдну дорогу, або межи терне, де не могло, розумієть ся само собою, принести доброго овочу, не могло до сьвятости повести.

2. Так само лїниво і недбало обходимось і з другим средством спасеня т. є зі с ь в я т и м и Т а й н а м и, передовсїм з Тайною Покаяня. Лише не думайте, що в небі є лиш такі самі Сьвяті, котрі через цїлий свій вік ішли дорогою правди і чесноти; О нї! є там Сьвяті, котрі були великими грішниками. Хто ж приміром був Давид? Давид був царем, з початку царем добрим, побожним, але опісля став грішником. Хто була Магдалина? Се була грішниця, явногрішниця, звісна в цїлій

окресности. Хто був Петро? Вправдї був він Апостолом, але мимо того запер ся і відрік ся свого Учителя, Христа. Хто був Павло? Перед тим звав ся він Савлом і був найлютїйший гонитель Христа і христіян. Хто був Августин? Се був єретик, а до 33 року свого житя закаменїлий грішник! А мимо того они і многі другі з ними стали великими Сьвятими! Якими-ж средствами они осягнули свою сьвятість? Жадним иншим, як лиш покаянєм; они пізнали свій блуд, свої гріхи оплакали, житє змінили і прочий час свого житя перевели в „мирі і покаяню“.

Чи-ж ми не маємо того самого средства в руках, т. є покаяня? Чи-ж би і нам не могла добре відправлена сповідь принести відпущенє гріхів і Божій справедливости немов грім Божого гнїву витрутити з рук, котрий вже над нами повис? Певно, що так. Але на жаль ми надуживаємо той дар Божої ласки для нашої згуби; ми покладаємо за велике, грішне уповане і грішимо тим частїйше, тим сьмілійше, тому, що знаємо, що через покаяне можна одержати прощенє гріхів.

Яке-ж богате жерело ласки Божої находимо в Найсьвятїйшій Тайнї Евхаристиї? Сам Христос нас вневняє: „Ядий мою плоть и піяй мою Кровъ имать животъ вѣчный“, і кілько то людий завдячує свій високий степень сьвятости найсьвятїйшим Тїлу і Крови Христовій. Если однак ся найсьвятїйша Тайна нас не осьвячує, то вина не лежить в Нїй, а в нас, бо ми Єї або рідко приймаємо, або з грішним серцем і тим способом нищимо дїланє Найсьвятїйшої Тайни Евхаристиї, а корм житя перемінюємо в трутину, їдь.

3. Найсильнїйше средство наконець, яким Сьвяті поборювали перешкоди на дорозї в небесну вітчину се є сила і дїланє ласки Божої. З ласкою Божою можемо все. Хоч перешкоди до спасеня були би які великі і утяжливі, то можемо з сьвятим Павлом закликати: „Вся могу о укрѣпляющемъ мя Іисусѣ Христѣ“ (Фил. 4, 13). Тої помочи дізнали Сьвяті, то потверджують они своєю сьвятостию. А для осягненя, захованя і помноженя тої божественої ласки суть дані, суть установлені всї сьвяті Тайни.

Чи-ж може і сьміє хто сказати, що він ласки не посїдає? Та-ж се є правдою нашої віри, що Бог всїм вірним, навіть найбільше закаменїлим і заспїпленим грішникам дає достаточні благодати. Хто-ж сьміє сказати, що він ласки Божої не дістав, не дістає? Що-ж иншого, як не ласка Божа суть ті внутрішні напімненя і підшепти, котрими Бог так виразно і ясно до серця договорює? Як часто чуємо в нашім серцю голос ласки Божої, котрий нам каже: „Перестань гнїватись, — перестань клеветати і обмовляти, — поєднай ся зі своїм другом, — віддай несправедливе добро, — не відкладай покути з дня на день!“ Чи сей голос совісти не є голосом ласки Божої? Чи ми зіставали-б в злім, если-б ми слухали єго так, як слухали Сьвяті? Але ти менї на се скажеш: „Я такий слабосильний, такий уломний, що та ласка Божа не вистарчає, щоби мене з гріхів виратувала!“ І се злий викрут! Чи-ж Бог жадає чого неможливого?

Коли жадає повороту з блудної дороги на дорогу праву, то і відмірить тільки благодати, кільки до того треба. Але я тобі щось иншого тут скажу: „Ти подобаєш на того хорого, котрий з години на годину чекає вже смерти, а найлучші лїки відкидає від себе. Чи хто розумний скаже, що той хорий не мав помочи, не мав опіки? Ні! Він сам собі гріб викопав! Отже використай, мій дор. добре сьвяту ласку Божу, котру тобі Бог подає в сьвятих Тайнах, особливо в сповіди сьвятій і сьвятім Причастию.

Кінчу мою науку і повторяю ѣще раз, що коли хто не буде спасенний, то і не буде мав чим уневиннитись, усправедливитись, бо Сьвяті, що нині там свій сьвятий день обходять, мали ті самі перешкоди, а не мали також инших та більших средств до осягненя тої сьвятости, що ми. Тож проч з лїнивством, проч з неробством для душі! Ідїм в слїди Сьвятих, щоби і ми могли з ними разом сьпівати: „Свят҃ъ, Свят҃ъ, Свят҃ъ Господь Савао҃ѳ҃ъ исполнь небо и земля слави Твоѣя! (Ис. 6, 3). — Амінь.

Юл. Дз.

Проповідь на Празник Найсьв. Евхаристиї.

„Кій бо языкъ тако велій, єму же ѣсть Богъ, приближаяйся єму, яко Господь нашъ въ всѣхъ, въ нихже аще призовемъ єго?“

(Второзак. 4, 7).

„Котрий народ ѣсть так великий, щоби мав свого Бога так близко себе як ми Ѥго маємо?... Або де ѣ такий знаменитий народ, котрий би мав так гарні обряди?... Тому уважай пильно на себе та на свою душу; не забувай на ті річи, котрі твої очи бачили, і не згуби їх зі свого серця во всї днї твого житя“ (Второзак. 4, 7—9)! Мої дорогі! Отсими тут наведеними словами пригадував колись Господь Бог вибраному ізраїльскому народови на єго силу, славу, єго щастє та виріжнене перед другими народами, що він один має то, що щастє мати Ѥго у себе, поміж собою. При тім нагадав Господь Бог і на почесть, яку Жиди винні для того Бога, що так близенько з ними навспів перебував.

О скілько-ж більше можна сї слова христіянам повторити, що жаден народ не ѣ такий великий, щоби мав своїх Богів так близенько, як ми христіяни; бо в Найсьвятїйших Тайнах ѣсть Бог присутний не лише силою своєю, але дїйсно і существенно. Тому тим більше ми христіяни заслугуємо на напімненє, котре Бог дав тими словами: „Воньми себѣ и снабди душу твою зѣло“. (Второз. 4, 9).

Отсе напімненє хочу і я сегодня повторити: „Воньми себѣ“... „Уважай но собі добре і запамятай!“ а кождий з вас не лиш признасть менї право о тім говорити, та буде хвалив собі науку нинїшну, не лиш тому, що нинї власне торжественний празник того Божого Тїла, але єще більше тому, бо єще до нинї не перевелись такі християни, котрі в присутности Господа Бога не уміють заховуватись та не уміють Найсьвятїйшій Евхаристиї віддати належної чести. Тож мій любий, дорогий Брате і Сестро: „Воньми себѣ!“ Уважай, що буду говорити о з в е р х н і й п о ч е с т и д л я Н а й с ь в я т ї й ш о ї Е в х а р и с т и ї, все одно, чи Она тут скрита в кивотї, чи Єї обносить ся в торжественній процесиї, або сьвященик несе Єї до хорого, слабого. Ісусе Христе, в Найсьвятїйших Тайнах утаєний благослови моїм словам!

I.

Лиш наша сьвята християньско-католицка Церков Нового Завіта має ту ласку, той привілей, то правдиво небесне щастє, Ісуса Христа яко правдивого Бога і чоловіка в найсьвятїйшій Тайнї посїдати. Старий завіт мав лиш прообрази тої Тайни, але вже навіть супротив тих образів заховують ся старозавітні люди з усяким пошануванєм, з великою почестию, котре то їх поведенє власне нас християн новинно поучити, як то ми то Найсьвятїйше Добро, того Бога утаєного під скромним видом Агнця маємо почитати і величати. В тій цїли наведу вам, мої дорогі, то один то другий примір з практики старозавітної.

Безбожна цариця Єзавель заприсягла пророкови І л и ї смерть. Ілия боїть ся, втїкає і скриваєть ся перед злобою цариці на безмежній пустини. Тут попадає в непотрібну і грішну розпуку і бажає собі смерти словами: „Довлѣетъ нынѣ мы, возми убо отъ мене душу мою Господи, яко нѣсмь азъ лучшій отецъ моихъ“ (3. Царствъ 19, 5). В тім заснув він в тїни язлівця. Ангел Господень з'явив ся єму, покрїпив єго кормом і напитком і приказав єму вийти на гору Хорив. Пророк, вийшовши на ту гору, переночував в одній печері. В тім чує голос Божий: „Вийди завтра і стань перед Господом, а Бог перейде попри тебе“. Ілия послухав і чекав на прихід Бога. І що сталось? Письмо сьвяте каже, що найперше повіяв сильний, великий вітер, що вивертав гори і крушив скали, але Бог не був у вітрі. По вітрі прийшло трясенє землї, але Бог не був в землетрясеню. По землетрясеню прийшов огонь, але Бог не був в огни. Наконець за вітром повіяв вітрець і Ілия зауважав присутність Бога. Він не сьмів виглянути з печери, лише закривши лице своє плащем з страхом і трепетом опустив печеру, щоби слухати дальших розказів Господа Бога. — Отсе і перший примір, котрий показує нам, з якою то почестию повинні ми перебувати в присутности Господа Бога.

Мойсей пас на пустині вівці. Втім бачить, що з корча видобуваєть ся огонь; корч горить, але не згарає. Каже тому до себе: Піду приглянусь близше тому з'явищу, чому се корч не згарає? Коли Бог побачив, що Мойсей приступає, закликав з корча: „Мойсею, Мойсею“ (Исх. 3, 4). Мойсей закликав наляканий: „Что́ єсть Господи“. А тоді сказав Бог: „не приближайся сѣмо; иззуй сапоги отъ ногъ твоихъ, мѣсто бо, на немже стоиши, земля сьвята єсть“. — Мойсей пізнав присутність Божу; закрив лице своє і не сьмів глянути на Бога. — Отсе другий примір для нас, як старозавітні люди з пошанованєм, приличностию і скромностию заховувались в присутности Бога.

Коли цар Соломон збудував Господу Богу храм в Єрусалимі і перенїс туда скинїю, вклякнув перед кивотом, піднїс руки до неба і став молити ся. Молитва, яку мовив, була така сердечна, тепла, ревна, безкорисна, що полинула аж у небесні простори і Бог дав очивидні знаки свого вдоволеня; бо ясний облак спустив ся з неба і наповнив цїлу сьвятиню. Що Ізраїль, коли Бог прийшов? Як заховувались люди, коли зауважали в хмари присутність Господа Бога? Они впали на землю, поклонили ся і возхвалили Господа, „яко благъ, яко во вѣки милость Єго“ (2. Паралипом. 7, 3) — Отсе третий примір, як ми перед Богом заховуватись маємо.

II.

Єсли ви, мої дорогі, уважали добре на ті три приміри, які я навів вам зі сьвятого Письма, то ви могли вже самі собі виснувати з того науку, яке то повинно би бути ваше зверхне заховане перед Найсьвятїйшою Евхаристиєю, чи вона тут скрита в кивотї, чи обносить ся в торжественній процесиї, як тут все, очи, уши, уста, руки, колїна, ноги, взагалї все на нас, повинно бути добре уложене, скромно тримане, одним словом: як все повинно прилично і чемно, яких отже блудів маємо стеречи ся, які поправити? Я хочу власне де-що в тім згляді у вас поправити.

Перше: се цїкавість очий. Не звернені они там, на найсьвятїйше добро, але блукають без мисли по церкві. Тут господар задивив ся, що сьвічка щось нерівно палить ся, мигоче; там газдиня вдивилась, незнати чому, на якогось сьвятого; там дївчина оглядає на другій нову запаску, хустку, стяжку при косї; хлопчиско, ей лїпше не згадувати, заблукав ся десь своїми очима між дївчат! Боже! кілько гріхів! кілько зла! беззакония!

Другий род становлять гріхи язика, балакане, сьмішки, обмова, клевети на других, нераз і критиковане сьвященика за проповідь, нераз за довше богослуженє! Є і такі, що так далеко забувають ся, що з церкви роблять торговицю, ярмарок, коршму; тут роблять і замовленя, умовляють ся що до цїни, пола-

годжують свої орудки! Чи не чують ті люди, як їм з найсьвятїйших Тайн кличе Христос ті самі грімкі слова, котрі колись сказав Жидам в храмі: „Храмъ мой, храмъ молитвы наречется, вы же сотвористе и вертепъ разбойникомъ“ (Мат. 21, 13). Яка-ж молитва сих людий? Яке-ж їх почитанє Найсьвятїйших Тайн?

Суть також непошанованя зі сторони р у к і л і к т ї в. Ті повинні бутп побожно зложені до молитви, або тримані прилично при собі, а тимчасом де они? Або запхані в кишенях, або бавлять ся чим; лікті штуркають, розпихають; майстри в тім дївчата! не стане в церкві де вільне місце, а пхаєть ся, де найтїснїйше! пальцями кивають ся, та даєть ся ріжні знаки; руки служать яко підпори для лїнивої голови, котра спічнувши на долонях дрімає, спить, храпає! — і то все перед найсьвятїйшими Дарами!

Суть і непошанованя зі сторони к о л ї н! Коли виставляють ся Найсьвятїйші Дари, або Христос обносить ся в процесиї, чи іде сьвященик з найсьвятїйшими Дарами до хорого, то треба клякнути, не стояти нерухомо, — запамятайте се собі добре! — і то на оба колїна, бо коли хто клякає на одно колїно, то менї видаєть ся, що він се робить для наруги Христа, як колись Жиди перед Христом приклякали, кажучи до него з насьмішкою: „Радуй ся Царю Юдейскій“.

Наконець позваляють собі люди непошанованя н о г а м и. Як я се думаю? Отже знайте, що я думаю тут шуранє ногами, непотрібне ходженє по церкві то сюди то назад; підношенє ся на палцях, щоби когось побачити, вставанє щораз з місця, щоби уклонитись і то єще шуранєм ніг. Все, все то треба залишити!

Так, так, мої дорогі, серця треба, тепла треба, любови для Найсьвятїйших Дарів. Гляньте єще раз на Ілию, Мойсея і Соломона, як то заховувались перед Богом! Они падали на колїна, спускали свої очи, закривали лиця свої, підносили руки і рамена, і возхваляли Всевишного! Коли найсьвятїйші Дари обносять ся довкола Церкви, то люди анї трохи о тім не гадають, не думають, що се іде Бог! повелитель Неба землї; і заховують ся немов на якім сьвітскім видовиску. Ей лучше може і не говорити, не прискаржувати вас перед Ісусом, а радше впавши на колїна перепросити Єго за нанесену Єму обиду а на будуче инакше поступати і уподобившись небесним Ангелам приноситй Єму тїлом і душею достойну честь і хвалу! Амінь.

Юл. Дз.

Проповідь на III. неділю по Сош. св. Духа.

(За Ф. Гунольтом).

Колись був між поганами звичай, що пани вибивали на чолах своїх невільників знаки, аби тим лекше удержати їх в своїй службі, аби тим лекше було пізнати, до кого який невільник належить. Мої дорогі! Чоловік сотворений на те, аби служив своєму Господу і Богу: се єго одинока ціль, одиноке призначенє на сій земли. Щоби чоловіка в сій службі удержати, витиснув на нім Бог свій образ в розумній душі. Що се за образ, до кого він належить? — сї питаня повинні ми собі часто завдавати. Жадне сотворінє анї в небі, анї на земли не може рівнатись з тим образом що до краси і вартости. А мимо того ми так мало цінимо собі сей образ. Краса і вартість сего образа повинна нас тішити, се легковаженє собі єго повинно нас болїти. Про одно і друге будемо нинї говорити.

1) Людска душа се найдорожший образ.

2) Ми мало цінимо душу.

I.

Якийсь образ має тим більшу вартість, чим славнїйший маляр малював єго, чим красше він єго викінчив, чим висше цінять єго ті, що на річи розуміють ся. Коли я скажу: сей образ малював сей а сей славний маляр, то се вже вистарчить, що люди будуть сей образ цінити. Але коли я єще додам, що сей образ малював найславнїйший маляр, що се є єго няйкрасший образ, яким він може повеличатись перед цїлим сьвітом, то тоді кождий скаже, хочби і як мало розумів ся на образах: О, то се мусить бути щось красного і дорогого!

Чоловіче! Хочби ти був в очах сьвіта найменшим і найнужденнїйшим, то ти все таки носиш в своїм тїлї красний, рідкий і дорогоцінний образ! Аби тобі сказати, що за скарб ся твоя душа, то я не потребую тобі говорити про єї велику красу та про ті чудні дари, якими вона Сотворителем украшена та обдарена; я не потребую говорити, що вона одна, духова, безсмертна, вічна; що вона є мешканєм, донькою, обручницею найвисшого Бога; що вона сотворена не в иншій цїли, як щоби на віки посїсти свого Сотворителя; що житє, здоровлє, краса, чутє і рух твого тїла походить від душі і що вона се всьо удержує. Ти згадай лише на того славного майстра, що сей образ виготовив; на труд і печаливість, які він задля неї поніс і виявив, на прообраз і взір, після якого він єї сотворив, на вартість і цїну,

яку він їй приписує, то звідси пізнаєш дорогоцінність своєї душі. Майстром сего образа є сам наймудрійший, всемогучий Бог, з якого рук не могло вийти нїчо злого; хоч відомо добре, що всї річи походять від Бога, але людску душу сотворив він зовсїм инакше, відмінніїйше. Першим ростинам і деревам казав він рости з землї; перші риби і птиці сотворив він з води і воздуха, перші чотироножні звірята також з землї; перше людске тїло утворив він з кавалка глини і від тодї жадного з наведених сотворінь він вже більше не сотворив, але дав кождому після єго природи силу і плодовитість, аби само дальше розвивало ся і множило ся. Цїлком инакше поступив він собі з душею: до єї сотвореня не ужив жадної вже готової материї, але вона мала і на початку і по всї часи одержувати лише від него та цїлковито свій початок. Вітцем кождої душі є Бог, Бог сам, без співдїланя якого небудь сотворіня.

Пригляньмо ся тепер тій пильности, тій печаливости, з якою Бог сотворив душу, а побачимо, що лише при єї сотвореню поступив так Бог. Коли іменно Бог займав ся через пять днїв сотворенєм сьвіта і так много красних творів покликав до житя, то се всьо не коштувало єго більше, як одного слова: Нехай буде! Нехай буде сьвітло! І повстало сьвітло і т. д. з цїлою землею, з цїлим безмежним небом. Він сказав і стало ся.

Але коли мало прийти до сотвореня розумного чоловіка, якого найважнїйшою частию є душа, тодї зійшли ся неначе усї три особи Божі, аби нарадитись і обговорити так важне дїло. Сотворім — сказали вони однодушно — коли ми вже покликали до житя стільки красних творів, що сьвідчать про нашу всемогучість, учинїм при кінци твір, що красше чим всї инші сотворіня представляв би в собі живий образ нашої божої величности на землї; сотворім чоловіка на наш образ і подобу. — Через те слушно кличе св. Амврозій: Учи ся, чоловіче, чому ти єси великий і дорогий! Чи є що дорожшого над сей образ, що представляє нескінчено великого і величного Бога? — Є духом, як Бог, поєдинча як Бог, жива, як Бог, безсмертна як Бог, велика душа від великого Бога. І в сему, як каже той самий сьвятий, лежить причина, чому Бог, коли сотворив без перерви всї прочі сотворіня, вкінци по сотвореню людскої душі відпочав: І він відпочав після всякого дїла, яке довершив, неначеби після сего дорогоцїнного твору не потреба вже було жадного важнїйшого, совершеннїйшого сотворіня.

Аби ми лїпше поняли, що варта наша душа, пригляньмо ся, як поважає і цїнить душу Бог, що оцїнює кожду річ після єї вартости. Один Римлянин, славний вояк, що на малярстві не розумів ся, продав раз королеви образ, жадаючи цїни такої, яку король буде уважав за відповідну. Король казав єму виплатити величезну суму золота. Коли сей Римлянин побачив те золото, здивував ся дуже і подумав собі, що сей образ мусить мати велику вартість і тому відкликав

Бібліотека наукового товариства імени Шевченка

контракт та зажадав назад образа. — Чоловіче, ти сам [illegible] умієш і не понимаєш, що за дорогоцінний образ носиш в своїй душі; але згадай, як високо цінить сю душу цар неба і землі, а здивуєш ся. Коли може не хочеш вірити каже св. Евзевій — майстрови, як дорогою є твоя душа, майстрови, що її сотворив, то спитай свого спасителя, що її відкупив. Спитай его, чому він зійшов з неба, народив ся в стаєнци, плакав в яслах, в біді виховував ся, та в поті чола працював в варстаті на кусок хліба. На се всьо відповість тобі св. Августин словами: О, душе, будь гордою, бо твоя ціна велика. За таку ціну викупив тебе Господь. Почисли години, які він перебув на землі через трийцять три літа; зітхання, що він їх видав, слези, якими плакав, думки, які передумав, слова, які сказав, удари, які переніс, терня якими его поранено, цьвоки, якими пробито его руки, каплі крови, які він проляв. Споглянь на те ганьбляче дерево хрестне, на якім его розпяли, на его честь і добре імя, яке він через се потеряв, розваж над его божим житем, яке ему віднято, над его духом і душею, яку він передав. Се всьо кличе знова до тебе: О, душе, як велика твоя ціна! Пощо подивляти тобі небо, сонце або зьвізди? Душе, споглянь на себе саму; ти далеко дорожша і красша, чим ціле небо. Сьвіт із своєю красою, з своїми грішми і добрами видаєсь тобі часом надзвичайно великим скарбом: але се всьо, людска душе, не варте тілько що ти, ти далеко вартнійша. Ти себе доси не знав, але повір тому, що найліпше знає ся на штуці, котрий, аби тебе відкупити, дарував небесному Отцю все, що лише мав.

Навіть сам найбільший ворог твоєї душі, сам діявол, високо її цінить. Як трудить ся він днями і ночами, аби позискати одну душу! Як старанно шукає він за злими дорадниками, за злими товаришами, за поганими книжками, неприличними образами, принадними нагодами, аби тілько зловити душу. Хоч він є царем гордости, помимо того не стидаєсь виповняти хочби і найпідлійшу службу, аби тілько дістати в нагороду душу. Чоловіче, коли не віриш свому Сотворителеви, що її сотворив на свою подобу; коли не віриш свому Спасителеви, що її так дорого відкупив — то спитай свого ворога, самого діявола, як богато ему залежить на твоїй душі!

Колись дивували ся сьвітські купці і уважали се дурнотою, як побачили св. Франца Ксавера; вони дивують ся ще й тепер, коли видять і чують, як деякі апостольского духа сьвященики опускають свою вітчину і піднимають ся великих, небезпечних подорожий аж десь в дикі околиці, між варварські народи, серед голоду і жажди, серед небезпеченьства о житє, в тій єдино цїли, аби позискали для Христа і неба одну душу. Але які ви бідні, ви купці. Колиб ви хотїли пізнати, що се за скарб ся душа, то ви далеко більше дивувалиби ся із своєї дурноти, що ви собі стільки труду завдаєте, аби позискати хвилевий, непевний, переходовий зиск, нераз із стратою своєї душі. Подумайте: Колиб вас було тисячі і кождий з вас привіз би

з собою богато-богато мілїонів, а з другого боку колиб один місіонар в часї своєї двайцятьлїтної працї посеред диких народів нїчо иншого не зробив, як тілько охрестив незамітно одну умираючу малу дитину — то сей місіонар дійшов до далеко більшого зиску, як ви всї із всїми своїми богацтвами і скарбами. Спитайте єго, чи схотїв би він поміняти свій зиск з вашим? Він навіть не відповів би вам нїчого; ся одна молода душа винагородила вже єму далеко обильнїйше єго труди і працю, чим би він в тім часї і цїлий сьвіт позискав.

Читаємо про деяких місіонарів, що вони, аби дістати ся до Япону, віддавали ся яко невільники до ґалєр. Длячого се? Аби там шукати душі для Бога. Спитайте їх, чи вони зробили би се, як би тут ходило о який дочасний зиск? Один місіонар по розбитю серед морскої бурі корабля вхопив ся дошки, на якій міг вратувати своє житє; але щож він робить? Він відступає сю дошку одному жидови, який якраз потопав біля него, лише під тим услівєм, аби сей охрестив ся, коли дістане ся на сушу. І після сего сам потонув. Чому? Аби душу яка мала згинути на віки, позискати для неба. Спитайте єго, чи зробив би він се, колиби мав позискати всї добра сего сьвіта? Сї мужі добре розуміли, що варта одна душа відкуплена кровю Ісуса Христа. Ох, колиб і ми були так ревними і печаливими о душі. А не лише в далеких, диких околицях, але і серед нас христіян, просьвічених правдивою вірою Христовою, моглиби ми ту нашу ревність виявляти і що до нашої душі і що до душ наших ближних.

II.

Св. Іван Золотоустий, описуючи ту недбалість, з якою люди ходять коло своєї душі, оповідає про одного мудрця, що увійшов до величавого дому, в якім всї кімнати аж кишіли від золота і шовку, а сам господар того дому, перед якого єго привели, був лихо і недбало одїтий. Мудрець через якийсь час подивляв хатню обстанову, відтак кинув оком то сюди то туди і вкінци плюнув господареви в лице. Господар остовпів і став мудрцеви витикати єго некультурність Тодї сей відповів: Я чув потребу плюнути, але в цїлім домі не знайшов найменшого місця, яке мигби я був занечистити, з виїмком самого пана дому. Сим хотїв єму мудрець сказати, то він так старанно і дорого прикрасив стїни і мури свого дому, а себе самого так дуже занедбав. Як раз так само, каже дальше св. Золотоустий, робить богато людий на сьвітї: свій дім прикрашують они дуже старанно, але забувають при тім про пана дому; се є, тїло плекають они пильно, але душу, шо мешкає в тім тїлї, як в своїм домі, вони занедбують.

Про тїло, що є нїчим иншим, як лише побіленим гробом, що вкоротцї піде на жир хробакам, ми продумуємо цїлий день, від досьвіта до пізного вечера; але для душі, для безсмертного

образа Божого, ми не посьвятимо нїколи анї хвилинки. Найкрасші наші лїта, нашу молодість, ми переводимо в службі для тїла; спасеню нашої душі посьвячаємо заледви кілька годин. Ми тїло пестимо, годуємо, наповаємо що дня аж до переситу, а душа мусить нераз цїлими місяцями терпіти голод, бо не даємо їй належної поживи анї слуханєм слова Божого, анї приниманєм св. Тайни. Ми тїло миємо, одягаємо, чистимо, украшуємо, уживаємо ріжної штуки, аби тілько другим сподобатись, ба навіть, аби їх душу звести; а наша душа бідна, опущена. Ми не стерпимо жадної плями на лици або на руках, аби єї не змити, а наша душа позістає в грісї нераз цїлими місяцями, від одного Великодня до другого, не обмита водою правдивої покути. Аби вдоволити змисловість тїла, не щадимо жадних коштів, супочинку і сну, не жалуємо і найдорожшого часу; але задля любови душі посьвятити одну годинку на розмишлене, дати часть свого доходу на убогих — се вже не в наших силах.

Аби удержати тїло при здоровлю, вистерігаємось подуву вітру; нашу душу наражаємо на тисячні пригоди і небезпеченьства. Захорує тїло, кличемо що найлїпших лїкарів, аби нам порадили; захорує душа то ми боїмось часами стрінутись із сповідником що найкрасше розумієсь на справах совісти, ми уникаємо проповіди, в якій для піднесеня душі проголошуєсь якась правда. Аби вилїчити хоробу тїла, змінаємо, коли сего потрібно, воздух, помешкане, вітчину; аби вилїчити хору душу, не можемо рішитись змінити злий воздух сего сьвіта, значить, трудно нам приходить ся уникати небезпечного товариства, найближшої нагоди до гріха, що преціньь конечно потрібне до правдивого наверненя. Аби удержати тїло при єго смертнім житю, на те не дорога нам жадна страва, жаден напій, жаден лїк не є так гіркий, аби єго не можна приняти; щобиж удержати душу при вічнім житю, щоби задосить учинити Божій справедливости за поповнені гріхи, то і чути не хочемо про умертвлене і поборене себе самого, про мірність і пости та про христіяньску покуту. Умре чиє тїло, ми сумуємо і оплакуємо єго; умре через гріх чия душа, се нам байдуже. Повідомити батька, матїр про якийсь нещасливий припадок їх сина, доньки, що або ногу або руку зломили, що за крики і зойки! Але коли вашу душу стріне який припадок, у чому винні може якраз ваші родичі, то про се їм і байдуже. О слїпото — кличе св. Августин — ти оплакуєш смерть тїла, що і так вскорі мусить умерти, а не оплакуєш смерти душі, що має жити у вічність! Ти оплакуєш тїло, що стратило свою душу, яку преціньь назад одержить послїдного дня, а не оплакуєш душі, що стратила свого Бога, якого вже може нїколи більше не віднайде. Так запопадливі ми о дім, а занедбуємо пана дому, образ Божий, дорогоцінну душу!

Що за божевільство — каже св. Вернард — що христіянин так мало цінить собі душу, коли сам діявол признає єї велику вартість! Щож може сей лихий про нас подумати, коли бачить, що ми свою душу так за кілька

крейцарів, можна сказати, продаємо; сю душу, за яку наш Сотворитель віддав своє тіло і свою кров?!

Около р. 1558 жила в Бразилії молода дівчина, навернена що йно на християньску віру. З любови до Христа слюбувала вона Богу своє дівицтво. Стало ся, що вона яко невільниця дістала ся в руки християньского пана; сей пан не давав їй спокою і безустанно намовляв єї до злого, напастував єї. Коли вона борола ся довший час, як уміла, а се мало що помагало, впала вона на такий спосіб: вона взяла хрестик, повісила собі єго на шию і подумала: ей, мій пан преці християнин, на вид свого спасителя отямить ся може і лишить мене в спокою. Коли так недобрий нан знова застав єї саму і мав замір позбавити побожну дівчину вінця, вхопила вона хрестик, кинула ся панови до ніг і закликала: Диви, подумай, що великий Бог, якого образ держу в своїх руках, проляв свою кров, витерпів богато мук, вмер на хресті, аби спасти твою і мою душу. Ах, прошу тебе, не оскорбляй своєї душі, яка Ісуса Христа так дорого коштувала! Коли відважиш ся взяти мене силоміць, то сей Бог, що так високо цінить мою і твою душу, пімстить ся на тобі. — По тих словах отямив ся пан, просив дівчину простити єму і дарував їй свободу. Мої християни! Згадуйте про сю історию у всіх покусах до гріха; держіть розпятого Христа коли вже не в руках, то в вашій памяти. Як то? кажіть собі — тс я маю так легкодушно осквернити свою душу, що коштувала житя Сина Божого? І горе вам, що уводите душі, на вас колись пімстить ся Христос, в якого ви рабуєте єго дорогий і цінний скарб та своїми підхлібними словами, ріжними штучками, злими намовами і підшептами, або навіть насильством віддаєте сей скарб в руки діявола.

Мій сину — сими словами Сираха напоминаю вас всіх на кінци — мій сину, бережи свою душу і шануй єї, як она на се заслугує. Св Франц Ксавер звик був нераз мущин, яких сповідав, обіймати обома руками, пригортати до своїх грудий і приязно шептати їм до уший отсї слова: Ах, моя дитино, вважай на свою душу, бережи своєї душі, бо вона дорожша понад усьо. Ах, мої дорогі! Колиб і я міг також з такою ревністю і силою закликати до сердець усіх вас: Бережіть своєї душі! О, ви молодці і дівчата, уникайте старанно всяких небезпеченьств і нагод до гріха, щоби ви не стратили душі ваших дітий! Бог зажадає колись їх з ваших рук і горе вам, коли вони пропадуть з вашої вини і через ваше недбальство. Аби ваші діти жили побожно, аби росли в службі і любові Бога, аби стерегли ся небезпеченьств і нагод до гріха, одним словом, аби вони дійшли до неба, до свого Сотворителя, отсе найважнїйший ваш батьківский і материньский обовязок, отсе одинока справа припоручена вам під загрозою вічного осудженя. Яку радість моглиби ви зробити Богу і ангелам, колиби тілько хотїли! Бережи свою душу! О, ви богачі, дбайте о свої дорогі душі, бо в них містить ся ваш найбільший капітал; не допустіть до того, аби до вас можна було віднести отсї слова

Ісуса Христа: Який хосен чоловікови, колиб він і цїлий сьвіт позискав? Ви убогі і потребуючі, ви терпите недостачу земских дібр, але ви маєте за те преціньрівнож дорого відкуплену душу, як князї і царі сего сьвіта! Бережи вою душу! Чесні, побожні християни, старайте ся і на дальше заховати свої душі! Грішники, змилосердїть ся над своїми душами і старайте ся їх як найскорше вирвати з пазурів діявола через правдиву покуту і поправу! До всїх вас, як ви тут разом зібрані, кличу я: Ах мої дорогі, бережіть ваші душі! Амінь.

Переробив Яр. Лев.

Проповідь
на день св. Петра і Павла.

„Поставиши я князи по всей земли“
Пс. 44. 17).

Великою є слава всїх Апостолів в царстві небеснім, бо Христос Спаситель обіцював їм нераз стократну нагороду, стократну славу, стократну щасливість. „Сторицею пріимуть и животъ вѣчный наслѣдять“ (Мат. 19. 28.) сказав до них Божественний Учитель. При кінци сьвіта, в тім дни слави тут випробованої праведности, з'являть ся они зі своїм Божественним Спасителем, щоби взяти участь в судї воскресших із мертвих синів Адама. „Єгда сядетъ Сынъ человѣческій на престолѣ славы своея, сядете и вы на двоюнадесяту престолу, судяще обѣманадесяте колѣнома Іизраилевома“. (Мат. 19. 28).

Межи тими преславними Апостолами є однак два, котрі засіяють особливим блеском, а котрих церков сьвята виріжняє многозначучим іменем: „верховні Апостоли“ — „Первопрестольні Апостоли“: Суть се Апостоли Петро і Павло, котрих сьвято нинї празнуємо. Як князь, володар ясніє посеред свого двору, своєї свити, так ясніють ті два Апостоли Христові в крузї прочих Апостолів і Учеників Ісуса.

Поставмо-ж собі нинї для нашого поученя і збудованя питанє: Чому тим двом Апостолам належить ся імя: „первопрестольних“, або „верховних,“ „князів апостольских“. По короткій розвазї дійдемо до того, що імена ті належать ся:

1. сьвятому Павлови задля его високого становиска, котре ему сам Христос в своїм Царстві призначив, і

2. сьвятому Павлови задля его рухливої, надзвичайної дїяльности, яку розвинув в своїм апостольскім урядї.

Ви преславні Апостоли Петре і Павле, котрі проповідали цїлому сьвітови, проповідайте нинї нашим серцям, щоби ми пізнали добре жерела вашої блаженности і щасливости і через наслїдуванє вас мали також участь в тім щастю!

I.

Імя се „верховний“ Апостол належить ся сьвятому Петрови задля того високого становища, яке ему Христос в своїм царстві призначив, бо сьвятий Петро був начальником Апостолів, був головою цїлої церкви і заступником Спасителя на земли. Ту високу і потрійну гідність подав ему вчоловічивший ся Син Божий в слїдуючий спосіб:

Ісус перебував в околиці Кесариї филипової, міста, котре лежало у стіп Лїбанона і жерел Йордану. Втім звернув ся Він до своїх учеників з запитанем: „За кого мають люди Сина чоловічого?“ А они сказали: „Одні за Йоана Хрестителя, другі за Єремію або иншого з пророків“. А Ісус спитав їх: „А за кого ви мене маєте?“ На се відповів Симеон Петро: „Ти еси Христос, Син Бога живого“. Ісус сказав ему на се: „Щасливий еси ти Петре, сине Йони, бо се не сказало тобі тїло і кров, лише мій отець, що є у небі. — И азъ же тебѣ глаголю, яко ти еси Петръ и на семъ камени созижду церковъ мою и врата адова не одолѣютъ ей“. Так есть отже Петро, після неомильних слів Христа, тим угольним каменем, на котрім спочиває цїлий будинок католицкої церкви. А если він є тим угольним каменем, то є він і начальником Апостолів, котрі належать до церкви, есть головою тої Церкви, котра від него є зависима, есть заступником Ісуса Христа по тогож вознесеню на небо, понеже Той був передтим головою Апостолів і цїлої Церкви.

При тій нагоді сказав Ісус також ті многозначучі слова: И дамь тебѣ ключи царства небесного, и еже аще свяжеши на земли, будетъ звязано на небесѣхъ, и еже аще разрѣшиши на земли, будетъ разрѣшено на небесѣхъ“ (Мат. 16. 19). Що означають ті ключі небесні, котрі передав Христос сьвятому Петрови? Они представляють пастирску власть в видимій Церкві Христа, верховну власть над Церквою. Если який князь, володар торжественно в'їзджає до свого міста, до твердині, то начальники тихже передають ему ключі від міста чи твердині, і тим в наглядний спосіб оказують, що князь есть їх паном і володїтелем. В подібний спосіб переніс Син Божий сьвятому Петрови всю власть в своїй Церкві, тім сьвятім містї, що лежить високо на горі і котру і ворота адові не одолїють. А если він є паном і володїтелем в церкві Божій, то є він тому і начальником Апостолів, головою цїлої Церкви і заступником Христа.

При послїдній вечері говорив Божественний Спаситель з величезною повагою і незвичайною сердечностию з своїми Апостолами. Вже близькою була година, в котрій він мав з ними попращати ся, бо мались розпочати его гіркі терпіня, тому хотїв з ними еще о важних річах поговорити. Межи иншими сказав Христос і ті важкі слова до сьвятого Петра: „Сімоне, Сімоне, се сатана проситъ васъ, дабы сѣялъ яко пшеницу. Азъ же молихъ ся о тебѣ, да не оскудѣетъ вѣра твоя, а ты нѣкогда обрящся утверди братію твою“. (Лука 22. 32 . Сьвятому Петрови знов Христос обіцяв непохитну і непоколебиму віру і при тім

дав поручене, своїх братів, т. є. Апостолів утверджувати і скріпляти. А правдива віра є найконечнїйше услівє і підстава істнованя церкви. Єсли-б не було на сьвітї віри, то не було-б і церкви, не було-б і християньства. На Петрі отже, а не на жаднім иншім Апостолї, після волї Божої опираєть ся церков в своїм єствованю. Справедливо отже почитаємо в сьвятім Петрі начальника Апостолів, голову цїлої церкви, заступника Христа.

Коли Спаситель уже воскрес із мертвих побачили ученики, котрі рибу ловили на озері ґенезаретскім, Христа Спасителя, котрий стояв на березї. Скоро лиш Петро Єго побачив, кинув ся в море і поспішив до Него. З вітцївскою любовю покріпив Христос Апостолів обідом а опісля сказав до Петра: „Симоне Йонин, чи любиш ти мене більше від них“? Петро відповів: „Ти знаєш Ісусе, як дуже я Тебе люблю“. У відповідь на сю заяву дав єму Спаситель велику власть, важне поручене: „Паси овцы моя!“ То само повторив Спаситель і другий і третий раз: „Паси агнцы моя!“ Але хто-ж суть ті вівцї, ті ягнята, котрі поручив Син Божий сьвятому Петрови пасти? Очевидно, що Християни, котрі становлять Єго церков. Всїх членів отже тої церкви, цїле стадо Христове, не виключаючи Апостолів, має сьвятий Петро пасти, т. є. через подаване церковних средств благодати Божої провадити по дорозї спасеня. Як пастир над стадом, так стоїть Петро над церквою. Отже і сей четвертий раз мусимо признати, що Христос зробив єго начальником Апостолів, головою церкви і своїм заступником на земли.

Але хто займає таке становиско в земнім царстві Христа, тому певне лишилась та честь і в небі, і тому можемо назвати єго „верховним“, „первопрестольним“, „князем“ Апостолів.

Ту єго надзвичайну гідність мусите і ви, мої дорогі, єму признати. Єсли отже думаєте о сьвятім Петрі, то не маєте собі єго представляти яко звичайного Християнина, лише яко Християнина над всїми Християнами; не яко звичайного Апостола, лише яко Апостола над Апостолами; не яко звичайного пастиря церкви, тілько яко найвисшого заступника Спасителя на земли. Особливо в нинїшнім дни повинні ви єму тую почесть віддати.

Але він принимаючи від вас нині ту почесть, має і до вас слівце промовити, і вам своє желане висказати. Він бажає, щоби ви єго наслїдникови, кождочасному папі римскому, оказували подібну почесть. І він єсть отцем всїх віруючих, епископом епископів і заступником Христа межи нами. Слухайте Єго слова, визнавайте єго віру, слухайте єго напімнень і уживайте средств спасеня ним подаваних.

II.

Але той прикметник „верховний“ „первопрестольний“ „князь“ належить ся і сьвятому Павлови задля єго надзвичайної дїяльности, яку розвинув в своїм апостольскім урядї. Не через

благодатне, хоч заслужене покликане, як се було зі сьвятим Петром, осягнув сьвятий Павло славу верховного князя апостолів, лиш через свою власну величаву дїяльність для розширеня і внутрішнього укріпленя релїґії Ісуса Христа.

На дикий пень ревности для ширеня жидівства, яку оказав Савло при каменованю сьвятого Стефапа і на своїй подорожи, котру підняв в цїли переслїдуваня Християн до Дамаску, защепив Христос чудовий зразок геройскої ревности для спасеня душ, з котрої опісля розвинулась єго чудна, досмертна дїяльність для Царства Божого. О нїм міг Господь тепер так сказати: „сосудъ избранъ ми єсть сей, пронести имя предъ языки и царми, и сынми Ізраилевыма. Азъ бо скажу єму, єлика подобаетъ єму о имени моємъ пострадати“ (Дѣян. 9. 15. Не лише свій спокій, своє щасте земске послїдну каплю своєї кровцї проляв він, але він готов, ведений сьвятою ревностию, - навіть свою власну щасливість на престол жервенний зложити, лиш щоби душі людскі уратували. „Молилбыхся бо самъ азъ отлученъ быти отъ Христа по брати моей“ (Рпмл. 9. 3). „Я би хотїв“, каже він „навіть сам бути відкинений Христом, лиш щоби мої братя спасли ся“. І єго словам відповідали єго дїла.

Ледви навернув ся чудесною появою Христа в Дамаску, сейчас виступив він в синаґодзї того міста і проповідував без страху Євангелиє. А проповідував єго з такою ревностию, що єго дотеперішні співвіроісповідники повстали против него і він мусїв спустити ся в коши з мурів міста, щоби втечи перед їх кровожадними переслїдуванями. Небавом з'явив ся він в своїм родиннім містї Тарзї, звідки переселив ся до Антиохії і вельми ревно заходив ся около заснованя тамошньої великої християньскої громади. Звідси виїзджав він на свої великі подорожі, підчас котрих навертав поган і жидів до Христа, на котрих сїяв зерно християньскої науки по цїлій Малій Азиї і Греції.

На п е р ш і й подорожі прийшов він на остров Кипр, потому до Памфілії, Пізідиї, Лїкаонії і тою самою дорогою назад до Антиохії. — Д р у г а подорож провадила єго через розличні краї Малої Азиї аж над море, котре дїлить Азию від Європи. На приказ Божий переплив він на нашу часть сьвіта і сьвітло дїйствував в Македонії і Греції. Повернувши до Антиохії укріпляв він всюди християньскі громади, котрі він оснував. — На т р е т і й подорожи поплив не остановляючись нїкуда до Єфезу і посїтив Грецию. З поворотом поступив на остров Хіос і Самос і натхнений Духом сьвятим удав ся еще до Єрусалиму.

Тут спочив він; але яким спокоєм? Спокєм у вязницї Христа спокоєм в ланцюхах, кайданах. Щоби увільнитись від тогорадї, примусового спокою і бездїльности зробив він відклик против несправедливого засуду до римского цїсаря. Тепер єго перевезено в Рим. Хоч в кайданах і під строгим доглядом жовнїрів проповідав він всюди по дорозї і Римі Христову науку. Коли осягнув своє увільнене поспішив знов з проповідию на устах на далекі береги Ішпанії. Повернувши до Риму взбудив він своєю дїяльностию смертельну ненависть своїх ворогів; але се не зломило

єго відваги, єго одушевленя. Він не перестав проповідати Христа, аж доки острий меч не положив конець єго житю і дїяльности. Мученичою смертию запечатав він свою науку і тим дав своїй науцї найсильнїйше съвідоцтво, заслугуючи за свої працї вінець небесної хвали.

Але хоч працював аж до смерти для Христа, було і сего єще за мало Павловому серцю. І по своїй смерти хотїв він дїйствувати, а то найперше через своїх учеників. Він виплекав їх велике число і висьвятив на епископів. Ті продовжали єго дїло, ведучи вже основані християньскі громади і ширячи християньство дальше. Назвім лиш сьвятих епископів Тимотеа і Тита

Він доповнив і увічнив свою дїяльність єще многими за натхненєм сьвятого Духа написаними книжками. Єще нині вказують в Римі на вязницю, в котрій сьвятий Лука списав під єго руководством своє Євангелиє. Кромі того писав він численні листи до ріжних громад християньских. Ті письма обнимають в головних начерках майже всю науку католицкої Церкви і аж до кінця сьвіта буде християньский народ посїдати в них невичерпане жерело найвисшої мудрости і спасенного будована. Таким способом заслужив собі сьвятий Павло своїми письмами імя „апостола народів“.

Що тій чудеснїй дїяльности боговдохновенного мужа додає єще більшої вартости, то ся обставина, що ту дїяльність розвивав він без земної утїхи, без розради, а серед запізнаня і вічних невзгодин і вітру в очи. Послухайте, як він сам каже о тім в листї до Коринтиян: „Вь трудѣхъ множае, въ ранахъ преболѣ, въ темницах излиха, въ стерти многащи. Отъ Юдей пятькратны четыредесять развѣ единыя пріяхъ. Трищи палицами бїснъ бых, единою каменьми наметанъ быхъ, трикраты корабль опроверженся со мною, нощь и день во глубинѣ сотворихъ. Въ путныхъ шествіихъ множицею: бѣды въ рѣкаъ, бѣды отъ разбойныкъ, бѣды отъ сродныхъ, бѣды отъ языкъ, бѣды въ градѣхъ, бѣды въ пустыни, бѣды въ мори, бѣди во лжебратіи, въ трудѣ и подвизѣ, въ бдѣніихъ множицею, въ алчвѣ и жажди, въ пощеніихъ многащи, въ зимѣ и наготѣ“. (2. Кор. 11. 23...)

Що за дїяльність! Що за Апостол! Дїйсно, що сьвятий Павло заслужив собі справедливо на назву „Апостола народів“. А хто-ж би єму міг відмовити почесної назви: „верховного“ первопрестольного“, „князя“ Апостолів.

З подивом і почестю глядїм отже на него і приймаймо радо єго науки, котрі він оставив нам і житєм своїм і письмом і ідїм за ними. Особливо єго безприкладна ревність най єїяє перед нашими очима все прекрасним приміром.

Не можемо красше то праздничне розважане закінчити, як словами сьвятого Йоана Златоуста, котрий сьвятому Апостолови народів в єго житю, дїяльности, муках і смерти так був подібний. „Як маємо ми вам“, кличе він, „сьвяті Апостоли подякувати за тільки вашого труду і працї для нас? Єсли згадаю на тебе, сьвятий Петре, то не могу надивуватись; а коли згадаю на тебе, сьвятий Павле, то менї твоє апостолованє слези ви-

тискає"! Прийміть же сьвяті, верховні, первопрестольні Апостоли Петре і Павле і від нас в сьвітлий день вашого празника слова подиву і желаня і упросіть для нас своїми молитвами ласку наслїдувати вас у всїм! — Амінь.

Ю. Дз.

Проповідь на шесту Нед. по Сош.

О надії і упованю на Бога.

„Дерзай чадо" Мат. 9. 2.

Єсли ви, мої дорогі, уважно слухали слів нинїшного сьвятого Евангелия, то могли много потїшаючого і радісного для вашого серця почути. — Перед Спасителя принесено чоловіка розслабленого, щоби Він єго уздоровив; і люди не завелись в надії на Господа; бо повен любови і співчутя поглянув Спаситель на слабого і сказав до него: „Дерзай чадо!" А понеже Ісус, яко всевідучий Бог зауважив на душі того слабого чоловіка небезпечну хоробу, то уважав се конечним, найперше ту нещасну, загрішену душу уздоровити і тому сказав: „Отпущаются Тебѣ грѣси Твои". Аж по тих словах вволив Христос волю людий, що принесли слабого до Ісуса: „возми Твой одрь и иди въ домъ твой". І так відпустив Христос чоловіка здоровим на душі і тїлї до дому. Тїлько то могла зробити жива віра і певна, сильна, непохитна надія. — О! мої дорогі, коби то і ми все таке уповане на Бога мали, як той розслаблений, тай ті, що єго до Ісуса принесли! Однак на жаль є між нами християнами такі люди, котрі в тяжких хвилях смутку і печали упадають на духу, не дістав-ши таки так зараз того, о що просили, в котрих вмісто гарної надії і упованя на Бога росте бурян чорної розпуки і нарікання на Бога. Тому то нинїшне сьвяте Евангелиє прямо немов би менї наказувало відозватись до тих людий словом Божим та поучити їх о тій чесноті, котра наш побут тут на земли може дуже облегчити і нас від розпуки і малодушности охоронити. Найперше отже в першій части представлю вам:

1) що може в нас надію скрїпити?

А опісля поясню вам:

2) що в нас звичайно шкідливо впливає на надію в Бога?

I.

Надію і упованє на Бога оживляє в нас: перше се, що се Бог нам обіцяв, що нїколи нас не опустить, єсли ми тої помочи потребуємо. В друге Бог нам сю поміч заприсяг. А в трете Бог нам дав немов застав, що даного слова додержить. Сї слова, мої дорогі, близше вам поясню.

1. Се сам Бог з'обовязав ся добровільною любовю нам в наших потребах спомагати; і се вже повинно би в нас надію на Бога скріпити. Однак, щоби нас ще більше в тім упованю утвердити, послугував ся Бог такими торжественностями, якими послугують ся люди, если хочуть взбудити до себе віру і уповане. Що-ж они роблять? Совість, честь свою, майно своє, ба навіть свою особу споминають они і запевнюють з цілою силою і певностю, що дане приречене дотримають. І Бог тримаєть ся сих самих правил; він заручає Своєю Особою. Розважте но се лиш трохи близше! Хто-ж се з'обовязав ся для нас? Бог, для котрого мудрости нїчо не є за тяжке; Бог необмежений Пан над небом і землею, над всїми добродійствами і ласками, над всїми скарбами і богатствами, над почестями і погордою, над радостями і противностями судьби, над здоровєм і слабостями, над житєм і смертию; Бог, котрий при всяких постановах є присутний, котрий знає всї перешкоди і може їх з дороги усунути, котрий знає всї средства і може їх для цїли упорядкувати, котрий знає всї потреби і може їх запобічи, котрий пташки у воздусї одїває, цьвіти в полю убирає: одним словом, се Бог з'обовязав ся, котрий у своїх приреченях є безконечно вірний, в своїй мудрости безконечний, а в своїх намірах для нас найдобротливший. Если Він тим є вже силою своєї природи, чи-ж можемо ми хоч на крихту сумнївати ся, що Він нам се додержить, що обіцяв? О нї; Він же обіцяв виразно, що все нам дасть, о що з віруючим серцем Єго просити будемо (Пс. 40. 14 і сл.) Він має чуйне ухо і уважаюче око, если розходить ся усунути клопоти Єго вірних (Пс. 23. 16); Він нас не опустить, а буде нашим упованєм і прибіжищем (Пс. 9. 11—37, 3). Як гадаєте, мої дорогі, чи можемо ми тим словам не вірити, не ображаючи Єго при тім тяжко, тяженько?

2. Бог не лиш дав запевнене, що подасть нам руку своєї помочи, але ту свою обітницю ще скріпив присягою. Мої дорогі! Если нам дає слово який певний, знатний, чесний, чоловік, то ми не уважаємо се за конечне жадати від него запоруки; ми не жадаємо від него при сьвідках виставленого письма, а тим менше жадаємо присяги А Бог і одно і друге зробив; Він обіцяв нам свою поміч писемно; ми отворім сьвяте Письмо; а там Він каже до себе прихо дити, коли ми труждаючся і обременені (Мат.. 28 9); иншим разом нарікає, що ми доі Него не удаємо ся в потребах своїх (Єрем. 2); знов иншим разом запевнює нас, що все дістанемо, що будемо лиш з упованєм в імя Єго просити. (Мат. 17. 19,—21; 22). — Бог свої обітниці повторяв так часто устно і писемно через пророків, евангелистів і Апостолів, що св. Золотоуст пише без ваганя: „Нї! Бог нам нїчого не відмовить, если тільки разів нам обіцяв і писемно з'обовязав ся". — Ба що більше! Бог своє слово, як пише св. Павло до Євреїв (6. 17) скріпив своєю присягою, немов би хотїв сказати: „Я, котрий є вічною, неомильною правдою, присягаю собі сам, що я буду тобі щитом против всїх ворогів, лїком на всї недуги, провідником на всїх дорогах, дорадником у всїх

сумнівах, прибіжищем в всїх нещастях і певним помічником в всїх прикростях...“

3. Не лиш устно обіцяв нам Бог, що подасть нам свою поміч, не лиш писемно нас запевнив і присягою ствердив, але до того дав нам ѣще застав в запоруку, що нам слова додержить. Люди нераз випирають ся свого підпису, ломлять дуже часто присягу; але ѣсли дадуть застав, ѣсли свою власну особу дадуть за закладника, то вже нема чого обавляти ся зломаня даного слова, скиненя зі себе узів присяги. Мої християни! Хоч нам і через гадку перейти не може, хоч се навіть подумати не дасть ся, щоби Господь Бог міг оказатись невірним і не схотїв дотримати слова: хоч скорше небо і земля мимо ідуть, як одно слівце Ѣго закона, Ѣго науки (Мат. 5. 18), то мимо того хотїв Бог і той спосіб дотриманя слова нам дати. І в чім же лежить той застав? Я відповідаю: У всїх добродїйствах, котрі Він нам доси подав; бо, каже св. Августин, що подані добродїйства суть запевненем тих, котрих ѣще маємо надіяти ся. А згадаймо ми на многі безчисленні добродїйства, які ми в житю вже дістали з щедрої руки і скажім собі, чи Він тим немов не з'обовязав ся і инші річи, о много здібнїйші нам подавати? Він покликав нас до житя — се велике добродїйство! Мав же би Він тепер нам відмовити средств потрібних до удержаня, Він, котрого вітцївска опіка розтягаєть ся на найменше звірятко у воздусї, хробачка на земли, рибку у водї? Він нас покликав до сьвятости в небі — се величезне добродїйство! Чи-ж мав би Бог відмовити нам тої руки помочи, котрої потребуємо до виповненя Ѣго заповідий? Чи-ж не мав би він подати тільки розуму і пізнаня, щоби ми зрозуміли Ѣго волю, а тільки серця і відваги, аби ми ѣї сповнили? Чи-ж мав би Бог, котрий сповнив такі величезні річи, упасти при дрібницях? Нї! Слухайте уважно слів св. Ап. Павла: „Иже убо своѣго Сина не пощадѣ, но за насъ всѣхъ предалъ ѣсть ѣго: како убо не и съ нимъ вся намъ дарствуетъ?“ (Римл. 8. 32).

Хто-ж по тім всїм з правдивим переконанем не узнасть, що годить ся на Бога у всїм уповати і непохитно в тій надії оставати? Хто-ж не буде тїшити ся з того упованя і постійно в нїм вправляти ся, коли стоїть написано: „уповающаго же на Господа милость обыдетъ“ (Пс. 31. 10). — Однак я знаю, як то многі християни звикли говорити, коли іде бесїда о надії на Бога: „Що то поможе надіяти ся на Бога, коли Бог таки наших просьб не вислухує? Ми бачимо і чуємо, що часто ті котрі на Бога надіють ся, бідують тяженько, ними помітують і погорджують, підчас, коли ті, що лиш уповають на свою силу, всюди суть шановані, живуть в достатках, живуть щасливо!“ Мій християне! Я не хочу на разї застановляти ся над тим, чи той закид не має в собі щось трохи і з правди; а лиш вкажу тобі, що весь той закид подиктований власне з браку довіря до Господа Бога, тому що Бог або не зараз вволив вашій волі, або зовсїм не сповнив ваших бажань.

II.

І власне ті дві річи, що Бог або не зараз, не в тій хвилї вволив твоїй волї або не сейчас сповнив твоє бажане, ті зменшають твоє довірє, уповане, надію на Бога. А преціньь єсли-б ти своє уповане опер на вірі, на словах Божих, то у всїх хвилях житя ти був би вдоволений, бо ти пізнав би, що Бог повздержуючи свою поміч лиш досьвідчає тебе, а не сповнюючи твої бажаня повстримує такі річи від тебе, котрі були-б для тебе шкідливі. І одно і друге поясню.

1. Уповане на Бога зменшаєть ся через *припізненє Божої помочи* — але не слушно! Розсудїть се самі добре на отсїм примірі з св. Письма. Всевишний постановив, (як се читаємо в книзї Битія 47) покарати беззаконя грішного народа семилїтним голодом, але свій вірний народ хотїв від того нещастя заховати. Що-ж Він дїлає? Він уживає таких средств, котрі після людскої думки здаєть ся зовсїм не поможуть. Він хоче свій вірний народ уратувати. Тому покликує Він до того великого дїла недосьвідченого, небувалого, але за то невинного, чесного молодця. Тим молодцем се Йосиф, син Якова. Йосиф має уратувати житє свому батькови, своїм братям, своїй цїлій родинї. Але що дїєть ся? Єго рідні братя переслїдують єго, ненавидять, продають в чужий край. В Єгиптї продають Йосифа богатому панови за слугу; тут єго переслїдує сама ґаздиня дому, єго втручають у вязницю. А мимо того він має вибавити свій нарід від голоду! А то як? Після нашого суду, се суть самі кроки до упадку, до погуби. Не так в руках Божих, в руках найсильнїйшого, наймудрійшого і найлучшого Пана, в руках Того, против котрого вся людска мудрість, весь людский розум, всї ради людскї нїчим, в руках Того, о котрім написано: „Господь розоряєтъ совѣты языковъ, отметаєт же мысли людей, и отметаєтъ совѣты князей: Совѣтъ же Господень во вѣкъ пребываєтъ, помышленія сердца єго въ родъ и родъ“ (Псал. 32. 10). В тій руцї приготоване і спасенє для Йосифа і єго родини. Сон кидає Йосифа в найгіршу біду, в невільництво, вязницю і кайдани — сон короля підносить єго з тої біди на королївский престол і так він стає спасителем Єгипта і увільняє і своїх краянів з горя, нужди і голоду. — Так досьвідчав Бог патриярхів, так досьвідчав Йова, Товію, Давида і других, котрим через дочасні нещастя приготовляв дорогу до туземного щастя, щоби їх досьвідчати, а по часї проби і досьвідченя подати їх тим обильнїйшу, тим сильнїйшу поміч. Так само і нинї Він нераз досьвідчає наше уповане на Него ставляючи нас в таких відносинах, котрі на людске око видають ся найгіршими, найнужденнїйшими. Нераз Бог призволить, щоби твоя повага, твоє значінє упало низько, низенько, бо має намір тебе опісля високо вивисшити. Бог забирає тобі друга, приятеля, добродія твого, опору твою, бо хоче, щоби ти на Него уповав. Бог зсилає тобі дїткливу страту в дочасних добрах, бо хоче обновити твою власну охоту до працї, щоби тебе єще богатшим здїлати. Бог зсилає на тебе

слабости і инші долегливости на тїлї, бо хоче тим твої недуги душі вилїчити. Бог насилає тобі сум, троску, згризоти, бо хоче, щоби ти ласки, які Він небавом тобі пішле, умів еще лучше оцїнити. Отже пожди лиш трохи, май терпеливість, твої клопоти скінчать ся; еще хвильку, а Бог, котрий здавалось спить, встане; море і буря утишать ся; а по бурі ти побачиш ясне небо, по ганьбі почести, по бідноті богацтво, по слезах радість, по переслїдуваних мир, спокій, а по смерти житє. На свою радість ти будеш видїти сповнене на собі то, що каже Господь через пророка: „На время мало оставихъ тя, а съ милостїю великою помилую тя. Въ яростѣ малѣ отвратихъ мое лице отъ тебе, но милостїю вѣчною помилую тя, рече избавивий тя Господь“ (Ис. 54. 7. 8). З того можете пізнати, мої дорогі, що спізнене Божої помочи нашу надїю на Бога не лиш зменшити. але противно умножити може, если лиш з віруючим серцем будем глядїти на суди божі, понеже ми все думати і надіяти ся можемо, що по сумних днях досьвідів наступають соняшні днї щастя і радости! . . .

2. Але є еще щось инше, що в нас надїю на Бога зменшає, а то несповненє наших бажань. Если ми мимо нашого упованя не бачимо, щоби наші бажаня сповнялись, если ми нашу цїль, хоч на наш погляд найсправедливійшу, не осягнено, то чиж тому наше уповане має змінитись на скарги, нарікане, недовірє в Господа Бога? Нї, мої християне! Нехай нас не дивує, если декотрих річий, о котрі просимо, не осягнемо; також не повинна в нашім серцю взростати ненависть. если бачимо, що другим добре ведеть ся; бо хто знає, чи они тим, що їх мають подостатком, вийшли на добро? Хто знає, чи над'уживане тих дібр не є вже карою їх глупої, нерозумної просьби о ті добра? Хто знає, чи вислухане їх просьб не є малою дочасною нагородою за кілька добрих дїл, котрі они сповнили? Хто знає, чи Бог, котрий знає найлучше небезпечности земских дібр, не видить вперед, що ми ужили би їх на нашу шкоду? Если так є, чи маємо ми нарікати на Єго милосердє. з яким він наших просьб не вислухує? Чи чуєте, що каже св. Августин: „Суть річи, котрі Бог нам в своїй доброті заперечує, а в своїм гнївї дає“. Все, що наше серце бажає і бажати схоче, посїдає Бог в безконечних скарбах своєї всемогучости; Він готов нам все і всюди подати, если се треба для нашого добра; але Він є за добрий Отець, щоби. як каже св. Письмо, давати нам камінь вместо хлїба, змию вместо риби, скорпіона вместо яйця. (Лука 11. 11); Він хоче нас впровадити в таке положенє, щоби ми не потерпіли шкоди на віки вічні; і тому не хоче нас увільнити від неодного лиха, котре Єго Божа премудрість узнала за потрібне, щоби нас від вічної заглади виратувати.

Так пізнали ви, мої дорогі, кілько то причин ми маємо, щоби Богу довіряти і уповати, бо навіть спізнена або зовсім не дана поміч не повинна в нас уповане зменшити. Остаєть ся менї еще наконець напімнути вас словами св. Апостола Павла:

„Да держимъ исповѣданіе упованія неуклонное: вѣренъ бо єсть обѣщавый“ [Євр. 10. 23]. Амінь.

Юл. Дз.

Проповідь на VIII. недлю по Зісланю св. Духа.

(О хлібі).

Дуже часто насущний хлїб буває предметом люцкої журби та гризоти. Від того часу коли Господь Бог сказав: „в поті чола будеш їсти твій хлїб“ повисло боже прокляте над землею і над люцкою головою, а величезні простори землї перемінили се у безплодну пустиню, з якої чоловік навіть при найбільшій праци та тяжкім трудї не може нїчого видобути так, що здає ся, начеби боже прокляте ще тяжше повисло над тими просторами землї та перемінило їх у правдиду крицю. Однак і на плодючу землю та оброблені ниви зсилає Господь Бог дуже часто лїта неурожайні так, що тяжка люцка праця неоплачує ся та не приносить чоловікови належного хісна. А преціньсв. евангеліє каже, що Христос змилосердив ся над голодуючим народом та бажав, щоби всї наситили ся. Ба що більше — Спаситель пятьма хлїбами і 2 рибами наситив 5 тисяч народа.

Однак нинї на земли між людьми много є голодних, много є таких, що мають і хлїб і страву, але не могуть наситити ся; щож отже стало ся з тою Христовою волею і Єго милосердєм?! Колись в пустини було цїлком инакше; не було тілько 5 хлїбів і дві риби, а преціньвсї їли і всї накормили ся. Глядаючи нинї за причиною відмінного положеня, ми самі переконаєм ся, що причина лежить в людях і в хлїбі.

Між людьми в пустини не було тілько 5 хлїбів і 2 риби. Христос взяв той хлїб, помолив ся над ним, розломив єго і подав апостолам, щоби роздїлили єго зібраному народови. В руках апостолів хлїб чудесно умножився; навіть в руках злочестивого Юди прибуло хлїба, бо тогди здає ся не обгорнула була ще хапчивість та захланність єго неситого серця, яка проявила ся так погано тогди, коли Марія Магдалина з алябастрового збанка вилляла пахуче миро на ноги Спасителя.

І нинї в руках неодного чоловіка умножає ся хлїб чудесним способом. Достаток, богацтво, добробит слїдно в кождім куточку хати, та на кождім місци ґаздівства; однак той достаток і богацтво лишає ся тілько в руках властителя. Але скажіть но самі, чи Господь Бог умножив хлїб і достаток в руках богача тілько на тоє, щоби він мав єго більше чим другі? чи може на се, щоби біднимй помітував, гордив ся та вивисшав ся над других? а може на се, щоби другі люди богачови завидували? На сї питаня відповість нам найлїпше нинїшне евангеліє. Між великим множеством голодного народа був хлопчина, що

мав 5 хлїбів і 2 рибі. Христос взяв від него все і хлїби і риби, не лишаючи ему анї одного бохоня. Хлопець з охотою віддав Спасителеви все, що мав; веселі же лиця нагодованого народа були правдивою надгородою за его щирість і щедроту; Бог же надгородив ему за тое так, що з 5 хлїбів умножило ся 12 кошів самих окрух. І на сю велику божу надгороду нехай памятають богаті, бо Бог, котрий прирік, що не лишить без належної надгороди шклянки в его імя поданої води, сторицею надгородить в его імя подану милостиню або принесену жертву.

Не треба зараз винуватити за тое богачів, що нинї деколи бідні не мають кусника хлїба та в голодї і холодї мусять переживати днї свого житя, бо причиною бідноти та недостатку дуже часто бувають самі бідні. Скажіть но самі, над яким народом змилосердив ся Ісус Хр та нагодував его?!... Над тим, що слухав его науки, — над тим, що за божим словом пійшов аж на пустиню. Той народ наситив ся, що приняв з апостольских рук розломлений хлїб, що послухав апостольского повеліня та купочками усїв на траві. Чиж може колись Господь благословити того лукавого слугу або наймичку, що не уміє пошанувати хлїба свого господаря, що хлїбом помітує, бо той хлїб розпирає ему боки? Чи може Бог благословити добром того робітника, що на поли лїнюхує та поводить тілько очима за ґаздою, де він обертає ся? що не має найменшого почутя свого обовязку? чи може благословити того, що хлїб марнує? — чи може Бог благословити хлїбом та достатком тих легкодушних господарів, що свій заробок або зароджений божий хлїб пропивають та гайнують на гріх і безаконя?! Нї, нї! І неуцтивий слуга і ледащий зарібник і марнотратник, пияк господар, колись не будуть мати хлїба, будуть терпіти і голод і холод та хто знає, чи не будуть просити о кусник хлїба тих, для котрих були невірними. Хочемо мати хлїба доволї, хочемо незнати недолї і недостатку, звернїм же ся на самий перед до Христа, звернїм ся до св. Церкви, а потім до тих, що намість апостолів, голосять слово боже, бо чоловік жие не тілько хлїбом, але і словом божим.

Єслиби ми змогли всїх людий поділити на дві части: на задоволених і незадоволених, то спостереглибисьмо, що число незадоволених перевисшає число задоволених; — між незадоволеними же знайшли би ми богато богачів та таких, що то у своїм житю нїколи не зазнали недостатку та голоду. І з відкиж се походить? Де хто скаже, що се вже лежить в людкій природї, яка рідко чим задовольняє ся. Се правда: — однак се лежить тэкож в хлїбі, бо не кождий хлїб смакує і не кождий хлїб ситить.

Буває такий хлїб, котрий не кождого часу однаково смакує чоловікови, та виходить ему на здоровле. В пустини годував Господь Бог вибраний нарід манною; манна же мала сю добру прикмету, що смакувала кождому чоловікови так, як він бажав якої страви. Однак преціньжиди переситили ся манною і забажали мяса. На манну не потребували жиди працювати, она па-

дала з неба і се була ѣї хиба; бо колиби жиди мусїли були працювати та трудити ся, тогди би і манна була їм смакувала лїпше і они би були ѣї лїпше шанували. Легко придбаний хлїб має свою приятність, але він не смакує так, як хлїб придбаний працею і трудом. Св. Еґідій не хотїв навіть раз вкусити хлїба, на котрий не заробив. І нині знайде ся много таких трудячих та працьовитих людий, які з трудом заробляють собі на кусник хлїба навіть тогди, коли їх уже полишили сили та старість зїгнула їх у двоє; однак многим людям не смакує з трудом придбаний хлїб і они хотїли би хлїба легкого, забуваючи на тоє, що легкий хлїб став ся погибелею неодного чоловіка. Жиди в пустини забажали мяса, а Бог післав їм велике множество ситих перепелиць які жиди дуже легко ловили, убивали та пекли. Мясо перепелиць, було дуже смачне, але зараз за тим смерть мала своє жниво між тими, котрі переситили ся, а жиди покидаючи се місце, побачили, що їх від перепеличого мяса дуже много померло. З страхом оглядав кождий подорожний береги мертвого озера. Прекрасні, родючі ниви, богаті міста, веселі розпустні люди були колись тутка, де нині не жиє жадне сотворінє. Тай длячого справедлива караюча рука божа досягла власне міста Содому і Гомору? длячого власне в тих містах було найбільше розпусти, гріха, божої образи та безаконя? Бо власне в тих сторонах було найбільше хлїба, тутка той хлїб був найлекший і той легкий, богатий хлїб став ся для людий правдивим проклятєм.

Так бувае і нині; з далеких сїл, покидаючи рідну хату, родину, знакомих, тягне ся дївчина або хлопець в чужі сторони не за роботою, але за богатим легким хлїбом. Не задовольняє ся чесним мірним зарібком, не задовольняє ся, що в християньскій хатї знайшов або роботу або службу, що може і свої сьвята по божому відсьвяткувати і до церкви піти і молитви змовити і по християньски жити, але шукає легкого хлїба між жидами, між розпусниками та безбожниками. І знаходить его; але з легким хлїбом приходить утрата віри в Бога цуранє ся своєї мови і народности, навичка до безбожности, до гріха; а з тим всїм дуже часто приходить утрата здоровля, а що найважнїйше, утрата християньскої душі і божого царства. От який то легкий хлїб і легка служба!

Але бувае також такий хлїб, котрий не ситить. В сторонах діткнених голодом люди з всего того роблять хлїб, що тілько до него дасть ся ужити, бо голод страшний пан. Голодний чоловік поликає навіть се, що ему не дасть сили, анї що не причинить ся до росту его тїла Однак якже то страшно бувають голодні люди дібр земских та сьвітових богацтв! Люди голодні богацтв не перебирають в срецтвах; брехня фалшива присяга, ощуканство, крадіж, підступ, а навіть деколи і чоловікоубійство бувае для них добрим, щоби тілько добити ся богатого кусника хлїба; — не питають на нїщо, нї на 10 заповідий божих, нї на свою душу, нї на Бога. Але чужа кривда не гріє; — і дивіть ся, люди що дня стають біднїйшими, хати, господарства та

земля все більше задовжає ся ; — задовжають ся пани, задовжають ся міщани і ремісники, роблять довги і хлопи, а насущний хліб чоловіка стає ся гіркий та мало кому смакує. Не задоволений ним пан маґнат, не задоволений з него урядник, що має тисячну пенсию на рік, не задоволений з него міщанин і ремісник, не задоволений селянин, не задоволений наймит і наймичка Чомужеж так? Бо на тім хлібі нема божого благословеньства, о котре нині рідко хто дбає та старає ся; а преціньж без него ані хліб не розмножить ся, ані нам не буде смакувати, ані нас не наситить.

Дан. Лепкий.

IX. неділя по Зісланю св. Духа.

Де біда найбільша, там божа поміч найблизша.

Коли Ісус Хр. наситив зібраний народ пятьма хлібами, та двома рибами, тоді зібрані в округ него жиди так задля его чудів, як також задля его науки, хотіли Христа оголосити Юдейским королем. Однак Спаситель тихцем ухилив ся з помежи розрадованого народа, сам пішов на гору, шоби помолити ся, а апостолам казав переплисти озеро та ждати на него на другім березі. Та на самій середині озера страшна буря взяла сильно кидати кораблем, в якім плили апостоли.

Але що означає сей корабель, о якім згадує нинішна св. евангелія? Хто прямує ним? Хто в нім знаходить ся, та чиєю він власностию? Корабель сей се св. Церков, керманич св. Петро, помічниками его апостоли, а властителем того корабля Христос. Нині із всіх сторін зриває ся страшна буря супротив того св. корабля, могучі хвилі піднимають ся та з громом бють о стіни св. Церкви. А Церков не поколибимо плине по просторім і глубокім морю часу, — до нинішного дня наслідники св. Петра держать керму корабля в своїх руках а епископи та сьвященики помагають їм в тій важкій праци. Церков все мусїла поборювати високі хвилї, що підносили ся супротив неї, нераз здавало ся, що потоне корабель, що вороги засьпівають пісню побіди над Церквою, але Христос ставав тоді біля своєї обручниці так, як станув на хвилях озера серед темної ночи та успокоював єї словами: не лякай ся, я при тобі. Загляньмо тілько трошечка в історію св. Церкви, розважмо долю нашого руского народа, а переконаєм ся, де біда найбільша, тамка поміч божа найблизша.

Після люцкого осуду нинішне положенє св. Церкви є дуже тяжке, а навіть здавалоби ся безвихідне. Груба, дика сила подоптала всяке боже і люцке право, несправедливість та завзятість заволоділа так міцно серцями міцнійших, що немають

зглядів для слабших, ба що більше, трошка дужша нація хотїлаби знищити слабший або менчий народ. Навіть в краях христіяньских шаліє переслїдоване сьвящеників, розганяє ся церковні процесії і походи, заборонюєсь проповіданя божого слова, здержуєсь від просьвіченя, уморальненя, та від поправи зіпсутих мас народа.

Але якжеж на все тоє може зізволити Спаситель, котрий преціньь прирік своїм апостолам, що буде з ними до віка?! Все тото стає ся за розумною і всемогучою волею божою, бо „неіспитани судови єго і неізслїдовани путя єго“ (Рим. XI. 33). Однак той сам Бог відкрив трошечка причини тих судів і тих стежок і ми їх нашим людським розумом бодай що трошка поняти і зрозуміти можем. Причинами же тими суть: 1) іспитане нашої віри; 2) очищене св. Церкви; 3) показане людям божої сили.

„Маловіре, по что усомнїя ся єси“ (Мат. XIV. 31.), сказав Христос до св. Петра, коли той зачав потапати та витягнув до Спасителя свою руку, просячи о поміч. Сила може показати ся тілько в боротьбі і напруженю, жовнїр покаже свою відвагу, мужество і хоробрість доперва в війні, христіянин покаже свою віру доперва в нещастю та переслїдованю. Для того неповинні ми бояти ся, хотяйби супротив нашої Церкви та нашого обряду шаліла незнати яка буря, бо страх був би образою Того, що сказав: „небо і земля мине ся, а моє слово нїколи не мине ся“ (Лука XXI. 33.), боязнь булаби недовірям до Того, що упевняв нас „і врага адові не одолїють єй“ (Мат. XVI. 18.). Чиж неповинні отже ми дякувати Христу за тоті слова заохоти і потїхи? Підчас нинїшної бурі, яка з усїх сторін змагає ся супротив Христової науки та нашої Церкви, ми нїчого не біймо ся, уповаймо на Бога, вірмо в єго всемогучість.

Вода, що довго стоїть на однім місци, засмерджує ся, — люцке тіло, що порушає ся, костенїє і гние, воздух, коли єго непрочищував дощ і вітер, затроївби ся і ставби ся убійчим для людий. Так само в житю св. Церкви і в житю христіяньского народа надмірний супокій і тишина були би дуже небезпечними, бо тоди заволоділиби народом лїнивство, а з ним і неморальність та розпуста. Згадаймо, якою пламенною була любов, якою кріпкою була віра перших христіян підчас трохсотних гонень! Колиже утихли гоненя, сей час розпаношила ся між христіянами рівнодушність, а христіяни зрозуміли, що Христос бажав перших христіян всїм христіянам покласти за образ і первовзір кріпкої віри та любви, а се все стало ся тілько через гоненя і переслїдованя. Наколиби Христос був ворогів св. Церкви покарав якоюсь могучою армією, то тоті славні мученики Христові не стоялиби так високо в наших очах. Ба що більше, много лїнивих, безбожних, розпусних та нечестивих христіян в часах гоненя відпало від Церкви і увільнили єї від великого зла і зіпсутя. Таж лїкар відтинає кусник тіла зараженого страшною хоробою рака або якого другого недуга, щоби

тілько чоловіка охоронити від погибели. Се саме стало ся в часі гоненя і переслїдованя христіян із Церквою.

Алеж були і такі прикрі для Церкви часи, що здавало ся, начеби жадна незнать яка могуча люцка поміч неуратує ѣї від погибели; — вона так як той св. Петро зачала потапати. Та божа сила і божа поміч показала ся в повнім сьвітлї і могучности. Колиби якийсь могучий полководець в нинїшні часи з численим військом станув супротив ворогів Церкви, розбив їх, а Церков освободив, тодї христіяни казалиби, що добродїєм Церкви сей полководець. Але за справою божою, за сьвятою христіяньскою вірою не стояли князї з могучими полками жовнїрів, за нею стояв Бог і він ѣї николи не лишить та незабуде.

Христос подав св. Петрови свою помічну руку доперва тодї, коли той зачав потапати. Так само Христос приходить доперва тодї з своєю помочию вірним христіянам, колн вороги на них із всїх сторін напирають. І на тов ми маѣм богато доказів з істориї св. Церкви та з істориї нашого народу.

Римский цїсар Нерон казав 67. р. по Хр. розпняти св. Петра стрімголов на крестї. Однак уже другого року по смерти св. Петра збунтували ся супротив Нерона преторіяни, цїсар утїкав перед ними та, щоби живим недістати ся в руки бунтівників, пробив ся сам штилетом. В р. 753. воював королъ Льонґобардів Лістульф супротив Церкви, однак зараз за кілька лїт розбив ѣго військо Пипін Малий. Нїмецкий цїсар Генрих IV. воював супротив св. Церкви, зпльондрував Рим, однак за кількапайцять лїт опісля вигинула ѣго родина цїлком. Так само Бог покарав Фридерика II. з родини Гогенштаверів. Французкий король Филип IV. висьмівав постанови церковні, прозивав розличними недорічними словами христовох слуг, та кара божа тим способом досягала ѣго, що всї три ѣго сини зійшли без наслїдників з тої землї і на них вигинув короиївский рід Капетинґів, а держава французка попала в ярмо анґлїйске, з чого повстала страшна довготріваюча війна.

Наполеон I. цїсар Франциї висьмівав церков, забирав церковні добра, обдирав доми божі з богатих прикрас, а коли св. отець кинув на него клятву, то гордий цїсар сказав: „Часи змінили ся і я ѣго клятви не бою ся, бо через клятву баґнети з рук моїх жовнїрів невипадуть“. Однак не задовго в р. 1812. вибрав ся з численою своєю армією Наполеон воювати Москалїв, розгнїваний Бог зіслав таку остру зиму, що справдї жовнїрі французкі повідморожували собі не тілько лиця, уха, та ноги, але і руки, їм повипадали справдї баґнети з рук, Наполеон стратив цїлу свою армію, ба що більше, стратив свою державу і опущений від всїх мусїв умирати на заточеню на острові св. Олени.

Страшні нещастя спускав Господь Бог на нашу Русь: дикі горди Хазарів, Половцїв, Печенїгів, Татарів та Монґолів перелїтали в здовж і в шир нещасливий наш край, руйнуючи села і міста, забираючи людий в ясир; Русь стратила свою самостійність і попала під польску зависимість, велике число маловірів

в тоті тяжкі часи сумнівало ся про долю нашої батьківщини, та щоби подобати ся можним сего сьвіта, покидали віру своїх батьків, відрікали ся свого народу і много руских родів бісурманило ся, опісля полячило ся та московщило ся, однак Христос не опустив нас, він витягає в нинїшні часи до нас руки та сьпішачи в тоті прикрі часи до нас з помочию, обзиває ся до нас: маловіри, почто усомнїя ся єси?! І той забутий, довго прибитий руський народ при божій помочи двигає ся, протирає очи, пізнає своє незавидне положенє та щиро бере ся до роботи мимо великих перепон, які не совісні люди кладуть єму під ноги. Мої дорогі! істория нашого руського народа учить нас найлїпше, що де біда найбільша, тамка божа поміч найблизша, — тому тяммо ми добре на те, що за нами все стоїть з витягненою рукою Христос, уповаймо на него, молїм ся щиро в нашім нещастю, при крестах та переслїдованях словами св. Петра: „Господи, спаси мя“, а будьмо певні, що Христос вілле відвагу, кріпость і силу в наші серця та допоможе добити ся нам щастя і блаженьства. Амінь. *Сьвящ Дан. Лепкий.*

X. Неділя по зісланю св. Духа.

Царство боже на внутрі і на внї.

Написав Дан. Лепкий.

Подобно єсть царствіє небесное зерну горушичну. Мат. XII. 31).

В порівнаню о гірчичнім зерняти криє ся глубока гадка. Одні учені богослови поясняють то місце св. евангелія тим способом, що кажуть: як гірким є гірчичне зерно, коли єго розкусить ся, так само гіркими і діймаючими є всї терпіня, які ведуть до царства небесного. Однак як маленьким, незначучим є гірчичне зернятко в порівнаню до великого дерева, так нїчим є терпіня того сьвіта в порівнаню до заплати за них, яка на нас на тамтім сьвітї чекає. Другі богослови розуміють під гірчичним зерном слово боже, котре проповідане від поруганого, на кресті розпятого Христа, прийшло на тоту землю маленьке, однак опісля обняло собою цїлу вселенну. Треті під гірчичним зерном розуміють слово боже, як оно дїлає в серци чоловіка. Нераз зі св. евангелія, зі проповідниці або з сповідниці упаде слово боже в закаменїле серце грішника, котрий навіть не зважає на него, однак пізнїйше тото саме маленьке слово боже огріє єго душу, зломає єго закаменїлість, наверне до Бога і до сповненя єго св. законів. Застановім же ся над послїдними двома поясненями (с. є. 1.) як слово боже прийшло на тую землю маленьким і незначним, а як опісля обняло воно собою цїлу простору

вселенну; — 2) як незначне слово боже могучо дїлає в серцю чоловіка.

Коли ми пригадаємо собі на чуда які Господь Бог дїлав при розширеню Христіяньскої віри, то з утїхою в серцю мусимо сказати, що боже слово є всемогуче. Так як того боже слово сотворило з нїчого небо і землю і все що на небі, на земли і в земли знаходить ся, так само тото всемогуче боже слово сотворило на земли св. Церков. А щоби всемогучість слова божого ще яснїйше показати, то ужив Христос при основаню св. Церкви так слабеньких средств, що они би без божої всемогучости нїчого не могли здїлати.

Преціньо Христос сходячи на тую землю, міг був взяти на себе достоїньство цїсаря, короля, князя або владики тої землї; зміг був вибрати собі до розширеня своєї науки людий, що володїли народами і язїками. Однак Син божий приняв на себе подобу раба, народив ся з бідної дївчини Марії в убогій вефлиємскій стайни, мусїв бороти ся з біднотою, з голодом і холодом; а в кінци до помочи вибрав собі 12 неучених, бідних рибаків, котрі мали по цїлім сьвітї рознести слово єго св. науки.

Сего до того часу нїхто нї чув нї бачив, щоби так малими средствами зроблено таке велике дїло, щоби можні, богаті і учені підчинили ся бідним і неученим рибарям, щоби горді, зарозумілі склонили голови перед словом, що з такого поруганого креста убогія міра избра Богъ, да примудрыя посрамить; и немощния избра Богъ, да посрамить крѣпкихъ". (I до Корит: I. 27). Франконьский король Хльодовік хотїв окрестити ся, однак від того побожного намірення здержувала єго думка, як може він король молити ся до Христа, що умер на поруганім та просьміянім крестї (щибеници). Тоту загадку розвязала королеви єго побожна жінка Хльотильда тими словами: „Колиби менї розказувано о Спасителю, що він, так як ти королю прийшов на землю в царскій славі з війском, щоби мужеством і силою перевести своє дїло, то я більше би не почитала, як тебе. Але наколиби, приміром твій найнизший, забутий від тебе і погорджений слуга віднїс над твоїми ворогами славну побіду, наколиби поконав своїм розумом твоїх завзятих противників, чи ти би не почитав єго о много більше як перворядного лицаря?" І тими словами побожна невіста переконала свого мужа, котрий сей час казав окрестити ся.

Пригадаймо собі, що на тото слабеньке і малесеньке слово боже, кинене в людскі серця з найбільшою силою і завзятостию кинуло ся жидівство і поганьство. Всї апостоли з винятком св. Івана погинули мученичою смертию. А як страшенно мучено перших христіян, можете поняти з того найлїпше, що цїсар римский Нерон, казав Христіян попривязувати до високих попри дорогу рядом уставлених стовпів, обвязати їх соломою, обляти смолою і серед темної ночи підпалити тоті живі факлї, а переїзджаючи тою дорогою на хорошім ридвані, тїшив ся мукою христіян.

О много гіршими та страшнїйшими ворогами св. Церкви від жидів і поган були такой самі христіяни своїм грішним, беззаконним житєм, своєю гордостию, зарозумілостию, захланностию та страстями. Війна, щоби була незнать як зведена, не буде так страшною і руйнуючою край, як внутренна революція, — так само злі, грішні христіяни були о много більшим нещастєм для св. Церкви, як найзавзятїйші погани та жиди. Однак все тото побідила св. Церков так, що вже в II віцї по Христї зміг сказати Тертуліян: „кров мучеників є посївом христіян". — Алежбо і нинї св. Церков поконує найбільших грішників, завстиджує безаконних христіян, котрі своїм грішним житєм, своїми лихими поступками поганять Христове імя. Чиж несповняють ся протоє і нинї слова пророка: „Ти відновиш лице землї?" (Псл. С. III. 30).

Кождий майже чоловік дуже скоро привязує ся до того сьвіта; з жаждою гонить серце люцке за сьвітовою утїхою, скарбами, богацтвами та достатками. Як приємно чоловікови, коли другі люди єму кланяють ся, єго хвалять; тим часом апостоли проповідували сьвятість, не схїбляли нїкому, карали грішників незважаючи на їх становище і маєток. Наука Христова наказувала христіянам скорше відречи ся майна і достатків, перетерпіти найбільші гоненя і муки, як відречи ся Христової віри, або як сповнити один тяжкий гріх. Щоби сповнити обовязок христіянина, не раз чоловік мусїв відречи ся того, що було найяснїйше та найдорозше єго серцю. „Хто більше любить вітця або матїр, чим мене сей мене не достойний, або хто любить сина або доньку більше чим мене, сей мене не достойний. І хто не возьме свого креста і за мною не пійде, не є мене достойний", (Мат. X, 36—39.) каже Христос. А чиж не предсказав Спаситель своїм апостолам, що задля єго імени будуть їх люди ненавидїти, ба навіть прийде час, коли тоті, що вас убють, будуть уважати ся за приносячих богови службу. (Іван XVI. 2). Чиж не була се тверда, остра наука, котра відстрашувала кождого від себе, хто на тім сьвітї бажав жити вигідно? чиж могла вона сама собою побідити сьвіт і поганьство, що подавало чоловікови тоє, що любить єго серце, що догідне єго тїлови і страстям? А преціньтото мале тверде і остре слово боже віднесло сьвітну побіду, а крест що був поруганий у жидів і поган, нинї краснть царскі і королївскі корони, прикрашує груди лицарів, буває знаком заслуги, звіщає побіду над язичниками, містить ся на вершках домів божих.

Так отже з маленького зеренця гірчичного виросло величезне дерево, що свої галузи розпростерло на цїлу простору землю, згромадило у своїй тїни всї народи і нації, вислало своє коріне по всї часи так, що навіть ворота адові не можуть єго перемогчи.

Ісус Хр. каже: „Царствіє божіє внутр нас єсть" (Лука XVII. 21). І дійсно, слово боже своєю чудесною, всемогучою силою порушує наші душі, осьвячає наші серця і обгортає нас тихим раєм на земли. В грісї яко дитина божого гніву прихо-

дить чоловік на тоту землю і природа єго більше склонена до злого як до доброго. Через св. тайну крещеня родить ся чоловік душевно і тим способом стає ся дитиною Бога. Однак коли чоловік прийде до розуму, мусить через цїле своє тузе́мне житє бороти ся, щоби того св. відроженя одержаного на тайнї крещеня не стратити, та щоби грішний чоловік не взяв верха над праведником.

Насамперед думки чоловіка мусять підчинити ся науцї Христовій с. є. чоловік мусить вірити. Однак дуже часто відзиває ся єго гордість, бо чоловік хоче за правду уважати тілько тото, що сам своїм розумом може поняти і що єму підпадає під змисли. В тоє що не видить і не чує, не хоче не один вірити, хотяйби о тім сам Господь Бог говорив. Ба, декотрі люди хвалять ся в нинїшні часи тим, що они виступають супротив науки св. Церкви, що нехотять слухати голосу сьвященика, що невірять в деякі правди християньскої віри. Для того такі люди не слухають проповіди, маловажать сьвящеників, висьміваютъ св. обряди і молитви. Однак случайно на закаменїле серце такого грішного чоловіка упаде боже слово, котре не дасть єму супокою так довго, аж доки не покорить єго розуму під волю і науку божу. В однім великім містї жив безбожний невіра лїкар, котрий нїколи не заглядав до церкви. Лїкар той мав дуже побожну жінку і доньку. котрі не раз молили ся до Бога, щоби уразумив вітця і мужа. Стало ся так, що донька, котру дуже любив лїкар, тяжко заслабла. Лїкар ратуючи житє своєї дитини, заходив ся дуже коло неї, прикладав єї оклади, натирав ріжними лїками, а одного разу клячачи навколїшках коло постелї своєї доньки та задаючи їй якийсь лїк, мимо волї сказав: „О Боже, якжеж тяжко клячати!“ „Тату — сказала хора — тобі так тяжко клячати, бо ми з мамою перед Богом виклячали наші колїна, щоби тебе навернув на дорогу правди!“ Тоті слова хорої доньки так зворушили серце невіри лїкаря, що він навернув ся до Бога, станув добрим і побожним християнином і нераз за них дякував поздоровівшій своїй доньцї

Великою силою є похоти тїла. Ми знаємо се дуже добре, як тяжко задержати чоловікови міру в їдї, в питю, в спаню та в забаві. А преціньь Христова наука напоминає нас, щоби похоти тїла не взяли переваги над нашою душею. Однак в нинїшні часи мало межи нами знайде ся таких людий, котрими рядить душа, за тото много такйх, котрі душу свою віддали під власть свому тїлови. Ба, уже св. ап. Павло нарікає :“ Вижду же инъ законъ во удѣхъ моихъ противу воюющь закону ума моего, и плѣняющь мя законамъ грѣховнымъ, сущимъ во удѣхъ моихъ“ (Ко. Рим VII. 29).

Однак окови тих похотий нашого тїла мусим ми зломати, мусим змагати ся супротив грішної навички і страстий через цїле наше житє, памятаючи на слова праведного Йова: борбою і жовнїрскою службою є людске житє на земли. (VII. 1).

Нераз случайно упаде боже слово у душу грішника і грішник не глядав за ним, ба через довший час не приходив та

не слухав проповіди анї науки церковної, але так як вітер або пташина заносить на високу скалу дрібненьке зеренце, котре прозябає, пускає парости, а опісля виростає в високе дерево, так буває з грішником. Боже слово неспостережено дістає ся до твердого серця, поволи прозябає в нїм і розпускає широко в душі парости віри. Окружена любовниками, прикрашена дорогими діядемами, одїта в шовкову дорогу одежу прийшла одного разу Пелягія в Антіохії в Сирії до церкви в тій хвили, коли св. еп. Наркиз проповідував. Слова св. епископа так вплинули на Пелягію, що вона скинула з себе дорогі шати, діядем, покинула любовників, пішла на гору Оливну коло Єрусалима, тамки прожила довгі лїта яко пустиножителька на молитві і постї і стала сьвятою.

Алеж бо чоловік нераз в своїм житю сповняє найбільші гріхи та проступки, навіть не думаючи о тім, що за них колись мусить наступити кара. Однак случайно трафляє ся так, що тяжкий грішник учує ілька божих слів; за божою ласкою слова тоті обгорнуть грішне серце, змягчать єго, навернуть до Бога та відведуть від гріха. В Киликії жив один богатий дуже грішний чоловік Вавиль. Нарід уважав єго за чарівника, протоє Вавиль в спілцї з злим духом творив дуже много гріха і беззаконя. Одного разу нрийшов він до церкви з цїкавости і учув на проповіди слова: „покайте ся, бо приближає ся царство небесне!“ (Мат. III. 2.), котрі так трунули єго, що вернувши до дому, сказав до двох невіст товаришок і спільничок свого гріха: „Знаєте що, від нинї хочу вести инши житє бо слово боже займило мене; — протоє лишіть мене самого!“ Однак і грішні невісти через наглу переміну Вавиля так збентежили ся, що сказали: „Разом ми з тобою грішили, разом і будем покутувати“. І всї троє додержали слова.

Для того і ви не маловажте собі тих божих слів, котрі що неділї і сьвята з того сьвятого місця кидають сьвященики в ваші серця. Проповіди і науки церковні для того, що їх вам часто голосить ся, стали ся для вас щоденщиною так, що не один підчас найкрасшої науки спить, а рідко котрий з вас повторивби тоє, що сьвященик говорив в церкві на проповіди. Однак памятайте на тоє добре, що тоті божі слова, які вам у церкві голосять ся, колись на страшнім судї стануть ся обоюдним, горючим мечем, котрим архангел з повеліня божого покарає всїх, що не жили після них. Амінь.

Проповідь

на

„Рождество св. сл. і чест. Предтечи Йоана Крестителя Господня“.

„... но облеците ся Господемъ нашимъ Іисусомъ Христомъ, и плоти у годія не творите въ похоти“.
Св. Пав. къ Римлян. Зач. 112).
Апостол дня.

Мої дорогі! Як то весело в вас днесь гомонять дзвони, котрих голос несесь з росою далеко і широко! Як радо спішите до вашої величавої церкви! Чому? бо днесь у вас Храм — празник, днесь обходите памятку Рождества Патрона вашої церкви, св. Йоана, Покровителя тутейшої парохії! бо днесь у вас торжество торжеств!

І добре робите, що так величаво почитаєте того сьвятого, о котрім сам Спаситель сказав, що нема межи родженими більшого над Йоана, котрого і церков відзначає, виносить понад всіх сьвятих тим, бо коли обходить памятку сьвятих, то обходить ся память — день їх смерти, а що до св. Йоана, то не тілько, що обходить ся більше разів єго память (Усїкновеня), але також і день рождества і то торжественно - урочисто, а рождества памятку обходить ся тілько Ісуса Христа і Пречистої Дїви Марії, Матери Божої.

Добре робите, що почитаєте того сьвятого, а еще лїпше будете робити, коли будете йти за єго наукою, за єго покликом, будете наслїдовати єго прикладови, в єго слїди вступати, бож житє того сьвятого, то зеркало для нас — Христіян, в котрім нам часто приглядати ся, щоби не своє лице, а душу для Бога прикрашати. Житє св. Йоана учить нас множества чеснот, котрими лишень можна приподобатись Богу. — (Коротко житє сьвятого.)

Вчить Він нас особливо повздержности т. є повстриманя від розпаляючих напитків та житя в невинности, в чистотї — дївицтві, а униканя нечистої тїлесности, бо кличе до нас словами нинїшного св. Апостола: „облеците ся Господом нашим Ісус Христов, і плоти угодія не творите в похоти“.

Нині не буду говорити вам о повстриманю від розпаляючих напитків, бож вже нині самі люди приходять до пізнаня, що найбільшим ворогом людскости, душі і тїла і причиною всіх нещасть суспільних і народних є піяньство, а зверну вашу увагу на другого не менше небезпечного ворога душі і тїла, тим страшнїйшого ворога, що приходить в одежи приємности і нїби розкоші, а тим є Нечиста тїлесність — та вкажу вам на обридливість того гріха і єго страшні наслїдки і подам средства устеречись перед ним, за ласкою і молитвами Пре-

чистої Діви Марії і Честного Предтечи, якого нині обходимо празник, св. Йоана Крестителя.

Кождий гріх є обридливим перед Господом, кождий гріх нечистої тїлесности, то є найогиднїйшим перед Богом і людьми, бо він найгірше спідляє чоловіка, ставить єго низше нерозумного зьвіряти.

Гріх нечистої тїлесности зневажає і спідляє наше тїло, котре Бог Отець посьвятив, получаючи єго з душею, образом Свого Божества; посьвятив єго і Бог Син, бо приняв на Себе наше тїло та осьвячає найсв. Причастєм, длятого ми тїлом називаєм ся Членами Христовими; посьвячає і Дух сьвятий, котрий від крещеня нашого замешкує в нас Своєю ласкою, длятого тїла наші називають Храмом (церквою) Духа сьвятого. — Як страшно отже спідляє себе і зневажає Тройцю Пресьвяту, хто своє тїло так осьвячене валяє смертельним гріхом нечистої тїлесности!

Що гріх той єсть дуже огидний перед Господом видно і з того, що заказуєсь єго 6 і 9-ою заповідию: „не чужолож“ „не пожадай жени ближнього твого“.

Не одному може здаватись, що 6. і 9. заповідь Божа заказує лише захованя віри супружої, але то так не є; бо так як 5-та заповідь „не убий“ не тілько заказує убійство, але всїляке ушкодженє тїла і душі, як свою, так і ближнього, так і 6. і 9. заповідь заказують всьо, що є тїлесно нечисте, безстидне, отже гріхом єсть:

безстидні погляди, безстидні моли, бесїди, жарти, сьпіванки, безстидне дотиканє, стисканє, цїлованє, читанє плюгавих книжок, танцї, а в кінци сам учинок тїлесний.

Що Господь Бог бридить ся страшно тим гріхом оказує тим, що за него карав цїлий рід людский і поодиноких людий.

Знане вам прецїнь письмо сьвяте старого завіта, а там стоїть написано: „Коли Бог побачив землю сплюгавлену, бо всїляке тїло зіпсовало дорогу свою на земли, сказав до Ноя: конець всьому сотворіню прийшов передомною“ — і зіслав Господь потіп на землю. 40 днїв і сорок ночий ляв страшенний дощ, 150 діб закривала вода землю так, що навіть верхів найвисших гір і дерев не було видно, а потім цїлий рік єще стояла вода по долах і рівнинах.

Загинули всї люди і зьвірята окрім Ноя з женою і дїтьми та тих зьвірят, що їх Ной взяв з собою до корабля.

А чи знаєте, за що Бог так тяжко сьвіт укарав? Ото власне за гріх нечистої тїлесности! — Вибрав Бог таку кару, щоби ополокати землю, омити з тих плюгавств — гріхів тїлесних, котрими єї зваляно.

В земли ізраельскій єсть море так зване Мертве, а то длятого, бо вода в нїм смердяча — плюгава, що нїякі риби, анї зьвірята в нїй не жиють, а наоколо него нема анї деревця анї жадної ростинки, тілько нагі, дикі скали-каміня.

Того моря не було від початку сьвіта. А з відки взяло ся? Там, де тоє море, були два великі, богаті міста — Содома і Гомора. Але мешканці тих міст віддавались страшним гріхам нечистої тїлесности, тілько четверо людий, Лот праведний з женою і 2 доньками, було чистих-побожних. Коли упімненя Божі непомагали, терпеливість Божа скінчила ся, впав з неба дощ огневий-сїрковий, спалив ті міста до нащадку, земля там запалась а виступило тоє смердяче море на вічну памячку справедливого гніву Божого.

Знаєте певно історію чистої Зузанни, як то два старці ізраїльскі хочїли сповнити на нїй гріх нечистої тїлесности. Так Господь Бог зарядив, що викрилась невинність-чистість Зузанни, а нечистивість тих двох плюгавих людий, що нарід забив їх каменями, бо така була кара в старім завітї за той гріх.

А преціньзнаний вам цар ізраїльский Давид, що то такі красні псальми написав. — Коли згрішив против Бога нечистою тїлесностию, Господь покарав єго так, що син один і то єго найлюбійший умер, другий збещестив свою природну сестру, а старший забивши того другого, виступив ворожо з войском против него, рідного свого вітця.

Так то Бог вже на земли явно-голосно карає гріх нечистої тїлесности, але і самі себе караються грішники, бо нечиста тїлесність потягає за собою найстрашнїйші наслїдки.

Першим наслїдком то ріжні хороби. Ті, що віддають ся налогово гріхови нечистої тїлесности, впадають в так обридливі хороби, що аж страх бере о них згадати, не то дивитись. — Колиб ви, котрий а) любить той гріх, заглянули до великого шпиталю так у Відни або і у Львові, на відділ так званих хоріб сифілїстичних — венеричних, та побачили тих людий, хорих з причин тїлесних гріхів, гниючих, єще дихаючих трупів, та почули їх стогни, зойки та пекольні нарікання-проклони, о, певно цїле житє стоялоб вам перед очима, певно нїчо не булоб в силї вас до такого гріха потягнути — намовити!

Другим наслїдком гріха нечистої тїлесности то встид Декотрі сьвяті мали той дар, що від таких грішників чули особливший смрід, а навіть по одежи їх пізнавали, як читаємо в описах преп. о. Пахомія, (котрий по одежи дївицї пізнав грішницю), св. Симеона юродивого Христа ради, (котрий пізнав, що дух нечистий опутав молодця з причини гріха нечистої тїлесности), преп. о. Кирила, (котрий пізнав, що з причини того гріха, страшна хороба навістила молодця).

Не всїм така ласка дана від Бога, але все той гріх тїлесности не укриєсь, дійде до відома людий, возьмуть, як то кажуть, на язики, тож встид і ганьба.

Третим наслїдком то нужда, бо такі грішники найчастїйше тратять що мають, нераз навіть великі маєтки, сходять на біду, а притім стративши здоровлє, не могуть працювати і самі і їх дїти переходять на найбільшу нужду.

Четвертим наслїдком того гріха, то сварнї в супружю незгода неспокій в родинах, а навіть і забійства. — Кілько то

сварні, ненависти в супружю, так що нераз одно другого покидає, розлучують ся, а дїти йдуть на поневірку. Щож нераз родичі не вирікають ся своїх негідних дїтий, що валяють ся в тих гріхах та не хочуть поправити ся?

От син Давида забив свого брата Амнона через той гріх. — Ізраїльтане вимордували більшу часть поколїня Венямина за гріх чужолоства бо так страшно в тих часах карали.

Один король забив свої дві жінки законні одну по другій, щоби міг свобідно жити з иншими в гріхах нечистої тїлесности.

Один король замордував сьвятого епископа підчас Служби Божої за тое, що той ганив его безбожне житє в чужоловстві.

А чиж мало трафляєсь, що мати, коли приведе на сьвіт дитя з гріха тїлесности, забиває, удусить, утопить тую дитину, щоби покрити свій стид!

Такі то страшні наслїдки, яко кару Божу, потягає за собою гріх нечистої тїлесности!

Коли Бог вже тут на земли так тяжко карає, то щож буде доперва на тамтім сьвітї? Св. ап. Павло каже, що прелюбодії і чужоложноки царства небесного не наслїдять. — А св. Йоан евангелист пише в книзї Откровеня, що нечистих тїлесників місце на тамтім сьвітї буде озеро горюче огнем і сїркою т. є. пекло.

Длятого, мої дорогі, чиж схочемо так страшно грішити!?! Радше всьо, а навіть житє стратити, чим Бога гріхом нечистої тїлесности образити?

Письмо св., житє сьвятих і історія церковна дають нам множество примірів людий, що волїли навіть житє стратити, як в такий страшний гріх впасти.

Знана вам історія праведного Йосифа египетского, що то волїв дістатить до темниці, щоби не услухати грішної жінки Путифара, але Бог тую чесноту винагородив (можна коротко оповісти).

Згадував я добре висше о чистій Зузанні, що не піддалась намовам грішних старців-судіїв, хотяй могла бути певною кари через укаменованє. — Однак Господь відкрив еї невинність. (Можна коротко оповісти.)

В патерику скитскім читаємо о побожній-чистій невістї Томандї, що радше волїла смерть понести, убита мечем лютого вітця еї мужа, що розгорів до неї любовю нечистої тїлесности, як ему піддати ся і згрішити.

В тімже патерику записали препод. оо. Софроній і Йоан, о купци Андрею з Аскальону, котрий поїхав до Африки в справах купецких, а з причини розбитя корабля морскою бурею, стратив весь маєток і дістав ся через своїх вірителїв до темниці (криміналу). — Один богач хотїв викупити его з темниці, але щоби за то грішила з ним тїлесно жена того купця, молода і красна.

Однак анї она анї єї муж, котрого приїшла порадитись, не пристали на тое грішне дїло, а волїли жити в нуждї і неволи. — Однак Господь винагородив їх в той спосіб, що за стїною сидячий в вязници, чуючи їх розмови, серцем полюбив їх за чесноту-побожність, всказав їм скарб закопаний, котрим довги поплатили і з темницї викупили ся.

Або незаможна служача Александра волїла стратити службу, та довгий час жити в нуждї, чим стратити невинність дївочу.

А св Йоан, званий від Бога, коли похоти тїлесні в нїм збурились і так єго напастували, що не міг собі дати ради, обавляючи ся, щоби не попав в гріх нечистої тїлесности, покинув свій заможний дім і житє в достатках, наняв ся в шпитали услугувати хорим, зараженими тими страшними хоробами, щоби себе — своє тїло відстрашити від грішних пожадливостий.

А і в наших часах не мало таких чесних і побожних, що волїлиб стратити службу, добрий заробок та зносити прикрости, щоби лише заховати чистість-невинність.

Тож дївиці, невісти, не дайтесь звести до гріха, хочби як тебе намавляв до гріха, хотяйби присягав, що з тобою оженить ся, — відопхни від себе та утїкай як від злого духа!

Лїпше в нуждї з чистою душею, як в богацтві жити, а з гріхом!

Св. Тома з Аквіну головнею горіючою відогнав грішну невісту, що хотїла єго до гріха привести. Св. Юстина в лице вдарила молодця, що старав ся єї до гріха тїлесного намовити.

О! кричи ґвалт! Ратуйте! не стидай ся, тобі буде честь — похвала, стид — ганьба тому, хто тебе напастує.

Коли люди кричать о ратунок, коли би хто хотїв їх забити або хотяйби покалічити, то тим скорше треба взивати о ратунок, коли хто настає на твою душу.

О! тут треба стеречи від гріха нечистої тїлесности, треба єї ратувати!

А не є то справа так дуже тяжка!

Щоби устеречи тїло від хоросты, треба знати причини, котрі тую слабість могуть спричинити і тих уникати. Так само і з душею.

Щоби єї забезпечити від гріха нечистої тїлесности, треба пізнати, що до того гріха приводить і того уникати.

До гріха нечистої тїлесности приводять:

Насамперед непотрібна цїкавість очий, котрі є дверми, що ними входить пожадливість до душі. Станеш глядїти на щось розпустного — стидливого і мимоволї прийде тобі і розпустна охота; очима видиш, ушима чуєш щось безстидного, а з того приходить і до учинку. — Щож було причиною упадку Давида? Се власне, що не повстримав своїх очий, побачив з своєї комнати миючу ся Бетсабу, жену свого полководця, не відвернув своїх очий, з того прийшло до пожадливостий, до гріха тїлесного та до такої закаменїлости в безбожности, що через кілька лїт забув на Бога, був глухий на упімнене пророка Натана, аж ледво оглянув ся, ледво пізнав свій гріх та почав кая-

тись, покутовати та кликати до Бога: „Согріших Господи пред Тобою“ і „Помилуй мя Господи по велиції милости Твоєй“.

О! стережіть же своїх очий і своїх уший на кождім кроці перед всїм, що моглоб вас до гріха довести.

Дальше доводить до гріха нечистої тїлесности зле товариство — компанїя. Як часто невинна душа псуєсь в злій компанії! І цїлком природно. Здорове яблоко вложене межи надгнилі, тамтих не поправить, а само зігниє. Паршива вівця не вилїчить ся межи здоровими, а еще їх заразить. Хто з ким пристає, таким стає ся.

З того не виходить, щоб відстрихнутись цїлком від людий, але треба уникати знакомств близьких, таких, що то шукає ся умисно для сваволї, щоб постоювати поза домами, по заулках, по дорогах, по садах, ровах, без дозору старших. Грішні то зальоти без уцтивого наміреня!

Так як солома затлїє - запалить ся, коли вкинесь до неї жарїючий уголь, так і такі сходини, вечерниці, досьвітки, прядки, не обійдуть ся без гріху против стидливости христіяньскої. Не конче то зараз настануть з того грішні гадки, огидні пожаданя, спогляди, жарти та в кінци і учинки. Ой стережіть ся того, бо немало людий невинних дійшло до загуби!

Дальше ведуть до гріхів тїлесности піяньство і танцї. Піяньство, „в нем же есть блуд“, як каже сьв. Павло, не одного згубило. Як підіпє собі, забуває о всїм, о Бозї о небі, навіть пекло ему не страшне — стане ся скотиною, забуде на стид, відважить ся на всьо найгірше, а найскорше на розпусту. — А при піятиці танцї.

Ах ті танцї! Що там дїє ся!? Крутиш ся з дївчиною, хапаючись, притискаючи до себе як той вітер в около, нераз на пів розібраний, розпалений напитком, до закруту голови, розжарений огидними похотями, а з того закруту з безстидом впадеш в гріх. Танець каже сьв. Августин, то колесо, в котрого середині стоїть діявол.

Танець то згіршене молодежи, то зараза невинности, то гріб чесноти, то яма смерти для душі, то двері широкі для всїлякого проступку і нещастя, бо з танцюючими крутять ся всї проступки, а проводителем — аранжером до того то гордий князь пекла — діявол.

А сьв. Ефрем каже: „Деж научили ся Христіяни танцїв? Хтож їх того научив? Може голова церкви сьв. Петро? Певно, що нї, а научив їх вуж діявол своїм обкручуванем і вививанем! Де танцї і плескане в долонї, там темнота мужчин, упадок невіст, смуток ангелів а радість для діявола“.

А сьв. Амврозій пише: „На правду, вже погани говорили, що ніхто не танцює, хиба пяний або дурний“.

Щож ми Христіяни маємо сказати, коли знаємо, що через танець донька Іродіяди випросила собі у Ірода голову сьв. Иоана Крестителя! Що за печальна нагорода за танець?! що за страшний проступок! а скількож то еще і инших не малих проступків при тім поповняєсь!

Не кажи нерозумна мати, що твоя донька — дівка шукає собі мужа на танцях, уцтивий чоловік на грішних танцях і пятиці не шукає собі жінки!

Ах родичі! не пускайте свої дїти на танці і пятики, бо то загуба душі — невинности, а нераз початок слабости і передвчасної смерти!

Рук прикладай, а Бога взивай, каже наша пословиця. — Тож прикладаймо рук, працюймо над нашим спасенєм, уникаймо спосібностий до гріха, а при тім удаваймо ся о поміч до Господа Бога, Пречистої Дїви і сьвятих угодників Божих.

Коли Христос уздоровив хорого-бісноватого, котрого не могли уздоровити Апостоли, сказав до них: „той род не ісходить тілько молитвою і постом".

До тої слабости душевної тїлесности можна примінити той висказ.

Той гріх можна вилїчити, того гріху можна устеречись тілько молитвою і постом.

В Патерику скитскім таке написане:

Один не богатий чоловік — молодець залюбивсь в богатій вдові, котра була і лицем красна. Коли просив єї, щоби була єго женою, она відповіла єму, що згодить ся, але щоби він нїчо не їв і не пив, доки она єго не закличе. Урадований молодець пішов до свого дому сповнити тоє, що обіцяв. — Чекає один день, другий, третий, а вдова єго не кличе, аж ледво жиє з голоду і спраги. 4-ого дня кличе єго вдова до свого дому, де всьо було приготовано до весїля! — Коли ввійшов молодець, сказала до него: „От всьо вже приготоване щоби я стала твоєю женою". Но молодець ледво живий зачав просити, щоби змилосердилась над ним, та перше єму дала їсти і пити, бо він о нїчім анї помислити не може. — Тогди засьміялась вдова і сказала: „Видиш, коли ти голоден і спрагнений, то не хочеш анї жени, анї любови, йдиж до дому і коли прийдуть тобі непотрібні гадки, пости а відійде". „А вір менї сказала она дальше, що анї за тебе, анї за кого иншого за муж не піду, бо я по смерти свого мужа жертвувалась Ісусу Христу і хочу в чистотї житє своє докінчити".

Здивував ся молодець над побожностию і мудростию тої невісти, вернувсь до дому, що мав роздав бідним, а сам вступив до монастиря, де в великій побожности, віку свого доконав.

Тож і ми умертвляймо наше тїло постом, коли хоче брати верх над душею, бо піст то найпевнїйший лїк против нечистої тїлесности.

Приступаймо часто до св. сповіди і найсв. Причастий, благаймо о поміч св. Йоана, нашого покровителя, віддаймо ся в опіку Пречистій Дїві Марії, котра цїле житє своє була чиста-невинна; Она наша Матїнка найлїпша закриє нас Своїм покровом від ворогів нашої душі, она охоронить нас від гріхів нечистої тїлесности, через що будемо щасливі на тім сьвітї і заслужимо собі на вінець слави в царстві небеснім. — Амінь.

о. Корнило Кузик в Беску.

Проповідь

на 15. Неділю по Сош. сьв. Духа.

О взаїмній любови супругів.

Юл Дз.

„Кая заповѣдь больша єсть в законѣ?“
(Мат. 22, 36).

„Яка є найважнїйша заповідь?“ так питали Фарисеї Ісуса Христа, і чи знаєте мої дорогі братя і сестри, що Ісус відповів їм на се запитане? чи знаєте, котру то заповідь Ісус узнав за найважнїйшу? Ото на то питане фарисеїв відповів ясно і певно, що найважнїйшою річию є любити Бога і ближнього т. є. кождого чоловіка без виїмку! Такий є закон Христа, така Єго воля, такий Єго приказ! Сей приказ повинен отже для нас Християн бути сьвятим, ненарушимим, а тимчасом що бачимо? Що дїєть ся? Ми бачимо, що він є лиш мертвою буквою на папері от тут в Евангелию, але в дїйсности в серцях людских найдемо непослух і брак любови до Бога а між ближними перемешкує лиш злоба, злість, гнів, ворожнеча! А що вже найгірше то се, що нема тої Богом наказаної любови у тих ближних, котрі ту любов собі взаїмно торжественно поприсягнули, присягою перед Богом і людьми ствердили, нема єї межи чоловіком і женою, нема єї в християньских супружествах.

А се зле! ов се недобре! бо не досить що такі супруги 1. переступають найважнїйший закон християньский, закон любови, що (2) ломлять торжественну присягу любови, зложену при слюбі, але слухайте добрі люди, такі незгідливі супруги то так, як би були несповна розуму, бо самі собі найгірше шкодять. Бо до чого їх та незгода приведе? Они-ж повинні знати, що (3) супружество є недозривне; чоловік і жінка стали через супружество „в плоть єдину“ — немов одним тїлом. Коли не хочеш з другим чоловіком, своїм ближним сходити ся, бо бачиш що з ним до ладу не доведеш через єго свадливість, лукавість, то без гнїву, без злоби оминаєш єго, — і на тім конець. Ба, але з жінкою инакше, тут не може так бути, бо ти присягав, що єї не опустиш аж до смерти, а так само жінка чоловікови присягала. Отже нема иншої ради, лиш треба себе любити, собі взаїмно вибачати, прощати.

Є еще дуже важна причина до взаїмної любови а то (4) се ваші дїтваки! Таж они самі на сьвіт не просились, лиште ви їх привели на сьвіт і маєтеж ви тепер совість, мяєте лице в найгарнїйших хвилях їх житя готовити їм пекло своїм нездарним, сварливим, гнївливим пожитем, та давати їм через се страшне згіршене? (5) В житю людскім стілько горя, тілько

злиднів, тільки гіркого полину, то чи не ліпше собі взаїмно то житє осолоджувати, упріємняти, замість затроювати, пакостити? Ну і не правду-ж я кажу, коли кажу, що такі незгідливі супруги то немов несповна розуму люди?

Сьвятий Апостол Павло навіть дає міру, як то повинні себе взаїмно супруги любити, кажучи, що треба себе так любити, як Христос полюбив свою невісту т. т. Церков сьвяту. Як Христос своєю церквою править, управляє, єї охоронює і до кінця сьвіта, мимо невдячности і гріховности єї членів ніколи не опускає, так само повинні супруги себе взаїмно любити. Власне о тій любови супружій хочу і я нині поговорити і показати вам мої возлюблені, що та любов повинна бути: 1. духова. 2, людска, 3. супружеська.

I.

Що я розумію під духовою любовію супругів? Се та любов, де ти любиш у своєї жінки чи у свого чоловіка передовсім єї чи єго душу. А власне на ту сторону супружеской любови у нас дуже мало люди звертають увагу. Коли побирають ся молодята, або і старші люди, то звертають увагу лише на своє тїлесне добро: аби було кому обіпрати аби було з ким коня спрягчи і т. п. Але на то, яка та жінка, який той чоловік, не питає нїхто. Чи він піяк, картяр, злодій, чи она ледащо, вітрогон, розпустниця, на то мають люди очи замкнені. Але пропало — побрались! Нехай же себе они тепер начнуть найперше духово любити, то значить: нехай стараються ся взаїмно свої блуди викорінити, винищити і то не лиш словами, або може й лайкою, але найперше своїм добрим приміром. Власне в тім змислї каже св. Ап. Павло: „Святится бо мужъ невѣренъ о женѣ вѣрнѣ, и святить ся жена невѣрна о мужи вѣрнѣ.“ (1. кор. 7. 14).

Такими мужами, що уміли з'єднати собі душі своїх жен, були патриярхи Яков, Йосиф Мойсей і инші; они поженили ся з поганками, але своїм приміром побожности привели їх до правдивої релїґії. Не менше заслужились під тим зглядом і жінки, стараючись на добру дорогу навернути своїх мужів. А вжеж і історія нашої вітчини показує нам гарний примір такої женьщини. Се Анна жена нашого первоапостольного князя Володимира. Володимир бажаючи взяти собі за жену Анну, сестру царів грецких Василя і Константина післав послів до них, щоби ті заявили їм єго князївску волю. Цїсарі злякались, бо знали, що з Володимиром нема жартів. Але їм було якось маркотно видавати сестру за поганина, тому и відписали вони: „Дуже ми раді тому, що ти руский князю хочеш нашу сестру сватати. Та тільки в тім біда, що ти поганин а она християнка. Однакож єсли ти годиш ся приняти християньску віру, то ми дуже радо віддамо єї за тебе.“ Але молода царівна плакала і не могла зразу освоїти ся з тою гадкою, але в кінци гадала она собі: „може

то вже так Господь судив, щоби через мене навернув ся цїлий нарід руский до правдивого Бога", і потїшена такими гадками від'їхала до Корсуня. Саме тоді розболїв ся Володимир на очи, і — ослїп! Довідавшись о тім Анна, використала сю нагоду і післала до него посла, щоби ему заявив: Як хочеш князю одужати, то охрести ся, а певно спаде з тебе слїпота душевна і тїлесна." Володимир послухав своєї невісти, дав об'учитись в вірі Христовій, охрестив ся і прозрів.

Так само франконьский король Хльодвік дав ся перемовити молитвам і просьбам своєї побожкої жени Кльотильди і по славній побіді над Алеманами сповнив свій обіт, що прийме віру Христову, если побідить ворогів і дав охреститить. Вже з тих двох гарних примірів бачимо, що може жена доброго вдїяти своїми молитвами, своїми просьбами, своїм приміром для навернення свого чоловіка на добру дорогу. Подібно як дерево дике, если на него нащепити благородну галузку, буде родити лише добрі і смачні овочі, так само і простий і неокресаний чоловік злучений узлом супружеским з благородною, доброю женою мусить сам спокірнїти і статись побожнїйшим.

Ось тут являєть ся менї нагода, трохи ширше обговорити злобу тих недобрих супругів, що грішать против такої душевної любви другого супруга; тут то й нагода добре насварити тих мужів, що не лиш, що не дають ся увести доброму примірови своєї жінки, але еще з еї побожности насьмівають ся, еще з чеснот жінчиних собі кплять. Але не сьвяті тут і жінки, особливо тодї, коли своїм поведенем, сварливостию, недбалостию, неохарностию дражнять мужів до гнїву, лайки, проклонів, ба навіть, пожаль ся Боже, до бійки. Але радше змовчу нинї, а скажу о тім иншим разом, бо нинї хочу еще поговорити о иншім родї любови, потрібній при супружестві.

II.

Любов ту назву любовю людскою, бо така любов не кончє мусить бути аж у супругів, але взагалї она повинна бути між ними, яко людьми. Силою тої любови повинні супруги з собою жити в згодї і спокою, взаїмнім пошануваню і вирозумілости до слабостий і уломностий людских. Так як двері скриплять, коли їх не насмарувати, так і пожите таких супругів скрипить неприємно, если нема в тім супружестві тої людскої любови; той скрип, ся сварка, проклони, проклятя, котрими ті незгідливі супруги день зачинають, день провадять і день кінчать.

Щоби сего скрипу не було, треба бути для себе вирозумілим, вибачливим, треба собі памятати, що і ти не ангел, а маєш свої пороки і блуди. Отсї слова сьвятого Павла повинні собі особливо мужі запамятати. Ось они: „Мужіе любите жены ваша, и не огорчайте къ нимъ" (Кол. 3. 19.). Инакше, шкода що ви називаєтесь Християнами, бо тут навіть погани вас завстиджують.

Поганьский мудрець Сократ той то раз мав жіночку! недобра, сварлива, злісниця. Називалась она Ксантипа Вже з того можете і знати, яка она була добра, коли ёї імя „Ксантипа“ перейшло на всї злісниці взагалї, котрих тепер називають після неї тим іменем. А все таки ёї чоловік з нею витримував, а на занитане, як він може з такою злюкою витримати, відповів: „Цїлком добре!“ „Та яким способом“ питають мудрця. А він на тое: „Бо она є для мене правдивою школою терпеливости і лагідности!“ Чи-ж не встид для вас християньскі мужі, коли вас найменша дрібничка з сторони вашої жени потрафить вивести з рівноваги. Пізнїйше подана страва, незрозуміне вашого незрозумілого ¦ осказу ого вже причина до сварки і незгоди, гнїву.

Але знов з другої сторони не повинні жінки задля трохи острійшого слова свого чоловіка робити рейваху на цїле село; они не повинні задля провини свого чоловіка підносити ґвалт на цїлу хату, бо звісна річ, що на каплю меду більше мух злапаєть ся, як на бочку оцту, більше лагідностию нераз можна вдїяти, як острим словом, крикливою лайкою. — В корчмі сидїло кількох господарів. Пяпїсенькі, як ніч темна — Говорилось про се і про те по пяпому, а накопець зійшла бесїда і на жінки пияків. Один казав, що буде мати судний день, як вернеть ся до хати, другий сказав, що таки не піде до хати, а буде спати на оборозї; третий сказав, що єго жінка лиш кишенї єму ревідуе, перешукуе, чи богато пропив „Ну а ваша жінка Іване, що каже, як прийдете підхмелені?“ „Нї, — каже Іван — моя жінка не така! Вона коли вчуе скрип воріт і напротив вийде, щоби я де по пяному голови до дверей не розбив, і сїрник засьвітить і квасу з огирків або капусти вынесе, коли дуже вже мене пече!“ Сусїди — пияки аж вірити не хотїли. „То не правда, то не може бути“ — повтаряли заєдно. „Ходїть переконатись так таки гуртом“ — сказав Іван Пішли. В хатї Івана єще сьвітилось а крізь вікно можна було бачити, як Іваниха клячала коло колиски наймолодшої дитини і молилась за свого чоловіка-пияка, а за печею спало єще трое дїточок ангелят. Як Іван сказав, так і сталось. Іваниха почувши тяжкий хід свого чоловіка, вибігла напротив, ввела в хату, спитала чи Іван не голодний, стягнула єму сама чоботи і положила спати. Але Іван на другий день мов не той став. Совість обрушилась; ей таки она ангел з дїтьми ангелятами, а я таки чорт, піявка, що їх кров, кервавицю ссу; поправлюсь, присягну від горівки і відречусь від погано ї спвухи! Ну щож тут вдїяло таку переміну в Івановім житю? Чи сварка, проклони, гнїв? Нї, і єще раз нї! Добре слово, лагідне обходженє, анґельске успособленє змінило Івана до непізнаня і зробило з пияка чоловіка.

Єще гірше поступають ті жінки, котрі не лиш в дома зроблять чоловікови чисте пекло, але єще зі своїми жалями гайда в село! Сухої нитки на своїм чоловіцї не лишать перед сусїдами, знакомими; а ті слухають, падькають з ними, єще і гірше підюджують жінку на чоловіка, а опісля в кулак сьміють ся, що їм удалось єще гірше роз'ятрити жінку на чоловіка. Маеш жінко

або чоловіче хрест зі своєю подругою, своїм супругом, роби так як Іваниха, о котрій я вище згадував. Клякни і моли ся! Моли ся сердечно до матїньки Божої а Она твоє лихо в щасте перемінить. Ані Бог, ані Пречиста з тебе та твого лиха сьміяти ся не будуть, як лихі сусіди, лиш в серце твоє віллють спокій, розженуть хмари вашого супружого пожитя, а ви голубятка на ново будете любитись по давному, по старому!

III.

Єще хочу поговорити про с у п р у ж у любов! В чім залежить тая? Се — та любов, мої дорогі братя і сестри, котра чоловіка до жінки, і жінку до чоловіка привязує сильнїйше як якими ланцами. посторонками до себе; се та любов, котра дїлить в супружестві і щасте а передовсїм нещасте; се та любов, котру ти присягав там перед престолом, на Евангелиє, перед людьми і перед Богом, „що тебе не опущу аж до смерти, так ми Боже поможи в Тройци єдиний!“ Се знов така любов, яка не повинна до нїкого палати, горіти, лиш до власного чоловіка і власної жінки. Ось послухай брате приміри такої с у п р у ж е с к о ї любови.

Відважний Давид находив ся раз на пустині Фараон. Зголоднївши післав кількох своїх товаришів на поблизьку гору Кармиль до Навала, богатого чоловіка і приказав єго просити о яку страву для себе і товаришів. Злобний і скупий Навал відправив послів з нїчим і спитав єще згірдливо: „А хто ж то є той Давид? щож то за син Ессея? Ані менї снить ся відбирати своїй челяди їду, а давати якимсь волоцюгам!“ Коли се Давидови донесли, запалав він таким гнївом, що наказав своїм товаришам перепоясати ся мечами і іти на пімсту, при чім покляв ся, що Навал єще перед заходом сонця буде зимним трупом. Коли се учула Абіґайль, жена Навала, вийшла она напротив Давида з великими подарунками, впала на лице перед ним і своїми просьбами склонила Давида, що простив єї чоловікови. А певно, що булоб по Навалю, єсли-б не єго добра жінка. Отсе бачите один примір дїйстної, гарної, супружої любови! Питаю вперед, чи всї нинїшні жінки, всї так дбалі о здоровле і житє своїх чоловіків?

Також наші прекрасні думи народні показують нам прегарний примір супружої любови Коли Татари нападали на руску землю, дістав ся і оден руский князь в татарский полон. Горювала, плакала за ним єго жінка, а наконець, перебравшись в мужеску одїж пішла з кобзою на двір султаньский. Своєю грою на кобзї так плїнила она султана, що султан обіцяв вволити старому кобзареви а перебраній жінцї всю волю, що лиш захоче. Княгиня-кобзар попросила о одну ласку, іменно о увільненє одного вязня, котрого она собі вибере. Султан згодив ся на то, а княгиня увійшовши між вязнїв вибрала власне свого чоловіка і в такий спосіб увільнила єго з неволї. Отсе також чудовий примір супружої вірности і любови.

Король англійский Едвард I. вибрав ся був до сьвятої землї, щоби там відвідати Божий гріб Там однак був ранений Мавpами затроєною стрілою так небезпечно, що лїкарі не робили надії на єго виздоровленє. Один лиш був ратунок, єсли-б хто рішив ся єму трутину з рани виссати. Розуміють ся такого відважного чоловіка годї було найти навіть межи найнизшою послугою. І ось королева сама добровільно заявила охоту виссати їдь з рани. Коли однак не хотїли єї на то позволити, тодї она приступила до короля підчас єго сну і виссала з крови трутину! Отсе також чудовий примір супружої вірности і любови!

Але маємо приміри, що і мущини уміють посьвящуватись з любови до жени своєї. Але посьвящєнє уміє научити, вповїти, наказати лише одна Христова наука. Оповідає один місіонар, котрий жив межи прокаженими, що бачив одного чоловіка, як з великою любовю ходив около своєї проказою діткненої жінки без боязни, що сам заразить ся і згине. На всї уваги, щоби уважав на себе більше, повторяв завдно: „ми преціньстали плоть єдина“ по нашім шлюбі!... Також гарний примір вірности і любови супружої

Ой! коби то в нинїшних часах, між нинїшними супругами було більше любови і привязаня, не було-б тільки нещасливих супружеств! панував би тодї гаразд і спокій по христіяньских родинах! було-б більше пошанованя для сьвятої тайни супружества: не так безмисльно приступали би люди до принятя тої сьвятої Тайни!

А то що нинї бачимо? Що супруги до себе цїлими місяцями не відзивають ся, що проклинають той день і годину, коли побрали ся; що взаїмно затруюють собі житє і вдоволені наконець, коли смерть добродїйка перетне одному з них пасмо житя і вибавить єго від мук! Боже мій! Боже! як же то можливо, щоби такі супруги отримали житє вічне? Як же то можливо, щоби они дїти свої добре виховали? О се нїколи не є можливе! Яке було житє, така буде і смерть, така буде вічність! Сьвіт повний соблазни від таких супругів, а пекло повне засуджених задля нещасливого супружого пожитя!

Мої возл. Я кінчу нинїшну мою науку горячим завізванєм до взаїмної душевної, людскої і супружої любови а супружества ваші, то не будуть кайдани, не буде темниця, вязниця кари, а буде вже небом, раєм туземним, котрим заслужити собі на небо вічне, на щастє нескінчене! Амінь.

Проповідь

на 16. Неділю по Сош. сьв. Духа.

Як то люди прикрашують свої гріхи.

Юл. Дз.

———

Скоро лиш наші прародичі согрішили, вступив гріх в своє пановане на сьвітї і зачав манити людий в свої сїти. Однак люди не спішились на удочку диявола, а ловились лише самі найпоганїйші, найсквернїйші люди, як Каїн, Содомитяне, і инші очайдухи. Другі втїкали перед тою бридотою і тим тїснїйше вязались з чеснотою, аби не впасти дияволови в єго кігтї. Що-ж робить диявол? Що починає сатана? Він надає своїм дїтям, гріхам, одежу чесноти і пускає їх так прикрашених, замаскованих межи люди. І штука єму удаєть ся прехорошо! Неодин чоловік, гадаючи що має до дїла з чеснотою впускає єї в своє серце і гріх розпаношуєть ся там на добре. І майже нема гріха, котрий би не умів прибратись в одежу чесноти, тому можна сказати, що тепер гріх не потребує крадькома вкрадатись в серця людскі; люди охотно самі грішать, бо диявол научив їх кождому гріхови надати вид чесноти і тим успокоїти свою совість!...

Прочитаймо лиш уважно сьвяте Евангелиє, а побачимо, як то лїнивий слуга Евангельский, що закопав свій талан через своє лїнивство у землю, поступає акуратно так само, як ми висше сказали. Другі слуги євангельскі працювали і приробили, той з двох талантів чотири, той знов з пятьох десять талантів, а він дармоїда, лїнюх, ледащо пустував, дармував, а опісля, коли прийшла хвиля обрахунку єще і хвалить ся своєю мудростию ї каже: „Господи, вѣдѣхъ тя, яко жестокъ еси человѣкъ, жнеши, идѣже не сѣялъ еси: и собираеши, идѣже не расточилъ еси и у б о я в с я, шедъ, скрыхъ талантъ твой въ земли: се имаше твоє“. О! він знав, він мудрий, розсудний — він знав про жестокосердність свого пана і з боязни перед ним скрив талан у землю! Крутить, лже, удає мудрого, удає боязнь перед своїм паном, аби лиш не виплило, як олива на верх, єго лїнивство.

І істория того лїнивого євангельского слуги повтаряєть ся майже з кождим гріхом. Гордість прибираєть ся в одежу поваги і статочности; скупство одїваєть ся в ощадність; неміра в їдї і питю звиняєть ся потребою розривки; лизуна називають гречним; мстивого благородним; марнотравного щедрим, жертволюбивим, розпустного шуточним, веселим чоловіком.

Ану но братя поскидаймо нинї маски, машкари з лиць тих ягняток! здерім з них овечу шкірку а покажеть ся, що під овечою вовною сидить таки лукавий вовчиско, під одежою чесноти сидить препоганий гріх. Відкриймо завчасу і переконаймо ся, що перед судом Божим така комедия не то значить що перед судом сьвіта. „Горе глаголющимъ лукавое доброе, и доброе лукавое“ (Пс. 5. 20.) грозить Бог таким устами пророка Ісаії.

* * *

1. Передовсїм впадуть нам в око многі такі люди, що свої тяжкі гріхи уважають лише простительними гріхами, так як би то простительний гріх був не то чимсь злим, але навіть чимсь похвальним перед Господом Богом. І так не маючи страху перед простительним гріхом, впадають ті люди легесенько в тяжкі гріхи. Сьвятий Августин каже, що власне Адам, наш прародич утратив через те рай, житє надприродне, ласку Божу, тому що гадав, що єго непослух буде лиш легким гріхом, котрий єму Господь легко дарує, простить. Але перерахував ся, гріх легкий був тим разом гріхом тяжким. Мій дорогий! не ти судиєю твоїх дїл а Бог судия справедливий, що за добре нагороджає а за зле карає: тому слухай Бога, слухай старших, слухай голосу твоєї совісти а ті певно не скажуть тобі тяжкі гріхи брати за простительні, а простительні маловажити собі. А тепер перейдїм до важнїйших і частїйших гріхів, якими они викрутами хочуть уходити за чесноту.

2. Поговорім найперше о грісї м е с т и. Котрий местник скаже, що він хоче мстити ся? Чи кождий признаєть ся до жажди пімстити ся? Нї нема такого, отже нема і мести? Чи так? Нї, месть є, є і местники, а-е та месть прикрита одежию ревности о добро ближнього, одежию справедливости або братнього упімненя. Для вишуканя відповідного приміру, загляньмо в сьвяте Письмо. Хоч Господь Бог призначив був вже Давида на царя ізраїльского по грішнім царю Савлї, старав ся Авнир найвисший полководець покійного царя Савла, престол царский затримати для сина Савлового Ісбосета. Однак сталось, що ревний і вірний воєвода згрішив з Ресфою вдовою покійного царя і за се учув пару немилих слів від Ісбосета, сина царского, за котрого він вступав ся против Давида В тій хвилї Авнир перемінив ся і закляв ся: „Нехай собі Ісбосет робить що хоче, а я стою за Давидом, бо єму Бог престол царский обіцяв!“ А чому-ж ти Авнире так відразу не казав? Чому ти відразу не стояв по сторонї Давида, хоч ти знав, що престол, по обітницї Божій, належить до Давида? А! бо ти був змовив ся з Ісбосетом, і аж коли ти з ним посварив ся, став ти по сторонї Давида. Бачите мої возл. як тут Авнир покриває свою месть справедливостию, кажучи: „престол Господь обіцяв Давидови“. Гарна се справедливість, котра є властиво поганою местию. О! таких „справедливостий“ богато в житю стрічаєм на кождім кроцї. Злодії обікрали господаря. Слїд пропав, слїд загиб. Що жандарми шукають, трусять всюди, нема нї злодія, нема нї краденого добра. Аж ось нараз хтось видав злодіїв. Та хто такий? Та таки спільник злодіїйский, котрий почув себе скривджений при подїлї кражі. А що він каже? Чи може признаєть ся, що він се з мести робить? Нї, він каже, що єго совість рушила! Гарна совість, нема що казати. Були-б дали, кілько хотїв, був би тайну злодіїйску взяв зі собою до гробу. — У господаря служив наймит. Роботячий хлопчиско, але розпустник, пройдисьвіт послїдний. Але господар нї словечком за се, мовчить, хоч все бачить, о всїм знає. Але посварились. Тодї аж

господар зачинає свому наймитови все викидати, все пригадувати. А чому ж ти доси мовчав господареньку? Га? скажи! А бо він робив на тебе, і тобі було з ним добре, хоч ти бачив, що він свою душу тратить. Тепер ти аж справедливий, бо вже твій парубок іде від тебе, а ти з злости і мести ему все тепер випоминаєш. Дорогі братя, сестри! Не справедливість се, а месть, препогана месть! кажу еще раз.

3. Погововім дещо о скупости. Що скупство в тих обставинах, де треба на церков дати, бідних запомочи, сусїдів заратувати, довги заплатити є гріхом, і то часом тяжким гріхом, не можна сумнїватись Як же часто погане скупство покриваємо власною бідностою, журбою о будучність, а навіть побожностию. Ану возмім знов сьвяте Письмо до рук. Цар Савло дістав від Господа наказ, щоби з добичі, яка дістанеть ся ему по побіді над Амаликитами не брав собі нїчого, лише знищив все без пощади. Але Савло не услухав, лише що найкрасші череди загнав собі на подвірє. Учув се пророк Самуіл і пішов спитати царя: „Що то за рик стад?“ А цар налякав ся і каже: „Найкрасші звірята з тих черед призначив я на жертву Господу Богу“!... Гарна жертва, котра має бути покришкою скупости. Мої дорогі братя і сестри, о як часто стараєть ся скупість в подібний спосіб звинити. Чому не даш бідному? питають скупаря. А бо я мушу дбати о дїти. Чого в неділю їдеш за зарібком? на фірманку? Бо біда мене притиснула. В селї Б.... був, жив один скупариско, що гроші дусив в скрини а нїколи крейцара не дав на Боже, на церков. Підглянули, підкрались злодії, всьо забрали. Що робить, що каже наш скупар? аби люди з него не сьміялись, каже: „то не мене обікрали, лише церков, бо я всї гроші хотїв дати на церков“. Бачте возл. своє скупство покривав тим, що для церкви гроші складав. „А як би так гроші де найшлись, даш їх справдї на церков“ питають люди. „А бігме, що дам!“ Дїйсно злодіїв викрили, гроші відобрали, а наш богачиско анї феника, анї зломаного шелюга не дав на церков. Всьо забрали по смерти далекі кревняки, а богача поховали як прошака. Бачите мої возл скупство остане скупством і нїколи не може назватись чеснотою.

4. Тепер слово о гріху нечистоти. Коли родичі на дїти добре уважають, пильнують, гнївають ся, карають, то якось тяжше того гріха допустити ся. Але від чого розум, від чого викрути? Ба навіть найпобожнїйші річи і слова мусять покривати найпоганїйші пороки і гріхи. Знов дам вам примір з сьвятого Письма. Авесалом упросив батька, царя Давида, щоби ему позволив відбути до Геброну богомільну подорож, бо він там хоче Богу жертву принести. Чи так справдї було? Чи направду він був такий побожний? Ні! дорогі братя і сестри! Він лиш підійшов батька побожностию, а там в Гебронї чекали на него війска, з котрими він почав против свого отця воювати. Гарна побожність! Але се було лиш межи Жидами, а межи Християнами такого нема? Ой є і між нами таке, Христові дїти! Не одна та неодин іде до Церкви, аби там нїби молитись, а в дїйстно-

сти: вона щоби показатись в новій спідниці, новій хустині, а він щоби замовити собі сходини з любкою вечерком, в пізну годину. А вже найцїкавші є під тим зглядом ті грішниці, що хоч би найтяжший гріх нечистоти звиняють тим, що то „він (той чортик з вусами) казав, що той гріх возьме на себе". Нї мої любенькі, такого заступства нема, кождий за себе відповідати мусить. Говоренєм таким свій гріх не змиєш!...

5. Єще мушу сказати дещо о вражді, ворогованю, гнївах, кривдї людскій! Що се є гріхом на когось відказувати, ворогувати, гнїватись, кривдити когось, о тім не може бути двох гадок. А мимо того найбільша кривда старає ся „убілити паче снїга". Король Ірод обіцяв своїй донцї Іродіядї, що за єї гарний танець дасть їй, чого сама захоче, навіть половину царства. На то, що дотримає слова, закляв ся присягою. Тимчасом грішна донька, заохочена єще грішнїйшою материю зажадала від батька голови сьвятого Йоана Хрестителя. Страшний злочин! кривда величезна! а мимо того Ірод з спокійним серцем післав палачів по голову сьвятого Івана. А чому? бо успокоїв свою совість тим, що він закляв ся і тому справедливість наказує слова дотриматн. Мої побожні Християни! Як часто ви таким самим викрутом присяги звиняєте свої беззаконія. „Я мушу єму то зробити, бо єже присяг перед Богом, що єму голову розібю, абим мав і в криміналї сидїти". Бачите братчики, присяга має покрити найпоганїйший гріх! Дївчинї наказує сьвященик при сповіди зараз ту службу покинути, бо инакше пропаде на віки. Она обіцює, але потім каже, що не може, бо обіцяла до року добути. Бачите яка гонорна, але той гонор є лиш на то, аби покрити єї гріхи потайні.

І так всї а всї гріхи! І так нема неправди, лжи, брехнї, котра би не прикривала себе мусом, конечностию або жартом, дотепом. Нема крадежи, котра не схотїлаби прикрасити себе бідностою, бажанєм потайного відшкодованя за дізнану кривду, браком заробку; нема одної обмови і клевети, котра не увинняла би себе любовю до правди, при чім клеветник застерігає ся: „я не обмавляю, а тільки кажу"... і слїдує найпоганїйше очернене найневиннїйшого чоловіка: Нема відшкодованя за зроблену шкоду, де би шкідник чи в поли, чи в городї не звиняв ся браком пошкодованої річи бідностию своєю або бодай для успокоєня своєї совісти не казав: „менї шкоду роблять, то і я мушу шкоду робити!" Одним словом всї ми, вміcто поправитись і позбутись гріха, будемо той гріх украшати, уневинняти до найдальших неможливостий.

Уриваю при тім і питаю: Мої дорогі братя, чи вірите ви в ті викрути? чи надієтесь, що ті викрути будуть мали перед престолом Божим то саме значінє, що перед судом людским? Єсли би такі викрути мали яку вартість, то хто-ж наконець був би грішником? хто-ж буде осуджений? Справдї, що нїхто, бо нема гріха від початку сьвіта, котрий не прибирав одежини чесноти на себе. Навіть страшні убійцї Христові були-б без вини. Може Юда був би винний? Нї! він міг би сказати: таж я спа-

мятав ся завчасу і виразно сказав учителям і фарисеям: „согрѣшихъ, продавъ кровъ неповинную“ (Мат. 27· 4). А може синедріон був виний? Нї і той міг звинятись: Ми віддали Ісуса осудови Пилата і він Єго казав розпяти, а ми самі виразно казали: „намъ не достоитъ убити никогоже“ (Іванъ 18. 31). Ну то певно вже Пилат хиба винен смерти Ісуса? Нї і він преціньь викручуєть ся. Він мие руки і каже ; „азъ неповиненъ крови праведника сего“ (Мат. 27. 24.) „Чи мало я робив, щоби Ісуса увільнити, що-ж коли Жиди не хотїли, грозили, я умиваю руки від всего“. Е! то певно жовнїрі і розпинателї виннї“? Нї, бо лиш робили, що нам старшина наказала, ми сповнили наш приказ послуху!“. Дивна річ! Христос умирає на крестї, а нїхто не хоче признатись до убійства Богочоловіка! Всї мають якийсь викрут, а мимо того горіють всї у пеклї!

Мої возл! Бачите ясно, що гріх є гріхом, хоч би він там викручував себе і побожностию, і справедливостию і послухом і конечностию! В пеклї цїлі міліони таких кепских адвокатів своїх гріхів, котрі крутили перед Богом та совістию на ріжні боки. Судьба нинїшного євангельского слуги, що хотїв покрити своє лїнивство страхом і боязнию перед своїм паном, нехай все вам стоїть перед вашими очима, нехай вам все буде на гадцї, аби і ви не почули тих слів, якими єго пан єго засудив на віки: „неключимаго раба въ тьму кромѣшнюю, ту буде плачь и скрежетъ зубовъ!„. (Мат. 25. 30). Амінь!

Проповідь

на Воздвиженє Честного Креста.

„Спаси Господи люди Твоя,.. сохраняя крестомъ Твоимъ люди“.
Тропарь Кресту.

Оруде смерти Спасителя, крест сьвятий нинї у великій почести! Всї пісни церковні єго величають, прославляють; на утренї сьвященик виніс єго прикрашеного васильками і иншими пахучими зілями при торжественнім сьпіві в облаках кадила, серед зітхань вірних і низких поклонів побожних на тетрапод на середину церкви. Люди к нему припадають, люди єго цїлують. Слези радости сїяють в очах христіян. Чому-ж се точно нинї віддаємо таку велику почесть сьвятому кресту? Бо нинї річниця тої памятної хвилї, коли то по довшім шуканю удало ся сьв. Еленї, матери Константина винайти і відкопати крест сьвятий, що вже триста лїт лежав у земли закинений і засипаний Жидами, котрі хотїли тим способом нищити всї памятки по Ісусї. Радість народа була не до описаня. Всї тиснулись, аби уцїлувати, нї! бодай побачити оруде смерти дочасної, котре принесло житє, житє вічне! Сьвятий патриярх Макарій підносив

хрест сьвятий на всї сторони сьвіта, а нарід утїшений кликав побожно: „Господи помилуй! Господи помилуй!“

Але Церков сьвята не лиш нині, не лиш раз в роцї виставляє крест сьвятий до почитаня, але дїлає то три рази до року, а то в недїлю хрестопоклонну у великім постї, в день сьвятих мучеників Макавеїв, першого серпня, і в нинїшний день день возвиженя чесного хреста. Кромі того кожда середа і пятниця в тижни есть також призначена для почитаня сьвятого хреста. Очивидно має отже Церков сьвята на оцї еще і иншу цїль, як відновленє памятки віднайденя сьвятого хреста. О так! Церков сьвята почитаючи оруже смерти Спасителя хоче нас відвести від гріха, від беззаконїя. В книзї царств читаємо, що коли три царі Юди, Ізраїля і Едома облягли місто Моав і хотїли голодом змусити мешканцїв его до піддання себе, вже мешканцї задумували піддати ся. Тодї вийшов поганьский цар міста Моава на мури міста і в очах неприятельского війска убив свого первородного сина богам в жертву. Сей страшний вид так переразив неприятельске війско жидівске, що всї відступили від мурів міста, і місто спаслось! — В подібний спосіб нападають три неприятельскі війска, сьвіт, тїло наше і дияволь на нашу душу. Ті бють немов таранами о твердиню нашої души. Щоби ми могли їх перемогчи, виставляє Церков оруде смерти Сина, Сина Божого, бо хто має хрест перед очима, той согрішити не може, не сьміє. О Мати наша! Церкво сьвята! Як радо хотїв би я своїми немічними устами допомочи Тобі в твоїм сьвятім намірі споминами мук Спасителя, винищити, вигубити гріх до нащадку, викинути его з корінем. Тому може найлучше буде, коли нині викажу величину гріха з того орудя смерти Спасителя, зі сьвятого хреста і покажу, що нині на муках і смерти Христа грішити є о много тяжшою і страшнїйшою річию як перед тим, бо

1. гріх терпінями Христа погорджує;
2. гріх муки Ісуса нївечить;
3. гріх страждання Спасителя відновляє.

I.

Гріх не був в старім законї, від початку сьвіта такою тяжкою провиною, якою є тепер по рождествї, муках і смерти христовій; тодї був гріх образою лише Сотворителя, але не Спасителя. А мимо того Бог був вже тодї злобою гріха так обурений, що за гріх не знав пощади, а грізними карами хотїв відстрашити рід людский від гріхів. За гріх мусїли п е р ш і р о д и ч і покидати рай, місце свого щастя, гаразду і скитати св по землї, працюючи гірко на хлїб насущний! Задля гріха а н г е л и утратили небо і заміняли его за кари пекольні! Задля гріхів зістав р і д л ю д с к и й потопом знищений! Задля страшних гріхів розпусти спалив Бог Содому і Гомору сїркою з неба! Гріх запер многим І з р а ї л ь т а н а м вхід до обіцяної землї! Задля гріхів по-

жерла земля Датана і Авирона з їх родинами! Задля гріхів карав Бог Давида війнамя і заразами! Не буду більше вичисляти, бо вже з вичислених тут кар можете прийти до переконаня, що Бог з гріхами не жартує, а карає справедливо і прикладно. Але еще одно заключити можемо, а то се, що коли Бог вже тоді за гріх карав, то о скількож більшим гнівом запалає Він, коли бачить, що наша злоба посунула ся так далеко, що ми не тілько Сотворителя але і Спасителя ображати сьміємо. Церков отже почитаючи хрест сьвятий, в нинїшнім дни немов би то казала: люди! гріх тепер у виду смерти Христа о много тяжшою провиною як перше, тому спамятайтесь схаменїть ся!

Коли глядимо на сей хрест сьвятий*), то ми немов би чули слова Христа Спасителя: „Яко вода изліяхся" (Псал. 21, 15), немов би тими словами хотїв Він виразити: кров моя плила з всїх членів, з проколеного серця, з розраненої голови до послїдної каплї; але люди навіть не звертають увагу на се, немов би то лялась вода, не кров. Се прекрасне порівнане, котре як не можна лучше зображає нам невдячність грішників! Коли случайно, не хотячи виллємо на стіл або на землю вино, оливу, сметану, то жахаєм ся і чимскорше стараємось плин зібрати назад в сосудець. Але коли розлїть ся вода то нїхто не збирає води назад, лише дає всякнути воді в землю, допче погами або витирає стиркою. Так само і з кровю Христа, котра на отсїм хрестї плила! Грішник не задає собі найменшого труду, щоби оминути якусь покусу, щоби виминути якусь калюжу гріховну. Ба навіть коли грішить, то своїм чином показує перед небом і землею, що свою брудну і погану пристрасть, як піяньство, злодійство, проклони, висше цїнить, як кров Христову, неоцїнену цїну нашого відкупленя.

Звістна нам з історії старого завіта історія Йосифа Египетского, котрого его братя продали з зависти до Египту. Сьвяті Отцї розважаючи історию его проданя а порівнуючи еї з проданем Христа через Юду вже і над тим болїють, що Йосив був дорослше проданий як Ісус Йосифа продали братя за 20 золотих, а Ісуса продав Юда за 30 срібняків. Йосиф був хлопчиною а Ісус дорослим мужем! Йосиф був чоловіком, а Ісус Богочоловіком! Йосиф проданий в неволю, а Ісус на смерть! Боже!... А що-ж скажуть ті сьвяті Отцї, що скаже небо і земля, коли учують, що не Йосиф, праведний, побожний молодець, більше варта від Ісуса, але низкі пристрасти, погані похоти, скверні гріхи, мерзкі беззаконя! Негідна річ, а однак як правдива! Люди глядїть на хрест і слухайте, що він вам каже: гріх мене ненавидить! а я ненавиджу гріх! Вибирайте межи мною а гріхом!

---

* Дуже гарний се звичай, проповідь на Воздвиженє Чесного Хреста голосити з малим, ручним хрестиком в руках, задля многих слів звернених до хреста, або голошених о нїм. Так з хрестом в руках любив проповідати незабутний о. Данило Танячкевич. Прим. авт.

II.

Друга злоба є та, що він не лиш гордить хрестом, але нівечить єго дїяльність, нищить єго працю, бо якаж є праця того хреста, яку єму Бог від віків призначив? На що він двигав на собі пресьвяте, пречисте тїло Христове? На що умирав на нїм Син Божий? Для двоякої цїли; перша, щоби надоложити небесному Отцю за гріхи сего сьвіта; а друга, щоби опісля усунути, спинити, винищити гріх зі сьвіта! Сю працю Христа всказує пророк Ізая короткими словами: „Сего ради отъимется беззаконіє“ (Іс. 27. 9.) А сьвятий апостол Павло був так сьвято переконаний, що смерть Христова сповнила ту свою задачу, що висказав сю свою гадку словами: „За отпущеніє прежде бывшихъ грѣховъ (Римл. 3. 25.) Чуєте возл що каже сьв. Павло: „прежде бывшихъ грѣховъ“. Христос пролляв свою кров за передші, давні гріхи, що перед Єго смертию були сповнені. Ну, а за наші нї? спитаєте. Може не хотїв? А може Єго смерть не мала тої сили і тої вартости, щоби заважити на вазї Божої справедливости і за наші гріхи? Нї! Кров Христова є безконечної вартости, та Христос обнимає всїх людий від початку до кінця сьвіта однаковою любовю, але сьвятий Павло навіть в гадцї не хоче допустити, щоби міг хто сповнити єще який гріх, коли Син Божий за гріхи і задля гріхів умер на отсїм хрестї!

Єсли однак мимо тої кровавої події на отсїм хрестї, грішник забуває ся і відважує ся на ново гріх сповнити, то обрабовує він хрест сьвятий і терпіня Ісусові з тої їх сили і нівечить Христом намірену цїль! На дармо Син Божий за непоправного грішника був розпятий, на дармо умирав!... Хто зможе виразити, як дуже та невдячність ранить серце Христове! Патриярх Яков служив сїм лїт в домі Лавана, щоби лиш оженити ся з єго дочкою, гарною Рахилею. Хто-ж опише єго біль, коли він наконець по слюбі під заслоною побачив не гарну Рахиль, але погану Лїю. Тільки праці, тільки надії на ніщо!... Поясню вам отсей біль Христов єще і слїдуючим оповіданєм Був колись князь великий, державний, що пострахом сїяв на всї усюди Але єму якось не пощастилось, князь війну з Татарами програв а син єго десь на війні пропав. Тяжкий сум напав на князівске серце, сльози ллють ся за синком безнастанно Нараз чує, — доносять єму, — що єго син не погиб, не умер, а жиє у Татарского хана в полонї, а за високий окуп буде єго можна увільнити. Князь урадував ся, збирає маєтки, стягає гроші і спішить викупити сина з неволї, Приїхав, заплатив Ханови і спішить до сина звістити єму радісну вість, що вже може вертати щасливий до дому, до мами, до сестер! А тимчасом син похнюпив носа і каже: „Тату! не поїду! я тут останусь, менї тут красше!“ „Нещасний, що говориш? Що кажеш? Згадай на мої стараня, на мій піт-кервавицю; згадай, що на дармо продавав я свої поля, городи, сїножати, аби мати гроші на твій окуп; на дармо їхав так далеко, згадай на престіл батьківский, царский, котрий на

тебе по моїй смерти чекає. Сину схамени ся!“ Але син немов глухий на все, своє заєдно повторяє: „Не піду звідси; я вже зовсім статарщив ся; менї тут лучше; я тут останусь!“.... — Моя дорога дитино Христова, той невдячний син в тім оповіданю, се ти! Осуджуючи невдячність того князівского сина, осуджуєш себе самого. Найвисший владика неба і земл. сходить з неба на землю, приймає людску природу, зносить погорду, злидні, удари, рани, вінчане тернєм, бичоване, розпятє а наконець найстрашнїйшу смерть на отсїм орудию смерти, щоби тебе грішнику вибавити від неволї пекольної. А єсли ти опісля добровільно вертаєш назад в неволю, полон диявола, то чи не може Христос заголосити скаргу нещасного Отця і сказати: „Я надармо терпів! Надармо на отсїм хрестї висів!“ — Так бачите мої возл. як то гріх нївечить працю Христа, сповнену на отсїм хрестї. Правда, мої дорогі, який то жаль огортає ваше серце, коли бачите, як нараз град знищить всї ваші засїви, цїлу вашу надїю, над котрими ви так в потї чола трудились! То само може сказати і не оден сьвященик, проповідник, що що неділї голосить словоБоже а єго парохіяне позїхають, дрімають! або немов каміне в серце не збирають. Може і я нинї такий нещасливий! Хто знає?....

III.

Трета і найбільша злоба гріха є та: що не лиш, що хрестом сьвятим погорджує, не лиш що працю єго нївечить, але він на ново відновляє рани Христові, на ново єго на хрест розпинає. Не я се кажу; не мої се слова, а сьвятого апостола Павла, котрий каже; що грішники беруть на себе гріх: „второє розпинающих Сина Божія“. Тут немов би я бачу: що грішник зжахнув ся і каже: „Ні! такої злоби в менї не має! Де-б я посьмів бути катом Ісуса.“.... Ой так брате, так! послухай но, що тобі скажу, та відповідж менї на се, що тебе питати му. А хто-ж то Сина Божого прибив на хрест? А вже-ж не жидівскі посїпаки і кати, коли пророк Ізая каже: „Той же язвенъ бысть за грѣхи нашы, и мученъ есть за беззаконія наша (Іс. 53. 5.). Гріхи отже сприсяглись на житє Христове і наложили свої руки при розпятю. Що-ж з того слїдує? Що хто на ново сповнює який гріх, той на ново дає причину до розпятя. Се само каже сьвятий Тома словами: „Христос умер раз за наші гріхи; але єсли ти по хрещеню грішиш, то даєш причину до нової смерти Христової“.

Єсли тобі та правда не є еще ясна, то ходи зі мною перед Понтийского Пилата Глянь! Найнесправедливійший намісник казав вивести невинного Ісуса і розбійника Вараву і полишив народови вибір, кого хочуть пустити, а кого на смерть прибити. О добрий Ісусе! На що Ти на конець зійшов, що Тебе

прирівнують з розбійниками! Ба не лиш прирівнюють, але навіть понизше ставляють! Бо кровожадний народ зажадав від Пилата відпущеня Варави, а розпятя Ісуса. „Розпни, розпни єго!“ Отже розваж Христова дитино! Коли ти впав в покусу до гріха, то місце Пилатя заступає тобі диявол і питає що вибереш: „Чи Вараву т. є. гріх? чи Ісуса т. є. закон Христов? Єсли согрішиш, то знай, що ти вибрав Вараву, а на Христа кричиш разом з окаянними Жидами: „Да розпятъ будетъ (Мат. 27. 23.) Хоч ти той твій засуд не вимовляєш словами, то доказуєш єго дїлом, вибираючи гріх, що прибив Ісуса на хрест!....

Брате мій дорогий! Сестро моя люба! відкличте чимскорше той засуд! а скажіть щирим серцем: Най жиє Христос! Най погибає гріх! Беріть собі примір зі сьвятого еп̀іскопа і мученика Полїкарпа, яку то любов треба мати для розпятого Спасителя. Сьвятому мученикови грозили і муками і смертию, єсли не відречеть ся від Ісуса і не поклонить ся балванам. Слухайте-ж, що відповів сей сьвятий муж. Він сказав: „Вже 80 лїт служу Христу і нїколи нїчого злого від него я не дізнав! Чого-ж мав би єго образити, або опустити? Не ображу Єго і не опущу Єго!“ І з геройскою постійностию віддав він своє житє за Христа. До вас також спитаю: чому мали-б ви Христа покидати і Єго ображати? Чи він вам коли що злого зробив? чи на вас коли Він забув? Нї братя! Отсей хрест, що єго Церков сьвята на почитанє виставила найлучшим сьвідоцтвом любсви Сина Божого до вас, дїти Христові. Нехай же той хрест сьвятий здержує вас від гріха, від беззаконя через цїле житє ваше, щоби колись ви в день другого приходу Христового привитали той сьвітлий хрест побіди, який явить ся у воздухах, щоби звістити прихід відвічного Судиї. Просїм також Бога о сю опіку хреста над нами, словами: „Спаси Боже люди твоя, и благослови достояніе твое, твоя сохраняя крестомъ твоимъ люди!“ Амінь.

Бібліотека наукового товариства імени ШЕВЧЕНКА.

Проповідь на XIX. Неділю по Сош. св. Духа.

О гніві..

Жидівске законодавство позваляло нетілько ненавидіти та не любити ворогів, але оно ідучи за законодавством поганьских народів Римлян і Греків, призваляло навіть на чорну, страшну месть: „зуб за зуб; око за око". Супротив того між жидами принятого правила виступив Ісус Хр., наказуючи не тілько любити своїх приятелїв, крівних та добре знакомих, але повелїваючи милувати навіть наших найтяжших ворогів: „Але любіть ворогів ваших, добро творіть і обдаровуйте тих, від котрих не сподієте ся щось одержати" (Лука VI. 35.) наказує Спаситель. Фарисеї та учені жидівскі толкували закон Мойсея народови дословно, про тое уважали они за гріх доперва чоловікоубійство, а гріхи як гнїв, бажане пімсти, нечестиві слова на ближнього, погані прізвища і проклятя неклали они в жадну провину. І супротив такої грішної гадки та супротив тим способом толкованя закона виступив Христос, обіцюючи кару тим, котрі гнїв носять в серцю супротив ближнього. Згадайтеж но, мої дорогі, нині, кількото разів з ваших уст плили ображаючі, обмовні бесїди су ротив ваших ближних, як часто ваше серце було накипіло гнївом, як часто бажало оно пімстити ся на чоловіцї, що вас якоюсь марницею образив. Щоби однак ми лекше могли постримати ся гнїву, то застановім ся нині над шкодливостию гнїву, бо він справді є бридким і шкідливим.

Гнїв є так звичайним і між всїми розповсюдненим гріхом, що ми подибуєм его між всїми станами і в кождій добі люцкого житя. Уже маленька дїтина, що ще невміє ані ходити ані говорити, гнївае ся і гнїв свій оказуе криком, шамотанем та копанем ногами. І если від тої навички завчасу невідзвичаїть ся дїтину, то в пізнїйшім житю нема майже на тое способу і ради. Гнїв є так загальним гріхом, що его нїхто не стидае ся. Злодій жде на темноту і старае ся свій гріх закрити перед люцким оком; розпусник нелюбить сьвідків мати при своїм безаконю, розгнїваний же чоловік викрикуе та галасуе неначе скликуе сьвідків свого гріха.

Що більше, гнїв уважае ся за так невеликий та незначний гріх, що мало хто старае ся его притлумити і поборити, для того у много людий переходить він в другу природу. Алеж чи справді гнїв є чимсь так мало значучим та такою марною дрібницею? Деж там! таж гнїв є неприродним обуренем нашого чувства супротив того, що нам не подобае ся.

Так ми назвали гнїв не природним обуренем, бо може бути обуренє, що подобае ся Богови; такийже гнїв є справедливий і він звичайно випливае з великої любови Бога. Таким сьвятим справедливим гнївом закипів Мойсей вернувши з гори Сінай і здибавши Жидів, як кланяли ся золотому телцю; — таким гнївом розгнївав ся Спаситель, коли виганяв з Єрусалимскої

сьвятинї торжників і купців. Таким справедливим, сьвятим гнївом гнївае ся парох, коли чуе, як его опіцї віддані парохіяни пють, марнотравять божий дар, розпустують та творять тяжкі, до неба о пімсту вопіючі гріхи; таким гнївом гнївае ся отець та матїр на недобру та непокірливу дїтину. І такий гнїв подобае ся Богови, бо св. І ан ев. каже: жалость (старане о твій дім) дому твого мене піжре" (II. 17). Чоловік же, що гнївае ся не з любови Бога, але з якого власного не задоволеня, з ненависти або для свого уподобаня творить гріх; — колиже гнїв получений ще з жадобою мести та ненавистею, тогди стае ся він гріхом тяжким — смертним. Нераз гнїв родить ся з якоїсь марницї, опановуе так серце і розум чоловіка, що розгнїваний тратить з свого лиця подобу божу та видае ся подібним до дикого розюшеного звіра. Протов св. Василій В. каже: „В св. Письмі стоїть написане: розгнїваний чоловік е шкідливий. А чомуж шкідливий? Бо тратить образ чоловіка, а принимае подобу дикого звіра. Гляньмо тілько на розгнїваного. Він червоніе, кричить, тупоче ногами, очи змінюють ся, серце запалюесь, кров бурить ся. Ти бачиш в нїм дика, що скрегоче клами".

Але які недорічности сповняе нераз розгнїваний чоловік! Король Ксеркес зачав через Гелеспонт будовати довжезний міст, щоби по нїм перевести до Европи своє численне військо. Підчас будови море збурило ся і знищило будову. Ксеркес так страшно розгнївав ся, що казав море бити зелїзними ланцюхами. Правда, мої дорогі, поступоване того короля видае ся нам нерозумним і сьмішним, однак кількожто правдивих дурниць стріляем ми в нашім гнївї. Не йде приміром ремісникови яка робота під лад, він гнївае ся, ламае свої приряди, кидае ними об землю та проклинае; другий проклинае та злосливий для того, що на дворі або дощ або погода, а не так, якби ему хотїло ся; а ще инший розгнївав ся на камінь, що на него піткнув ся. І чиж се розумно? Чи ми нашим гнївом або проклонами потрафим справдї перемінити все після нашої подоби? Чи наш гнїв не е дурнотою?

Алежбо гнїв е також і шкідливим. Св. Яков каже: „всякъ человѣкъ да будетъ косенъ глаголати, косенъ во гнѣвѣ. Гнѣвъ мужа, правды Божія не содѣваетъ" (Послан. 19). (Кождий чоловік най мало говорить і мало гнївае ся, бо гнїв не зробить нїчо доброго). З гнїву повстае много гріхів, котрих опісля чоловік дуже жалуе. З гнїву прокляте, присяга, безчесте, поганьблене, скривдженє ближного. Так як море, коли розбуркае ся та зволнуе ся, викидае на беріг то, що на его днї лежало, так і чоловік розгнївавши ся, здраджуе перед людьми всї свої пристрасти, що крили ся на днї его серця, тогди люди бачуть закриту его гордість, дурноту, наклін до мести та др. Один в гнївї тикае перед очи своему ближньому давно забуту яку провину, протов каже цар Давид: отруя в їх устах, язик повний проклятя і гіркости (XIII. 3). А хто в такий спосіб послугуе ся своїм гнївом, той сповняе тяжкий гріх, що велику шкоду приносить его безсмертній душі.

Чиж мало ще говорити о тій шкоді, яку гнів споряджує в родиннім кружку? Горе родині, що має в своїм кружку скорого до гніву чоловіка. Ми бачим нераз, як скоро нераз за найсправедливійше напімнене гніває ся слуга на господаря, наймичка на господиню, дітина на родичів, жена на мужа. Розгнівований не має взгляду ні на вік, ні на приязнь, ні на родинні звязи, — він є без любови для других, без милости в серцю; він приносить ворожню між приятелїв та неприязнь тим, що бажалиби жити в супокою. Одно слово вимовлене в приступі гніву розлучило на цїле житє приятелїв, одно слово в гнївi запалило бажанє мести в душі, одно слово наповнило серце такою отрубю, що приятелї не можуть собі глянути в очи та стають посполу підривати один другому честь у людий.

Однак гнів шкодить також нашому власному здоровлю. Так як пчола, коли ужалить, найбільше через утрату шкодить собі самій, так гнївом шкодим найбільше нашому власному здоровлю. Хлопець, що все гнівав ся, все також слабував. Одного разу прикликано до него лїкаря, що сейчас пізнав причину его хороби. Лїкар представив цїлком поважно хлопцеви наслїдки его гніву та напімнув, щоби перестав так часто гнівати ся. Однак тота мудра рада лїкаря дуже розтратувала хлопця, з гніву твар его скривила ся, очи набігли кровю, уста посинїли. Досьвідчений лїкар взяв зеркало і тикнув его перед очи хлопцеви, котрий в нїм зобачив свою цїлу погану подобу і ёї сам настрашив ся; лїкар же приговорив: „диви ся на своє дике лице, — такий стан мусить зашкодити здоровлю". — „Ненависть і гнів скорочують житє" (Сірах XXX. 24).

Єслиби ми, мої дорогі, тямили на тоє, то кількожто вибухів гніву притлумили би ми у своїм серцю. „Говорю вам, що кождий, що дармо розгнівається на свого брата, повинен є суда" (Мат. V. 22.) каже Христос. На тоті слова Спасителя побре тямте супруги, нехай они розбуджують в ваших серцях терпеливість і взгляди на прогрішеня і блуди мужа або жени; — на тоті слова памятайте сусїди, щобисьте жили в згоді та любві, а не підносили за яку будь марницю колотнечі та гризоти; на тоті слова повинен тямити кождий християнин і притлумити в своїм серцю кождий прояв гніву та вздержати ся від поганих слів проклятя.

На Христові дїла і поступки звернїм, мої дорогі, наші мисли, гадки та стараймо ся в нашім житю наслїдувати нашого Спасителя. „Научіть ся від мене, як я кроткий і смиренний серцем є" (Мат. XI. 29). Чогож маєм від Христа научити ся? чи може творити тоті чуда, що Він творив? чи може того солодкого проповіданя божого слова, чи чого иншого?! Смиренности і кротости серця! а тогди знайдем після Єго запевненя супокій нашим душам.

Так отже від Христа маєм вчити ся згідливости, любови до супокою і смирности. Про тоє нехай нїхто не оправдує ся, що не може здержати ся від гніву; в житях сьвятих божих угодників знаходим дуже много примірів, котрі розказують нам, як

люди, що хотїли угодити Боговп, запановували над пристрастями свого серця, до котрих були навикли. Єслиже они змогли їх поконати, то чомужби наша борба мала бути даремна? Ми в кождій годинї нашого житя повинні тямити, що єсьмо христіянами; гнївати ся є по людски, але побідити гнїв є похристіяньски. Длятого єсли хто чим не будь образить вас, ви мовчіть; прийде хвиля, коли ви успокоїте ся, побідите гнїв, злість мине ся, а тогди і лутша і певнїйша буде ваша оборона. Коли же гнїв такой заляже на ваше серце, помоліть ся, а ваш гнїв потане та зменчить ся памятаючи на слова Спасителя: „кождий, що розгнївае ся на свого брата, повинен є суду". Амінь. о. *Дан. Лепкий.*

XX. Неділя по Сош. св. Духа.

Л. Б. і С.! В молитвослові при кінци щоденних молитов або в катехізмі для малих дїтий стоїть між иньшими таке написане: послїдні річи чоловіка: смерть, суд, небо і пекло. Всего чотири річи, чотири слова, але такі слова, котрі все повинні переховувати ся в нашій памяти, о котрих гадка все повинна стоятп перед нашими очима. На все християнин може забути а на ті чотири річи не сьмів.

Смерть, як знаєте, для кождого чоловіка природна, кождого она стрітить, нїхто перед нею не утече, нїхто від неї не відкупить ся. Она перетне колись нитку нашого житя, положить кінець всїм нашим трудам і надїям ту на земли, закінчить наше житє дочаспе, впровадить в житє иньше, в житє вічне. Першим кроком, який зробимо в сїм другім, вічнім житю, буде дорога перед престол Всевишного, дорога на суд Божий, де кождий буде здавати рахунок з цїлого свого житя; там буде осуджене кожде дїло чоловіка, кожде слово, всяка найтайнїйша мисль; всьо буде розслїджене, потім западе вирок і зістане кождому признана справедлива заплата, на яку хто собі заслужив. Заслужити собі на добру заплату, запевнити собі вічне щастє, можна тут на земли, в часї нашого дочасного житя. Така заплата, яке житє. Тому найбільша мудрість християньска полягає в тім, щоби уміти добре жити, уміти жити так, щоби не бояти ся смерти, бути на ню все приготованим, та щоби відтак не учути слів засуду: Іди проклятий в огонь вічний.

Як маємо жити, сего вчить нас наука Христова, на се вказують нам так заповіди Божі, як і заповіди церковні. Та на жаль мало людий йде сею дорогою вказаною Христом, мало слухає слів його науки; та за се, з тяжким серцем треба признати, богато переступає волю Божу, допче Його сьвяті закони, прямо кпить з Божої науки, та з легким серцем сходить з дороги, якою єдино можна дійти до цїли: до осягненя вічної нагороди. І до тих людий кличе св. Церков; „Схамени ся чоловіче, затри-

май ся на тій ховзкій дорозї, на яку вступаєшь в своїй легкодушности; вглянь в себе, поглянь в свою душу; пізнай себе, пізнай своє житє. застанови ся, де оно тебе запровадить. Схаменй ся, покинь сю небезпечну дорогу, а вступи, верни на ту, на котрій поставив тебе Господь Бог посилаючи тебе в сьвіт; полиши своє дотеперішне житє, а зачинай жити иншим новим обновленим житєм, котрим дійдеш до своєї послїдної цїли.“ Так взиває нас св. Церков.

Средством до нашої обнови є св. тайна покаяня. В сповіди обжаловує себе грішник, признає свою вину, визнає свої упадки, оплакує і робить приречене більше не грішити. Через ту тайну хоче каянник получити ся на ново з Господом, хоче позискати назад то, що стратив т. є. Бога і Його ласку, хоче відзискати наново права сина Отця небесного. А осягає се, коли дїйсно виповнить се приречене, яке зложив при св. сповіди, коли дїйсно щиро наверне ся і поправить ся. І нинї хочу з вами дещо розважити о тій части св. сповіди, о постановленю поправи.

Ви собі всї пригадуєте і знаєте притчу о блудним синї. Як блудний син пізнавши на самотї свою нужду, в якій найшов ся, коли пізнав, що єї причиною є він сам; як він тодї сказав: Встану і верну до мого Отця, так мусить собі сказати і зробити кождий каянник. Коли справдї жалує за свої гріхи, то мусить бажати, щоби они більше не вертали ся; а що не може їх відкликати, бодай мусить на будуче їх вистерігати ся, — а то є — рішучо постановити більше не грішити.

Справдї легко то сказати, але труднїйше виконати. Покинути свої грішні навички, се не легка річ, з ними чоловік зжив ся, они перейшли майже в его другу натуру і позбути ся їх чоловікови тяжко, тим більше, що ворог душі людскої диявол ставить грішникови всякі перешкоди. Перед гріхом шептав тобі до уха: то така дрібниця, се що найбільше буденний гріх, котрий тобі Господь Бог легко відпустить; адже нинї більше грішать, а хотять дістати ся до неба. Тодї знов, коли грішник, хоче навернути ся, скаже ему той сам ворог: як то ти ще маєш надїю на відпущене гріхів, коли ти вже так далеко дійшов тільки нагрішивсь, що годї і направити, щось заподїяв. Одних страхає тим, що сьвященик буде сварити, другим підає встид, иньшим радить покаяне відложити, а все то робить лише тому, щоби грішника від сповіди відтягнути, або бодай постановленє захитати. Та грішник, коли справдї жалує за гріхи, не дасть ся нїчим повздержати, не буде оглядати ся, що сей або той скаже, не буде довго надумувати ся, лише тим скорше і щирійше повстає з пропасти гріховної. Та щоби ся постанова мала вартість у Бога, то треба, щоби була правдива, щира і тревала. То що постановить грішник при сповіди, мусить в своїм серцю так уложити, щоби нїчо тих замислів не спинило, нїчо не перемінило. Інакшими словами мусить кождий так рішити ся позбути ся гріхів, щоби нїколи, за нїяку цїну на сьвітї їх наново не допустити ся. Чиж ми приступаємо до св. сповіди з таким постановленєм? Дуже рідко. Частїйше бувае, що нинї будимо ся зі

сну гріховного, встидаємо ся самі себе, хочемо зачати лучше жите, але при першій лїпшій нагоді падаємо знова. Лїпше постановити собі мало, але що постановиш, в тім будь вірний і сильний; пр. що сего або того гріха занехаєш, не будеш брати ся в неділї і сьвята за заказані роботи, що будеш стеречи ся злого товариства, таки уникай того всего, хочби цїлий сьвіт на тебе гнївав ся.

Але й найлїпша постанова нїчо не варта, если не слїдують дїла. Если наше житє поправимо, доперва то буде доказом, що жаль наш був щирий і постановленє правдиве; инакше все пішло-б на марне. Де нема поправи, там покаяне фалшиве. Много каянників богато обіцюють, красні посатновленя роблять, але коли прийде до дїл, остають такими грішниками, як були перед тим.

Розважте самі братя, яка то совість у такого чоловіка? Що варта его жаль і сповідь? От облуда і нїчо більше, або, як се називає св. Йоан Золотоустий, театральне покаяне. Як на представленю бачимо нераз, як двох людий сварить ся, чим раз горячійше і острійше, які в кінци кидають ся на себе, бють ся на житє і смерть і доти не спічнуть, поки один з них не ляже, але коли завіса спаде, встає мертвий і тїшать ся разом з ворогом, що штука так добре вдала ся. Также так само дїє ся з многими каянниками Клячить в сповідальници на колїнах, жалує і оплакує свої гріхи, обіцює сьвято поправу, присягає ся, але все то облуда, ледви вийшов з церкви, на ново впадає в старі гріхи і анї на волос не є лїпшим, як був перед сповідию. Не кажу того зовсїм, що одно постановленє має нас раз на все від гріхів вигоїти, але тїльки повинно в нас зробити, щоби по св. сповіди бодай якийсь час в невинности і в станї ласки витревати, більше уваги на себе звертати і острійше поборювати свої пристрасти. Але по сповіди вернути до старих гріхів, — се сьміх, ганьба і лож перед лицем Божим. „Не хочу нїколи грішити і буду стеречи ся всїх спосібностий до гріха“, так кажете перед полуднем при св. сповіди, а пополудни, ледви дістанете ся до дому, вже по обітници, вже еї нарушуєте. Зрана витаєте в своїм очищенім серцю Ісуса Христа, але ледви відпічнетэ, кажете: „Вже йди собі Спасителю з мого серця; тут верне назад мій давнїйший пан — гріх і диявол“.

Так то на жаль в теперішних часах часто відбуває ся покаяне християнина! А преціньь кождий з нас знає, куди заведуть его такі віроломні сповіди. Кождий знає, куди заведуть его ті нещирі, непостійні обітниці! До смерти вічної в пеклї. Хто цїлим серцем, цїлою душею і цїлим тїлом не може відповісти: я хочу поправити ся, той щиро не мислить о покаяню, а цїла его сповідь не варта нїчого, а тим менше не заслугує на відпущенє гріхів. Св. Ізидор каже: Хто по сповіди не перестає робити зле, чого на сповіди жалував, той не є каянником, але богохульником, мерзенником.

Щоби постановленє було певне і постійне, не вистарчає лише нинї его робити, але треба частїйше і що дня повторяти

і поновляти. Як цьвях, що маєш его вбити в дошку, чим частїйше і сильнїйше удариш молотом, тим глубше вбиває ся, так і постанова через частїйше повторюване глубше втискає ся в серце. А коли собі чоловік що для щось повторяє і над тим по трохи працює, то колись преціньз сеї роботи буде якась користь.

Відтак щоби чоловік міг обітницю, дану при св. сповіди, лїпше і успішнїйше виконати, щоб скорше уникав гріхів, най все кождий має перед очима ту злобу гріха, най все памятає, кілько то лиха гріх душі наносить. А то: тратить найвисше добро, Бога, тратить ласку осьвящаючу, без котрої найбогатший стає нуждарем; не маючи єї, не буде нї сеї невидимої сили, що веде до доброго, а стереже від злого; нї того сьвітла, що розяснює наш темний розум, нї того огню, що огрівае наше серце; тратить всї заслуги, які коли собі придбав добрими дїлами. Гріхом ображає чоловік Бога, Его всемогучість, Его сьвятість, бо вибирає і дїлає як раз то, чим Г. Бог бридить ся, що Г. Бог ненавидить Ображає Бога, від котрого все одержав, все посїдає, котрий ним все опікує ся; ображає свого найбільшого Добродїя, а се є найбільша злоба, найчорнїйша невдячність. Дальше най такий каяник, що щиро думає о наверненю, уникає всякої спосібности до гріха; то є треба стерегти ся тих осіб, тих місць, тих товариств і тих річий, де і з ким звичайно грішив. Бо коли хто до них на ново вертає, се знак, що не думає щиро о поправі. Не треба занадто надїяти ся на свої сили не треба говорити: я опру ся гріхови мимо нагоди, бо така певність, таке довіре вже не одного ошукали. Радше май на памяти слова: хто глядить небезпеченьства, той в нїм гине.

Частїйше належить молити ся до Бога о постійність і витревалість в добрім, бо молитва не лише устереже від злого, але випросить помочи і ласки Божої.

Вкінци най кождий памятає на ті чотири річи, о котрих я з початку згадав: смерть, суд, небо, пекло.

Память на смерть стереже чоловіка від гріхів; память на се, що колись всї сьвітові добра і розкоші стратять вартість, здержує чоловіка від забаганок; колиб частїйше думало ся о смерть, не булоб нї такого марнованя дарів Божих, нї погорджуваня чеснотами. Память на смерть і на то, що колись на судї треба буде здавати рахунок, в-здержує людий від клевет, неприличних бесїд, напастнй на невинність. Память на смерть і суд все пригадує чоловікови, що він перед сповідником обіцяв поправити ся, помагає витревати в добрім постановленю, а на случай нового блуду кличе до покаяня.

А врештї коли маємо все перед очима, що за праведне житє чекає нас нагорода і небо, а за грішне кара вічна і пекло, то се певно буде нас заохочувати до більшої постійности в добрім, до більшої витревалости в добрім. Амінь.

о. Іван Скрипчук.

Начерк науки о совісти.

1. Цїсар Август довгі ночи не міг спати. Чув, що один з вельмож єго, хотяй обтяжений довгами, спокійно однак собі спав. Казав єму Август продати собі свій меч, бо думав, що то сей меч має таку силу, що спроваджує сон. Купив Август меч, але пенайшов, чого шукав.

Противно дїяло ся з Ісусом Христом. Мимо страшної бурі, Він супокійно спав в лодцї, якби то не єму грозило небезпеченьство. Щаслива лодка.

Щасливий, хто найде лодку Христову, солодко і спокійно буде спати і жити. Сею лодкою, то добра совість, переповнена дїлами добрими і чиста від всякої змази гріховної. Щасливий сей чоловік, у котрого нема гріхів на совісти (Єккл. 13. 17). Єсли є радість в сьвітї, то її посїдає чоловік чистого серця; а єсли є де смуток і прикрість духа, то їх знає найлїпше зла совість.

2. Св. Ілярион умираючи говорив до своєї душі: виходи, чого боїш ся, виходи душе моя. Сїмдесять лїт служилась Богови і вмирати боїш ся?

Противно Адам. Коли почув голос Бога в раю, почув викиди совісти, почав боятн ся і ховати ся перед Богом.

3. Св. Мартин, умираючи, побачив побіч себе злого духа. Чого хочеш, каже, у мене; не найдеш нїчого злого на моїй совісти.

Один знов жовнїр, коли двох ангелів показали єму книгу з добрими дїлами, а опісля злий дух показав свою книгу з множеством злих дїл, не хотїв навіть до покути навернути ся, бо зла совість вічно була єму перед очима.

4. Цар Єзехиїл, довідавши ся о близькій своїй смерти, сказав до Бога: Памятай, Боже, що я ходив перед Тобою в правдї і чистим серцем і дїлав се, що Тобі подобало ся.

Противно цїсар римский Калїґуля, з причини многих проступків не устанно бояв ся, і в ночи ледви три години спав і то неспокійно. А коли загреміло, з страху лапав ся за голову і ховав ся під ліжко.

5. Сам розум каже, що хто має спокійну совість, нїчого не боїть ся а у всїм здає ся на волю божу, бо знає, що без волї божої єму нїчого стати ся не може, — а єсли що небудь Бог на него допустить, всьо буде йому на добре і на пожиток. Нїчого не страхає ся — кромі одного Бога — лице єго всегда веселе.

6. Як по дереві, котре цвите, пізнаємо, що оно досить має соків до житя — і з того, що бачимо по нїм зверха, пізнаємо, що дїє ся в єго корени — так і чоловіка прикрашає велика веселість на лици, єсли серце єго здорове і спокійне.

А противно: як неспокійна ріка, куди тілько поплине, всюди вижолоблює землю, так неспокійна совість не перестає гризти

чоловіка, куди лише поверне ся. Бо так, як тінь ходить за чоловіком, так гріхи ходять за душею і не можна від них відчепити ся.

7. Щож поможе чоловікови, если его всї хвалять, але совість не дає ему спокою?

А противно: що пошкодить чоловікови, если всї будуть его ганити, але невинна совість буде ему обороною?

8. Спосіб утримати добру і невинну совість:

а) Уважати на серце своє, бо з него житє або смерть походить, повідає премудрий Соломон (Причт. 4. 23), т. з. не допускати до серця свого, що грішне і що обтяжує совість.

б) Неволочити ся куди очи і пристрасть тягне, бо то небезпечно. Мария була цїле житє сьвята, бо сидїла собі в хатї і працювала або молила ся.

Ева надибала собі покусу і згрішила, бо волочила ся по цїлїм раю.

в) Частий іспит совісти. Павук не снує сїти там, де бачить, що часто ему псують. Так диявол не наставляє сїти там, де бачить, що часто її рострясають і псують.

г) Часта сповідь. Она подібна до тучі, котра в безвістн уносить всякий бруд совісти.

д) Охоче принимане упімненя сповідника. Як скоренько стираємо пляму з лиця, если нам хто її покаже; так тим скорше повинні ми хоронити ся сплямленя душі, если на се всказує нам найлїпший приятель — сповідник.

Вгляньмо в серце своє і подумаймо самі над собою. Пізнаймо себе і зверха і з середини, не лише, які ми є, але і які бути повинні і попросїм Бога, щоби порушив наше серце і щоби вернув спокій до душі, а щезла мука. Амінь.

о. С. Кузима.

Повитане чужого єпископа

на порозї церкви.

Ваше Преосьвященьство! Сповняючи слова св. ап. Павла: „Дух св. поставив епископів, щоби рядили Церквою“. ви загостили до нашого місточка між своє стадо. Понеже однак на тій рускій земли попри Русинів обр. руско-кт. живуть також і латинники, ви поступили і до нашої церкви, бож і ми покланяєм ся тій самій великій, сьвятій і могучій ідеї Христа, стоїмо під тою самою видимою головою римских пап. Протоє я іменем нас сьвященників і іменем моїх парохіян витаю Ваше Преосьвященьство на порозї тої сьвятині, котра колись за кориснїйших для Русинів часів була катедральним храмом Самбірских епп-

скопів, витаю вас яко наслїдника апостолів повтаряючи слова св. ев. Мат.: „Благословен грядий во імя Господне“ (XXI. д.) та прошу Ваше Преосьвященьство о удїленє нам і моїм парохіянам архиєрейского благословеньсва.

(По удїленю архиєрейского благословеньства.)

Ваше Преосьвященьство! Праведний Сімеон дякував Богови за тоє, що позволив єму власними очима в Єрусалимскій сьвятини оглядати Спасителя. Так само дякую я мому Сотворителеви за то, що позволив минї повитати Ваше Преосвященьство в нашій церквї. Протоє дякую вам Преосвященний за тоту коротку хвилю гостини між нами, дякую за архиєрейске благословенє, знаючи добре, що в нинїшні часи загального національного ворогованя ви наче ангел мира, згоди, супокою і братної любови вступилисьте за поріг нашої церкви. Ваш побут між нами буде може заохотою для других до толєранції та до почитаня належного нашого сьвятого обряду, в котрім відправляли богослуженя такі великі св. Отцї як: Йоан Золотоустий, Василій Велик., Николай, Григорій, Атаназій та др. Миже зберігаючи нашу національність, наш обряд і наші народні сьвятощі будем старати ся, щоби сповнили ся пророчі слова Христові: і буде одно стадо і один пастир“. Найжеж Господь Бог кріпить Вас, благословить та заховає на многі лїта! — *О. Д. Лепкий.*

Бесїда слюбна.

Що робити і чого стеречи ся, щоби в супружествї знайти щастє.

Паньство молоді! Може в вашім житю не будете мати важнїйшої хвилї над нинїшну, бо в нинїшний день ваша доля має прибрати иншу подобу, житє окружить ся вашим власним сьвітом родинним, ви розлучите ся з тими, між котрими жилисьте від вашого дїтиньства, переміняєте ся вашою найдорожшою власностию, вашими серцями і злучите ся до вспільного житя. Стаєте в церкві божій, щоби заключити св. союз любови і вірности та одержати від Бога єго св. благословеньство до нового житя.

Та не тілько ви, але і ми в тую сьвяточну хвилю не маєм иншого бажаня і желаня для вас, як тілько тоє, щобисьте дни вашого житя пережили в щастю, в здоровлю і в божім благословеню, для того розберім нинї, що маєте робити а чого стеречи ся, щоби бути щасливими в супружескім житю.

Кождий се признасть, що від вибору подруга або подруги залежить супружеске щастє і нераз в тім виборі лежить блаженьство раю, але у нїм містить ся і недоля пекла. Ба нераз наколиби ми зблизка приглянули ся тим супружествам, де все

блищить богацтвом, золотом та достатками, незнайшлиби ми більше нїчого, як тілько недолю, гризоту та несупокій. А чому? бо муж і жена стратили зі свого серця духа божого, легкодушно покинули закони божі і позабули на високу цїль супружеского житя, для того нестало коріня їх приязни, супокою їх душам а любови їх серцям.

Щоби в вашім житю вам тое нїколи не приключило ся, для того памятайте на слова св. ап. Павла: Мужі любіть ваші жени так, як Христос полюбив церков, що себе за неї віддав, — а ви жени повинуйте ся вашим мужам". І в тих словах Апостола народів містять ся всї обовязки, які на вас вкладає супружество. Щира, необлудна любов, уступчивість одно другому, обопільна дбалість і старане повинні огрівати ваші душі і серця, бо в супружестві найкрасші прикмети характеру і душі мужа і жени повинні сплїтати ся у прегарний вінець тихого трудолюбивого житя. В посьвященю жени спочиває єї любов і великодушність, єї призначене і чеснота; а кожде дїло, що плине з посьвященя приносить з собою поважане і любов від мужа. А щож може більше ублагороднити мужа від приреченя щирої любви і посьвященя? Муж нїколи не може надгородити добрій женї того, що одержує в своїм житю від неї; надгородою для неї буде поважане, старане о домашне огнище і родину, а в кінци для доброї і щирої жени буде се найбільшою надгородою, если муж буде свого щастя шукати в серци своєї жени. Правдиве обопільне почитане, обопільне задоволене, щире довіре, обопільна поміч і любов суть тими золотими нитками, що збі гають ся в оден супружеский клубок.

Однак до такого сьвятого, щасливого супружества можуть приступити тілько такі серця, котрих христіяньска віра ушляхотнила та зробила чесними. Длятого в вашім житю незабувайте нїколи на Христа, дякуйте єму щиро за кожде „даяніе благо" і за кождий дар, рука об руку ідїть дорогою добрих дїл і чесноти, бо если дух божий буде огрівати ваші поступки, нїколи в житю серед найбільшої жури і клопотів не забракне вам потїхи, сили і піддержки до сповненя своїх обовязків. Чи небосклін вашого житя осьвітить ясне сонце щастя, чи закриє ся він чорними хмарами горя, пійдете ви певною стопою дорогою вашого житя, бо з вами буде Христос, котрий в днях щастя научить вас неуповати занадто щастю, що може скоро скінчити ся, а в днях горя потїшить вас, що горе борзенько мине ся. І в найщасливійших супружествах бувають такі хвилї, де біль і слези потрясають серцями супругів, а судьба вкладає на їх плечі тяженький крест. В таких прикрих хвилях житя лишає ся бідному людскому серцю тілько надія на Бога. І ви все і у всїм сподїйте ся на него, а він охоронить вас від всякого злого.

Протоє старайте ся в вашім родиннім житю стати ся лїпшими, побожнїйшими і чеснїйшими. Бути може, що спостережете на собі якісь недостачі, пороки або похибки душі чи характеру, однак все тото нехай покриває любов, а тогди ангел супокою і тишини буде між вами. Приміром вашого супружеского житя

нехай будуть вам ваші чесні дорогі родичі, а тогди і боже благословеньство і щасте і гаразд оуде з вами. - Амінь

о. Д. Лепкий.

Бесїда слюбна

Найважнїйшою сполукою, яку тілько люди між собою на земли можуть заключити, є супружество, бо оно лучить з собою людий найтривалїйше та найсердечнїйше. Подруги (муж і жена) з природи повинні бути найсердечнїйшими і найвірнїйшими приятелями, бо доля, яка повисне над головою одного, трафляє і друге. Подруги належать навіть тогди до себе, коли до них нїхто не хоче признати ся; — протоє повинни іти тою самою дорогою житя аж до берега студеної могили. Длятого св. Церков запорядила так, що тутка перед божим предстолом, де ми нашими серцями відчуваєм близкість Бога, заключає са тота велика і св. тайна супружества. Чесні молодята, перед той божий престол випроваджували вас нинї ваші батьки, они благословили вас, желали вам в новім житю щастя і всего добра. тутка до церкви нинї товаришать вам знакомі, родина та ваші товариші і товаришки, тутка над вашими головами нинї уносять ся душі покійних ваших материй, а зі всїх уст, зі всїх куточків відбиває ся о ваші уха одно желане: „будьте щасливі!"

І я злучивши вас в тоє св. супружество желаю вам також разом з вашими знакомими і кревними: будьте щасливими у вашім супружім житю, — однак здалоби ся знати, на чім властиво основує ся щасте супружого житя.

Єсли хочете, щоби вашому супружескому житю просьвічала зоря постійного щастя, то мусить се щасте спочивати на крїпких основах. Основою же тою є уповане на Бога і береженє законів божих. Цїле наше житє і буте має тілько тогди правдиву вартість і достоїньство, єсли єго підпорядкуємо вишому божому порядкови та поведем єго до назначеної цїли, так само і супружество може буте осьвячене вишими взглядами та св. релїґією. І в тім власне найбільші, наймудрійші і найсьвятійші люди знайшли неоцїнений скарб свого житя. Віра св. є протоє духом оцїкунчим супружества; і тамка, де св. віра овладїла серцями супругів, де стала ся провідником розуму, правилом мисленя, основою почуваня, показчиком волї, тамка зацвила хороша квітка правдивого, чистого та постійного щастя; — тамка сповнять ся надії супругів, тамка здїйснять ся їх очікованя, тамка завитає задоволенє і веселість. А хотяйби їх доля незнать з чим переплела ся, то нїколи не забракне їм на надії, на уповану і супокою. Длятого і ви нїколи не забувайте на Подателя благ, не забувайте в вашім житю на Бога; — приносїть Єму все в вашім житю жертву вашого чистого, гріхом незмазаного серця, — ідїть

рука об руку, рамя об рамя дорогою божих законів, глядїть в вашім житю все в небо до того великого Бога любови, а Він поблагословить вас і ущасливить, осолодить вашу радість, подвоїть вашу утїху, осьвятить і розвеселить ваше цїле туземне житє Однак і до найщасливійшої родини може загостити жура і біль; тогди зі всїм здайте ся на божу волю і боже провидїнє, а перетерпите терпеливо і без наріканя все, що тілько на вас вложила рука божа.

Щастє ваше буде тогди трівале, коли ви посполу будете шанувати ся, любити ся і собі довіряти. Випливаюче з глубини серця вдоволенє, до посьвяченя і до пожертвованя готове відреченє себе, на розумі основана обопільна любов і поважанє, от се звена супружого щастя, бо супруже житє се безперестанна переміна добрих дарів. Протоє бережіть у ваших серцях нетілько щиру любов до себе, але і співчутє, поблажливість і довіре. Супружа любов се ніжна весняна квітка, що зараз вяне і жовкне, скоро тілько потисне мороз невіри або самолюбства. Муж мусить в своїй женї бачити приятеля, але також мусить того приятеля шанувати і любити; — серця ваші мусять перед вами отворити ся, они мають одно відчувати, одно любити, однаково бити, до одного стреміти і одного бажати. Щастє ваше зависить від вас самих, — протоє если одно на другім достережете які похибки, старайте ся в добрий спосіб поправити одно друге, бож преціньї і за найбільшими похибками крие ся в люцкій душі богате зерно чеснот; — підпирайте ся обопільно радою, помочию і співчутєм; — муж повинен знати, що крие ся на днї серця єго жени, жена же повинна відчувати гадки і помисли свого мужа.

Св. церков і вітчина ставить до вас великі жаданя, але при божій помочи ви сповните св. обовязки супружого стану, лише любіть цїлим серцем Бога, почитайте ваших добрих батьків, вступайте в їх слїди, будьте їх потїхою і підпорою в старости, а тогди буде можна про вас колись сказати, що ваше супружество заключило ся в небі. Передовсїм вспільно моліть ся, обопільно ідіть до церкви на богослуженя, обопільно працюйте, а будьте певні, що супруги, котрі рука об руку стремлять до неба, ніколи на земли не розлучають ся. Найбільшою же для вас потїхою повинно бути нині тото, що тайна супружества виликою є тайною, що вас поблагословив і злучив до вспільного житя Господь, а що Бог злучив, чоловік най не розлучає. — Амінь.

о. Д. Лепкий.

XXIV. Неділя по сош. св. Духа.

(Що душам помочи може.)

Добродійство є приятне всім
живучим, однак не відмовляй єго
і померлим. (Сир. VI. 37. .

І нинїшне св. евангеліє ставить нам перед очи померлу дочку князя жидівского Яіра, пригадуючи тим способом о кончинї кождого чоловіка. Зрештою хтож з вас не бачив смерти? кому з нас не видерла дорогої особи? Один плаче по втратї повної надії дїтини, другий жалує за любячою женою, жена тужить по втратї мужа, брат плаче по сестрі, сестра оплакує брата; а десь тамка дрібні опущені сироти плачуть за передвчасно померлими родичами. Однак чиж ми христіяни повинні плакати та тужити по усопших так, як плакали язичники, що немали надії більше нїколи не зобачити ся з ними? Нї, ми повинні усильно старати ся о тоє щоби померших душам помочи. Св. віра учить нас, що є чистилище, в котрім велике число душ усопших довгі лїта мучать ся, щоби спокутувати свої гріхи і свої провини. Ба що більше, та сама св. віра каже, що душі в чистилищу не суть в силї собі чим небудь помочи та тілько виглядають помочи від людий живучих, над котрими уносить ся божа ласка і боже милосердє. Я нинї не буду вам розповідати про тоті страшні терпіня, які поносять душі в чистилищу, але скажу коротко зі св. Павлом, що „страшно впасти в руки Бога живого“, а св. Августин зрівнюючи муки в чистилищу з терпінями того сьвіта, оповідає, що они перевисшають муки цїлого сьвіта зібрані разом. Подумайте собі муки і терпіня св. Вартоломея, з котрого ще живучого здерто шкіру, згадайте на св. Лаврентія, котрого смажено на розжаренім рушті, пригадаймо собі мучеників, котрим кліщами відривано тіло від костий, виривано з уст язики, обтинано руки і ноги та видано до кипячої оливи, порівнаймо муки всїх мучеників з муками душ в чистилищу, а муки мучеників представять ся нам дуже малими і не значними. Зрештою душі в чистилищу се не тоті прокляті, від Божого лиця на все відкинені нерозкаяні грішники кинені у пекольну пропасть, се божі приятелї, котрі бажають з Богом получити ся, котрі жили тутка на земли, але котрі ще не спокутували своїх провин, протоє говорить Діонізій Хартуз: Єсли освободите душу з чистилища, то Богови так мило, як би ви Єго самого освободили з вязниці і Він колись за тото дїло надгородить вас сторицею.

Бог наказує нам, щоби ми ворогів наших любили, щоби ми за них молили ся, їх благословили, та в потребі їх ратували. Чиж Богови булоби рівнодушним, чи ми помагєм чи нї душам в чистилищу? Чи не булоби се великим звірством, єслиби ми не поратували в нещастю нашого приятеля, єсли були бисьмо в силї подати єму руку помочи? Се саме можем сказати і про душі в чистилищу! Сину і донько, твої родителї в чистилищу!

мужу твоя добра і вірна жена тамка, жено твій працьовитий добрий вірний муж на місци тих страшних мук, — батьку і мати, ваші дїти тамка, а всї они обзивають ся до нас: „Змилосердїть ся надїмною, змилосердїть принайменче ви други мої; бо рука Господня досягла мене“ (Йов. XIX. 21). Менї здає ся, що нїхто з вас не буде глухим на той голос душ в чистилищу, для того я розпочав нинїшну мою науку словами: „Добродійство є приятним всїм живим але не відмавляй его і мертвим“. Однак як маєм ми душам померших помагати, на се питанє буду я старав ся поможности як найяснїйше відповісти. А щоби моя відповідь була практична, зрозуміла і ясна, я розповім вам історію, до котрої опісля навяжу мої примітки.

До одного великого нашого руского села приїхав з далекого великого міста пан. Той пан в тім селї уродив ся в одній хатї, де его родичі були господарами. Однак батько его умер, як він був ще дуже маленьким, мати з дрібними дїточками господарувала сама і заходила їх як могла, однак доля вигнала его з села рідного в далекий сьвіт вже тому більше як 30 лїт. Він доробив ся маєтку і приїхав до села, щоби ще раз глянути на тоту хату, де родив ся. Дивить ся, в хатї тій господарує его старший брат; але в ній дуже мало що змінило ся; — той сам стів, на котрім покійна мати ставила миски зі стравою, та сама лава, де єму проводила молитов, тоті самі маленькі вікна а перед вікнами той сам городець, де его матїр садила де яку ярину. Пан знав добре, що его матїр давно вмерла, але теперка станула она єму так ясно перед очима, що доброму синови здавало ся, наче би матїр его тільки десь вийшла, начеби мала зайдкись вернути.

Жаль обняв его вдячне синівске серце, але він не показував того, щоби не засмучувати братів і сестер, котрі его приїздом дуже тїшили ся. Тихонько не спостереженно вийшов він з хати і пійшов на цминтар, щоби на гробі своєї матери за єї душу помолити ся. Прийшовши на місце вічного супочинку зачав шукати могили своєї матери; зелені, тихі, глухі могили витиснули слези з его очий, він зобачив, що гробар не далеко від него копає сьвіжий гріб, пан приступив до него і запитав ся о гріб своєї матери. „Мій родимче, се то місце, котре я нинї перекопую, гріб вашої матери, а от і кости єї, але котрі, не знаю, бо я викинув нинї з землї кілька черепів з люцких голов“.

Добрий син глянув на струпешілі люцкі кости і подумав: І чимже є чоловік? чи тото голова моєї дорогої матери? чиж то тоті уста учили мене першої молитви? тоті руки носили мене, працювали на мене, заколисували мене до сну, провадили мене? З тих чорних ямок в черепі з голови блищали колись повні приязни і материньскої любови очи. О, коб я знав, котрий череп з голови моєї матери, я би взяв его з собою, щоби кождого дня пригорнути его до мого серця та облити слезою вдячности. Вдячний син стояв довго та приглядав ся струпешілим костям усопших; гробар скінчив копати гріб і сказав до него: „Приятелю, тутка тілько кости вашої матери, душа же на тамтім

сьвіті! Ходіть звідси, виж преціньхристіянин, ідіть скорше до церкви, а тим більше поможете душі вашої матери як слезами".

Вдячний син послухав голосу гробаря і пійшов як найскорше до церкви. Тамка дав він на службу божу за душу своєї матери, вислухав тої безкрової жертви з такою увагою і з таким совокупленєм, якби то теперка відправляв ся похорон єго матери та думав собі у своїм серцю: „Служба божа є найліпшою, найкрасшою та наймилійшою Богови жертвою, котрою ми живучі на земли люди можем помочи душам в чистилищу. О Боже, єсли душа моєї доброї матери потребує помочи, бож і она преціньне без гріха, то прийми тоту безкрову жертву, о Боже Господи живих і мертвих, прийми щиру молитву вдячного сина та прийми душі моїх родичів до вічного блаженьства".

Так молячи ся щиро пригадав собі на слова св. ап. Якова: моліть ся один за другого, а будете уратовані, многобо може молитва праведного дійствуєма (V. 16.) а знаючи добре правди христової віри пригадав собі, що чим чоловік ліпший, чеснійший та сьвятійший, чим більше стереже ся гріха та старає ся угодити Богови, тим міцнійша і вартнійша перед Господом єго молитва, протоє, щоби ратувати душі своїх родичів постановив собі від нині уникати не тілько гріха, але навіть спосібности до него та молив ся дальше тими словами: „Очисти Боже, моє бідне, слабе серце з гріха; веди мене і поможи, щоби я тілько творив добро а уникав гріха, щоби я творив тілько твою волю і служив твому повеліню".

Скріплений на душі, потішений в серцю вийшов з церкви і творив так, як казаз єму єго ангел хоронитель; а виїхавши з родимого села в чужину і тамка не забув він за душі своїх родителів, але молив ся не тілько за них щиро, але за душі всіх померших, кінчачи свою молитву церковною піснию: вічная память! Пригадуючи собі так що дня на усопших, в серци того доброго і побожного чоловіка творив ся дух постійности так, що він кождого вечера розбирав свої денні діла, свої мисли і слова та пригадував собі також на конець свого житя та міркував, чи своїми поступками заслужить собі на царство небесне.

Мої дорогі, чиж не можна о тім чоловіці, о котрім я вам нині розповів, сказати, що супокійно та знадією скінчить своє туземне житє, бо він не одну душу усопших поратував та вибавив від страшних мук, протоє уратовані ним душі будуть перед Богом за него молити ся словами: „милосердя для милосерного!"

Протоє і ви моліть ся часто і щиро за душами в чистилищу так, як молив ся той чоловік, бо уже в старім завіті (II. Макав. XII. 46.) написано: „сьвятою і побожною є думка молити ся за усопших, щоби їм гріхи відпустили ся". Творіть на їх інтенцию добрі діла, подавайте милостині, бо „милостиня очищає від гріха, ратує від смерти і се ділає, що знаходимо милосерде і вічне житє" (Говін XII. 9).

Найважнійшим однак средством, котрим ми найскорше, найліпше і найпевнійше можем помочи душам в чистилищу

є св. лїтурґія. О тім учать нас одноголосно всї св. Отцї; пр. св. Кирило каже, що душі в чистилищу через відправленє служби божої дізнають великої полекші. Св. Августин оповідає, що коли умирала єго побожна сьвята мати, то при своїй смерти просила свого сина (св. Августина), щоби при кождій своїй службі божій помянув єї душу. Однак якжето мусить бути прикро не тілько сьвященикови, але і кождому побожному та богобоязливому чоловікови лїнивство в тутешній парохії до хвали божої та до набоженьства за усопших.

В будний день рідко хто загляне до церкви, бо думає, що стратив би за тої чверть годинки жерело доходу, яку провівби на місци жерела вічного щастя. В неділю же і сьвято заки постягають ся люди на службу божу, то єї мине більша половина. За тото пропінациї і шинки по містї повні хрещеного народа, бо тамка для грішників діявол відправляє свою відправу.

Мої дорогі, жалуймо нинї міцно того, єсли ми серед щоденного занятя, серед працї і труду забули на душі наших померших крівних та добре знакомих. Нинї скажім собі щиро: нї, так дальше не буде, бо я нїколи не забуду за тебе, мій дорогий батьку, щиро молити ся буду за тебе, люба мамо; помяну також тебе, мій дорогий мужу або моя люба жінко, згадаю тебе, моя сестро, мій брате і мої дїти; я все щиро буду молити ся за моїх усопших приятелїв, за моїх тїлесних і душевних добродіїв та за всї душі усопших потребуючих моєї помочи, щоби Бог дарував їм вічний покій і вічну память. Амінь.

о. Д. Лепкий.

Наука о Любові Бога.

Раз спитав один книжник Ісуса Христа, яка заповідь із всїх є найважнїйша а Спаситель так відповів: „Полюбиш Господа Бога твого цїлим серцем твоїм“ і т. д. Се найперша і найважнїйша заповідь. О сїй то заповіди, о любові Бога, буду вам нинї говорити.

I. Для чого маємо Бога любити?
II. Як маємо єго любити?

I.

Маємо Г. Бога любити длятого, бо Бог 1) є найвисшим добром.

Людске серце, коли тілько не зіпсоване, тягне до всього, що добре. А чим більше і красше добро, тим більший чує душа до него потяг. Люди люблять грошї, землю, строї, прикраси; щож дїялоби ся в серцю чоловіка, коли би так, приміром, чекав єго королївский вінець? Він би десь з радости і спати не був в силї. Отже всьо, що лише добре, красне, миле, потрібне,

що би ми тілько бажали мати, се всьо називає ся — добром. Бог се добро найбільше: „Один добрий — Бог“. (Мат. 19, 17.). Що се значить? Перебіжи цілу землю, научи ся всіх людских язиків: а не зможеш сего висказати. Ввійди до неба, запізнай ся з ангельским язиком: а не зможеш сего висказати. Тут треба закликати з пророком: „Господи Боже, отсе я не вмію говорити, бо я дитина“. (Єрем. 1, 6). Подумай собі, що лише є і може бути красного і взнеслого на сьвітї; подумай собі, що се всьо тисяч, мілїон разів красше і взнесліїше, то таки не буде се еще найвисшим добром; перед найвисшим добром се лише одна кропелька води, один порошок... Бог є добром найвисшим, а тому і красою найбільшою, мудростию найбільшою, совершеньством найбільшим; в нїм отже однім містить ся всьо добро, яке лише може бути, добро найвисше, найсовершеннїйше, від віків і на віки. Св. Августин каже: „Уважайте, що що лише красного і чудного видите на сьвітї, що всьо, що лише миле вашому серцю, се дїло рук Божих. А коли вже сї річи так прекрасні, то щож думати про красу того, що їх сотворив? А коли ми сю земску красу так сильно любимо, то о скількиж більше повинні ми любити красу вічну, добро найвисше?!

Маємо любити Господа Бога для того, що є

2) найвисшою добротою.

„Що маєш, чоловіче, чого би ти не взяв? (Кор. 4, 7). Всьо маєш від Бога. Споглянь на добра тїлесні. Від Бога взяв ти початок свого житя, від Бога маєш кожду окрушинку поживи, кожду кропельку напою. Він каже сходити свому сонцю, він спускає дощ. Він отвирає свою руку і наповняє всьо добром. (Пс. 103, 28)... Споглянь на добра душевні. Спасене і всї ласки спасеня. „Так Бог полюбив сьвіт, що Сина свого единородного дав за него“ (Ів. 3, 10).

Чим ти єси, єси через Бога, Бог поставив тебе на сїм місци, яке ось тепер занимаєш; від него сей уряд і се становище, се прокормленє, се твоє заняте — від него жінка і дїти... Що більше, від Бога се є, що ти єси дитиною, сином, донькою католицкої Церкви, наслїдником вічного житя.

Маємо отже любити Господа Бога з огляду на него, але також з огляду на себе, на нас. Бо люблячи Бога, знаходимо тут на земли

а) правдивий спокій.

Бог є найвисшим добром. А що людске серце з природи тягне, стремить до добра, тому правдиве своє щасте і правдивий спокій і найсолодше вдоволенє знаходить воно лише в тім, що добре — в добрі найвисшім. Не вдоволять і не можуть вдоволити нашого серця ані богацтва, ані почести, ані розкоші, ані якінебудь земскі річи і справи; се всьо марнота, се всьо пусте. Але хто Бога шукає і віддає ся єму цїлою любвою свого серця, сей знаходить найсолодшу свою потїху і невисказану щасливість, хочби був бідним зарібником, найбідшїйшим слугою.

„Знаємо, що тим, які люблять Бога, всьо допомагає до добра“ (Рим. 8, 28).

Хто любить Бога, знаходить по смерти

б) житє вічне.

Любов Господа Бога се дорога, одинока дорога до вічного спасеня. „Чого око не видїло і ухо не чуло і до серця людского не увійшло, се приготовив Бог тим, що єго люблять“ (1 Кор. 2, 9). Сею щасливостию є небо. Лише ті, що на своїх ногах носять печать сьвятої любови, переступлять золоті ворота вічности; до всїх инших скажуть: „Не знаю вас“ (Мат. 25, 12).

Для того любім Господа Бога. Св. Августин пише: „Хочби ти мав всьо, а любови не мав, на нїчо тобі не придасть ся. А хочби ти не мав нїчо, лише любов, ти виповниз закон. Знаменуй ся хрестом, моли ся, дай ся охрестити, відвіджуй церкви: се всьо не відрїжнить синів Божих від дїтий діявола; сама лише любов робить сю рїжницю“.

Місіонарі оповідають про Японцїв таке: Коли говорили їм про красу, про силу і нескінченість доброти Господа Бога, а особливо про те, що учинив Бог для людий, як він з любови до нас став ся чоловіком і за нас умер, то ті Японцї кликали: О, який великий він; як добрий і милосерний є Бог христіянський! а коли почули, що ще є осібна заповідь любити Господа Бога і що хто не любить єго сего чекають тяжкі кари, то вони сильно здивовані питали: І на щож такої заповіди? Чиж се для розумного чоловіка потреба еще осібної заповіди, аби любив того, який нас так дуже полюбив? Чиж се не найбільша щасливість любити єго, а не найбільше нещасте єго не любити? Колиж довідали ся, що є такі христіяни, які Господа Бога не люблять, ба ще й обиджають єго, Японцї кликали з обуренєм: О, люди несправедливі, о серця невдячні! Чиж можливо, аби христіяни могли бути винними так великого гріха? І деж саме, в якім краю мешкають ті люди без серця, без розуму?

II.

Якже ж маємо любити Господа Бога, або, яка має бути наша любов? Відповідаю: Маємо любити Господа Бога

1) над всьо.

Бо Бог є а) гідний сего. Він жеж є найвисшим добром, жерелом всякого добра. Він є найбільшим добродїєм, якому ми більше повинні, чим комунебудь на сьвітї, більше, чим власному вітцеви і власній матері... Солодкий Господь для всїх, а милосердиє єго над всї дїла єго. (Пс. 144, 9).

б) Сего жадає від нас. „Полюбиш Господа Бога твого“... і т. д. (Мат. 22, 37, 10, 37).

Отже жадає любови над всьо. Перед сею любовю мусить уступити золото, маєтно, гідности, вигоди, здоровле, брат, сестра, син, донька, отець, мати; а в потребі навіть і власне житє; се значить: колиби від нас жадано чогось, що булоби противне

Божій волі, що булоби смертельним гріхом, тоді ми обовязані не робити сего, хочби нас стрінула за те не знать яка страта, шкода; хочби ми через те стягнули на себе людску погорду; хочби нас через те мали вкинути до вязниці; хочби мали провадити і під топір, на смерть.

Так любили Господа Бога: Йосиф Египетский, Зузанна, Елеазар, Братя Макавейскі, бо були готові радше смерть понести, чим Бога образити. Так говорить св. Павло: „Що нас відлучить від любови Христа?“ (Рим. 8, 38 — 39). Так любили мученики. Св. Франц Салезій любив Бога над всьо і звик був говорити: Коли би я знав, що в моїм серцю знаходить ся хоч одна жилка, яка Бога не любить, то я сейчас викинув би еї з серця. Бо я волівби зовсїм не жити, як не належати цїлий до мого Бога“.

Маємо Бога любити

2) дїлом.

„Не любім словом ані язиком, але дїлом і правдою“ (1. Ів. 3, 18). А що се значить любити Бога дїлом?

а) Не робити того, чого Бог не хоче. Отже проч із всїм, що Бог заказує, забороняє! Проч з проклонами і бігманем; проч з нечистотою і піяньством! Проч з завзятостию і несправедливостию; проч з гордостию і лакімством; проч з яким небудь гріхом!

б) Робити, що Бог хоче, то є, сповняти его заповіди. „Коли мене любите, заховуйте мої заповіди“. (Ів. 14, 15). Отже воля Божа має бути для нас всїм, початком і кінцем. Бог хоче чистоти, будь чистий! Бог хоче покори, будь покірний! Бог хоче терпеливости, будь терпеливий! Бог хоче повздержливости, будь повздержливий і т. д.

Один сьвященик мав раз проповідь про терпеливість сьвятих. Вертаючи домів, зломав собі ногу. Годї висказати, які він терпів болї, бо остаточно мусїли йому відтяти ногу. Але він серед найбільших болїв повторяв: Що там нога, можна преці і без ноги любити Господа Бога. — І так не лише словами, але і дїлом проповідав про любов Бога і про терпеливість.

Тепер знаєте, длячого і як маємо Господа Бога любити. Маємо его любити, бо ся любов Господа Бога запевняє нам щасте на земли і спасенє в вічности. „Чомуж ти чоловіче блукаєш навкруги, шукаючи добра душі і твого тїла? Люби се одно добро, в якім містять ся всї добра, а досить будеш мати!“ (Св. Анзельм).

Але правдива любов не знає границь і не поперестає на самих словах. Ми повинні Господа Бога любити над всьо і любити дїлом. Любім же Бога справдї! Хто знає, може маєш щось такого, що тобі миле, як сам Бог; може се твої гроші, твоя одїж, може се твоя жінка, дїти — яка особа. Викинь сю любов з серця, в якім она заняла перше місце, а вложи там Господа Бога, найвисше добро. Коли се зробиш, покажеш, що в твоїм серцю мешкає правдива любов Божа. Вгляньмо в наше

серце, чи в нім находить ся правдива любов Господа Бога. Тут розходить ся не о зітханя, не о слова, а о дїла. Чи можете говорити за Ісусом Христом: „Я виповняю все волю Отця мого в небі“? Глядїть і на сьвятих, які найбільше о се дбали, аби дїялась у всїм воля Божа.

Про сю любов Господа Бога треба нам старати ся якнайбільше; треба старати ся, аби вона в нас росла, помножувала ся і ставала щораз совершенїйшою. На се є богато способів:

а) Часто приступати до св. Тайн. Св. Тайни установлені Ісусом Христом на те, аби запалювати і удержувати в нашім серцю той огонь любови, який Христос приніс з неба на землю Тайною, яка передовсїм в нас се справляє, є Тайна Тїла і крови Господньої. Коли ми єї гідно приймемо, вона помножує в нас чесноту любови так, що душа лучить ся якнайтїснїйше з Господом Богом.

б) Розважувати совершенъства і добродїйства Божі, а особливо страшні муки і смерть Ісуса Христа. Св. Августин каже: „Ах, як пізно пізнав я тебе, вічна красо! Як пізно я тебе полюбив. Горе часови, в якім я тебе не любив“. А про страсти Господні говорить св. Бернард: „Що робить тебе, мій Ісусе, так гідним моєї любови, то се чаша страстий, яку ти випив, се дїло спасеня. Сим здобув ти собі зовсїм наші серця“.

в) Відреченє самого себе і терпеливість в нещастях. Тому говорить один з учителїв Церкви: „Найлїпшим деревом, що розпалює огонь любови, се дерево хреста, то є, терпеливість в нещастях і хрестах“.

„Полюбиш Господа Бога твого...“ і т. д. Так говорить Бог до кождого з нас. І має право так говорити. Він гідний того, аби єго всюди і над все любити, бо він є всюди і все нашим найбільшим добродїєм, нашим найлїпшим вітцем, нашим найвисшим добром, якого ангели і сьвяті в небі по всї віки не перестають любити. Наслїдуймож ангелів і сьвятих в сїй любові! Рано, в вечір, при роботї, взбуджуймо в собі чесноту любови, розважуймо часто о добродїйствах і ласцї Божій. Добра дитина думає і розмовляє часто про свого вітця; тїшить ся, коли вітця хвалять і сама хвалить єго при кождій нагодї. Але на сїм еще не конець: дитина робить всьо, чим могла би вітця врадувати; а навіть охотно зробить щось тяжкого і прикрого, коли знає, що того хоче отець. Для неї нема нїчо милїйшого над виповненє волї вітця, нїчо прикрійшого над гнїв вітцївский. Такими будьте, як ся дитина; будьте добримн дїтьми, а Бог буде вашим найлїпшим вітцем. Амень.

За Стаґрачиньским — Я. Л.

Наука о любові ближнього.

Колиби який чоловік збещестив образ свого цїра, здоптавши его ногами або обкинувши болотом, ми мусїлиби сказати, що такий чоловік анї не поважає свого пана, анї не любить. Так само дїесь з чоловіком, який каже, що любить Господа Бога, а не любить свого ближнього. Як жеж ти можеш любити Бога, коли ближнього ненавидиш, який є преціньобразом, подобою Господа Бога? Тому то по заповіди любови Бога слїдує зараз заповідь любови ближнього.

Любити Господа Бога се найперша, найбільша заповідь; але зараз друге місце займає любов ближнього, яка є рівнож великою і важною заповідию. Св. Августин пише: „До ходженя потрібні дві ноги; так само потрібно тобі двох ніг, коли хочеш зайти до неба і до Бога. А якіж се ті ноги? Се любов Господа Бога і любов ближнього. Коли недостає тобі одної з них, будеш кулявіти і не дійдеш до цїли твоєї дороги".

Про сю любов ближнього буду мати нинїшну науку.

I. Длячого маємо любити ближнього?

II. Як маємо его любити?

I.

До любови ближнього маємо важні причини.

Зважте, як

1) Тїсні узли нас лучать. Се

а) узли природи. Слово: ближний означає кождого чоловіка без виїмку, чи він сусїд, чи далекий, там десь за горами, лїсами, морями — на відлюдних островах; кождий чоловік, чи він жебрак найбіднїйший, чи ходить в золотї і пурпурі. Всї люди звязані з собою узлами природи, бо всї походять з одного спільного пня, від Адама і Еви і мають всї одну і ту саму природу.

б) узли віри. Св. віра учить, що всї люди носять на собі образ божий „На образ свій сотворив Бог чоловіка". (Бит. 1, 27). Инші сотворіня се лише знаки, слїди, але чоловік се образ Бога. Сей чудовий образ відбиває ся на кождім чоловіцї, хоч би се був чоловік і упосліджений на умі, хоч би се був і не знать як упосліджений на тїлї, хоч би від стіп до голови був покритий струпами, обсипаний проказою. Віра учить, що всї люди є відкуплені кровию Христовою. Задля сего неоцїненого окупу Господь Бог приняв всїх людий за свої дїти і тулить їх неначе до свого серця. Св. віра учить, що всї люди призначені до неба. „Бог хоче, аби всї люди спасли ся". Отже кождий, нехай буде хто хоче і чим хоче, є покликаний до вічної щасливости, кождий має колись засїсти поруч Спасителя.

Так отже лучать нас всіх тїсні узли, узли природи і узли віри. Чи тому не є нашим обовязком любити ся взаїмно? Уважайте далї,

2) Як велика се заповідь.

а) Нема майже другої заповіди, яку би нам Господь Бог так строго наказував, як заповідь любови ближнього. Неможливо навіть вичислити всїх слів Господних в сїй справі. Сам Ісус Христос наказує нам найвиразнїйше: „Любити меш ближнього твого, яко самого себе“. (Марк. 22, 31). „Всьо, що хочете, аби вам люди чинили, чинїть і ви їм“. (Мат. 7, 12). Ісус Христос не лише учив, але і своїм приміром затвердив сю заповідь. В дїяннїх Апост. читаємо про Ісуса, що він: „Ходячи, робив добре“ (10, 38). Сими короткими словами виражена якнайлїпше цїла любов до ближних. Через три лїта, в яких Ісус Христос публично навчав, оказував якнайбільшу любов родови людскому. Він учив простих, потїшав засмучених, кормив зголоднїлих, шукав за грішниками. А найбільшого дїла любови ближнього довершив на хрестї, на якім жертвував ся за людий всїх часів, за весь грішний сьвіт.

б) Апостоли приказують нам рівнож строго сю любов ближнього. „Служїть один другому, бо весь закон сповняє ся в сїм однім слові: люби ближнього твого, як самого себе“ (Ґал. 5, 13, 14).

Тепер вже знаєте, як велику маємо заповідь, аби любити себе взаїмно. Горе тому, хто сеї заповіди не виповняє! Про такого пише св. Йоан: „Хто не любить, перебуває в смерти“. (I, 3, 14).

II.

А якаж має бути наша любов?

Має бути

1) щира. Се значить: ми маємо

а) бути для ближнього жичливими, але не лише на зверх — на око. Неодин чоловік удає, начеби він жив з своїм ближним якнайлїпше; він поздоровляє его, розмовляє з ним ввічливо, нераз так солодко, як би був его рідним братом; а преці є се дуже часто облуда, погане удаване, бо серце аж кипить від злости і гнїву. Така любов — се побілений гріб і перед Богом нїчого вона не варта. Треба отже, аби ми для ближнього і в серцю були прихильними Тому не годить ся носити в серцю відразу до него, не годить ся зле ему в серцю жичити; не годить ся носити в серцю гнїв до него, злість і т. п., але противно, ми повинні і в серцю оказувати повну жичливість; ми повинні в разї, як его стрїне яке нещасте, милосердити ся над ним і по братерски болїти над его нещасною пригодою. Дальше маємо

б) ближньому чинити добре. Чинити добре для тїла. Правдива любов ближнього готова помагати, де лише

дасть ся; осущувати слези, лїчити рани... Чинити добре для душі ближнього. Упоминати, остерігати, просити молити ся... (Дїла милосерні зглядом тїла і душі).

Любов ближнього має бути

г) безкорисна. Любов не шукає свого. (I Корин. 13, 5). Длятого маємо любити не

а) з огляду на сьвіт. Не длятого, аби нас инші хвалили, або аби взяти заплату, нагороду. Хто собі каже: „Буду ближньому робив добре, аби мене хвалено; буду робив добре, бо і я его потребую і за те він мене нагородить", у такого любов ближнього не є правдива, не є чиста; така любов не значить нїчо перед Богом. „Взяли свою нагороду". (Мат. 6, 2. Тому упоминає Ісус Христос: „Коли даєш милостиню, нехай твоя лїва рука не знає, що робить права". (Мат. 6, 3).

Маєш любити:

б) з огляду на Господа Бога. У всїх своїх справах має християнин кермуватись зглядом на Бога. „Щонебудь чинити му, чинити му з огляду на Гога": така думка нехай буде твоєю провідною дорогою. Досить тобі того, що так Бог хоче, розказує. Преціньна ближнїм виритий образ Божий і ми тому як що робимо добре ближньому, не робимо ему, але радше Господу Богу.

Раз зблудило серед густого лїса трох молодих людий. Стежки вели на лїво і право; вони не знали, куди звернути. Спитали тому о дорогу одного чоловіка, що припадком знайшов ся в лїсї. „Чоловіче — сказали, — котрою дорогою дістанемо ся найскорше до міста?" — „А що менї дасьте? — відповів запитаний; самі не трафите, хоч би і цїлий день шукали". І зажадав тілько, що мимо найщирійшої волї подорожні не могли ему дати, бо самі не мали. На щасте побачили побережника, що обходив лїс. „Дорогий чоловіче — звернули ся до него — покажіть нам дорогу до міста". Побережник відповів: „Хоч би я вам і показав і не знать, як докладно описав, то ви однаково не трафилиби, бо тут дороги дуже покручені. Я сам піду з вами". І йшов з ними добру годину лїсом; відтак вивів на певний гостинець і сказав: „Тепер ідіть дальше, а як прийдете до великого дуба, то звернїть в лїво, бо тамтуди веде дорога прямо в місто". Подорожні подякували якнайсердечнїйше учинному чоловікови за прислугу і хотїли ему дати кілька крейцарів. А він сказав: „Сховайте се для себе, вам скорше придасть ся, як менї; що я зробив, се зробив для Господа Бога".

Врештї любов ближнього має бути

3) загальна, се значить: маємо любити

а) всїх людий без виїмка (кождого чоловіка), бо Ісус Христос сказав: „Любити меш ближнього твого". А ближним є кождий чоловік, якоїнебудь він віри, якоїнебудь народности.

В часї угорского повстаня в р. 1848. увійшли австрійскі війска до одного міста. Командант австрійский видав розказ, аби тамошні жиди, які брали участь в повстаню, зложили за кару велику суму гроша. На се заявили християни, що з жидами жили завсїгди в добрій згоді і тому просять, аби вони разом з жидами могли зложити жадану суму і тим зробити полекшу своїм ближним. Тронуті сею шляхотностию дали ся жиди в значнім числї охрестити і приняли християньство.

Пій IX підніс на улици лежачого жида... Законниці ходять коло хорих без згляду на те, якої хто віри або народности.

З сего однак не виходить, аби ми мали любити всїх людий однаково. Нї; в любові ближнього є степенї і ріжниці. Маємо любити в перед тих, що злучені з нами сьвятими узлами, приміром родичів, мужа, жінку, дїти, братий, кревних, домашних, приятелїв, добродіїв. Дальше тих, яких св. Євангеліє поручає нашій особлившій любові, як: убогих, вдови і сироти; словом всїх, що знаходять ся в якій потребі, будьто зглядом тїла, будьто зглядом душі. Католик має першеньство перед некатоликом, жидом, турком, поганином. Св. Августин пише: „Сей добре любить, хто любить порядно; порядна любов вимагає, аби не любити того, що не належить любити, анї не любити більше того, що належить менше любити, анї менше, що належить більше любити". Любов починаєсь від дому, від власного гнїзда і розширяєсь на знакомих і незнакомих, на своїх і чужих, на вірних і невірних, на добрих і злих, на всїх, як і сонце на небі спускає свої промінї на всїх.

Маємо любити

б) ворогів, про що більше почуєте в слїдуючій науцї (на другий раз, при нашій нагоді).

Я виложив вам, длячого і як повинні ми любити наших ближних. Хто Господа Бога любить, сей мусить і ближнього любити, як сей, що любить вітця, любить і его дїти. Одна сьвята так відозвала ся раз до Господа Бога: „Господе мій, Ти розказуєш менї, аби я любила ближнього; а я нїкого не можу любити, тілько Тебе самого". Ісус Христос дав їй таку відповідь: „Доне моя, хто мене любить, сей любить всьо, що я люблю".

Пречудно описує св. Павло сю любов ближнього: „Любов є довготерпелива, милосерна; любов не завидує, любов не надуває ся, не гордить ся. Не є неприлична, не шукає свого, не огірчає ся, не мислить злого... Всьо любить, всьому вірить, всього надіє ся, всьо зносить". (I. Кор. 13, 4—8). Як чудно виглядало би на сьвітї, колиби така любов всюди панувала. Тодї цвили би і пахли рожі там, де тепер росте терне, де панує їдь і бїль. Нехайже Господь Бог удїлить нам всїм такої любови! Амінь.

За Стаґрачиньским — *Я. Л.*

Наука о любові ворогів.

Один сьвятий оповідає такий випадок: „Я знав чоловіка, що розгнівавши ся сильно на свого ворога, кинув в него каменем; не вцілив в него, а вдарив прямо в око свого власного сина, що стояв недалеко. Син стратив око і так вітцівске серце зістало страшно зранене. Я вам оповідаю про сю подію, аби ви перестали на своїх ворогів кидати камінєм зневаги і обиди, бо вас самих може стрінути шкода. Ми маємо заповідь молити ся за наших ворогів, а не обкидати їх болотом зневаги". Так каже той сьвятий.

Після Божого приказу маємо любити всіх людий без виїмка. Отже і ворогів? Правда, не всї люди нам прихильні, приятельскі, і стрічаєсь нераз, що нас люди обидять і то тяжко обидять. Отже і в таких разах відносить ся до нас заповідь Божа о любові ближнього.

Нині буду якраз говорити про любов ворогів і покажу:

I. Для чого маємо ворогів любити?

II. Як маємо їх любити?

III. Яка ожидає нас нагорода за сю любов?

I.

Маємо любити ворогів, бо

1) Так навчає нас св. евангеліє.

Св. евангеліє є нашим законом, після якого маємо уряджувати наше житє. Отже се св. евангеліє наказує нам любити ворогів.

а) Ісус Христос каже: „Любіть ворогів ваших, добре чиніть тим, що вас ненавидять, що переслїдують вас і зневажають". (Мат. 5, 44). А як строго нам се наказує видно з того, що тим, які сеї заповіди не виповняють, грозить, що й їм не відпустить ся.

б) Апостоли навчають: „Благословіть тих, що вас переслїдують, благословіть, а не проклинайте" (Рим. 12, 14). І знова (12, 20): „Коли голодний твій ворог, накорми єго, коли жаждучий, напій єго".

До любови ближнього спонукує нас

2) примір Ісуса Христа. Ісус Христос є взором покори, терпеливости, а передовсїм любови. Згадаймо,

а) що роблено Ісусови Христови

Фарисеї і книжники сильно ненавиділи Ісуса Христа. Через цїлий час єго научуваня причиняли єму всїляких прикростий і болїв, врешті довершили те, що Пилат видав на него засуд смерти. І радуючись провадили Ісуса на гору Голготу, насьмівались з него стоячи під хрестом, до якого єго прибили, а коли

висїв на хрестї серед невисказаних мук і кров плила струями із всїх ран і тодї єще пили і насьмівались з него. „Иншим помагав, а собі не в силї помочи“. Се зробили вороги Христови;

б) що зробив Ісус Христос?

„Отче, відпусти їм!“ А прецї міг на них пімститись. Прецї на свої розкази мав громи, мав ангелів; одно єго слово, а під ногами ворогів булаби отворила ся земля і поглотила всїх в млї ока. Але Ісус не кинув на них громи, не зіслав ангелів, не сказав слова, не дав знаку до пімсти, тілько вирік: „Отче, відпусти їм!“ Св. Амврозій каже: „Ісус Христос міг пімстити ся на своїх ворогах, але волїв радше умерти за них“.

II.

А як любити ворогів? Треба

1) позбутись всякої ненависти

а) на зверх. Злий бувби се знак уступати з дороги ворогови, не відповідати, як до нас промовить, дивитись на него вовком, перед иншими людьми виговорювати на него і знеславлювати єго. Правдивий христіянин навіть чути не хоче про таку ненависть; він для свого ворога навіть на зверх, публично, ввічливий і жичливий.

б) В собі — в душі — в серци. Се не булаби любов, коли би ти на зверх, поверховно, оказував чемність і ввічливість, а в твоїй души горів би огонь ненависти. Правда, не може чоловік бути оборотний на обиду, передовсїм, коли ся обида тяжка і походить із злосливого серця; бо Бог дав нам серце з тїла і крови, а не серце камінне. Тому наше серце непокоїть ся, стискаєсь, бє сильно в виду обид, яких ми зазнаємо. І се єще не є гріхом. Аби ми лише нарочно і з розвагою не ховали, не підсичували в собі неохоти; аби ми лише нїчо злого не бажали ворогам, аби ми лише старали ся при Божій помочи притлумити в собі ті недобрі, мстиві порушеня серця.

Хто по правдї любить своїх ворогів, сей

2) робить їм добре. А то

а) несучи їм поміч в разї потреби. Коли ворог твій потребує якоїнебудь помочи, не відмовляй єму єї, але сьпіши з нею охотно.

Один сьвященик розказує про такий примір пречудної любови ворогів. В однім італійскім містї мешкала богата вдова, а мала сина одинака, який був для неї найдорожшим скарбом і одинокою потїхою в житю. Трафило ся, що сей синок бавив ся на улици з иншими дїтьми і розгнївав одного прохожого, який єму перешкодив в забаві. Сей, сильно розгнїваний, виймив ніж і проколов ним на скрізь того вдовичого сина. Заледви сповнив сей страшний злочин, аж зняв єго зараз великий страх і він втїкаючи перед погонею впав до сїний найблизшого дому; перебігаючи дальше сходами дістав ся до відчиненої кімнати, де сидїла самітна невіста. Він впав їй до ніг і молив та заклинав

єї. аби вона ратуючи єго. переховала десь в своїм домі. Невіста зробила се. Небавом надійшли урядники справедливости шукаючи за злочинцем. Невіста хотїла додержати обітниці а не хотїла говорити неправди, тож віддала урядникам ключі і сказала: „Маєте ключі, шукайте, коли гадаєте, що він тут". Коли мимо старанного шуканя не знайшли злочинця, сказав один голосно: „Ся невіста мабуть не знає, що се єї власний синок замордований, бо инакше видала би нам злочинця в наші руки". Чує се нещасна мати; рівночасно також приносять їй забиту дитину, на сей вид деревіє з невисказаного болю, іде до другої кімнати, падає на колїна перед розпятим Христом і проливаючи ревні слези просить о ласку, о поміч і о раду, що почати. Дав їй сего всього обильно Ісус Христос, бо нещаслива мати встала покріплена на душі, вибачила злочинцеви, а що більше, для любови Христа приняла єго за свого сина. Великими просьбами і протекцією довершила того, що судії дарували вину злочинцеви, а від того часу ся улиця, де мешкала та вдова, називала ся улицею „побожности".

Крім того треба єще до Господа Бога м о л и т и с я за ворогів, аби їм сего Бог не брав за гріх, аби їх привів до опамятаня.

Св. Стефан, первомученник... Один съвятий пише про св. Іванну від Хреста таке: „Ся молилась безустанно за тих, що єї обидили, тому сестри говорили бувало: хто хоче, аби за него Іванна молила ся, нехай єї обидить".

Передовсїм однак треба старати ся

б) п о є д н а т и с я з в о р о г о м. Се справдї найбільше дїло любови ворогів. Коли ти був причиною вороговання, тодї ти обовязаний зробити перший крок: „І д и і п о є д н а й с я". (Мат. 5, 24). Подай руку до згоди, шукай згоди. а Бог допоже, що прийде до згоди. Знаю, що се може тобі тяжко, що не позваляє гордість, аби від тебе мав вийти початок; але споглянь оком повним віри на розпятого Ісуса; споглянь в пропасть пекольну, а ручу, що побідиш себе, що зломиш свою гордість. Колиж твій ближний дав причину до ворожнечі, тодї ти не маєш обовязку робити перший крок; але за те є твоїм обовязком бути для ворога ввічливим, приятельским і без трудности або яких тяжких условій полагодити спір, непорозуміне. Часто однак нема иншого способу до заключеня згоди, як сей, що ти сам, хоч обиджений, будеш старати ся о поєднане і ти сам зробиш до сего перший крок. Се нэраз найблизша, як кажу і одинока дорога. Зроби се, а як се зробиш, то буде се вчинок славний, великий перед Богом, більший, чиш колиби ти аж до крови бичував ся, чим колиби ти на колїнах зайшов до Риму або до Єрусалиму. Колиж твій ворог затне ся в своїй злости, не відплачуй єму злом за зле; май до него серце ввічливе, а чим завзятїйший на тебе, тим горячійше моли ся за него. Бо чим більша єго ненависть, тим більша також і шкода, тим більша кара, яка єго чекає.

З сего, що сказало ся, не виходить однак, аби наша віра заборонювала жадати належного задосить'учиненя за обиди і за шкоду на дорозї права, передовсїм, коли би висше подані средства не віднесли пожаданого успіху. Але не треба забувати, що не вільно удавати ся на дорогу права з ненависти, пімсти, аби противника упокорити. Хто отже хоче ужити сего способу, най сего не робить скорше, аж усмирить свої пристрасти, і най не жадає такого задосить'учиненя, на яке не позволяє справедливість і любов христіяньска.

III.

Овочі, користи з любови ворогів є дуже великі; бо за нею іде

1) спокій. Ах, як прикрою є ворожнеча! як она

а) мучить серце. Св. Золотоустий каже: „Коли ти думаєш о пімстї, то тим сам собі готовиш найбільшу муку. Тодї так, як колиби твоє власне завзяте було для тебе катом, що шарпає безустанно твої внутренности Як люди завзяті не мають нїколи спокою, так не має спокою чоловік, що жиє в неприязни. Безустанно в нїм кипить і варить ся, его пристрасти і думки докучають ему з кождим днем щораз сильнїйше, а на саму згадку імени ворога він обурює ся і злостить ся. В чиїм серцю неприязнь, там і тортури без кінця“. Неприязнь, ворожнеча

а) псує здоровле. Тобі не смакує анї їда, анї питє; сон цїлими ночами втїкає від твоїх повік. Огірченє впивав ся в тїло і кров; що на сїм терпить здоровле, се очевидно.

Колиж ти з серця вибачиш і поєднаєш ся, тодї прийде успокоєнє; тодї крізь чорні хмари завзятя пробивають ся сонячні промінї спокою і щастя і всякий біль устане в твоїм втихомиренім серцю.

Любов ворогів приносить

2) ласку для душі. Приносить

а) відпущенє гріхів. „Відпустїть, коли що проти кого маєте, аби і Отець ваш, що є на небі відпустив вам ваші провини“ (Марко 11, 25). Хто вибачає, сему і Господь Бог вибачить; дасть ему ласку до сердечного оплакуваня своїх гріхів і до того, аби успішно висповідав ся. Любов ворогів дає

б) право до неба. Ісус Христос каже: „Блаженні миротворцї, бо вони назвуть ся дїтьми Божими“ (Мат. 4, 9). А будучи дїтьми Божими, можуть сподївати ся вічного спасеня. Св. Золотоустий пише: „Господь Бог не може дати ся перевисшити нашому милосердию. Хто свого ворога любить, над сего головою уносить ся вже вінець вічної слави“.

Кінчу: Покажіть, а покажіть зараз від нинї і то дїлом сю любов ворогів. Нехай сонце не заходить на ваш гнїв, каже св. Письмо. Не носїть в серцях завзятя з дня на день, бо еще сеї

ночи може вас стрінути смерть, а що тодї? Ах, що за страшна річ вмирати в завзятю!

Відпусти! Будь як те добре дерево, що в своїй тїни дає холод, а не відмовляє свого овочу і тому, що єго скалїчив каменем. Не кажи, що твій ворог дуже завзятий і не дасть ся перепросити. Своєю жичливостию і добротою уймеш єго прецї не нинї, то завтра. Най буде не знати як грубий лід, а сей стопить ся під промінями весняного сонця. Нераз одно лагідне слово, один милосерний погляд положить конець довготревалій незгодї.

Викинь з серця завзяте! Колиби в твоїм домі гнїздили ся їдовиті змії, якже скоро позбувби ся ти їх з хати. Єси загнїваний, завзятий в серцю, є в нїм ненависть і злість — то се так, як їдовиті змії. І якжеж? Свого серця, дому і Божої Церкви не хотївби ти очистити?

Не кажи, що се так трудно вибачити. Св. Золотоустий відповідає тобі, що се дуже легко. Преціньне треба до сего підниматись далеких і тяжких подорожий, не треба видавати грошний: досить хотїти — і се вистарчає. Амінь.

За Стаґрачиньским — Я. Л.

Наука
про дїла милосерні зглядом тїла.

Любов ближнього обовязує нас робити добре братям і сестрам нашим, передовсїм тодї, коли знаходять ся в потребі. Ся потреба може бути двояка; що до тїла, коли їм недостає того, що потрібне для тїла; друга що до душі, коли їм недостає того, що потрібне для спасеня душі. Звідси є двоякі дїла милосерні: зглядом тїла і зглядом душі і про сї то дїла я буди вам говорити, а вперед про дїля милосерні зглядом тїла.

I. Які вони є?

II. Длячого повинні ми їх виповняти?

I.

Сїм є дїл милосерних зглядом тїла.

1) Голодного накормити.

Нераз недостача средств до житя дає ся страшно в знаки; коли нема що їсти, настає голод в хатї, а голод — се тяжка річ! Нехай буде неврожай, нехай настане застій в торговли, словом, нехай прийдуть злі часи, а зявляєсь голод і валить ся вікнами та дверми. Нехай буде лихий заробок, родина помножуєсь з кождим роком, а грозить — голод. Нехай захорує отець, мати, що працюють на удержане дїтий, нехай забере їх смерть, а прийде голод. А скількиж то таких убогих, що стидають ся

жебрати, що не хотїлиби зраджуватись перед сьвітом із своїм убожеством, а однак голод їм страшно доскулює. Таких і подібних треба накормити, то є, допомочи їм до удержаня житя. Так старозавітний Вооз прикликав убогу Руть і накормив еї. Так вдова в Сарептї кормила пророка Ілію. Так робив Товія: кормив голодних. І Ісус Христос два рази зробив чудо, аби помноженим хлїбом накормити зголоднїлі товпи на пустинї. Так і ми повинні робити. Ось нераз пукає до дверий убогий, зголоднїлий жебрак: не збувайте єго нїчим, дайте єму бодай кусок хлїба, не кажіть: дасть Біг вам що дати. Розгляньте ся по селу, чи нема якої збіднїлої, підупалої родини; може яка бідна вдова з численними дїтьми, схорована, не може від кількох тижнїв задля хороби піти на роботу: споможи, поратуй, як можеш.

2) Жаждучого напоїти.

Що значить жажда, се кождий знає: жажда доскулює ще гірше, як голод. Ох, як стогнуть, як терплять ранні на поли битви без охолоди! Якжеж докучає жажда робітникам серед лїтної спеки на поли; як подорожному, коли цїлими годинами не може знайти жерела води, передовсїм в горячих краях — на Сходї. Тамто доперва пізнають люди, яким великим добродїйством є жерело води, керничка, і як благословлять там Господа Бога і того, що викопав серед пустинї керницю. Сам Ісус Христос, коли висїв на хрестї, скаржив ся на спрагу і кликав: „Жаждy". Жаждучому отже треба подати чарку води на угашенє доскульної спраги. Так робив Авраам, коли своїй невольницї Аґарі дав на дорогу скіряний мішок з водою. Так трех вояків з війска Давида принесли з далека свому цареви трохи води. Так Самарянка дала напити ся Ісусови Христови, коли відпочивав при керницї Якововій. І ми так маємо робити. У нас прецї не так тяжко о воду; всюди еї повно подостатком; досить ровів, жерел, рік, і кождий може угасити свою спрагу без великого заходу. Але і у нас стрічає ся нагода до сего милосерного дїла. Маєш женцїв в поли, піт капає їм з чола: дай їм якого здорового напою на охолоду і покріплене! Або коли хто хорий і не має нїкого, що подавби єму чарку сьвіжої води; занеси ти, пішли єму трохи вина, соку овочевого і т. д. Піяків частувати горівкою — се гріх, а не дїло милосерне.

3) Нагого приодїти.

Нагі, то сї, що не мають необхідної одежини, що не можуть прилично показати ся сьвітови; дальше сї, що не мають в що одягнутись в часї слоти, зимна. До таких людий належать отже убогі, що не мають за що справити собі одежини і нещасливі, що приміром через огонь стратили всьо; убогі сироти хорі, що не мають постелї. Таких треба приодїти. Так робив Йов, що одївав убогих. Так робила Тавіта, про яку згадують Дїяннa Апостольскі (9, 36, 39): „Ся була повна добрих дїл і то не милостинь, які робила".

Так робім і ми; нагоди до сего всюди повно. Не один міг би ограничити ся в видатках на богаті одежі, строї і за те неодного нагого приодїти

Але тут треба бути осторожним. Нераз жебраки і волоцюги продають вижебрану одіж, аби мати за що пити і гуляти в корчмі.

4) Подорожного в дім прияти. Нераз подорожного заскочить вечір, ніч, не знає, де обернути ся, не має чим заплатити собі нічліг, на пр. зарібник, челядник, подорожний, жебрак. Таких треба приняти в хату і накормити лож ою страви. Так робив Йов. „Перед хатою не стояв прохожий — мої двері були отворені подорожному“ (31, 32). Так робив Симеон гарбар, що гостив через довший час у себе св. апостола Петра. Так робила Лїдія, що до св. Павла і его товаришів говорила: „Коли ви мене узнали вірною Господеви, то ввійдїть до мого дому і проживайте“. (Дїян. 16, 15). Так і ми маємо робити. Трафить ся прохожий, просить ся на ніч: прийми его.

Але і тут треба бути осторожним. Не мало нині на сьвітї людий негідних, без віри, без сумлїня і без стиду, що приняті в хату, відплачують ся невдячностию: обкрадуть, збунтують челядь, попсують невинні уши поганими бесїдами. Тому вивідай ся вперед добре, випитай, аби не впустити до загороди хижого вовка.

5) Полоненого викупити. Є два роди вязьнїв (полонених), людий полишених свободи: одні такі, що донустили ся якогось злочину і їх зверхність засудила на коротшу або довшу вязницю. Другі невинні, що невинно, не поповнивши нїчо каригідного, є полишені свободи. Давнїйше було богато таких випадків: морскі розбійники нападали на христіяньскі кораблї, забирали з собою людий, упроваджували в далекі поганьскі краї і продавали їх в тяжку неволю. І нині еще дїє ся таке на пр. в Африцї, де Араби, Турки, полюють на христїян і продають їх як худобу. Згадайте також на стільки епископів і католицких сьвящеників, що в часї переслїдованя Церкви були засуджені на вязницю. Таким невинно увязненим, полоненим, треба допомочи до відзисканя свободи. Так робив Рувим, що хотїв видобути свого брата Йосифа, вкиненого до керницї. Так робив Даниїл, що увільнив з рук несправедливих судиїв невинну Зузанну. Так робили перші христіяни, що безустанно а горячо молили ся за св. Петром, увязненим через царя Ірода.

А чи і ми можемо се робити? Чому нї? Є такі брацтва, які мають своєю метою викуповувати муриньскі дїти з неволї. Хто отже, де такі брацтва є, впише ся до такого брацтва, має красну нагоду викуповувати полонених і приподобати ся Господу Богу

6) Хорого посїтити.

Що таке хороба, сего не треба поясняти. Се знає кождий, що хороба, а передовсїм хороба тяжка, є одним з найбільших нещасть для чоловіка. Ах, хто то викаже, скільки ночий невиспаних, скільки годин претяжких мусить перебути хорий, прикований до постелї, навіть і той, що зазнає найстараннїйшої опіки! А щож доперва, коли нема сеї опіки, коли мусить сам на сам лежати десь в темній коморі, в вохкій пивници, на зи-

мнім піддашу, може в хліві, де нїхто про него і не спитаєсь, де нїхто нїчо не подасть, де може єще і неоден докучить... Ах, такий може собі сказати: „Я працював серед плачу мого, вмивати му кождої ночи ліжко моє; моїми слїзьми поливати му постїль мою". (Пс. 6, 7).

Таких хорих треба посїтити, потїшити. Так робив Йосиф Египетский, що з своїми синами посьпішив до постелї свого вітця Якова, хорого смертельно. Так робив Охозія, що прийшов до Езраель посїтити хорого Йорама.

І ми так робім. Хорих нїколи не бракне, а яка се добра і сьвята річ посїтити їх і потїшити. Як сьвята річ візвати лїкаря, подати єму лїки, поправити ліжко, а хоч би і одну, другу нїч чувати, коли сего потреба. Передовсїм мають се робити дїти для своїх родичів, родина для родини, приятель для приятеля.

Хорого посїтити! Але не так, як загально робить ся. Захорує хто, спершу нїхто про него і не спитає, аж доперва, коли вже майже конає, сходять ся усї — лише для пустої цїкавости — і старі і молоді, нераз і дїти — подивляють хорого, радять ріжні лїки, випитують і мучать пустою, глупою балачкою, потїшають надїєю скорого виздоровленя; а про се, аби єго намовити до терпеливого зношеня хороби, до того, аби здав ся на волю Божу, про се, аби єго до сповіди заохотити і приготовити, щоби щось зробити для него, словом, щоби єго по християньски посїтити, про се і не подумає нїхто. От лїпше лишити ся дома, як пописувати ся таким посїченєм.

7) Умерлого похоронити.

Коли душа вийде з тїла, чоловік перестає жити і вже анї рушити ся не може. Живучі можуть з ним робити, що хотять: чи єго вкинуть в діл, в рів — заборонити сего не може. — Умершого треба поховати в гробі на кладбищи. Так робив Ізаак, що свого вітця Авраама зложив до гробу в Мамврийскій долині. Так робив Товія, що вставав від стола і ховав померших з великим небезпеченьством свого житя. Так робив Йосиф з Ариматеї, що зложив тїло Ісуса Христа в ново викутім гробі.

В перших часах християньских було осібне брацтво грабарів, що з християньскої любови копали в катакомбах гроби для тїл померших або помордованих християн. Тяжка і небезпечна була се робота, що вимагала великої терпеливости і відваги і для того були сї грабарі в великім пошанівку в Церкві. І ми так само робім.

А можеш се робити, коли стараєш ся про уцтивий похорон для убогого, коли береш участь в похоронї, не для звичаю, без думки, але коли молиш ся, а також, коли береш участь в богослуженю за помершого. В часї зарази, холєри, коли нема кому винести і похоронити помершого, ось тут нагода до сего милосерного дїла.

II.

А для чогож то маємо виповняти ті дїла милосерні?

Для того, бо так

1) наказує св. віра.

Не лише словом, думкою, серцем, але і ділом має ш любити ближнього. Звідси потреба ближньому допомагати, робити добре в его потребах що до тїла.

Зрештою св. Письмо наказує нам сї дїла виразно із осібна: „Вломи голодн'ому свого хлїба“. (Ісаія 58, 7). „Коли побачиш нагого, приодїй. (тамже). „Блукаючих введи до свого дому“. (тамже). „Випусти невільного на волю“ (тамже). „Коли жаждє, дай ему напити ся“. (Втор. 25, 21). „Не лїнуй ся посїтити хорого“. (Сир. 7, 39).

2) Чекає нас нагорода. Як велику нагороду возьмуть ті, що оказували свому ближньому милосердє! „Тодї скаже цар до тих, що будуть по его правици: Ідїть благословені Отц'я мого, наслїдуйте царство п'риготоване для вас від початку сьвіта. Бо я був голодний, а ви дали менї їсти“... і т. д. (Мат. 25, 35 — 37).

Тому не занедбуйте сих дїл! Не гадайте, що се річ довільна, яку можна робити або не робити. Нагоди до сего маєте повно, може кождого дня... Не можете виповняти всїх, виповняйте ті, які можете, робіть по силах і можности. Як зерно вкинене рільником в рілю приносить овоч, так і милостиня, яку удїлиш потребуючому, приносить стократний овоч в вічности. Амінь.

За Стаґрачиньским — Я. Л.

Наука на Введенє Пр. Богород.

Мария взірцем послуху.

Князь Сьвятополк мав сїмох синів, котрі жили все в незгодї і сварнї. Се гризло батька дуже і непокоїло о будучність так синів, як і держави. Тому, коли чув, що вже зближаєть ся смерть, хотїв своїм синам дати наглядний доказ, що лиш згода і любов здїлають їх непобідимими, а противно незгода і сварня зроблять їх слабими і мало відпорними. Длятого казав принести сїм різок, котрі казав звязати добре шнурком і дав їх синам, щоби ту вязку різок зломили. Коли сини того не могли зробити, розвязав старенький отець пук і дав кождому синови різку, з порученєм їх тепер зломити. Нїчого лекшого! Різки одна за другою тріщали в руках синів. А знаєте мої возлюблені, як називаєть ся той сильний шнур, що сили поодиноких людий чи то в родинї, чи в громадї, чи в народї дїлає непреодолимими, непобідимими? Сим шнуром, сим вязанєм се послух! Послухати когось значить, свою власну волю радо підпорядкувати волї свого настоятеля, своєї старшини задля загального добра!

Що-ж? коли непослух вроджений вже чоловікови! Мала дитина, хоч єще і говорити не уміє, а вже уміє спротивитись,

або чогось дуже захотїти; а слова: „хочу“ і „не хочу“, се одні з перших слів, які дитина уміє вимовляти. І не дивниця! Непослух, се прокляте гріха первородного, се єго конечні наслїдки. Бог є Сотворителем неба і землї і всего видимого, тому і все повинно слухати єго волї. Не длячого иньшого дав Бог заповідь першому чоловікови, як длятого, щоби той узнавав Господа Бога своїм володїтелем, а себе Єго слугою, і своїм послухом волї Божій заховав так для себе як і для потомків неоцїнені дари ласк, синівство Боже і право до вічної слави. Але Адам над'ужив вільної волї і став непослушним, а єго потомки, вместо наслїдувати свого прародича в покаяню, наслїдували єго лиш в гріху, котрий спачив їх мисли, чувства, слова і дїла, одним словом: запанував над ними, ведучи за собою утрату віри і балвохвальство. Даремно справедливість Божа карала переступників, отвирала пащі зьвірят і пропасти землї, спускала з неба дощ огнистий і струї від; люди не переставали грішити, противно доптали зухвало найсьвятїйші закони природного права, так що ледви висхли води потопу, вже потоп гріха заляв знов сьвіт.

Жиди, хоч славились народом еще зглядно найлучшим, народом вибраним, не були лучші. Нераз підносили они бунт против Бога, а зведені злими королями, покинули Єго престол, аби клапятись балванам. Навіть гірка неволя вавилоньска їх не поправила Вернувши з неї, одна часть: Садукеї мало дбали о закон, догоджуючи лише свому тїлу, а другі: Фарисеї шукали в сповнюваню дрібних приписів закона для себе хвали і користи.

Так отже і поганам і жидам треба було не лиш Спасителя, котрий би згладив гріх, але і Учителя, котрий би їх научив послуху. І прийшов той учитель в особі Бога Слова, прийшов Син Божий, Котрий себе „смиривъ, послушливъ бывъ даже до смерти, смерти же крестныя“ (Фил. 2, 6, 8) — послушний був не лиш Отцу Небесному, не лиш Матери Марії і Опікунови Йосифови, але навіть Своїм ворогам і розпинателям. Він той послух називає Своїм кормом, Він поручає єго яко знамя любови, кажучи: „Имѣяй заповѣди моя й соблядаяй ихъ той естъ любяй мя“. (Іоаннъ 14, 21).

Тим самим духом була овіяна і Пречиста Дїва. Она яко правдива „раба Господня“ слухає все і всюди Господа Бога, слухає жениха Свого, слухає власти поганьскої і жидівскої, слухає закона Мойсеєвого, навіть що до обрядових приписів, котрі Єї не обовязували. Яка-ж величезна користь була-б для вас, мої возлюблені, коли-б ви старались присвоїти собі від Марії ту чесноту. Тому буду старатись представити вам нині, як:

1. Мария яснїла тою чеснотою;
2. Як ми Марию, Учительку всїх чеснот, в тій чесноті наслїдувати можемо.

I.

Вже перші стрічки сьвятого Євангелия, в яких читаємо імя Марії, показують нам гарний примір послуху Марії. Вже зближав ся час відкупленя бідного роду людского. На Матір Сина

Божого зістала вибрана Мария: сьвята Дївиця з Назарета. Архангел Гавриїл спішить, від Бога посланий, принести Їй благовістку звісними словами: „Радуйся, благодатная, Господь съ Тобою, благословенна Ты въ женахъ... се зачнеши въ чревѣ и родиши Сына и наречеши имя єму Іисусъ. Сей будетъ велій и Сынъ Вышняго наречется и дасть єму Господь Богъ престолъ Давіда отца єго, и воцарится въ дому Яковли во вѣкы и царствію єго не будетъ конца". (Лука 1, 20—23). Як же Мария відносить ся до того поздоровленя? Чи може вагаєть ся стати Материю Сина Божого? Чи може є непослушна? Она лякаєть ся спершу вістки Ангела і роздумує над тим поздоровленєм, котре при Єї покорі видаєть ся Єї дивним; Она має також певні сумніви що до обітованого Нею вічного дївицтва; але коли Ангел впевняє, що Она не має чого бояти́сь, бо Дух сьвятий зійде на Неї і сила Вишнього осїнить Єї, то Она сейчас згоджуєть ся: бо Она пізнає волю Божу і каже повна покори, послушна волї Божій: „Се раба Господня... буди мнѣ по глаголу Твоєму". (Лука 1, 38). Що за послух! Яка згода з волею Божою! — Слухаймо дальше, що сталось при рождествї Ісуса. Цїсар Август дав розказ списати всїх підданих своєї держави. Сей Август був жорстоким володарем, котрий сам гнув колїна перед болванами і брав в оборону найгірші пороки поган. Той цїсар видав розказ списати всїх підданих. І в Юдеї оголошено той єго приказ і для того мусїв кождий їхати до місця свого уродженя і подати там своє імя на знак, що він є підданим цїсаря. Що-ж дїлала Мария? Чи Она може ухилилась від того права? О нї! Она мимо найнедогіднїйших обставин поспішила до Вифлеєму і сповнила там царский приказ. Для Неї вистарчило, що се приказав Август. Она не оглядалась на єго обичаї, на єго поганьске житє, лиш на єго власть, котра, як і кожда иньша є Богом установлена, і сповнила єго приказ. Згадайте єще на обставини, в яких Она находилась, згадайте утяжливу і тому небезпечну дорогу, а таку далеку, а до того єще в зимі і нездорова! Многі иньші були би звинились, поїхали в догіднїйший час, але Мария приносить ту жертву послуху і учить нас своєю добровільною послушностю, власть Богом постановлену почитати і шанувати, хоч би з власною невигодою, хоч би з жертвою зі своєї сторони. — В дальших хвилях Єї житя стрічаємо Марию в храмі Господнім в Єрусалимі. Був такий приказ Господний, писаний в законї Мойсея, щоби кождий первородний мужеского пола був посьвячений Господу Богу і щоби Мати жертвувала однорічне ягня, а єсли є дуже убога, два молоді голуби. Чи Мария конче мусїла слухати того закона? Нї! Она, що не знала нїякого мужа, Она осїнена Духом сьвятим; Она, що привела на сьвіт самого Сина Божого, та-ж Она є винята зпід того закона! О нї, мої возлюблені! Сего о Марії і не подумати. При тім послуху, яким Она відзначаєть ся, який від дитиньства веде Єї поступованє, Она не знає винятку; Єї послушність законови Божому що до іоти не позваляє Єї остати по заду; для Неї вистарчить знати, що є закон очищеня, більше для Неї не треба. Она іде з Боже-

ственною Дитиною до Єрусалима, дає жертву і очищаєть ся. Як гарним є гослух! — Єще иньший і то о много тяжший доказ тої чесноти мусїла Мария дати немного пізнїйше. Раз, коли Мария, Ісус і Йосиф спочивали, злетїв знов посланець Господний до Йосифа і сказав ему: „Востань, поими отроча и матеръ его и бѣжи въ Египетъ и буди тамо, дондеже реку тебѣ: хощетъ бо Иродъ искати отрочате, да погубитъ є“. (Мат. 2. 13). Йосиф встає, будить Марию зі сну і звіщає Єї, що чув від Ангела, та напоминає до поспіху! Як легко могло було щось такого захитати чесноту послушности в серци Марії, если-б та не мала в серцю сильних основ! Чи-ж Мария не могла собі була подумати: Як то — як же то одно до другого відносить ся? Та-ж в Назаретї я зовсїм що иньшого чула о Моїм Синї, а тут що иньшого чую! Він, що має бути Сином Найвисшого має тепер втїкати перед лукавим Іродом? Має втїкати Він, Єго Мати і старенький Єго Опікун? Чи-ж небо не має для них иньшого средства, лиш утечу? Чи-ж не могло би оно зробити тому поганому розпустникови який наглий конець? Чи-ж вже небо не має грому, щоби роздавити голову, тому гордому, в гріхах осивілому розпустникови? На що-ж тілько Ангелів в небі, чи-ж не могли би они стеречи і боронити маленького Ісусика? Чи не могла-б яка хмара-невидимка закрити Божественної Дитини? А тут втїкати до Єгипту, до краю, де котів, волів, миший уважають за богів; до краю, де балванам кадило сиплеть ся і жертви приносять, де при богослуженю цвите найгірша розпуста; в край, де дїтий Ізраїля мучено до крови, до смерти; в край, котрого король може еще гірше жорстокий від Ірода! І туда має Дитина втїкати? І то зараз, в ночи, без провідника, як найскорше!... Кілько то других материй було-б щось такого або подібного закидали? У як многих терпеливість і послух були-б при такім хрестї потерпіли?! Але не у Марії, бо скоро лиш Йосиф звістив Єї вістку получену від Ангела, то Она збираєть ся сейчас, і всякі викрути, всякі мудрованя устають. Не нараджуючись довго: чи мають сейчас іти, чи мають іти прямо в Єгипет, чи може дасть ся що иньшого видумати, Мария бере своє Божественне Дитятко і еще тої самої ночи уходить з Йосифом, без средств, без пакунків, з одної пустинї в другу, аж доки по тисячних неудачах не прийшли до Єгипту. — Чи-ж се не послух, якого подібного тяжко, годї пайти?... Чи маю, мої дорогі, в житю Марії шукати еще за дальшими доказами тої чесноти Єї послуху? Можна-б еще вказати на докладне виконуване иньшого закона Божого, який наказував Жидам доконче богомільну подорож до Єрусалиму на празник Пасхи відбути; можна би нагадати на ту вірність і привязаність, з якою Мария послїдуючи Христовому приказу, відносилась до Йосифа; одним словом: Мария була, як справедливо примічає один писатель церковний, послушною до смерти. Се є житє Марії, осьвічене з тої стороны, житє жертволюбивого, майже слїпого послуху.

Се розважане однак не придалось би нам до нїчого, если би ми не мали Єї наслїдувати в тій чесноті. Розважмо еще, як

то ми можемо Марию, Учительку всїх чеснот в послуху наслїдувати.

II.

Понеже всюди, куди лиш обернемось, видимо, що один чоловік зависить від другого, один чоловік підвладний другому, тому кажу можна би думати, що чеснота послуху сягає як найдальше, що она більше вкорінена в серця людскі, як иньші чесноти. Однак на жаль так не є, бо власне послух має найменше приклонників, найменше вкорінений в серцях людских. Заповіди, закони дані на се, щоби їх всюди і все слухали, щоби они людий всїх без виїмку обовязували, а тимчасом нїчо так залюбки, так радо не допчеть ся ногами як заповіди, нїчо так легким серцем не переступаєть ся, як власне сей закон. Я не преувеличаю, я не пересаджаю в словах. Прошу, погляньте лиш довкола себе, а побачите що: дїти не слухають родичів, ученики учителїв, челядники майстрів, слуги господарів, підвладні старшину, парохіяни съвящеників, каянники сповідників, піддані володїтелїв, ба навіть хорий не слухає лїкаря, коли той ему приписує ріжні лїки. Що-ж за причина такого зухвальства? де корінь того зла непослуху? А вже-ж нїчо иньшого не є причиною того лиха, як зле поняте самолюбство, котре розпаношилось в серцях наших. Таким самолюбством, такою любовю самого себе засліплений чоловік думає, гадає, що нема мудрійшого над него, розумнїйшого. Хто ему має до розказу, коли він, він сам все найлучше знає, найлучше розуміє. Таке розумованє, такий упір находимо вже у малої дитини, і він з лїтами росте, если завчасу не запобіжить ся злому. А преціньь, як легко було-б присвоїти собі ту чесноту, если би ми від дитиньства, від молодости все ішли за радою, совітом старших, здушували в собі самолюбство і упір, а наслїдували в послуху Марию! Мария бо виконувала кождий приказ, кождий закон як найточнїйше.

1. Наслїдуймо отже Марию в послуху заповідям Божим. Христос сказав: „блажени слышащіи слово Божіе и хранящіи е“. (Лук. 11, 28). Христос називає таких своєю Матерю і братьми: „Мати моя и братія моя сіи суть слышащіи слово Божіе и хранящіи е“. (Лука 8, 21). Але як же мало таких? Зато много таких, котрі а) сповнюють заповіди Божі лише для виду, про людске око подібно як ті Жиди, на котрих нарікав Спаситель: „Приближаются мнѣ людіе сіи усти своими почитають мя, серце же ихъ далече отъ мене“. (Ис. 29, 13). Ідуть такі люди і до церкви, але в церкві зївають, розглядають ся, дрімають; або по хвилї втїкають, не знаючи, що говорити з Господом Богом. — б) Суть і такі, котрі з неохотою немов би з примусу сповняють приказ Божий! а де лиш можуть, виломлюють ся з під права, уживаючи ріжних викрутів. Той прим. не іде на Службу Божу в Неділю або Съвято, бо зимно, дощ на дворі; але покажи ему корону, а побіжить навіть серед бурі. Тамтой не молить ся, бо має много занятя, тимчасом на річи пусті і дрібні тратить щоденно много часу. Той знов не постить, бо нїби хорий, але та уроєна слабість не встримує его від забави. А суть і такі, (го-

ловно по містах), що не вагаються голосно відказувати, що Церков не узглядняє натури людскої і за много жадає — що Церков повинна поступати з духом часу і знести або змінити свої права. Що кажете люди засліплені? Як то тяжкою річю для вас, раз на тиждень вислухати Служби Божої годину, пів години? тяжко, заховати і так облегчені пости? очистити бодай раз в рік свою совість і приняти Бога до серця ?! Перейдіть ся по землі і побачите, як Факіри в Індиї задають собі страшенні рани, щоби виповнити свої релїґійні обовязки, — як магомедани через цїлий місяць Рамазан від сьвіта до сумерку, ані пють, ані навіть слини не ликають, — як жиди старовіри піддають ся многим, строгим приписам талмуда! — о справдї они всї колись будуть вашими обвинителями на судї!

в) Суть і такі, котрі дончуть права Божі з лїнивства і недбалости; они раді би ходити по мягкій травичцї, все по рожах, пити безперестанно з чаші розкоши, забуваючи, що задачю чоловіка є неустанно боротись і працювати, — що житє лише передсїнком вічности, що царство небесне то спинане на високу гору, то біг до далекої мети, то праця около жнива в спеку, — що затим небо не для розкішників, не для лїнюхів.

г) Иньші не заховують заповідий Божих з гордости, зарозумілости, аби відріжнити ся від простого народа! Нерозумні! Нехай послухають, що каже нїхто менший, а сам князь, великий, державний, князь Володимир Мономах своїм синам в науку: „Первоє, Бога дѣля и души своея, страхъ имѣйте Божій въ сердци своемъ и милостиню творя неоскудну; не тяжка бо заповѣдь Божья, еже избити грѣховъ своихъ и царствія не лишити ся!“ Королї, мудрцї, фільософи, учені узнавали закон Божий і жили після него, а ти зарозумілий чоковіче не хочеш его узнати! Глянь на Марию, Матїр Господню і наслїдуй Ѣї в послусї заповідям Божим і правам церковним!

2. Слухайте і законів сьвітских і старшини сьвітскої. Всяка власть від Бога, а слухаючи старшини, слухаєте тим самим Господа Бога. Сего виразно жадає сьвяте письмо: „Всяка душа властемъ предержащимъ да повинуется, нѣсть бо власть аще не отъ Бога; сущыя же власти отъ Бога учинены суть. Тѣмже противляяйся власти Божію повелѣнію противляется; противляющіися же, себѣ грѣхъ пріемлютъ“. (Рим. 13, 1, 2). Ну! ясніїйте як тими тут поданими словами,не може бути сказано, розтолковано, напімнено, щоби свою сьвітску старшину, власть сьвітску, слухати. Тому Мария слухала охотно розпоряджења цїсаря Августа і поспішила в далекий, віддалений Вифлеєм, щоби записати ся при списї людности. Такого послуху вимагає і добро держави і благо вітчини; інакше бо не буде можливим утриманє ладу, порядку, карности і наступить анархія, безголовє, суспільний переворот!

3. Щоби послух був повний, совершенний, такий, як его розуміла і виконувала Мария, мусить він мати всї свої добрі прикмети. А то які? спитаєте. Ось послухайте:

а) Послух мусить бути добровільний. Такий послух, при котрім ти маєш все щось запримітити, щось зауважати, при

котрім ти питаєш за причиною даного тобі приказу, щоби лиш его обійти, і невиконати, такий послух, де ти виповнене приказу відкладаєш, є жаден послух, се не є послух, який можна врахувати тобі за чесноту. Послух Християнина повинен бути добровільний, доброохотний, сейчас, а не аж тоді, коли ти доволі накритикував ся, насьміяв ся з приказу, або і висьміяв приказуючого! Лиш тоді буде він чеснотою, лиш тоді він буде наслїдуванєм Марії!

б) Послух мусить бути і точний, так що треба сповнити весь даний приказ. Такому чоловікови, що знає цїлковитий послух є все одно, чи розходить ся о якусь заповідь Божу або церковну, чи о виконане порученя якоїсь сьвітскої власти; він дїлає, що єму приказано з найбільшою точностю, і найщиріймою охотою, бо він знає, що недбалу роботу неохотно видять і в небі і на землї, тому у виконуваню Божих приказів є він точний до найменшої дрібниці, а виконуючи порученя своєї старшини робить після найлучшого свого знаня, точно, совістно, докладно! Се послух Марії! І ти так дїлай милий брате!

б) Твій послух має бути також злучений з любовю Бога і з любовю до Бога. Як легким, навіть як милим був би послух, єсли би мав ту прикмету. Гадка: „Я слухаю Бога, єсли слухаю моєї старшини, моїх настоятелїв“ вистарчило би знївечити всякий упір, усунути всякі перешкоди, а заохотило би порученя старшини, яко прикази Божі точно і радо сповняти.

„Я слухаю Бога, коли слухаю і отця і матїр.“ Дїти! єсли-б ви так думали, і волю родичів уважали за волю Божу, то ви були-б неначе Ангелами, що спішать розкази Божі сповнити.

„Я слухаю Бога, коли слухаю мого мужа“. Християньскі жени! як легким був би для вас послух вашим мужам, і як легко сповнили би ви приречене дане при вінчаню, приречене, „послушности свому мужови“, єсли би ви так думали, гадали!

„Я слухаю Бога, слухаючи мого господаря, хлїбодавця, мого майстра!“ Слуги, челядники, наємники! Єсли-б я так міг ті слова записати незатертими буквами в вашім серцю, о скілько менше скарг, гірких нарікань можна би було почути про ваш упір, вашу сварливість, ваше несфорне заховане супротив старших, коли ваша старшина хоче завести лад в дома, лад між вами, до чого очевидно мають право — чи ні? Скажіть?!

„Я слухаю Бога, коли слухаю сьвященика, отця духовного“. Та гадка здїлала би чесні парохіяне ваш послух для старшини духовної так легким, так приятним, що була-б в силї всї добрі науки, всї спасительні упімненя у вашім серцю защепити! Як високо стояла би тоді віра, як високо обичайність!

Вже кінчу! Показав я вам послух Марії: се взірцевий послух! Я старав ся дати вам також всказівки, як можете Марию в чесноті послуху наслїдувати, виказуючи вам, що правдивий послух не обмежуєть ся лиш на заповіди Божі, але і на заповіди церковні і справедливі закони сьвітскої власти. Хто-ж не хотів би Марию в тій чесноті наслїдувати, знаючи що она конечною і не тяжкою, єсли лиш в ній вправляєм ся від мо-

лодости. Я рад знати, як буде на будуче з вашим послухом? Непослушні нехай собі не схлїбляють, що они дїтьми Марії, що они Марию правдиво люблять! Тут передовсїм треба викинути гордість з голови, легкодушність зі серця, котрі нас дїлали так до Марії неподібними! Дав би Бог, аби ви для вашої власної користи тої чесноти як найскорше научились і собі єї присвоїли! Амінь. *о. Юл. Дзеровичъ.*

XXVII. Неділя по сошествію св. Духа.

(*О конечности неділї*).

Аще достоить въ суботу цѣлити.
(Лука XIV. 3).

Коли ми нині роздивим ся помежи люди: на їх житє, поведенє та захованє ся, то сьміло місто питати, чи достоїть в суботу лїчити, мусим поставити питанє: чи належить сьвяткували неділю? І я знаю, що зі всїх сторін озвуть ся голоси: ні не треба сьвяткувати неділї, бо — один скаже — сьвятковане неділї відтягає чоловіка від працї, а наклонює до лїнивства; другий буде кричати, що сьвятковане зменчає добробит народа, бо через тілько в роцї днїв сьвяточних тратить чоловік так много зарібку, відбирає робітникови охоту до працї; а третий буде доказувати, що через сьвятковане тілько днїв в роцї торговля і ремесла підупадають, протоє працьовитий і ощадний не потребує сьвята і неділї, а марнотравник і нероба через сьвятковане дня сьвяточного стає ся ще гіршим; — про тоє не треба сьвяткувати сьвят і неділї — скаже нині дуже богато людий.

Однак що на то скаже побожний і богобоязливий христіянин, котрий не може після слів Спасителя полишити і одної точки з божого закона? Христіянин покличе ся на божі закони дані людям на горі Синайскій, а тамка найвиразнїйше написав Бог: „памятай дни сьвяточні сьвятити!“ Ба, за христіян відповість також церков сьвята, котра поклала христіянинови за найсьвятійший обовязок сьвятковане днїв сьвяточних; — она скаже кождому противникови сьвят, що сьвятковане днїв сьв. є конечностию для людий, бо сего вимагає від чоловіка єго призначенє і цїль та єго власне добро.

„Кождого я сотворив для своєї слави“ каже Господь устами пророка Ісаії (XL, 7). Бо прецінь сотворитель має повне право назначити сотворіню цїль і призначенє: Богже сотворивши чоловіка, назначив єго до своєї слави і почитаня. Правда, то призначенє і тота цїль повинна бути слїдна в цїлій люцкости; она повинна пробивати ся через всї дїла і вчинки людий. Однак Бог дав людям срецтва показати тото почитанє в інчий відмінний спосіб. І так як є час до їдженя і спаня, так само мусить бути час до почитаня Бога, бо відповідні дїла почитаня Бога не все можуть ставати ся пр. ми не все можем молити

ся, не все можем приносити безкрову жертву, не все можем слухати проповідий божого слова, не все можем принимати св. тайни. Розличні занятя, праця і розличні перешкоди здержують чоловіка від тих св. дїл, однак вони не перешкаджають ему зробити тое в означенім дни і означеній порі. А если Сотворитель домагає ся того від чоловіка, щоби осяг назначену цїль, то той сам Сотворитель домагає ся також сьвяткованя днїв сьвяточних, бо їх установила св. Церков до почитаня Бога.

Відпавший від Бога сьвіт не хоче на таке боже розпорядженє пристати, однак цїль, до якої Бог назначив чоловіка і спосіб, в який Бог хоче упорядкувати цїлу суспільність, домагає ся того, щоби кождий день сьвяточний був належно відсьвяткований. Де однак сьвітові погляди втискають ся в людське житє, де потрясають основами божим законом положеними, тамка народи стають против себе в ворожім завзятю, тамка право втїкає перед силою, тамка несправедливість і кривда ликують над безвинностию, тамка з кождим днем все більше множить ся переступств та злочинів, тамка в небезпечности людське житє і майно. Полишенє назначеної цїли мстить ся не тілько на поодинокім чоловіцї, але на цїлих народах і суспільности. Картки всесьвітної істориї переповнені безчисленними примірами: щасливийже той народ і та держава, що вміє з тих примірів витягнути для себе науку. Людкість отже змушена або сьвяткувати днї сьвяточні, або їх збезчестити.

Щоби перший день в тижни сьвяткувати, се має свою основу. Неділя пригадує на сотворенє сьвітла, оно стало перше на сьвітї, потімже всьо проче. Так само чоловік повинен бути на самий перед озареним сьвітлом божої ласки, аж опісля забирати ся до свого дїла; а тото сьвяте сьвітло повинно осьвітити всї его дїла, его житє: погляд в небо повинен проводити людскими дїлами і осолоджувати людскі терпіня; — чоловік повинен бути сьвято в тім переконаним, що першою і найважнійшою задачею его житя є почитанє Бога; а кожда і найбільша праця стане ся безхосенною, если на нїй не буде цїхи почитаня Бога.

Неділя пригадує нам на Сина божого, котрий собі говорить, що є сьвітлом просьвічаючим кождому чоловікови; хтоже за ним іде, нїколи не зблудить; так отже Він є сонцем нашого житя: в неділю же рано се сонце осьвітило темний гріб, з котрого воскресло; оно розігнало темноту невіри, нашуже будучність осьвітило сьвітлом надії. В неділю зійшов на землю св. Дух в видї огненних язиків та осьвітив і огрів людскі серця, котрі повинні бити для Христа.

Зрештою еслиби жаден день в тижни не був призначений до почитаня Бога, то люди совершенно забули би на свого Сотворителя. До чого не є чоловік приневолений або законом або конечностию, се відкладає з дня на день, а дуже часто о тім і забуває. Тогдиби чоловік віддав ся цїлком тілько свому земному занятю, мисливби тілько о землї і о своїй праци; а все в округ него булоби тої самої гадки, того самого погляду. Через гоненє і страшне переслїдованє один христіяньский народ стра-

тив церкви, лишив ся без сьвящеників, а преціиь зістав народом христіяньским тілько для того, що в неділї і сьвята всї сходили ся на означене місце, щоби день сьвяточний перевести на молитві і сьпіві побожних пісень. Про тое можна сьміло сказати, що тамка, деби перестали люди сьвяткувати неділю і днї сьвяточні, мусїлоби з часом затратити ся і христіяньство.

Єсли поодинокий чоловік обовязаний почитати Бога, то тим більше лежить той обовязок на цїлій люцкости; — люцкістьже сповнить тілько тогди совісно тото завданє, єсли в означений час громадно послужить Господу; до того св. Церков призначила день недільний і сьвяточний. Самже чоловік не міг собі вибрати першого, лїпшого дня в тижни до сьвяткованя, бо тогди між людьми не булоби єдности і згоди, про тое сам Бог запорядив тое, котрий день люди повинні сьвяткувати. Добро і щастє чоловіка вимагає сьвяткованя днїв сьвяточних. Добро чоловіка стремить до того, щоби чоловік все наближав ся до своєї цїли; один однїсенький крок, що віддаляє нас від назначеної цїли є змарнованєм часу і безхосенною працею. Нашаже цїль лежить поза межою тої землї, она опирає ся в небі. А на тоту цїль показує нам кождий день сьвяточний. Голос дзвонів, що гомонить в неділю і сьвято, не тілько кличе нас на молитву, але він виваблює нас з нашої хати, відриває від працї та щоденного занятя і скликує до божого дому; — голос дзвонів каже: чоловік жиє не тілько хлїбом, але і словом божим, він гомонить в нашій душі божими звуками: „шукайте перше божого царства і божої справедливости, а все проче дасть ся вам“, він кричить по варстатах, по канцеляріях урядників, по полях хлїборобів, по лїсах і дебрах: „що поможе чоловікови, єсли цїлий сьвіт загарбає в свої руки, але стратить свою душу!“ Дзвін кличе до повтореня сеї безкравої жертви, котру Христос приніс за нас на крестї. По полудни скликує звін церковний людий щоби прийшли почтити Христа утаєного в тайнї Евхаристиї, щоби просили єго о благословенє та о поміч. Так день сьвяточний тутка на земли пригадує нам нашу вічність, підносить нас понад землю, ублагородняє та осьвячає наші серця. А єсли люди не суть спосібні до осьвяченя і ублагородненя, тогди стають ся звірятами.

Але чи тогди буде на земли лїпше? Де там! Зхудобіє чоловік, то і всї звірячі страсти возьмуть верх над розумом і серцем чоловіка, а жадоба крови, жадоба пристрасти ослїпить чоловіка. Люцка суспільність розлетить ся, пукнуть звязи родинні, розлетить ся всякий лад і порядок. Та люди будуть утїкати від працї, але також незлюблять і чесноти; — провина і переступство буде правом і законом, а справедливість і правда загине всюди, навсе. Скажіть самі, чиж тогди буде лїпше, єсли люде, що то нинї звичайного зиску і для збогаченя горлають за знесенєм сьвяткованя днїв сьвяточних, поневолять народи та покладуть тяжке ярмо на бідного робітника, ремісника та селянина? Несовість тих людий, їх моральний упадок і упадок поневоленого робітняка буде на тое найлїпшою відповідию. Сьвяткованя днїв сьвяточних вимагає також і материяльне (дочасне)

добро чоловіка. Бути може, що поодинокі захланні люди стали би ся богатшими, єслиби дні сьвяточні не були сьвятковані. Однак богацтво поодиноких не є богацтвом загалу, а суспільність не складає ся з самих богачів, у ній переважають бідаки та зарібники. А кількож то могли би ми навести примірів, котрі наглядно доказують того, що той нарід, котрий не хотів належно сьвяткувати днїв сьвяточних, збіднів і затратив ся цїлковито. Зрештою памятаймо на тото добре, що кождий сьвяточний день пригадує нам на щасливий та блаженний час, який наші прародителї перевели в раю, днї робучіже ставять нам перед очи боже прокляте: „в потї чола будеш їсти хлїб твій". Чомуже мали би ми лише памятати тілько о божім проклятю, а забути о раю і блаженьстві, яке Христос для нас окупив своєю дорогоцїнною кровю?

Сьвяткуймож належно кождий день сьвяточний, а колись настане для нас вічне сьвято, день солодкого відпочинку, вічного щастя, блаженьства і утїхи.

о. Данило Лепкий.

Проповідь

на Непорочне Зачатє Преч. Дїви.

о. Стефан Донарович, парох Боринич.

—■—

Вся добра єси ближная моя и порока нѣсть въ Тебѣ
Пѣснь пѣсней 4. 7.

Через гріх наших прародичів став ся диявол паном сего сьвіта. Власть єго не мала вже нїяких границь. В єї сїтях лежав весь рід людский вянучи і усихаючи відірваний через гріх від свого Творця, як вяне і усихає галузка відірвана від свого пня, бо страшна тьма гріха і беззаконий огорнула і сковала серце і духа цїлого старого сьвіта. Дуже лише маленьке було число таких, в котрих не вигасла єще надїя на обітницю дану Богом прародичам в раю, що на сьвіт прийде Невіста, котра не буде під властию диявола а Син єї зітре голову єго і зломить власть. Обітницю тую дав Господь Бог слїдуючими словами: Ненависть положу межи тобою і межи женою і межи потомством твоїм а межи потомством єї. Той твою зітре голову, а ти жалити будеш єго пяту."(Бт. 3,15.)

Межи тими немногими відзначались особлившою сьвятостию житя і сильною вірою в обітницю дану Богом праведні але бездїтні сопруги Йоаким і Анна. Їх то вибрав Господь Бог на родичів тої Невісти, котра не мала бути піддану диявола, але єго найбільшою неприятелькою.

В місяци грудни, як каже побожне передане, явив ся Ангел св. Аннї, коли горячо молилась і сказав: Радісну новину приношу Тобі: ти породиш доньку і назвеш єї Марія, бо знеї

має вийти спасене сьвіта". В глубокій покорі приняла св. Анна тую вість а небавом дійсно зачала Пр. Дїву Марію.

Але пречудесне і преславне єсть то Зачатє! Коли бо ми всї від Адама походим і всї в нїм согрішилисьмо (Рим. 5, 12.) і як Давид ридати мусимо: „Се бо я в беззаконїях почав ся і в гріхах зродила мене мати моя" (Пс. 50.) одна Пр. Дїва Мария зістала винята з під того загального правила. Не хочемо через тоє сказати, що св. Анна зачала Пр. Д. Марию від Духа сьвятого. Боже борони! То був би страшний блуд против нашої св. віри. Противно ми виразно кажемо, що отцем Пр. Д. Марії був сьвятий Йоаким, чоловік смертельний як всї люде, і що вона найшлась в бл. череві своєї матери св. Анни способом природним, як ми всї, але в грісї вона не була зачата як ми і душа єї не була осквернена гріхом первородним анї одної хвильочки. Від першої хвилї свого істнованя в бл. утробі своєї матери, в своїм приходї на сьвіт і в кождій хвили свого житя була Пр. Д. Мария зовсїм вільна від гріха, а повна благодати божої. На непорочне Зачатє Пр. Д. Марії вказують виразно слова св. Письма: „Вся добра (т. є. красна незіпсута) єси ближная моя и порôка нѣсть въ тебѣ". Не мігби Дух св Пр. Д. Марию назвати: „Вся добра", „мила приятелька" і „без гріха" єслиби мала на собі гріх первородний. То само висказують також слова Ангела: „Радуй ся благодатная, Господь съ тобою, благословенна ты въ женахъ" (Лук. 1,24.), бо якже міг би назвати Ангел єї: „повною благодати" і „благословеною въ женахъ" і казати: „Господь съ Тобою", єслиби Вона не була непорочно (без гріха) почата? Такі назви прислугують тілько тому, хто не мав на собі навіть тїни гріха. А такою була безперечно Пр. Д. Мария, так як тілько Вона одна удостоїла ся такої назви межи всїми Сьвятими, Херувимами і Серафимами. Правда, що непорочне Зачатиє Пр. Д. Марії єсть великою тайною, котрої розум наш поняти не може і длятого не вільно нам мудровати, як тоє може бути, але маємо вірити, що так єсть, як св. Церков нас учить.

В св. письмі читаємо, що Господь Бог сотворивши моря, назначив їм границї кажучи: „До сего дойдеши и не перейдеши, но въ тебѣ сокрушать ся волны твоя" (Йов. 38, 11.) т. є. аж дотиди дійдеш, але дальше не перейдеш, но фалї твої сокрушать ся. Подібно можемо сказати і о страшній повени гріха первородного. Вільно було єму страшними струями заняти і осквернити весь рід людский, але не вільно було діткнути ся Пр. Д. Марії. Тож коли прийшов до Непорочного Єї Зачатя розбились струї єго, як розбивають ся фалї морскі о тверду скалу. Ланьцух гріха первородного, котрий диявол на всїх приготовив, не досягнув Пр. Д. Марії, бо сотворене єї душі і осьвячене відбуло ся разом з зачатиєм єї в бл. утробі св. Анни.

Такого великого відзначеня доступила Пр. Д. Мария не сама через себе, але через особлившу ласку всемогучого Бога і з огляду на заслуги Ісуса Христа Спасителя всего рода людско-

го і з взгляду на будуче зване і достоїньство Матери Сина Божого. То сама Вона визнає з великою покорою кажучи: „Сотвори мнѣ **величіе** Силный и сьвято имя Єго“. (Лук. 1, 50). Коли цар Давид говорив до зібраного народу Ізраїльского о сьвятини Єрусалимській, котру син єго Соломон мав збудувати, сказав: „То велике дїло, понеже не чоловіку приготовляє ся мешкане но Господу Богу. Для того всею силою моєю приготовив я на дім Бога моєго золото, срібло... і всяке честне каміне.“ (1 Парал. 29). Подібно, можемо сказати, говорив Господь Бог, коли мала початись Мати Єго єдинородного Сина, котрий мав оснувати нову Церков для спасеня всїх: „То велике дїло, понеже она не буде материю чоловіка но материю Бога.“ Як Давид зібрав все найдорогоцїннїйше на дім Божий, так Отець небесний відзначив Матїр Сина свого найбільшою ласкою, якої недоступив жаден чоловік на земли, хочби і найбільший сьвятий.

Інакше і не могло бути у Тої улюбленої доньки Отця небесного, що мала бути Материю Сина Божого, того непорочного Агнця, котрий мав взяти на себе гріхи всего міра. Чиж бо можливо єсть припустити здоровому розумови, що Пр. Д. Мария, найкраснїйше і найдоскональше сотворіне, яке вийшло з рук Божих зіставала хочби тілько хвилиночку в неласцї у Бога? Тое вірити неподібно жадному щиро християньскому серцю.

Віра, що Пр. Д. Мария єсть непорочно початa, єсть так давна, як давна, єсть Церков Христова. Длятого оголосив св. Отець Папа Пій IX. за згодою всїх епископів і на загальне желане всїх вірних дня 8. грудня 1854 р., що тая віра єсть Богом обявлена рішаючи: „Опредїляєм, що наука, котра утверджує, що Пр. Д. Мария в першій хвили свого зачатя, через особлившу ласку всемогучого Бога із взгляду на заслуги Ісуса Христа, Спасителя роду людского від всякої змази гріха первородного зістала предухоронена і свобідна єсть Богом обявлена“. Тим рішенем не постановив св. Отець нового члена віри, а тілько висказав виразно і означив докладно тое, що св. Церков все вірила і визнавала.

І не минуло єще чотири роки від дня оголошеня тої правди, як Пр. Д. Мария єї своїм явленем потвердила. Було то в місточку Люрд в Франциї в р. 1858. Пр. Дїва Мария явилась одній убогій дївици. Коли вона спитала: „Хто Ти єси з'явлена Панї“, отримала ласкаву відповідь: „Я єсьм непорочне Зачатє“ З тої скали, на котрій дївиця Пр. Д. Марию видїла, витрисло жерело цїлючої води, котра подала чудесну поміч вже многим соткам народу і подає до нинїшнього дня в всїх попотребах тїлесних і душевних.

О Християни! Пречиста Дїва Мария непорочно початa! Що то за честь і слава для Неї! Сама одна стоїть она межи небом і землею, як сьвітлий образ нашого несплямленого достоїньства чоловічого; сама одна повна благодати межи людьми всїх віків; сама одна без змази представляє нам вірно первісну красоту на образ і подобу Божу сотвореного чоловіка, котру він через гріх для себе і для нас утратив. Сама одна Она, Ма-

ти Божа і мати наша, єсть чеснійша від Херувимів і славнійша від Серафимів.

Але що за радість і щасте для нас! Єсли відважимось порівнати діло спасеня нашого з найкраснійшою будівлею, то тайна непорочного Зачатия Пр. Д. Марії єсть єї краєугольним каменем. Від того бо дня, коли св. Анна зачала своє блаженне дитятко, почали сповняти ся пророцтва старого завіта, котрі наше спасене предсказували. Власть диявола почала дрожати, бо на сьвіт стали пробивати ся перші лучі тої ясної зорі, котра мала стерти єму голову. Корінь Єссея, о котрім пророк Ісаія сказав, що з него вийде дерево живота, випустив тогди перші паростки

На вічну памятку тої щасливої і важної для нас хвилї установила Церков сьвято: *Непорочного Зачатя Пр. Д. Марії від св. Анни.* В той день повні радости сьпіваємо: „Що пророки предсказали нині сповняє ся, гора бо сьвятая (:Пр. Д. Мария:) в лонї матери починає ся; престол великий царский приготовляє ся; містце, до котрого Бог війде украшає ся, корч, котрий в огни не згорів зачинає прозябати; краєугольний камень (початок — основане) примиреня і сьвятости вже являє ся, простираючи ріки неплодствія, богомудренної Анни; котру ми вірою ублажаєм“ — (стіхира на великій Вечерни). Непорочне Зачатие Пр. Д. Марії учить нас, що в очах Господа Бога нема нїчого цїннїйшого, як чистість і невинність душі; показує нам, як чисті повинні ми бути на душі, коли Ісуса Христа в св. Причастию до свого серця приняти бажаємо, єсли від Пр. Д. Марії навіть змаза гріха первородного мусїла бути усунена, щоби Ісус Христос міг замешкати в Єї тїлї і заохочує, щоби і ми сьвятість і невинність всїми силами заховати старали ся.

Пр. Д. Мария була без гріха почата. То велика ласка Божа! Комуж Вона то завдячує? Не сама собі, але Тому, котрого сама без гріха почала і на сьвіт родила. Нас почала мати в беззаконіях і родила в гріхах, але Церков св., друга Мати, нас обмила. То також велика ласка Божа! Але також не завдячуємо того собі, лише Тому, котрий нам тую ласку через свої терпіня і смерть на крестї, заслужив. О, як вдячною була Пр. Д. Мария за ласку, котрої доступила, за увільнене Єї від гріха первородного — а як невдячні єсьмо ми за увільнене від него в св. Крещеню! Пр Д. Мария була так осторожна, якби не була вільна від гріха і кождої хвилї в гріх впасти обавляла ся. А ми грішні дїти грішної матери живемо так неосторожно, якби ми не могли нїколи впасти в гріхи. Научім ся від Непорочно Зачатої Дїви бути осторожнїйшими, уникаймо всякої покуси і оказиї до злого.

Непорочна Мати непорочного Сина хоче мати непорочні дїти. Отже стараймо ся о тое для Неї і для Єї Сина.
Призиваймо Єї в часї покуси і небезпеченьства і просїм з таким довірем, як дїти свою матїр: „О Марие, без гріха почата, до Тебе прибігаєм, моли ся за нами“. Амінь.

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ ИП 50824

8767

НИВА

1906

БІБЛІОТЕКА
ИП 22658
1906